SOLOHOV

FOLTÖRT UGAR

Solohov

Feltört ugar

Solohov

Feltört ugar

Regény

Fordította

Makai Imre

Európa Könyvkiadó

Budapest 1961

Első fejezet

A föld megduzzadt az esőtől, és valahányszor a szél félretolta a felhőket, bágyadtan sütkérezett a verőfényben, és kékes párát eregetett. Reggelente köd szállt fel a patakból meg a süppedékes, ingoványos laposokból. Gomolygó hullámokban hömpölygött át Gremjacsij Logon, a pusztai halmok felé sodródott, majd ott szertefoszlott, láthatatlanul feloldódott a leheletfinom, türkizkék párában: a fák levelén, a házak meg a színek nádfedelén és mindenütt, mint széthintett, izzó sörét, a füvet lenyomva, ólomnehéz, bő harmat feküdt, gyakran délig is.

A pusztán már térden felül ért a tarackbúza. A csordalegelőn túl kivirult a somkóró. Mézes illata esténként, a lányok szívében epedő vágyat keltve, szétömlött az egész falun. Az őszi gabona tömör, sötétzöld falként húzódott a szemhatárig, a tavasziak pedig csudaszépen bokrosodó hajtásokkal gyönyörködtették az ember szemét. A szürke homokon sűrű sörteként meredeztek a tengeri nyílformájú, zsenge hajtásai.

Június dereka táján jóra fordult az idő, ki is tartott sokáig: egyetlen felhőcske se tűnt fel az égen, és a verőfényben csudá-

san megszépült az esők öntözte, viruló sztyeppe! Olyan volt most, mint a szoptatós fiatal anya – szokatlanul szép és higgadt, egy kissé fáradt, de csak úgy ragyog rajta az anyaság gyönyörű, boldog, tiszta mosolya.

Jakov Lukics Osztrovnov minden reggel, még napkelte előtt, vállára vetette elnyűtt sátorlap-köpenyét, és kiment a kertek alá, hogy elgyönyörködjék a gabonában. Sokáig álldogált annál a barázdánál, ahol az őszi búza harmatcseppektől szikrázó tengere kezdődött. Lehorgasztotta fejét, mozdulatlanul állt, mint egy meghajszolt öreg ló, és így töprengett: „Ha éréskor nem fúj »kalmük«,[1] ha az aszály nem szorítja meg a szemet, lesz búzája a kolhoznak rogyásig, verje meg a teremtő, de százszor is! Szerencséje van ennek a pokolra való szovjethatalomnak! A régi gazdavilágban hány esztendőn át nem volt idejében eső, most meg szakad, mintha dézsából öntenék! Pedig ha jó lesz a termés, ha bőven jut a kolhozosoknak egy-egy munkaegységre, akkor szépszerével aligha fordíthatjuk őket a szovjethatalom ellen! Soha ebbe az életbe! Az éhes ember olyan, akár az erdei farkas, az nekivág akárminek; a jóllakott ember meg olyan, akár a disznó a vályúnál, azt nem lehet onnét elmozdítani. Hát mit gondolnak ezek a Polovcev úrék, mire várnak még – sehogy se fér a fejembe. Most volna a legfőbb ideje, hogy megbuktassuk a szovjethatalmat, de ők csak lopják a napot . . .”

Jakov Lukics persze csak mérgében morfondírozott így, mert már belefáradt a Polovcev ígérte fordulat várásába. Tudván tudta, hogy Polovcev nem lopja a napot, és nem hiába vár valamire. Abban a szakadékban, amely a hegytől egészen Osztrovnov kertjéig ért, a távoli falvakból és idegen sztanyicákból[2] minden éjjel futárok érkeznek. Lovukat bizonyára a szakadék erdős szélén hagyják, ők maguk meg gyalog jönnek ide. Jakov Lukics a megbeszélt kopogásra ajtót nyit nekik, de nem gyújt lámpát, úgy vezeti be őket a kisszobába Polovcevhez. A kisháznak mind a

[1] *Délkeleti szél.*
[2] *Sztanyica: doni kozák mezőváros.*

két, udvarra néző ablaka éjjel-nappal zárva van, belül meg sűrűn elfüggönyözték szürke gyapjúból ványolt, vastag pokrócokkal. Verőfényes nappal is olyan sötét van ott, akár a pincében, és pontosan ugyanúgy, mint a pincében, penészszag, nyirkosság érzik, a levegő meg olyan áporodott, mint amilyen a ritkán szellőztetett, zárt helyiségekben szokott lenni. Nappal se Polovcev, se Ljatyevszkij nem mozdult ki a házból; a szennydézsát az önkéntes rabok számára egy ónozott veder pótolta, amely egy felszakított padlódeszka alatt állt.

Jakov Lukics gyufát gyújtott a pitvarban, és futólag végigfürkészett mindenkit, aki éjszaka belopózott hozzá, de még egyszer sem talált ismerős arcot; mind idegenek voltak, láthatólag messziről jöttek. Egyszer nekibátorodott, és az egyik futártól halkan megkérdezte:

– Honnan jössz, földi?

A gyufa pislákoló lángja egy idősebb kozák barátságosnak látszó, szakállas arcát világította meg a csuklya alatt, és Jakov Lukics megpillantotta a jövevény összehunyorított szemét meg gúnyos mosolygása közben kivillanó fogát.

– A másvilágról, földi – felelte a jövevény ugyancsak suttogva, majd parancsolóan hozzátette: – Vezess mihamarabb hozzá, és ne nagyon kíváncsiskodj!

Két nap múlva visszajött a szakállas kozák, vele volt egy fiatalabb is. Egy nehéz tárgyat vittek be a pitvarba, de halkan, szinte nesztelenül lépkedtek. Jakov Lukics gyufát gyújtott, a szakállas kozák karján meglátott két tiszti nyerget, a vállán meg két átvetett, ezüstveretű zabolát; a másik egy fekete, borzas burkába[3] bugyolált hosszú, alaktalan csomagot tartott a vállán.

A szakállas rákacsintott Jakov Lukicsra, mintha régi ismerősök volnának.

– Itthon vannak? – kérdezte. – Mind a ketten? – A feleletet meg se várva bement a kisházba.

[3] *Csuklyás kaukázusi szűr.*

A gyufa ellobbant, megégette Jakov Lukics ujját. A szakállas a sötétben belebotlott valamibe, és halkan elkáromkodta magát.

– Várj, mindjárt – mondta Jakov Lukics, és engedetlen ujjával egy másik szálat vett elő a gyufásdobozból.

Polovcev maga nyitott ajtót, és halkan azt mondta:

– Gyertek be. Gyertek be már, mit piszmogtok ott? Gyere be te is, Jakov Lukics, szükségem van rád. Csak csendesen, mindjárt világot gyújtok.

Meggyújtott egy viharlámpát, de a felsejét letakarta egy kabáttal, csak egy keskeny fénysávot hagyott szabadon, amely ferdén az okkersárgára festett padlódeszkákra vetődött.

A jövevények tisztelettudóan köszöntek, és az ajtó mellett lerakták a magukkal hozott holmit. A szakállas két lépést tett előre, összecsattantotta a sarkát, ruhája öbléből előhúzott egy levelet, és átnyújtotta. Polovcev felnyitotta a borítékot, a lámpást közel tartva gyorsan átfutotta a levelet, és így szólt:

– Mondjátok meg Szedojnak: köszönöm. Válasz nincs. Legkésőbb tizenkettedikéig üzenetet várok tőle. Indulhattok vissza. Nem talál úton benneteket a hajnal?

– Nem. Dehogyis. Visszanyargalunk mi addig. Jó lovaink vannak – felelte a szakállas.

– No, eredjetek. Köszönöm a fáradságotokat.

– Szíves-örömest!...

Mind a ketten megfordultak, mintegy vezényszóra, összecsapták a bokájukat és elmentek. Jakov Lukics elragadtatással gondolta magában: „Meglátszik rajtuk az iskola. Kijárták a frontszolgálat régi iskoláját, látszik azon az ügyes mozgásukon! De miért nem szólítják úgy, ahogy dukál?"

Polovcev odament hozzá, nehéz kezét a vállára tette. Jakov Lukics önkéntelenül összeszedte magát: kiegyenesítette a derekát, és a nadrágja varrásán kinyújtotta a kezét.

– Láttad ezeket a sasokat? – Polovcev halkan felnevetett. – Ezekben megbízhatunk. Ezek tűzön-vízen át követnek engem, nem úgy, mint némelyik kishitű vojszkovoji gazember. No most nézzük meg, mit hoztak...

Polovcev féltérdre ereszkedve szaporán letekerte a szironybőrből metszett fehér szíjakat, amelyekkel szorosan be volt pólyálva a burka, kibontotta és kivette belőle egy szétszedett kézi géppuska alkatrészeit, és négy, olajos zsákdarabba bugyolált, halványan csillogó korongtárat. Aztán óvatosan elővett két kardot is. Az egyik sok viszontagságon átesett, ütött-kopott hüvelyű, közönséges kozákszablya, a másik meg tisztikard – mélyen be van csavarva a markolat ezüstgombja, bojtja olyan, amilyet a Györgyrend lovagjai hordtak, de már megfakult, fekete kaukázusi kardszíjon függő hüvelye patinás ezüsttel van kirakva.

Polovcev most már a másik lábával is letérdelt, kinyújtott kézzel a tenyerén tartotta a kardot, hátravetette a fejét, mintha gyönyörködne az ezüst homályos csillogásában, aztán a melléhez szorította, és remegő hangon azt mondta:

– Drága szépségem! Hű öreg páromI Szolgálsz te még engem híven, igaz szívvel!

Tömör alsó állkapcsa szaporán remegett, a düh és az ujjongás könnye szökött a szemébe, de valahogy csak erőt vett magán, eltorzult, sápadt arccal Jakov Lukicshoz fordult, és harsányan azt kérdezte:

– Megismered, Lukics?

Jakov Lukics görcsösen nyelt egyet, és némán bólintott: megismerte a kardot, még 1915-ben, az osztrák fronton látta Polovcevén, a fiatal, hetyke zászlóson.

Ljatyevszkij, aki eddig szótlanul, közönyösen feküdt az ágyán, most felkelt, mezítlen lábát lelógatta, nagyot nyújtózott, csak úgy ropogott a csontja, és mogorván megvillantotta fél szemét.

– Megható viszontlátás! – mondta rekedten. – Mondhatnám: idill a felkelőknél. Nem szeretem az ilyen hamis pátosszal besavanyított érzelgős jeleneteket!

– Hagyja abba! – szólt rá nyersen Polovcev.

Ljatyevszkij vállat vont.

– Miért hagyjam abba? És mit hagyjak abba?

– Hagyja abba, kérem! – mondta egészen halkan Polovcev, talpra állt, és lassan, szinte lopózva az ágy felé indult.

Remegő baljában a kardot tartotta, jobbjával kigombolta, majd' feltépte szürke ingkabátjának gallérját. Jakov Lukics elborzadva látta, hogy Polovcev mindkét szeme az orra töve felé fordult dühében, duzzadt arca olyan színű lett, mint a ruhája.

Ljatyevszkij nyugodtan, ráérősen visszafeküdt az ágyára, és a feje alá tette a kezét.

– Színpadias mozdulat volt! – mondta gúnyosan mosolyogva, és félszemével a mennyezetre bámult. – Mindezt már láttam, nem is egyszer, holmi vacak vidéki színházakban. Torkig vagyok vele!

Polovcev megállt két lépésnyire tőle, nagyon fáradt mozdulattal felemelte az egyik kezét, és letörölte homlokáról az izzadságot; aztán ernyedten, magától lefelé siklott a keze.

– Az idegeim ... – dadogta alig érthetően, mint a gutaütött, az arcán meg mosolyhoz hasonló hosszú, ferde, görcsös rángás futott végig.

– Ezt sem először hallom. De elég már a vénasszonykodásból, Polovcev! Emberelje meg magát.

– Az idegeim ... – bődült el Polovcev. – Bolondoznak az idegeim! ... Én is halálosan meguntam már ezt a sötétséget, ezt a sírt ...

– A sötétség a bölcsek barátja. Előmozdítja az életről való filozófiai elmélkedést, idegeik pedig gyakorlatilag csak a sápkóros, pattanásos szüzeknek meg a szájmenésben és fejfájásban szenvedő hölgyeknek vannak. Idegek?! Ez szégyen-gyalázat egy tisztnek! De maga csak színlel, Polovcev, nincs magának egy szál idege sem; ez csak hóbort! Nem hiszek én magának! Tiszti becsületszavamra mondom, nem hiszek!

– Maga nem tiszt, hanem barom!

– Ezt sem először hallom, de mégse hívom párbajra, menjen a fenébe! Régimódi és időszerűtlen dolog, most fontosabb tennivalónk van. Azonkívül pedig, tiszteletre méltó barátom, maga tudja, hogy párbajozni karddal szoktak, nem pedig olyan rendőri gyíklesőkkel, amelyeknek egy példányát oly meghatóan és gyengéden szorítgatta kebléhez. Én mint öreg tüzér, megvetem a hideg

csecsebecséknek ezt a fajtáját. És van még egy érvem, amiért nem hívom párbajra: maga származása szerint plebejus, én meg lengyel nemes vagyok, az egyik legrégibb családból, amely ...

– Idehallgass, te sz... nemesfattyú! – torkolta le gorombán Polovcev, és hangja váratlanul visszanyerte megszokott keménységét, ércességét, hevét, mintha vezényelne. – Lepocskondiázol egy györgylovagi kardot?! Ha még egy szót szólsz, agyonváglak, mint egy kutyát!

Ljatyevszkij egy kissé felemelkedett az ágyon. Ajkán nyoma se volt az iménti gúnyos mosolynak.

– Ezt már elhiszem! – mondta komolyan és egyszerűen. – A hangja elárulja, hogy őszinte, és jó a szándéka, így hát elhallgatok.

Visszafeküdt és állig magára húzta az ócska daróctakarót.

– Mindegy, úgyis agyoncsaplak – ismételte makacsul Polovcev, és fejét bika módjára leszegve állt az ágy mellett. – Ezzel a pengével egy főúri baromból menten kettőt csinálok, tudod, mikor? Mihelyt megdöntjük a szovjethatalmat a Don-vidéken!

– No, akkor nyugodtan élhetek aggastyánkoromig, sőt talán örökké fogok élni – mondta Ljatyevszkij gúnyosan nevetve, kacskaringósat káromkodott, és befordult a falnak.

Jakov Lukics az ajtónál azt se tudta, melyik lábára álljon, mintha égő parázson topogna. Többször is ki akart menni a kisházból, de Polovcev egy kézmozdulattal mindannyiszor visszatartotta. Végül nem bírta már tovább, így hát könyörögve kérte:

– Engedje meg, hogy elmenjek, nagyságos uram, bocsásson el! Nemsokára világos lesz, nekem meg korán ki kell mennem a mezőre ...

Polovcev leült egy székre, a térdére tette a kardot, mind a két karjával rátámaszkodott, és sokáig, némán hallgatott. Csak azt lehetett hallani, hogy fújtatva, szortyogva lélegzik, meg hogy az asztalon ott ketyeg nagy zsebórája. Jakov Lukics azt hitte, hogy Polovcev szunyókál. De Polovcev egy rándítással fellökte nehézkes, zömök testét a székről, és azt mondta:

– Vedd fel csak azokat a nyergeket, Lukics, én meg majd a

többi holmit viszem, gyerünk, dugjuk el mind egy biztos, száraz helyre. Talán abban a hogyishívjákban, no, hogy a fene egye meg, abban a színben, ahol a szárított ganét tartod. Jó?

– Az megfelelő hely, menjünk – egyezett bele szívesen Jakov Lukics, mert már alig várta, hogy kikerüljön a kisházból.

Már-már karjára vette az egyik nyerget, de akkor Ljatyevszkij felugrott az ágyról, mintha darázs csípte volna meg, és veszettül villogó szemmel azt sziszegte:

– Mit csinál? Azt kérdem, mit tetszik csinálni?

Polovcev, aki már a burka fölé hajolt, most felegyenesedett.

– No, mi a baj? – kérdezte hidegen. – Miért olyan izgatott?

– Hát nem érti? Ha úgy tetszik, ám dugja el a nyergeket meg ezt az ócskavasat, de a géppuskát meg a tárakat hagyja itt! Nem valami villában nyaral a barátjánál, a géppuskára bármely pillanatban szükségünk lehet! Remélem, megérti!

Polovcev rövid töprengés után ráállt.

– Talán igaza van, maga radzivillói korcs. Akkor maradjon minden itt. Elmehetsz, Lukics, eredj aludni!

Milyen szívósan belegyökerezett a régi katonatermészet! Mielőtt Jakov Lukics maga bármit is gondolhatott volna, mezítlen lába már magától, önkéntelenül hátraarcot csinált, fáradt sarka meg alig hallható száraz koppanással egymáshoz ütődött. Polovcev észrevette, lanyhán elmosolyodott, Jakov Lukics meg mihelyt becsukta maga mögött az ajtót, észbe kapott, hogy balfogást követett el, krákogott zavarában és azt gondolta: „Megzavart az a szakállas ördög avval a katonás tartásával!"

Hajnalig se hunyta le a szemét. A felkelés sikerébe vetett reményt a bukástól való félelem váltotta fel; most már – ha későn is – szánta-bánta, hogy hebehurgyán összekötötte sorsát ilyen levitézlett emberekkel, mint Polovcev és Ljatyevszkij. „Ej, elsiettem a dolgot, magam másztam bele a csávába! – kesergett magában Jakov Lukics. – Én vén bolond! Várnom kellett volna, félreállni, az elején nem kellett volna ajnározni Alekszandr Anyiszimovicsot. Ha fölébe kerekednek a kommunistáknak, még mindig melléjék állhatok, odamehetek a készre, de így bizony nagyon

könnyen pórul járhatok... De meg kell gondolni: ha én is félreállok meg a másik is, a harmadik is, akkor mi lesz a vége? A sírig cipeljük a nyakunkon a szovjethatalmat? Ez se nekünk való! Márpedig a maga jószántából, szépszerével nem száll le, de nem ám! Csak szakadna vége már valahogy... Alekszandr Anyiszimovics azt ígéri, hogy csapatok jönnek külföldről, segítenek majd a kubániak is; puhára veti az ágyat, de hogy alszik majd rajta? Azt csak az irgalmas isten tudja! Meg aztán mi történik, ha a szövetségesek csakugyan idehajóznak, partra szállnak a mi földünkön? Angol köpenyeket küldenek, mint tizenkilencben, ők meg majd otthon szürcsölgetik a feketekávét meg enyelegnek a hölgyeikkel – akkor aztán mit csinálunk azokkal a köpenyekkel? Beletörülhetjük az aljukba a véres taknyunkat – ennyi az egész. Tönkrevernek bennünket a bolsevikok, isten az atyám, tönkrevernek! Az ilyesmi nagyon a kezükre áll. Akkor aztán elpusztulunk mind, akik szembeszálltunk velük. Füstbe borul a doni föld!"

Erre a gondolatra úgy elszomorodott, úgy megsajnálta magát, hogy kis híján kicsordult a könnye. Sokáig sóhajtozott, nyögött, vetette a keresztet, mormolta a fohászokat, majd tolakodó gondolatai során megint visszakanyarodott az evilági dolgokhoz: „Miért nem fér össze Alekszandr Anyiszimovics ezzel a félszemű polyákkal? Miért kapnak hajba lépten-nyomon? Nagy dolgok állnak előttünk, ők meg úgy élnek itt, mint két harapós kutya egy kutyaólban. És mindig ez a félszemű ugrik neki, ez a szószátyár, hol így beszél, hol meg úgy. Galád ember, nem hiszem én egy szavát se. Nemhiába tartja a közmondás: »Félszeműnek, púposnak meg a magad asszonyának sose higgy.« Agyonvágja Alekszandr Anyiszimovics, bizisten agyonvágja! Hát csak isten nyugosztalja – úgysem mi-hitünkbéli."

E megnyugtató gondolatokra végül is rövid, nyomasztó álomba merült.

Jakov Lukics akkor ébredt fel, amikor már feljött a nap. Alig egy óra alatt egész sereg álmot látott, egyik ostobább és képtelenebb volt, mint a másik.

Hol azt álmodta, hogy a templomban áll a kis asztal előtt, teljes vőlegényi díszben, fiatalon, nyalkán, mellette meg hosszú menyegzői ruhában, tetőtől talpig menyasszonyi fátyolba, mint egy fehér felhőbe burkolva, hetykén ott topog Ljatyevszkij, rá mereszti buja tekintetű, gúnyos félszemét, és egész idő alatt szemérmetlenül, kihívóan néz rá. Ő meg mintha azt mondaná neki: „Még sincs rendjén, hogy mi összeházasodunk, Vaclav Avgusztovics, ha hitványka vagy is, azért csak férfi vagy. Hát mire való ilyesmit csinálni? Meg aztán én már nős vagyok. Mondjuk is meg a pópának, máskülönben csúffá tesz bennünket ország-világ előtt!" De Ljatyevszkij megfogja hideg kezével Jakov Lukics kezét, odahajlik hozzá, és bizalmasan azt súgja: „Ne szólj senkinek, hogy nős vagy! Olyan asszony válik énbelőlem, kedves Jasa, hogy csak bámulni fogsz!" „Ugyan, menj a fenébe, te félszemű bolond!" – akarja kiáltani Jakov Lukics, megpróbálja kirántani kezét Ljatyevszkij kezéből, de nem sikerül – Ljatyevszkij hideg ujjai acélkemények, Jakov Lukics hangja meg különös módon tompa, az ajka mintha vattából volna ... Jakov Lukics köp egyet dühében és – felébred; a szakállán meg a párnáján ragadós nyál nyúlik végig ...

Alig vetett keresztet, alig suttogta el: „szent vagy, uram", más falubélijével egy óriási veteményes kertben őgyelegnek, és máris új álmot látott: fiával, Szemjonnal, Agafon Dubcovval és fehér ruhás fiatal felügyelőnők vezetésével paradicsomot szednek.

Maga Jakov Lukics is, a körülötte levő kozákok is mind meztelenek, de pucérságát egy se szégyelli, csak ő. Dubcov háttal áll neki, egy paradicsombokor fölé hajol, Jakov Lukics meg a nevetéstől fuldokolva, de felháborodottan odaszól: „Legalább ne

olyan mélyen hajolj le, te hatökör! Nem szégyelled magad az asszonyok előtt?!"

Ő maga zavartan le-leguggolva szedi a paradicsomot, de csak a jobb kezével, a balt úgy tartja, mint a meztelen fürdőző a vízbeugrás előtt . . .

Amikor felébredt, sokáig ült az ágyon, eszelős, ijedt tekintetű szemmel, bambán bámult maga elé. „Az ilyen ocsmány álmok mindig rosszat jelentenek. Baj lesz!" – állapította meg magában, kellemetlen terhet érzett a szívén; majd, immár ébren, nagyot köpött, ha csak eszébe jutott is, amit az imént álmodott.

Igen komor hangulatban öltözött fel, tettleg bántalmazta a hozzá törleszkedő kandúrt, reggeli közben minden ok nélkül „bolondnak" nevezte a feleségét, a menyére meg, aki az asztalnál belekotnyeleskedett a gazdaságról folyó beszélgetésbe, még a kanalát is ráemelte, mintha kislány volna a menyecske, nem pedig felnőtt asszony. Apjának lobbanékonysága jókedvre derítette Szemjont: ijedt-bamba arcot vágott, rákacsintott a feleségére, és a menyecskét csak úgy rázta a hangtalan nevetés. Ez végképp kihozta a sodrából Jakov Lukicsot: ledobta kanalát az asztalra, és dühében el-elfulladó hangon rájuk rivallt:

– Most vigyorogtok, de nemsoká fogtok ti még sírni is!

Be se fejezte reggelijét, tüntetően felkászolódott az asztal mellől, de mintha az ördög incselkedne vele, tenyerével ránehézkedett a tál szélére – és magára, a nadrágjára loccsantotta a forró répaleves maradékát. A menye eltakarta arcát a kezével, és kirohant a pitvarba. Szemjon az asztal mellett maradt, a karjára ejtette a fejét; izmos háta meg-megremegett, sima lapockája meg csak úgy rázkódott a nevetéstől. Még Jakov Lukics felesége, ez az örökké komoly asszony se bírta visszafojtani a nevetést.

– Mi az, apja, mi lelt ma téged? – kérdezte nevetve. – Bal lábbal keltél fel, vagy rosszat álmodtál?

– Honnan tudod, te vén boszorkány?! – rikoltotta magán kívül Jakov Lukics, és sebbel-lobbal kiszökkent az asztal mögül.

A konyha küszöbén beleakadt egy szögbe, amely kiállt az ajtófélfából, és könyökig felhasította új szaténingének ujját. Vissza-

ment szobájába, a ládában egy másik inget keresett, de hanyagul támasztotta a falnak a láda födelét, úgyhogy az visszaesett, és súlyosan csattant rá a tarkójára.

– A nyavalya törjön ki! Micsoda napra virradtam mámal – kiáltotta dühösen Jakov Lukics, ernyedten leült a zsámolyra, és óvatosan tapogatta a tarkóján dudorodó jókora gumót.

Valahogy átöltözött, másikat vett fel a levessel leöntött nadrág és az elszakított ing helyett, de mivel nagyon izgatott volt és sietett, elfelejtette begombolni az ületet. Ilyen illetlen öltözetben ment csaknem egészen a kolhoz vezetőségének házáig, csodálkozott magában, miért mosolyognak olyan rejtélyesen a szembejövő asszonyok, és ha fogadják is a köszönését, miért fordítják mindjárt félre a fejüket... Ennek a fejtörésnek, minden teketória nélkül, a szemközt tipegő Scsukar apó vetett véget.

– Öregszel, kedves Jakov Lukics? – kérdezte részvéttel és megállt.

– Hát te tán fiatalodol, mi? Nem nagyon látszik rajtad! Veres a szemed, akár a nyúlé, csorog belőle a könny.

– Az éccakai olvasástól könnyezik a szemem. Én vénségemre is olvasok, mindenféle magos míveltségre teszek szert, takarosan járok, te meg lám, olyan figyelmetlen lettél, mint egy vénember...

– Figyelmetlen lettem? Hogyhogy?

– Elfelejtetted becsukni a kisajtót, elcsámborog a jószág.

– Szemjon majd becsukja – mondta szórakozottan Jakov Lukics.

– Szemjon ugyan nem fogja becsukni a te kisajtódat...

Jakov Lukicsban hirtelen kellemetlen sejtés támadt; lesiklatta tekintetét, felkiáltott, és fürgén munkához látott ujjaival. Betetőzéséül mindazoknak a bajoknak és csapásoknak, amelyek ezen a szerencsétlen reggelen rázúdultak, a vezetőség udvarán rálépett egy elejtett krumplira, szétlapította, aztán megcsúszva, teljes hosszában elterült a földön.

Ez már túlontúl sok volt, és mindez nem véletlenül történt! A babonás Jakov Lukics mélységesen meg volt győződve arról,

hogy valami nagy balszerencse leselkedik rá. Remegő ajakkal, sápadtan ment be Davidov szobájába, és azt mondta:

– Megbetegedtem, Davidov elvtárs, mentsen fel ma a munka alól. A raktáros majd helyettesít.

– Csakugyan rossz színben vagy, Lukics – felelte részvéttel Davidov. – Eredj haza, pihenj. Magad betérsz a felcserhez, vagy elküldjük hozzád?

Jakov Lukics reménytelenül legyintett.

– Énrajtam nem segít a felcser, majdcsak kiheverem ...

Otthon becsukatta az ablakvédőtáblákat, levetkezett, lefeküdt az ágyra, és béketűréssel várta a közelgő csapást ... „Mindennek ez az átkozott szovjethatalom az oka! – zúgolódott magában. – Nem hágy nyugtot se éjjel, se nappal! Éjjel mindenféle bolond álmokat látok, amilyeneket a régi világban sose álmodtam, nappal meg egyik baj a másik után, libasorban kél az ember nyomába ... Nem érem én meg a szovjethatalom alatt azt a kort, amit a jóisten kimért nekem! Elpatkolok időnap előtt!"

Ámde aznap nem váltak be Jakov Lukics riadt sejtései: a baj két napot elvesztegelt valahol, és csak azután toppant be, mégpedig onnanfelől, amerről a legkevésbé várta Jakov Lukics ...

Alvás előtt szíverősítőnek felhajtott egy jó pohár pálinkát, éjjel nyugodtan aludt, nem álmodott semmit, reggel felélénkült, és örömmel gondolta: „Elmúlt!" Serényen tett-vett egész nap, ahogy szokott, de másnap, vasárnap vacsora előtt észrevette, hogy a felesége nagyon izgatott.

– Mi lelt, anyja? – kérdezte. – Mintha nem volnál magadnál. Tán megbetegedett a tehén? Tegnap én is figyelmes lettem rá, hogy szomorkásan jött haza a csordából.

A gazdasszony a fiához fordult:

– Menj csak ki, Szjoma, egy percre, szavam van az apáddal ...

Szemjon a tükör előtt fésülködött, elégedetlenül mondta:

– Ugyan mit titkolóznak folyton? A kisházba apámnak a barátai ... az ördög varrta a nyakunkba őket ... azok pusmognak éjjel-nappal, itt meg maguk ... Nemsoká már élni se lehet ebbe

a házba a nagy titkolózástól. Nem ház ez már, hanem apácakolostor: mindenütt csak súgás-búgás, pusmogás ...

– Nem a te tinóeszedhez mérték ezt! – fortyant fel Jakov Lukics. – Azt mondták, eriggy, hát akkor eriggy! De nagyon megtanultál feleselni ... Vigyázz, kurtábbra fogd a nyelved, mer én könnyen lecsippentek belőle!

Szemjon haragra lobbant, apja felé fordult, és tompán így szólt:

– Csak ne nagyon fenyegessen, apám! Ebbe a családba senki sem kisgyerek, senki sem ijedős. Ha elkezdjük itt fenyegetni egymást, a végén mind a rövidebbet húzzuk ...

Kiment, bevágta az ajtót.

– Na, gyönyörködhetsz a drágalátos fiacskádba! De nagylegény lett az ebadta kölyke! – kiáltotta dühösen Jakov Lukics.

A felesége, aki sose bocsátkozott szóváltásba vele, most tartózkodóan megjegyezte:

– Hát ha meggondoljuk, Lukics, ezekbe az ingyenélő lakókba nekünk se sok örömünk telik. Amióta itt vannak, olyan vigyázva élünk, hogy már torkig vagyok vele! Még megérjük, hogy házkutatást tartanak nálunk a falubéli hatóságok ... akkor aztán végünk! Nem élet ez, csak hideglelés, félünk minden kis nesztől, minden koppanástól. Ne adjon az isten ilyen életet senkinek, ne verje meg vele! Miattad meg Szjomuska miatt már testem-lelkem beteg lett. Ha hírét veszik, kiket tartunk itt szálláson, tömlöcbe viszik őket, de titeket is vélek. Akkor aztán mihez kezdünk egyedül mi, asszonyok? Koldustarisznyával járjuk a világot?!

– Elég!! – szakította félbe Jakov Lukics. – Tenélküled meg Szjomka nélkül is tudom, mit csináljak. Miről akartál beszélni? Ki vele!

Betette mind a két ajtót kilincsre, odaült a feleségéhez, egészen közel. Külsőleg eleinte nem árulta el, milyen nagy izgalom fogja el, ahogy a feleségét hallgatja, de a végén már nem bírt uralkodni magán, felugrott a padról, fel s alá szaladgált a konyhában, és kétségbeesetten suttogta:

– Végünk van! Tönkretett bennünket édesanyám! Mintha a fejünket csapta volna le!

Aztán egy kissé megnyugodott, egymás után felhörpintett két nagy csupor vizet, majd nyomasztó töprengés közepette leereszkedett a lócára.

– No most mit csinálsz, apja?

Jakov Lukics nem felelt felesége kérdésére. Nem is hallotta . . .

Felesége elbeszéléséből megtudta: nemrégen négy öregasszony járt náluk, és erőnek erejével követelték, hogy eresszék be őket a tiszt urakhoz. Az öregasszonyok mindenáron meg akarták tudni, mikor kezdik meg a tiszt urak a felkelést az őket rejtegető Jakov Lukics meg a többi Gremjacsij Log-i kozák segítségével, mikor buktatják meg ezt az istentelen szovjethatalmat. Hiába erősködött Jakov Lukics felesége, hogy az ő házukban nincsenek és nem is voltak semmiféle tisztek; Loscsilina, az a púpos és epés vénaszszony, felpaprikázva azt vágta oda: „Fiatal vagy te még ahhoz, édeslelkem, hogy hazudj a szemembe! Hisz a napad mondta, hogy tisztek laknak nálatok a kisházban már a tél óta. Tudjuk, hogy bujdosnak, de hát mi nem szólunk róluk senkinek. Vezess be bennünket a rangosabbhoz, akit Alekszandr Anyiszimicsnek hínak!"

. . . Jakov Lukicsot, amikor belépett Polovcev, a már ismerős remegés fogta el. Azt hitte, ha Polovcev meghallja, mi történt, felbőszül, nem kíméli majd az öklét sem. Kutya-alázatossággal, reszketve várta, hogy majd elbánik vele a tiszt. De amikor izgalmában egyik szavát a másikba öltve, zavartan, de semmit el nem titkolva, elmondta mindazt, amit a feleségétől hallott, Polovcev csak gúnyosan elmosolyodott.

– Szó, ami szó, remekül tudunk konspirálni . . . No de hát ez várható volt. Szóval jégre vitt bennünket az anyád, Lukics? Mit gondolsz, most mit tegyünk?

– El kell innen menni, Alekszandr Anyiszimics! – mondta határozottan Jakov Lukics; egészen felélénkült erre a fogadtatásra.

– Mikor?

– Minél hamarább, annál jobb. Nem nagyon érünk rá sokat gondolkozni.

– Azt én is tudom. De hová?

– Nem tudom. De hol az elvtárs... Bocsásson meg, hogy kicsúszott a számon! Hol van Vaclav Avgusztovics úr?

– Nincs itt. Éjjel megjön. Holnap majd a kertnél ott találod. Atamancsukov szintén a falu szélén lakik? Ott töltöm majd a hátralevő napokat... Vezess oda!

Lopva odaértek; mielőtt elváltak, Polovcev azt mondta Jakov Lukicsnak:

– Hát minden jót, Lukics! Gondold meg, Lukics, mit lehetne csinálni az anyáddal... Még dugába dől miatta az egész dolog... Gondold meg hát... Ha Ljatyevszkijjel találkozol, mondd meg neki, hol vagyok.

Megölelte Jakov Lukicsot, száraz ajkát Lukics borotválatlan, érdes, száraz orcájához értette, majd a ház rég nem meszelt falába szinte beleolvadva egyre távolodott, végül eltűnt...

Jakov Lukics hazament, lefeküdt, szokatlanul szigorúan a falhoz szorította a feleségét, és azt mondta:

– Idehallgass... ne adj többet enni anyámnak... vizet se adj neki... úgyis meghal maholnap...

Jakov Lukics felesége, aki hosszú, küzdelmes életet élt le mellette, csak feljajdult:

– Jasa! Lukics! Hisz a fia vagy!

Jakov Lukics, egyetértésben eltöltött közös életük alatt talán először, nekihuzakodva, nagy erővel megütötte koros feleségét és fojtottan, rekedten azt mondta:

– Hallgass! Hiszen pusztulásba visz bennünket! Hallgass! Azt akarod, hogy száműzzenek?

Jakov Lukics lomhán felkelt, levette a ládáról a kis lakatot, óvatosan kiment a meleg pitvarba, és lelakatolta annak a kis szobának az ajtaját, ahol az anyja meghúzódott.

Az öregasszony meghallotta a lépéseket. Réges-rég megszokta már, hogy lépteiről felismerje a fiát... Hogyisne tanulta volna meg már messziről, füllel is megkülönböztetni fia járását? Jó ötven évvel ezelőtt – akkor még szép fiatal kozák menyecske volt – a házi munkát vagy a főzést félbehagyva elragadtatott

mosollyal fülelt arra, hogyan csoszog a szomszéd szobában, mezítlen lábacskájával, bizonytalanul, meg-megállva, az ő elsőszülöttje, egyetlen, drága Jasenykája, a mászkáló kisgyerek, aki csak akkor tanult járni.

Aztán hallotta, ahogy ugrálva, kopogva dobban a tornácon az iskolából hazatérő kis Jasutka lába. Jasutka akkor vidám volt és olyan fürge, mint egy gödölye. Nem is emlékszik rá, hogy a fia abban a korában valaha is rendesen járt volna – csak szaladt, de nem csak úgy egyszerűen, hanem mindig szökdécselve, pontosan úgy, mint egy kis gida... Telt-múlt az élet, amely, mint mindenki élete, gazdag volt hosszú keserűségekben, szegény volt kurta örömökben; lám, ő már hajlott korú anya; éjszakánként önkéntelenül is felfigyel Jasa, a sudár termetű, fürge legény könnyed, szinte suhanó lépteire, a fiáéra, akire titokban nagyon büszke. Amikor késő éjjel megjön a mulatságból, cipője alig érinti a padlót – olyan könnyed és gyors a legény járása. Aztán – szinte észre se vette – felnőtt, családos ember lett a fia. Nehézkesebb, de biztosabb lett a járása. Már régóta kopognak a házban a gazda, az érett férfi – csaknem öregember – léptei, de az ő szemében még mindig csak Jasenyka, gyakran látja álmában lenszőke, fürge kisfiúnak...

Most is mihelyt meghallotta fia lépéseit, azt kérdezte kissé tompa, öregasszonyos hangján:

– Te vagy az, Jasa?

A fia nem felelt. Lukics ott állt egy ideig az ajtónál, aztán lépteit meggyorsítva kiment az udvarra. Félálmában azt gondolta az öregasszony: „Derék kozákot szültem, és hála istennek, jó gazdát neveltem belőle! Mindenki alszik, ő meg kimegy az udvarra, még mindig dolgoskodik a ház körül." Büszke anyai mosoly rebbent fonnyadt, fakó ajkára...

Attól az éjszakától fogva rossz világ volt a házban...

Az öregasszony, bár magatehetetlen, gyenge volt, még mindig élt; csak egy falat kenyeret, csak egy korty vizet kért; Jakov Lukics, ha lopózva átment a pitvaron, hallotta anyja fojtott, csaknem hangtalan suttogását:

– Jasenykám! Drága fiam! Hát miért? Legalább egy kis vizet adjatok!

... A család tagjai jóformán be se mentek a tágas házba. Szemjon feleségestül éjt-napot az udvaron töltött, Jakov Lukics feleségét – ha a háztartás úgy követelte, hogy bemenjen a házba – rázta a zokogás, valahányszor visszajött. Amikor a második nap estéjén asztalhoz ültek, hogy vacsorázzanak, és Jakov Lukics hosszú hallgatás után megszólalt: „Ezt a pár napot már töltsük itt, a nyári konyhában ..." – Szemjon egész testében megremegett, felállt az asztal mellől, megtántorodott, mintha meglökték volna és kiment ...

... Negyednapra csend lett a házban. Jakov Lukics remegő ujjal levette a lakatot, feleségével bement a kisszobába, ahol eddig az anyja lakott. Az öregasszony a küszöbnél, a padlón feküdt; fogatlan ínyével összerágta azt az ócska bőrkesztyűt, amelyet még a télen ottfelejtettek a fekvőpadon ... A jelekből ítélve vízre is szert tett: talált az ablakpárkányon, ahol a védőtábla hasadékán át beesett egy kevés – szemnek-fülnek szinte észrevehetetlen – könnyű eső, és talán beszivárgott e ködös nyáron a harmat is ...

A halott ráncos, aszott kis testét megmosták barátnői; felöltöztették, megsiratták, de a temetésen nem volt senki, aki olyan keservesen, olyan vigasztalhatatlanul sírt volna, mint Jakov Lukics. A fájdalom, a bűnbánat és az elszenvedett veszteség súlya – aznap mind-mind iszonyú teherként nyomta a lelkét ...

Harmadik fejezet

Davidov szinte senyvedt a testi munka utáni vágyban. Egész erős, egészséges teste mohón követelte a munkát, az olyan munkát, amelytől estefelé minden izma sajogna a súlyos, de kellemes kimerültségtől, éjjel pedig a várva várt pihenéssel együtt mindjárt szemére jönne az álomképek nélküli, könnyű álom.

Egyszer elment a kovácsműhelybe, hogy ellenőrizze, hogyan halad a köztulajdonba vett aratógépek javítása. Az izzó vas meg az égő szén savanykásan keserű szaga, az üllő dallamos csengésebongása és az ócska fújtató öregesen rekedt, panaszos sóhajtásai valósággal felajzották. Szemét üdvözülten behunyva néhány percig szótlanul állt a félhomályos kovácsműhelyben, nagy élvezettel beszívta a gyermekkora óta ismerős, már-már fájóan ismerős szagokat, aztán nem bírt ellenállni a csábításnak, és a kalapácsért nyúlt... Két napot dolgozott pirkadattól alkonyatig, ki se tette a lábát a műhelyből. Még az ebédjét is odavitte a háziasszonya. De hát fenét sem ér a munka, ha az embert minden félórában elvonják tőle, ha megkékülve kihűl a harapófogóban a patkó, ha folyton dörmög Szidorovics, az öreg kovács, a fújtatót húzogató siheder meg leplezetlenül, fölényesen nevet, valahányszor látja, hogy Davidovnak a megerőltetéstől kimerült keze minduntalan a földpadlóra ejti a ceruzát, és olvasható betűk helyett girbegurbán ide-oda csúszkáló, esetlen ákombákomokat kanyarít az éppen soron levő ügyiratra.

Davidov köpött az ilyen munkakörülményekre, és hogy ne legyen lába alatt Szidorovicsnak, elment a műhelyből; úgy káromkodott magában, mint egy vérbeli fedélzetmester; mogorván és haragosan beült a kolhozvezetőségbe.

Voltaképpen egész napokat hétköznapi, de égető gazdasági kérdések megoldására pazarolt: tömérdek kimutatás, a számvivő által összeállított jelentések ellenőrzésére, a brigádvezetők beszámolóinak meghallgatására, a kolhoztagok különféle beadványainak megvizsgálására, termelési értekezletekre – egyszóval csupa olyasmire, ami nélkül elképzelhetetlen egy nagy közös gazdaság létezése, és ami – munka tekintetében – a legkevésbé elégítette ki Davidovot.

Éjjelente rosszul aludt, reggel örökösen főfájással ébredt, csak úgy-ahogy étkezett, és csak akkor, amikor éppen úgy esett sorja, s egészen estig nem hagyta el valami eddig nem ismert, érthetetlen, rossz közérzet. Davidov, anélkül hogy észrevette volna, egy kissé valahogy elanyátlanodott, a jellemében valami ingerlékeny vonás

jelent meg, amely azelőtt sose volt sajátja, sőt külsőleg sem, korántsem hatott már olyan legényesnek, jól tápláltnak, mint Gremjacsij Logba érkezése után az első napokban. Meg aztán itt van ez a Luska Nagulnova is, itt vannak szüntelenül körülötte rajzó gondolatai – mindenféle gondolatai – is. Nem jó órában került az útjába ez az átkozott menyecske!

Razmjotnov egyszer gúnyosan, fürkészően Davidov arcába nézett hunyorgó szemével, és azt mondta:

– Hát fogyton-fogysz, Szjoma?! Olyan rossz bőrben vagy, akár egy vén ökör, amelyik rosszul telelt: nemsokára járás közben összerogysz, és másképpen is valahogy olyan vedlett, kopott lettél... Hullik a szőröd, vagy mi? Kevesebbet legeltesd a szemed a lányokon, kivált meg... az elvált asszonyokon. Ez borzasztóan árt az egészségednek...

– Menj a fenébe ezekkel az ostoba tanácsaiddal!

– Ne mérgelődj, no! Hiszen csak szeretetből tanácsolom.

– Örökké holmi ostobaságokat találsz ki, ez tény!

Davidov lassan, de vastagon elvörösödött. Mivel nem tudta leküzdeni zavarát, összefüggéstelenül valami mellékes dologról kezdett beszélni. De Razmjotnov csak nem hagyta békében:

– A flottánál vagy a gyárban tanítottak így elpirulni? Nemcsak az arcod veres, hanem a nyakad is. Sőt lehet, hogy az egész törzsed is veres lett. Vedd le az inged, hadd nézzem meg!

Csak akkor terelte hirtelen más irányba a beszélgetést, amikor baljós szikrákat pillantott meg Davidov hirtelen zavarossá vált szemében; unottan ásítva a szénakaszálást hozta szóba, színlelt álmossággal nézett Davidovra félig lebocsátott szemhéja alól, de huncut mosolyát nem tudta, vagy egyszerűen nem is akarta őszes bajusza alá rejteni.

Vajon csak sejt egyet-mást Razmjotnov Davidov és Luska viszonyáról, vagy tud is valamit? Minden bizonnyal tud. Persze hogy tud! De hát hogyan is lehetne titokban tartani ezt a viszonyt, ha egyszer az az arcátlan Luska nemhogy leplezni akarná, hanem még szántszándékkal fitogtatja is. Luska hitványka hiúságának hízelgett az a körülmény, hogy ő – a pártsejt titkárának

eldobott felesége – nem egyszerű kolhoztaghoz, hanem magához a kolhozelnökhöz dörgölőzött, és nem lökték el.

A kolhozvezetőségből többször is Davidovval együtt távozott el, a szigorú falusi szokások ellenére belekarolt, sőt a vállával egy kissé még hozzá is törleszkedett. Davidov űzött vadként nézett körül, attól félt, hogy Makarral találkoznak, de nem vette el a karját, Luska járásához alkalmazkodva aprókat lépett, akár a béklyós ló, és valahogy gyakran megbotlott a sima földön is... A szemtelen falubeli gyermekhad – a szerelmesek átka – utánuk szaladt, és csúfondárosan fintorogva, vékony hangon azt kiabálta:

Savanyú túrós lepény,
Menyasszony meg vőlegény!

A gyermekek őrületesen belemelegedtek, vég nélkül variálgatták ostoba versikéjüket, és mialatt a verejtékben fürdő Davidov magában a gyermekeket, Luskát és a saját gyengejelleműségét átkozva két utcasarkot ment Luskával, a „savanyú lepény" sorjában kemény, ízetlen, vajas, édes stb. lepénnyé változott. Végül aztán elfogyott Davidov türelme: lágyan lefejtette Luska barna ujjait, amelyekkel erősen belekapaszkodott az ő könyökébe, s így szólt: „Bocsáss meg, nem érek rá, sietnem kell" – és nagy léptekkel előre indult. De nem olyan könnyű volt megszabadulni a szemtelen gyermekek üldözésétől. Két csoportra oszlottak: az egyik visszamaradt, hogy Luskát bosszantsa, a másik meg konokul tovább kísérte Davidovot. Csak egy biztos eszköz volt arra, hogy megszabaduljon üldözőitől. Odament a legközelebbi sövényhez, úgy tett, mintha kitörne egy szál vesszőt – erre aztán mindjárt mintha elfújta volna a szél a gyermekeket. A kolhozelnök csak akkor lett az utca és a környék teljhatalmú ura...

Davidov és Luska nem olyan régen, öreg éjszaka, belebotlott a falu határában, jó messzire levő szélmalom őrébe. Az éjjeli őr Versinyin, egy vénséges vén kolhoztag – egy régi mormotaüreg halmocskája tövében, daróckaftánjával betakarózva hevert. Ami-

kor meglátta az egyenest őfeléje közeledő párt, váratlanul egész magasságában felállt.

– Állj! Ki vagy? – kiáltott rájuk katonásan, szigorúan, és lövésre emelte ócska puskáját, amely a tetejébe még meg se volt töltve.

– Jó barát. Én vagyok, Versinyin! – felelte kelletlenül Davidov.

Sarkon fordult, és maga után vonszolta Luskát, de Versinyin utánuk szaladt.

– Nem volna egy kis dohánya, Davidov elvtárs, legalább csak egy sodrásra való? – szólt könyörögve. – Elpusztulok itt cigaretta nélkül, már feldagadt a fülem!

Luska nem fordult félre, nem ment odább, nem takarta el arcát a keszkenőjével. Nyugodtan nézte, ahogy Davidov sietve kiszórja a dohányt a zacskójából, és ugyanolyan nyugodtan azt mondta:

– Menjünk, Szjoma. Te meg, Nyikolaj apó, inkább a tolvajokat lesd, és ne azokat, akik a szerelmet legeltetik a mezőn. Nemcsak rossz emberek járkálnak éjjel...

Nyikolaj apó kurtán kacagott egyet, és bizalmasan megveregette Luska vállát.

– Igen, kedves Lusa, de hát... setét éccaka nem tudni, ki az, aki csak a szerelmet legelteti, és ki az, aki a másét akarja elvinni. Én éjjeli őr vagyok, rá kell kiáltanom mindenkire, vigyáznom kell a szélmalomra, mert a kolhoz búzája van abba, nem szárazgané! No, köszönöm a dohányt. Sok szerencsét! Sikert kívánok...

– Mi az ördögnek elegyedtél szóba vele? Ha odább mégy, talán meg sem ismer – mondta leplezetlen ingerültséggel Davidov, amikor kettesben maradtak.

– Nem tizenhat éves kislány vagyok én, hogy szégyelljem magam minden vén bolond előtt – felelte szárazon Luska.

– De mégis...

– Hogyhogy mégis?

– Mért kell kirakatba tenni ezt az egészet?

– Hát micsodám ő énnékem, édesapám vagy ipam?

– Nem értelek . . .

– Akkor erőltesd meg az agyad, és értsd meg.

Davidov a sötétben nem látta, de hangjának csengéséből kitalálta, hogy Luska mosolyog. Nagyon bosszankodott, hogy Luska nem törődik tulajdon női jóhírével, és végképp semmibe se veszi az illemszabályokat.

– De értsd meg, te kis bolond, hogy érted aggódok! – kiáltotta nagy hévvel.

– Ne fáradj! – felelte még szárazabban Lusa. – Én majd megleszek valahogy. Magadért aggódj.

– Magamért is aggódok.

Luska hirtelen megállt, és egészen közel lépett Davidovhoz.

– Evvel kellett volna kezdened, kedvesem! – mondta, és diadalmas káröröm csendült meg a hangjában. – Te csak magadért aggódsz, és az bosszant, hogy éppen téged láttak meg egy asszonnyal . . . éjjel, a sztyeppen! Nyikolaj apónak ugyan mindegy, hogy kivel bujálkodsz éjszakánként.

– Hogyhogy „bujálkodsz"? – fakadt ki dühösen Davidov.

– Tán nem így van? Nyikolaj apó nem maszületett gyermek, így hát tudja, hogy nem azért jöttél ide velem éjszakának idején, hogy szedret szedjünk. Erre megijedtél: mit gondolnak majd rólad Gremjacsij Logban a derék emberek, a becsületes kolhoztagok. Így van? Te köpsz rám! Ha nem énvelem, akkor mással, de valakivel csak kutyálkodtál volna a kert alatt. Csakhogy te vétkezni is szeretnél, meg a hűvösön, árnyékban is szeretnél maradni, hogy senki se tudjon a disznóságaidról. Hát úgy látszik, ilyen szélhámos vagy te! De hát olyan nincs, kedvesem, hogy valaki egész életén át meglapuljon a hűvösön. Ej-ej, és még ez tengerész! A végén kisül, hogy én nem félek, te meg félsz. Kiderül, hogy én férfi vagyok, te meg fehércseléd, igaz?

Luska inkább tréfás, mint harcias hangulatban volt, de minden jel arra vallott, hogy vérig sértette szerelmesének viselkedése. Rövid hallgatás után, oldalról Davidovra pillantva, gyorsan levetette fekete szaténszoknyáját, és parancsoló hangon azt mondta:

– Vetkezz le!

– Megbolondultál?! Mire való ez?

– Felveszed az én szoknyámat, én meg majd a te nadrágodat. Így igazságos! Mindenki olyan ruhát viseljen, amilyen dukál neki: aszerint, hogy viselkedik ebben az életben! No, szaporán-szaporán!

Davidov, bár a javasolt csere és Luska szavai sértették, elnevette magát. Minden erejével igyekezett visszafojtani a benne felgyülemlett ingerültséget, és halkan így szólt:

– Ne rakoncátlankodj, Lusa! Öltözz fel, és menjünk.

Luska lanyha mozdulatokkal, kelletlenül felvette szoknyáját, megigazította a kendő alól kicsüngő haját, és váratlan mély szomorúsággal hirtelen azt mondta:

– Unom én magam teveled, te tutyimutyi matróz!

Aztán egy szót sem ejtettek többé egészen a faluig. A keresztútnál szintén szótlanul búcsúztak el. Davidov hűvösen meghajolt. Luska alig észrevehetően biccentett egyet, és úgy eltűnt a kisajtó mögött, mintha beleolvadt volna a vén juharfa sűrű árnyékába ...

Néhány napig nem találkoztak, de aztán egy reggel Luska bement a kolhozvezetőségbe, a pitvarban türelmesen kivárta, amíg elmegy az utolsó látogató is. Davidov már be akarta csukni szobájának ajtaját, de ekkor meglátta Luskát, aki lábát férfimódra szétvetve, a szoknyát gömbölyű térdén feszesre húzva ült a padon, napraforgómagot rágcsált, és nyugodtan mosolygott.

– Akarsz egy kis forgómagot, elnök? – kérdezte nevetős, mély hangon. Vékony szemöldöke enyhén felrebbent; leplezetlen huncutsággal nézett Davidovra.

– Hát te mért nem vagy ott a gyomlálásnál?

– Mindjárt indulok, látod ... tetőtől talpig viselőbe öltöztem. Csak azért jöttem, hogy mondjak neked valamit ... Gyere ki ma, ha besötétedik, a csordalegelőre. Leonovék szérűjénél várlak. Tudod, hol van?

– Tudom.

– Eljössz?

Davidov némán bólintott, és kilincsre becsukta az ajtót.

Komor töprengésbe merülve, orcáját öklére támasztva, tekinte-

tét egy pontra szegezve sokáig ült az asztalnál. Volt min töprengenie!

Luska, még az első összezördülésük előtt, alkonyattájt kétszer is elment hozzá, a lakására; elüldögélt egy kicsit, aztán jó hangosan így szólt:

– Kísérj el, Szjoma! Már setétedik odakint, és én valahogy félek egyedül hazamenni. Borzasztóan félek. Gyermekkorom óta roppant ijedős vagyok, kicsi korom óta félek a sötétben ...

Davidov rettenetes arcot vágott, szemével a deszkafalra mutatott, amely mögött a háziasszony – egy vallásos öregasszony – macska módra, dühösen prüszkölt, és felháborodva csörömpölt az edénnyel, ahogy valami vacsorát készített az urának meg Davidovnak. Luska finom, éles hallásával tisztán megértette a háziasszony sziszegő suttogását:

– Méghogy ő fél! Nem asszony ez, hanem boszorkány! Hisz a másvilágon még a setétben, tapogatózva is megtanálja az utat valamelyik fiatal ördöghöz, nem várja ki, hogy az keresse meg. Bocsásd meg, uram, ezt az én nagy vétkemet! Méghogy ő ijedős! Meg is lehet ijeszteni téged a sötétséggel, te gonosz lélek, de még mennyire!

Luska csak mosolygott, ahogy hallgatta ezt a számára nem valami hízelgő jellemzést. Nem olyan fehércseléd volt ő, hogy befolyásolhatták volna a hangulatát holmi istenes öregasszony szidalmai! Rá se hederített erre az örökké nyálas szájú, szenteskedő, finnyás vénasszonyra! Rövid házasélete alatt ennél sokkal kényesebb helyzetbe is került már nemegyszer a vakmerő Luska, és ennél többet is kellett kiállnia a Gremjacsij Log-i asszonyokkal való összetűzések során. Kitűnően hallotta, hogy a háziasszony odaát halkan mormogva züllött ringyónak nevezi. De hát istenem, nemcsak ilyen, aránylag ártatlan szavakat hallott már Luska, és mondott – még többet – ő maga is a tőle sérelmet szenvedett asszonyokkal való összecsapásokban, amikor belekötöttek, és válogatott szidalmakkal rátámadtak, mivel vak együgyűségükben azt hitték, hogy csakis őnekik szabad szeretni a férjüket! Luska mindenesetre helyt tudott állni magáért, és mindig kellőképpen visz-

szavágott ellenfeleinek. Soha semmilyen körülmények között sem vesztette el a fejét, és csattanós szóért nem ment a szomszédba, nem is szólva arról, hogy még egy olyan féltékeny asszony sem akadt a faluban, aki meg tudta volna szégyeníteni Luskát azzal, hogy letépi a keszkenőjét a fejéről... De mégis elhatározta: megtanítja móresre az öregasszonyt – csupáncsak a rend kedvéért, mivel egyetlenegy életszabályhoz tartotta magát: ahhoz, hogy mindig az övé, Luskáé legyen az utolsó szó.

Második látogatásakor Davidovot előreengedve, egy pillantra visszamaradt a házigazdáék átjáró-szobájában, és amikor Davidov kiment a pitvarba, azután meg leszaladt a tornác csikorgó lépcsőfokain, a legártatlanabb arccal a háziasszony felé fordult. Luska számítása pontosan bevált. Az öreg Filimonyiha sebtében megnyalta amúgy is mindig nedves száját, és lélegzetet se véve rákezdte:

– No, orcátlan egy nőszemély vagy te, Lukerja, ilyet még világéletemben nem láttam!

Luska végtelenül szerényen lesütötte szemét, és mintegy bűnbánóan tűnődve megállt a szoba közepén. Nagyon hosszú szempillája volt, olyan fekete, mintha festené, úgyhogy ha leboc-átotta, sűrű árnyék esett sápadt orcájára.

Filimonyiha, akit megtévesztett ez a színlelt alázat, most már békésebben suttogta:

– Csak gondold meg magad, menyecske: helyénvaló tenéked, elvált asszonynak, akinek mégiscsak volt férje, egy legényember lakására járni, mégpedig ilyen késő este?! Hát hogy nem szégyelled magad az emberek előtt, mi? Térj eszedre, legyen benned ennyi becsület, az isten szerelmére!

Luska a háziasszony modorában, ugyanolyan halkan és kenetesen azt felelte:

– Amikor az úristen, a világ fenntartója és a mi megváltónk... – Várakozóan elhallgatott, majd rövid szünet után felemelte a homályban baljósan villogó szemét.

Az istenes háziasszony isten nevének említésekor ájtatosan lehajtotta fejét, és sietve keresztet vetett; Luska csak ekkor foly-

tatta tovább, de most már férfi módra érdes és nyers hangon, diadalmasan:

– ... Amikor az isten a becsületet osztogatta az embereknek, kinek-kinek a maga porcióját, én nem voltam otthon, táncban voltam, legényekkel mulattam, csókolóztam-édelegtem. Így aztán nem jutott nekem egy szemernyi sem abból a becsületből. Megértetted? No, mit tátod úgy a szád, mért nem csukod be? Most pedig hallgasd az utasításomat: amíg a lakód haza nem jön, amíg velem gyötrődik szegény, imádkozz értünk, bűnösökért, te vén satrafa!

Luska az elképedt, megnémult és végképp lesújtott háziasszonyt még egy megvető pillantásra se méltatva méltóságosan kivonult.

– Miről beszélgettetek, Luska? – kérdezte gyanakvóan Davidov, aki a tornácnál várta.

– Jobbadán csak istenes dolgokról – felelte halkan nevetve és Davidovhoz simulva Luska, aki volt férjétől eltanulta azt a szokást, hogy tréfával térjen ki a kellemetlen beszélgetések elől.

– De nem, komolyan: mit sugdosott? Csak nem sértett meg?

– Őneki egyszerűen nincs lehetősége arra, hogy engem megsértsen, meghaladja az az ő erejét. Csak féltékenységében sziszegett rám, mert féltékeny miattad, te kis csorbafogú! – ütötte el megint tréfával a dolgot Lusa.

– Gyanakszik, ez tény! – Davidov rosszallóan megcsóválta a fejét. – Nem kellene hozzám járnod, erről van szó!

– Megijedtél attól az öregasszonytól?

– Ugyan, dehogy!

– Nos, ha pedig ilyen bátor legény vagy, akkor kár is erre a szót vesztegetni!

A szeszélyes és bogaras Luskát nehéz volt meggyőzni bármiről is. Davidov meg, akit mint a villám, szinte megvakított egy hirtelen a szívébe lopózó nagy érzés, már nemegyszer komolyan azt gondolta, hogy beszélnie kell Makarral, és feleségül kell vennie Luskát, hogy végre-valahára kijusson abból a fonák helyzetből, amelybe maga sodorta magát, és ezzel véget vessen minden

vele kapcsolatos, esetleges pletykázásnak. „Én majd átnevelem! Az én kezem alatt ugyan nem nagyon fog fickándozni, és felhagy ezekkel a mindenféle hóbortjaival! Bevonom a közösségi munkába, és vagy szépszóval rábeszélem, vagy rákényszerítem, hogy művelje magát. Belőle még válik valami; ez tény! Nem buta nő, a szilajsága meg elmúlik, én majd leszoktatom a szilajkodásról. Én nem Makar vagyok; Luska meg Makar emberére talált egymásban. De nekem más a természetem, én majd másképpen bánok vele" – gondolta a saját és a Luska képességeit nyilvánvalóan túlbecsülve, öntelten Davidov.

Azon a napon, amelyen megállapodtak abban, hogy találkoznak Leonovék szérűjénél, Davidov ebéd után már folyton az óráját tekingetett. Nagy volt a meglepetése – amely aztán dühbe csapott át –, amikor a megbeszélt találka előtt egy órával meghallotta és felismerte Luskának a tornácon kopogó könnyed lépteit, majd pedig csengő hangját:

– Davidov elvtárs itthon van?

Sem a háziasszony, sem öreg férje, aki ekkor éppen otthon volt, nem felelt semmit. Davidov felkapta sapkáját, az ajtóhoz iramlott – majd a mosolygó Luska arcába ütközött az arca. Luska félrehúzódott. Szótlanul kimentek a kisajtón.

– Nekem nem tetszik ez a játék! – mondta nyersen Davidov a dühtől fuldokolva, és ökölbe szorította a kezét. – Minek jöttél ide? Hát miben állapodtunk meg: hol találkozunk? Felelj már, az ördög vigyen el!...

– Mit kiabálsz rám? Mid vagyok én neked, a feleséged vagy a kocsisod? – válaszolt kérdéssel Luska, aki nem vesztette el önuralmát.

– Hagyd ezt! Én egyáltalán nem kiabálok, hanem csak kérdezem.

Luska vállat vont.

– No, ha csak kérdezed és nem kiabálsz, az más – mondta csúfondárosan, nyugodtan. – Eluntam magam, azért jöttem korábban. Biztosan örülsz neki, és meg vagy elégedve.

– Hogy a fenébe volnék „megelégedve"?! Hisz most az egész

faluban kikürtöli a háziasszonyom! Mit mondtál neki a múltkor, hogy nem is néz rám, csak kotkodácsol, és rendes káposztaleves helyett holmi gezemicével kosztol? Istenes dolgokról beszélgettetek?! Szép kis istenes beszélgetés lehetett: csukladozik és elkékül, akár a vízbefúlt, ha csak egy szót is hall rólad! Ez tény, én mondom neked!

Luska felkacagott, olyan üdén és viharosan, hogy Davidov szíve önkéntelenül meglágyult. Ám ezúttal egy csepp kedve sem volt ilyesmivel szórakozni, és amikor Luska könnytől nedves, nevető szemével ránézve így szólt: – Igen? Azt mondod, csukladozik és elkékül? Úgy kell neki, annak az istenes vénasszonynak! Ne üsse bele az orrát a mások dolgába! Képzeld el, kötelességének tartja, hogy figyelje az én viselkedésemet! – Davidov hidegen félbeszakította:

– Te nem törődsz avval, hogy pletykálni fog rólunk az egész faluban?

– Csak legalább megártson neki ez a foglalatosság! – felelte hanyagul Luska.

– Lehet, hogy neked ez közömbös, de nekem korántsem közömbös, ez tény! Elég volt a hóbortozásból, meg abból, hogy fitogtasd a kapcsolatunkat! Mindjárt holnap beszélek Makarral, és vagy összeházasodunk, vagy pedig kenyértörésre kerül a dolog ... egyik erre, másik arra. Nem tudok én úgy élni, hogy ujjal mutogassanak rám: nézd, ott megy az elnök, a Luska udvarlója. Mert te evvel a feltűnő viselkedéseddel gyökerében aláásod a tekintélyemet. Érted?

Luska felfortyant, nagy erővel ellökte Davidovot, és a fogán keresztül azt sziszegte:

– Szép kis vőlegényem akadt! Mi a fenének énnekem egy ilyen nyálas, gyáva fickó?! Hogy én hozzád menjek? Orrod attól fokhagymás! A falun végigmenni restellsz velem, most meg: „házasodjunk össze"! Hát mit gondolsz, te?! Mindentől fél, mindenkire vizslat, még a gyerkőcök elől is úgy elszelel, mint egy félbolond. No hát csak eredj a tekintélyeddel a csordalegelőre, a Leonovék szérűjére, hemperegj ott a gyepen egyedül, te nyomorult

muszka! Azt hittem, hogy ember vagy, de te is affajta vagy, mint az én Makarkám: annak csak a világforradalom jár az eszében, neked meg... a tekintély. Timellettetek ugyan minden asszony megdöglene bánatában!

Luska hallgatott egy ideig, aztán az izgalomtól remegő, váratlanul gyengéd hangon egyszerre csak azt mondta:

– Isten áldjon, kedves Szjomám!

Néhány másodpercig mintegy tétovázva állt, aztán hirtelen megfordult, és gyors léptekkel a mellékutca felé indult.

– Lusa! – szólt utána fojtottan Davidov.

A fordulónál akár a szikra, megvillant Luska fehér keszkenője, aztán kihunyt a sötétben. Davidov, maga se tudta, miért, végighúzta kezét napbarnította arcán, mozdulatlanul állt ott, és zavartan mosolyogva azt gondolta magában: „No, te aztán jól eltaláltad, mikor kérd meg a kezét! Most aztán nősülhetsz, te fajankó, ez tény!"

Ez az összezördülés komolynak bizonyult. Igen, ez voltaképpen már nem is összezördülés, sőt nem is veszekedés volt, hanem amolyan szakításféle. Luska konokul kerülte a Davidovval való találkozást. Davidov hamarosan szállást változtatott, de Luskát még ez a körülmény se ösztönözte kibékülésre, holott kétségtelenül a fülébe jutott a dolog.

„No, vigye el az ördög, ha ilyen kótyagos!" – gondolta dühösen Davidov, amikor végképp elvesztette reményét arra, hogy kettesben találkozzék szerelmesével. De valami nagyon keserű érzés szorongatta a szívét, a lelke meg borús és komor volt, mint egy esős októberi nap. Úgy látszik, Luskának rövid idő alatt sikerült megtalálnia a legegyenesebb ösvényt Davidov naiv szívéhez, amely még nem edződött hozzá a szerelem megpróbáltatásaihoz...

Igaz, hogy a mindjobban kirajzolódó szakításnak voltak előnyös oldalai is; először: elesett annak a szükségessége, hogy kínos magyarázkodásba bocsátkozzék Makar Nagulnovval, másodszor: attól fogva semmi sem fenyegette Davidov vasszilárd tekintélyét, amely – bizonyos fokig erkölcstelen viselkedése miatt – egy

kissé megingott. Ámde ezek a jámbor meggondolások vajmi kevés vigaszt szereztek szegény Davidovnak. Mihelyt egyedül maradt, anélkül hogy maga is észrevette volna, réveteg szemmel mindjárt valahová a múltba nézett, és szomorú tűnődéssel mosolygott, ha Luska mindig száraz, remegő szájának illata – mely olyan kedves volt a szívének – meg égő szemének szüntelenül változó kifejezése eszébe jutott.

Csodálatos szeme volt Lusanya Nagulnovának! Ha egy kissé gyanakvóan nézett, valami megható, csaknem gyermeki tehetetlenség sejlett a tekintetében, és ilyenkor inkább süldőlányhoz hasonlított, mint olyan asszonyhoz, aki már jócskán kitapasztalta az életet meg a szerelem gyönyöreit. Ám egy pillanat múlva, ahogy ujjának egy könnyed érintésével megigazította mindig kifogástalanul tiszta, kékített keszkenőjét és felvetette fejét, már kihívó gúnnyal nézett, és olyankor leplezetlenül cinikus volt halványan csillogó, vesébe látó, kaján szeme.

A villámgyors átváltozásnak ez a képessége Luskánál nem a kacérság tökéletesen megtanult tudománya, hanem csupán természeti adottság volt. Legalábbis azt hitte a szerelmi vaksággal megvert Davidov, aki nem látta, hogy szerelmese talán magabiztosabb és kétségtelenül önhittebb a kelleténél. Sok mindent nem látott és nem vett észre Davidov.

Egyszer, lírai szerelmi ömlengések közepette, Luska enyhén kendőzött arcát csókolgatva azt mondta:

– Lusenykám! Olyan vagy te nekem, mint egy virág. Neked még a szeplőid is jószagúak, ez tény! Tudod, milyen illatuk van?

– Milyen? – kérdezte kíváncsian Luska és felkönyökölt.

– Valami friss harmat-illatuk van ... olyan, akár a hóvirágé: alig érezhető, de kellemes.

– Nálam ennek így is kell lennie – jelentette ki teljes komolysággal, méltóságosan Luska.

Davidov hallgatott egy darabig, mert megütközött ezen a nyegle önelégültségen.

– És miért kell ennek így lennie nálad? – kérdezte kisvártatva

– Mert szép vagyok.

– Hogyhogy, szerinted minden szép nőnek jó szaga van?

– Mindegyikről nem állíthatom, mert nem tudom. Nem szagolgattam őket. Meg aztán semmi közöm hozzájuk, én csak magamról beszélek, te csudabogár! Hisz nem minden szép nőnek van szeplője; de a szeplő... tavaszi petty, így hát olyan szaga kell hogy legyen, mint a hóvirágnak.

– Rátarti vagy, ez tény! – mondta elkeseredetten Davidov. – Ha tudni akarod, nem hóvirágszaga van a te arcodnak, hanem hagymás, olajos retek-szaga!

– Akkor mért zaklatsz a csókjaiddal?

– Mert szeretem a hagymás retket...

– Összehordasz tücsköt-bogarat, Szjoma, mint valami kisköly ök – mondta elégedetlenül Luska.

– De hisz tudod: okossal okosan...

– Az okos ostobával szemben is okos, az ostoba meg az okossal szemben is örökké ostoba marad – vágott vissza Luska.

Ekkor is – minden ok nélkül – összevesztek, de ez csak múló civódás volt, amely néhány perc múlva teljes kibéküléssel végződött. Most másképp állt a dolog. Mindaz, mit Luskával átélt, most gyönyörű, de visszahozhatatlan, távoli múltnak tűnt fel Davidov szemében. Amikor feladta a reményt, hogy kettesben találkozhat Luskával, hogy szót értsen vele és végleg tisztázza a kialakult új helyzetet, búnak eresztette a fejét. Megbízta Razmjotnovot, hogy intézze egyúttal a kolhoz ügyeit is, ő maga pedig bizonytalan időre a második brigádhoz készült, amely a kolhozföld egyik távol eső határrészén törte fel a májusban meghagyott ugart.

Ez nem valami hivatalos meggondolások követelte kiszállás volt, hanem egy ember csúfos megfutamodása, aki akarta is szerelmi bonyodalmainak közelgő megoldását, de ugyanakkor félt is tőle. Davidov mindezt nagyon jól látta, ha időnként mintegy kívülről nézte magát, de már végképp kimerültek az idegei, így hát a maga számára azt a megoldást tartotta a leginkább elfogadhatónak, ha elmegy a faluból – már csak azért is, mert ott nem találkozhat Luskával, és néhány napot remélhetőleg viszonylagos nyugalomban tölthet.

Június elején gyakran esett ilyen nyáridőben szokatlan, ősziesen vihartalan, széltelen, csendes, szelíd eső. Reggelenként hamuszürke felleg kúszott elő nyugatról, a távoli dombok mögül. Egyre nőtt, terebélyesedett, és elfoglalta a fél eget – sötét szárnya alja baljósan fehérlett –, aztán annyira leereszkedett, hogy alsó pelyhei – olyan áttetszőek, akár a muszlin – beleakadtak a határban, egy őrhalmon álló szélmalom tetejébe; valahol a magasban kedélyesen, alig hallható, mély hangon dörmögött az ég, és megeredt az áldásos eső.

A frissen fejt tej sugaraihoz hasonló meleg esőszálak függőlegesen hulltak a ködös csendbe burkolózó földre, fehér buborékokat buggyantottak a még fel sem száradt, tajtékos tócsák felszínére; és olyan csendes, békességes volt ez a ritkás nyári eső, hogy még a virágok se hajtották le fejüket, még a tyúkok se kerestek menedéket előle az udvaron.

Nagy ügybuzgalommal, elmélyülten kapirgáltak a színek és a feketére ázott sövények mellett: táplálékot kerestek; az ázott kakasok meg, amelyek egy kissé elvesztették méltóságos külsejüket, az eső ellenére előrenyújtott nyakkal felváltva kukorékoltak, és élénk hangjuk egybeolvadt a tócsákban arcátlanul fürdő verebek csiripelésével meg a fecskék csivitelésével, amelyek sebes röptükben szinte súrolták az eső- és porszagú, nyájasan hívogató földet.

Gremjacsij Logban minden kakasnak módfelett, egészen csodálatosan különböző hangja volt. Az éjfélkor kezdődő általános kukorékolást mindig Ljubiskinék kakasa nyitotta meg – az ébredt fel a legkorábban. Vidám, harsány tenorhangon kiabált, mint egy becsvágyó fiatal századparancsnok; tekintélyes ezredesi bariton válaszolt neki Agafon Dubcov udvaráról; aztán öt percig egybefolyó, szakadatlan kukorékolás lebegett a falu felett, majd legutoljára – félálmában mormogva, szárnyával az ülőn nagyokat csapkodva – mintegy a vezényléstől rekedtes, erőlködő tábornoki

basszus hangon Majdannyikovék elhízott vörös kakasa üvöltötte el magát fülsiketítően; ez volt a legöregebb a faluban.

A szerelmeseket és a súlyos betegeket nem számítva – ez a kettő Nagulnov fogalmai szerint csaknem ugyanazt jelentette – az egész faluban maga Makar Nagulnov tért legkésőbb nyugovóra. Az éjszakai ráérő idejét kihasználva, változatlanul nagy szorgalommal tanulta az angol nyelvet. Szobájában egy szék támláján lenvászontörülköző függött, a sarokban meg egy hideg kútvízzel teli korsó állt. Nehezen ment Makarnak a tanulás! Kigombolt inggallérral, verejtékben fürödve, borzasan ült az asztalnál, a sarkig kitárt ablak mellett, a törülközővel le-letörülte az izzadságot homlokáról, a hónaaljáról, melléről, hátáról, az ablakon kihajolva időnként vizet öntött a korsóból a fejére, és fojtottan hörgött a gyönyörűségtől.

Tompa fénnyel égett a lámpa az újságpapírból hevenyészett ernyő alatt, neki-nekiütődtek az éjjeli lepkék, odaát békésen hortyogott az öreg háziasszony, Makar meg szavanként igyekezett megbirkózni ezzel a roppant nehéz nyelvvel, amelyre átkozottul nagy szüksége volt... Egyszer, éjféltájban, amikor leült az ablakpárkányra, hogy pihenjen és elszívjon egy cigarettát, először hallotta meg igazában a kakasok kardalát. Makar, ahogy figyelmesen fülelt, meglepődve és elragadtatással kiáltott fel: „De hiszen ez valóságos parádé, olyan, akár egy hadosztály-szemle! Egy szó mint száz, csudálatos!..."

Attól fogva minden éjjel várta a kakasok ébresztőjét, élvezettel hallgatta ezeknek az éjszakai dalosoknak a vezényszavait, és magában lenézte a fülemülék lírai csattogását, trilláját. Kivált Majdannyikovék kakasának tábornoki basszusa tetszett neki, amely záróakkordul szolgált a kakasok kórusában. Ám egyszer a legváratlanabb és a leggarázdább módon megzavarták a hangverseny rendjét, amelyet már megszokott és magában helyeselt: a hatalmas kakas-basszus után valahol egészen közel, a szín mögött, Arkaska Menoknak, a tőszomszédjának udvarán hetyke, kamaszos althangon elkukorította magát egy nyilván egészen fiatal, nyavalyás kiskakas, aztán tyúk módra sokáig kotkodácsolt,

és majd megfulladt valami fertelmes böfögéstől. Makar aztán a beállott csöndben tisztán hallotta, hogyan izeg-mozog, fészkelődik, csapkod a szárnyával az a hitvány kópé: biztosan attól tart, hogy tulajdon kiáltásától lepottyan az ülőről.

Ez az illetlenség nyilvánvaló fegyelemsértés és a függelem teljes semmibevevése volt. Makar fogalmai szerint ez bizonyos mértékig olyasféle volt, mintha egy igazi tábornok után váratlanul megszólalt volna egy nyiszlett kis szakaszvezető – aki a tetejébe még dadog is –, hogy helyreigazítsa. A lelke mélyéig felháborodott Makar nem tűrhette el ezt a csúfságot, és belekiáltott a sötétségbe: „Abbahagyni!..." – aztán halkan káromkodva dühösen becsapta az ablakot.

A következő éjjel ugyanez a história ismétlődött meg, a harmadik éjszaka szintén. Makar még kétszer kiáltotta bele a sötétségbe: „Abbahagyni!" – és kiáltásával felébresztette, megijesztette a háziasszonyát. A kakasok éjjeli hangversenyének pompás harmóniája, melyben a fellépés ideje is, a hangok is mintegy rang szerint voltak elosztva, jóvátehetetlenül megbomlott. Makar mindjárt éjfél után lefeküdt... Most már nem tudott tovább tanulni, nem tudta megjegyezni azokat a furcsa szavakat. A körül a pimasz kiskakas körül forogtak a gondolatai, és dühösen megállapította magában, hogy ez a kakas kétségtelenül ugyanolyan mihaszna és oktalan ebben az életben, mint a gazdája. Gondolatban pimasznak, élősdinek, történőnek becsmérelte azt az ártatlan kiskakast. A szomszéd kakasa, mely merészelte hallatni a hangját Majdannyikovék kakasa után, végképp kizökkentette Makart a kerékvágásból: az angol nyelv tanulásában való előmenetele rohamosan hanyatlott lefelé, hangulata napról napra romlott... Eljött az ideje, hogy véget vessen ennek a rendellenességnek!

Negyednap reggel átment Arkaska Menokhoz az udvarra, szárazon köszönt, és azt kérte:

– Mutasd meg a kokasodat.

– Minek az neked?

– Kíváncsi vagyok rá, milyen a külseje.

– De mi a fenének kell neked a külseje?

– No csak mutasd! Nem érek rá itt osztozkodni veled! – mondta ingerülten Makar.

Mialatt cigarettát sodort, Arkaska egy rőzsevesszővel nem minden nehézség nélkül kikergette a góré alól a díszes tollruhájú tyúkok tarka csapatát. Igaza volt! Makar feltevése teljes mértékben beigazolódott: tucatnyi rikító tollazatú, könnyelmű és kacér tyúk között ott fickándozott egy igénytelen külsejű, megtépázott, egérszürke kiskakas.

Makar leplezetlen megvetéssel szemügyre vette, majd Arkaskához fordult, és azt tanácsolta neki:

– Vágd le ezt a kis idétlent!

– Aztán minek vágjam le?

– Húslevesnek – felelte kurtán Makar.

– De mért? Csak ez az egy kokas van a háznál, és nagyon kedveli a tyúkokat.

Makar ajkbiggyesztve, gúnyosan elmosolyodott.

– Kedveli a tyúkokat? Szó ami szó, nagy valami! De ilyen bolondtól nem is telik egyéb.

– De hát nem is lehet követelni tőle egyebet. Nem akarom én felszántani vele a veteményeskertet, hisz még a legkönnyebb ekét se tudná elhúzni...

– Hagyd a tréfát! Tréfálkozni magam is tudok, ha kell...

– De mért zavar téged az én kokasom? – kérdezte most már türelmetlenül Menok. – Utadban van, vagy mi?

– Bolond a te kokasod, nem tudja a rendet.

– Miféle rendet? Átrepül a háziasszonyod veteményeskertjébe, vagy mi?

– A kertbe nem repül át, de úgy általában...

Makarnak kínos lett volna megmagyarázni, milyen rendre céloz. Lábát szélesen szétvetve szótlanul állt egy percig, megsemmisítő pillantásokat vetett a kakasra, aztán jó ötlete támadt:

– Tudod mit, szomszéd – mondta felélénkülve Arkaskának –, cseréljünk kokast!

– Ugyan, hogy volna kokas a te kolduszegény házadtáján? – kérdezte kíváncsian Menok.

– Majd akad, mégpedig nem ilyen megtépázott, mint a tiéd!

– No jó, vidd, cserélhetünk, ha megfelelő lesz az a kokas. Én nem ragaszkodok a magaméhoz.

Makar egy félóra múlva mintegy arra jártában bekukkantott Akim Beszhlebnov portájára, akinek a háza táján szép számmal voltak tyúkok. Miközben elbeszélgettek erről is, arról is, Makar fürkészően nézte az udvaron ődyelgő tyúkokat, és figyelte a kakasok hangját. Beszhlebnovéknak mind az öt kakasa nagy testű, tetszetősen tarka volt, így szemre igen higgadtnak látszott, és nem nagyon hangoskodott. Makar, mielőtt elbúcsúzott volna, azt javasolta:

– Tudod, mit, gazda, adj el nekem egy kakast. Jó?

– Tessék, Nagulnov elvtárs, de hát a tyúkhús jobb ízű a káposztalevesben, kiválaszthatod akármelyiket, annyi tyúkja van az asszonynak, mint a szemét!

– Nem, nekem csak kokas kell. Adj kölcsön egy zsákot, hogy beledugjam.

Rövid idő múlva már ott állt Makar Arkaska Menok udvarán, és próbálta kioldani a zsákot. Arkaska, akinek, mint ismeretes, szenvedélye volt mindenféle cserebere, már előre élvezte a küszöbön álló cserét, elégedetten dörzsölgette a kezét, és azt mondta:

– Majd meglátjuk, milyen tromfod van, mert lehet, hogy még pótlást is kérek. Bontsd ki már hamar, mit piszmogsz?! Rögtön megfogom a magam kokasát, egymásnak eresztjük őket, hadd verekedjenek, és akié győz, annak áldomás dukál. Bizonyisten, mert máskülönben nem cserélek! No, milyen a tiéd úgy szemre? Jól megtermett?

– Valóságos gárdista! – dörmögte kurtán Makar, és fogával próbálta kibontani a zsák száján szorosra húzódott csomót.

Arkaska, le-lecsúszó nadrágját futtában felfogva, ügetve rohant a tyúkólhoz. Egy perc múlva már hallatszott is a kakas vad rikoltozása. De amikor Arkaska a holtra ijedt, szaporán lélegző kakast a melléhez szorítva visszatért, Makar a kibontott zsák fölé hajolva zavartan vakargatta a tarkóját: a „gárdista" szár-

nyát ernyedten szétterjesztve feküdt a zsákban, és haláltusájában majd kifordult narancssárga, kerek szeme.

– Mi lelte ezt? – kérdezte megdöbbenve Arkaska.

– Kudarc!

– Kiderült, hogy beteg?

– Mondom, hogy kudarc esett vele.

– Ugyan hát hogy' eshet kudarc egy kokassal? Furcsákat beszélsz!

– Nem a kokas vallott kudarcot, te buta, hanem én vallottam kudarcot vele. Ahogy hoztam, eszébe jutott, hogy kukorékoljon a zsákban, szégyenbe hozzon az emberek előtt... éppen a vezetőség épületénél történt a dolog... no hát én félrecsavarintottam a fejét, de csak egészen kicsit... Érted, csak egészen kicsikét, és látod, mi lett? Hozz gyorsan egy fejszét, különben megdöglik itt, teljesen potyára.

Makar a lefejezett kakast átdobta a sövényen, és odakiáltott a tornácnál piszmogó háziasszonyának:

– Hé, mama! Kopaszd meg, amíg még meleg, holnap főzz belőle húslevest!

Anélkül, hogy Arkaskának egy szót is szólt volna, megint Beszhlebnovhoz indult. Beszhlebnov eleinte makacskodott. „De hisz így özveggyé teszed minden tyúkomat!" – mondta, de aztán csak eladott még egy kakast. Sikerült nyélbe ütni a cserét Arkaskával; Arkaska kakasa néhány perc múlva máris fej nélkül repült át a sövényen, és a határtalanul elégedett Makar azt kiáltotta a kakas nyomában a háziasszonyának:

– Vedd ezt a dögöt is, mama! Kopaszd meg a fegyelmezetlen bitangját és: bele a bográcsba!

Olyan arccal lépett ki az utcára, mint aki valami nagy és fontos dolgot vitt véghez. Arkaska felesége, akit módfelett megdöbbentett az a vérfürdő, amelyet Makar az ő udvarukon a kakasok közt rendezett, szomorú sajnálkozással, fejcsóválva kísérte Makart a tekintetével. Arkaska – válaszul feleségének néma kérdésére – a homlokára tette, aztán ide-oda forgatta mutatóujját, és azt súgta:

– Meghibbant! Derék ember, de meghibbant. Végképpen megőrült, az már szent. Mennyit kell fenn éjszakázni szegény fejének! Tönkretette az az anglia nyelv, hogy a nyavalya törje ki!

Attól fogva Makar, aki férfiasan viselte el az egyedüllétet, akadálytalanul hallgathatta éjjelente a kakasok énekét. Egész nap a mezőn dolgozott, a nőkkel meg a gyermekekkel egy sorban gyomlálta a gabonát, este pedig, amikor megette vacsoráját, az üres káposztalevest és a tejet, nekiült a magántanulásra szánt angol nyelvkönyvnek, és türelmesen várta az éjfélt.

Nemsokára csatlakozott hozzá Scsukar apó is. Egyszer egy este halkan bekopogott az ajtón.

– Be szabad jönni?

– Gyere be. Mért jöttél? – kérdezte Makar; nem túl nyájasan fogadta az öreget.

– Hát hogy is mondjam csak... – kezdte zavartan Scsukar apó. – Biztosan azért, mert vágyódtam utánad, Makaruska. Gondoltam, benézek, ha már ég a világ, meglátogatlak.

– Hát nem vagy te fehércseléd, hogy vágyódj utánam!

– Az öregember néha még hajlamosabb a vágyakozásra, mint a fehérnép. Az én foglalkozásom meg éppenséggel nagyon unalmas: örökké csak a lovak meg a lovak! Torkig vagyok már ezekkel a néma teremtményekkel! Teszem azt: az ember jó szóval fordul ahhoz a jószághoz, az meg csak csápol a farkával meg rágja némán a zabot. Hát mit érek én avval? Meg aztán itt van az a bakkecske, legyen háromszor is átkozott! Hát mikor al zik az a féreg, Makaruska? Éccaka, mihelyt behunyja a szemét az ember... az a pokolfajzat mingyán ott terem. Hányszor rám taposott már a körmével, amikor aludtam! Hóttra ijeszt, úgyhogy azután már ha megfeszülök se tudok elaludni, vége! Olyan átkozott, kártékony féreg az, hogy csak eszi az ember életét! Egész éccaka folyton mászkál az istállóban meg a szénatartóban. Vágjuk le, Makaruska!

– Tisztulj innét az effajta locsogással! A vezetőség bakkecskéivel nem én rendelkezek, azoknak Davidov a parancsnokuk, hát őhozzá ereggy.

– Isten ments! Nem a bakkecske miatt jöttem én, hanem azért, hogy meglátogassalak. Adj valami szórakoztató könyvet nekem is, és majd olyan csendben ülök itt melletted, akár az egér a lyukában. Így neked se lesz olyan unalmas, nekem se. Egy szikrát se foglak zavarni!

Makar rövid gondolkodás után beleegyezett. Odaadott Scsukarnak egy vastag orosz szótárt, és azt mondta:

– No jó, ülj itt mellettem, és olvass, de csak magadban, és ne motyogj, ne köhögj, ne tüszkölj... szóval egy pisszenést se halljak! Cigarettázni majd az én vezényszavamra fogunk. Világos?

– Mindent vállalok, csak hát hogy lesz a tüsszentéssel?! Ha hirtelen rám jön a tüsszentés, a fene vigye el, akkor mit csináljak? Az én foglalkozásom olyan, hogy az orrom lyuka mindig tele van szénatörekkel. Néha még álmomban is tüsszentek. Akkor mit csináljunk?

– Repülsz kifelé a pitvarba, mint a puskagolyó!

– Eh, Makaruska, pocsék rossz, rozsdás puskagolyó vagyok én! Mire a pitvarig szaladok, tízet is tüsszentek, és ötször is kifúvom az orrom egyvégtibe.

– Hát siess jobban, öreg!

– Az ecceri jány is sietett a férjhezmenéssel, de nem volt vőlegény. Akadt egy jó ember, az segített a baján. Tudod, mi lett abból a lányból... esküvő nélkül is? Na-agyon derék asszony lett! Hát énvelem is megeshet: úgy sietek, hogy a nagy szaladásban még valami baj történik, akkor aztán menten kipenderítesz innen, ezt én előre, biztosan tudom!

Makar elnevette magát, és azt mondta:

– Hát csak módjával siess, a tekintélyedet nem szabad kockára tenni! Egyszóval: most hallgass, és ne szakíts el a dolgomtól, olvass, és légy művelt öregember.

– Kérdezhetek még valamit? De ne ráncold a homlokodat, Makaruska, ez az utolsó!

– No?! Szaporán!

Scsukar apó zavartan fészkelődni kezdett a padon.

– Tudod, ez olyan dolog... – motyogta. – Nem olyan nagy

izé, de az öregasszony nagyon orrol rám miatta, azt mondja: „Nem hagysz aludni!" Pedig hát... tehetek róla, kérdem én?!

– Térjünk a dologra!

– De hisz éppen arról a dologról beszélek. Nekem, a sérvtől-e, vagy tán valami más betegségtől, borzasztó morgás van a gyomromban, úgy mennydörög, mint egy viharfelleg! És akkor aztán hogy leszünk? Hisz ez megint csak eltereli a figyelmedet a tanulásról!

– Ki a pitvarba! És ne legyen semmiféle mennydörgés, semmiféle villámlás! Világos dolog?

Scsukar szótlanul bólintott, és mély sóhajjal felnyitotta a szótárt. Éjfélkor Makar útmutatására, az ő magyarázataival élve, először hallgatta meg a kakasokat rendje-módja szerint, három nap múlva pedig, amikor az ablakon együtt kihajolva szinte ráfeküdtek a párkányra úgy, hogy összeért a válluk, Scsukar apó elragadtatással suttogta:

– Istenem, istenem! Egész életemben ezeknek a kokasoknak a farkát tapostam, kicsi korom óta tyúkok mellett nőttem fel, és nem tudtam felérni, milyen szép is a nótájuk. No de most már rájöttem az ízére! Makaruska! Hogy cifrázza Majdannyikovéknak az az ördöngös kokasa! Tisztára Bruszilov tábornok, úgy biz a'!

Makar összeráncolta homlokát, de azért fojtottan suttogva felelt:

– Ugyan már! Hallanád a mi tábornokainkat, apó... azoknak van igazi jó hangjuk! Mert hát mi az a te Bruszilovod? Először is: volt cári tábornok, tehát az én szememben gyanús személy, másodszor meg: szemüveges értelmiségi! A hangja is biztosan olyan volt, mint Arkaska megboldogult kokasáé, amelyet megettünk. A hangok dolgában is politikai szempontból kell eligazodni. Példának okáért: a mi hadosztályunkban volt egy basszus... az egész hadseregben a legkülönb! Kiderült, hogy aljas dög: átállt az ellenséghez. Mit gondolsz: még most is basszus az én szememben? Fészkes fenét! Az én szememben most csak egy megvásárolható fisztula, nem basszus!

– De hát a politikának semmi köze sincs a kokasokhoz, Makaruska – jegyezte meg félénken Scsukar apó.

– A kokasokhoz is van köze! Volna csak valami kulák-kokas a Majdannyikové helyén... soha életemben nem hallgatnám azt a vérszopót! Kellene a fenének az a kulákok talpnyalója!... No de elég a fecsegésből! Ülj le a magad könyve mellé, én is leülök a magamé mellé, és ne zavarj engem mindenféle buta kérdésekkel. Ellenkező esetben irgalmatlanul kidoblak!

Scsukar apó a kakasok énekének buzgó hódolója és műértője lett. Ő beszélte rá Makart, hogy menjenek el és nézzék meg Majdannyikovék kakasát. Kondrat a mezőn volt: ő is a májusi ugart szántotta. Makar elbeszélgetett Majdannyikov feleségével, és mintegy mellékesen megkérdezte, miért nem ment gyomlálni, ő maga meg figyelmesen nézegette az udvaron nagy begyesen sétálgató kakast. Igen komoly, tekintélyes külsejű, pompás vörös tollú jószág volt. Makar meg volt elégedve a szemlével. A kisajtón kilépve meglökte könyökével a hallgatag Scsukar apót.

– No, milyen?

– Pászol a hangjához a külseje is. Nem is kokas ez, hanem püspök!

Makarnak egy cseppet sem tetszett ez a hasonlat, de nem szólt semmit. Már majdnem a vezetőségnél jártak, amikor Scsukar, szemét ijedten kimeresztve, megragadta Makar gimnasztyorkájának ujját.

– Makaruska! Hátha levágják?!

– Kit?

– No nem embert, isten ments attól... hanem a kokast! Minden teketória nélkül levágják! Jaj, levágják!

– Aztán mért vágnák le? Mi a csudának? Nem értem, mit locsogsz?

– Hát mi érthetetlen van ebben? Hisz ez öregebb az országútnál! Legalább egyívású velem, ha ugyan nem idősebb. Kölyök korom óta emlékszek erre a kokasra!

– Ne lódíts már, öreg! A kokasok nem élnek hetven esztendőt, a természet törvényeiben erről egy szó sem esik. Világos?

– Mindegy, akkor is vén, csupa ősz toll a szakálla – vetette ellene indulatosan Scsukar apó. – Vagy nem vetted észre?

Makar sarkon fordult. Olyan lendületes, hosszú, gyors léptekkel indult visszafelé, hogy Scsukar apó időről időre szapora ügetésbe csapott át, ahogy utána igyekezett. Néhány perc múlva megint Majdannyikov portáján voltak. Makar a Luska emlékét őrző csipkés női zsebkendővel le-letörölte homlokáról a verejtéket, Scsukar apó meg szélesre tátott szájjal úgy lihegett, mint egy vadászkutya, amely egy fél napon át hajszolta a rókát. Lila nyelvéről apró cseppekben csorgott kurta szakállára az áttetsző nyál.

Kondrat felesége barátságosan mosolyogva ment oda hozzájuk.

– Tán ittfelejtettetek valamit?

– Elfelejtettük megmondani, Prohorovna: le ne vágd a kokasotokat!

Scsukar apó kérdőjellé görbült, előrenyújtotta kezét, és piszkos mutatóujját ide-oda mozgatva, zihálva, nagy nehezen, rekedten azt nyögte:

– Isten ments!...

Makar elégedetlenül rásandított, és így folytatta:

– Meg akarjuk venni... vagy cserébe is átvehetjük... a kolhoz részére magkokasnak, mert a külsejéből ítélve tiszta vérű, kiváló fajta, az őseit tán Angliából vagy mondjuk Hollandiából hozták be, ennek az új fajtának az elszaporítása végett. Van bütykös orrú hollandiai liba? Van. Hát lehet, hogy ez a kokas is holland náció; nem tudod biztosan? Én se tudom, de azért semmi esetre se szabad levágni.

– De hiszen nem való már ez magnak, nagyon öreg, le is akartuk vágni pünkösdre, és fiatalt akartunk szerezni a helyébe.

Ezúttal Scsukar apó lökte meg könyökével Makart: – No, mit mondtam?! – De Makar ügyet se vetett rá, és tovább próbálta meggyőzni a gazdasszonyt.

– Nem kell hánytorgatni azt az öregséget! Ha hozzánk kerül magnak, rendje-módja szerint jóltartjuk pálinkába áztatott búzával, és majd úgy udvarol a tyúkocskáknak, hogy csak úgy porzik!

Egyszóval ezt az értékes kokast semmi esetre se szabad elpusztítani. Világos dolog? No, akkor jó! Fiatal kokast pedig még máma hoz neked Scsukar apó.

Makar méltányos áron még aznap megvett Gyemka Usakov feleségétől egy kakast, amely felesleges volt a gazdaságban, és Scsukar apóval elküldte Majdannyikovának.

Úgy látszott, hogy az utolsó akadályt is leküzdötték. Ám ekkor elterjedt a faluban az a mulatságos hír, hogy Makar Nagulnov ismeretlen célból nagyban és kicsiben mindenünnen összevásárolja a kakasokat, és borsos árat fizet értük. Hát hogy hagyhatott volna annyiban egy ilyen eseményt Razmjotnov, aki szerette a vidám tréfát?! Amikor fülébe jutott barátjának fura hóbortja, elhatározta, hogy személyesen utánajár a dolognak, így hát késő este betoppant Nagulnovhoz.

Makar és Scsukar apó egy-egy vastag könyvbe temetkezve az asztalnál ült. A túlságosan felszított lámpa bele erősen füstölt. A szobában fekete pihék szállongtak, égett papír szaga érzett – félig már elhamvadt a papírernyő, amelyet közvetlenül a lámpaüvegre húztak rá – és olyan csend uralkodott, amilyen csak az elemi iskola első osztályában szépírás-órán szokott lenni. Razmjotnov kopogtatás nélkül lépett be, a küszöbnél megállva elköhintette magát, de Makarék olyan szorgalmasan olvastak, hogy egyikük sem lett rá figyelmes.

– Itt lakik Nagulnov elvtárs? – kérdezte ekkor Razmjotnov; alig tudta visszafojtani mosolyát.

Makar felemelte fejét, és figyelmesen Razmjotnov arcába nézett. Nem, nem volt részeg ez az éjszakai vendég, de szája remegett a már-már kibuggyanó kacagástól. Makar szeme halványan megvillant és összeszűkült.

– Ereggy a lányokhoz, tanyázni, Andrej – mondta higgadtan –, mert látod, én nem érek rá, hogy potyára fecséreljem itt veled az időt.

Razmjotnov, látva, hogy Makar egyáltalán nem hajlandó osztozni az ő vidám hangulatában, leült a padra, rágyújtott és most már komolyan kérdezte:

– Csakugyan, hát minek vetted őket?

– Húslevesnek meg scsínek. Te tán azt hitted, hogy fagylaltot csinálok belőlük a falubéli kisasszonyoknak?

– Persze nem fagylaltra gondoltam, csak elcsudálkoztam rajta: minek kell neki ennyi kokas, és mért éppen kokas?

Makar elmosolyodott.

– Szeretem a húslevesben a kokastarét, ennyi az egész. Te az én vásárlásaimon csudálkozol, én pedig, tudod, min csudálkozok, Andrej: mért nem méltóztatsz kijárni a gyomláláshoz?!

– És mit parancsolsz: mit csináljak én ott? Menjek felügyelni az asszonyokra? De hisz arra valók a brigádvezetők.

– Nem felügyelni, hanem: gyomlálni!

Razmjotnov mind a két kezével legyintgetve, vidáman felnevetett.

– Méghogy én a repcét rángassam kifelé vélek együtt? Már megbocsáss, cimbora! Nem férfimunka ez, ráadásul meg én nem is akárki vagyok, hanem a községi szovjet elnöke!

– No, nem valami nagykutya vagy. Kereken megmondva: egészen kispont vagy te! Mért tudom én, vélek egy sorba, kirángatni a repcét meg az egyéb effajta dudvát, és mért nem tudod te?

Razmjotnov vállat vont.

– Nem arról van szó, hogy nem tudom, hanem egyszerűen nem akarok szégyenkezni a kozákok előtt.

– Davidov nem vet meg semmiféle munkát, én se, hát akkor te mért csapod félre a sapkádat, és csak ülsz napok hosszat begubózva abban a szovjetben, vagy a hónod alá szorítod azt a piszkos táskádat, és úgy lótsz-futsz a faluban, mintha besóztak volna. A titkárod tán nem is tudna kiadni egy-egy igazolást a családi állapotról? Hagyd ezeket a fogásokat, Andrej! Mindjárt holnap lépj be az első brigádba, mutasd meg a fehérnépnek, hogy tudnak dolgozni a polgárháború hősei!

– Mi az, megőrültél, vagy tréfálsz? Ha itt menten agyoncsapsz, akkor se megyek! – Razmjotnov dühösen eldobta a cigarettacsutkát, és felugrott a padról. – Nem akarom kinevettetni magam!

Nem férfimunka a gyomlálás! Tán még krumplit ásni is elküldenél?!

Makar egy ceruzacsonkkal az asztalt kopogtatva határozottan azt mondta:

– Az a férfimunka, amire a párt kiküld. Ha például azt mondják nekem: ereggy, Nagulnov, csapkodd le az ellenforradalmárok fejét... szíves-örömest megyek! Ha azt mondják: ereggy krumplit ásni... nem valami nagy örömmel, de azért megyek. Ha azt mondják: ereggy fejőnek, fejd a teheneket... megcsikorgatom a fogam, de mégis megyek! Úgy cibálom majd jobbra-balra annak a nyomorult tehénnek a csecsét, ahogy csak tudom, de fejni fogom az átkozottat!

Razmjotnov egy kissé lehiggadt és felvidult.

– Éppen a te mancsodnak való az... tehenet fejni! Hisz egykettőre felborítod!

– Ha felborítom, megint felemelem, de fejni fogom a végső győzelemig, amíg csak ki nem sajtolom belőle az utolsó csepp tejet is. Megértetted? – És feleletet se várva, eltűnődve így folytatta: – Gondolkozz rajta, Andrjuha, és ne hencegj olyan nagyon a férfi-mivoltoddal meg a kozákságoddal. Én úgy gondolom, a mi kommunista becsületünk nem ebben áll. A minap, amikor a kerületbe lovagoltam, hogy bemutatkozzak az új titkárnak, útközben találkoztam Filonovval, a tubjanszkoji sejt titkárával. „Hová igyekszel, csak nem a kerületi bizottságba?" kérdi. „De igen, a kerületi bizottságba", mondtam. „Az új titkárhoz?" „Ahhoz", mondtam. „No, akkor kanyarodj arra ni, a mi kaszálónkra, ott van." És az úttól balra mutat az ostorával. Látom: teljes erővel folyik a kaszálás, hat kaszálógép is jár ott! „Mi az, meghibbantatok? kérdeztem. Ilyen korán... kaszálni?!" Azt mondja: „Nem fű van ott, hanem csupa-csupa bogáncs meg egyéb dudva, úgy határoztunk hát, hogy silónak kaszáljuk le." „Magatok határoztatok így?", kérdeztem. „Nem, felelte, a titkár ahogy tegnap megérkezett, megnézte a földjeinket, ráakadt erre a burjánra, és azt kérdezte tőlünk: mit fogunk csinálni evvel a burjánnal? Azt mondtuk, hogy felszántjuk ugarnak; erre elnevette magát,

és azt mondta: felszántani nagy butaság lenne, inkább kaszáljuk le silónak, az okosabb dolog lesz."

Makar hallgatott egy ideig, és fürkészően nézett Razmjotnovra.

– Láttad a titkárt? – kérdezte türelmetlenül Razmjotnov.

– Hát hogyne! Arrafelé kanyarodtam, lovagoltam vagy két kilométert... ott áll két bricska; egy öreg apó szabadtűzön kását kotyvaszt; egy széles képű, bikaerős legény meg az egyik bricska alatt hever, a sarkát vakargatja, és egy gallyal a legyeket hessegeti. Nem úgy fest, mint egy titkár: mezítláb fekszik ott, a pofája meg olyan, akár a rosta. Megkérdeztem: hol a titkár; a legény fölényesen nevetett. „Reggel felváltott a kaszálógépen – mondta – ott hajtat ni, a sztyeppen, ő dobálja le a szénát." Leszálltam a lóról, a bricskához kötöttem, és a kaszálókhoz indultam. Elhaladt mellettem az első kaszálógép; egy szalmakalapos öreg apó ült rajta izzadságtól szétrohadt, rongyos ingben és szekérkenőccsel összemázolt lenvászongatyában. Világos, hogy nem ez a titkár. A másodikon egy rövid hajú fiatal legény ült, ing nélkül, a verejtékben fürdő teste olyan, mintha olajjal öntötték volna le, és úgy ragyog a napon, akár a pallos. Világos dolog, gondoltam, hogy ez sem a titkár. Egy titkár nem ing nélkül kocsikázik a kaszálógépen. Végignéztem a dűlő hosszában... a többiek is mind ing nélkül voltak! No, ez itt a bökkenő! Most aztán igazodjék el rajta az ember, melyikük a titkár! Azt hittem, hogy az intelligens külsejéről kitalálom; mindegyiket elengedtem magam mellett, de csak nem ismertem fel, a nyavalya törje ki! Mind kötésig meztelenek, mind olyan egyformák, akár a rézpetákok, a homlokukra meg nincs ráírva, hogy melyikük a titkár. Nesze neked... intelligens külső! Kiderült, hogy mind intelligens. Ha pucira nyírod akár a legszőrösebb pópát, és beereszted egy olyan fürdőbe, ahol katonák fürdenek: hát ráismersz arra a pópára? Így volt itt is.

– Vallási személyeket ne piszkálgass, Makaruska! – kérte Scsukar apó, aki mindeddig teljes csendben ült ott. – Az bűn!

Makar dühös pillantást vetett rá, és így folytatta:

– Visszamegyek a bricskákhoz, és azt kérdem attól a legénytől:

melyik a titkár a kaszálók közül. Az a széles képű bolond meg azt feleli, hogy a titkáron nincsen ing. Én meg azt mondom neki: dörzsöld meg a gubódat, mert úgy látszik, a legyek rápiszkoltak ... az öreget kivéve mind ing nélkül ülnek a kaszálógépeken. Kimászott a bricska alól, megdörgölte a szeme résit, és elkacagta magát, de hogy! A kaszálókra néztem, és én is elnevettem magam: mialatt visszamentem a bricskákhoz, az öreg is levette az ingét meg a kalapját, és már csak gatyaszárban kaszál ott a többiek előtt; kopasz feje valósággal ragyog, ősz szakállát meg csak úgy lobogtatja hátra a szél. Mintha hattyú szállna a burján felett. Ejha, gondoltam magamban. Lám, milyen városi divatot hozott a kerületi bizottság titkára ... pucéron sürgölődni a sztyeppen, és még azt a roskatag öreg apót is ilyen illetlenségre csábította. A széles képű odavezetett hozzájuk, és megmutatta a titkárt. Én odamentem hozzá, a kaszálógép mellett haladva bemutatkoztam neki, azt mondtam: azért indultam a kerületi bizottságba, hogy megismerjük egymást; ő meg elnevette magát, megállította a lovakat, és azt mondta: „Ülj fel, hajtsd a lovakat, kaszáljunk, és közben majd megismerjük egymást, Nagulnov elvtárs." Én leparancsoltam az ülésről azt a legényt, aki a lovakat hajtotta, a helyére ültem, és elindítottam a lovakat. No, mire megtettünk négy fordulót, csakugyan megismertük egymást ... Nagyszerű legény! Ilyen titkárunk még nem volt. „Majd megmutatom nektek, hogy dolgoznak Sztavropol vidékén! Tinálatok oldalsávot hordanak a nadrágon, nálunk meg rendesebben kaszálnak", mondta nevetve. Azt feleltem neki, majd még meglátjuk, ki boldogul el jobban: sokat akar a szarka, de nem bírja a farka. Apránként mindenről kikérdezett, aztán azt mondta: „Ereggy haza, Nagulnov elvtárs, hamarosan elmegyek hozzátok."

– Hát még mit mondott? – kérdezte élénken Razmjotnov.

– Egyebet? Semmi különöset. Á, igen, még azt kérdezte: aktivista volt-e Hoprov vagy nem? Ugyan hogy lett volna aktivista ... a megtestesült siralom volt, nem aktivista.

– Erre ő?! ...

– Azt kérdezi: hát akkor mért ölték meg, mégpedig felesé-

gestül? Ki tudná azt, mondtam, mért is ölték meg a kulákok. Biztosan azért ölték meg, mert nem járt a kedvükben.

– Mit szólt rá?

– Úgy mósztatott a szájával, mintha vackorba harapott volna, csak hümmögött, és egy érthető szót se szólt.

– De hát honnan hallott Hoprovékról?

– A nyavalya tudja. Biztosan a kerületi GPU-ban mondták el neki.

Razmjotnov némán elszívott még egy cigarettát. Olyan mélyen elgondolkodott valamin, hogy el is felejtette, miért jött Nagulnovhoz. Búcsúzáskor mosolyogva, egyenesen Makar szemébe nézett, és azt mondta:

– Most már minden a helyére állt a fejemben! Holnap, mihelyt pitymallik, megyek az első brigádhoz. Légy nyugodt, Makar, nem fogom kímélni a derekamat a gyomlálásban. De úgy tudd meg: vasárnap az asztalra teszel egy fél liter pálinkát!

– Jó, teszek, és együtt majd megisszuk, ha jól fogsz gyomlálni. Csak holnap indulj minél korábban, mutass példát a fehérnépnek: mikor kell munkába menni. No, sok szerencsét! – kívánta búcsúzóul Makar, és megint belemerült az olvasásba.

Éjféltájban, a falura boruló síri csendben, ujjongva hallgatták Scsukar apóval az első kakasokat, de más-másképpen lelkesedtek összhangzatos énekükért.

– Akár a püspöki székesegyházban! – suttogta a túláradó érzéstől selypítve, áhítatosan Scsukar.

– Akár a lovas alakzatban – mondta Makar és ábrándosan nézett a kormos lámpaüvegre.

Így kezdődött ez a meglepő és szokatlan szenvedély, amelyért Makar nemsokára csaknem az életével lakolt.

Davidovtól, amikor a brigádhoz indult, csak Razmjotnov búcsúzott el. Akadt egy oda készülő fogat: a kolhoz raktárából éppen elemózsiát indítottak útnak a szántóvetők számára, a családtagok meg váltás fehérneműt és egy-két ruhadarabot küldtek a brigádban dolgozóknak.

Davidov, kopott, kivörösödött csizmás lábát lelógatva, öregesen meggörnyedve és egykedvűen jobbra-balra nézelődve ült a bricskán. Vállára vetett kabátja alatt élesen kidudorodott szögletes lapockája; már rég nem nyiratkozott, és göndör fekete fürtjei vastag barna nyakára, kabátjának zsíros gallérjára csúsztak a tarkójára tolt sapka alól. Valahogy kellemetlen és szánalmas volt az egész külseje ...

Razmjotnov, ahogy ránézett, összeráncolta homlokát, mintha erősen fájna valamije, és azt gondolta: „Hej, de cudarul elbánt vele az a Luska! Átkozott egy fehérceléd! Úgy tönkretette ezt a legényt – pedig milyen volt! – hogy képzelet ránézni! Lám, mit tesz a magunkfajtával a szerelem: takaros ember volt, most meg hitványabb egy káposztatorzsánál."

Ha valaki, akkor Razmjotnov igazán tudta, hogy „mit tesz a szerelem". Eszébe jutott Marina Pojarkova, és még egysmás a múltból, szomorúan felsóhajtott, de aztán vidáman elmosolyodott, és elindult, hogy benézzen a községi szovjetbe. Feleúton találkozott Makar Nagulnovval. A szikár, peckes Makar, aki mint mindig, egy kissé most is kérkedett kifogástalanul katonás tartásával, szótlanul nyújtott kezet Razmjotnovnak, és az utcán egyre távolodó fogat felé biccentett.

– Láttad, milyen lett Davidov elvtárs?

– Valahogy lefogyott – felelte kitérően Razmjotnov.

– Amikor én az ő helyében voltam, én is napról napra fogytam. Őróla meg még beszélni is kár ... legyengült a legény! Olyan, mintha koporsóból szökött volna meg! Pedig hát ott kvártélyozott énnálam, látta, milyen veszedelmes nőszemély, a szeme

láttára hadakoztam azzal a családbéli ellenforradalmárral, és most tessék: mégis lépre ment! Mégpedig hogy lépre ment! Ahogy máma ránéztem, hidd el, vérzett a szívem: sovány, valahogy mindenben bűnösnek érzi magát, a szeme folyton jobbra-balra jár, a nadrágja meg bizisten, alig áll meg szegény fiún! Szemlátomást megy tönkre a legény! Erre az én volt hitvesemre már a télen ki kellett volna terjeszteni a kuláktalanítást, és Tyimoska Rvanijjal együtt hidegebb tájakra kellett volna küldeni. Ott legalább lelohadt volna az a nagy hevessége.

– Én meg azt hittem, hogy nem is tudod...

– Há! „Nem is tudod!" Mindenki tudja, hát éppen én nem tudnám? Behunyt szemmel járok én? Csakhogy énfelőlem akárkivel összeszűrheti a levet... ott egye meg a fene; de Davidovhoz ne nyúljon, ne tegye tönkre az én drága elvtársamat az a galád nőszemély! Így áll a kérdés a jelen pillanatban!

– Mért nem figyelmeztetted? Mért hallgattál?

– Hát kínos lett volna figyelmeztetni... éppen nekem! Esetleg még azt gondolhatta volna, hogy féltékenységből akarom lebeszélni, vagy valami efféle. Mért nem szóltál te, aki mégiscsak kívül álló ember vagy ebben a dologban? Miért nem figyelmeztetted szigorúan?

– Megrovással?! – kérdezte mosolyogva Razmjotnov.

– A megrovást majd megkapja másutt, ha hanyagul végzi a dolgát. De nekünk elvtársiasan figyelmeztetnünk kell, Andrej, nem várhatunk tovább. Luska olyan kígyó, hogy őmellette ugyan nem éri meg a világforradalmat, sőt teljesen tönkremehet. Vagy roncsoló tüdővészt szerez, vagy valami csúnya szifiliszt... ez minden percben megeshet! Én mintha újjászülettem volna, mikor megszabadultam tőle: nem félek semmiféle nemi betegségtől, nagyszerűen haladok az angol-tanulásban, máris sokra jutottam benne minden tanító nélkül, csakis a magam eszével, a pártügyeket is rendesen intézem, egyéb munka elől se szoktam menekülni. Egyszóval amióta megint legényéletet élek, kezem-lábam szabad, a fejem meg tiszta. De amíg vele éltem, mindennap mintha részeg lettem volna, pedig nem is ittam pálinkát. Nekünk, forradalmá-

roknak a fehérnép tisztára ... a nép ópiuma, pajtás! Ezt a bölcs mondást nagybetűkkel beírnám a szervezeti szabályzatba, hogy minden párttag, minden igazi kommunista és minden szimpatizáns mindennap háromszor olvassa ezt a nagy bölcsességet lefekvés előtt is meg reggel is ... még éhgyomorra! Akkor az ördög se kerülne olyan kutyaszorítóba, amilyenbe most a mi drága Davidov elvtársunk került. Csak jusson eszedbe, Andrej, hány derék ember szenvedett már az életben ettől az átkozott női fajzattól! Se szeri, se száma! Hányan sikkasztottak, hányan adták ivásnak a fejüket nők miatt, hány derék legénynek akasztottak a nyakába pártfegyelmit, hány meg hány ember ül börtönben miattuk ... hajmeresztő borzalom!

Razmjotnov elgondolkozott. Egy ideig szótlanul mentek, átadták magukat a távoli és a közelmúlt emlékeinek, eszükbe jutottak azok a nők, akikkel életútjukon találkoztak. Makar Nagulnov tágra fújta orra lyukát, keményen összeszorította vékony száját, és vállát kihúzva, a lépést peckesen kivágva haladt, mintha menetelne. Egész külsejével magát a hozzáférhetetlenséget testesítette meg. Razmjotnov meg hol mosolygott mentében, hol kétségbeesetten csápolt a kezével, hol szőke göndör bajuszát pödörgette, és úgy hunyorgott, mint egy jóllakott kandúr, hol pedig – nyilván amikor nagyon is élesen megjelent emlékezetében egyik vagy másik nő – csak krákogott, mintha jókora pohár pálinkát hajtott volna fel, és ilyenkor hosszú szüneteket tartva, érthetetlen szavakat kiabált:

– Nahát! Ej, az az asszony! Az osztán igen! Ej, az az átkozott ...

Gremjacsij Log valahol hátul maradt, eltűnt a lankás domb mögött, és a végeláthatatlan, széles sztyepp elnyelte Davidovot, aki a fű és a még fel nem szikkadt fekete föld bódító illatát teli tüdővel beszívta, sokáig nézte az őrhalmok távoli láncolatát. Ezek a messziségben kéklő halmok valahogy a Balti-tenger viharkorbácsolta hullámaira emlékeztették, és mivel nem bírta leküzdeni azt az édes szomorúságot, amely egyszerre csak elöntötte a szívét, mélyet sóhajtott, és elfordította hirtelen könnybe

lábadt szemét... Aztán szórakozottan ide-oda kalandozó tekintete egy alig észrevehető pontot ragadott meg az égen. Egy – magányában királyian fenséges – fekete keleti sas, az őrhalmok lakója, vitorlázott a hideg égbolton, és körről körre lassan, alig észrevehetően lejjebb ereszkedett. Mozdulatlanul kiterjesztett, a végén tömpe, széles szárnya könnyedén röpítette odafenn, a magasban, a felhők közelében, az ellenszél meg mohón körülnyalábolta, és hatalmas, csontos testéhez nyomta halvány fényű, fekete tollazatát. Valahányszor – a fordulóknál egy kissé oldalt dőlve – kelet felé iramlott, a napsugarak alulról, szemben világították meg, és Davidovnak úgy tetszett, mintha pillanatonként hol felvillanó, hol kihunyó fehér szikrák pattognának a sas őszes szárnya alján.

... Végtelen, határtalan sztyepp... Kék párában állnak az ősi őrhalmok. Fekete sas az égen. Lágyan suhog a szélben a földre terülő fű... Davidov, ahogy szomorúan nézegette a tulajdon végtelenségétől senyvedő sztyeppet, kicsinynek és elveszettnek érezte magát ezen az óriási térségen. E percekben sekélyesnek és jelentéktelennek látszott Luska iránt érzett szerelme is, a megválás keserűsége is, és az a meg nem valósult vágya is, hogy találkozzék vele... Az egész világtól való elszakítottság és a magány nyomasztó érzése hatalmasodott el rajta. Valami ehhez hasonlót érzett réges-régen, amikor éjszakánként mint „előrenéző" állt a hajón. Milyen borzasztó régen volt ez: olyan, mint egy félig elfelejtett régi álom!...

Már érezhetőbben sütött a nap. Erősebben fújt az enyhe déli szél.

Davidov, anélkül hogy észrevette volna, lehajtotta fejét, és az elhanyagolt, egyenetlen, gidres-gödrös sztyeppi úton csendesen himbálózva elszundított.

Leromlott lovacskák húzták a bricskáját, a kocsis – Ivan Arzsanov, egy idős kolhoztag – hallgatag és a falubéliek általános véleménye szerint kissé féltáncos. Módfelett kímélte a nemrégen gondjaira bízott lovakat, így hát a brigád mezei szállásáig csaknem egész úton olyan unalmas, lassú léptekkel vánszorogtak, hogy

Davidov feleúton, amikor felocsúdott a szunyókálásból, nem bírta megállni, hogy meg ne kérdezze:

– Mi az, Ivan bácsi, tán cserépfazekat viszel vásárra? Attól félsz, hogy eltöröd? Mért hajtasz lépésben egész idő alatt?

Arzsanov félrefordult, sokáig hallgatott, aztán nyikorgó hangon azt válaszolta:

– Tudom én, milyen „cserépfazekat" viszek, de nem szorítasz rá, hogy vágtassak bolondjára, még ha kolhozelnök vagy, akkor se! Azt már nem, cimbora!

– Hát ki mondja, hogy „bolondjába"? Legalább a lejtőkön lefelé menet hadd kocogjanak! Hisz nem terhet szállítasz, ne feledd el, hanem üresen hajtasz, ez tény!

Arzsanov hosszú hallgatás után kelletlenül azt mondta:

– Az állat maga tudja, mikor menjen lépésben, mikor kocogjon.

Davidov már-már komolyan dühbe gurult. Most már leplezetlen felháborodással kiáltotta:

– Épp ez a baj! Hát mire való vagy te? Mért adták a kezedbe a gyeplőt? Azért, hogy csak kiüld a helyet itt a szekéren? No, add csak ide azt a gyeplőt!

Arzsanov most már szemmel láthatólag szívesebben felelt:

– Azért adták a kezembe a gyeplőt, hogy hajtsam a lovakat, hogy odamenjenek, ahová kell, ne pedig oda, ahová nem kell. Ha pedig neked nem tetszik, hogy melletted ülök, és ha csak kiülöm ezt a helyet, leszállhatok, és mehetek gyalog is a bricska mellett, de a gyeplőt nem adom a kezedbe. Azt már nem, cimbora!

– És miért nem adod ide? – kérdezte Davidov, miközben hiába próbált a koosis arcára tekinteni, mert az sehogy sem akart ránézni.

– Te tán átadnád a magad gyeplőjét az én kezembe?

– Miféle gyeplőt? – kérdezte Davidov; nem értette meg mindjárt a dolgot.

– Hát a tiédet! Az egész kolhoz gyeplője a te kezedben van, téged bízott meg a nép avval, hogy az egész kolhoz gazdaságát irányítsd. Hát te ideadnád nekem azt a gyeplőt? Nem adnád

ide, hanem biztosan azt mondanád: „Azt már nem, bácsikám!" Hát így vagyok vele én is. Én nem kérem el tőled a te gyeplődet, te se kérd el az enyémet!

Davidov vidáman prüszkölt. Az iménti dühének nyoma se maradt.

– No de ha, mondjuk, tűz üt ki a faluban, a lajtot is ilyen gyalázatos tempóban hajtod? – kérdezte, és most már kíváncsian várta a választ.

– A tűzhöz nem ilyeneket küldenek a lajttal, mint én ...

Davidov, oldalvást Arzsanovra tekintve, csak most pillantotta meg először a visszafojtott mosoly apró ráncait valahol szélcserzette, hámló pofacsontja alatt.

– Hát szerinted milyeneket küldenek oda?

– Olyanokat, mint te meg Makar Nagulnov.

– És miért?

– Mert a faluban csak ti ketten szerettek sebesen hajtani, és magatok is nyargalvást éltek.

Davidov a fejét hátravetve és a térdét csapkodva, teljes szívéből felnevetett.

– Tehát ha csakugyan tűz üt ki, akkor mi oltsuk el Makarral? – kérdezte mindjárt, amikor még ki se fújta magát a nevetés után.

– Ugyan mért? Ti csak a vizet hordjátok lóhalálában, úgyhogy csomóstul repüljön szanaszét a hab a lovakról, de ótani mi, kolhoztagok fogjuk ... ki vedérrel, ki csáklyával, ki fejszével ... Parancsolgatni meg majd Razmjotnov fog a tűznél, senki más ...

„Nesze neked – féltáncos bácsi!" – gondolta őszinte csodálkozással Davidov. Egy percnyi hallgatás után azt kérdezte:

– És mért éppen Razmjotnovot nevezted ki tűzoltóparancsnoknak?

– Okos legény vagy, de lassan forog az agyad – felelte most már leplezetlen gúnnyal Arzsanov. – Ki hogy él, aszerint kell beosztani, mit csináljon a tűznél, szóval a természete szerint. Lám, Makar meg te nyargalvást éltek, se éjjel, se nappal nincs nyugtotok, és másoknak sem hagytok nyugtot, így hát nektek, mint

a legfürgébbeknek, a legserényebbeknek, csak a vizet kell hordanotok, de fennakadás nélkül; víz nélkül nem lehet tüzet ótani, jól mondom? Andrjuska Razmjotnov... lassan ügetve, poroszkálva él, nem nyargal feleslegesen, nem vágtat, amíg meg nem mutatják neki az ostort... Így hát mi más tennivaló akad neki, ha egyszer amúgy is atamáni rangban van? Csípőre a kezét: és parancsolgasson, lármázzon, csináljon még nagyobb felfordulást, lábatlankodjon ott az emberek közt! Mi, vagyis hát a nép, egyelőre csendeskén élünk, egyelőre lépésben élünk, így hát nekünk kell minden felesleges tolakodás és sietség nélkül végezni a dolgunkat, vagyis ótani a tüzet...

Davidov Arzsanov hátára csapott a tenyerével, maga felé fordította, és egészen közelről nézett ravaszul nevető szemébe, szakáll borította becsületes arcába.

– Kiderül, Ivan bácsi, hogy nagy lókötő vagy te! – mondta visszafojtott mosollyal Davidov.

– Hát te se vagy éppen utolsó, Davidov! – vágott vissza vidáman Arzsanov.

Változatlanul lépésben vánszorogtak, de Davidov, miután meggyőződött arról, hogy erőfeszítései semmilyen eredményre se vezetnek, most már nem siettette Arzsanovot.

Az öreg hol leugrott a szekérről, és mellette gyalogolt, hol megint felült. Ahogy elbeszélgettek a kolhoz dolgairól meg lassanként mindenről, Davidovban egyre inkább gyökeret vert az a vélemény, hogy a kocsisa korántsem eszefogyott ember; mindenről értelmesen és józanul gondolkodott, de minden jelenséget a maga szokatlan módján közelített meg, és a maga mércéjével értékelt.

Amikor a távolban feltűnt a mezei szállás, mellette meg a brigádkonyha vékony hajfürtként bodorodó füstje, Davidov így szólt:

– Most már komolyan kérdem, Ivan bácsi: egész életedben csak így, lépésben hajtod a lovaidat?

– Csak így hajtom.

– Hát mért nem szóltál nekem korábban erről a furcsaságodról? Akkor nem indultam volna el veled, ez tény!

– Minek dicsértem volna magam előre? Lám, most magad láttad, hogy hajtok. Ha egyszer velem jössz, máskor nem lesz rá kedved.

– De mért alakult ez így nálad? – kérdezte Davidov és elmosolyodott.

Arzsanov egyenes válasz helyett kitérően azt mondta:

– Valamikor régen volt nekem egy szomszédom, egy iszákos ács. Aranykezű ember volt, de iszákos. Tartotta, tartotta magát, de aztán, ha beleszagolt a pohárba, nekiveselkedett, és egy álló hónapig is duhajkodott. Mindenét elitta a jó ember, még a gatyáját is.

– No csak!

– A fia meg egy csepp italt se vesz a szájába.

– Hagyd a példabeszédet, csak minél egyszerűbben!

– Egyszerűbben nem lehet, jó ember. Az én megboldogult apám szilaj vadász és még szilajabb lovas volt. A tényleges szolgálata alatt az ezredben mindig első díjat nyert a lóversenyen, a kardvívásban meg a műlovaglásban. Amikor a tényleges szolgálat után hazajött, a sztanyicabéli lóversenyeken minden évben díjakat nyert. Édesapám volt ugyan, de azért veszedelmes egy ember volt, isten nyugosztalja! Rátarti, hetvenkedő kozákocska volt... Minden reggel megtüzesített egy szeget a kemencében, és rácsavarta a bajuszát arra a szegre. Szeretett feszíteni az emberek előtt, kivált az asszonyok előtt... És hogy lovagolt! Még rágondolni is rossz! Ha például a sztanyicába kellett szaladnia valami ügyben, akkor kivezette az istállóból a katonalovát, megnyergelte, és helyből mindjárt sebesvágtába! Megfuttatja az udvaron, aztán átugrat a sövényen, csak úgy porzik a nyoma! Ügetésben vagy lépésben sohasem lovagolt. Sebesvágtában tette meg a huszonnégy versztát a sztanyicáig, onnan vissza szintén. Szeretett virtusból nyulat lóháton agyonhajszolni. Figyeld meg: nem farkast, hanem nyulat! Kiugratta azt a nyulacskát a burjánból, félreszorította a szakadéktól, és ha utolérte, vagy a korbáccsal csapta agyon, vagy a lóval tapostatta szét. Hányszor leesett teljes vágtában, hányszor megrokkant, de mégse hagyta abba ezt a

szórakozást. Hát ki is irtott a gazdaságban minden lovat. Csak az én időmben hat lovat pusztított el: némelyiket agyonhajszolta, némelyiknek meg lábát törette. Teljesen tönkretett bennünket: az anyámat meg minket, gyermekeket. Egy télen két ló törte össze magát alatta. Teljes vágtában megbotlik, levágódik a fagyos földre... és kész! Látjuk: gyalog jön apám, a vállán hozza a nyerget. Anyám jajveszékelve siratta, mintha meghalt volna, de apám fel se vette a dolgot! Feküdt vagy három napig, nyögött egy kicsit, de aztán még le se lohadtak a testén a kék daganatok, máris megint vadászni készült...

– Hát ha a lovak tönkrezúzták magukat, hogy tudott ő életben maradni?

– A ló súlyos állat. Ha vágtában felbukik, háromszor is átbukfencezik a fején, amíg földet ér. És az apám? Kihúzza a lábát a kengyelből, és úgy repül le róla, akár a fecske. Persze jól megüti magát, eszméletlenül fekszik egy darabig, de aztán magához tér, feláll és gyalogszerrel hazaindul... Vakmerő ember volt, valóságos ördög! A csontja is olyan volt, mintha vasból kalapálták volna.

– Erős legény lehetett! – mondta elragadtatással Davidov.

– Erősnek erős volt, csakhogy akadtak még nála is erősebbek!

– Hogyhogy?

– Agyonverték a falubéli kozákok.

– És mért? – kérdezte kíváncsian Davidov és rágyújtott.

– Adj egy cigarettát nekem is, jó ember.

– De hiszen te nem is dohányzol, Ivan bácsi!

– Hát komolyan nem is dohányzok, csak hébe-hóba, szórakozásból. Most meg, hogy eszembe jutott ez a régi história, valahogy kiszáradt és sós lett a szám... Azt kérded, mért verték agyon? Biztosan rászolgált...

– De mégis?!...

– Egy fehércseléd, a szeretője miatt verték agyon. Férjes asszony volt. No hát az ura megtudta a dolgot. Egymaga nem mert tengelyt akasztani apámmal, mert apám alacsony volt ugyan, de borzasztó erős. Így hát apám szeretőjének az ura ellene uszí-

totta két édestestvérét is. Húshagyó táján történt a dolog. Egy éccaka hárman meglesték apámat a pataknál... Hogy ütöttékverték, irgalmas isten! Karóval meg valami vasdarabbal ütötték... Amikor reggel hazahozták apámat, még eszméletlen volt és olyan fekete, akár a vasfazék. Egész éccaka eszméletlenül feküdt a jégen. Nagyon rossz lehetett neki ott a jégen, ugye?! Csak egy hét múlva kezdett beszélni és kezdte megérteni, mit mondanak neki. Egyszóval magához tért. De az ágyból nem kelt fel két hónapig se, vért köpött, és csak lassan, nagyon lassan tudott beszélni. Minden belsőrésze össze volt törve. A barátai el-eljöttek meglátogatni, és folyton faggatták: „Kik vertek össze, Fjodor? Mondd meg, mink aztán majd..." De ő csak hallgatott, csendeskén mosolygott, jártatta a szemét ide-oda, és amikor anyám kiment, azt súgta: „Nem emlékszek rá, cimborák. Sok asszony ura ellen vétettem én." Hányszor könyörgött neki térden állva édesanyám: „Legalább nekem mondd meg, drága Fegyuskám: kik vertek félig agyon? Mondd meg az isten szerelmére, hadd tudjam, kiknek a pusztulásáért imádkozzak!" De apám a fejére tette a kezét, mint egy gyermeknek, simogatta a haját, és azt mondta: „Nem tudom, kik voltak. Setét volt, nem ismertem meg őket. Hátulról vágtak fejbe, levertek a lábomról, nem tudtam szemügyre venni, kik cirógattak meg ott a jégen..." Vagy pedig ugyanolyan csendeskén mosolyogva azt mondta neki: „Mire való felemlegetni a múltat, galambocskám? Vétkeztem, hát most felelek érte..." Elhívattuk hozzá a pópát, hogy gyóntassa meg, de a pópának se mondott semmit. Borzasztóan konok ember volt!

– Honnan tudod, hogy a pópának se mondott semmit?

– Hát ott feküdtem az ágy alatt, hallgatóztam. Anyám parancsára. „Mássz az ágy alá, Vanyatka, mondta, hallgatózz, hátha a tisztelendő úrnak megmondja, kik verték össze." De apám csak nem szólt róluk egy szót se. A pópa kérdéseire ötször is azt felelte: „Vétkeztem, tisztelendő úr", aztán azt kérdezte: „Hát vannak-e lovak a másvilágon, Mitrij atya?" A pópa, úgy látszik, megijedt, és szapora szóval azt felelte: „Ugyan, ugyan, isten szolgája, Fjo-

dor! Már hogy lehetnének ott lovak?! A lelked üdvével törődj!" Sokáig próbált a lelkére beszélni apámnak, igyekezett meghajlítani, de apám csak hallgatott, azután így szólt: „Azt mondod: ott nincsenek lovak! Kár! Mert különben elszegődtem volna ott csikósnak... De ha nincsenek lovak, akkor nincs nekem mit csinálnom azon a másvilágon. Nem is fogok meghalni, ennyi az egész... evvel vége!" A pópa sebtibe megáldoztatta, és nagyon elégedetlenül, nagyon-nagyon mérgesen ment el. Én elmondtam anyámnak mindent, amit hallottam; sírva fakadt, és azt mondta: „Bűnben élt, és bűnben is hal meg a mi kenyérkeresőnk!" Tavasszal, már elolvadt a hó, felkelt apám, két napig a házban jött-ment, a harmadik napon, látom, felveszi vattáskabátját, kucsmáját, és azt mondja nekem: „Ereggy, Vanyatka, nyergeld meg nekem a kis kancát." Akkorra már csak egy hároméves kis kanca maradt a gazdaságban. Anyám meghallotta, mit mond, és sírva fakadt: „Ugyan, hogy tudnál most lovagolni, Fegya? Hisz alig állsz a lábadon! Ha már magadat nem kíméled, legalább engem meg a gyermekeket szánd meg!" De apám elnevette magát, és azt mondta: „Én soha életemben nem lovagoltam lépésben, anyjuk. A halálom előtt legalább hadd üljek egy kicsit nyeregben, legalább egyszer hadd lovagoljak végig lépésben az udvaron. Csak két kört lovagolok az udvaron, aztán... jövök be a házba."

Én mentem, megnyergeltem a kis kancát, és odavezettem a tornáchoz. Anyám karon fogva kivezette apámat. Két hónapja nem borotválkozott, és a mi sötét házunkban nem lehetett látni, mennyire megváltozott a külseje... Amikor napvilágnál ránéztem, forró könny fojtogatott! Két hónappal azelőtt még olyan fekete volt az apám, akár a holló, most meg félig ősz szakállabajusza nőtt, a haja pedig egészen fehér lett a halántékán, olyan, akár a hó... Ha nem mosolygott volna olyan elgyötört mosollyal, talán nem fakadtam volna sírva, de így sehogy se bírtam türtőztetni magam... Elvette tőlem a kantárszárat, belekapaszkodott a ló sörényébe, de a bal keze el volt törve, csak nemrég forrt össze. Támogatni akartam, de megtiltotta. Roppant büszke ember volt! Szégyellte a gyengeségét. Persze, szeretett volna,

úgy, mint azelőtt, a nyeregbe repülni, akár a madár, de nem sikerült... Felemelkedett a kengyelben, de a bal keze cserbenhagyta, szétnyíltak az ujjai, és hanyatt vágódott, háttal egyenest le a földre... Anyámmal bevittük a házba. Eddig csak köpte a vért, de most már csak úgy ömlött a torkából. Anyám estig se mozdult el a teknő mellől, nem győzte kimosni a véres törülközőket. Elhívtuk a pópát. A pópa éjjel feladta rá az utolsó kenetet; de apám borzasztóan erős ember volt! Csak az utolsó kenet után a harmadik napon, estefelé kezdett szomorkodni, hánykolódni az ágyban, aztán felugrott, zavaros, de vidám szemmel anyámra nézett, és azt mondta: „Az utolsó kenet után, azt mondják, nem szabad mezítlen lábbal a földön állni, de én mégis állni akarok, ha csak egy kicsit is... Sokat jártam és lovagoltam én ezen a földön, és mégis sajnálok elmenni róla... Add ide, anyjuk, a kis kezedet, amékkel olyan sokat dolgoztál ebbe az életbe..." Anyám odament és megfogta apám kezét. Apám a hátára feküdt, hallgatott egy darabig, aztán majdnem suttogva azt mondta: „És olyan sok könnyet letörültél az én bűneim miatt...", avval befordult arccal a falnak, és meghalt: elment a másvilágra, ménest őrizni Szent Vlaszijnak...

Arzsanov, nyilván az emlékek nyomasztó hatása alatt, hosszú időre elhallgatott. Davidov köhintett egyet, és azt kérdezte:

– Idehallgass, Ivan bácsi: honnan tudod, hogy annak a... no, egyszóval annak az asszonynak az ura... meg az urának a testvérei verték össze apádat? Vagy ez csak a te feltevésed? Csak sejtés?

– Ugyan, dehogyis csak sejtés! Apám egy nappal a halála előtt maga mondta meg nekem.

Davidov egy kissé felemelkedett a bricskán.

– Hogy... mondta?

– Nagyon egyszerűen mondta. Anyám reggel kiment tehenet fejni, én az asztalnál ültem, a lecke utóját tanulgattam iskola előtt, egyszer csak hallom, azt súgja apám: „Gyere ide, Vanyatka." Odamentem. „Hajolj le hozzám", súgja. Lehajoltam. Azt mondja halkan: „Nézd, fiacskám, te már elmúltál tizenkét

éves, én utánam te leszel a gazda, hát ne felejtsd el: engem Averjan Arhipov meg a két testvére, Afanaszij és a kancsi Szergej vert meg. Ha mingyán agyonvertek volna, nem haragudnék rájok. Erre még kértem is őket, ott a jégen, amikor még eszemnél voltam. De Averjan azt mondta: „Nem lesz könnyű halálod, bitang! Élj egy darabig nyomorékul, nyeld a saját véredet kedvedre, amennyi jólesik, és csak azután dögölj meg!" Hát ezért haragszok Averjanra. Már itt áll a halál az ágyam fejénél, de én mégis haragszok rá! Most még kicsi vagy, de ha nagyra nősz... jussanak eszedbe a kínjaim, és öld meg Averjant! Arról, amit mondtam, senkinek se szólj; az anyádnak sem, senkinek a világon. Esküdj meg, hogy nem szólsz." Én megesküdtem, száraz volt a szemem, és megcsókoltam apám nyakba való keresztjét...

– Ejnye, a mindenségit, akár a kaukázusi cserkeszek hajdanában! – kiáltott fel Davidov, akit felizgatott Arzsanov elbeszélése.

– Hogyhogy? A cserkeszeknek van szívük, az oroszoknak meg kő van a szívük helyén?! Az emberek mind egyformák, jó ember!

– No és azután mi volt? – kérdezte türelmetlenül Davidov.

– Eltemettük apámat. Ahogy hazamentünk a temetőből, a nagyházban háttal odaálltam az ajtófélfához, és ceruzával egy vonást húztam a fejem felett. Minden hónapban megmértem, megjelöltem a magasságomat: minél hamarább nagy akartam lenni, hogy ledurrantsam Averjant... Én lettem a gazda a háznál, akkoriban tizenkét éves voltam, anyámnak rajtam kívül még hét gyermeke volt, egyik kisebb, mint a másik. Anyám apám halála után sűrűn betegeskedni kezdett, és istenem, de sok keserűség, de sok nyomorúság szakadt ránk! Akármilyen könnyelmű is volt apám, azért nemcsak szórakozni tudott, hanem dolgozni is! Némelyek szemében galád ember volt, de nekünk, gyermekeknek meg anyámnak mégis drága volt: a miénk, ő tartott el, ő gondoskodott ruháról-lábbeliről, tavasztól őszig miattunk gürcölt a mezőn... Keskeny volt még akkor a vállam, gyenge a derekam, de mégis nekem kellett cipelnem az egész gazdaság terhét, és

úgy kellett dolgoznom, mint egy felnőtt kozáknak. Amíg apám élt, négyen jártunk iskolába, de a halála után mindőnknek abba kellett hagyni az iskolát. Nyurkát, tízesztendős húgomat, anyám helyébe odaállítottam főzni, tehenet fejni, az öcséim meg nekem segítettek a ház körül. De én nem felejtettem el minden hónapban megjelölni a magasságomat az ajtófélfán. Csak hát gyatrán nőttem én abban az esztendőben; a bánat meg a nyomor nem engedte, hogy istenigazában nőhessek. De Averjant úgy figyeltem, akár a farkaskölyök a madarat a nád közül. Minden lépéséről volt tudomásom; mindig tudtam, hová ment, hová szekerezett...

A velem egyívásúak vasárnaponként mindenféle játékokat rendeztek, de én nem értem rá játszani – én családfő voltam. Hétköznap iskolába jártak, én meg a jószágot gondoztam a hátsó udvarban... Annyira fájt nekem ez a keserves élet, hogy forró könnyeket sírtam miatta! Lassanként kerülni kezdtem a velem egyidős pajtásaimat, vadóc lettem, hallgattam, akár a kő, nem akartam emberek közt forgolódni... Akkoriban kezdték azt híresztelni rólam faluszerte, hogy Vanyka Arzsanov egy kicsit bogaras, hibás, kótyagos. „Egyen meg a fene benneteket! – gondoltam. – Lennétek csak ti az én bőrömben! Ti tán megokosodnátok az olyan élettől, mint az enyém?" Attól fogva teljesen meggyűlöltem a falubélieket; rá se tudok nézni senkire!... Adj még egy cigarettát, jó ember.

Arzsanov ügyetlenül vette el a cigarettát. Ujjai észrevehetően reszkettek. Sokáig tartott, amíg szemét behunyva, ajkát mulatságosan csücsörítve, és hangosan cuppogva, rágyújtott Davidov cigarettájáról.

– No és Averjan?

– Averjannak kutya baja se lett. Élte világát. Nem tudta megbocsátani a feleségének, hogy szerette apámat, és többször félholtra verte, úgyhogy egy esztendő múlva sírba is tette. Összel feleségül vett egy ugyancsak falunkbéli fiatal lányt. „No – gondoltam akkor –, nem sokáig élsz te avval a fiatal feleségeddel, Averjan!...

Anyám tudta nélkül kuporgatni kezdtem egy kis pénzt, összel

meg, ahelyett hogy a legközelebbi gyűjtőhelyre hajtottam volna, egyedül elmentem Kalacsba, ott eladtam egy szekér búzát, és a piacon kéz alatt vettem egy egycsövű puskát meg tíz töltényt hozzá. Hazafelé menet kipróbáltam a puskát, elpocsékoltam három töltényt. Gyalázatosan lőtt az a vacak puska. Az ütőszeg nem robbantotta fel azonnal a gyutacsot, úgyhogy három töltény közül kettő csütörtököt mondott, csak a harmadik sült el. Otthon eldugtam a puskát a szín eresze alá, és senkinek se szóltam arról, hogy mit vásároltam. Attól fogva állandóan lestem Averjant... Sokáig nem volt szerencsém. Hol az emberek zavartak, hol valami más ok akadályozott meg abban, hogy lepuffantsam. De azért mégiscsak kivártam a jó alkalmat. Nem akartam a faluban agyonlőni, és ez volt a bökkenő! Mária Oltalma után az első napon a sztanyicába, vásárra ment, mégpedig egyedül, a felesége nélkül. Amikor megtudtam, hogy egyedül ment, keresztet vetettem, mert különben mind a kettőjüket agyon kellett volna lőnöm. Másfél napig nem ettem, nem ittam, nem aludtam, hanem csak leselkedtem az út mellett egy szakadékban. Buzgón imádkoztam ott, a szakadékban, kértem az istent, hogy Averjan ne a falubéli kozákok társaságában, hanem egyedül térjen haza. És az irgalmas isten meghallgatta az én gyermeki imámat! Másnap, estefelé látom: egyedül jön Averjan. De addig hány fogatot elengedtem magam mellett, hányszor dobbant meg a szívem, amikor messziről úgy látszott, hogy az Averjan lovai jönnek futvást az úton... Amikor egyvonalba ért velem, rögtön kiugrottam a szakadékból, és azt mondtam: „Szállj le, Averjan bácsi, és imádkozz!" Olyan fehér lett, akár a fal, és megállította a lovait. Tagbaszakadt, markos kozák volt, de hát mit tehetett volna velem?! Hisz puska volt a kezemben! „Hát te mit tanáltál ki, te kígyóporonty?" – kiáltotta. „Szállj le és térgyepelj le! – mondtam neki. – Mingyán megtudod, mit tanáltam ki." Vakmerő egy ördög volt! Leugrott a bricskáról, és puszta kézzel felém rohant... Én olyan közel engedtem, mint ide az a szál dudvá, és csak akkor lőttem belé...

– És ha csütörtököt mondott volna a puska?

Arzsanov elmosolyodott.

– Hát akkor átküldött volna a másvilágra bojtárnak... ménest őrizni apámmal együtt.

– No és azután?

– A lovak megbokrosodtak a lövéstől, én meg sehogy sem tudtam elmozdulni onnan. Megbénult a lábom, és úgy reszkettem, mint a nyárfalevél. Averjan ott feküdt nem messzire, de én egy lépést se tudtam tenni felé; ha felemeltem a lábom, megint visszaengedtem; féltem, hogy elesek. Borzasztóan reszkettem! Valahogy aztán magamhoz tértem, odaléptem hozzá, a pofájába köptem, és kezdtem kiforgatni a nadrágja zsebeit. Kivettem a bugyellárisát. Huszonnyolc rubel volt benne bankóban, aztán volt egy arany ötrubeles meg két vagy három rubel apróban. Csak később, otthon számoltam meg. A többi pénzén, úgy látszik, vásárfiát vett a fiatal feleségének... Az üres bugyellárist elhajintottam mingyán ott az úton, aztán visszaugrottam a szakadékba, és illa berek! Rég volt már ez, de olyan tisztán emlékszek mindenre, mintha csak tegnap történt volna velem ez az eset. A puskát meg a töltényeket elástam a szakadékban. Amikor az első hó leesett, egy éjjel kiástam a kincseimet, hazavittem a faluba, és eldugtam egy idegen berekben, egy vén fűzfa odvában.

– Mért vetted el a pénzét? – kérdezte élesen és dühösen Davidov.

– Hogyhogy mért?

– Azt kérdem, mért vetted el?

– Mert szükségem volt rá – felelte egyszerűen Arzsanov. – Akkoriban cudarabbul mart bennünket a nyomor, mint a tetű.

Davidov leugrott a bricskáról, és sokáig szótlanul haladt. Hallgatott Arzsanov is.

– Ennyi az egész? – kérdezte aztán Davidov.

– Nem, nem ennyi, jó ember. Jött a nyomozó hatóság, turkált, keresett-kutatott mindenütt... De dolgavégezetlen ment el. Ki gyanakodhatott volna énrám? Aztán nemsoká, favágáskor, meghűlt, tüdőgyulladást kapott a kancsi Szergej... Averjan testvére... betegeskedett egy darabig, és meghalt. Én nagyon nyugtalan lettem akkor, és azt gondoltam: no, hogyha Afanaszij is

a maga halálával hal meg, akkor veszteg marad a kezem, akit pedig megáldott az apám, hogy álljak bosszút az ellenségein! És szaporán nekiláttam...

– Várj! – vágott közbe Davidov. – Hisz neked csak Averjanról beszélt az apád, hát mért akartál kezet emelni mind a hármójukra?

– Nem számít az, hogy az apám... Az apámnak megvolt a maga akarata, nekem is megvolt a magamé. Szóval hát akkor szaporán nekiláttam... Afanaszijt az ablakon keresztül lőttem agyon, amikor vacsorázott. Azon az éccakán utoljára jelöltem meg a magosságomat az ajtófélfán, aztán egy ronggyal letörültem minden jelet. A puskát meg a töltényeket a patak fenekére küldtem; most már nem volt szükségem rájuk... Teljesítettem az apám meg a magam akaratát. Anyám nemsoká gondolt egyet és... meghalt. De előbb, egy éccaka odahívott magához, és azt kérdezte: „Te lőtted agyon őket, Vanyatka?" Bevallottam: „Én, anyám." Egy szót se szólt, csak megfogta és a szívére tette a jobb kezemet...

Arzsanov megrándította a gyeplőt, vígabban mentek a lovak, ő meg gyermekien derűs szürke szemével Davidovra tekintve azt kérdezte:

– No, fogsz még máskor faggatni, hogy mért nem hajtom olyan gyorsan a lovakat?

– Mindent értek – felelte Davidov. – Neked vízhordó ökröket kellene hajtanod, Ivan bácsi, ez tény!

– Hányszor kértem már erre Jakov Lukicsot, de nem egyezett bele. Nevetni akar rajtam a végsőkig...

– Mért?

– Én még kölyökkoromban másfél esztendeig cselédkedtem nála.

– Ejha!

– Ejha bizony, jó ember. Hát te nem is tudtad, hogy Osztrovnov egész életében cselédeket tartott a gazdaságában? – Arzsanov ravaszul hunyorgott: – Tartott, jó ember, tartott... Csak négy esztendővel ezelőtt juhászodott meg, amikor adókkal kezd-

ték szorongatni, csomóba csavarta magát, akár a kígyó ugrás előtt, és ha most nem volna kolhoz meg ha kevesebb volna az adó, akkor Jakov Lukics kimutatná a foga fehérét, légy nyugodt! A legkegyetlenebb kulák az, és ti kígyót melengettek a kebleteken ...

– Ezt a hibát kijavítjuk – mondta hosszú hallgatás után Davidov. – Szót értünk Osztrovnovval rendje-módja szerint. De azért furcsa ember vagy te, Ivan bácsi.

Arzsanov elmosolyodott, és tűnődve valahová a messziségbe nézett.

– Igen, de hát a furcsaság, hogy is mondjam csak ... Itt van például a meggyfa; sok különböző ág nő rajta. Én odamentem hozzá, levágtam egy ágát, hogy ostornyelet csináljak belőle ... meggyfaágból készül a legtartósabb ostornyél, hát az a kedves ág is olyan furcsára nőtt, tele volt dísszel: kis gallyakkal, levelekkel, én meg körülnyestem és most tessék, ilyen ... – Arzsanov elővette az ostort az ülés alól, és megmutatta Davidovnak a megvetemedett, száraz kérgű, barna meggyfa-ostornyelet ... És most tessék, ilyen! Rossz ránézni! Hát így van ez az emberrel is: furcsaság nélkül olyan szánalmas és puci, akár ez az ostornyél. Lám, Nagulnov valami idegen nyelvet tanul – furcsaság; Kramszkov apó húsz év óta különféle gyufás-katulyákat gyűt – furcsaság; te Luska Nagulnovával édelegsz – furcsaság; egyik-másik részeg megy-megy az utcán, csetlik-botlik és végigtörüli a hátával a sövényeket – az is furcsaság. Kedves elnökünk, te jó ember! Ha megfosztod az embert akármiféle furcsaságától, olyan puci és olyan sivár lesz, mint ez az ostornyél.

Arzsanov odanyújtotta az ostort Davidovnak, és még mindig tűnődve, mosolyogva azt mondta:

– Tartsd csak egy kicsit a kezedben, és gondolkozz, hátha megvilágosodik a fejed ...

Davidov bosszúsan félretolta Arzsanov kezét.

– Menj a fenébe! Anélkül is tudok én gondolkozni, és el tudok én igazodni mindenben!

... Attólfogva – mind a szállásig – egész úton hallgattak ...

A brigád ebédelt. A hevenyében összetákolt hosszú asztalnál, jó szorosan összehúzódva, elfért valamennyi szántövető és ostoros. Evés közben olykor borsos férfitréfával dobálták meg egymást, és szakértő megjegyzéseket váltottak a szakácsnő főzte kása minőségét illetőleg.

– Sose sózza meg rendesen! Kontár ez, nem szakácsnő!

– Attól, hogy sótlan, nem hullik ki a szőröd, tessék, sózd meg magad.

– Csakhogy mi Vaszkával ketten eszünk egy tányérból, és ő sajtalanul szereti, én meg sósan. Hát hogy osztozzunk meg egy tányéron? Adj tanácsot, ha olyan okos vagy!

– Holnap majd sövényt fonunk, elkerítjük a tányérotokat kétfelé, ennyi az egész! Ejnye, te tyúkeszű! Ilyen egyszerű fogásra nem tudsz magadtól rájönni!

– No, cimbora, neked is annyi eszed van, mint a barázdás ökrödnek, egy cseppel se több.

Az asztalnál még sokáig évődtek, tréfálkoztak volna, de akkor észrevettek a távolban egy fogatot, és Prjanyisnyikov, a legélesebb szemű szántó, tenyerét élével a homlokához tartva, halkan füttyentett egyet.

– Az a féleszű Vanyka Arzsanov jön, meg... Davidov.

A kanalak összevissza csörömpölve, egymás után koppantak le az asztalra, és minden tekintet türelmetlenül arrafelé irányult, ahol egy kis szárazérben egy percre eltűnt a fogat.

– Ezt is megértük! Már megint jön, hogy segítsen – mondta visszafojtott felháborodással Agafon Dubcov. – Kellett ez nekünk?! Nem, nem, ebből nekem elegem van! Most aztán pislogjatok a gubótokkal, de én már belefáradtam a pislogásba, én annyira szégyellem magam, hogy ránézni se szeretek!

Davidov szíve jólesően megremegett, amikor látta: egyszerre mind felállnak az asztal mellől, hogy üdvözöljék. Hosszú léptekkel haladt, és máris nyúltak feléje a kezek, mosoly ragyogott a

férfiak feketére sült arcán meg a lányok és asszonyok enyhén, hamvas-halványan lebarnult orcáján. Ezek a nők sohasem sültek le amúgy igazában, mert ha dolgoztak, úgy bebugyolálták az arcukat fehér fejkendőjükkel, hogy csak egy keskeny rés maradt a szemüknek. Davidov mosolyogva, mentében vetett egy-egy pillantást az ismerős arcokra. A falubéliek olyan erősen összeszoktak vele, hogy őszintén örültek jöttének, és úgy fogadták, mint hozzájuk tartozót. Mindez alig egy pillanat alatt jutott el Davidov tudatába, ujjongó öröm simogatta a szívét, és emelkedetté, kissé rekedtté vált a hangja.

– No, jó napot, lemaradó dolgozók! Adtok enni egy messziről jött embernek?

– Aki hosszú időre jön hozzánk, annak adunk, de aki csak egy kurta órára, vendégségbe jön, annak nem adunk, azt csak mély meghajlásokkal eresztjük útjára. Igaz-e, brigádvezető? – mondta általános nevetés közepette Prjanyisnyikov.

– Hát én valószínűleg sokáig ittmaradok – mondta mosolyogva Davidov.

– Számvivő! – üvöltötte fülsiketítő mély hangján Dubcov. – Még a mái napon vedd fel teljes ellátmányba, te meg, szakácsnő, szedj neki annyi kását, amennyi a böndőjébe fér!

Davidov körüljárta az asztalt, és mindenkivel kezet fogott. A férfiak a megszokott módon, keményen szorítottak kezet vele, a nők meg a szemébe nézve, zavartan, behajlítva nyújtották a kezüket: az ő férfiaik, a helybéli kozákok nem nagyon kényeztették őket ilyen figyelmességgel, és jóformán sohasem ereszkedtek le odáig, hogy találkozáskor mint velük egyenrangúnak, kezet nyújtsanak egy nőnek.

Dubcov maga mellé ültette Davidovot, és a térdére tette nehéz, meleg tenyerét.

– Örülünk neked, kedves Davidov elvtársunk!

– Látom. Köszönöm!

– Csak ne kezdj mingyán káromkodni...

– De hát eszem ágában sincs káromkodni.

– Ugyan már, hisz úgysem állod meg, anélkül te nem tudsz

meglenni, meg aztán nekünk hasznunkra is válik a kemény szó. De egyelőre csak hallgass. Amíg esznek az emberek, nem kell rontani az étvágyukat.

– Várhatok is vele – mondta nevetve Davidov. – Az alapos beszélgetést nem kerüljük ugyan, de az asztalnál mégse kezdjük el, majd csak kibírjuk valahogy, igaz?

– Okvetlenül ki kell bírni! – jelentette ki általános kacagás közepette, határozottan Dubcov, és elsőnek nyúlt kanálért.

Davidov elmélyülten, szótlanul evett, anélkül hogy felemelte volna szemét a tálról. Jóformán oda se figyelt a delelő szántóvetők fojtott hangjára, de egész idő alatt az arcán érezte valakinek rá meredő tekintetét. Davidov megkönnyebbülten sóhajtott egyet, amikor végzett a kásával: hosszú idő óta először lakott jól. Kisfiúsan lenyalta a fakanalat, és felemelte fejét. Az asztal felett merően szegeződött rá egy leány szürke szemepárja – és annyi kimondatlan, forró szerelem, várakozás, remény és alázatosság volt benne, hogy Davidov egy pillanatra zavarba esett. Már azelőtt is többször találkozott a faluban – gyűlésen vagy csak úgy az utcán – ezzel a sudár termetű, nagy kezű, szép, tizenhét éves lánnyal, és valahányszor találkoztak, a lány zavartan, nyájasan rámosolygott, és zavara mindannyiszor tükröződött is hirtelen elpiruló arcán. De most valami más, felnőttes és komoly kifejezés volt a tekintetében . . .

„Ugyan mi szél hoz felém téged, és mire kellesz te nekem, te kedves kislány? És mire kellek én neked? Hány meg hány fiatal legény sürög-forog állandóan körülötted, és te mégis engem bámulsz, jaj, te kis vak! Hisz kétszerte öregebb vagyok nálad, tele sebhelyekkel, csúnya is vagyok, meg csorba fogú, és te semmit se látsz . . . Nem, nem kellesz te nekem, szegény kis Varjuha! Nőj csak nagyra énnélkülem, kedves" – gondolta Davidov, és szórakozottan nézett a lány arcába, melyet elöntött a pirosság.

Varja, miután szeme találkozott a Davidovéval, egy kissé félrefordult és lehorgasztotta fejét. Remegtek a szempillái, és eldurvult, nagy ujjai, amelyekkel ócska, piszkos blúzának ráncait babrálta, észrevehetően meg-megrándultak. Annyira naiv és köz-

vetlen volt ez az érzése, hogy gyermeki egyszerűségében még titkolni se tudta, úgyhogy csak a vak nem vette volna észre ezt az egészet.

Kondrat Majdannyikov Davidovhoz fordulva elnevette magát.

– Ne nézz rá Varkára, hisz úgyis az arcába szökött minden csepp vére! Ereggy, mosakodj meg, Varka, hátha lehűlsz egy kicsit. Különben hát hogy tudna menni? Hiszen megbénult a lába... Mellettem dolgozik, ő az ostorosom, és lépten-nyomon azt kérdezgette, mikor jössz már te, Davidov. „Hát honnét tudjam én, mikor jön, hagyj már békét!", mondtam neki, de ő reggeltől éccakáig folyton ezt hajtogatja, úgy kopácsol engem evvel a kérdéssel, akár a harkály a száraz fát.

Varja Harlamova mintha meg akarná cáfolni azt a feltevést, hogy megbénult a lába, oldalt fordult, lábát térdben egy kissé behajlítva, helyből, egyetlen szökkenéssel átugrotta a padot, amelyen ült, és a szálláskocsi felé indult; haragosan vissza-visszanézett Majdannyikovra, és elhalványult szájával suttogott valamit. Csak közvetlenül a szálláskocsinál állt meg, és az asztal felé fordulva, el-elcsukló hangon azt kiáltotta:

– Kondrat bácsi... te, bácsi... nem mondasz igazat!

Általános kacagás volt rá a válasz.

– Messziről mentegetőzik – mondta nevetve Dubcov. – Mert messziről jobb.

– De hát miért hoztad zavarba szegény kislányt? Ez nem helyes! – szólt rosszallóan Davidov.

– Te még nem ismered – felelte vállveregetően Majdannyikov. – Csak teelőtted ilyen békességes, ha te nem vagy itt, akármelyikünket gondolkozás nélkül kivesézi. Harapós kislány! Tűzről-pattant kislány! Láttad, hogy felugrott a helyéről?! Akár a vadkecske!...

Nem, nem hízelgett Davidov férfiúi hiúságának ez a naiv leányszerelem, amelyről már régóta tudott az egész brigád, de amelyről ő csak most hallott, és most szerzett tudomást először. Ha most egy másik szempár nézne rá ilyen önfeledt odaadással, szerelemmel, akár csak egyszer is, az más lenne...

– No, köszönet a szakácsnőnek meg a fakanalának! – mondta tréfásan Davidov, hogy más irányba terelje ezt a kellemetlen beszélgetést. – Jóllaktam, dugig!

– Ne a szakácsnőnek meg a kanálnak, hanem a saját jobb kezednek meg annak a jókora szádnak mondj köszönetet a nagy igyekezetért, elnök. Szedjek még egy kicsit ráadásul? – érdeklődött az asztal mellől felállva a rendkívül kövér, tekintélyes termetű szakácsnő.

Davidov leplezetlen csodálkozással mérte végig a szakácsnő hatalmas alakját, széles vállát és átfoghatatlan derekát.

– Honnan vettétek ezt? – kérdezte halkan Dubcovtól.

– A taganrogi kohóműben készítették, a mi külön rendelésünkre – felelte a számvivő, egy fiatal és bizalmaskodó legény.

– Hogyhogy nem láttalak idáig? – kérdezte még mindig csodálkozva Davidov. – Olyan terjedelmes vagy külméreteidben, és mégsem volt alkalmam látni téged, mama.

– Lám csak, fiam akadt! – mondta prüszkölve a szakácsnő. – Ugyan hogy volnék én a mamád, amikor összevissza negyvenhét éves vagyok?! Látni pedig azért nem láttál, mert én télen ugyan ki nem mászok a házból. Olyan kövér vagyok, és olyan rövid a lábom, hogy nem tudok a hóban járni, sima helyen is benne rekedek. Télen állandóan otthon ülök, gyapjút fonok, kendőt kötök, egyszóval valahogy csak megkeresem a kenyeremet. A sárban se tudok járni: félek, mint a teve, hogy szétszakadok a latyakban. Száraz időben aztán itt termek: szakácsnő vagyok! De mamád semmiképpen se vagyok, elnök elvtárs! Ha békességben akarsz lenni velem, hívjál csak Darja Kuprijanovnának... akkor sose halsz éhen ebben a brigádban!

– Teljes mértékben hajlandó vagyok békességben lenni veled, Darja Kuprijanovna – mondta mosolyogva Davidov, felállt és a legkomolyabb ábrázattal meghajolt.

– Hát bizony jobb lesz így neked is, nekem is. Most pedig add ide a tányérodat, adok egy kis aludttejet nyomtatéknak – mondta a szakácsnő, aki roppant meg volt elégedve Davidov kedvességével.

Bőkezűen egész liter aludttejet tett Davidov tányérjára, és mély meghajlással adta oda.

– És mért csak szakácsnő vagy, mért nem a termelésben dolgozol? – kérdezte Davidov. – Amilyen nehéz vagy, csak meg kell nyomnod az ekeszarvát... és mindjárt egy félméternyire megy a földbe az ekevas, ez tény!

– De hiszen beteg a szívem! A doktorok megállapították, hogy elzsírosodott a szívtevékenységem. Még a szakácsnőség is nehéz nekem, alig tudok megbirkózni az edényekkel, valahol a torkomban ver a szívem. Nem, Davidov elvtárs, nem volnék én jó szántóvetőnek. Ezt a táncot nem az én nótámra tanálták ki.

– Folyton a szívére panaszkodik, pedig három férjet temetett el. Három kozákot élt túl, és most egy negyediket keres, de valahogy nem akad vállalkozó: nem merik feleségül venni, mert mindenkit holtra fárasztana ez a néni! – mondta Dubcov.

– Te ragyás hazudozó! – kiáltott fel a szakácsnő, aki amúgy istenigazában dühbe gurult. – Hát tehetek én arról, hogy a közt a három kozák közt egy keménykötésű legény sem akadt, hanem mind csak olyan gyenge, beteges volt? Az úristen szabta kurtára az életüket, hát hogy volnék én a hibás?!

– De azért te is segítettél nekik, hogy meghaljanak – makacskodott Dubcov.

– Mivel segítettem?

– Világos, hogy mivel...

– Beszélj értelmesen!

– Nekem úgyis világos minden...

– Beszélj értelmesen, mit fecsegsz itt a vakvilágba?!

– Világos, mivel segítettél: a szerelmeddel – mondta óvatosan, nevetve Dubcov.

– Sültbolond vagy te! – kiáltotta az általános kacagást túlharsogva a szakácsnő, és felnyalábolta az asztalról a fele edényt.

De a rendíthetetlen nyugalmú Dubcovot nem volt olyan egyszerű kiütni a nyeregből. Ráérősen megette az aludttej utóját, tenyerével megtörülte a bajuszát, és azt mondta:

– Lehet, hogy bolond vagyok, sőt tán sültbolond is, de az efféle dolgoknak, kislány, minden csínját-bínját ismerem.

Erre a szakácsné olyan kacskaringósat mondott Dubcovnak, hogy az asztalnál rendkívüli erővel robbant ki a kacagás, és a nevetéstől meg a zavartól bíborvörös Davidov alig tudta kinyögni:

– No de hát mi ez, cimborák?! Ilyet még a flottánál se hallottam!...

De Dubcov, teljes komolysággal és mesterkélt hévvel azt kiáltotta:

– Esküt teszek rá! Megcsókolom a keresztet! De kitartok a magamé mellett, Daska: mind a három férjed a te szerelmed miatt kőtözött át a másvilágba! Három férj... csak gondoljuk meg... És mibe halt bele tavaly Vologyka Gracsov? Ő is hozzád járt...

Dubcov nem fejezte be a mondatot, gyorsan lehajolt; a feje fölött, akár egy lövedék repeszdarabja, süvítve szállt el egy súlyos fa-merőkanál. Dubcov fiatalos fürgeséggel átvetette lábát a padon. Már tíz méterre volt az asztaltól, de hirtelen oldalt szökkent, félresiklott, mellette meg az aludttejet szanaszét fröcskölve, szinte csobogva zúgott el egy óntál, és egy görbét leírva, messzire, a határba repült.

Dubcov a lábát szélesen szétvetve, fenyegetőzött az öklével, és azt kiáltotta:

– Hé, Darja, csillapodj! Hajingálj, amivel akarsz, csak ne cseréptányérokkal! Az összetört edényért, bizisten lefogok a munkaegységedből! Ereggy a szálláskocsi megé, mint Varka, onnét majd könnyebb lesz mentegetőzni!... De én mégis kitartok a magamé mellett: te tetted sírba a férjeidet, és most rajtam tötöd ki a haragodat...

Davidovnak csak üggyel-bajjal sikerült rendet teremtenie. A szálláskocsi közelében leültek cigarettázni, és Kondrat Majdannyikov a nevetéstől csukladozva azt mondta:

– Így van ez, mindennap ilyen jelenet játszódik le ebédkor vagy vacsorakor. Agafon egy hétig kék foltot hordott az egész

arcán, Darja ököllel ment neki, de Agafon mégse hagyja abba a tréfálkozást. Nem mégy te el innét ép bőrrel a szántás után. Agafon; addig-addig tréfálsz, hogy vagy kiveri a szemedet. vagy hátra köti a sarkodat...

– Nem is asszony ez, hanem Fordson-traktor! – mondta Dubcov elragadtatással, és lopva a mellette elvonuló szakácsnőre pillantott.

Úgy tett, mintha nem venné észre, és most már hangosabban folytatta:

– Nem, cimborák, mi tűrés-tagadás, elvenném én ezt a Daskát, ha nem volna feleségem. De csak egy hétre venném el, aztán elinalnék. Egy hétnél tovább nem bírnám, akármilyen erős vagyok is. Meghalni pedig egyelőre nincs kedvem. Mi a csudának ítélném halálra magam? Végigharcoltam az egész polgárháborút, és most tessék: haljak meg egy fehércselédtől! Szép kis öröm!... Nem, nem! Lehet, hogy sültbolond vagyok, de azért roppant ravasz is! Egy hétig csak kihúznám valahogy Daskával, de aztán egy éccaka csendben lemásznék az ágyról, hasmánt elkúsznék az ajtóig, onnét ki az udvarra, és nyargalvást haza... Hidd el, Davidov, isten az atyám, nem hazudok, meg hát itt van Prjanyisnyikov is; tanúm rá: a minap azt tanáltuk ki, hogy körülöleljük Daskát; ő ment elölről, én hátulról, próbáltuk megfogni egymás kezét, de Darját csak nem sikerült körülfogni: túlságosan széles! Odakiáltottuk a számvivőt is, de ő fiatal legény, ráadásul még egy kicsit gyáva is, nem mert Daska közelébe menni. Úgyhogy mindörökre átfogatlan maradt...

– Ne higgy annak az átkozottnak, Davidov elvtárs! – mondta most már minden harag nélkül, nevetve a szakácsnő. – Ha máma nem hazudik valamit, akkor holnap megdöglik bánatában. Ahányat lép, annyit hazudik, ennyire elfajzott!

– Mennyi szántani való maradt még? – kérdezte Davidov a cigarettázás után.

– Rettentő sok – felelte kelletlenül Dubcov. – Több, mint százötven hektár. Tegnap százötvennyolc maradt.

– Kitűnő munka, ez tény! – mondta hidegen Davidov. – Hát

mivel foglalkoztatok eddig? Kuprijanovnával, a szakácsnővel cirkuszoztatok?

– No, ez már igazságtalanság!

– Hát hogy lehet, hogy az első meg a harmadik brigád már rég befejezte a szántást, ti meg még mindig húzzátok?!

– Este majd mind összejövünk, Davidov, és őszintén elbeszélgetünk, de most menjünk szántani – ajánlotta Dubcov.

Ez okos ajánlat volt, úgyhogy Davidov rövid tűnődés után, beleegyezett.

– Milyen ökröket adtok nekem?

– Szánts az enyémmel – tanácsolta Kondrat Majdannyikov. – Az én ökreim beleedződtek a munkába, különben is jól bírják magukat, de két pár fiatal tinónk most üdül.

– Hogyhogy üdül? – kérdezte meglepődve Davidov.

Dubcov mosolyogva megmagyarázta:

– Gyengék, lefeküsznek a barázdában, így hát kifogtuk és kicsaptuk őket legelni a tó mellé. Ott jó, tápláló fű van, hadd kapjanak erőre, mert különben úgyse vesszük semmi hasznukat. A telelésből leromolva jöttek vissza, és napról napra egyre jobban elanyátlanodtak, nem húzzák az ekét, és kész! Megpróbáltuk párba fogni őket öreg ökrökkel... egy kutya, nem lett belőle semmi. Szánts a Kondrat ökreivel. Helyesen ajánlotta Kondrat.

– És ő maga mit fog csinálni?

– Két napra hazaengedtem. Beteg lett a felesége, ágyba feküdt, még fehérneműt se küldött neki Vanyka Arzsanovval, hanem azt izente, hogy menjen haza.

– Az más. Mert már azt hittem, hogy őt is valami üdülőbe küldöd. Úgy látom, olyan üdülési hangulat van itt nálatok...

Dubcov rákacsintott a többiekre, de úgy, hogy Davidov nem vette észre; mindnyájan felálltak és indultak, hogy befogják az ökröket.

Hetedik fejezet

Naplementekor Davidov kifogta az ökröket a dűlőn, és levette róluk a kötőféket. A barázda mellett leült a fűre, kabátja ujjával letörölte homlokáról a verejtéket, és remegő kézzel cigarettát sodort – csak akkor kezdte érezni, milyen nagyon kifáradt. Sajgott a háta, a térde alatt meg-megrándult egy-egy ér, a keze meg úgy remegett, akár egy aggastyáné.

– Megtaláljuk hajnalban az ökröket? – kérdezte Varjától.

A lány szemközt állt vele a szántáson. Gacsos nagy cipőbe bújtatott kicsiny lába bokáig merült az ekeforgatta, porhanyós földbe. Arcáról hátratolta a portól szürke keszkenőjét, és azt mondta:

– Megtaláljuk, mert éccaka nem mennek messzire.

Davidov behunyta szemét, és mohón cigarettázott. Nem akart ránézni erre a lányra. Ám Varja fáradt, de boldog, tündöklő mosollyal, halkan azt mondta:

– Agyongyötörtél engem is, az ökröket is. Csuda ritkán pihensz.

– Magam is pokolian elgyötrődtem – mondta komoran Davidov.

– Sűrűbben kell pihenni. Kondrat bácsi sűrűbben pihen, hagyja szusszantani az ökröket is, és mégis mindig többet szánt, mint akárki más. Te meg csak agyongyötröd magad, mert még nem szoktad meg...

Hozzá akarta tenni: „drágám" – de annyira megijedt, hogy keményen összeszorította a száját.

– Ez igaz, még nem sikerült megszoknom – hagyta rá Davidov.

Nehezen tápászkodott fel a földről, nehezen emelgette feltört lábát, de mégis elindult a barázda mentén a szállás felé. Varja először követte, aztán utolérve mellette haladt tovább. Davidov a bal kezében színehagyott, szétszakadt matróztrikóját vitte. Napközben, amikor az ekének nekifeküdve túlságosan lehajolt,

gallérja beleakadt az eke szarvába, amikor pedig hirtelen felegyenesedett, kettészakította a trikót. Eléggé meleg volt, úgyhogy nagyszerűen meglehetett volna trikó nélkül is, de úgy érezte, egy kislány jelenlétében nem mehet az eke után kötésig meztelenül. Zavarában összehajtotta matrózgúnyájának szárnyait, és megkérdezte Varjától, nincs-e nála valami biztosítótű. Varja azt felelte, hogy sajnos, nincs. Davidov bágyadtan tekintett a szállás felé. A szállás legalább két kilométernyire volt. „És mégis oda kell menni" – gondolta Davidov, krákogott bosszúságában, halkan káromkodott is egyet, majd azt mondta:

– No, Varjuha, várj meg itt, én megyek a szállásra.

– Miért?

– Leveszem ezt a rongyot, és felveszem a kabátomat.

– Meleged lesz a kabátban.

– Akkor is elmegyek – mondta makacsul Davidov.

Hisz csakugyan nem díszeleghetett ing nélkül, az ördög vigye el! Még csak ez hiányzik, hogy ez a kedves, ártatlan kislány meglássa, milyen rajzok vannak a mellén meg a hasán. Igaz, Davidov széles mellének két féltekéjén szerény, sőt egy kissé érzelgős tetoválás van: a flottabéli művész keze két galambot remekelt rá; ha Davidov megmoccant, a két kék galamb mozgásba jött a mellén, ha pedig ránditott egyet a vállán, a két galamb csőre összeért, mintha csókolóznának. Ennyi az egész. De a hasán... Ez a rajz már régóta Davidov erkölcsi szenvedéseinek tárgya volt. A polgárháború idején Davidov, a húszéves, fiatal tengerész egyszer holtrészegre itta magát. A torpedónaszád fedélközén odavittek neki még egy pohár szeszt. Egy szál fürdőnadrágban, eszméletlenül feküdt az alsó ágyon, és két részeg barátja a szomszédos aknaszedőről – mindkettő a tetoválás művésze – munkába vette Davidovot, és tökéletesítette rajta fékevesztett, illetlen, részeg képzeletét. Davidov ezután nem járt többé fürdőbe, az orvosi vizsgálatokon makacsul követelte, hogy csak férfi orvosok vizsgálják meg.

A leszerelés után, amikor a gyárban dolgozott, az első évben egyszer valahogy elmerészkedett a fürdőbe. Mind a két kezével

eltakarta a hasát, keresett egy szabad sajtárt, sűrűn beszappanozta a fejét, és csaknem mindjárt ugyanakkor halk nevetést hallott lent maga mellett. Davidov leöblintette az arcát, és azt látta, hogy egy idős, kopasz polgártárs mind a két kezével a padra támaszkodva, előrehajolva, merően és fesztelenül nézegeti a rajzot az ő hasán, és a lelkesedéstől fuldokolva halkan nevetgél. Davidov ráérősen kiöntötte a vizet, és a nehéz tölgyfa sajtárral a túlontúl kíváncsi polgártárs kopasz fejére koppantott. Az illető nem tudta tüzetesen szemügyre venni a rajzot, behunyta a szemét, és csendesen elnyúlt a padlón. Davidov ugyanolyan ráérősen megmosakodott, egész sajtár jéghideg vizet zúdított a kopaszra, és amikor az pislogni kezdett, a vetkőzőhelyiségbe indult. Akkor Davidov végképp búcsút mondott annak az élvezetnek, hogy amúgy igazában, orosz módra megfürödjön a gőzfürdőben, és azóta jobbnak tartja, ha otthon mosakszik.

Davidovot – pusztán arra a gondolatra, hogy Varja akár csak futtában is, meglássa az ő kidiszített hasát – elöntötte a forróság, és még szorosabban egymásra hajtotta trikójának szétcsúszó szárnyait.

– Fogd ki az ökröket, csapd ki őket legelni, én meg máris megyek – mondta sóhajtva. Nem valami rózsás kilátásai voltak: vagy megkerüli a szántást, vagy három kilométert botladozik a szántáson – és mindezt holmi ostoba véletlen miatt.

De Varja a maga módján értékelte Davidov nekibuzdulását. „Restell ing nélkül dolgozni mellettem az én édesem" – állapította meg magában, és szívében hálás volt annak az érzelemnek a megnyilvánulásáért, amellyel Davidov az ő szűzi szemérmét akarta kímélni. Határozott mozdulattal lerúgta lábáról a cipőt.

– Én hamarább odaszaladok!

Davidov még egy szót se tudott szólni – Varja máris madárként repült a szállás felé. A fekete szántáson meg-megvillant gyors lábának barna ikrája, a hátán meg csak úgy repesett a szembe fújó szélben lebegő fehér keszkenőjének csücske. Ökölbe szorított kezét kemény melléhez szorítva, egy kissé előrehajolva futott, és csak arra gondolt: „Odaszaladok, elhozom a kabátját . . .

Gyorsan szaladok, a kedvében járok, legalább egyszer nyájasan néz majd rám, és talán még azt is mondja: »Köszönöm, Varja!«"

Davidov sokáig kísérte a szemével, aztán kifogta az ökröket, és lement a szántásról. A közelben talált egy indát, amely körülfogta a tavalyi burjánt, letisztította róla a leveleket, és a hajlékony ágacskával szorosan összezsinórozta a trikójának alját. Hanyatt feküdt, és mindjárt elaludt, mintha valami földszagú, puha, fekete mélységbe süllyedt volna...

Arra ébredt fel, hogy a homlokán mászik valami, bizonyára egy kis pók vagy holmi féreg. Homlokát összeráncolva végigvonta kezét az arcán, és újból elszenderült, de orcáján ismét végigsiklott, felső ajkán keresztülkúszott, az orrát meg csiklandozta valami. Davidov tüsszentett egyet, és felnyitotta szemét. Varja guggolt előtte, és egész testében remegett a már-már visszafojthatatlan nevetéstől. Egy száraz fűszálat húzogatott ide-oda az alvó Davidov arcán, és még nem sikerült a kezét elrántania, amikor Davidov felnyitotta a szemét. Davidov elkapta Varja vékony csuklóját, de a lány meg se próbálta kiszabadítani a kezét, csak féltérdre ereszkedett, és nevető arca egy pillanat alatt ijedten várakozóvá és alázatossá vált.

– Kelj fel, elhoztam a kabátodat – suttogta alig hallhatóan, és most már gyenge kísérletet tett arra, hogy kiszabadítsa a kezét.

Davidov szétnyitotta ujjait. A lány napégette nagy keze a térdére esett. Varja, szemét behunyva hallotta saját szívének hangos dobogását. Még mindig várt és remélt valamit... De Davidov hallgatott. Nyugodtan, egyenletesen lélegzett, egyetlen izom sem rándult meg arcán. Aztán egy kissé felemelkedett, kényelmesen felült, maga alá húzta jobb lábát, lusta mozdulattal a zsebébe nyúlt, és dohányzacskóját kereste. Most már csaknem összeért a fejük. Davidov kitáguló orrlikával beszívta Varja hajának finom, egy kissé fűszeres illatát. Az egész lányból a déli napnak, a hőség melegítette fűnek és a fiatalságnak az az egyedülálló, elbűvölő, friss, üde szaga áradt, amelyet szavakkal még senki sem tudott leírni...

„Milyen kedves kislány!" – gondolta Davidov és felsóhajtott.

Csaknem egyszerre álltak talpra, néhány percig szótlanul néztek egymás szemébe, aztán Davidov átvette Varja kezéből a kabátot, és csupán a szemével mosolyogva azt mondta:

– Köszönöm, Varja!

Pontosan így mondta: „Varja", nem pedig úgy, hogy „Varjuha". Végre-valahára valóra vált az, amiről Varja ábrándozott, amikor elszaladt a kabátért. De hát akkor miért buggyantak ki könnyek szürke szeméből, és miért remegett aprókat sűrű fekete szempillája, ahogy vissza akarta tartani őket? Miért sírsz, te kedves kislány? Mert most már – fejét lehajtva, valami csendes, gyermekes tehetetlenséggel, hangtalanul sírni kezdett. Ám Davidov semmit sem látott: gondosan sodorgatta a cigerettát, igyekezett, hogy egy morzsányi dohányt se szórjon el. A készcigarettát már rég elfüstölte, a dohánya is fogytán volt, így hát takarékoskodott, akkurátus, kicsiny cigarettát sodort, amely csak öt-hat jókora szippantásra volt elég.

Varja ott állt egy darabig, igyekezett ugyan megnyugodni, de nem sikerült erőt vennie magán, így hát sarkon fordult, az ökrökhöz indult, és menet közben csak annyit szólt:

– Megyek, idehajtom az ökröket.

De Davidov még most se hallotta meg a gyötrő izgatottságot a lány remegő hangjában. Némán bólintott, rágyújtott, elmélyülten azon gondolkodott, hány nap alatt sikerül felszántania a brigádnak az egész májusi ugart a saját erejéből, és nem lenne-e jobb, ha átdobna ide néhány ekét a sokkal tehetősebb harmadik brigádból.

Varjának akkor esett jól a sírás, amikor Davidov nem láthatta könnyeit. Gyönyörűséggel sírt, könnyei lefolytak barna orcáján, és mentében letörölte őket keszkenőjének csücskével...

Első, tiszta, szűzi szerelme Davidov közönyébe ütközött. De hát Davidov amúgy is vaksi volt szerelmi ügyekben, és sok minden nem jutott el a tudatáig, vagy ha el is jutott, mindig csak jelentős fennakadás után, sőt néha éppen jóvátehetetlen késéssel...

Amikor befogta az ökröket, szürke csíkokat – az imént öm-

lött és észre nem vett könnyek nyomait – pillantotta meg Varja arcán. Hangjában szemrehányás csengett:

– Ej-ej-ej, Varjuha! Úgy látom, ma nem mosdottál...

– Miből látod?

– Csupa csík az arcod. Mindennap kell mosdani – mondta oktatóan.

... A nap lenyugodott, de ők, fáradtan, még mindig baktattak a szállás felé. A sztyeppre már-már ráborult a szürkület. A tüskebokros szárazvölgyet köd bugyolálta be. A sötétkék, csaknem fekete felhők nyugaton lassan változtatták színüket: eleinte halvány pirosság vonta be az aljukat, aztán vérvörös fény hatolt keresztül rajtuk, sebesen kúszott felfelé, és széles félívben átfogta az eget. „Nem szeret..." – gondolta Varja, és szomorúan összeszorította telt ajkát. „Holnap erős szél lesz, a föld egy nap alatt felszikkad, és akkor nehéz dolguk lesz az ökröknek" – gondolta elégedetlenül Davidov, ahogy a lángoló naplementét nézte.

Varja egész idő alatt mondani akart valamit, de valami belső erő visszatartotta. Amikor már-már közel értek a szálláshoz, összeszedte bátorságát.

– Add ide az ingedet – kérte halkan. És attól félve, hogy Davidov megtagadja kérését, könyörögve hozzátette: – Add ide, kérlek!

– Miért? – kérdezte meglepődve Davidov.

– Megvarrom, olyan akkurátosan megvarrom, hogy észre se veszed a varrást. Meg ki is mosom.

Davidov elnevette magát.

– Szétrohadt rajtam az izzadságtól. Ezen aztán csakugyan nincs mibe beleölteni a tűt... ahogy mondani szokták. Nem, kedves Varjuha, ennek a trikónak letelt a szolgálata, odaadom Kuprijanovnának, mossa fel vele a szálláskocsi padlóját.

– Add ide, megpróbálom, és akkor majd meglátod – kérte sürgetően a lány.

– Hát tessék – egyezett bele Davidov –, de milyen sok munkád vész vele kárba!

Varjának kínos lett volna Davidov csíkos ingével megjelenni

a szálláson: ez sok szóbeszédre és szabados tréfára adott volna okot... Lopva Davidovra sandított, és a vállával fedezve magát, a blúza alá dugta a kis meleg csomót.

Különös, ismeretlen és izgató érzést tapasztalt, amikor Davidov porlepte trikója meztelen mellére simult: mintha az erős férfitest egész égető melege átáramlott volna belé, és betöltötte volna egész lényét... Egy pillanat alatt kiszáradt a szája, keskeny fehér homlokán kiütköztek a verejték harmatcseppjei, és még a járása is valahogy óvatos és bizonytalan lett.

Davidov semmit se vett észre, semmit se látott. Egy pillanat múlva megfeledkezett arról, hogy a lány kezébe nyomta piszkos trikóját, feléje fordult, és vidáman azt kiáltotta:

– Nézd, Varjuha, hogy köszöntik a győzteseket! Ott integet a sapkájával a számvivő. Tehát becsületesen dolgoztunk, ez teny!

A férfiak vacsora után a szálláskocsi közelében szabadtüzet raktak, és köré ültek cigarettázni.

– No most pedig beszéljünk őszintén: Mért dolgoztatok roszszul? Mért húztátok el ennyire a szántást? – kérdezte Davidov.

– A másik két brigádban több ökör van – felelte a fiatal Beszhlebnov.

– Mennyivel van több?

– Hát nem tudod? A harmadikban nyolc párral van több, ez pedig akárhogy is számítod: négy eke! Az elsőben két ekével van több, így hát az is erősebb nálunk.

– Nekünk a tervünk is nagyobb – szúrta közbe Prjanyisnyikov.

Davidov elnevette magát.

– Sokkal nagyobb?

– Hát csak harminc hektárral, de mégis több. Azt se túrod fel az orroddal.

– És márciusban jóváhagytátok a tervet? Hát akkor most mit sírtok? Hiszen a brigádok földállományából indultatok ki. Így volt?

– De senki se sír, Davidov – mondta tartózkodóan Dubcov. – Nem erről van szó. A mi ökreink rosszul teleltek. És szénánk is, szalmánk is kevesebb maradt, amikor társadalmasítottuk a jószágot meg a takarmányt. Te ezt nagyon is jól tudod, úgyhogy kár kötekedni velünk. Igen, elhúzódott a munka, mert a legtöbb ökrünk gyenge volt, és a takarmányt mégsem úgy osztottuk el, ahogy kellett volna, hanem ahogy ti Osztrovnovval kitaláltátok: abból takarmányozzuk a jószágot, amit az egyéni gazdaságokból beadtunk. Most aztán úgy alakult a helyzet: aki befejezte a szántást, az már a kaszálásra készíti elő az ökröket, mi meg még mindig az ugarral piszmogunk.

– Akkor hadd segítsünk rajtatok, Ljubiskin majd segít – ajánlotta Davidov.

– Mi nem is szabadkozunk – jelentette ki Dubcov, a többiek néma egyetértéssel támogatták. – Mi nem vagyunk büszkék.

– Minden világos – mondta eltűnődve Davidov. – Világos, hogy a vezetőség is, sőt mindnyájan bakot lőttünk: a télen, hogy úgy mondjam, területi szempontok szerint osztottuk el a takarmányt: hiba volt. Helytelenül osztottuk el a munkaerőt meg az igaerőt is: megint csak hiba volt! Hát ki az ördögöt okoljunk? Magunk hibáztunk: magunk is fogjuk kijavítani. A munkateljesítményt tekintve, a napi teljesítményről beszélek, eléggé jók a mutatószámok, de általában mégse mentek semmire. Gondolkozzunk hát rajta, hány ekét kell idedobni, hogy kikecmeregjetek ebből a tényleges zsákutcából, számoljunk, tegyünk mindent papírra, a kaszáláskor meg majd figyelembe vesszük az eddigi hibáinkat, és másképpen osztjuk el az erőket.

Két óra hosszat ültek a tűznél, vitatkoztak, számolgattak és veszekedtek. Talán Atamancsukov szerepelt a legaktívabban. Nagy hévvel beszélt, okos javaslatokat terjesztett elő, de Davidov – ahogy véletlenül ránézett, amikor Beszhlebnov csípős megjegyzést eresztett meg Dubcov címére – olyan dermesztő gyűlöletet pillantott meg Atamancsukov szemében, hogy megdöbbenésében felvonta szemöldökét. Atamancsukov gyorsan lesütötte szemét, ujjaival megérintette gesztenyebarna sörtével benőtt ádám-

csutkáját, amikor pedig egy perc múlva megint Davidovra nézett, és találkozott a tekintetük, a szemében mesterkélt nyájasság ragyogott, és minden kis ránca tele volt kedélyes gondtalansággal. „Ügyes! – gondolta Davidov. – De miért nézett rám úgy, mint az ördög? Bizonyára orrol rám, mert a tavasszal kidobtam a kolhozból."

Davidov nem tudta, nem tudhatta, hogy akkor, tavasszal, Polovcev, amikor meghallotta, hogy Atamancsukovot kizárták a kolhozból, éjjel magához hívatta, és hatalmas állkapcsait összeszorítva, a fogán keresztül azt sziszegte: „Mit művelsz, te őrült? Nekem az kell, hogy példás kolhoztag légy, ne pedig olyan szilaj bolond, aki holmi ostobaságok miatt maga is lebukhat, a GPU-nál, a vallatásokon meg lebuktathatja a többieket is mind, és tönkreteheti az egész dolgot. A kolhoz közgyűlésén térdre fogsz borulni nekem, te kutya, de eléred, hogy a közgyűlés ne hagyja jóvá a brigád határozatát. Amíg el nem kezdjük, addig a gyanú árnyékának se szabad a mi embereinkre vetődni."

Atamancsukovnak nem kellett térdre borulnia: a gyűlésen Polovcev parancsától ösztökélve, egyöntetűen Atamancsukov védelmében szólalt fel Jakov Lukics és valamennyi cinkostársa, úgyhogy a gyűlés nem hagyta jóvá a brigád határozatát. Atamancsukov megúszta egy nyilvános megrovással. Attól fogva elcsendesedett, derekasan dolgozott, sőt a munkához való öntudatos viszonyulás példaképéül állították a kissé lustán dolgozók elé. De a Davidovval meg a kolhoz-rendszerrel szemben érzett gyűlöletét nem tudta mélyen és biztosan elrejteni, úgyhogy időnként akarata ellenére is kitört belőle egy-egy óvatlanul elejtett szó, egy-egy kétkedő mosoly formájában, vagy vad tűzként lobbant fel – és hunyt is ki mindjárt – sötét acélkék szemében.

Csak éjfélkor állapították meg pontosan, milyen arányú segítségre van szükség, és mikorra kell befejezni a szántást. Davidov még ugyanott, a szabadtűznél levelet írt Razmjotnovnak, Dubcov pedig felajánlotta, hogy a hajnalt meg se várva, késedelem nélkül, most mindjárt bemegy a faluba, délre idehajtja a harmadik brigád ökreit az ekékkel, s őmaga Ljubiskinnal együtt kiváló-

gatja a legdolgosabb szántóvetőket. A kialudt szabadtűz mellett szótlanul rágyújtottak még egyszer, aztán aludni tértek.

A szálláskocsi mellett ugyanekkor egészen másfajta beszélgetés folyt. Varja egy egyszerű kis bádoglavorban óvatosan mosta Davidov trikóját; a szakácsnő mellette állt, és csaknem férfiasan mély hangon azt mondta:

– Mért sírsz, te bolond?

– Sós szaga van...

– Hát aztán? Aki dolgozik, annak mindnek sós izzadság szagú, nem pedig parfüm- meg szappan-illatú az inge. Hát mit bőgsz? Csak nem bántott meg?

– Nem! Ugyan már, néni!

– Akkor minek itatod az egereket, te bolond?

– Hát hiszen nem idegen inget mosok, hanem az övét, az én édesemét... – mondta fejét a lavor fölé hajtva, és zokogását erővel visszafojtva a lány.

– No, ebből nekem elegem van! – kiáltotta hosszú hallgatás után, csípőre tett kézzel, haragosan a szakácsnő. – Rögtön emeld fel a fejed, Varka!

Szegény kis tizenhét éves ostoroslány! Felemelte a fejét – és a még csóktalan fiatalság kisírt, de boldog szeme nézett a szakácsnőre.

– Nekem még az ingének a sós szaga is drága...

Darja Kuprijanovna hatalmas melle viharosan hullámzott a nevetéstől.

– No most már én is látom, Varka, hogy igazi nagylány lettél.

– Hát eddig milyen voltam? Nem igazi?

– Eddig?! Eddig szeleburdi voltál, de most nagylány lettél. Amíg a legény meg nem ver egy másik legényt a miatt a lány miatt, akibe beleszeret, addig nem legény, hanem takonypóc; amíg a lány csak vigyorog, meg a szemét villogtatja, addig nem lány, hanem csak szoknyás szélvész. Csak amikor nedves lesz a szeme a szerelemtől, amikor éjszakákon át nem szárad fel a párnájáról a könny, akkor lesz igazi nagylány. Érted, te kis buta?

Davidov a karját feje alá hajtva feküdt a szálláskocsiban, és

nem jött a szemére álom. „Nem ismerem én az embereket a kolhozban, nem tudom, mi lakozik bennük – gondolta szomorúan. – Először a kuláktalanítás, aztán a kolhoz megszervezése, aztán a gazdasági ügyek... nem jutott idő arra, hogy jobban szemügyre vegyem, közelebbről megismerjem az embereket. De hát miféle vezető vagyok én, az ördögbe is, ha nem ismerem az embereket, ha nem szakítottam időt, hogy megismerjem őket? Márpedig meg kell ismerni mindnyájukat, hisz nem olyan sokan vannak. Igaz: ahogy kiderült, nem is olyan egyszerű dolog ez... Lám, milyen oldalát fordította felém Arzsanov. Mindenki együgyűnek tartja, de nem olyan együgyű ő, nem bizony! Az ördög tudja egy csapásra kiismerni ezt a szakállas manót: gyermekkorában bebújt a maga kagylójába, összecsapta a héjait, és most tessék: hatolj bele a lelkébe! Hát beenged? Szó sincs róla! Jakov Lukics is: hétpecsétes lakat. Célba kell venni és szemmel tartani rendje-módja szerint. Világos dolog, hogy a múltban kulák volt, de most lelkiismeretesen dolgozik, bizonyára fél a múltja miatt... Mégis ki kell dobni a gazdasági vezetői állásból, dolgozzék csak egyszerű tagként. Atamancsukovot sem értem; úgy néz rám, akár a hóhér a halálraítéltre. Hát miről van itt szó? Tipikus középparaszt; no igen, fehér volt, de hát melyikük nem volt fehér? Ez nem felelet. Ugyancsak meg kell gondolnom mindent, elég volt a vaktában való vezetésből, amikor nem is tudtam, kire lehet igazán támaszkodni, kiben lehet igazán bízni. Ej, matróz, matróz! Ha megtudnák a fiúk ott a műhelyben, hogy vezeted ezt a kolhozt: kopaszra mosnák a fejedet!"

Az ostoroslányok a szálláskocsi mellett, a szabad ég alatt feküdtek le. Davidov félálmában hallotta Varja vékony hangját, és Kuprijanovna baritonos dörmögését.

– Mit dörgölőzöl hozzám, mint bornyú az anyjához? – kérdezte a nevetéstől szinte fuldokolva a szakácsnő. – Elég volt már az ölelgetésből. Hallod, Varka? Húzódj arrább, az istenre kérlek, mert olyan forró vagy, akár a kályha! Hallod? Neked beszélek! De bánom, hogy temelléd feküdtem. Csuda forró vagy. Nem vagy te beteg?

Varja halk nevetése a gerlice turbékolásához hasonlított.

Davidov álmosan mosolyogva elképzelte őket, ahogy egymás mellett feküsznek, és immár félálmában azt gondolta: „Milyen kedves lány, már nagy, eladó sorban van, de eszére – olyan, mint egy kisgyermek. Légy boldog, te kedves, szegény kis Varjuha!"

Már megvirradt, amikor felébredt. A szálláskocsiban nem volt senki, kívülről nem hallatszottak férfihangok, már minden szántóvető kint volt a barázdában, csak Davidov pihent még a széles priccsen.

Fürgén felkelt, lábára tekerte kapcáját, felhúzta csizmáját – és ekkor fejnél megpillantotta kimosott, apró öltésekkel művészien megvarrt trikóját és tiszta vitorlavászon ingét. „Honnan került ide ez az ing? Hisz pontosan emlékszem, hogy minden nélkül jöttem ki. Hát hogy került ide ez az ing? Ez valami boszorkányság!" – Davidov sehogyan sem értette a dolgot, és hogy végképp meggyőződjék arról: ez nem álom, egyik kezével még meg is érintette a hűvös vitorlavásznat.

Csak akkor vált világossá előtte minden, amikor a trikót magára húzva kiment a szálláskocsiból: Varja, csinos világoskék blúzban, gondosan kivasalt fekete szoknyában, olyan üdén, mint ez a kora reggel, a lábát mosta a hordó mellett, és Davidovra mosolygott piros szájával; szétülő szürke szemepárja ugyanolyan önfeledt örömmel ragyogott, mint az előző napon.

– Kifáradtál tegnap, elnök? Elaludtál? – kérdezte magas, nevető hangon.

– Hol voltál az éjjel?

– A faluban jártam.

– És mikor jöttél vissza?

– Csak az imént.

– Te hoztad nekem az inget?

Varja némán bólintott, és riadtság villant meg a szemében.

– Tán nem jól tettem? Tán nem kellett volna elmennem a lakásodra? De azt gondoltam, hogy a csíkos ing nem tart már sokáig . . .

– Derék lány vagy, Varjuha! Még egyszer köszönök mindent. De milyen alkalomból csípted így ki magad? Azt a ragyogóját! Még gyűrű is van az ujján!

– Minden olyan piszkos volt rajtam, akár a föld – dünnyögte, és nevetlen ujján zavartan forgatott egy egyszerű kis ezüstgyűrűt. – Hazamentem hát, hogy anyámat is meglátogassam meg ruhát is váltsak... – Majd zavarát leküzdve, hamiskásan villogó szemmel váratlanul így folytatta: – Cipőt is akartam felvenni, hogy egész nap alatt legalább egyszer rám nézz, de a szántáson nem sokáig lehet cipőben járni az ökrök mellett.

– Most majd le se veszem rólad a szemem, gyorslábú őzikém! No, menj, fogd be az ökröket; mindjárt megyek én is, csak megmosdok – mondta Davidov nevetve.

Davidovnak ezen a napon jóformán nem sikerült dolgoznia. Még meg se tudott mosakodni, amikor megjött Kondrat Majdannyikov.

– Miért jöttél vissza ilyen hamar, hisz két napra kérezkedtél el?! – kérdezte mosolyogva Davidov.

Kondrat legyintett.

– Unalmas otthon. A feleségem felkelt. Csak hideglelése volt. Hát mit csináljak én ott? Megfordultam, és... gyerünk vissza. Hol van Varka?

– Elment befogni az ökröket.

– Jó, akkor én megyek szántani. Te meg várhatod a vendégeket. Maga Ljubiskin nyolc ekés fogatot hoz, feleúton hagytam el őket. Agafon, akár Kutuzov, ott lovagol egy kis fehér kancán legelöl. A, igen, van még egy újság: tegnap este, már a setétben, rálőttek Nagulnovra.

– Hogy lőttek rá?!

– Ahogy szoktak: puskával. Valami gazember rálőtt. Nyitott ablaknál ült, lámpavilágnál, hát akkor lőttek rá. A golyó a halántékát súrolta, a bőrét megpörkölte, ennyi az egész. De egy kicsit rángatózik a feje, tán a sérüléstől, tán a dühtől, de máskülönben él és egészséges. A kerületi rendőrségtől kijöttek, járnak-kelnek, szamuklálnak, de hát olyan döglött ügy ez...

– Holnap búcsút kell vennem tőletek; megyek a faluba – jelentette ki határozottan Davidov. – Emelgeti a fejét az ellenség, mi, Kondrat?

– Hát ez csak jó; hadd emelgesse. A felemelt fejet könnyebb lesz levágni – mondta nyugodtan Majdannyikov, és hozzáfogott, hogy lábbelit váltson.

Nyolcadik fejezet

Éjfél után vállt vállnak vetve vonultak a csillagos égen a sűrű, vaksötét felhők, majd permetezni kezdett az ősziesen unalmas, apró szemű eső, és nemsokára olyan nagyon sötét, hűvös és csendes lett a határ, mint egy mély, nyirkos verem.

Hajnal előtt egy órával szél támadt, a felhők egymásra torlódva meggyorsították mozgásukat, a függőlegesen hulló eső ferde lett, a felhők aljától egészen a földig keletnek dőlt, aztán ugyanolyan váratlanul elállt, ahogy megeredt.

Napkelte előtt egy ember érkezett lóháton a brigád szállás-kocsijához. Ráérősen leszállt a nyeregből, a kantárszárat egy közelben álló galagonyabokorhoz kötötte, zsibbadt tagjait menet közben ugyanolyan ráérősen mozgatva odament a szakácsnőhöz, aki egy földbe ásott katlannál bajmolódott, és halkan köszönt. Kuprijanovna nem válaszolt az üdvözlésre. Könyökével és hatalmas mellével a földre támaszkodva, fejét oldalt hajtva térdepelt, teljes erejéből fújkálta az üszkös gyújtóst, de hasztalan próbált tüzet gerjeszteni. Az esőtől meg a bőven hullott harmattól nedves alágyújtós nem kapott lángra, és az asszony erőlködő, bíborvörös arcába gomolyogva vágódott vissza a füst, szürke pelyhekben repült belé a hamu.

– Pfuj, csak ez az átkozott főzés ne volna! – kiáltotta a köhögéstől meg a füsttől fuldokolva, mérgesen a dühbe gurult szakácsnő. Hátrahajolt, felemelte fejét és kezét, hogy megigazítsa

a keszkenő alól kibuggyanó haját, és csak ekkor látta meg maga előtt a jövevényt.

– A gerjesztőt a szálláskocsiba kell rakni éjszakára, drága jó anyám! Nincs tebenned annyi szusz, hogy ezt a vizes fát meggyújthasd. No, hadd segítsek – mondta, és könnyedén félretolta az asszonyt.

– De sok nagyokos őgyeleg mostanában a sztyeppen; hát próbáld meggyújtani te, majd meglátom, mennyire bírod szusszal – dörmögte Kuprijanovna, de azért készséggel arrább húzódott, és figyelmesen szemügyre vette az ismeretlent.

A jövevény jelentéktelen külsejű, alacsony ember volt. Kényelmesen simult rá az erősen elnyűtt, bolyhos gyapjúszövetből való kabát, amelyet derékszíj fogott össze; a gondosan bestoppolt és megfoltozott terepszínű nadrág meg a szárhegyig szürke sárkéreggel borított ócska csizma láthatólag szintén a vége felé járt már a továbbszolgálásnak a gazdájánál; szegényes öltözékének egészen váratlan ellentéteként hatott a zordul szemére tolt, kitűnő, nyalka, ezüstszürke karakülkucsoma. De a jövevény barna arca kedélyes volt, együgyű pisze kis orra mulatságosan ráncolódott össze, ha mosolygott, barna szeme pedig megértő, okosan gúnyos nevetéssel nézett erre a kerek világra.

Leguggolt, kabátjának belső zsebéből öngyújtót és egy becsiszolt dugójú nagy, lapos üveget vett elő.

Egy pillanat múlva már vígan, lobogva égett a benzinnel bőven meglocsolt gyújtós.

– Így kell ezt csinálni, drága jó anyám! – mondta a jövevény, és tréfásan megveregette a szakácsnő húsos vállát. – Ezt az üveget meg, üsse kő, neked adom emlékbe, örökre! Mihelyt megnyirkosodik a fűtelék... löttyints belőle egy kicsit a gerjesztőre, és minden rendben lesz. Tessék az ajándék, de mihelyt megfőzöd azt a lé-löttyöt, megvendégelj engem! Teli tállal, és mentől sűrűbbet adj!

Kuprijanovna a keblébe dugta az üveget, és édeskés nyájassággal köszönte meg:

– No hát köszönöm az ajándékot, jó ember! Igyekszek egész

kondérral kedvezni. De miért hordod magaddal ezt az üveget? Nem állatorvos vagy te? Nem lúdoktor?

– Nem, nem lódoktor vagyok – felelte kitérően a jövevény. – De hol vannak a szántók? Talán csak nem alusznak még mindig?

– Némelyik az ökrökért ment a tóra, némelyik meg messzire, a szántáson gürcöl.

– Davidov itt van?

– A szálláskocsiban van. Alszik szegényke. Tegnap nagyon eltörődött, hisz most van a munka dandárja, így hát későn feküdt le.

– De hát mit csinált olyan későig?

– A fene tudja, de az biztos, hogy későn jött vissza a szántásról, akkor meg el kellett mennie megnézni azt az őszi gabonát, amit még az egyéni világban vetettek. Alighanem a lejtő tetejére ment.

– Hát ki látja setétben a gabonát?! – Az ismeretlen elmosolyodott, és az orrát ráncolva, firtatóan nézett a szakácsnő zsíros fényű, kerek arcába.

– Oda még biztosan világossal eljutott, csak onnét jött vissza későn. A fene tudja, mért jött olyan későn, lehet, hogy a fülemüléket hallgatta. Hogy mit művelnek itt nálunk, a Töviskes Aszóban azok a fülemülék... megfoghatatlan! Úgy énekelnek, úgy dalolnak mindenféle hangon, hogy egyáltalán nem jön az ember szemére álom! Tisztára felkavarják a lelkemet azok az átkozott madarak! Néha csak fekszek-fekszek, oszt keservesen sírva fakadok...

– Aztán mért?

– Hogyhogy „mért?" Hol a fiatalságom jut eszembe, hol meg mindenféle dolgok, amik fiatal koromban estek meg velem... A fehércselédnek, jó ember, nem sok kell ahhoz, hogy könnyet sajtoljanak ki belőle.

– És Davidov egyedül ment megnézni a gabonát?

– Egyelőre még vezető nélkül jár, hálistennek... nem vak! De miféle ember vagy te? Mi dologban jöttél? – kérdezte hir-

telen gyanakvóan Kuprijanovna, és szigorúan összeszorította a száját.

– Egy kis dolgom van Davidov elvtárssal – felelte ismét kitérően a jövevény. – De nem olyan sürgős, megvárom, amíg felébred, hadd aludjon egészséggel, ha annyira kifáradt a munkában. Amíg pedig a fa is meggyullad... üljünk itt egy kicsit, és beszélgessünk erről-arról.

– Hát a kolompért mikor hámozom meg – sok kell egy ilyen csapatnak –, hogyha veled trécselek – kérdezte Kuprijanovna.

Ám a talpraesett ismeretlen ezúttal is feltalálta magát: elővett a zsebéből egy bicskát, és hüvelykujjának a körmén kipróbálta az élét.

– Hozd csak ide azt a krumplit, majd én segítek hámozni. Ilyen bűbájos szakácsnő mellett egész életemen át szívesen lennék kukta, csak rám mosolyogna éjszakánként... Ahogy például most is...

Kuprijanovna még jobban elpirult a gyönyörűségtől.

– Gyenge legény vagy te ahhoz, szegénykém! – mondta és színlelt szomorúsággal megcsóválta a fejét. – Cingár vagy te énhozzám... Meg aztán ha hébe-hóba rád is mosolyognék éccaka, úgyse látnád, nem vennéd észre...

A jövevény kényelmesen elhelyezkedett egy tölgyfatönkön, és hunyorogva a nevető szakácsnőre nézett.

– Úgy látok én éjjel is, akár a fülesbagoly.

– De nem azért nem vennéd észre, mert nem látnál, hanem azért nem, mert könnybe lábadna az az édes szemed...

– No lám csak, milyen rossz portéka vagy te! – mondta halkan nevetve a jövevény. – Vigyázz, te kövérség, nehogy aztán te fürödj meg a könnyeidben! Mert én csak nappal vagyok ilyen jó, de éjszaka nem kegyelmezek az ilyen kövéreknek. Ne is könyörögj, ne is sírjál-ríjjál énnekem!

Kuprijanovna prüszkölt ugyan egyet, de most már óvatos helyeslással pillantott merész beszélgető társára.

– Vigyázz, kedvesem: aki sokat henceg, könnyen pórul jár.

– Reggelre majd elválik: ki járt pórul, és ki érdemli meg a

pihenést, hogy elnyújtózva aludjon. Adsz'ide azt a krumplit, te szarka, ne lopjuk a napot!

Kuprijanovna kacsázó járással előhozott a szálláskocsi mögül egy vedret, teli krumplival, és még mindig nevetgélve leült a jövevénnyel szemben, egy gyalogszékre.

– Úgy látszik, nemcsak a szád jár szaporán, hanem a kezed is – mondta elégedetten, amikor látta, hogyan csavarodik csigavonalba a vékony krumplihéj az ismeretlen fürge, barna ujjai alatt. – Csakugyan jó kis kuktám van nekem!

A jövevény gyorsan dolgozott a késsel, nem szólt semmit.

– Nos, hát Davidov? – kérdezte aztán néhány perc múlva. – Szívelik-e a kozákok vagy sem?

– Szívelik. Olyan hős az a legény is, és olyan egyszerű, mint te. Azok meg, akik nem hordják fenn az orrukat, tetszenek a népnek.

– Azt mondod: egyszerű?

– Nagyon egyszerű!

– Szóval egy kicsit buta? – A jövevény rápillantott a kubáni kucsmája alól.

– Te tán butának tartod magad? – kajánkodott Kuprijanovna.

– Nem mondhatnám . . .

– Hát akkor mért butázod le Davidovot? Nagyon is hasonlítotok egymáshoz . . .

A jövevény megint hallgatott egy darabig, és csak magában mosolygott, ahogy néha rápillantott a beszédes szakácsnőre.

Keleten szélesebb lett a napkeltének felhő takarta bíborvörös sávja. A szél, amely az éjjel kipihente magát, szárnyra kapott, és harsányan csattogó csalogánydalt hozott a Töviskes Aszó felől. Ekkor a jövevény megtörölte a bicska pengéjét a nadrágjában.

– Menj, költsd fel Davidovot – kérte a szakácsnőt. – Télen majd kialussza magát.

Davidov mezítláb jött ki a szálláskocsiból. Álmos és mogorva volt. Futó pillantást vetett a jövevényre.

– Levelet hoztál a kerületi bizottságtól? – kérdezte rekedten.
– Add ide.

– Nem hoztam levelet, de azért a kerületi bizottságtól jövök. Húzz csizmát, Davidov elvtárs, beszédem van veled.

Davidov megvakarta széles, tetovált mellét, és leereszkedően nézett a jövevényre.

– Érzi az én szívem, hogy kigyelmed a kerületi bizottság megbízottja... Mindjárt, elvtárs!

Gyorsan felöltözött, mezítlábra felhúzta csizmáját, arcát sebtiben meglötykölte fanyar tölgyhordó-szagú vízzel, és egy kissé szertartásosan meghajolt.

– Szemjon Davidov, a Sztálin-kolhoz elnöke.

A jövevény egészen közel lépett Davidovhoz, és átölelte széles hátát.

– Ejha, de hivatalosan mutatkozol be! Én meg Ivan Nyesztyerenko, a kerületi bizottság titkára vagyok. No, most pedig, miután megismerkedtünk, menjünk, kolhozelnök elvtárs, és beszélgessünk egy kicsit bizalmasan. Nos, hogy álltok, sok szántani való maradt még?

– Hát maradt rendesen...

– Tehát a gazda nem vett számításba valamit.

Nyesztyerenko karon fogta, és csendesen a szántás felé vonta Davidovot, aki rásandított, és tartózkodóan azt mondta:

– Hibáztam. – És hirtelen annyira nekitüzesedett, hogy maga is meglepődött: – De hát értsd meg, kedves titkár, én hatökör vagyok a mezőgazdasághoz. Nem mentegetőzni akarok, de nemcsak én hibáztam... Új dolog ez...

– Látom, és meg is értem; csak nyugodtabban!

– Nemcsak én hibáztam, hanem velem együtt bakot lőttek azok a fiúk is mind, akikre támaszkodok. Nem jól osztottuk el az erőket. Érted?

– Értem. Nincs itt olyan szörnyű nagy baj. Nem olyan borzasztó dolog ez, még menet közben kijavítjátok. Máris kaptatok erősítést emberben és igaerőben, igaz? Ez jó. Ami pedig az erők csoportosítását, vagyis az erőknek brigádonként való egyenletes

elosztását illeti, ezt a jövőben vedd figyelembe, legalább a szénakaszálás idején, különösen pedig a gabona betakarításakor. Mindent előre jól meg kell gondolni rendje-módja szerint.

– Világos, ez tény!

– No, most pedig menjünk, mutasd meg, hol szántottál te, hol a te dűlőd. Meg akarom nézni, hogy gazdálkodik a leningrádi munkásosztály a doni földön... Nem kell írnom a Putyilov-gyár pártbizottsága titkárának, nem kell panaszkodnom a hanyagságod miatt, ugye?

– Ezt majd ítéld meg magad.

Nyesztyerenko kicsiny, de erős kezével még keményebben megszorította Davidov könyökét. Davidov, ahogy oldalról a titkár egyszerű, nyílt arcára nézett, egyszeribe olyan fesztelennek érezte magát és könnyűnek a szívét, hogy önkéntelen mosoly lebbent kemény ajkára. Rég beszélt vele pártvezető ilyen barátságosan-közvetlenül és ilyen emberien-jóságosan...

– A minőséget akarod ellenőrizni, Nyesztyerenko elvtárs? Komolyan?!

– Ugyan már, ugyan már! Csak meg akarom nézni, mert kíváncsi vagyok rá, mire képes a munkásosztály, ha nem a gépe mellett, nem a gyalupadnál áll, hanem itt a határban. Ha tudni akarod, én tősgyökeres sztavropoli földműves vagyok, és szeretném látni, mire tanítottak itt téged a kozákok. Vagy tán valamelyik kozák menyecske tanított szántani és foltokat hagyni? Vigyázz, ne engedj a Gremjacsij Log-i kozák menyecskék ártalmas befolyásának! Vannak köztük olyanok, hogy az ördög tudja, mire meg nem tanítanak még téged, a harcedzett tengerészt is!... Úgy letérítenek az igaz útról, mint a pinty! Vagy már le is térített valamelyik?

Nyesztyerenko vidám fesztelenséggel beszélt, szinte nem is válogatta a szavakat, de Davidov mindjárt megérzett valami tréfálkozással leplezett célzást – és bensőleg teljesen összeszedte magát. „Tud valamit Luskáról, vagy csak úgy találomra vetegeti a horgot?" – gondolta nem minden izgatottság nélkül. De azért beleilleszkedett a beszélgetés tréfás hangnemébe.

– Ha egy asszony letér az útról vagy eltéved, akkor kiabál: „Hahó-ó-ó!" De a férfi, az igazi férfi szótlanul keresi az utat, ez tény!

– Te pedig, úgy látszik, igazi férfi vagy, mi?

– Hát hogy gondoltad, titkár elvtárs?

– Hát én úgy gondolom: az igazi férfiak jobban tetszenek nekem, mint a kiabálók, és ha te, Davidov, véletlenül letérnél az útról, akkor ne csapj lármát, hanem súgd bele az én fülembe. Majd aztán segítek, hogy kijuss a biztos útra. Áll az alku?

– Köszönöm a jó szót – mondta most már komolyan Davidov, de magában azt gondolta: „Ej, ördögadta! Már mindent kiszimatolt..." Hogy ne hangsúlyozza ki az utolsó mondat komolyságát, hozzátette: – Csodálatosan jó titkárunk van, igazán ritkaság!

Nyesztyerenko menet közben megállt, arccal Davidov felé fordult, és fényűző kubáni kucsmáját a tarkójára tolva, orrát mosolyra ráncolva azt mondta:

– Épp azért vagyok jó, mert én magam sem mindig egyenes úton jártam... Megesett, hogy mentem-mentem, úgy kivágtam a lépést, akár a díszszemlén, de aztán eltévesztettem, és elkanyarodtam az ördög tudja, merre, egyszóval valahová félre, hát történtem aztán tüskön-bokron át, amíg a jó emberek megint ki nem vezettek a helyes útra engem, fiatal bolondot. Érted most már, matrózkám, honnan ered nálam ez a jóság? De azért nem vagyok én válogatás nélkül mindenkihez jó...

– Azt mondják, a lónak négy lába van, mégis botlik – szúrta közbe óvatosan Davidov.

De Nyesztyerenko hidegen nézett rá.

– Ha a jó ló megbotlik egyszer-kétszer, meg lehet bocsátani neki, de vannak olyan lovak, amelyek lépten-nyomon botladoznak. Akárhogy tanítgatod, akárhogy vesződöl vele, minden kis buckót az orrával akar sorra számolni. Hát minek az ilyen gebét az istállóban tartani? Pusztuljon!

Davidov észrevétlenül elmosolyodott, és egy szót se szólt.

Annyira átlátszó volt ez a példázat, hogy nem volt szükség magyarázatra...

Lassan mentek a szántáson, és egy óriási lila felhő mögé bújva ugyanolyan lassan kelt fel a hátuk mögött a nap.

– No, ez az én dűlőm – szólt Davidov és szándékolt hanyagsággal a messzeségbe futó, egyenletes szántásra mutatott.

Nyesztyerenko egy villámgyors mozdulattal egészen a szemöldökére rázta a kucsmáját, és kacsázó léptekkel, haránt elindult a nedves szántáson. Davidov egy kissé távolabb követte és látta, hogy a titkár – mintha csizmája szárába akadt burjánszárat húzna ki – nem egyszer és nem is kétszer megmérte a szántás mélységét. Davidov nem bírta tovább.

– Hát mérd meg már nyíltan! Mit köntörfalazol itt nekem?

– Tégy úgy, mintha nem vennéd észre – dörmögte mentében Nyesztyerenko.

A dűlő másik végén megállt, és bántó leereszkedéssel így szólt:

– Általában jó; de olyan egyenetlen a szántás, mintha egy siheder szántott volna itt: hol mélyebb, hol sekélyesebb egy kicsit, hol meg egészen mély. Nagyon valószínű, hogy ez a hozzá nem értéstől van, de talán attól is, hogy nem jó kedvedben fogtad meg az eke szarvát. De ne felejtsd el, Davidov, hogy dühösnek lenni csak a háborúban jó, mert ott a düh segít verekedni, de a szántáson nagyon barátságosnak kell lenni, mert a föld szereti, ha higgadtan, nyájasan bánnak vele. Így mondta nekem megboldogult apám, amikor még élt... No, min tűnődöl, te szárazföldi tengerész?! – kiáltotta kihívóan Nyesztyerenko, és jó erősen meglökte Davidovot a vállával.

Davidov megingott és először nem értette meg, hogy birokra hívják. De amikor a nevető Nyesztyerenko nagy erővel újból meglökte, Davidov szélesen szétvetette a lábát, és egy kissé előrehajolt.

Összeakaszkodtak, egymás derekát keresték.

– Derékon, vagy hogy? – kérdezte lélegzetét visszafojtva Nyesztyerenko.

– Ahogy akarod, csak ne bolondozz, ne gáncsolj.

– És fejen át se szabad dobni – lehelte Nyesztyerenko, aki egy kissé már szuszogott attól az erőfeszítéstől, hogy földre döntse ellenfelét.

Davidov körülölelte Nyesztyerenko izmos, feszes testét, és mindjárt tudta, hogy igazi, gyakorlott és tapasztalt birkózóval áll szemben. Davidov talán erősebb volt, de Nyesztyerenko felülmúlta mozgékonyságban és ügyességben. Amikor arcuk csaknem összeért, Davidov kétszer is látta Nyesztyerenko orcáját, amelyet barna pirosság öntött el, látta szilajul meg-megvillanó szemét, és hallotta fojtott suttogását: „Gyerünk, gyerünk, munkásosztály! Mit topogsz egy helyben?"

Vagy nyolc percig huzakodtak ott a szántáson, akkor azután a végképp kimerült Davidov rekedten azt mondta:

– Kecmeregjünk csak ki a fűre, mert itt aztán istennek ajánlhatjuk a lelkünket...

– Ott fejezzük be, ahol kezdtük – suttogta zihálva Nyesztyerenko.

Davidov, utolsó erejét is megfeszítve, valahogy kiszorította ellenfelét a szilárd földre, és ekkor véget is ért a birkózás: mind a ketten elestek, de Davidovnak már esés közben sikerült úgy fordítania Nyesztyerenkót, hogy ő kerekedett felül. Lábát szétvetve, ellenfelét testének egész súlyával a földhöz szorítva, lihegve, alig hallhatóan azt mondta:

– No, mit szólsz hozzá, titkár?

– Mit lehet ehhez szólni, elismerem... Erős vagy, munkásosztály. Engem nem olyan könnyű lebirkózni, gyermekkorom óta ez a szórakozásom...

Davidov felállt, nagylelkűen kezet nyújtott a legyőzöttnek, de Nyesztyerenko felugrott, akár a visszapattanó rugó, és háttal fordult feléje.

– Verd le a sárt!

Milyen meleg férfi-gyengédséggel, milyen óvatosan tisztogatta le Davidov azzal a nagy kezével Nyesztyerenko hátáról a rátapadt sárcsomókat meg a tavalyi fűszálakat! Aztán megint találkozott a szemük, és mindketten elnevették magukat.

– Legalább a pártbeli rangom iránti tiszteletből adtad volna be a derekad. Mibe került volna az neked? Ej, te leningrádi medve! Nincs tebenned egy csepp udvariasság, egy csepp rangtisztelet sem... De bezzeg mosolyogni – azt tudsz! A füledig nyúlik a szád, és olyan önelégült a pofád, akár egy fiatal házasé!

Davidov csakugyan széles mosolyra húzta száját.

– A legközelebb majd tekintettel leszek rá, ez tény! De te meg gyengébben védekezz, mert lám, térdig a földbe süppedtél, hogy nem akartad megadni magad. Ej, Nyesztyerenko, Nyesztyerenko! Szerencsétlen sztavropoli középparaszt és kisbirtokos vagy te, ahogy a mi Makar Nagulnovunk mondaná. Neked mint titkárnak tudnod kellene, hogy a munkásosztálynak minden dologban felül kell kerekednie; ez történelmileg megalapozott tétel, ez tény!

Nyesztyerenko gúnyosan füttyentett egyet, és megrázta a fejét. A kubáni kucsma a tarkójára csúszott, és szinte csak a csoda tartotta meg.

– Legközelebb okvetlenül földhöz vágjak! – mondta nevetgélve. – Majd meglátjuk, hogy akkor majd milyen marxista magyarázatot keresel! Csak az a baj: a szakácsnő látta, hogy hancúroztunk itt, mint két suttyó; mit gondol most rólunk?! Biztosan azt hiszi, hogy meghibbant ez a két bácsi...

Davidov hanyagul legyintett.

– Majd a fiatalságunkra hivatkozunk: megérti és megbocsátja... No hát akkor beszélgessünk, Nyesztyerenko elvtárs, mert telik az idő, ez tény!

– Keress valami szárazabb helyet, hogy leülhessünk.

Amikor elhelyezkedtek egy alacsonyabb agyagos dombon, egy elhagyott mormotatúráson, Nyesztyerenko ráérősen így kezdte:

– Mielőtt idejöttem, jártam Gremjacsij Logban. Megismerkedtem Razmjotnovval, az aktíva minden tagjával, akik csak a faluban voltak, Nagulnovot meg már ismerem, találkoztam vele, mielőtt a faluba jöttem volna: járt nálunk a kerületi bizottságban. Neki és Razmjotnovnak már mondtam, és neked most megismétlem: rosszul dolgoztok, nem vonjátok be kellőképpen a

pártba a jó kolhoztagokat, a mi ügyünk iránt odaadó embereket. Ez nagy baj! Márpedig ugye, magad is elismered, hogy vannak derék fiúk a kolhozban?

– Ez tény!

– No hát akkor?!

– A derék fiúk is várnak...

– Mire?

– Hogy fordul majd a kolhoz dolga... Egyelőre pedig... jobbadán a maguk veteményeskertjében ásogatnak.

– Meg kell mozgatni, fel kell rázni őket abból a szellemi tunyaságból!

– Mozgatjuk is őket egy kicsit, de nem sok látatja van. Azt hiszem, őszre megszaporodik a sejtünk, ez tény!

– És őszig ölbe tett kézzel ültök?

– Nem, mért ülnénk? Cselekedni fogunk, de nyomással nem sürgetünk senkit.

– Nem is holmi nyomásról beszélek én. Egyszerűen csak nem szabad elszalasztani egyetlen lehetőséget sem arra, hogy magatokhoz vonjátok egyik vagy másik élenjáró dolgozót, és közérthető nyelven megmagyarázzátok neki a párt politikáját.

– Ezt tesszük, Nyesztyerenko elvtárs – biztosította a titkárt Davidov.

– Ezt teszitek, de a sejt mégse nő. Ez inkább tétlenséghez hasonlít, mint tevékenységhez... Nos, várunk egy keveset, és meglátjuk, hogy halad majd tovább nálatok a dolog. Most pedig beszéljünk másról. Néhány más természetű dologra akarom felhívni a figyelmedet. Azért jöttem ide, hogy megismerkedjek veled, körülszaglásszalak, ahogy mondani szokták, és bizalmasan elbeszélgessünk. Te művelt legény vagy, és nem hivatkozhatsz komolyan a fiatalságodra: elmúlt a te fiatalságod, úgy elszállt, hogy azt ugyan utol nem éred, és vissza nem hozod! Ne várd, hogy proletár-származásodra, a tapasztalatlanságodra meg miegyébre való tekintettel elnéző leszek irántad, de ne várj olyan különös, hajlíthatatlan szigorúságot sem, amilyennel egyes pártvezetők kérkedni szeretnek. – Nyesztyerenko egy kissé felélénkülve

így folytatta: – Nálunk a pártéletben nézetem szerint ostoba eljárások és azoknak megfelelő, buta kifejezések vertek gyökeret: „meggyalulni", „homokkal megsúrolni", „kaszakővel megfenni", és így tovább. Mintha nem is emberekről, hanem holmi rozsdás vasdarabról volna szó. Hát micsoda dolog ez, csakugyan?! És ne felejtsd el, hogy ezek a kifejezések jobbadán azoknak a száján forognak, akik világéletükben se gyalultak le egyetlen forgácsot, se fémről, se fáról, és biztosan sose volt a kezükben kaszakő. Márpedig az ember kényes portéka, nagyon-nagyon gondosan kell bánni vele!

Elmondok neked egy esetet. Tizennyolcban olyan „rend" és olyan „fegyelem" volt az osztagunkban, hogy annál rosszabbat elképzelni sem lehet. Nem is vörösgárdista osztag, valósággal a Mahno-banda egy töredéke volt az, becsületszavamra! És akkor, tizenkilencben, az év elején küldtek hozzánk egy biztost, egy kommunista donyeci bányászt. Olyan idősebb, görnyedt bácsi volt; fekete bajusza csurgóra állt, akár a Tarasz Sevcsenkóé. Ahogy megérkezett, mindjárt másképp fordult nálunk minden. Az osztagot akkorra már a Vörös Hadsereg ezredévé szervezték át. Az emberek ugyanazok maradtak az ezredben, és mégis úgy megváltoztak, mintha újjászülettek volna. Nem volt egyetlen fegyelmi büntetés sem, nem is szólva arról, hogy senkit sem állítottak Forradalmi Törvényszék elé . . . és mindez alig egy hónappal azután, hogy megjelent az ezredben az a bányász-biztos! Mivel nyert meg bennünket? A szívével-lelkével, avval nyert meg az a ravasz ördög! Minden vöröskatonával elbeszélgetett, mindegyikhez volt egy kedves szava. Aki félt a harc előtt, azt négyszemközt bátorította; a meggondolatlant a helyére állította, de úgy, hogy annak esze ágában se volt megsértődni, felhúzni az orrát. A fülébe súgta: „Ne menj fejjel a falnak, te bolond! Mert mit csinálunk akkor, ha elesel? Hisz tenélküled elvész az egész szakasz, sőt az egész század – bagóért!" A nagy hősnek persze hízelgett, hogy a biztosnak ilyen véleménye van róla, és aztán már nem hebehurgyán, hanem megfontoltan harcolt. Csupán csak egy gyengéje volt a mi biztosunknak: ha elfoglal-

tunk valami nagyobb falut vagy kozák sztanyicát, mindjárt elkezdett zsákmányolni...

Davidov meglepetésében olyan hirtelen fordult Nyesztyerenko felé, hogy kis híján ledőlt oldalt a szelektől meredekre vágott mormotatúrásról.

– Hogyhogy zsákmányolni?! – kiáltotta megcsúszva, és jobb kezének szétterpesztett ujjaival a nedves agyagra támaszkodott. – Mit fecsegsz?!

Nyesztyerenko halkan elnevette magát.

– Nem jó szót használtam! Nem zsákmányolni, hanem túrkálni a gazdag kereskedők és földesurak könyvtáraib n... egyszóval azokéban, akik az akkori időkben könyvet tudtak szerezni. Kiválogatta és minden szó nélkül elkobozta a neki szükséges könyveket! Akár hiszed, akár nem: négy szekér könyvet, egész gördülő könyvtárat cipelt magával, és ugyanúgy törődött a könyvekkel, mint a lőszerrel: minden szekeret ponyvával terített le, gerincükkel egyfelé sorjába rakta a könyveket, még szalmát is terített alájuk. Pihenőkor vagy a harcok szüneteiben, meg minden szabad percben egy-egy könyvet nyomott a harcosok kezébe a fegyvertisztítás meg az étkezés után, rájuk parancsolt, hogy olvassák, aztán ellenőrizte, hogy elolvasták-e vagy sem...

Engem akkoriban – fiatal voltam – jobban érdekeltek a lányok, és bevallom, húzódoztam az olvasástól... Pedig jóformán írni-olvasni se tudtam, és olyan buta voltam, mint a tök. Egyszer rajtakapott, hogy nem olvastam el egy könyvet, amelyet ideadott. Még most is emlékszek a könyv szerzőjére is, a címére is... Két nap múlva kérdezgetni kezdte, mi a könyv tartalma, de énnekem halvány fogalmam se volt róla. Akkor azt mondja – ilyen esetekben mindig tanúk nélkül beszélt, hogy mások előtt ne szégyenítse meg az embert –, azt mondja nekem: „Hát te hogy gondolod? Bolond Ivanuska módjára akarsz élni ezen a világon? Láttam, ahogy tegnap este egy kislány körül forgolódtál. No hát jól vésd a füled mögé: művelt lánynak bagóért se kellesz, mert műveletlen, buta vagy, öt perc múlva unatkozni fog mel-

letted; a butának meg végképp semmit sem érsz: tudást nem szerezhet tőled, mert neked magadnak sincs egy szemernyi se, még te sem tettél szert rá. Egyéb férfiú erénnyel pedig a műveltek is éppúgy el vannak látva, mint a műveletlenek, úgyhogy mindezt számításba véve a művelt legény van fölényben. Érted, te fiatal tuskó?"

Mit lehet erre válaszolni?...

Egy fél hónapon át mindenféleképpen gyötört, gúnyolt, úgyhogy majdnem sírva fakadtam – de mégis rászoktatott az olvasásra, azután meg már nekem magamnak is olyan szenvedélyem lett a könyv, hogy el se lehet szakítani tőle. Még a mai napig is jó szóval emlegetem, és az igazat megvallva magam sem tudom, kinek köszönhetem inkább a tudásomat, a jólneveltségemet: a megboldogult apámnak-e, vagy őneki, az én biztosomnak.

Nyesztyerenko rövid időre elhallgatott; tűnődött valamin. Úgy látszik, elszomorodott. Egy perccel később, ravaszkás mosolyát nagy nehezen visszafojtva, máris elhalmozta Davidovot kérdésekkel:

– Szabad idődben olvasol valamit? Biztosan csak az újságokat nézed át. Meg aztán szabad időd is kevés van, ugye? Mellesleg: vannak érdekes könyvek az olvasókörben?... Nem tudod? No, cimborám, ez szégyen-gyalázat! És voltál az olvasókörben legalább egyszer is?... Csak kétszer kukkantottál be? No, kedves barátom, ez sehogy se járja! Jobb véleményem volt rólad, a leningrádi munkásosztály képviselőjéről. Lám, miről írhatnék a gyáradnak! De ne félj, én majd a magam nevében azt írom: „Davidov, az önök gyárának volt munkása, a huszonötezres* – aki jelenleg a Sztálin-kolhoz elnöke – meg a vezetése alatt álló kolhoztagok nagy hiányt szenvednek könyvekben. Égető szükség van népszerű politikai és gazdasági irodalomra,

* *Huszonötezresek: 1930-ban a mezőgazdaság kollektivizálásának megszervezésére falura irányított kiváló ipari munkások – mintegy huszonötezer ember – elnevezése.*

a földműveléssel, az állattenyésztéssel és általában a mezőgazdasággal foglalkozó könyvekre. Kívánatos volna egy – klasszikus és mai – szépirodalmi művekből való összeválogatás is. Védnökségi alapon küldjenek, kérem, ingyen egy körülbelül háromszáz kötetből álló könyvtárat erre meg erre a címre." Rendben van? Ezt írjam, vagy mi? ... Nem akarod? Helyes is, hogy nem akarod! De akkor iparkodj, a kolhoz pénzén te magad szerezz egy legalább háromszáz kötetes könyvtárat. Azt mondod, hogy nincs pénz? Szamárság! Majd akad! Adj el egy pár vén ökröt, abba még nem mentek tönkre, nem esz meg a fene benneteket! És akkor lesz olyan könyvtárad, hogy csuda! Tegnap, amikor a kolhozvezetőségben számolgattam, kiderült, hogy a meglevő földhöz képest nyilvánvaló igaerőfölöslegetek van. Hát mért pocsékoljátok rá potyára a takarmányt? Adjatok túl rajta! Tudod, hány tízévesnél idősebb ökrötök van? ... Nem tudod? Kár, hogy nem tudod, de én segíthetek ezen a bajodon: kilenc pár vén ... tízesztendős, vagy annál is öregebb. Jó gazda pedig nem tart ilyen kacatot a jószágudvarában, hanem meghizlalja és eladja. Érted?

– Érteni értem, de úgy határoztunk, hogy a kimustrált jószágot, közte a vén ökröket is, csak ősszel adjuk el. Tapasztalt gazdák így tanácsolták nekem.

– És ez a jószág most kinn van a legelőn?

– Nincs. Az öreg ökrök legalábbis munkában vannak, ezt biztosan tudom.

– És melyik tapasztalt gazda tanácsolta, hogy ősszel add el őket?

– Osztrovnov, a gazdasági vezetőnk meg még valaki, már nem emlékszem, kicsoda.

– Hm, érdekes ... A te gazdasági vezetőd a kollektivizálás előtt öt perccel még kulák, tehát hozzáértő gazda volt, akkor hát hogy tanácsolhatott neked ilyen szamárságot? Ökröket őszszel eladni, és addig le nem venni róluk a jármot?! Hát akkor csak a csontját meg a bőrét fogjátok eladni. Én mást ajánlanék neked: az eladásra szánt jószágot már most mind csapjátok ki a legelőre, később meg fogjátok be hizlalni, tartsátok préselt ta-

karmányon, és nyáron adjátok el, amikor kevés jószág van a piacon, és drágább a hús. Ősszel a ti jószágotok nélkül is lesz hús rogyásig, és az ára is kisebb lesz. Gabonafölöslegetek van. Hát akkor mi a baj? Egyébként... ahogy jónak látjátok, én nem akarok beleavatkozni az ügyeitekbe. De mégis gondolkozz rajta... Egy pár vén ökröt mindenesetre már most fel lehet hizlalni, és el lehet adni. Hisz nem toroklocsolásra, hanem könyvre kell az a pénz! Röviden: két hónap múlva könyvtáratok legyen. Pont! Az olvasókört abból a düledező viskóból helyezd át az egyik legjobb kulákházba, sőt a legeslegjobba, és akkor nem lesz hiba! Második pont! Könyvtárost majd küldök, egy értelmes legényt, és utasítom, hogy esténként mindennap tartson felolvasást. Harmadik pont!

– Várj azokkal a pontokkal! – kérlelte a zavartól vörösen Davidov. – Határozottan kijelentem, hogy lesz könyvtár; töröld az első pontot! Az olvasókört mindjárt holnap áthelyezem egy szép házba; töröld a másodikat is! Hanem a harmadik ponttal egy kis baj van... Én magam is kiszemeltem már egy könyvtárost, remek fickó és kitűnő agitátor! De a termelésben dolgozik, és ez valóban nehézséget okoz... Gondolom, hogy a kerületi komszomolbizottság segítségünkre lesz, és én csak megszerzem azt a legényt!

Nyesztyerenko figyelmesen végighallgatta, kifürkészhetetlen arccal bólogatott és nevetett, de csak a szemével.

– Borzasztóan szeretem, ha a parancsnok erélyes, és gyorsan, helyesen határoz... De hallgass meg még egyet-mást az olvasókörötökről. Tegnap ott jártam: megmondom kereken, nem valami kellemes látogatás volt... Sivárság, az elhanyagoltság utálatossága uralkodik ott! Az ablakok porosak. A padlót régesrég nem mosták fel. Penészszag meg az ördög tudja, milyen bűz van ott. Valóságos kripta, bizisten! És ami a fő, öt ujjamon meg tudnám számolni, hány könyv van ott, az is mind régi. Az egyik polcon felfedeztem egy összegöngyölt, az ócskaságtól megsárgult plakátot. Kibontom, nézem a rajzot, és azt olvasom:

Nevetnek ránk a leányok,
Sok vénasszony meg csak hápog,
Jó apánk meghatva int:
A mi derék fiaink!

Üsd az ellent, hogyha látod!
S ne feledd, ha földed szántod,
Hogy a munkásezredek
Őrzik munkád, kenyered.

E-e-ej, gondoltam, hisz ez régi ismerősöm! Még húszban, a Vrangel-fronton olvastam ezt a plakátot, és azóta is emlékszem rá! Gyemjan Bednij szavai most is helytállóak, de ismerd el, hogy harmincban már valami frissebb kellene, ami mostani napjainkra, mondjuk akár a kollektivizálásra vonatkozik...

– Éles szemű és igen tüzetes ember vagy – dörmögte inkább helyeslően, mint elégedetlenül Davidov, aki még mindig nem tért magához zavarából.

– Az a feladatom, hogy megnézzem, milyen hibák vannak a munkátokban, és segítsek kijavítani őket, s én ezt meg is teszem... a legnagyobb rokonszenvvel irántad, Szemjon. De ez még csak a bevezetés volt, most jön a java... Lám, idejöttél a brigádhoz, otthagytad a kolhozt, és Razmjotnovra bíztad a kolhoz minden ügyét. Pedig tudod, hogy Razmjotnovnak nagyon nehéz ilyen időben egyedül húzni az igát, és hogy nem boldogul el azokkal az ügyekkel. Ugye, tudod? És mégis ezt csináltad!

– De hiszen a tubjanszkoji határban te magad is ott hajtattál a kaszálógépen! Vagy tagadod a példa erejét?

Nyesztyerenko bosszúsan legyintett.

– Én csak azért dolgoztam néhány órát Tubjanszkojban, hogy megismerkedjek az emberekkel; ez egészen más dolog. De te azért jöttél ki a brigádhoz, mert nincs rendben a magánéleted. Mégiscsak más! Valahogy úgy látom, hogy te Lukerja Nagulnova elől menekültél el... Vagy talán tévedek?

Davidov arcából eltűnt a vér.

Félrefordult, és ujjaival egy fűszálat céltalanul babrálgatva, tompán azt mondta:

– Hallgatlak...

Ám Nyesztyerenko óvatosan, nyájasan a vállára tette a kezét, és könnyedén magához vonta.

– Csak ne sértődj meg – mondta kérlelő hangon. – Azt hiszed, csak úgy, minden ok nélkül néztem meg a szántást? Néhol mélyebben szántasz, mint a traktor! A földön töltöd ki a dühödet, és az ökrökre hárítod át a sérelmedet... Azoknak a szavaiból ítélve, akik ismernek téged, úgy látszik, vége felé közeledik a Lukerjával való história. Így van?

– Alighanem így van.

– No hát ennek szívből örülni lehet. Csak vess véget ennek a huzavonának, de minél előbb, kedves Szemjon! Az emberek kedvelnek téged, csak az a baj, hogy sajnálnak –, értsd meg, éppenséggel sajnálnak! – e miatt az erkölcstelen kapcsolat miatt. Ha az emberek jó orosz szokás szerint sajnálnak minden szegény szerencsétlent: ez a dolgok rendjéhez tartozik. De hogyha egy értelmes legényt, mégpedig a vezetőjüket kezdik sajnálni, akkor ennél nincs szégyenletesebb és borzalmasabb egy ilyen ember számára! És ami a legfontosabb: nézetem szerint ez a te bolond szenvedélyed egy hitvány fehércseléd iránt, aki a tetejében nemrégen még egy elvtársad felesége volt, a legfőbb akadálya mindennek! Mert mi mással lehetne megmagyarázni a te munkádban meg a Nagulnov munkájában tapasztalható megbocsáthatatlan balsikereket? Ördögi csomóval vagytok ti összekötve, és ha ti magatok nem bogozzátok ki, akkor – úgy tudd meg! – a kerületi bizottságnak kell elvágnia.

– Talán jobb lenne elmennem Gremjacsij Logból? – kérdezte határozatlanul Davidov.

– Ne beszélj szamárságokat! – torkolta le Nyesztyerenko. – Ha iderendítottál, előbb takarítsd el a piszkodat, aztán majd beszélhetünk arról, hogy elmenj-e, vagy sem. Inkább azt mondd meg: ismered Jegorovát, azt a komszomolista tanítónőt?

– Ismerem, találkoztam vele. – Davidov váratlanul, nem éppen helyénvalóan elmosolyodott: eszébe jutott, hogyan találkozott a télen, a kuláktalanítás idején ezzel a rendkívül elfogódott fiatal tanítónővel.

Jegorova a bemutatkozáskor valahogy ügyetlenül behajlítva nyújtotta neki hideg, izzadt kezét, kínosan elpirult, majdnem sírva fakadt, és alig tudta kiszorítani magából: „Ljuda Jegorova tanítónő." Davidov akkor azt ajánlotta Nagulnovnak: „Vedd magad mellé, a brigádba, ezt a komszomolista tanítónőt. Hadd lássa ez a fiatal lány, micsoda is az az osztályharc." De Nagulnov, hosszú, barna kezét mogorván nézegetve, azt felelte: „Vedd magad mellé te, mert énnekem nem kell ilyen dolgokban! Az első osztályt tanítja, és ha egy kis kölyök kettest kap, akkor Jegorova vele együtt sírva fakad. Ugyan ki vett fel egy ilyen leányt a komszomolba? Hát komszomolka ez?! Tedd ide – tedd oda szoknyás!"

Nyesztyerenko először vonta össze a szemöldökét, és elítélően nézett Davidovra.

– Mit mosolyogsz? – kérdezte. – Mi mulatságosat találtál a kérdésemben?

Davidov ügyetlen kísérletet tett arra, hogy megmagyarázza nem helyén való vidámságának okát.

– Semmi, semmi, csak úgy eszembe jutott egy jelentéktelen apróság ezzel a tanítónővel kapcsolatban... Túlságosan is szerény...

– Jelentéktelen apróságok jutnak eszedbe! Eltaláltad mikor kell szórakozni! – kiáltott fel leplezetlen bosszúsággal Nyesztyerenko. – Inkább az jutna az eszedbe, hogy ez a szerény tanítónő az egyetlen komszomoltag a falutokban! Ilyen nagy falu, és nincs benne komszomolsejt! Ez apróság neked?! Ki felelős ezért? Elsősorban Nagulnov, de te is, és veletek együtt én is. Te meg még mosolyogsz... Nem tetszik nekem ez a mosoly, Szemjon Davidov! És ne hivatkozz halaszthatatlan ügyeidre! Minden ügy halaszthatatlan, amit a párt bíz ránk! Az aztán más kérdés, hogyan tudjuk előrelendíteni.

Davidov lassanként már dühbe gurult, de mégis türtőztette magát.

– Nyesztyerenko elvtárs – mondta –, te csak egy napig voltál Gremjacsij Logban, és ez idő alatt lám, milyen sok baklövést és hiányosságot sikerült felfedezned a munkánkban, sőt még az én viselkedésemre is felfigyeltél... Hát mi lett volna, ha januártól kezdve élnél itt? Akkor egy hétig is hallgathatnánk a megjegyzéseidet, ez tény!

Davidov utolsó mondata egy kissé felvidította Nyesztyerenkót. Ravaszul hunyorogva meglökte könyökével Davidovot.

– Hát azt nem is tételezed fel, hogy ha nemcsak ott „lettem volna" Gremjacsij Logban, hanem vállvetve dolgoztam volna veletek, s akkor talán kevesebb baklövés lett volna?

– Tény, hogy kevesebb lett volna, de mégis akadt volna jó néhány. Te sem vagy Sztálin, és te is úgy tévedtél volna, mint a pinty, ez tény! Tudod, én sok hibámat látom, de nem mindegyiket, és nem mindjárt javítom ki, ez az én bajom, ez tény! Az iskolás gyermekek egyszer tavasszal elmentek a mezőre ürgét önteni Spinnyel, az iskolaigazgatóval, én pedig csak elmentem mellettük, meg sem álltam, nem elegyedtem szóba vele, és most sem tudom, hogyan és miből él ez az öreg tanító... Bevallom neked, volt ennél még rosszabb is. A télen küldött egy levelet; fogatot kért, hogy tűzifát szállítson haza. Azt hiszed, küldtem neki? Elfelejtettem. Más ügyek elvették az időmet, és elvonták a szívemet az öregtől... Még most is szégyellem, ha eszembe jut! A komszomollal kapcsolatban is helyes a megállapításod. Elmulasztottuk ezt a fontos dolgot, és én természetesen szintén nagyon hibás vagyok benne, ez tény!

De Nyesztyerenkót nem volt olyan könnyű meglágyítani ilyen bűnbánó elmélkedésekkel.

– Nagyon szép, hogy beismered a hibáidat, és úgy látszik, még van benned szégyenérzet, de hát ettől sem komszomol nem nőtt ki a földből nálatok, sem a tanítónak nem lett több fája... Cselekedni kell, kedves Szemjon, nemcsak bűnbánatot tartani – mondta állhatatosan, meggyőzően Nyesztyerenko.

– Mindent kijavítunk és mindent megteszünk, erre becsületszavamat adom! De a komszomolsejt megszervezésében segítsetek nekünk, vagyis segítsen a kerületi bizottság, küldjetek egy-két fiút meg komszomolista lányt, ha csak ideiglenes munkára is. Jegorova, kereken megmondom neked, nagyon rossz szervező. Még a földön járni is restell, hát akkor hogy boldogulna a fiatalsággal, kivált a mienkkel?!

Nyesztyerenko csak most volt megelégedve.

– Ez mindjárt másképpen hangzik! – mondta. – Megígérem, hogy a komszomol dolgában segítünk, de most hadd fűzzek hozzá még egyet-mást ehhez az önbíráló kijelentésedhez. A szövetkezeti bolt vezetője május elseje előtt kért tőled két szekeret, hogy küldd áruért a sztanyicába?

– Kért.

– És nem adtál?

– Nem volt rá mód. Akkor szántottunk is, vetettünk is, mindezt egyszerre. Nem értünk rá a kereskedelemmel foglalkozni.

– Hát nem lehetett elvonni két fogatot? Ugyan, szamárság! Képtelenség! Lehetett volna, mégpedig anélkül, hogy a mezei munka különösebb kárt szenvedett volna. Csak te nem tudtad, nem akartad megtenni, nem gondoltál arra: „Milyen hatással lesz ez a kolhoztagok hangulatára?" És ennek folytán a Gremjacsij Log-i asszonyok gyalog mentek a sztanyicába a legszükségesebbekért: szappanért, sóért, gyufáért, petróleumért, mégpedig éppen az ünnep előtt. Vajon hogyan vélekedtek ezek után egymás között a mi szovjethatalmunkról? Vagy neked ez mindegy? Pedig hát nem azért harcoltunk, hogy szidják a mi drága szovjethatalmunkat, nem azért, nem azért! – kiáltotta váratlanul magas hangon Nyesztyerenko. Aztán suttogva fejezte be: – Hát még egy ilyen egyszerű igazság se fér a fejedbe, Szemjon? Térj már észhez, kedves elvtársam, térj magadhoz! . . .

Davidov a kialudt cigarettacsutkát moncsolgatta az ujjai közt, és a földre bámulva sokáig hallgatott. Egész életében a lehetőséghez képest tartózkodó volt a benne harcoló érzések kimutatásában, és bármivel inkább lehetett vádolni, mint szentimentalizmus-

sal, de most meglökte egy ismeretlen erő, megölelte Nyesztyerenkót, sőt kemény ajka még hozzá is ért a titkár borotválatlan orcájához. Hangja izgatottan meg-megremegett, amikor azt mondta:

– Köszönöm, kedves Nyesztyerenko! Hálásan köszönöm! Derék legény vagy, és könnyű lesz veled dolgozni, nem úgy, mint Korcszsinszkijjel. Keserű, de teljesen igaz szavakat mondtál, ez tény! De az istenre kérlek, ne gondold, hogy javíthatatlan vagyok. Úgy fogok cselekedni, ahogy kell, és mindnyájan igyekszünk majd úgy cselekedni, ahogy kell; sok mindent felülvizsgálok, most van min gondolkoznom bőven... Higgyél nekem, Nyesztyerenko elvtárs!

Nyesztyerenko legalább olyan izgatott volt, mint Davidov, de nem mutatta, csak köhécselt, és összehunyorította barna, immár szomorú szemét. Egy percnyi hallgatás után fázósan összehúzta magát, és halkan azt mondta:

– Hiszek benned meg a többi fiúban, és úgy bízok bennetek, mint saját magamban. Ezt jól vésd az agyadba, Szemjon Davidov! Ne csapjátok be a kerületi bizottságot, és engem; ne merjetek becsapni! Hisz nekünk, kommunistáknak, akár egy század katonáinak, semmilyen körülmények között sem szabad elvesztenünk a bajtársiasságot. Ezt magad is nagyon jól tudod. És ne legyen köztünk többé ilyen kellemetlen beszélgetés, a pokolba vele! Nem szeretem én az efféle beszélgetéseket, bár néha szükség van rájuk. De valahányszor így beszélget, veszekszik az ember egy olyan baráttal, mint te, utána egész éjjel nem alszik, annyira fáj a szíve...

Davidov keményen megszorította Nyesztyerenko meleg kezét, figyelmesen az arcába nézett és elcsodálkozott: már nem az előbbi vidám elbeszélő, nem a közlékeny, nyíltszívű legény ült mellette, aki szívesen mókázik, birkózik, hanem egy fáradt öregember. Nyesztyerenko szeme valahogy egyszerre megöregedett, a szája szögletében mély ráncok húzódtak, még az arccsontját borító barna pirosság is szinte kifakult és megsárgult. Nyesztyerenkót mintha kicserélték volna e néhány rövid perc alatt.

– Ideje indulnom, már úgyis jó régóta itt vendégeskedek nálad – mondta és nehézkesen felállt a mormotatúrásról.

– Csak nem beteg akarsz lenni? – kérdezte izgatottan Davidov. – Valahogy hirtelen elanyátlanodtál.

– Eltaláltad – mondta szomorúan Nyesztyerenko. – Malária-rohamom kezdődik. Már jó régen szedtem fel Közép-Ázsiában, és most sehogy se tudok megszabadulni az átkozottól!

– Hát mit csináltál Közép-Ázsiában? Miféle szükség hajtott oda?

– Csak nem gondolod, hogy őszibarackért mentem?! Az ellenforradalmárokat felszámoltam, de lám a tulajdon maláriámat sehogy se tudom felszámolni. Az orvosok beszorították a májamba, és most gyönyörködhetek benne. De ez mellékes; utoljára azt akarom mondani, hogy az ellenforradalmárok mozgolódnak a kerületben, ugyanez a helyzet a szomszédainknál, a sztálingrádi területen is. Még számítanak valamire ezek az ördögadta forrófejűek! De hát hogy is szól az a dal? „Meg akartak verni minket, próbáltak megverni..."

– „Mi sem ültünk tétlenül ám, állottunk elébe" – fejezte be Davidov.

– Erről van szó. De azért ugyancsak hegyeznünk kell a fülünket. – Nyesztyerenko elgondolkozva megvakarta a szemöldökét, és haragosan krákogott egyet: – Nincs mást mit tenni, meg kell válnom egy drága holmitól... Ha egyszer már ilyen jó barátságot kötöttünk, fogadd el ajándékul ezt a játékszert, szükség esetén hasznát veszed. Nagulnov már kapott egy figyelmeztetést, vigyázz hát te is, mert esetleg valami még rosszabbat kapsz...

Kabátja zsebéből elővett egy tompa fényű, kettes browningot, és Davidov markába nyomta.

– Ez a kis holmi a védekezésben talán biztonságosabb, mint egy lakatos szerszám.

Davidov keményen megszorította Nyesztyerenko kezét, és meghatottan, összefüggéstelenül ezt dörmögte:

– Köszönöm neked ezt az elvtársi, hogy is mondjam csak, ezt a baráti gondoskodást! Hálásan köszönöm!

– Viseld egészséggel – tréfálkozott Nyesztyerenko. – Csak vigyázz, el ne veszítsd! Mert az öreg harcosok az évek múltával szórakozottá válnak...

– Amíg élek, nem vesztem el, ha pedig elvesztem, akkor csak a fejemmel együtt – biztosította Davidov Nyesztyerenkót, és nadrágjának hátsó zsebébe dugta a pisztolyt.

De mindjárt megint elővette, és zavartan előbb a pisztolyra, aztán Nyesztyerenkóra nézett.

– Valahogy fonákul üt ki ez a dolog... Hát hogy maradhatnál pisztoly nélkül? Vedd vissza, nekem nem kell!

Nyesztyerenko könnyedén elhárította a feléje nyújtott kezet.

– Ne aggódj, tartalékban van egy másik is. Ez csak olyan köznapi volt, de a másikra úgy vigyázok, mint a szemem világára, azt ajándékba kaptam, még a nevem is rajta van. Hát mit gondolsz, hiába szolgáltam én a hadseregben, hiába harcoltam öt évet? – Nyesztyerenko kacsintott egyet, még mosolyogni is megpróbált, de valahogy kényszeredett, fájó lett az a mosoly.

Fázósan megint összehúzta magát, megmozgatta a vállát, igyekezett leküzdeni a reszketést, és szaggatottan azt mondta:

– Tegnap meg Salij dicsekedett el nekem a te ajándékoddal. Vendége voltam, teát ittunk sonkolyos mézzel, elbeszélgettünk az életről; egyszer csak előveszi a ládából a te lakatos szerszámodat, és azt mondja: „Én egész életemben csak két ajándékot kaptam: egy dohányzacskót az én öreg páromtól, amikor még csak eladó sorban volt és szemet vetett rám, a fiatal kovácsra, meg most ezt a szerszámot, személyesen Davidov elvtárstól, merthogy úgy ég a kezem alatt ez a kovácsmunka. Két ajándék egy egész hosszú életen át! Pedig hát mennyi vasat dajkáltam én ebben a füstöskormos életemben... se szeri, se száma! Úgyhogy ez az ajándék, tudd meg, nem is a ládában, hanem a szívem mellett hever!" Derék öregember! Szép munkáséletet élt, és ahogy mondani szokták, bár adná az isten mindenkinek, hogy annyi hasznot hajtson az embereknek, mint amennyit hatalmas kezével ez az öreg kovács hajtott. Úgyhogy, amint látod, a te ajándékod sokkal értékesebb,

mint az enyém. – Gyors léptekkel haladtak a brigád szálláskocsija felé. Nyesztyerenkót már erősen rázta a hideg.

Nyugat felől megint eső közeledett. Alacsonyan szálltak a vihar első előhírnökei, a tépett felhőcafatok. Részegítően áradt a zsenge fű és a megnedvesedett fekete föld illata. A rövid időre kikukkantó nap a felhők mögé bújt, és széles szárnyával a friss szelet befogva, ismeretlen magasságba tört két pusztai sas. Az eső előtti puha csend nemezként borította be a sztyeppet, és – tartós esőt jósolva –, csak az ürgék fütyültek áthatóan, riadtan.

– Pihend ki magad a szálláskocsiban, aztán majd útnak indulsz. Hisz útközben elkap az eső, bőrig ázol, akkor aztán végképp ágynak esel – ajánlotta Davidov kitartóan.

De Nyesztyerenko kereken visszautasította.

– Nem tehetem. Három órakor vezetőségi ülés lesz nálunk. Az eső pedig nem fog utolérni. Jó ló van alattam!

Amikor eloldotta a kantárszárat és szorosra húzta a nyeregheverdert, úgy remegett a keze, mint egy roskatag aggastyáné. Futtában megölelte Davidovot, váratlan könnyedséggel felpattant a kipihent lóra, és azt kiáltotta:

– Útközben majd felmelegszem! – És mindjárt helyből sebes ügetésbe eresztette a lovat.

Kuprijanovna a lópaták puha dobaját meghallva, kidagadt a szálláskocsiból, akár a kelt tészta a szakajtóból, és bánatosan összecsapta a kezét.

– Elment?! Hát hogy nyargalhatott el reggeli nélkül?!

– Beteg lett – mondta Davidov, ahogy egy hosszú pillantással elkísérte a titkárt.

– Szegény feje! – búsongott Kuprijanovna. – Ilyen derék ember, és nem lakattuk jól! Úgy látom, valami tisztviselőféle, és mégse utált kolompért hámozni velem, mialatt te, elnök, húztad a lóbőrt. Ő nem olyan, mint a mi kozákocskáink, azok nem érnek fel vele! A mieinktől ugyan hiába vár segítséget az ember! Azok csak zabálni tudnak két pofára, meg fecsegni a vakvilágba, de hogy segítenének a szakácsnőnek, arról szó sincs. És milyen kedves szavakat mondott nekem ez a messziről jött ember! Olyan

szíves-kedves szavakat, amilyeneket más soha életében ki nem talál! – dicsekedett Kuprijanovna, kényeskedve összeszorította piros száját, és rásandított Davidovra: milyen hatást tesz ez rá?

Davidov nem hallotta, emlékezetébe idézte, gondolatban végigelemezte a Nyesztyerenkóval való iménti beszélgetést. Ám Kuprijanovna, ha egyszer belemelegedett a beszédbe, nehezen tudta mindjárt abbahagyni, így hát folytatta is:

– Te is jó firma vagy, Davidov, legalább annyit vakkantottál volna, hogy indulni készül az az ember. És én, sültbolond, szintén nem vettem észre... ez a baj! Biztosan azt hiszi, hogy a szakácsnő szándékosan bújt el előle a szálláskocsiba, pedig hát én szívemmel-lelkemmel kedvelem...

Davidov még mindig nem szólt, úgyhogy Kuprijanovna minden akadály nélkül elmondhatta a magáét.

– Nézd, hogy ül a lovon! Mintha ló alatt született és lóháton nőtt volna fel! Meg se moccan a lelkem, meg se billen! Tőrülmetszett kozák, olyan... régi, katonás tartású! – mondta lelkesen és egy percre se vette le szemét a távolodó lovasról.

– Nem kozák, hanem ukrán – mondta szórakozottan Davidov és felsóhajtott. Valahogy elszomorodott Nyesztyerenko eltávozása után.

Kuprijanovna úgy fellobbant e szavaira, mint a száraz puskapor.

– Meséld ezt az öreganyádnak, de ne nekem! Én állítom, hogy igazi kozák! Törüld ki a szemedből a csipát! Messziről rá lehet ismerni a tartásáról; közelről meg az ábrázatán, a modorán meg a nőkkel szemben való viselkedésén látni lehet, hogy kozák fajta, nem olyan gyáva legény... – tette hozzá sokatmondóan.

– No jó, ám legyen úgy, ahogy mondod; ha kozák, hát kozák, nekem aztán édesmindegy – mondta békítően Davidov. – Derék legény, ugye? Mi a véleményed róla? Hisz amíg fel nem költöttél, bizonyára kedvedre kibeszélgetted vele magad.

Most Kuprijanovnán volt a sóhajtás sora: felsóhajtott egész hatalmas mellével, olyan igyekezettel, hogy a hóna alatt teljes hosszában szétreccsent az ócska blúz.

– Ilyet keresve sem találsz! – felelte némi habozás után, mély érzéssel Kuprijanovna, és váratlanul minden ok nélkül dühösen csörömpölni kezdett az edénnyel, céltalanul ide-oda rakosgatta az asztalon, sőt nem is rakosgatta, hanem csak szétdobálta – ahogy esett, úgy püffent...

Kilencedik fejezet

Davidov ráérősen, de hosszú léptekkel haladt. Ahogy felért a dombra, megállt és lenézett az ebben a napszakban néptelen brigádszállásra meg a szemközti lejtőn csaknem egészen a láthatárig terjedő felszántott mezőre. Akárhogy is, akármint is, ő ezekben a napokban teljes erejével dolgozott – ne haragudjék meg rá ezért a rendkívüli megterhelésért se Varjuha, az ostoros lány, se Kondrat két ökre... Milyen érdekes lesz majd októberben ránézni erre a hatalmas területre: bizonyára sűrűn beborítja majd az őszi búza bokros zöldje, a reggeli fagyok dérrel ezüstözik be, délben meg, amikor kisüt a halvány kékségben alacsonyan úszó nap, az őszi vetés – mint zápor után – szikrázni kezd a szivárvány minden színében, és minden egyes csöpp tükrözni fogja a hideg őszi eget is, a habfehér, bolyhos felhőket is meg az egyre halványodó napot is...

Innen messziről nézve úgy feküdt a zöld fű övezte szántás, mint egy egész szélességében kiterített óriási fekete bársonyszövet. Csak a legszélén, az északi lejtőn, ott, ahol csaknem a felszínre jött a homokos agyag – húzódott egy vörhenyessárga foltokkal tarkázott barna szegély. A barázdák mentén tompán fénylettek a fekete hantok, amelyeket fehérre csiszolt az ekevas, fölöttük meg varjak köröztek, és a fekete szántáson mint magányos hóvirág, egy világoskék folt látszott: Varja Harlamova otthagyta a munkát, amely most már elvesztette számára minden érdekességét, és fejét lehorgasztva lassan a szállás felé vánszorgott. Kondrat Maj-

dannyikov pedig mozdulatlanul ült a barázdában és cigarettázott. Mi mást tehetett ostoros nélkül, amikor az ökrökkel, amelyek körül bögölyfelhők rajzottak, sehogy se lehetett boldogulni?

Varja meglátva a dombtetőn megálló Davidovot, szintén megállt, fürgén levette fejéről a keszkenőt, és csendesen meglengette. Ez a néma, félénk hívás mosolyra késztette Davidovot. Visszaintegetett sapkájával, aztán elindult, és többé nem nézett hátra.

„Ej, micsoda önfejű lány! Amúgy nagyon kedves, de ténylegesen elkényeztetett és önfejű. De hát vannak el nem kényeztetett lányok? És vannak olyanok, akik egyáltalán nem kacérkodnak? Én világéletemben, még álmomban sem láttam ilyeneket, sem a valóságban nem találkoztam velük... Mihelyt bármelyik ilyen szép lány elmúlik tizenhat vagy tizenhét éves, elkezdi csinosítani, mindenképpen szépítgetni magát, ki-ki a maga módja szerint, apránként próbálgatni kezdi az erejét, a hatalmát a magunkfajtákon, ez már tény! – elmélkedett menet közben Davidov. – Lám, ez a szegény kis Varjuha is próbál megszelídíteni, kimutatja a foga fehérét. Csakhogy ebből nem lesz semmi: a balti tengerészek – vén rókák! Hát miért megy most a szálláskocsihoz? Nem siet, hanem imbolyogva megy, tehát nem Kondrat küldte valamilyen dologban, hanem a maga kívánságára, a maga buta leányszeszélye miatt megy oda. Talán azért, mert én eljöttem a brigádtól? No, akkor ez igazán képtelenség, a munkafegyelem teljes megsértése! Ha valami elfogadható oka van rá, akkor tessék, menjen kedvére, de ha csak úgy szeszélyből teszi, akkor rá kell pirítani mindjárt az első brigádgyűlésen – akármilyen fiatal és akármilyen szép is! A szántás nem vasárnapi mulatság, igyekezzék nekem úgy dolgozni, ahogy kell" – gondolta most már bosszúsan Davidov.

Furcsa kettősséget érzett ebben a pillanatban: egyrészt haragudott Varjára önkényességéért, másrészt férfiúi hiúságának hízelgett az a sejtés, hogy ez a lány őmiatta hagyta abba a munkát egy időre...

Eszébe jutott, hogy egy leningrádi barátja, ugyancsak volt matróz, amikor egy lánynak udvarolni kezdett, félrevonta őt, és – igyekezve megőrizni komolyságát – azt súgta: „Szemjon! Megyek,

hogy megközelítsem az ellenséget. Ha nem tudnék helytállni, támogass engem oldalról, ha vereséget szenvedek, kérlek, fedezd szégyenletes visszavonulásomat." Ahogy ez eszébe jutott, visszamosolygott a távoli múltra, és azt gondolta: „Nem, nem való énnekem megközelíteni" ezt az »ellenséget«, Varjuhát. Nem illik hozzám korban, nem egy fegyvernemhez tartozunk mi... Meg aztán mihelyt egy lépést is tennék utána, a kolhoztagok mindjárt azt gondolnák, hogy én túlságosan is alattomos vagyok nők dolgában. Pedig hát hogy a fenébe volnék alattomos, amikor még azt se tudom, hogyan szabadulhatnék meg ettől az egy szál Luskától. Nem, ezt a kedves Varjuhát csak komolyan lehet szeretni, tiltja a becsületem, hogy csak úgy cicázzak vele. Hisz olyan tiszta, mint egy hajnal derűs napon, és olyan tiszta szemmel néz rám... Így aztán ha komolyan szeretni még nem tanultam meg, semmi értelme sincs, hogy elcsavarjam ennek a kislánynak a fejét. Davidov tengerész, ezúttal tűnj el, de mielőbb!... És egyáltalán, minél távolabb kell tartani tőle magam. Nagyon óvatosan kell beszélnem vele, hogy meg ne sértődjék, és – minél messzebbről" – határozta el önkéntelen sóhajjal Davidov.

Ahogy a Gremjacsij Logban nem valami fényesen alakult életéről meg azokról a feladatokról elmélkedett, amelyeket a kerületi bizottság új titkára tűzött elébe, gondolatai visszakanyarodtak Luskához: „Hogyan bogozhatnám ki simán ezt a tengerészcsomót? Talán éppen Makarnak van igaza: ott, ahol se kézzel, se foggal nem lehet kioldani valamit – vágni kell! De hát ez ördögi dolog! Nagyon nehéz lesz mindörökre megválnom tőle. De miért? Miért sikerült ez Makarnak olyan könnyen, és miért olyan nehéz ez nekem?! Nincs bennem elég akaraterő? Ezt sohase hittem volna magamról! Különben lehet, hogy Makarnak se volt könnyű, csak éppen nem mutatta? Bizonyára így volt, de Makar el tudta titkolni érzéseit, én meg nem tudom, nem értek hozzá. Úgy látszik, ez itt a bökkenő!"

Davidov, anélkül hogy észrevette volna, jókora távolságot tett meg. Egy útszéli galagonyabokor mellett lefeküdt a hűvösön, hogy pihenjen és rágyújtson, sokáig forgatta fejében, ki lőhetett rá

Nagulnovra, de aztán bosszúsan elvetett minden találgatást: „E nélkül a lövés nélkül is köztudomású, hogy még a kuláktalanítás után is maradt a faluban valami csürhebanda. Beszélek Makarral, megtudakolok tőle mindent részletesen, akkor talán kiderül egy és más, úgyhogy most kár a fejemet törnöm."

Hogy megrövidítse az utat, oldalra tért, toronyiránt haladt tovább a szűzföldön, de még egy fél kilométert sem haladt, amikor hirtelen mintha áthágott volna valami láthatatlan határt, és mintha egészen más világba került volna: már nem surrogott a csizmája szárához dörzsölődő magvas vadbúza, nem tarkállottak a virágok körös-körül, eltűntek valahová, elszállt a buján tenyésző füvek mámorító illata, és messze nyúló, kopár, komor, szürke sztyepp terült el előtte.

Olyan vigasztalan volt ez a gazdátlan föld, amelyet mintha nemrégen tűzvész pusztított volna el, hogy Davidov valahogy nem jól érezte magát. Ahogy körülnézett, rájött, hogy feljutott a Farkas Szurdok tetejére, egy hitvány szűzföldre, amelyről Jakov Lukics egyszer a vezetőségi ülésen azt mondta: „Az úristen a Kaukázusban, ki tudja, miért, hegyeket tornyozott össze, az egész földön holmi buta bügyköket emelt, se gyalog, se lóháton nem lehet átmenni rajtuk. De hát miért bánt ilyen mostohán velünk, Gremjacsij Log-i kozákokkal – fel nem foghatom. Majdnem félezer gyeszjatyina jó földet úgy besózott, hogy emberemlékezet óta se szántani, se vetni nem lehet rajta. Tavasszal még csak jó legelőnek, bár annak se sokáig, de aztán köpj erre az átkozott földre, és felé se nézz a jövő tavaszig! Ennyi az egész haszna: egy fél hónapig úgy-ahogy eltartja a falu birkáit, de aztán csak a telekkönyv szerint számít a miénknek, mert mindenféle földi férgeknek, gyíkoknak meg kígyóknak ád szállást."

Davidov lassabban haladt tovább, megkerülte a széles, szikes kerékvágásokat, átlépte a tehenek és juhok körme vájta mély, kerek gödröket, amelyeket fényesre nyalt a jószág érdes nyelve. Ezekben a gödrökben az erezett szürke márványhoz hasonlított a keserű-sós talaj.

Ez a szomorú sztyepp öt kilométernyire, egészen a Nyirkos

Szakadékig húzódott. Fehérlett az árvalányhaj hamvas csótárjaitól, a hőség hasogatta szik kiszáradt, kopár foltjaitól, hullámzott a rezgő, fodros délibábtól, és tikkasztó déli hőséget lehelt. De még itt, ezen a sovány talajon is virult az eleven élet: Davidov lába alól serregve röppentek fel a piros szárnyú szöcskék: nesztelenül siklottak tova a földszínű, szürke gyíkok; riadtan füttyentgettek egymásnak az ürgék; az árvalányhajjal egybeolvadva és forduláskor ide-oda imbolyogva alacsonyan úszott a sztyepp fölött a héja, a bizalommal teli pacsirták minden félelem nélkül csaknem egészen közel engedték magukhoz Davidovot, majd szinte kelletlenül röppentek fel, majd mind magasabbra szállva eltűntek a felhőtlen ég tejfehér-világoskék párájában, és máris onnan hallatszott vég nélküli, fojtott, de kellemes trillájuk.

A pacsirták már tavasz elején, mihelyt megjelentek a havon az első olvadásfoltok, iderepültek erre az unalmas földdarabra – melyet ők valami okból mégis megszerettek –, a tavalyi avarból fészket fontak, kiköltötték fiókáikat, és késő őszig gyönyörködtették a sztyeppet egyszerű, de az embernek gyermekkora óta oly kedves dalukkal. Davidov kis híján rálépett egy csésze alakú lópatanyomban művészien font kis fészekre. Ijedten elrántotta a lábát, és lehajolt. Kiderült, hogy elhagyott, régi fészek volt. Mellette az esőzés után összeragadt piciny tollak és apró tojáshéjdarabok hányódtak.

„Elvitte a fiókákat az anyjuk. Pedig szerettem volna látni kis pacsirtákat! Nem emlékszem rá, hogy láttam-e valaha gyermekkoromban – gondolta Davidov. És szomorúan elnevette magát: – Minden apró madár fészket fon, utódokat költ, én meg már majdnem negyven esztendeje egyedül sántikálok a világban, és még nem tudni, látom-e valaha a magam kicsinyeit... Megnősüljek – vénségemre?"

Hangosan felnevetett, egy pillanatra elképzelte magát komoly nős embernek egy Kuprijanovnához hasonló testes feleség és egy sereg különböző korú gyermek társaságában. Ilyen családi fényképeket nemegyszer volt alkalma látni vidéki városokban a fényképészek kirakataiban. És olyan nevetségesnek és ostobának

látszott a házasságnak ez a váratlanul eszébe ötlő gondolata, hogy csak legyintett egyet, és vidámabban lépdelt tovább a falu felé.

Anélkül hogy hazament volna, egyenest a kolhozvezetőségbe sietett. Alig várta már, hogy mielőbb megtudjon mindent, ami Nagulnovval történt.

A vezetőség bodros pázsittal benőtt tágas udvara kihalt volt, csak a lóistálló mellett kapirgáltak lustán a ganéban a szomszéd tyúkjai meg a szín eresze alatt állt öreges mély tűnődésbe merülve, mozdulatlanul a bakkecske, amelyet – ki tudja, miért – Trofimnak hívtak. A kecske Davidovot meglátva felélénkült, kihívóan megrázta szakállát, egy darabig egy helyben topogott, aztán szapora ügetésben nekiiramodott, hogy elvágja az útját Davidovnak. Fele úton lehajtotta a fejét, harciasan feltartotta kurta seprű-farkát, és vágtába csapott át. Szándéka annyira nyilvánvaló volt, hogy Davidov mosolyogva megállt, és felkészült a szakállas verekedő rohamának fogadására.

– Hát így üdvözlöd a kolhozelnököt, mi?! Mindjárt beléd futballozok, te vén ördög! – mondta nevetve és ügyesen megragadta a bak rovátkás, csavart szarvát. – No most gyerünk a vezetőségbe, leszámolok veled, te Scsukar barátja, te verekedős naplopó!

Trofim teljes alázatot árult el: Davidovnak engedelmeskedve, megadóan tipegett mellette, néha megrázta a fejét, és udvariasan megpróbálta kiszabadítani a szarvát. De a tornác első lépcsőfokán mind a négy lábával fékezve, váratlanul határozottan megmakacsolta magát, amikor pedig Davidov megállt, bizalmasan feléje nyújtózott, és szürke ajkát mulatságosan mozgatva körülszaglászta a zsebét.

Davidov a fejét szemrehányóan csóválva pirongatta, és igyekezett minél nagyobb kifejező erőt önteni a hangjába.

– Ej, Trofim, Trofim! Még mindig nem hagyod abba ezeket az ostobaságokat, pedig már öreg vagy, mondhatnám: nyugdíjas kolhoztag, mindenkinek nekimégy, és ha te húzod a rövidebbet, akkor kenyeret kunyerálsz. Ez nem szép dolog, sőt szégyen-gyalázat, ez tény. No, mit szamukláltál itt ki?

Davidov a dohányzacskó meg a gyufa alatt kitapogatott a zsebében egy karéj száraz kenyeret, gondosan letisztogatta róla a rátapadt dohánytörmeléket, és valami okból maga is megszagolta, mielőtt odanyújtotta volna tenyerén ezt a szerény ajándékot. A bakkecske a fejét hízelgően és esdőn oldalt hajtva egy vén szatír álmos szemével nézett Davidovra, a karéjt alig-alig szagolta meg, és megvetően prüszkölve méltóságosan lelépett a tornácról.

– Nemigen vagy éhes – mondta leplezetlen bosszúsággal Davidov. – Nem voltál katona, te rühes dög, mert különben úgy befaltad volna, mint a pinty! Hát mit számít az, hogy egy kicsit dohányszaga van? Nézze meg az ember! Úgy látszik, sok benned a nemes vér, te bitang, nagyon finnyás vagy, ez tény!

Davidov eldobta a száraz kenyeret, bement a hűvös pitvarba, a fazékból merített egy csupor vizet, és mohón kiitta az egészet. Csak most érezte, milyen nagyon elfáradt a hőségtől meg az úttól.

A vezetőségben senki se volt Razmjotnovon meg a számvivőn kívül. Razmjotnov elmosolyodott, amikor meglátta Davidovot.

– Megjöttél, pajtás? No, most nagy kő esett le a szívemről! Bolondokháza ez a kolhozgazdaság, isten mentsen meg tőle! Hol szén nincs a kovácsműhelyben, hol a kerekes öntöző törik el az ültetvényen, hol az egyik tag jön valami kéréssel, hol a másiknak van valami ügyes-bajos dolga... Ez az idegesítő hivatal nem felel meg az én természetemnek. Ha itt ülnék még egy hétig, akkor olyan nyavalyatörést kapnék, hogy még messziről se volna jó rám nézni!

– Hogy van Makar?

– Él.

– Azt tudom, hogy él, de mi van a légnyomásával?

Razmjotnov összeráncolta a homlokát.

– Ugyan, hát miféle légnyomása lehetne? Hisz nem háromhüvelykes ágyúval lőttek rá. Egy kicsit megcsóválta a fejét, pálinkával meglocsolta azt a karcolást, azt pedig, ami a borogatás után maradt, bekebelezte, és ezzel vége is lett a dolognak.

– Hol van most?

– Elment a brigádba.

– De hát hogy történt ez az egész?

– Az egyszerűnél is egyszerűbben: Makar éccaka nyitott ablaknál ült, Scsukar apó, az újdonsült művelt ember meg az asztal túlsó oldalán. No hát Makarra rásütöttek egy puskát. Hogy ki lőtt rá... azt csak a setét éccaka tudja, de egy világos: ügyetlen fickónak a kezében volt a puska.

– Mért világos?

Razmjotnov szemöldöke magasra röppent a csodálkozástól.

– Hogyhogy „mért"? Hát mellé lőttél volna te puskával... harminc lépésnyiről? Reggel megtanáltuk azt a helyet, ahonnét lőtt. A hüvely nyomán tanáltuk meg. Magam mértem meg: pontosan huszonnyolc lépés a sövénytől a fal tövéig.

– Éjjel mellé lőhet valaki harminc lépésről is.

– Nem, ez lehetetlen! – vetette ellene hevesen Razmjotnov. – Én nem hibáztam volna el! De ha akarod, próbáljuk ki: ülj le majd éccaka oda, ahol Makar ült, és adj nekem puskát. Egy tölténnyel lyukat fúrok pontosan a szemöldököd közé. Tehát világos, hogy valami paprikajancsi lőhetett rá, és nem igazi katona.

– Mondd el részletesebben.

– Mindent elsorolok rendre. Éjféltájban hallom, hogy lövöldözés folyik a faluban: egy puskadurranás, aztán két tompább pukkanás, mintha pisztolyból lőnének, aztán megint egy csattanós puskalövés: a zajból meg lehetett állapítani. A párna alól előkaptam a pisztolyomat, futás közben felhúztam a nadrágomat, és kiszaladtam az utcára. Makar lakása felé rohantam: mintha onnét hallatszott volna a lövöldözés. Mi tűrés-tagadás, azt hittem, hogy Makar bolondozik...

Egy pillanat alatt odarohantam. Kopogtatok az ajtón – be van zárva, de hallani lehet, hogy a házban panaszosan nyög valaki. No, a vállammal kétszer is derékul meglöktem az ajtót, letörtem a reteszt, beugrottam a házba, gyufát gyújtottam. A konyhában emberi láb meredt ki az ágy alól. Megragadtam, és

húztam kifelé. Szentatyám! Úgy elkezd visítani valaki az ágy alatt, akár a malac! Én megrökönyödtem, de mégis tovább húztam kifelé, ugyanúgy, mint elébb. Kicibáltam azt az embert a konyha közepére, és ekkor kiderült, hogy egyáltalán nem is ember, vagyis nem férfi, hanem az öreg háziasszony. Megkérdeztem tőle, hol van Makar, de félelmében egy szót se tudott kinyögni.

Makar kis szobájába szaladtam, megbotlottam egy puha valamiben, elestem, talpra ugrottam, és ekkor belém nyilallt: „Így hát agyonlőtték Makart – gondoltam –, ő fekszik itt." Úgy-ahogy gyufát gyújtottam, hát látom, hogy Scsukar apó fetreng a földön, és csak az egyik szemével néz rám, a másikat behunyta. Az öregnek véres a homloka is meg az orcája is. Azt kérdem tőle: „Élsz? Hát Makar hol van?" De ő kérdéssel felelt: „Mondd meg nekem, Andrjusa, az isten szerelmére: élek én, vagy sem?" És olyan gyenge meg olyan vékony a hangja, mintha csakugyan a végét járná az öreg... Ekkor megnyugtattam, azt mondtam: „Ha egyszer ura vagy a nyelvednek, akkor egyelőre még élsz. De azért már hullaszag dől belőled..." Keservesen sírva fakadt, és azt mondta: „Úgy látszik, most válik el a lelkem a testemtől, mert olyan nehéz szag van itt. De ha egyelőre még élek is, rövidesen okvetlenül meghalok: golyó van a fejemben."

– Micsoda zagyvaság! – szakította félbe Davidov. – De mért volt véres az arca? Egy szót sem értek az egészből! Mi az, ő is megsebesült?

– Nem sebesült meg senki – folytatta nevetgélve Razmjotnov. – Megúszták. Én meg odamentem az ablakhoz, mindenesetre becsuktam a védőtáblát, és lámpát gyújtottam. Scsukar, ahogy hanyatt feküdt, úgy hevert tovább nyugodtan, csak a másik szemét is behunyta, a kezét meg összetette a hasán. Úgy feküdt ott, mint valami koporsóban, meg se moccant, akár egy igazi hulla! Gyenge, udvarias hangon arra kért: „Ereggy, az isten szerelmére, hívd ide az én öreg oldalbordámat. El akarok búcsúzni tőle a halálom előtt."

Lehajoltam hozzá, rávilágítottam a lámpával. – Razmjotnov prüszkölt, és alig tudta visszafojtani a már-már kitörő neve-

test. – A lámpavilágnál látom, hogy Scsukarnak a homlokából egy fenyőszilánk áll ki... Úgy látszik, a golyó az ablakborításból lehasított egy szilánkot, az félrerepült és befúródott Scsukar homlokába, átütötte a bőrét, ő meg bolondjába azt képzelte, hogy ez golyó, így aztán a földre püffent. Halál nélkül ott haldoklik az öreg a szemem előtt, én meg fel se tudok egyenesedni a nevetéstől. Aztán persze kivettem azt a szálkát, és azt mondtam az öregnek: „Eltávolítottam a golyódat, most már állj fel, semmi értelme sincs, hogy itt heverj, csak azt mondd meg nekem, hová tűnt Makar?"

Látom, felvidult az én Scsukar apóm, de felállni valahogy restellt, csak izgett-mozgott a padlón, de fel nem állt... De az az ördögadta fecsegő még fektében is összehordott hetet-havat: „Amikor az ellenség rám lőtt, és a golyó egyenest a homlokomba fúródott, én elestem, mintha lekaszáltak volna, elveszítettem az öntudatomat, Makar meg azalatt elótotta a lámpát, kiugrott az ablakon, és elszelelt valahová. No – mondta – hát ilyen barátság van miköztünk: én ott fekszek sebesülten, majdnem agyonlőve, ő meg otthágy engem koncul az ellenségnek, és kereket old ijedtében. Mutasd meg nekem, Andrjuska, azt a golyót, amelyik kis híján megölt. Ha isten segítségével életben maradok, megőrzöm az öregasszonynál a szentképek alatt, elteszem örök emlékbe!"

„Nem – mondtam –, azt a golyót nem mutathatom meg, mert csupa vér, és megint elájulnál, ha meglátnád. Ezt a híres golyót Rosztovba küldjük, hogy ott őrizzék a múzeumban." Erre az öreg még jobban felvidult, fürgén az oldalára fordult, és azt kérdezte: „Ugye, az is lehet, Andrjuska, hogy ezért a hősies sebesülésemért, meg azért, hogy kiálltam az ellenségnek egy ilyen veszélyes támadását, kapok valami medáliát a felsőbb hatóságtól?" Erre aztán majd szétvetett a bosszúság; a markába nyomtam a szilánkot, és azt mondtam: „Nesze, itt a »golyód«, ez ugyan nem való múzeumba. Tedd a szentképek alá, egyelőre pedig menj a kúthoz, mosd le a hősiességedet és hozd rendbe magad, mert olyan büdös vagy, mint egy dögtemető."

Scsukar a jószágudvarra ment, és egy szempillantás alatt eltűnt, de hamarosan megjelent Makar is, úgy fújtatott, akár a szakadt ló, leült az asztalhoz, és egy szót se szólt. Aztán amikor kifújta magát, azt mondta: „Nem találtam el azt az aljas dögöt! Kétszer is utána lőttem. Setét van, nem lehet látni a célgömböt, csak kapásból durrantottam – mellé! Az pedig megállt egy pillanatra, és még egyszer rám lőtt. Mintha valaki megrántotta volna a gimnasztyorkámat." Makar félre húzta gimnasztyorkájának az alját: a jobb oldalán, kötéstől feljebb csakugyan golyó fúrta át. Megkérdeztem tőle: nem ismerted-e fel, ki volt. Ő meg elneveti magát: „Nincs nekem bagolyszemem. Csak azt tudom, hogy fiatal volt, mert nagyon sebesen szaladt! Idős ember nem tud így futni. Üldözőbe vettem ugyan, de hiába! Még egy lóhátas se érné utol!" „De hogy viselkedhetsz ilyen hebehurgyán? Utána rohantál anélkül, hogy tudtad volna, hányan vannak? És mi lett volna akkor, ha még két ilyen legény várt volna a sövény megett? De még az az egy is megtehette volna, hogy közel ereszt, és közvetlen közelről lő beléd." De hát lehet Makarral beszélni? „Hát teszerinted mit kellett volna tennem? – kérdezte. – Eloltani a lámpát, és az ágy alá mászni, mi?" Ennyi az egész, így történt. Makarnak ettől a lövéstől csak náthája maradt vissza.

– Hogy kerül ide az a nátha?

– Ki tudja, ő mondja ezt, én is csudálkozok rajta. No, mit nevetsz? Csakugyan szörnyű nátha tört ki rajta az után a lövés után. Patakban folyik az orrából a víz, és olyan sorozatokat tüsszköl, mintha géppuskával lövöldözne.

– Csupa-merő műveletlenség – mondta méltatlankodva a számvivő, egy öreg kozák, volt ezredírnok. Homlokára tolta a régiségtől megfakult ezüstkeretű szemüvegét, és szárazon ismételte: – Nagy műveletlenséget árul el Nagulnov elvtárs, ennyi az egész!

– Lám, most minden kevésbé művelt emberre rájár a rúd – nevetett gúnyosan Razmjotnov. – Lám, te nagyon művelt vagy, úgy csattogtatod azt a számológépet, hogy csak úgy ropog, minden betűt kacskaringósra kanyarítasz, de hát nem terád lőttek,

hanem Nagulnovra... – És Davidovhoz fordulva így folytatta: Másnap jókor reggel elmegyek hozzá, hogy meglátogassam, hát olyan vita folyik közte meg a felcser közt, hogy az ördög se ért belőle semmit! A felcser azt mondja: Makar náthája attól van, hogy meghűlt, amikor éjjel a nyitott ablaknál a huzatban ült, Makar meg azon erősködik: a náthája attól van, hogy a golyó horzsolta az orrideget. „De hogy horzsolhatta volna a golyó az orrideget – kérdezte a felcser –, ha egyszer a füle fölött haladt el, és a halántékát pörkölte meg?" Makar meg azt felelte neki: „Az nem a te dolgod, hogyan horzsolta, de tény az, hogy horzsolta, és a te dolgod: kezelni ezt a betegséget, nem pedig olyasmiről okoskodni, amihez nem értesz."

Makar olyan csökönyös, mint az ördög, de az öreg felcser még annál is rosszabb. „Ne próbálja teletömni az én fejemet az ostobaságaival – mondta. – Az idegek miatt az embernek csak az egyik szeme rángatózik, és nem mind a kettő, csak az egyik orcája vonaglik és nem mind a kettő. Hát akkor magának miért mind a két orrlyukában szörtyög az a nátha, miért nem csak az egyikben? Világos dolog, hogy ez meghűléstől van."

Makar hallgatott egy kicsit, aztán azt kérdezte: „Ütöttek már tültövön téged, te századorvos?"

Én mindenesetre közelebb ültem Makarhoz, hogy idejében elkapjam a kezét, a felcser meg éppen ellenkezőleg: igyekezett mentől messzebb húzódni, már az ajtó felé tekingetett, és valahogy bizonytalanul azt mondta: „Ne-e-em, kegyelmes volt hozzám az isten, nem ütöttek. De mért érdekli az magát?

„Hát mit gondolsz – kérdezte megint Makar –, ha ökölllel a bal füledre csapok, akkor csak a bal füled zúg tőle? Légy nyugodt, olyan zúgás lesz mind a két füledben, ahogy húsvétkor szoktak harangozni!" A felcser felállt a székről, oldalvást az ajtó felé húzódott, de Makar az mondta: „No, ne idegeskedj, ülj vissza a székre, egyáltalán nem akarlak megütni, csupán csak példaképpen magyarázom. Világos?"

De hát hogyne idegeskedett volna az a felcser? Csupa óvatosságból már-már az ajtóhoz húzódott, aztán Makar szavai után

leült a szék legszélére, de azért folyton az ajtóra tekingetett... Makar ökölbe szorította a kezét, körülnézte mindenfelől, mintha először látná életében, aztán megint csak megkérdezte: „És ha másodszor is odaviszem neked ezt az ajándékot, akkor mi lesz?" A felcser megint felállt és az ajtó felé húzódott. Megfogta a kilincset, és azt mondta: „Micsoda ostobaságokat talál ki! A maga öklének semmi köze sincs az orvostudományhoz meg az idegekhez!" „Nagyon is sok köze van" – vágott vissza Makar, megint megkérte, hogy üljön le, és udvariasan leültette a székre. De ekkor a felcser minden átmenet nélkül borzasztóan izzadni kezdett, és kijelentette, szörnyű sok dolga van, azonnal el kell mennie, hogy fogadhassa a betegeit. De Makar határozottan azt mondta, hogy a betegek várhatnak néhány percet, hogy erről az orvosi témáról tovább folyik a vita, és hogy ő, Makar, öt pont előnyt ad neki ebben a tudományban.

Davidov fáradtan mosolygott, a számvivő száját a tenyerével eltakarva halk, öregasszonyos nevetéssel nevetett, de Razmjotnov teljes komolyságát megőrizve így folytatta:

– „Nos hát – mondta Makar –, ha másodszor is odacsapok neked, ugyanarra a helyre, ne gondold, hogy csak a bal szemedből buggyan ki a könny. Mind a kettőből úgy fog csorogni, akár az érett paradicsomból a lé, ezért kezeskedek! Hát ilyen az idegnátha is: ha a bal orrlyukból folyik, akkor folynia kell a jobbból is. Világos?" De a felcser most már felbátorodott, és azt mondta: „Ne okoskodjon, kérem, ha egyszer úgysem ért az orvostudományhoz, és szedje csak azokat a cseppeket, amelyeket felírok." Tyű, hogy felpattant erre Makar! Majd a plafonig ugrott, és most már egészen elváltozott hangon azt üvöltötte: „Még hogy én nem értek az orvostudományhoz?! Hinnye, te vén klistély! A német háborúban négyszer sebesültem meg, kétszer kaptam légnyomást, egyszer meg gázmérgezést, a polgárháborúban háromszor sebesültem meg, harminc kórházban, tábori kórházban meg ispotályban feküdtem, és még én nem értek semmit az orvostudományhoz?! Tudod te, hashajtópor, milyen doktorok meg professzorok gyógyítottak engem? Te még álmodban se láttál olyan

tudós embereket, te vén bolond!" De a felcser most már megmakacsolta magát, valahogy bátorságra is szert tett, és rámordult Makarra: „Lehet, hogy tudós emberek gyógyították, de maga, tisztelt úr, nem is konyít az orvostudományhoz!" Erre Makar azt mondja neki: „Te meg annyit érsz az orvostudományban, mint lyuk a perecen! Te csak azt tudod, hogy kell elvágni az újszülöttek köldökzsinórját meg visszaigazítani az öregek sérvét, de az idegekhez annyit értesz, mint tyúk az ábécéhez! Nem éred te fel ésszel az idegek tudományát!"

No, szó szót követett, jól lepocskondiázták egymást, és a felcser úgy gurult ki Makar kis szobájából, mint egy cérnagombolyag.

Makar meg lehűlt egy kicsit, aztán azt mondja nekem: „Menj a vezetőségbe, én meg egyszerű házi szerekkel kezelem magam egy keveset, bedörzsölöm az orrom faggyúval, és mindjárt megyek." Láttad volna, Davidov, hogy jelent meg egy óra múlva! Olyan óriási és setétkék lett az orra, mint egy padlizsán, és valahová oldalt lógott. Biztosan eltörte, ahogy dörzsölte. És az egész vezetőség tele volt Makarnak, vagyis az orrának a faggyúszagával. Ahogy ránéztem, hidd el, majd megpukkadtam a nevetéstől. Hát cudarul elcsúfította magát a legény! Meg akartam kérdezni, mit művelt magával, de a nevetéstől lélegzethez sem jutottam. Borzasztóan haragudott, azt kérdezte: „Mit nevetsz, te bolond, félkegyelmű, fényes pitykét találtál az úton, vagy mi? Minek örültél úgy meg, te, Trofim-fia? Annyi eszed van, mint Trofimnak, a bakkecskének, és lám, mégis kineveted a rendes embereket!"

A lóistállóba indult, én meg utána. Látom, Makar leakasztotta a nyerget, megnyergelte a herélt sárgát, vezeti kifelé az istállóból, és ezt mind, szótlanul. Szóval haragszik – amiért kinevettem. Azt kérdeztem: „Hová készülsz?" Nagyon mogorván azt felelte: „Nekeresdre pálcát vágni – terád vágni!" „Ugyan mért?" – kérdeztem. Nem felelt. Vele indultam, hogy elkísérjem. Egészen a lakásáig hallgattunk. A kisajtónál odadobta nekem a kantárszárat, ő maga meg bement a házba. Ahogy megint kilép, látom:

rendje-módja szerint a vállán átvetve, szíjon lóg a táskában a pisztoly, a kezében meg törülközőt tart...

– Törülközőt? – csodálkozott Davidov. – Mért törülközőt?

– Hát mondtam már, hogy borzalmas náthája van, zsebkendővel sehogy sem éri be, a taknyát meg csak úgy egyszerűen, ahogy mi szoktuk, a földre csapni még a határban is restelli. – Razmjotnov hamiskásan elmosolyodott. – Ne ítéld meg, mert akárhogy is: angolul tanul, nem viselkedhet ilyen műveletlenül... Hát erre az esetre vitt magával zsebkendő helyett törülközőt. Azt mondom neki: „Inkább a fejedet kötözném be, a sebedet takarnád el, Makar." Erre dühbe gurult, rám ordított: „Ugyan hát ez is seb, az ördög vigyen el! Kiugrott a szemed, nem látod, hogy ez nem seb, hanem csak karcolás?! Nem kell nekem az efféle kisasszonyos kényeskedés! Megyek a brigádba, a szél majd megfújja, beszórja egy kis porral, és úgy begyógyul, akár a vén kutya sebe. Te meg ne üsd bele az orrod a más dolgába, és tisztulj innét ezekkel a bolond tanácsaiddal!"

Láttam, hogy a felcserrel való összecsapás meg az én nevetésem után nagyon rossz kedve lett, így hát nagyon óvatosan tanácsoltam neki, hogy ne fitogtassa a pisztolyát. Tyű, de felcsattant! Elküldött az édesjóanyámhoz, és azt mondta: „Énrám minden bitang rám lőhet, én meg csúzlival járjak? Nyolc esztendeig a zsebemben hordtam a pisztolyt, kilyuggattam vele annyi zsebet, hogy se szeri, se száma, de most már elég! Mától fogva nyíltan fogom hordani. Nem loptam én, hanem a véremmel szolgáltam meg érte. Nemhiába adták a mi drága Frunze elvtársunk nevében, nemhiába van rajta a markolatán, egy ezüstlemezen a nevem is! Olyan nincs, pajtás; és lám, megint csak beleütöd az orrod a más dolgába." Avval nyeregbe ült és ellovagolt. Amíg ki nem ért a faluból, állandóan hallani lehetett, hogy fújja az orrát a törülközőbe, hogy trombitál. Szólj neki, Szemjon, a pisztoly dolgában. Mégse jó ez a nép előtt. Terád hallgat.

Davidov tudatáig nem hatottak el Razmjotnov szavai. Lekönyökölve, arcát tenyerébe támasztva, az asztal tintafoltok borította, csorba lapját bámulta, eszébe jutott Arzsanov elbeszélése,

és azt gondolta: „No jó, tegyük fel, hogy Jakov Lukics kulák, de miért éppen őt gyanúsítsam? Ő maga nem nyúl puskához, ahhoz túlságosan öreg és okos; Makar is azt mondja, hogy gyors lábú, fiatal ember szaladt el előle. De hátha Lukics fia egy húron pendül az apjával? Mindegy: kétségtelen bizonyítékok nélkül nem szabad leváltani Jakov Lukicsot a gazdasági vezetői tisztségből, mert evvel csak megijesztenénk, ha belegabalyodott valami összeesküvésbe, sőt a többieket is megriasztanánk. Mert Lukics egyedül nem vállalkozik ilyesmire. Okos a bitang, és egymaga a világért sem kockáztat meg semmi effélét, tehát ugyanúgy kell viselkedni vele szemben, mint eddig, a gyanúnak még halvány jelét se szabad mutatni, másképp könnyen elrontjuk az egész dolgot. Márpedig most már mindjárt aduval kezdődik a játék... Be kell menni a kerületbe mielőbb, beszélni kell a kerületi pártbizottság titkárával meg a GPU főnökével. A mi GPU-nk csak a száját tátja, itt meg már puskával durrogatnak éjszakánként. Ma – Makarra, holnap – énrám vagy Razmjotnovra. Nem, ez sehogy se járja. Ha nem intézkedünk, valami aljas dög három nap alatt sorra lepufogtat bennünket... De Lukics mégis aligha kapcsolódik bele ellenforradalmi játékba. Túlságosan is körültekintő ahhoz, ez tény! Meg aztán mi értelme is volna? Vezetőségi tag, gazdasági vezető, jómódban él. Nem, én valahogy nem hiszem, hogy bármi is a múlthoz húzná. A múlthoz nincs visszatérés, ezt meg kell értenie. Más dolog volna, ha most valamelyik szomszédunkkal háborúba keverednénk – akkor talán aktivizálódna, de most nem hiszek az aktivitásában."

Davidov tűnődését Razmjotnov szakította félbe. Sokáig szótlanul nézte barátjának megványadt arcát, aztán gyakorlatiasan megkérdezte:

– Reggeliztél-e máma?

– Reggeliztem-e?! Miért? – kérdezte szórakozottan Davidov.

– Borzasztó sovány vagy! Csak a pofacsontod áll ki, de az is összesült a napon.

– Már megint a régi nóta?

– Nem, nem, komolyan beszélek, higgy a szavamnak!

– Nem reggeliztem, nem értem rá, meg hát nem is voltam éhes, hisz olyan forróság van reggel óta.

– Én meg valahogy megéheztem. Gyere velem, Szjoma, falatozzunk egy kicsit – ajánlotta Razmjotnov.

Davidov kelletlenül ráállt.

Együtt kiléptek az udvarra, és ürömillattal teljesen átitatott száraz, meleg szél forró lehelete csapta meg őket a sztyepp felől.

Davidov megállt a kisajtónál.

– Kire gyanakszol, Andrej?

Razmjotnov felhúzta a vállát, és lassan széttárta karját.

– Tudja a fene! Magamban már én is latolgattam, de a világon semmit se tudtam kisütni. Sorra vettem a faluban minden kozákot, de semmi okosat se tudtam kitanálni. Valami ördög rejtvényt adott fel nekünk, és most törhetjük a fejünket. Járt itt egy elvtárs a kerületi GPU-ból, körülkerülte néhányszor a Makar házát, kikérdezte Makart, Scsukar apót, Makar háziasszonyát meg engem, megnézte azt a hüvelyt, amelyet tanáltunk, de hát arra nincs ráírva semmi... Avval el is ment. „Biztosan valami ellenség ütötte fel a fejét nálatok" – mondta. Makar meg mindjárt azt kérdezte tőle: „Hát teszerinted, te nagyokos, néha a jó barátok is lövöldöznek egymásra? Ereggy innét a fészkes fenébe! Nélküled is elboldogulunk." Az a csudabogár hallgatott egy darabig, csak az orrát szörtyögtette, aztán nyeregbe ült és elvágtatott.

– Mit gondolsz, Osztrovnovtól nem telik ki ilyesmi? – kérdezte óvatosan Davidov.

De Razmjotnov, aki már-már megfogta a kisajtó kallantyúját, még a kezét is leengedte meglepetésében, és elnevette magát.

– Mi az? Meghibbantál? Még hogy Jakov Lukics? Aztán mi a hét nyavalyának vágna bele ilyesmibe? Hisz a szekérnyikorgástól is fél, te meg lám, milyen butaságot tanálsz ki! Nyakam teszem rá, hogy ő ilyet nem csinál! Akárki más inkább, csak nem ő!

– Hát a fia?

– Megint mellélőttél. Ha így vaktába bökdösöl az ujjaddal,

még engem is eltanálsz. Nem, ez fogósabb rejtvény... Ez titkos lakat.

Razmjotnov elővette dohányzacskóját, cigarettát sodort, de eszébe jutott, hogy a minap ő maga írt alá egy kötelező rendeletet, amely megtiltja a gazdasszonyoknak, hogy nappal befűtsenek a kemencébe, a férfiaknak meg hogy rágyújtsanak az utcán, és bosszúsan összegyűrte a cigarettát. Davidov meghökkent pillantására, mintha nem is magáról, hanem valaki idegenről beszélne, szórakozottan azt felelte:

– Mindenféle buta rendeleteket adnak ki mostanában! Nem szabad az udvaron füstölni, menjünk, otthon nálam majd rágyújtunk.

*

Razmjotnov öreg édesanyja mindig ugyanazt: aprított szalonnával egy kissé szegényesen megízesített, híg köleskását tálalt fel reggelire, amelyet Davidov már nagyon unt. De amikor az öregasszony hozott a kertből egy tál nyers uborkát, Davidov felélénkült. Élvezettel megevett két föld- és napszagú, jóízű uborkát, megivott egy csupor gyümölcspárlatot, és felállt az asztaltól.

– Köszönöm, mama, dugig jóllaktam. Az uborkát külön köszönöm. Az idén először kóstoltam friss uborkát. Szó, ami szó, nagyon jó, ez tény!

A nyájas, beszédes öregasszony bánatosan a tenyerébe támasztotta az arcát.

– Hát honnan volna uborkád neked, szegény fejednek? Hisz nincs feleséged!

– Egyelőre még nem tettem rá szert, sose érek rá – felelte mosolyogva Davidov.

– Ha nem érsz rá feleségre szert tenni, akkor nincs kitől várni korai uborkát. Hisz te magad csak nem bajmolódol a palántákkal meg a palántálással?! Lám, az én Andrjuskám is asszony nélkül maradt. Ha nem volna anyja, rég kinyútotta volna a papucsot az éhségtől. De hát az anyja hébe-hóba csak jóltartja. Elfog a búbánat, hogyha rátok nézek. Az én Andrjuskám is üres

szánkót hajt, meg Makarka, meg te is. Hogy nem szégyellitek magatokat mind a hárman? Ilyen erős bikák, és csak jönnekmennek a faluban, nincs szerencséjük a fehérnépnél. Hát csakugyan nem nősül meg egyikőtök se? Hisz ez szégyen-gyalázat, úgy bizony!

– Mihozzánk senki se jön, mama – ingerkedett anyjával nevetve Razmjotnov.

– Hát hogyne? Nem is megy hozzátok senki se, ha még öt esztendeig agglegénykedtek. Mi a manónak kellenétek akár egy asszonynak is, ha megvénültök? A jányokról már nem is beszélek, annak az ideje elmúlt, hogy jányokat kérjetek meg!

– A jányok nem jönnek hozzánk, magad mondod, hogy megöregedtünk, az özvegyek meg nekünk nem kellenek. A mások gyermekeit tartsuk el? Vigye el őket az ördög! – tréfálkozott tovább Razmjotnov.

Úgy látszik, őneki nem volt újság az efféle beszélgetés, de Davidov mélyen hallgatott, és valahogy kényelmetlenül érezte magát.

Megköszönte a háziaknak a szíves vendéglátást, elbúcsúzott tőlük, és a kovácsműhelybe indult. Az átvevő bizottság megérkeztéig szerette volna ő maga – mégpedig tüzetesen – megvizsgálni a szénakaszálásra megjavított kaszáló és kaparógépeket, annál is inkább, mert a javítás munkálataiba ő is befektette munkájának egy részét.

Tizedik fejezet

A falu legszélén álló ósdi kovácsműhely az ismerős szagokkal és hangokkal fogadta: Ippolit Szidorovics kezében ugyanúgy csengett és táncolt a kalapács, amely engedelmeskedett gazdája minden mozdulatának, már messziről hallatszottak az utolsó napjait élő fújtató asztmás sóhajai, és a sarkig kitárt ajtón ugyanúgy

áradt kifelé az égő szén kesernyés bűze, meg a még ki nem hűlt pörk felejthetetlen, csodálatos illata, mint azelőtt.

A magányos kovácsműhely környéke néptelen volt és üres. A közeli kitaposott út felől napsütötte por és laboda szaga szállt. A műhely gyeptéglákkal szorosan lenyomatott, behorpadt, fonott vesszőfedelén vadkender és burján nőtt. Seregestül nyüzsögtek rajta a verebek. Mindig, még télen is, itt, az ócska műhely eresze alatt laktak, és szüntelen csiripelésük mintegy aláfestette a kalapács csengő szavát meg az üllő kongását.

Salij úgy fogadta Davidovot, mint régi barátját. Unalmas volt egész napokat a kohót kezelő sihederrel töltenie, szemmel láthatóan megörült Davidov jöttének, és érdes, vaskemény kezét odanyújtva vidáman dörmögte:

– Régen, régen nem jártál itt, elnök! Megfelejtkezel a proletariátusról, még látogatóba se jössz, úgy látszik, nagyon büszke lettél, legény. Azt mondod, látogatóba jöttél? Hogyisne már! Azért jöttél, hogy megnézd a kaszálógépeket, ismerlek én, legény! No, menjünk, nézd meg. Úgy felsorakoztattam őket, mint valami parádéra, ahogy a kozákokat a szemlén szokták. Menjünk, menjünk, csak aztán ne nagyon akadékoskodj ezen a szemlén. Magad is segédmunkás voltál nálam, így hát most nincs kit felelősségre vonni.

Davidov minden kaszálógépet tüzetesen és sokáig vizsgálgatott. De akármilyen aprólékos volt ez a szemle, két-három kisebb hiányosság kivételével nem talált hibát a javításban. De az öreg kovács mégis egészen komolyan megsértődött.

Davidov nyomában sorra járta a kaszálógépeket, bőrkötényével le-letörölte bíborvörös arcáról a verejtéket, és méltatlankodva így szólt:

– Túlságosan is szőrszálhasogató gazda vagy te! Pedig teljesen felesleges ez az akadékoskodás... No, mit szamuklálsz itt? Mit keresel, kérdem. Hát mi vagyok én neked, cigány, vagy mi? Kopácsolt itt egy kicsit a kalapáccsal, hegesztgetett, ahogy épp a kezére állt, aztán bemászott a kibitkájába, elindította a lovakat, és azóta nem is láttuk! Nem, legény, én mindent lelkiismeretesen

csináltam, mintha magamnak csináltam volna, úgyhogy nincs itt mit szaglászni meg folyton akadékoskodni.

– De hisz nem akadékoskodok én, Szidorovics, mit fecsegsz összevissza?

– Ha minden akadékoskodás nélkül vizsgálnád, akkor már rég sorra vizsgáltad volna mind, de te még mindig csak mászkálsz minden egyes gép körül, megszagolsz, megtapogatsz mindent...

– Az én mesterségem már csak ilyen: a szemednek hihetsz, de azért csak tapogass a kezeddel – próbálta tréfával elütni a dolgot Davidov.

De amikor különösen szigorúan kezdett vizsgálgatni egy ütöttkopott, rozoga kaszálógépet, amely a társadalmasítás előtt Antyip Gracsé volt, Salij felvidult, és mintha elfújta volna a szél a méltatlankodását. Marokra fogta a szakállát, és nem tudni, kire kacsingatva, ravaszul nevetgélve, gúnyosan azt mondta:

– Feküdj le, feküdj le, Davidov, a földre! Mit kerülgeted, mint kakas a tyúkot? Feküdj hasra, és a fogaddal próbáld ki a kaszahajtórudat. Mit tapogatod, mint egy kisjányt? A fogaddal próbáld ki, a fogaddal. Ej, te koca-kovács! Hát csakugyan nem ismered meg a saját munkádat? Hisz ezt az egész gépet te javítottad... saját kezűleg! Határozottan állítom, legény, hogy ez úgy, ahogy van, a te munkád, és te nem látod, nem ismered meg. Így aztán megeshet, legény, hogy este megnősülsz, és másnap még a fiatal feleségedet se ismered meg...

A saját tréfájával igen elégedett Salij fülsiketítő hahotára fakadt, és köhögve csapkodott mind a két kezével, de Davidov egy cseppet sem sértődött meg.

– Hiába nevetsz, Szidorovics – felelte. – Én mindjárt megismertem ezt a kisteljesítményű középparaszti kaszálógépet, a magam munkáját szintén. De teljes szigorúsággal felülvizsgálom, hogy a kaszáláskor majd ne kelljen pironkodnom. Mert ha véletlenül valami baleset történik ezzel az ócskavasnak való géppel, te leszel az első, aki még a kaszálók előtt azt mondod: „Lám, kalapácsot, harapófogót bíztam Davidovra, ő meg csak rongált vele." Így lesz, vagy nem?

– Persze hogy így. Hogy is lenne másképp? Aki csinálta, az feleljen érte.

– Te meg azt mondod: „Nem ismerted meg." Megismertem én a kisaranyost, de magamat még jobban felelősnek érzem.

– Szóval nem bízol magadban?

– Néha megesik ...

– Jobb is az, legény – helyeselte a hirtelen elkomolyodó kovács. – A mi dolgunk a vas mellett, hogy úgy mondjam, felelősségteljes, és ezt a mesterséget nem lehet egy csapásra megtanulni, bizony nem lehet ... Nemhiába járja nálunk, kovácsoknál az a szólásmondás: „Higgy a pörölynek, kalapácsnak, kezednek, de ne higgy, amíg fiatal vagy, a tulajdon eszednek." Nagy gyárban vagy kis műhelyben egyformán felelősségteljes ez a munka, ezt határozottan állítom neked! Tavaly hozzám kovártélyozták be az Állati-melléktermékgyűjtő Vállalat kerületi vezetőjét; megbízottnak küldték ki a falunkba. Mi olyan szívesen fogadtuk a gazdaszszonnyal, mint édesgyermekünket, de se az én öreg feleségemmel, se velem nem beszélgetett, megalázónak tartotta magáta. Asztalhoz ül ... hallgat, feláll az asztaltól ... hallgat, megjön a községi szovjetből ... hallgat, elmegy hazulról ... hallgat. Akármit kérdezek a politikáról meg a gazdasági életről, csak azt dörmögi rá: „Ez nem tartozik rád, öreg." Evvel aztán be is fejeződött a beszélgetésünk. Három napot csendeskén, szótlanul töltött ott nálunk a mi lakónk, de a negyedik napon megszólalt ... Reggel roppant büszkén kijelenti nekem: „Mondd meg az öregasszonynak, hogy ne serpenyőben hozza nekem a burgonyát, hanem tányéron, és hogy ne törölközőt, hanem valami szalvétát tegyen az asztalra. Én művelt ember vagyok, azonfölül pedig a kerületi bizottság felelős munkatársa, és nem szeretem az ilyen gyatra kiszolgálást." Erre végképp megharagudtam rá, és azt mondtam: „Büdös serke vagy te, nem művelt ember. Ha művelt ember vagy, akkor zabálj abból, amiben elébed teszik az ételt, és abba törüld a szád, amit adnak, mert a mi házunkban amióta élek, nem volt szalvéta, a tányérokat meg mind eltörte az öregasszony. Én egy kopejkát se fogadok el tőled, az öregasszony meg azt se tudja,

hogy járjon a kedvedben, hová ültessen, hogy vesse mentől puhábbra az ágyad éjszakára, te meg a háztetőnél is fentebb hordod az órodat: »Felelős munkatárs vagyok!« Ugyan miféle felelős munkatárs vagy te? – kérdeztem. – A nyúl- meg az ürgebőrt rázod magadon a hivatalodban, ez az egész »felelősség«. Nem vagy te felelős munkatárs, de én... felelős munkás vagyok! Az elnök meg a sejttitkár után én vagyok a legelső személy a faluban, mert énnélkülem nincs se szántás, se szénakaszálás. Nekem a vasas mesterség van a kezemben, neked meg a bőrgyűjtés, hát melyikünk a fontosabb a munkája szerint? Te magad tartod felelős munkatársnak, én meg magam... felelős munkásnak. Hát hogy férünk meg egymással mi, két »felelős« egy szobában. Sehogy se férünk meg! Azt mondom: vedd a táskád, jó ember, és eriggy innét, amerre az ég szőke, de hamarost, mert énnekem ilyen rátarti emberre, mint te vagy, a világon semmi szükségem sincs."

Davidov úgy összehunyorította szemét, hogy alig látszott a fénye egy keskeny résen át.

– Kirúgtad? – kérdezte halkan, a nevetéstől remegő hangon.

– Végképp! Azon nyomban! Eloldalgott, de még meg se köszönte a vendéglátást az a felelős bitang kutya.

– No, derék ember vagy, Szidorovics!

– Nem sok derekasság van ebben, de egy ilyen kovártélyost restelltem volna tovább megtűrni.

Davidov egy cigarettaszünet után megint hozzáfogott, hogy megvizsgálja a felszerelést, és csak délután végzett vele. Amikor elbúcsúzott Salijtól, meghatottan köszönetet mondott lelkiismeretes munkájáért.

– Hány munkaegységet számoltak el neked a javításért? – érdeklődött aztán.

Az öreg kovács elkomorodott és félrefordult.

– Jakov Lukics számolja el... nesze semmi, fogd meg jól...

– Mi köze ehhez Jakov Lukicsnak?

– Az a köze hozzá, hogy ő szab törvényt a számvivőnek. A számvivő azt jegyzi be, amit ő mond.

– De mégis mennyit?
– Jószerivel semmit, legény, nyúlfarknyit.
– Hát hogy lehet ez? Mért?
A rendszerint jámbor kovács ezúttal olyan dühösen nézett rá, mintha nem Davidov, hanem maga Jakov Lukics állt volna előtte.
– Azért, mert az én munkámat sehogy se akarják rendesen kiszámítani. Ha eltöltök egy napot a kovácsműhelyben... beírnak egy munkaegységet. De az, hogy dolgoztam-e ott, vagy cigarettákat sodortam, mindegy nekik! Lehet, hogy egy nap alatt öt munkaegységre valót dolgoztam a javításon, akkor is csak egyet írnak. Ha kétfelé szakadok is az üllő mellett, akkor se szerzek többet egy munkaegységnél. Úgyhogy a te fizetségedtől, legény, nemigen hájasodik meg az ember, éhen éppen nem hal, de nősülni nem nagyon van kedve!
– Ez nem az én fizetségem! – felelte élesen Davidov. – Ez nem kolhozfizetés! Miért nem szóltál nekem előbb erről a képtelenségről?
Salij zavarba esett, és láthatóan kedvetlenül felelte:
– Hogy is mondjam csak, legény, restelltem egy kicsit. Valahogy szégyelltem-formán. Gondoltam, hogy határozottan panaszt teszek neked, de aztán azt gondoltam, hogy azt mondod: „Lám, milyen telhetetlen, semmi sem elég neki..." Ezért hát hallgattam. De most beszélek, sőt még többet is mondok: őkegyelméék csak az olyan munkát veszik számításba, amelyik mutatós, mondjuk az ekék, sorművelők, egyszóval a szembetűnő felszerelés javítása, de ami az apróságokat, mondjuk a lópatkolást, a patkókészítést, a láncokat, a csűrökre való kajmókat, a különféle ajtósarkokat meg egyéb apróságokat illeti, azokat ők semmiképpen se veszik számításba, és hallani se akarnak róla. Márpedig én azt tartom, hogy ez helytelen, mert az effajta apróságokra sok időt kell fordítani.
– Megint azt mondod: „ők", hát kik azok az „ők"? A számvivő egyedül vezeti a kimutatást, és felel is érte a vezetőség előtt – jegyezte meg bosszúsan Davidov.
– A számvivő vezeti is, de Lukics kijavítja. Te azt magya-

rázod nekem, hogy kellene lenni a dolognak, én meg azt magyarázom neked, hogy van a valóságban.

– Nagyon rossz, ha így van a valóságban.

– Hát ez nem az én hibám, legény, hanem a tied.

– Nélküled is tudom, hogy az én hibám. Ki kell javítani minél előbb. Mindjárt holnap összehívom a vezetőségi ülést, és kifaggatjuk Jakov Lukicsot... Beszélünk vele amúgy istenigazában! – mondta határozottan Davidov.

De Salij csak nevetett a szakállába.

– Nem ővele kell beszélni...

– Hát kivel szerinted? A számvivővel?

– Veled.

– Velem? Hm... No, ki vele!

Salij fürkészően, tetőtől talpig végigmérte Davidovot, mintha az erejét latolgatná, aztán lassan megszólalt:

– Vigyázz, legény! Bántó szavakat mondok neked... Nem akartam, de mégis kell. Attól tartok, hogy mások nem mernek ilyen szavakat mondani neked.

– Ki vele, ki vele! – bátorította Davidov, aki titokban érezte, hogy ez a beszélgetés nem a legkellemesebb lesz számára, és a legjobban attól félt, hogy Salij majd a Luskával való viszonyáról beszél.

De Salij, eleinte, várakozása ellenére, másról kezdett beszélni.

– Ha rád néz az ember, külsőre igazi elnöknek látszol, de ha egy kicsit jobban megkaparjuk a dolgot... nem elnök vagy a kolhozban, hanem ahogy mondani szokták, csak afféle küddki-híddbe.

– No, ez kedves! – kiáltott fel egy kissé mesterkélt vidámsággal Davidov.

– Nem túlságosan kedves – folytatta szigorúan Salij. – Nincs ebben semmi kedves, ezt határozottan állítom neked. Lám, te a kaszálógépek alá mászol, felülvizsgálatot tartasz, ahogy jó gazdához illik, néha kinn lakol a mezőn, magad is szántasz, de abból, ami tenálad, ott a vezetőségben történik, egy körömfeketényit se látsz, arról semmit se tudsz. Ha kevesebbet őgyelegnél a mezőn, többet lennél itthon a faluban, jobban folynának a dol-

gok. De te szántóvető is vagy, kovács is vagy, egyszóval ahogy a nóta mondja: „A határban kaszás, a táncban meg dudás", az egész gazdaságot pedig Osztrovnov irányítja. Te kiejtetted a kezedből a hatalmat, Osztrovnov meg felvette...

– Gyerünk tovább – mondta szárazon Davidov. – Ki vele, ne restelld!

– Mondhatom tovább is – egyezett bele készséggel Salij. Kényelmesen elhelyezkedett a kaszálógép nyereglapján, egy kézmozdulattal hellyel kínálta Davidovot maga mellett, és amikor a műhely ajtajában észrevette a kohókezelő fiút, aki a beszélgetésükre fülelt, dobbantott egyet a lábával, és öblösen rákiáltott: – Takarodj innét, te ördögfattya! Nem tanálsz magadnak dolgot? Folyton csak hallgatóznál, disznó kölyke?! Mingyán leveszem a nadrágszíjat, oszt úgy elverlek, mint a kétfenekű dobot, megtanítlak móresre! Akkor majd bedugul a füled. Nézze meg az ember, milyen kotnyeles suhanc!

A szurtos kamasz megvillantotta nevetős szemét, és mint az egér, sírült be a műhely sötét belsejébe, ahonnan mindjárt hallatszott is a fújtató rekedt zihálása, és bíborvörösen meglobbant a kohóból kicsapó láng fénye. Salij meg most már jólelkűen mosolyogva így folytatta:

– Tanítgatom ezt az árvát a kovácsmesterségre. A felnőtt legények közül senki, de senki sem akar kovácsműhelybe jönni. Határozottan elkényeztette őket a szovjethatalom! Mindegyik doktor meg agronómus, meg ilyen vagy olyan mérnök akar lenni, de ki fog a népnek csizmát, nadrágot varrni, ki fogja a lovakat patkolni, ha mi öregek sorra meghalunk? Nálam is ugyanígy van: senkit se tudok a műhelybe csalogatni, mindenki úgy menekül a kovácsműhely füstjétől, mint ördög a tömjéntől. Ezt a Vanyatkát kellett idevennem. Rátermett az ördögfattya, de hogy mennyi komiszságot el kell tűrnöm tőle... se szeri, se száma! Hol a más kertjébe mászik be nyáron, és én felelek érte, hol otthagyja a műhelyt, és elszökik horgászni: fenékjáró küllőt fogni, vagy más valami teljességgel haszontalan dolgot talál ki. Az édes-nagynénje, akinél lakik, nem boldogul vele, így hát nekem kell elvi-

selnem és eltűrnöm minden komiszságát. De én csak szidni tudom, arra, hogy árvát megverjek, nem áll rá a kezem. Így van ez, legény! Nehéz dolog a mások gyermekeit nevelni, kivált az árvákat. De én vagy tízből mégis igazi kovácsot faragtam már életemben, és most Tubjanszkojban is, Vojszkovojban is meg más falvakban is az én kezem alatt tanult kovácsok szorgoskodnak a műhelyekben, sőt egy Rosztovban, a gyárban dolgozik. Ez nem tréfadolog, legény, te magad is gyárban dolgoztál, így hát tudod: oda nem akárkit vesznek fel. Épp arra vagyok én büszke, hogy ha meg is halok, az én tanításomnak nem is egy tucat örököse marad még a világon. Jól beszélek?

– Inkább a tárgyról beszéljünk. Milyen rendellenességeket találsz még a munkámban?

– Egy dolog nincs tenálad rendben: te csak a gyűléseken vagy elnök, a mindennapi munkában meg Osztrovnov. Ez az oka minden bajnak. Én úgy vélem, tavasszal a szántóvetők közt kell lenned egy ideig, hogy példát mutass nekik: hogy kell közös gazdaságban dolgozni, meg hogy magad is megtanulj szántani, mert nem árt, ha egy kolhozelnök ahhoz is ért. De azt, hogy most mért lebzsel odakint a határban, végképp nem tudom felfogni. Hát abban a gyárban, ahol dolgoztál, az igazgató napok hosszat az esztergapadnál áll? Kötve hiszem!

Salij sokáig beszélt még a kolhozban levő rendellenességekről, arról, ami Davidov számára láthatatlan maradt, mert Jakov Lukics, a számvivő meg a raktáros gondos igyekezettel eltitkolta előtte. De egész elbeszéléséből az derült ki: valamennyi sötét ügynek az élén már a kolhoz megalakulásának kezdete óta a látszólag csendes Jakov Lukics állt és áll mind ez ideig.

– De miért nem szólaltál fel egy gyűlésen sem? Vagy neked nem drága a kolhoz ügye? És még te mondod: „Én proletariátus vagyok!" Hát hogy az ördögbe volnál te proletariátus, ha egyszer csak a markodba suttogsz, a gyűléseken meg lámpával kell megkeresni?

Salij lehajtotta fejét, sokáig némán forgatott egy letépett fűszálat, és ez a törékeny, súlytalan fűszál olyan furcsán hatott

alig-alig hajló, óriási, fekete ujjai közt, hogy Davidov önkéntelenül elmosolyodott. Salij meg olyan figyelmesen nézegetett valamit a lába alatt, mintha ettől a nézegetéstől függene a válasza. Hosszú hallgatás után azt kérdezte:

– Mondtad tavasszal a gyűlésen, hogy Atamancsukovot zárják ki a kolhozból?

– Felvetettem ezt a kérdést. Hát aztán?

– És kizárták?

– Nem. Sajnos; mert ki kellett volna zárni.

– Sajnosnak sajnos, de nem a sajnálkozásról van szó ...

– Hát miről?

– Jusson eszedbe, kik szólaltak fel ezellen. Nem emlékszel rá? Akkor én eszedbe juttatom: Osztrovnov is, Afonyka, a raktáros is, Ljusnya is, és még húsz ember. Ezek buktatták meg a gyűlésen a te helyes javaslatodat, ezek fordították ellened a népet. Így hát Osztrovnov nem egymaga mesterkedik. Érted már?

– Tovább.

– Mondhatom tovább is. Akkor minek kérded, hogy mért nem szólalok fel a gyűléseken? Felszólalnék egyszer-kétszer, de harmadszor már nem tudnék felszólalni: főbe kólintanának itt, ebben a műhelyben, ugyanavval a vasdarabbal, amével az imént a tűzben hevítettem, és a kezemben dédelgettem, és avval vége szakadna az én felszólalásaimnak. Nem, legény, kiöregedtem már én a felszólalásokból, szólalgassatok fel csak ti magatok, mert én még szagolgatni akarom, milyen illata van itt, a műhelyben, a pörknek.

– Valahogy eltúlozod a veszélyt, öreg, ez tény! – szólt bizonytalanul Davidov, aki még mindig teljesen annak a hatása alatt volt, amit a kovács az imént mondott.

De Salij figyelmesen Davidovra nézett kidülledő, fekete szemével, és gúnyosan hunyorogva így felelt:

– Lehet, hogy mint rosszul látó öregember csakugyan eltúlozom, ahogy mondod, de te meg egyáltalán nem látod, milyen veszélyesek azok. A fiatalos sürgés-forgás végképp elhomályosította a szemedet. Ezt határozottan állítom neked.

Davidov hallgatott egy darabig. Most őrajta volt a sor, hogy elgondolkozzék, ő is sokáig gondolkozott, és most már nem Salij, hanem ő forgatott a kezében – nem egy fűszálat, hanem egy kis csavart, amelyet most emelt fel... Sok embernek sajátja az a megmagyarázhatatlan szükséglet, hogy a tűnődés pillanataiban a kezében forgassa, vagy cibálja a szeme elé kerülő legelső tárgyat...

A nap már túljutott a delelőn. Helyet változtattak az árnyékok, és a függőlegesen tűző, égető napsugarak forrón perzselik a kovácsműhely gyeptéglával fedett, burján borította, behorpadt tetejét, a közelben álló kaszálógépeket meg a poros útszéli füvet. Süket déli csend borul Gremjacsij Logra. Az ablakvédőtáblák be vannak csukva; kihaltak az utcák; még a borjúk is, amelyek reggel óta a közökben kószáltak ide-oda, levándoroltak a patakhoz, és elbújtak a fehér fűz meg a kecskefűz sűrű árnyékában. Davidov és Salij meg még mindig a napon ült.

– Menjünk be a műhelybe, a hűvösre, mert én nem vagyok hozzászokva ehhez a napsütéshez – mondta arcáról és kopasz fejéről az izzadságot törülgetve Salij, aki már nem bírta tovább a hőséget. – Az öreg kovács olyan, akár a vénkisasszony: egyik sem szereti a napot, egész életükben hűvösölnek... ki-ki a maga módján...

Átmentek az árnyékba, és a műhely északi oldalán leültek a meleg földre. Salij egészen közel húzódott Davidovhoz, és úgy döngött, mint a folyókába belegabalyodott darázs...

– Hoprovot meg a feleségét megölték? Megölték. És miért ölték meg? Részeg fejjel? Nem, no hát ez az, legény... Nem tiszta dolog ez. Nem szoktak embert ölni csak úgy, minden ok nélkül. Én pedig így okoskodok evvel a buta öreg fejemmel: ha a szovjethatalomnak nincs ínyére Hoprov, akkor letartóztatják, elítélik és úgy végzik ki, nem pedig alattomban, ha pedig alattomban, lopva, éccaka ölték meg, a tetejébe még feleségestül, akkor a szovjethatalom ellenségeinek nincs ínyére, ez másképp nem lehet! És mért ölték meg a feleségét, kérdem én? Hát azért, hogy el ne árulja a hatóságoknak a gyilkosokat, akiket személyesen is-

mert! Mert a halottak nem beszélnek, azoktól nem kell tartani... Másképp nem lehet, ezt határozottan állítom neked.

– Ezt talán mind tudjuk, sejtjük tenélküled is, de azt, hogy ki ölte meg, ténylegesen senki se tudja. – Davidov hallgatott egy ideig, aztán ravasz sakkhúzással hozzátette: – És soha senki se fogja megtudni!

Salij mintha nem is hallotta volna Davidov utolsó szavait. A markába szorította ősz szálakkal sűrűn tarkázott szakállát, és széles mosollyal azt mondta:

– De kellemes is itt a hűvösön. Hajdanában történt velem egy eset. Úgy aratás előtt megvasaltam egy gazdag ukránnak négy alvázat. Hétköznap jött el az alvázakért, úgy emlékszek rá, mintha most történt volna, egy böjtös napon, szerdán vagy pénteken. Elszámolt velem, megdicsérte a munkámat, és áldomást adott, meghítta rá a béreseit is, akik lovakat hajtottak ide, hogy az alvázak elé fogják. Megittuk. Aztán én adtam áldomást. Azt is megittuk. Gazdag hohol volt, de jólelkű is, ami pedig ritkaság a gazdagok közt. Gondolt egyet: mulatságot csap. De nekem akkor, a legnagyobb dologidőben sok munkám volt, tömérdek mindenféle megrendelés. Azt mondom neki: „Te, Trofim Gyenyiszovics, csak igyál tovább a béreseiddel, de engem engedj el, legény, nem maradhatok: sok a dolgom." Beleegyezett. Ők tovább pálinkázgattak, én meg mentem a műhelybe. Zúgott a fejem, de erősen álltam a lábomon, erőt éreztem a kezemben is, de mégis hóttrészeg voltam, legény. Vesztemre egy csengős trojka közeledett a műhelyhez. Kimentem. Könnyű fonott kocsiban ernyő alatt Szelivanov, egy földbirtokos ült, akit az egész környék ismert; borzasztó gőgös volt és olyan gazember, amilyent még nem látott a világ... A kocsisa olyan fehér, akár a fal, és reszket a keze, ahogy kiakasztja a bal lógós istrángját. Nem vigyázott eléggé, és a lógós lerúgta a patkóját. Hát az uraság szidja, mint a bokrot: „Te emilyen meg amolyan, elcsaplak, börtönbe záratlak, még lekések miattad a vonatról", meg minden más efféle. Minálunk, a Don-vidéken a cárizmus alatt a kozákok nemigen hajlították meg a derekukat a földesurak előtt. Így volt ez Sze-

livanovval is: köpök én őrá, ha akármilyen gazdag földesúr is. Kimentem hát, igen vidáman a pálinkától, megálltam az ajtónál és hallgattam, ahogy leszedi a keresztvizet a kocsisról. Felfortyantam, majd szétvetett a düh. Szelivanov meglátott és rám orditott: „Hé, kovács, gyere csak ide!" Azt akartam mondani neki: „Neked van szükséged énrám, hát gyere te ide", de mást gondoltam: elindultam felé, rá mosolyogtam, mint valami rokonomra, odamentem a kocsihoz, nyútottam neki a kezem, és azt mondtam: „Erőt, egészséget, testvér! Hát hogysmint éldegélsz?" Úgy megrokönyödott, hogy leesett az orrárol az aranycsíptető; ha nincs egy fekete zsinórra kötve, okvetlenül eltörik! Visszatette a csíptetót az orrára, én meg tovább is előnyútva tartottam a kezem ... koromfekete volt, a piszkosnál is piszkosabb. Ő meg úgy tett, mintha nem is látná a kezemet, olyan fancsali képet vágott, mintha vackorba harapott volna, és a fogán keresztül szűrte a szót: „Mi az, részeg vagy? Kinek nyújtogatod a mancsodat, te mocskos pofájú, te?!" „Nagyon jól tudom én, ki vagy te, mondom, hogyis ne tudnám?! Olyanok vagyunk mi, mint két édestestvér: te az ernyő alá bújsz a nap elől, én meg a műhelybe, a földtető alá; jól vetted észre, hogy bár hétköznap van, berúgtam, de biztosan te se csak vasárnaponként iszol, mint a munkás nép: rezes az órod ... Így hát kisül, hogy mind a ketten nemes származásúak vagyunk, nem úgy, mint mások. És ha mégis utálsz kezet fogni velem, mert a tied fehér, az enyém meg fekete, akkor a lelked rajta. Ha meghalunk, mind a ketten egyformán megfehéredünk."

Szelivanov nem szólt, csak mósztatott a szájával, és egészen elváltozott az arca. „Mi kéne, kérdeztem, megpatkoljam a lovadat? Megcsináljuk szaporán! Hanem a kocsisodat ne szidd ok nélkül. Úgy látszik, meg se mer mukkanni. Gyere be velem a műhelybe, testvér, betesszük az ajtót jó szorosra, aztán ott próbálj szidni engem. Szeretem a bátor legényeket."

Nem szólt Szelivanov, de még jobban elváltozott az arca, hol ilyenre, hol olyanra. Hol fehér lett, hol meg veres ... de hallgatott. Megpatkoltam a lógósát, odamentem a kocsihoz. Úgy tett,

mintha nem is látna, odanyújtott a kocsisnak egy ezüstrubelest, és azt mondta: „Add oda ennek a pimasz fickónak." Elvettem a kocsistól a rubelt, és a kocsiba, Szelivanov lába elé hajintottam, és úgy mosolyogtam, mintha csudálkoznék, és azt mondtam: „Ugyan, testvér, hát szoktak rokontól pénzt elfogadni ilyen apróságért? Neked adom, térj be egy kocsmába, és igyál az egészségemre!" Erre mán nem is fehér, nem is veres, hanem valahogy kék lett az én földbirtokosom. „A te egészségedre?! – rikácsolta vékony hangon. – Dögölj meg, bitang, pimasz dög, te cucilista, hogy az anyád ezzét-azzát! Bepanaszollak a sztyanicai atamánnak! Börtönben rothasztalak el!"

Davidov olyan fülsiketítő hahotára fakadt, hogy a műhely tetejéről ijedten felröppent egy csapat veréb. Salij a szakállába mosolyogva cigarettát sodort.

– Szóval sehogy sem egyeztetek a „testvéreddel"? – kérdezte Davidov; alig tudta kinyögni a szavakat.

– Sehogy sem egyeztünk.

– És a pénz? Kidobta a kocsiból?

– Majd adtam volna én neki, ha kidobja... Elhajtatott a rubelével. Itt nem a pénzről volt szó, legény...

– Hanem miről?

Davidov olyan fiatalosan, magával ragadóan nevetett, hogy Salij is felvidult. Hahotázva legyintett.

– Egy kicsit kimutattam a fogam fehérét...

– Beszélj már, Szidorovics. Minek húzod? – Davidov merően nézett Salijra könnytől nedves szemével.

De Salij legyintgetett, és szakáll lepte száját szélesen kitátva, hangosan, mennydörgően nevetett.

– Mondd már tovább, no, ne kínozz! – kérlelte Davidov, aki e percben megfeledkezett az iménti komoly beszélgetésről, és teljesen átadta magát az önfeledt vidámság pillanatnyi rohamának.

– Hát mit van még mit mondani... ugyan mit?! Látod, legény, pimasz dögnek, semmirekellőnek nevezett, mindennek lehordott, a végén szinte fuldoklott, még topogott is a kocsi alján a lábacskájával és óbégatott: „Ilyen meg olyan cucilista! Börtönbe

záratlak!" Én meg abban az időben nem tudtam, mi az a cucilista... Azt tudtam, hogy mit jelent a „forradalom", de hogy mi a „cucilista", azt nem tudtam; azt hittem, hogy ez a legeslegsértőbb, a legsúlyosabb szidás... Azt feleltem hát neki: „Cucilista vagy te, kutyaházi, és eltakarodj innét, amíg el nem páholak!"

Egy újabb kacagási rohama hanyatt dűtötte Davidovot. Salij hagyta, hogy kedvére kikacagja magát, aztán így fejezte be:

– Harmadnap bekísértek a sztyanyicai atamánhoz. Kikérdezett: hogy is történt a dolog, olyan jót nevetett, mint te, és elengedett anélkül, hogy bedutyizott volna a sztanyicaházán. Ő maga is szegénysorból lett tiszt, így hát tetszett neki, hogy egy egyszerű kovács ennyire zavarba tudott ejteni egy gazdag földbirtokost. De mielőtt kitessékelt volna, azt mondta: „Tisztességesebben viselkedj, kozák, ne nagyon öltögesd a nyelved, mert most olyan idők járnak, hogy ma patkolsz, holnap meg téged patkolnak meg mind a négy helyütt, hogy el ne csússzál a toloncúton egészen Szibériáig. Megértetted?" „Megértettem, nagyságos uram." „No most eredj, színedet se lássam tobbet! Szelivanovval pedig közölni fogom, hogy hét bőrt lenyúztam rólad." Hát ilyen dolgok estek valamikor, legény...

Davidov felállt, hogy elbúcsúzzék a beszédes kovácstól, de Salij az inge ujjánál fogva visszahúzta, megint leültette maga mellé, és váratlanul azt kérdezte:

– Szóval azt mondod, sose tudják meg, ki ölte meg Hoprovékat? Tévedsz, legény. Okvetlenül megtudják, csak várj egy kis ideig.

Úgy látszik, az öreg tudott valamit, így hát Davidov elhatározta, hogy nyílt lappal játszik.

– Te kire gyanakszol, Szidorovics? – kérdezte egyenesen, és fürkészően nézett Salij fekete ökörszemébe, amelynek vöröses volt a fehére.

Salij futó pillantást vetett rá, és kitérően azt felelte:

– Ebben, legény, nagyon-nagyon könnyű ám tévedni...

– No de mégis?

Salij most már minden tétovázás nélkül Davidov térdére tette a kezét, és így szólt:

– Tudod mit, segéd, ígéret szép szó, ha megtartják, úgy jó: én rám ne hivatkozz, ha valami történne. Rendben van?

– Rendben.

– No hát, ebben a dologban Lukicsnak a keze is benne van. Ezt határozottan állítom neked.

– Ejnye, testvé-é-ér... – mondta elnyújtva, kiábrándultan Davidov.

– Én csak Szelivanovnak voltam „testvére", neked apád lehetnék – mondta bosszúsan Salij. – Hisz nem azt mondtam én, hogy Jakov Lukics maga ölte meg Hoprovékat, hanem azt mondom, hogy az ő keze is benne van a dologban, ezt meg kell értened, legény, ha megáldott az isten ésszel.

– És a bizonyítékok?

– Mi az, felcsaptál vizsgálóbírónak? – kérdezte tréfásan Salij.

– Ha egyszer már szóba került, ne próbáld tréfával elütni, Szidorovics, hanem mondj el mindent töviről hegyire, úgy, ahogy van. Nincs értelme, hogy bújócskát játsszunk.

– Rossz vizsgálóbíró válna belőled, legény – jelentette ki meggyőződéssel Salij. – Csak ne siess, a nyavalya törjön ki, elmondok én neked mindent töviről hegyire; el én, elejétől végig, csak győzd a szemed dörgölni utána... Lám, te se szó, se beszéd, összeszűrted a levet Luskával, hát mi a fenének kell ő neked? Nem találtál különb fehércselédet annál az orcátlan nőszemélynél?

– No, ez nem tartozik rád! – torkolta le Davidov.

– Dehogyis nem, legény, sőt nemcsak rám, hanem az egész kolhozra is tartozik.

– Hát aztán mért?

– Azért, mert amióta összeszűrted a levet evvel az országos ringyóval, rosszabbul dolgozol. Farkasvakság szállt a szemedre... És te még azt mondod, nem az én dolgom. Ez, legény, nemcsak a te bajod, hanem a mi közös bajunk, a kolhozé is. Te tán azt hiszed, hogy ez a ti etyepetyétek Luskával suba alatt maradt,

csakhogy ízről ízre mindent tud rólatok az egész falu. Lám, ha összejövünk hébe-hóba, mi, öregek is törjük a csürhejárást: hogy lehetne elszakítani téged ettől a Luskától, hogy a hideg lelje ki?! Miért? Azért, mert az ilyen fehérc elédek, mint Luska, nem munkára ösztökélik a férfiembert, hanem elráncigálják a munkától, hát azért aggódunk mink miattad... Derék, jámbor legény vagy, nem iszol, egyszóval... nem nagyon szilaj vagy, hát épp ezt használta ki az a büdös dög: felült a hátadra és hajszol. De hiszen magad is tudod, legény, mivel hajszol; hajszol, és még büszke is rá a nép előtt: lám, ilyeneket török én be! Ej, Davidov, Davidov, nem jó asszonyt tanáltál te!... Egyszer épp vasárnap, amikor mink, öregek, Beszhlebnov háza tövében tanyáztunk, te meg elmentél mellettünk, az öreg Beszhlebnov utánad nézett, és azt mondta: „Le kellett volna ezt a mi Davidovunkat mázsálni, mennyit nyomott Luska előtt, és mennyit most. A súlyának a jó felét biztosan leszedte róla Luska és megszitálta. Ez nincs rendjén, öregek: neki, a kiszitált liszt, nekünk meg, a korpa..." Hidd el, legény, ezekre a szavakra elszégyelltem miattad magam! Akárhogy is, de ez szégyellni való. Ha csakugyan csak segéd volnál az én műhelyemben, egyetlen falunkbéli se mondana egy „ejhát" sem, de hát te az egész gazdaságunknak a feje vagy... A fej pedig: nagy dolog, legény. Hajdanában, valahányszor a gyűléseken valami botlása miatt megbotoztak egy-egy kozákot, nemhiába járta ez a szólásmondás: „Hadd legyen veres a..., csak a feje legyen tiszta." Lám, minálunk nem valami tiszta a kolhoz feje, bemocskolódott egy kicsit. Luskához dörgölőzött ez a fej, és bemázolódott kátránnyal. Ha valami érdemesebb lányt vagy mondjuk özvegyet tanáltál volna, senki se szólna egy szót se, de te... Eh, Davidov, Davidov, hová tetted a szemed?! Én úgy gondolom, hogy nem a Luska szerelmétől fogytál te le, hanem a lelkiismeretfurdalástól, a lelkiismeret mardos téged, ezt határozottan állítom.

Davidov a kovácsműhely mellett elhaladó utat meg a porban fürdő verebeket bámulta. Feltűnő sápadtság borította arcát, hámló pofacsontján kékes foltok ütköztek elő.

– Hagyd már abba, no! – mondta alig érthetően, és Salijhoz fordult. – Anélkül is hányingerem van tőle, öreg!

– Hát ha az ember berúg, és utána okádik egyet, mingyán megkönnyebbül – mondta szinte csak úgy mellékesen Salij.

Davidov kínos zavarából valamelyest magához térve szárazon így szólt:

– Bizonyítékokat kérek arra, hogy Osztrovnov csakugyan bűnrészes. Mert bizonyítékok és tények nélkül ez csak amolyan rágalom. Megrövidített Osztrovnov, azért áskálódsz ellene, ez tény! Nos, milyen bizonyítékaid vannak? Beszélj!

– Butaságokat fecsegsz, legény. Mért neheztelnék én Lukicsra? A munkaegységek miatt? Én úgyse hagyom a magamét, csak megkapom, ami jár. Bizonyítékaim pedig nincsenek, nem feküdtem én Hoprovék ágya alatt, amikor megölték a feleségét, a komámasszonyt.

Az öreg felfülelt valami bentről hallatszó neszre, és váratlanul könnyeden felemelte hatalmas, zömök testét a földről. Egy pillanatig feszülten hallgatózva állt, aztán lomha mozdulattal levette fején keresztül a piszkos bőrkötényt, és azt mondta:

– Tudod mit, legény, gyere el hozzám, megiszunk egy-egy csupor jó hideg tejet, aztán ott a hűvösön folytatjuk ezt a beszélgetést. Bizalmasan mondok neked valamit... – Davidovhoz hajolt. Hangos suttogását bizonyára a közeli portákon is hallották. – Ez az ördögfióka folyton hallgatózik... Minden lében kanál, sose hagyja beszélgetni az embert, állandóan hegyezi a fülét. Uramisten, de sok mindenféle komiszságot el kell tűrnöm tőle... se szeri, se száma! Szófogadatlan, lusta véghetetlenül, rakoncátlan, de a kovácsmesterségre rátermett, ez már szentigaz. Amibe csak belefog, mindent meg is csinál az ördögadta! Ráadásul meg még árva is. Ezért aztán eltűröm minden komiszságát, embert akarok faragni belőle, hogy legyen örököse a tanításomnak.

Salij bement a műhelybe, a koromtól fekete munkapadra dobta a kötényt, kurtán odaszólt Davidovnak: „Gyerünk!" – és hazafelé indult.

Davidov szeretett volna mielőbb egyedül maradni, hogy meg-

hányja-vesse mindazt, amit Salijtól hallott, de a Hoprovék meggyilkolására vonatkozó beszélgetést még nem fejezték be, így hát a medve módra cammogó, imbolygó járású kovács után indult.

Davidov kínosnak tartotta volna, hogy egész úton egy szót se szóljon, ezért hát azt kérdezte:

– Milyen családod van neked, Szidorovics?

– Én, meg az én siket, öreg feleségem ... ez az egész család.

– Gyermeketek volt?

– Fiatal korunkban volt kettő is, de nem maradtak életben, meghaltak. A harmadikat meg halva szülte az asszony, és azóta sohase lett viselős. Fiatal volt, erős, egészséges, és lám, valahogy mégse volt szerencséje, sehogy se sikerült neki, és evvel vége! Akármit csináltunk, akárhogy igyekeztünk is ... nem lett látatja. Az asszony azokban az esztendőkben Kijevbe, a Lavra-kolostorba zarándokolt gyalog, hogy gyermekért esedezzen, de ez sem segített. Elindulás előtt azt mondtam neki: „Osztán legalább valami kis hoholt hozz nekem haza a szoknyád aljában." – Salij fojtottan elnevette magát, és így fejezte be: – fekete bolondnak nevezett, imádkozott a szentképek előtt, és útnak indult. Tavasztól őszig zarándokolt, de annak se lett látatja. Attól fogva nevelek én mindenféle árvákat, és tanítom őket a kovácsmesterségre. Borzasztóan szeretem a gyermekeket, és lám, úgy rendelte az úristen, hogy én a magaméban ne gyönyörködhessek; megesik az ilyesmi, legény ...

A takaros, hűvös kis szobában csend volt és félhomály. A nap elől becsukott védőtáblák résein át sárga fény szivárgott be. A nemrég felmosott padlónak kakukkfű- és enyhe ürömillata volt. Salij maga hozott fel a veremből egy megizzadt tejesszilkét, az asztalra tett két csuprot, és felsóhajtott:

– A gazdasszony kivonult a veteményeskertbe. Még ez a hőség se fog ki azon a vén gebén ... Szóval azt kérded, milyen bizonyítékaim vannak? Megmondom neked határozottan: akkor reggel, amikor Hoprovékat megölték, elmentem megnézni a halottakat ... a megboldogult Hoprova mégiscsak komámasszony volt. De nem engedték be a népet a házba, a rendőr az ajtónál állt,

és várta, mikor jön a nyomozó. Én ott álldogáltam a tornác mellett... Egyszer csak látom: ismerős nyom van a tornácon... A tornácot már összejárták, de oldalt, a korlátnál még maradt egy nyom.

– És miért látszott ez neked ismerősnek? – kérdezte élénk érdeklődéssel Davidov.

– A csizmapatkó miatt. Friss volt a nyom, éccakai, tisztán látszott, és... ismerős volt a patkó... Ilyen patkót egy emberen kívül senki se visel a csizmáján a mi falunkban. Semmiképpen se tévedhettem, mert ez: az én patkóm volt.

Davidov türelmetlenül félretolta a csuprot a maradék tejjel.

– Nem értem. Beszélj világosabban.

– Pedig nem nehéz ezt megérteni, legény. Jakov Lukics két esztendővel ezelőtt, még az egyéni világban, eljött hozzám a műhelybe, úgy tavasz nyíltakor, és arra kért, hogy abroncsozzam meg a bricskájának a kerekeit. „Hozd el, mondtam, amíg kevés a dolgom." El is hozta, ott üldögélt nálam a műhelyben egy félórát, eldiskuráltunk erről-arról. Aztán felállt, hogy elmenjen, de megállt a kohónál, és kíváncsian turkálni kezdett a vas-limlom közt; mert énnálam sok mindenféle ócska kacat hányódik ott. Tanált egy pár angol bakancsról levett egész sarokra való ócska patkót, még a polgárháború óta hevertek ott, és azt mondta: „Elviszem ezt a patkót, Szidorovics, ráverem a csizmámra, mert úgy látszik, öregszek, erősebben lépek a sarkomra, és nem győzöm sarkalni a csizmámat meg a bakancsomat." Azt mondom neki: „Csak vidd, Lukics, jó embertől nem sajnálom az ilyen szemetet. Acélból van, halálodig se viseled el, ha csak el nem veszíted." Zsebre vágta és elment. Ő biztosan elfelejtette ezt, de az én fejemben megmaradt. No hát ennek a patkónak a nyomát vettem észre... Valahogy gyanús lett nekem ez a dolog. „Hogy kerül ide ez a nyom?" gondoltam.

– No és azután? – sürgette Davidov a ráérős elbeszélőt.

– Azután azt gondoltam: „Szeretnék tanálkozni Lukicsal, és megnézni, milyen nyomot hágy a lábbelije." Szántszándékkal felkerestem, mintha valami dolgom lett volna vele: vasat kértem

ekevasnak; a lábára tekintettem: halinacsizmában volt! Akkoriban gyenge fagy járta. Csak úgy mellékesen megkérdeztem tőle: „Láttad a meggyilkoltakat, Lukics?" „Nem – mondta –, nem birok nézni halottakat, kivált meggyilkoltakat. Gyenge hozzá a szívem. De most mégis el kell menni oda." Közbevetőleg megint megkérdeztem: „Régen tanálkoztál a megboldogulttal?" „Igen, már elég régen – felete –, még a múlt héten. Lám, milyen gonosztévők élnek köztünk! Eltettek láb alól egy ilyen szép szál embert... nem is tudni, mért. Pedig jámbor volt, a légynek se ártott. Száradjon el a kezök azoknak az átkozottaknak!"

Ezeknek a júdás-szavaknak a hallatára belém nyilallt. Csak úgy reszketett a térgyem. „Te is ott voltál az éccaka, te kutya – gondoltam magamban –, és ha nem is te magad szúrtad le Hoprovot, te vittél oda magaddal egy ügyesebb kezűt." De őneki egyáltalán nem árultam el, mit gondolok; így is váltunk el. De az a gondolat, hogy szemügyre vegyem a nyomát, úgy beleverődött a fejembe, akár a szeg a patkóba. Elvesztette-e a csizmájáról az én ajándékomat, vagy nem? Két hétig vártam, hogy mikor rúgja már le a halinát, és mikor húz bőrcsizmát. Mihelyt enyhült egy kicsit az idő, és olvadni kezdett a hó, otthagytam a munkát a műhelyben, és csakis ezért a vezetőségbe indultam. Lukics... bőrcsizmában volt! Kis idő múlva kiment az udvarra. Én... utána! Letért az ösvényről, a raktár felé indult. Megnéztem a nyomát: az én patkóm nyoma volt az; két esztendő óta se szakadt le!

– De hát mért nem szóltál akkor egy szót se, te átkozott vénember? Mért nem jelentetted ott, ahol kell? – Davidovnak minden csepp vére az arcába szökkent. Bosszúságában és dühében az asztalra csapott öklével.

De Salij – miután nem valami nyájas tekintettel végigmérte – azt kérdezte:

– Mért keresel ostobábbat te magadnál, legény?! Elébb gondoltam én erre, mint te... Bejelenthettem volna a nyomozónak három héttel a gyilkosság után... de hát hol volt már akkor az a nyom a tornácon? Úgyhogy csúnyán felsültem volna!

– Már aznap szólnod kellett volna! Rohadt gyáva ember vagy, egyszerűen féltél Osztrovnovtól, ez tény!

– Mi tűrés-tagadás – ismerte be készséggel Salij. – Osztrovnovval ujjat húzni veszélyes dolog, legény... Tíz esztendővel ezelőtt, amikor még fiatalabb volt, összetűzött a kaszálón Antyip Graccsal, össze is verekedtek, és Antyip akkor istenesen megdömöckölte. De egy hónap múlva egy éjjel leégett Antyip nyárikonyhája. A konyhát a házhoz közel építették, akkor éccaka meg éppen kedvező szél fútt: épp a konyhától egyenest a ház felé, tüzet fogott a ház is. Lobogó lánggal leégett az egész porta, még a színek se maradtak meg. Antyipnak azelőtt pitaros háza volt, most meg vályogvityillóban lakik. Így jár, aki tengelyt akaszt Lukiccsal. Még a régi sértéseket se bocsátja meg, nemhogy a mostaniakat. De nem erről van szó, legény. Nem mertem mingyán megmondani a rendőrnek, mi a gyanúm: valahogy megszeppentem, mert még nem voltam végleg biztos abban, hogy csak Jakov Lukics hord ilyen patkót. Erről meg kellett bizonyosodni... hisz a polgárháborúban a fél falu angol bakancsot viselt, óra múlva meg mán biztosan úgy összetapickolták a Hoprovék tornácát, hogy a tevenyomot se lehetett megkülönböztetni a lóétól. Úgy biza, legény, nem minden olyan egyszerű ám, ha az ember rendje-módja szerint, jól megrágja a dolgot. De most nem azért hívtalak, hogy megnézd a kaszálógépeket, hanem azért, hogy bizalmasan beszéljek veled.

– Későn szántad rá magad, te nehézfejű!... – mondta szemrehányóan Davidov.

– Egyelőre még nem késő, de ha te nem teszed mentől előbb szabaddá a szemed, akkor aztán csakugyan késő lesz, ezt határozottan állítom neked.

Davidov habozott a felelettel, mert gondosan megválogatta a szavait:

– Engem meg a munkámat illetőleg sok igazat mondtál, Szidorovics, és ezt köszönöm is. Az én munkámat módosítani kell, ez tény! De hát az ördög tud egy csapásra megtanulni ennyi újdonságot!

– Ez igaz – ismerte el Salij.

– No ami pedig a te munkád díját illeti, mindent felülvizsgálunk, és kijavítjuk a dolgot. Osztrovnovot meg most már óvatosan kell kerülgetni, ha egyszer nem értük tetten, és nem fogtuk el mindjárt. Ehhez idő kell. De erről a mostani beszélgetésünkről egy szót se senkinek. Hallod?!

– Én hallgatok, akár a sír! – biztosította Salij.

– Akarsz még mondani valamit? Mert mindjárt indulok az iskolába, dolgom van a tanítóval.

– Akarok. Hagyd ott Lukerját végképp! Pórul jársz vele, legény!...

– Ó, hogy ördög vigyen el! – kiáltotta bosszúsan Davidov. – Eleget beszéltünk már róla! Azt hittem, hogy valami komoly dolgot mondasz búcsúzóul, és most megint kezded a régit...

– Te meg ne pattogj, hanem hallgasd meg az öreget figyelmesen. Én nem mellébeszélek, és tudd meg, hogy az utóbbi időben nemcsak veled szűri össze a levet... És ha nem akarsz golyót kapni a homlokodba, akkor hagyd ott azt a ringyót végképpen!

– Hogyhogy, hát kitől kaphatnék én golyót?

Davidov kemény száján csak enyhén bizalmatlan mosoly játszott, de Salij ezt is észrevette, és dühbe gurult.

– Mit vigyorogsz? Adj hálát az istennek, te vak, hogy még élsz! Fel sem foghatom, mért Makarra lőtt az az ember, és nem terád.

– Kicsoda „az az ember"?

– Tyimoska Rvanij az az ember! Nem értem, mi a fenének kellett neki... Makar? Épp azért híttalak, hogy figyelmeztesselek, te meg úgy vigyorogsz, akár az én Vanyatkám.

Davidov önkéntelen mozdulattal a zsebébe dugta kezét, és mellével az asztalnak dőlt.

– Tyimoska? Honnan került ide?

– A bujdosásból. Honnét másunnan?

– Te láttad? – kérdezte halkan, csaknem suttogva Davidov.

– Máma szerda van?

– Szerda.

– No hát szombaton éccaka együtt láttam a te Luskáddal. A tehenünk akkor este nem jött haza a csordából, elindultam hát, hogy megkeressem azt a nyavalyást. Éjféltájt, amikor hazafelé hajtottam az átkozottakat, beléjök botlottam a kert alatt.

– Nem tévedtél?

– Azt hiszed, összetévesztettem Tyimoskát veled? – kérdezte gúnyos mosollyal Salij. – Nem, legény, nekem éles a szemem, ha öreg vagyok is. Ők biztosan azt hitték, hogy csak egy jószág csámborog a setétben; én a tehén megett mentem, így hát nem vettek észre azonnal. Azt mondja Luska: „Ej, ez az átkozott tehén! Én meg azt hittem, Tyimosa, hogy... ember." Persze csakugyan ott voltam én is. Luska elsőnek ugrott fel, és mingyán felállt Tyimoska is. Hallottam: csattantott egyet a závárral, de hallgatott. Nagyon, de nagyon nyugodtan azt mondtam nekik: „Üljetek csak, üljetek tovább, jó emberek! Én nem vagyok láb alatt, csak ezt a tehenet hajtom hazafelé, mert elbitangolt a csordától..."

– No, most már mindent értek – mondta nem annyira Salijnak, mint inkább magának Davidov, és lomhán felállt a lócáról.

Bal kezével átölelte a kovácsot, a jobbal pedig keményen megszorította a könyökét.

– Köszönök mindent, kedves Ippolit Szidorovics!

Este elmondta Nagulnovnak és Razmjotnovnak, mit beszéltek Salijjal, és azt indítványozta: azonnal értesítsék a GPU kerületi osztályát, hogy Tyimofej Rvanij megjelent a faluban. De Nagulnov, aki fenséges nyugalommal fogadta ezt a hírt, ellenezte:

– Nem kell értesíteni senkit. Azok csak elrontják nekünk az egész dolgot. Tyimoska nem bolond, nem fog a faluban lakni, és mihelyt megjelenik itt akár csak egy kerületi GPU-s is, ő mindjárt megtudja, és elinal innét.

– De hát hogy tudná meg, ha egyszer titokban, éjjel jönnek a GPU-tól? – kérdezte Razmjotnov.

Nagulnov szelíd gúnnyal pillantott rá.

– Gyermekeszed van neked, Andrej! A farkas mindig előbb látja meg a vadászt, mint a vadász őtet.

– Akkor hát mit javasolsz? – szegezte neki a kérdést Davidov.

– Adjatok nekem öt-hat napot, és én akár élve, akár halva előteremtem Tyimoskát. De ti mégis ügyeljetek éccakánként: későn ne menjetek el hazulról, világot ne gyújtsatok; ennyi az egész, amit tőletek kérek. A többi aztán az én dolgom.

Nagulnov semmiképp se volt hajlandó részletesen beszélni a terveiről.

– No hát akkor láss hozzá – hagyta rá Davidov. – Csak vigyázz, el ne szalaszd Tyimofejt, mert akkor úgy kereket old, hogy soha ebben az életben meg nem találjuk!

– Légy nyugodt, nem illan el – biztosította csendes mosollyal Nagulnov, és sötét szemehéját lebocsátva kioltotta a szemében egy pillanatra felvillanó fényt.

Tizenegyedik fejezet

Luska változatlanul a nagynénjénél lakott. A gyékénnyel fedett, elferdült, sárga védőtáblás, a vénségtől földbe süppedt, megdőlt falú viskó a patak szakadékos partjának a legszéléhez tapadt. A kis udvart gyep és dudva nőtte be. Alekszejevnának, Luska nagynénjének egy tehén meg egy kis veteményeskert volt az egész gazdasága. Az alacsony sövényen, amellyel az udvart a patak felől elkerítették, volt egy kisajtó. Az idős gazdasszony ezen át járt le a patakhoz vízért, valahányszor a káposztát, az uborkát meg a paradicsomot öntözte a konyhakertben.

Az átjáró mellett büszkén emelkedett a szamárbogáncs bíbor-vörös és lila bóbitája, sűrűn nőtt a vadkender; a sövényen, a karók között tökindák kígyóztak, és feldíszítették sárga virágjuk csengettyűivel; a sövény reggelenként a kibomló szulák kék cseppjeitől ragyogott, és messziről egy szeszélyesen szőtt szőnyeghez hasonlított. Kihalt volt ez a hely. Ezt szemelte ki Nagulnov, ami-

kor másnap korán reggel elhaladt Alekszejevna udvara mellett a patak partján.

Két napig tétlenkedett, várta, hogy mikor múlik el a náthája, a harmadikon meg, mihelyt besötétedett, felvette tűzött vattáskabátját, lopva kiment az utcára, és leosont a patakhoz. Az egész holdvilágtalan, fekete éjszakát végigfeküdte a kender közt, a sövény tövében, de senki se jelent meg az átjárónál. Hajnalban hazament, aludt néhány órát, nappal kilovagolt az első brigádhoz, amely éppen megkezdte a szénakaszálást, a sötétség leszálltakor pedig megint lefeküdt az átjárónál.

Éjfélkor csendesen megnyikordult a ház ajtaja. Makar a sövényen keresztül látta, hogy a tornácon megjelenik egy sötét kendőbe burkolózó nőalak. Felismerte benne Luskát.

Luska leballagott a tornácról, állt egy darabig, aztán kiment az utcára, és befordult a mellékutcába. Makar nesztelenül lépkedve, tíz lépésnyire követte. Luska semmit sem gyanítva, hátra se nézve a csordalegelő felé indult. Már kijutottak a kertek alá, de ekkor az az átkozott nátha kibabrált vele: hangosat tüsszentett – és mindjárt hasra vetette magát. Luska villámgyorsan megfordult. Egy pillanatig mozdulatlanul állt, mintha földbe gyökerezett volna a lába, és mindkét kezét a melléhez szorítva szaporán lélegzett. A réklije hirtelen szűk lett, és a vér hangosan lüktetett a halántékán. Zavarát leküzdve, apró léptekkel, félénken Makar felé indult. Makar, könyökét a földnek szegve, gyanakvóan figyelte. Luska három lépésnyire megállt.

– Ki az? – kérdezte fojtottan.

Makar, immár négykézláb állva, némán húzogatta a fejére a vattáskabátjának szárnyát. Egyáltalán nem akarta, hogy Luska felismerje.

– Jaj istenem! – suttogta ijedten Luska, és a falu felé iramodott.

... Makar hajnal előtt felköltötte Razmjotnovot.

– Egyet tüsszentettem – mondta a padra leülve, mogorván –, de mégis úgy elrontottam az egészet, hogy megeheti a fene!... Segíts, Andrej, máskülönben elszalasztjuk Tyimoskát!

Egy félóra múlva egy kétlovas fogaton ketten közeledtek Alekszejevna udvara felé. Razmjotnov a sövényhez kötötte a lovakat, elsőnek ment fel a tornácra, és kopogtatott az elferdült ajtón.

– Ki az? – kérdezte álmos hangon a gazdasszony. – Kit keres?

– Kelj fel, Alekszejevna, mert elalszod a tehénfejést – szólalt meg élénken Razmjotnov.

– Ki az?

– Én vagyok, Razmjotnov, a szovjet elnöke.

– Mi az ördög hozott ide hajnalok hajnalán? – szólt ki elégedetlenül az asszony.

– Egy kis dolgom van veled, nyiss ajtót!

Csattant egyet a retesz, és Razmjotnov meg Nagulnov belépett a konyhába. A gazdasszony sebtiben felöltözött, és lámpát gyújtott.

– Itthon van a lakód? – Razmjotnov a szoba ajtajára mutatott a szemével.

– Itthon. De minek kell ő neked ilyen jókor reggel?

Razmjotnov nem felelt, bekopogott az ajtón, és hangosan azt mondta:

– Hé, Lukerja! Kelj fel, öltözz! Öt perc múlva kész légy... katonásan!

Luska meztelen vállára vetett kendőben, mezítláb kilépett. Halványbarna lábikrája még jobban kiemelte alsószoknyája csipkéjének makulátlan fehérségét.

– Öltözz fel – parancsolta Razmjotnov, és szemrehányóan megcsóválta fejét: – Legalább felsőszoknyát kaptál volna magadra... Ej, te orcátlan nőszemély!

Luska figyelmesen, kérdően mérte végig a belépőket, és vakító mosollyal így szólt:

– De hisz itt csupa jó emberem van, hát ki előtt restellném magam?

Ez az átkozott Luska még félálmában is lányosan üde és szép volt! Razmjotnov leplezetlen elragadtatással mosolyogva, szótlanul gyönyörködött benne. Makar súlyos, merő tekintettel nézte a kemencének támaszkodó gazdasszonyt.

– Minek köszönhetjük a látogatást, kedves vendégeink? – kérdezte Luska, és egy kacér vállmozdulattal megigazította a lecsúszó kendőt. – Csak nem Davidovot keresitek véletlenül?

Most már diadalmasan és szemtelenül mosolygott, győzelmesen összehunyorította kihívó, sugaras szemét, és várta, hogy tekintete találkozzék volt férje pillantásával. De Makar súlyos, nyugodt tekintettel nézett rá, mikor feléje fordult, és a szavakat ugyanolyan súlyosan és nyugodtan ejtve azt felelte:

– Nem, nem Davidovot keressük nálad, hanem Tyimofej Rvanijt.

– Őt nem itt kell keresni – mondta fesztelenül Luska, de valahogy fázósan megrándította a vállát. – Azokon a hideg tájakon kell keresni, ahová ti kergettétek az én sólymomat...

– Hagyd abba, ne alakoskodj – mondta önuralmát megőrizve, még mindig ugyanolyan nyugodtan Makar.

Úgy látszik, Luskát felbőszítette ez a nyugalom, amely annyira váratlan volt számára, így hát támadásba ment át.

– Te léptél a sarkamra, kedves férjem, ma éccaka, mikor a kert alá mentem?

– Mégiscsak felismertél? – Makar ajkán alig észrevehető mosoly suhant végig.

– Nem, nem ismertelek fel a setétben, de hóttra ijesztettél, kedveském! Csak később, amikor mán visszaszaladtam a faluba, tanáltam ki, hogy te voltál.

– Aztán mért ijedtél meg te, aki olyan bátor dög vagy? – kérdezte gorombán Razmjotnov, aki ezzel a szándékos gorombasággal igyekezett elhessegetni azt a bűvöletet, amelyet Luska kihívó szépsége bocsátott rá.

Luska csípőre tette kezét, és dühös tekintettel perzselte végig.

– Csak ne dögözz éngem! Eriggy a te Marinkádhoz, annak mondj ilyen szavakat; persze lehet, hogy Gyemid Molcsun cipóra veri a pofádat, ahogy dukál. De engem csak szőrmentén sértegess, mert nekem nincsenek pártfogóim...

– Van neked még több is, mint kéne – felelte gúnyos mosollyal Razmjotnov.

De Luska most már rá se hederített.

– Aztán mért jöttél utánam? – kérdezte Makartól. – Mit akartál tőlem? Én szabad madár vagyok, oda repülök, ahová akarok. Ha Davidov, a barátom jött volna velem, akkor nem köszönted volna meg, hogy a nyomunkat taposod!

Makar elhalványult pofacsontja alatt csomóba rándultak a kemény arcizmok, de roppant akaraterővel türtőztette magát, és nem szólt semmit. A konyhában tisztán lehetett hallani, hogy ropognak az ökölbe szorított ujjai.

Razmjotnov sietett félbeszakítani a beszélgetést, amely már-már veszélyes fordulatot vett.

– Eleget beszéltetek! Készülj, Lukerja, és te is, Alekszejevna. Letartóztatunk és mindjárt viszünk is benneteket a kerületbe.

– Miért? – érdeklődött Luska.

– Ott majd megtudod.

– És ha nem megyek?

– Megkötözünk, mint egy birkát, és úgy viszünk el. És nem engedjük, hogy rugdalózz. No, szaporán!

Luska néhány másodpercig tétován állt, de aztán hátrált egy lépést, villámgyors mozdulattal ügyesen besiklott az ajtón, becsapta maga mögött, és igyekezett belülről beakasztani a kampót az ajtófélfa karikájába. De Makar még idejében, minden különösebb erőfeszítés nélkül maga felé rántotta az ajtót, belépett a szobába, és emelt hangon figyelmeztette Luskát.

– Nem tréfálkozni jöttünk hozzád! Öltözz fel, és eszedbe ne jusson megszökni! Mert nem én szaladok majd utánad, hanem a golyóm ér majd utol, te bolond. Világos?

Luska zihálva leült az összegyűrt ágyra.

– Menj ki, öltözni akarok.

– Csak öltözz. Nincs mit restelkedned: láttam én már mindenedet.

– No akkor egyen meg a fene – mondta minden harag nélkül, fáradtan Luska.

Levetette hálóingét, alsószoknyáját, nyugodt, ifjú szépségében tündökölve, mezítlenül, fesztelenül odament a ládához és felnyi-

totta. Makar nem nézett rá: közömbös és mintegy merev tekintete az ablakra szegeződött...

– Kész vagyok, Makaruska – mondta öt perc múlva, egyszerű kartonruhába öltözve Luska, és Makarra emelte megnyugodott, egy kissé szomorú tekintetét.

– Kire hagyjam a házat? – kérdezte a konyhában Alekszejevna, aki már fel volt öltözve. – Ki fogja megfejni a tehenet? Ki vigyáz a veteményeskertre?

– Erre majd nekünk lesz gondunk, néni, és amikor hazajössz, minden ugyanúgy rendben lesz, mint most – nyugtatta meg Razmjotnov.

Kimentek az udvarra, felültek a bricskára, Razmjotnov szétválogatta a gyeplőt, vadul meglendítette az ostort, és helyből sebes ügetésbe eresztette a lovakat. A községi szovjet előtt megállt, és leugrott a bricskáról.

– No, asszonyok, szálljatok le! – Elsőnek belépett a pitvarba, gyufát gyújtott, és kinyitotta a setét kamara ajtaját. – Menjetek be, és helyezkedjetek el.

– Hát mikor megyünk a kerületbe? – kérdezte Luska.

– Ha kivilágosodik... indulunk.

– Akkor mért fogaton hoztatok bennünket, mért nem gyalog kísértetek be? – faggatózott tovább Luska.

– Mert így előkelőbb – felelte a sötétbe mosolyogva Razmjotnov.

Valóban nem magyarázhatta meg ezeknek a kíváncsi asszonyoknak: azért hozták őket fogaton, mert nem akarták, hogy meglássa őket valaki a községi szovjet felé vezető úton.

– Ide ugyan jöhettünk volna gyalog is – mondta Alekszejevna, és keresztet vetve, belépett a kamarába.

Luska visszafojtott sóhajjal, némán követte. Razmjotnov előbb bezárta a kamarát, és csak azután kiáltott be jó hangosan:

– Idehallgass, Lukerja: majd adunk enni-innivalót, a sarokban, az ajtótól balra meg van egy sajtár... egyéb szükségre. Csendben üljetek, kérlek, ne lármázzatok, és ne dörömböljetek az ajtón, mert isten az atyám, megkötözünk benneteket, és betömjük

a szátokat. Ez nem tréfadolog! No, a viszontlátásra! Reggel majd meglátogatlak benneteket.

A másik lakatot a községi szovjet bejáratára függesztette.

– Három napig itt tartom őket, Makar, de tovább nem tarthatom – mondta a tornácnál várakozó Nagulnovnak; szinte könyörgően csengett a hangja. – Akárhogy is, de ha Davidov megtudja, szorul a kapcánk!

– Nem tudja meg. Vezesd a helyükre a lovakat, aztán meg hozz valami falnivalót ezeknek az ideiglenes raboknak. No, köszönöm, én megyek haza...

... Nem, nem a régi délceg, legényes Makar Nagulnov haladt Gremjacsij Log mellékutcáin a hajnal előtti kékes sötétségben... Egy kissé meggörnyedve, fejét csüggedten lehorgasztva baktatott, és olykor-olykor mellének bal oldalára szorította nagy, széles tenyerét...

*

Nagulnov a kaszálón töltötte a nappalokat, hogy ne kerüljön Davidov szeme elé, és csak éjszakára ment haza a faluba. A második napon, este, mielőtt lesbe indult volna, elment Razmjotnovhoz, és azt kérdezte:

– Nem keresett engem Davidov?

– Nem. Jóformán én magam se láttam. Két nap óta a patak hídját javítgatjuk, nekem meg csak annyi a dolgom, hogy megmegfordulok a hídnál, és szaladok meglátogatni a foglyainkat.

– Mi van velük?

– Tegnap Luska éktelenül dühöngött! Valahányszor odamentem az ajtóhoz, azt se tudta, hogy szidjon. Cudarabbul káromkodik, mint egy részeg kozák! Vajon hol tanulta ezt a bölcsességet?! Alig tudtam lecsillapítani. Mára elcsendesedett. Sír.

– Hadd ríjon egy kicsit. Nemsoká majd egy halottat kell elsiratnia.

– Nem fog mutatkozni Tyimoska – mondta kétkedve Razmjotnov.

– Majd jön! – Nagulnov a térdére csapott öklével, és álmat-

lanságtól dagadt szeme megvillant. – Hová lehetne Luskától? Jönni fog!

... És Tyimofej jött is. Harmadnap éjjel két óra tájban az óvatosságról megfeledkezve megjelent az átjárónál. A féltékenység hajtotta a faluba? Vagy az éhség? Lehet, hogy egyik is, másik is, elég annyi, hogy nem bírta megállni, és eljött...

Nesztelenül lopakodott a patak felől, az ösvényen, akár a vad. Makar nem hallotta sem az agyag surrogását a lába alatt, sem a burján száraz ágainak ropogását, és amikor egy – kissé előrehajló – ember sziluettje öt lépésnyire hirtelen elébe bukkant, összerezzent meglepetésében.

Tyimofej a puskát a jobb kezében tartva mozdulatlanul állt, és feszülten fülelt. Makar a lélegzetét visszafojtva feküdt a kender közt. Egy másodpercre őrülten feldobogott a szíve, aztán megint egyenletesen kezdett verni, de a szája keserű lett és kiszáradt.

A pataknál recsegősen harsogni kezdett egy haris. A falu távoli szélén elbődült egy tehén. A patakon túl, a réten csörgő, pergő pitypalattyot hintett szanaszét egy fürj.

Makar kényelmesen lőhetett volna: Tyimofej a bal oldalát igen alkalmasan odatartva, törzsével egy kissé jobbra fordulva állt, és még mindig gyanakvóan fülelt valamire.

Makar nesztelenül könyökben behajlított bal karjára tette pisztolyának csövét. Vattáskabátjának ujja nedves volt a harmattól. Makar egy másodpercig habozott. Nem, ő, Nagulnov, nem holmi gaz kulák, hogy alattomban lőjön rá az ellenségére!

– Fordulj arccal a halál felé, bitang! – szólt hangosan, anélkül hogy változtatott volna testhelyzetén.

Tyimofej – mintha ugródeszka dobta volna fel – előre és oldalt szökkent, felkapta puskáját, de Makar megelőzte. A nyirkos csendben fojtottan és nem nagyon hangosan pukkant a pisztolylövés.

Tyimofej a puskát elejtve, a lábát térdben behajlítva – ahogy Makar látta – lassan rogyott hanyatt. Makar hallotta, ahogy a tarkója tompán és súlyosan az ösvény keményre taposott földjére koppan.

Makar még vagy tizenöt percig mozdulatlanul feküdt. „Csapatostul nem járnak egy asszonyhoz, de lehet, hogy a pataknál elbújva várják a barátai" – gondolta és a végsőkig megfeszítette hallását. De síri csend uralkodott körös-körül. A lövés után elnémult haris megszakításokkal, félénken újból recsegni kezdett. Rohamosan közeledett a hajnal. A sötétkék égbolt keleti peremén egyre nőtt, szélesedett a bíborvörös csík. Már észrevehetően kirajzolódtak a patakon túli fűzfacsoportok. Makar felkelt, odament Tyimofejhez, aki jobb kezét messze oldalt lökve hanyatt feküdt. Tágra nyitott szeme már megmerevült, de még nem vesztette el élő ragyogását. Ez a holt szempár mintha elragadtatott, néma csodálkozással gyönyörködött volna a kihunyó, halvány csillagokban, az ég delelőjén szétolvadó opálos, alul csak egy kissé ezüstös felhőcskében, és az egész mennybolt végtelen térségében, amelyet áttetsző, könnyű fátyol vont be.

Makar a csizmája orrával megérintette a halottat.

– No, jól kivakarodtál, te ördögfattya?! – kérdezte halkan.

Tyimofej, a fehércselédek dédelgetett kedvence, még holtában is szép volt. Tiszta, fehér homlokára, melyet nem barnított meg a nap, egy sötét hajfürt hullott, telt arca még nem vesztette el enyhe rózsaszínét, puha fekete bajusz szegélyezte, felrántott felső ajka egy kissé felemelkedett, szabadon hagyta nedves fogait, és a csodálkozó mosoly lenge árnya bújt meg e viruló ajkak között, amelyek alig néhány nappal ezelőtt még olyan mohón csókolták Luskát. „De jó kövérre zabáltad magad, legény!" – gondolta Makar.

Makar most, ahogy nyugodtan nézegette a halottat, már nem érzett sem dühöt, mint az imént, sem megelégedést, semmit, de semmit – görnyesztő fáradtságon kívül. Tyimofej halálával most visszavonhatatlanul elszállt valahová messzire mindaz, ami hosszú-hosszú napokon, éveken át izgatta, ami valamikor a szívébe kergette forró vérét, és ami arra késztette szívét, hogy összeszoruljon a haragtól, a féltékenységtől és a fájdalomtól.

Felemelte a puskát a földről, és undorral fintorogva sorra motozta a halott zsebeit. A kabát bal zsebében kitapogatta egy to-

jásgránát rovátkolt testecskéjét, a jobb zsebben négy tár puskatöltényen kívül semmi se volt. Semmiféle igazolványt sem talált Tyimofejnél.

Mielőtt elment volna, még egyszer utoljára rápillantott a halottra, és csak ekkor vette észre, hogy hímzett inge frissen van mosva, terepszínű nadrágját meg a térdén gondosan bestoppolta – nyilvánvalóan egy női kéz. „Úgy látszik, jól kosztolt és gondozott Luska" – gondolta keserűen Makar, és nehezen, nagyon nehezen emelte lábát az átjáró kis küszöbére.

Bár még kora reggel volt, Razmjotnov a kisajtónál fogadta Makart, kivette kezéből a puskát, a töltényeket meg a gránátot, és elégedetten így szólt:

– Szóval ledurrantottad?! Vakmerő legény volt, soha életében nem félt semmitől... Hallottam a lövésedet, felkeltem és felöltöztem. Már oda akartam szaladni, de aztán láttam, hogy te jössz. Nagy kő esett le a szívemről.

– Add ide a községi szovjet kulcsait – kérte Makar.

Razmjotnov sejtette, mit akar, de mégis megkérdezte:

– Ki akarod engedni Luskát?

– Ki.

– Kár!

– Hallgass! – mondta tompán Makar. – Mégiscsak szeretem azt a ringyót...

Fogta a kulcsokat, szótlanul megfordult, és csizmája talpával csoszogva a községi szovjet felé indult.

•

Makar a sötét pitvarban nem talált bele mindjárt a kulccsal a lakat lyukába.

– Lukerja! Gyere ki egy percre! – hívta halkan Luskát, amikor már kinyitotta a kamra ajtaját.

Az egyik sarokban megzizzent a szalma. Luska máris a küszöbön állt, de egy szót se szólt; ernyedt mozdulattal megigazította fején a fehér keszkenőt.

– Gyere ki a tornácra! – Makar félrehúzódott, maga elé engedte.

Luska a tornácon hátratette a kezét, és némán nekidőlt a korlátnak. Támasztékot keresett, vagy mi? Szótlanul várt. Ő sem aludt egész éjjel, akárcsak Andrej Razmjotnov, és hajnalban ő is hallotta a halk lövést. Már bizonyára sejtette, mit akar most mondani neki Makar. Arca sápadt volt, sötét karikás, száraz szemében pedig új, Makar előtt ismeretlen kifejezés lappangott.

– Agyonlőttem Tyimofejt – mondta Makar egyenesen Luska elgyötrődött fekete szemébe nézve, aztán önkénytelenül azokra a szenvedés véste ráncokra fordította tekintetét, amelyek csodálatosan rövid idő, alig két nap alatt tartósan megtelepedtek szeszélyes, érzéki szájának szögletében. – Most pedig eredj haza, kösd egy bugyorba a retyerutyádat, és menj el a faluból örökre, máskülönben pórul jársz... Bíróság elé állítanak.

Luska szótlanul állt. Makar esetlenül izegni-mozogni kezdett: keresett valamit a zsebében. Aztán odanyújtott a tenyerén egy rég nem mosott, a piszoktól szürke, összegyűrt, csipkés zsebkendőt.

– Ez a tiéd. Nálam maradt, amikor ott hagytál... Nesze, most már nem kell nekem.

Luska hideg ujjakkal dugta be a zsebkendőt összevissza gyűrt ruhájának ujjába. Makar nagy lélegzetet vett, és azt mondta:

– Ha el akarsz búcsúzni tőle... ott fekszik a portátoknál, az átjáró megett.

Némán váltak el, hogy azután soha többé ne találkozzanak. Makar a tornác lépcsőjén lefelé haladva hanyagul biccentett egyet búcsúzóul, Luska meg ahogy elkísérte szemével, sokáig rajta felejtette tekintetét, és mélyen-mélyen meghajtotta büszke fejét. Ezen mindkettejük életében utolsó találkozáson talán más színben tűnt fel előtte ez a mindig szigorú és egy kissé emberkerülő férfi? Ki tudja...

A derült, meleg napok meggyorsították a fű érlelődését az aszóban, és a sztyeppi szénakaszálásba végre-valahára belekapcsolódott a Gremjacsij Log-i kolhoz utolsó, harmadik brigádja is. E brigád kaszásai pénteken reggel mentek ki a határba, szombaton este pedig megjelent Davidov lakásán Nagulnov. Sokáig szótlanul ült a borotválatlan, görnyedt ember, aki mintha megöregedett volna az utóbbi napokban. Sötét borostával benőtt, meredek állán Davidov először pillantotta meg a deres szőrszálak csillogó zúzmaráját.

A házigazda és a vendég csendben cigarettázott tíz percen át, és ezalatt egyikük sem szólt egy szót sem, egyikük sem akarta elsőnek elkezdeni a beszélgetést. De eltávozása előtt Nagulnov mégiscsak megkérdezte:

– Ljubiskinnál állítólag mindenki kiment a kaszálásra; nem ellenőrizted?

– Akit beosztottak, az ki is ment. Miért?

– Szaladj ki holnap reggel a brigádjához, és nézd meg, hogy áll ott a dolog.

– Még alig értek ki, és máris ellenőrizzem őket? Nem lesz ez túl korán?

– Holnap vasárnap.

– No és mi következik ebből?

Nagulnov száraz ajkán alig észrevehető mosoly rezdült át.

– Az ő brigádjában majdnem csupa istenes ember van, aki hódol a vallás ópiumának, kivált a szoknyása. Kimenni ugyan kimentek, de ünnep napján a világért se fognak kaszálni! Vigyázz, mert még a tubjanszkoji templomba is el akar menni némelyik fehércseléd, márpedig a dolog nem vár, az idő is becsaphat bennünket, és akkor széna helyett csak kutyaalmot kapunk.

– Jó, holnap korán reggel kilovagolok, és ellenőrzöm. Természetesen semmiféle távolmaradást nem tűrök el. Köszönöm, hogy

figyelmeztettél. De mi az oka annak, hogy, amint mondod, majdnem csupa istenes ember van Ljubiskinnál?

– Hát ezekből a jólelkekből ugyan más brigádokban is akad épp elég, de a harmadik brigádban vannak a legsűrűbben.

– Értem. Hát te mit akarsz csinálni holnap? Tán az első brigádba mégy?

– Nem megyek én sehova – felelte kelletlenül Nagulnov. – Néhány napra otthon maradok. Valahogy egészen elanyátlanodtam... Mintha három sulyokkal sulykoltak, öt tilolóval tiloltak volna...

A Gremjacsij Log-i pártsejtben meghonosodott szokás szerint a mezőgazdasági munkák idején minden kommunista köteles volt a határban tartózkodni. Rendszerint még jóval a kerületi bizottság utasítása előtt kimentek. Nagulnov jelenléte valamelyik brigádban ezúttal is feltétlenül szükséges lett volna, de Davidov nagyon jól megértette elvtársának lelkiállapotát, és azt mondta:

– Nos hát maradj itthon, Makar. Talán jobb is lesz így: minden eshetőségre számítva mégiscsak maradnia kell valakinek a vezetők közül a faluban.

Davidov csak azért tette hozzá ezt az utolsó mondatot, mert nem akarta nyíltan kimutatni együttérzését Makar iránt. Nagulnov pedig – mintha éppen csak ezért jött volna – búcsúzás nélkül kiment.

Ám egy perc múlva ismét belépett a szobába, és bűnbánóan nevetve így szólt:

– Olyan lett az emlékezetem, akár a lyukas zseb, még elbúcsúzni is elfelejtek. Ha visszajössz Ljubiskintól, gyere be hozzám, mondd el, mit csinálnak ott azok az istenesek, és hová néznek: a lovak nyomába-e, vagy pedig a tubjanszkoji templom keresztjére. Mondd meg azoknak a megkeresztelt csudabogaraknak, hogy Krisztus csak a hajdani embereknek szórt le mannát a mennyekből egy éhínséges esztendőben, azt is csak egyszer egész életükben, de a kozákoknak nem fog szénát gyűjteni télire, úgyhogy őbenne ne reménykedjenek! Egyszóval a legteljesebb vallásellenes propagandát fejtsd ki! No de hát magad is tudod, mit kell

mondani ilyen esetben. Azt sajnálom, hogy nem mehetek veled, mert a vallásellenességben nagyon is segítségedre lehetnék. Én persze nem vagyok nagy szónok, de azért, komám, az öklöm alkalom adtán jó szolgálatot tesz minden vitában! Ha én egyszer odaütöm a pecsétet, az ellenfelem nem nagyon tiltakozhat, mert tiltakozni csak állva jó, de fekve... ugyan hogy tiltakozhatna akárki is? A fekvők tiltakozását nem veszik figyelembe!

Nagulnov hirtelen felvidult, villogó szemmel, élénken ajánlotta:

– Menjünk együtt, Szjoma. Mert „mit ad isten", a vallási türelmetlenség talaján még tengelyt akasztasz a fehércselédekkel, és akkor én nagyon is kapóra jövök neked. Hisz ismered a mi asszonyainkat: tavasszal, az első alkalommal nem csipkedtek holtra, de most másodszor okvetlenül holtra csípnek. Ám ha énvelem vagy, nem pusztulsz el! Én tudom, hogy kell bánni ezzel az ördögfajzattal!

Davidov teljes erejéből igyekezett visszafojtani nevetését, és mindkét kezével ijedten hadonászva mondta:

– Nem, nem, ugyan már! Nem kell nekem a te segítséged, magam is elboldogulok. Bizonyára ez az aggodalmad is teljesen felesleges. A nép jóval öntudatosabb lett a kollektivizálás első hónapjaihoz képest, ez tény! Te pedig, Makar, még mindig a régi rőffel méred a népet... ez is tény!

– Ahogy akarod, mehetek is, maradhatok is. Azt hittem, jó szolgálatot teszek neked, de ha már ilyen büszke hős vagy: intézkedj magad!

– Ne sértődj meg, Makar – szólt békítően Davidov. – De te nagyon rosszul harcolsz a vallási előítéletek ellen, márpedig evvel sokat, jaj, nagyon sokat árthatsz az ügynek.

– Nem akarok erről vitatkozni veled – mondta szárazon Nagulnov. – Vigyázz, csak pórul ne járj. Te azt szoktad meg, hogy kerülgeted ezeket a tegnapi birtokosokat, mint macska a forró kását, én meg úgy agitálok, ahogy az én partizán lelkiismeretem súgja. No már megyek is. Erőt-egészséget!

Férfiasan, keményen kezet szorítottak, mintha hosszú időre válnának el. Nagulnov keze kemény és hideg volt, akár a kő, a sze-

méből pedig, amely már elvesztette az iménti élénk ragyogását, újra kimondatlan, titkos fájdalom bukkant elő. „Nehéz most a lelke . . .” – gondolta Davidov és erőnek erejével magába fojtotta a szánalom kéretlenül jött érzését.

Nagulnov a kallantyút fogva Davidov felé fordult, de nem rá, hanem félre nézett, és enyhe rekedtség rezgett hangjában, amikor így szólt:

– Az én volt feleségem, a te szeretőd, eltűnt a faluból. Hallottad?

Davidov megdöbbent, még semmit sem tudott arról, hogy Luska már néhány nappal ezelőtt örökre búcsút vett Gremjacsij Logtól meg a szívéhez nőtt emlékezetes helyektől, és meggyőződéssel így szólt:

– Lehetetlen! Hová mehetne igazolvány nélkül? Bizonyára a nagynénjénél lakik, és megvárja, hogy elcsituljon a szóbeszéd Tyimofejről. No meg csakugyan kényelmetlen most az emberek előtt mutatkoznia. Rosszul alakult a sorsa Tyimofejjel . . .

Makar elnevette magát, mintha azt akarná mondani: „Hát velem és veled talán jól alakult?” – de mégis mást mondott:

– Igazolvány van a kezében, és szerdán indult el a faluból, ezt pontosan tudom és állítom is. Magam láttam, amikor hajnalban kiment az országútra, egy kis bugyor volt a kezében, bizonyára a ruháját bugyolálta bele, ott állt egy darabig a dombon, visszanézett a falura, aztán eltűnt az a boszorkány! Érdeklődtem a nagynénjénél: hová vette az útját Lukerja? De a nagynénje se tud semmit a világon. Lukerja azt mondta neki: megyek, amerre a szemem lát. Ennyi az egész. Így hát kitáncolt az életünkből az az átkozott nőszemély . . .

Davidov hallgatott. Újra erőt vett rajta a Makarral szemben rég érzett szégyen. Igyekezett közömbösen viselkedni, csak futólag nézett Makarra, és halkan így szólt:

– Le is út, fel is út! Senkinek sincs oka, hogy sajnálja.

– Hát ő világéletében nem szorult rá senkinek a sajnálkozására sem, hanem ami a különféle szerelmeit illeti, Tyimoska lepipált bennünket, barátom. Ahogy te szoktad mondani, ez tény!

No, mit fintorgatod az orrod? Nem tetszik? Nekem sem tetszik az ilyesmi, barátom, de hát az igazság elől nem lehet kitérni! Lukerját elszalasztottam én is, te is. Miért? Nagyon egyszerű a dolog. Azért, mert nem asszony ez, hanem hétördög! Azt gondolod, hogy a világforradalom miatt fáj a lelke? Fészkes fenét! Egy íze-része sem kívánja se a kolhozt, se a szovhozt, se magát a szovjethatalmat! Ő csak táncba szeretne járni, minél kevesebbet akar dolgozni, minél többet illegni-billegni... ez az ő egész pártonkívüli programja! Ha az ember ilyen asszonyt meg akar tartani maga mellett, akkor szurokkal mázolja be a kezét, markolja meg a szoknyáját, hunyja be a szemét, és felejtsen el mindent ezen a kerek világon. De én azt hiszem, hogy ha az ember egy kicsit is elszunyókál, ez az asszony, akár a kígyó a bőréből, kibújik a tulajdon szoknyájából, és anyaszült meztelen is elsirül a táncba. Hát ilyen ez az isten meg istenfia átkozta Lukerja! Azért is tapadt rá Tyimoskára. Tyimoska, volt úgy, hétszámra ődöngött harmonikával faluszerte, el-elhaladt az én lakásom előtt is, Luskát meg mingyán kiverte a forró verejték, és csak azt leste szegény feje, mikor megyek már el hazulról. Hát mi a csudának kellett nekünk ilyen ringyót tartanunk? Miért kellett végette a forradalmat meg a most folyó szovjetmunkát elhanyagolni? Közös költségen háromsoros harmonikát venni? Tiszta sor, ez maga a pusztulás! Pusztulás és burzsoá elkorcsosulás! Nem, akkor már inkább akassza fel magát akár háromszor is az első ágra, de miért mondjunk le mi, Szemjon, egy ilyen szajha miatt, pártos elvhűségünkről?!

Nagulnov ismét felélénkült és felegyenesedett. Orcája kipirult. Az ajtófélfának támaszkodva cigarettát sodort, rágyújtott, és két vagy három mély szippantás után immár nyugodtabban és halkabban, olykor suttogva így folytatta:

– Bevallom, Szemjon, attól féltem, hogy majd jajveszékelni kezd a volt feleségem, ha meglátja Tyimoskát halva... Hát nem! A nagynénje elmondta, hogy Luska száraz szemmel, jajveszékelés nélkül ment oda Tyimoskához, térdre ereszkedett előtte, és halkan azt suttogta: „Iderepültél hozzám, fényes sólymom, de vesztedre repültél ide... Bocsáss meg, hogy nem tudtalak meg-

óvni a pusztulástól." Aztán lehúzta fejéről a kendőt, kivette hajából a fésűt, megfésülte Tyimosát, megigazította az üstökét, megcsókolta a száját és elment. Elment tőle, és egyszer se nézett vissza!

Makar rövid szünet után ismét hangosabban kezdett beszélni, és rekedt hangjában Davidov váratlanul a büszkélkedés rosszul leplezett árnyalatát kapta el.

– Hát így búcsúzott el. Derék dolog, mi? Keményszívű az az átkozott nőszemély! No, már megyek is. Erőt-egészséget!

Nos, hát ezért jött Makar... Davidov kikísérte a kisajtóig, aztán visszament homályos szobájába, és ruhástul az ágyra vetette magát. Nem akart semmire sem emlékezni, semmire sem gondolni, csak mielőbb az álom bódulatába szeretett volna merülni. De nem jött szemére álom.

Hányszor elátkozta már gondolatban magát hebehurgyaságáért, a Luskával való vigyázatlan kapcsolatáért! Hiszen egy szemernyi szerelem se volt viszonyukban... Akkor megjelent Tyimofej, és Luska habozás nélkül szakított vele, Davidovval, megint Tyimofejhez simult, és hanyatt-homlok futott a szeretett férfi után. Ugy látszik, az első szerelmet valóban sohasem felejti el az ember... Itthagyta a falut, egy szót sem szólt, búcsút sem vett senkitől. De tulajdonképpen miért is volna szüksége Luskának őrá? Luska attól búcsúzott el, aki drága neki, és most már halott, hát mi köze mindehhez őneki, Davidovnak? Minden megy a maga sorján. Ez a Luskával való nem egészen tiszta história pedig – olyan, mint egy szóközben félbeszakított, abbamaradt, rosszul sikerült levél. Ennyi az egész.

Davidov csak forgolódott a keskeny ágyon, köhécselt, kétszer is felkelt, hogy rágyújtson, és csak hajnalban aludt el. Akkor ébredt fel, amikor már teljesen megvirradt. A rövid alvás egyáltalán nem frissítette fel. Amikor felkelt, úgy érezte magát, mintha erősen berúgott volna: szomjúság kínozta, tűrhetetlenül fájt a feje, kiszáradt a szája, és időnként enyhe hányinger környékezte. Nagy nehezen térdre ereszkedett, sokáig keresgélte csizmáját, kotorászott az ágy meg az asztal alatt, értetlenül bámult az üres szoba

szögleteibe, és csak akkor krákogott egyet bosszúsan, amikor felegyenesedett, és a lábán pillantotta meg a csizmát.

– No, matróz, neked aztán ellátták a bajodat. Gratulálok! Tovább nem mehetsz egy tapodtat sem, ez tény! Átkozott Luska! Már négy napja nincs a faluban, és mégis mindig itt van velem...

A kútnál kötésig levetkezett, meleg, izzadt hátára sokáig locsolta a jéghideg vizet, jajgatott, nyögött, megvizezte a fejét, és némi könnyebbséget érezve mindjárt a kolhozistállóba indult.

Tizenharmadik fejezet

Egy óra múlva a harmadik brigád szállásánál volt, de már messziről észrevette, hogy valami baj van a brigádnál: a kaszálógépek jó fele tétlenül vesztegelt, a sztyeppen itt is, ott is béklyós lovak őgyelegtek, a megszikkadt szénarendeket senki se gereblyézte össze, és egyetlen boglya sem látszott egészen a szemhatárig...

A brigádszállás mellett leterített ponyván hat kozák verte a kártyát, a hetedik a szétrongyolott cipőjét talpalta, a nyolcadik meg a szálláskocsi hátsó kereke mellett, a hűvösön kényelmesen elhelyezkedve, arcát összegyűrt, piszkos sátorlapjába fúrva aludt. A kártyázók felálltak, mihelyt meglátták Davidovot, egy kivételével, aki félig fekve, félkönyékre támaszkodva, nyilván az iménti veszteségén rágódott, és lassan, tűnődve keverte a kártyát.

Davidov a dühtől sápadtan odanyargalt a kártyázókhoz, és elcsukló hangon azt kiáltotta:

– Ez munka? Miért nem kaszáltok? Hol van Ljubiskin?

– De hát most vasárnap van! – felelte tétován az egyik kártyázó.

– És az idő várni fog rátok? És ha megered az eső?!

Davidov olyan hirtelen fordította meg lovát, hogy az állat ol-

dalt ugrott, rálépett a ponyvára, megijedt a lába alá került szokatlan aljtól, felágaskodott, és messze félreugrott. Davidov hirtelen megingott, kis híján elvesztette a kengyelt, de mégis nyeregben maradt. Hátradőlt, pattanásig meghúzta a kantárszárat, és amikor valahogyan úrrá lett az egy helyben toporzékoló lovon, még hangosabban kiáltotta:

– Azt kérdem, hol van Ljubiskin?!

– Ott kaszál a dombon, balról a második gépen. De mit lármázol itt, elnök? Vigyázz, mert megszakad a torkod ... – felelte epésen Usztyin Rikalin, egy kerek, pulykatojás-arcú, alacsony, idősebb kozák, akinek őszes szemöldöke összenőtt az orra tövénél.

– Miért lopjátok a napot?! Ezt kérdem mindnyájatoktól! – Davidov lélegzete szinte elakadt a kiabálástól és a méltatlankodástól.

A beteges és békességes Alekszandr Nyecsajev, aki a faluban Davidov tőszomszédságában lakott, rövid hallgatás után így válaszolt:

– Az a baj, hogy nincs, aki hajtsa a lovakat. Az asszonyok ... meg egyik-másik lány is ... elmentek a templomba, így hát kénytelen-kelletlen ünnepelünk mink is ... Kértük azokat a nyavalyásokat, haggyák a templomot, de ránk se hederítettek, és még megsimogatni se hagyták magukat! Semmiképpen sem tudtuk visszatartani őket. Kértük így is meg úgy is, de nem tudtuk betörni őket, hidd el a szavam, Davidov elvtárs!

– Tegyük fel, hogy elhiszem. De miért nem dolgoztok ti, férfiak? – kérdezte most már egy kissé tartózkodóbban, de még mindig túlságosan hangosan Davidov. A ló sehogy sem akart lecsillapodni, le-leguggolt és ijedten konyított, a bőre alatt meg apró hullámokban futott végig-végig a remegés. Davidov, ahogy a lovat fékezve feszesre húzta a kantárszárat, meg-megsimogatta selymes, meleg nyakát, türelmesen várta a feleletet, de ezúttal valahogy sokáig húzódott a hallgatás ...

– Megint csak azért, mert nincs kivel dolgozni. Mondom, elmentek az asszonyok – szólt most már kelletlenül Nyecsajev, és a többiekre nézett, mintha támogatást várna tőlük.

– Hogyhogy nincs kivel? Hát nyolc naplopó van itt. Elindulhattatok volna négy kaszálógéppel? El bizony! De ti csak a kártyával szórakoztok. Nem vártam, hogy így viszonyultok a kolhoz ügyéhez, nem gondoltam volna, ez tény.

– Hát mit gondoltál? Azt hitted, hogy mi nem emberek, hanem igásbarmok vagyunk? – kérdezte kihívóan Usztyin.

– Mit akarsz ezzel mondani?

– A munkásoknak nincs pihenőnapjuk?

– Van, de a gyárak vasárnap sem állnak meg, és a munkások nem a kártyát verik a műhelyekben, mint ti itt. Érted?

– Csakhogy vasárnap ott biztosan más váltás dolgozik, mi meg itt csak magunk kínlódunk, mint az elátkozottak! Hétfőtől szombatig húzzuk az igát, és még vasárnap se tudunk kibújni belőle, hát rendjén van ez? Így diktálja a szovjethatalom? A szovjethatalom azt diktálja, hogy ne legyen mindenféle különbség a dolgozó nép között, ti meg elferdítitek a törvényt, és a magatok javára iparkodtok fordítani.

– Mit fecsegsz? Mit fecsegsz?! – kiáltott fel bosszúsan Davidov. – Én a kolhoz egész állatállományát meg a ti tehénkéiteket akarom ellátni szénával télire. Érted? Hát hol itt az én hasznom? Hol itt az én személyes előnyöm? Mit fecsegsz, te szószátyár?!

Usztyin hanyagul legyintett:

– Nektek csak az a fontos, hogy idejében teljesítsétek a tervet, még akkor is, ha egy szál fű se nő. Nagyon fáj a fejetek a mi jószágunkért, ezt meghiszem neked! A tavasz elején vetőmagot szállítottak Vojszkovojba az állomásról... hány meg hány ökör döglött meg az úton?! Se szeri, se száma! Csak port akarsz hinteni a szemünkbe!

– A vojszkovoji kolhoz ökrei azért döglöttek meg az úton, mert az olyan harácsolók, mint te vagy, elásták a gabonát a földbe. A kolhozba beléptek, de a gabonát eldugták. Hát vetni csak kellett valamit! Így aztán vetőmagért kellett hajtani az ökröket a hihetetlenül rossz úton, azért is döglöttek meg, ez tény! Vagy te tán nem tudod ezt?!

– Nektek csak az a fontos, hogy teljesítsétek a tervet, azért töröd magad a szénáért – dörmögte makacsul Usztyin.

– Hát mit gondolsz, én fogom megenni azt a szénát? Én a köz javáért töröm magam! Mi köze ennek a tervhez? – kiáltotta türelmét vesztve Davidov.

– Ne lármázz, elnök, engem ilyen mennydörgő lármával sem ijesztesz meg, mert én a tüzérségnél szolgáltam. No, rendben van, mondjuk, csakugyan a köz javáért töröd magad, de miért kell agyonhajszolni az embereket, miért kell éjjel-nappal dolgoztatni őket? No hát ez a köze van ennek a tervhez! Te igyekszel érdemeket szerezni a kerületi vezetőség előtt, a kerületi vezetőség meg a területi előtt, és mi isszuk meg a levét. Azt hiszed, hogy a nép semmit sem lát? Azt hiszed, hogy vak a nép? Lát az mindent, de hát hová bújjunk előletek, az ilyen hivatalnoklelkek elől? Hát el tudunk-e csapni téged meg a többi hozzád hasonlót a hivatalotokból? Nem! Így aztán azt művelitek velünk, ami éppen az eszetekbe jut. Moszkva meg messze van, Moszkva nem tudja, miféle tréfákat űztök itt...

Davidov mégsem az asszonyokkal akasztott tengelyt, mint Nagulnov gondolta. De ettől még nem lett könnyebb a feladata. A kozákok feszült, óvatos hallgatásából megértette, hogy kiabálással ugyan nem segít a dolgon, hanem inkább csak ront rajta. Kitartással kell tehát felvérteznie magát, és a legmegbízhatóbb eszközhöz, a meggyőzéshez kell folyamodnia. Figyelmesen szemügyre vette Usztyin dühös arcát, és megkönnyebbülve azt gondolta: „Jó, hogy nem hoztam magammal Makart! Volna most itt pofozkodás meg verekedés!..."

Davidov időt akart nyerni, hogy meghányja-vesse magában, miként is fog összecsapni Usztyinnal meg azokkal, akik esetleg pártját fogják majd, ezért megkérdezte:

– Amikor elnökké választottak, rám szavaztál, Usztyin Mihajlovics?

– Nem én, tartózkodtam a szavazástól! Miért szavaztam volna rád? Úgy hoztak ide téged, mint zsákbamacskát...

– Magam jöttem.

– Mindegy az, úgy jöttél, mint zsákba macska, hát mi a csudának szavaztam volna rád, amikor még azt sem tudtam, miféle szerzet vagy?!

– Most ellenem vagy?

– Persze hogy ellened! Hogy is lehetne másképp?

– Indítványozd a kolhoz gyűlésén, hogy váltsanak le. Úgy lesz, ahogy a közgyűlés határoz. De jól alapozd meg a javaslatodat, mert különben felsülsz!

– Nem sülök fel, attól ne félj, különben is ráérünk még vele, nem olyan sietős a dolog. De mondd meg nekünk, amíg még elnök vagy: hova sinkófáltad el a pihenőnapunkat?

Az egyszerűnél is egyszerűbb lett volna felelni erre a kérdésre, de Usztyin azt sem engedte, hogy Davidov kinyissa a száját.

– Miért van az, hogy a kerületben, vagyis hát a sztanyicában a hivatalnok kisasszonyok vasárnaponként kimázolják, kipúderozzák a pofájukat, és fényes nappal az utcán sétálgatnak, este táncolni mennek, moziba járnak, a mi asszonyaink, jányaink meg vasárnap is verejtékben fürödnek?

– Dologidőben, nyáron ...

– Csakhogy nálunk mindig dologidő van ... télen-nyáron, egész esztendőben dologidő van.

– Azt akarom mondani ...

– Kár a nyelvedet koptatni! Úgy sincs mit mondanod!

Davidov figyelmeztetően felemelte a kezét.

– Állj meg, Usztyin!

Usztyin darabosan, hadarva közbevágott:

– Állok is én előtted, mint egy munkásember, te meg úgy ülsz a nyeregben, mint egy nagyságos úr.

– Várj, kérlek téged, mint embert!

– Nincs nekem mit várni! Akár várok, akár nem, tőled ugyan egy mukkanásnyi igaz szót sem várhatok!

– Engedsz már végre szóhoz jutni?! – kiáltotta elvörösödve Davidov.

– Ne ordíts rám! Nem vagyok én Luska Nagulnova! – Usztyin tágra fújt orrlyukkal beszippantotta a levegőt, és repedtfazék

hangon, harsányan, szaporán folytatta: – Mindegy, úgysem engedjük, hogy fecsegj nekünk itt a vakvilágba! Jártasd a szád a gyűléseken, ahogy jólesik, de itt mi beszélünk. És ne hányd a szemünkre ezt a kártyát, elnök! A kolhozban mi magunk vagyunk az urak: ha akarunk, dolgozunk, ha akarunk, pihenünk, de erőszakkal nem kényszeríthetsz rá bennünket, hogy vasárnap is dolgozzunk; gyenge legény vagy te ahhoz!

– Befejezted? – kérdezte Davidov; alig tudta türtőztetni magát.

– Nem, nem fejeztem be. Utoljára még azt mondom: ha nem tetszik neked a mi rendünk, takarodj innen az anyád kínjába, menj oda, ahonnét jöttél. Senki se hívott ebbe a faluba, és hálistennek nélküled is majd csak megleszünk valahogy. Nem te vagy nekünk a napvilág!

Ez nyilvánvaló kihívás volt. Davidov nagyon jól tudta, hová akar kilyukadni Usztyin, de most már nem tudott uralkodni érzésein. Elsötétült előtte a világ, egy percig csaknem vakon nézte Usztyin összenőtt szemöldökét, furcsán szétfolyó, kerek arcát, és homályosan érzte, hogy a korbács nyelét erősen szorító jobb keze megtelik vérrel, elnehezedik, és szúró fájdalom hasít ujjainak ízületeibe.

Usztyin a lábát szélesen szétvetve, kezét hanyagul nadrágjának zsebébe dugva állt vele szemben... Valahogy hirtelen visszanyerte iménti kiegyensúlyozottságát, és most, a kozákok hallgatólagos támogatását maga mögött érezve, tulajdon fölényéről meggyőződve, nyugodtan, egy kissé pimaszul mosolygott, és összehunyorította mélyen ülő kék szemét. Davidov meg egyre jobban elsápadt, hangtalanul mozgatta elhalványult ajkát, és egy szót sem tudott szólni. Makacsul küzdött magával, megfeszítette minden akaratát, hogy megfékezze magában a semmit sem latolgató, vak dühöt, hogy ki ne robbanjon. Mintha valahonnan messziről szállt volna feléje Usztyin hangja, de Davidov tisztán felfogta az értelmét is annak, amit Usztyin mondott, és érezte a hangjából kicsendülő gúnyt is...

– Mi az, elnök, miért tátogatod a szád, és hallgatsz, mint a

hal? Lenyelted a nyelved, vagy nem tudsz mit mondani? Pedig mondani akartál valamit, de lám, mintha vizet vettél volna a szádba... No látod, ez az: az igazság ellen hiába hadakozol! Jobb, ha nem kötekedsz velünk, elnök, és nem pattogsz itt semmiségek miatt. Inkább szállj le arról a lóról szépszerivel, és gyere, kártyázz velünk, játsszunk csapdlecsacsit. Ez ám a szellemi munka, barátom, ez nem olyan, mint a kolhozvezetés...

Az Usztyin mögött álló kozákok egyike halkan elnevette magát, de aztán hirtelen abbahagyta a nevetést. Egy pillanatra baljós csend támadt a szálláskocsinál. Csak azt lehetett hallani, hogy Davidov zihálva lélegzik, a távolban zakatolnak a kaszálógépek, és a kék égen békítően, gondtalanul énekelnek, trilláznak a szemmel nem látható pacsirták. Nekik aztán semmi közük sem volt ahhoz, mi történik a szálláskocsinál álló izgatott embercsoport között...

Davidov lassan a feje fölé emelte a korbácsot, és csizmája sarkával meglökte a lovat. Usztyin gyorsan előrelépett, bal kezével megragadta a ló zaboláját, ő maga meg jobbra lépett, és egészen közel húzódott Davidov lábához.

– Meg akarsz ütni? Tessék, próbáld meg! – mondta halkan, de fenyegetően.

Arcán hirtelen élesen kirajzolódott pofacsontja, a szeme pedig hetyke kihívással, türelmetlen várakozással villogott.

Davidov azonban nagy erővel rácsapott kivörösödött csizmája szárára, és felülről lefelé nézve Usztyinra, erőltetett mosollyal, hangosan így szólt

– Nem ütlek meg, Usztyin. Nem! Ne is reménykedj ebben, te fehérgárdista! Bezzeg, ha tíz évvel ezelőtt kerültél volna az utamba... akkor más lett volna a helyzet... Akkor mindörökre abbahagytad volna a mondókádat, te ellenforradalmár!

Davidov egy könnyű lábmozdulattal félretolta Usztyint, és leszállt a lóról.

– Nos hát, Usztyin Mihajlovics, ha megfogtad a kantárszárat, akkor vezesd is el, kösd is meg a lovat. Azt mondod, kártyázzak veletek? Tessék, szívesen! No, adjatok nekem is!

Túlságosan váratlan fordulatot vett a dolog... A kozákok összenéztek, tétováztak egy darabig, aztán egymás után leültek a ponyva köré. Usztyin a szálláskocsi kerekéhez kötötte a lovat, lábát törökösen maga alá húzva leült. Davidovval szemben, és néha egy-egy fürge pillantást vetett rá. Nem, egyáltalán nem gondolta, hogy vereséget szenvedett a Davidovval való összecsapásban, így hát elhatározta, hogy tovább folytatja a beszélgetést.

– A pihenőnapokról semmit sem mondtál, elnök! Elodáztad a kérdést...

– Veled majd máskor beszélgetek – ígérte sokatmondóan Davidov.

– Hogy értsem ezt? Csak nem fenyegetsz?

– Nem, miért? Ha egyszer leültem kártyázni, akkor hagyjuk a nem idevaló beszélgetéseket. Lesz még idő arra, hogy beszélgessünk...

De most már mennél nyugodtabb lett Davidov, annál jobban izgalomba jött Usztyin. Még be se fejezték a fordulót, bosszúsan a ponyvára dobta a kártyát, és mindkét kezével átölelte térdét.

– Egye meg a fene a kártyát, inkább beszéljünk a pihenőnapról. Azt hiszed, elnök, hogy csak az emberek nyugtalankodnak a pihenőnap miatt? Szó sincs róla! Tegnap reggel, ahogy mentem befogni a lovakat, a pej kanca felsóhajtott bánatában, és emberi nyelven azt mondta: „Ej, Usztyin, Usztyin, de nehéz ez a kolhozélet! Hétköznap is dolgoztatnak, se éjjel, se nappal le nem veszik rólam a hámot, és még vasárnap sem fognak ki. Bezzeg azelőtt nem így volt! Azelőtt vasárnap nem dolgoztattak, hanem vendégségbe, sőt lakadalomba jártak velem. Azelőtt összehasonlíthatatlanul különb volt az életem!"

A kozákok halkan, de együttérzéssel felnevettek. Mintha Usztyin oldalán lett volna a rokonszenvük. De várakozóan elcsendesedtek, amikor Davidov, kezével ádámcsutkáját megérintve, halkan azt kérdezte:

– És kié volt a kolhozosítás előtt az a csudakanca?

Usztyin ravaszul hunyorított, és könnyedén Davidovra kacsintott.

– Biztosan azt hiszed, hogy az enyém volt. Hogy az én szavaimat mondta. Nem, elnök, most bakot lőttél! A Tyitoké volt az a kanca, az a kuláktalanított állat. Amíg egyénileg dolgozott, nem úgy élt, mint a kolhozban: télen nem is szagolt csátés szénát, hanem úgy tudd meg, csupa zabtól kopott el minden foga. Azt mondhatnám: gyöngyélete volt!

– Ha elkopott a foga, akkor, ugye, öreg már az a kanca? – kérdezete amúgy mellékesen Davidov.

– Oreg, öreg, hajlott korú – helyeselt készségesen Usztyin, aki semmiféle fortélyt sem várt ellenfelétől.

– Akkor kár hallgatnod arra a beszédes kancára – mondta meggyőződéssel Davidov.

– Mért volna kár?

– Hát azért, mert a kulák kanca kulákul is beszél.

– De most már kolhozló . . .

– Látszatra te is kolhozparaszt, s a valóságban mégis a kulákok cinkostársa vagy.

– No, elnök, evvel már túllőttél a célon . . .

– Egyáltalán nem lőttem túl, a tény tény marad. Aztán meg, ha öreg az a kanca, akkor miért hallgattál rá? Hisz az öregségtől már egészen elment az esze! Ha fiatalabb és okosabb volna, akkor nem így kellett volna beszélgetnie veled.

– Hát hogy? – kérdezte most már óvatosan Usztyin.

– Azt kellett volna mondania: „Ej, Usztyin, Usztyin, te kulákok szekértolója! Télen egy cseppet sem dolgoztál, te kutyaházi, tavasszal sem dolgoztál, betegnek tettetted magad, és most sem akarsz derekasan dolgozni. Hát miből teleltetsz ki engem, szegény pejkancát, és mit zabálsz majd a télen te magad is? A mi munkánk után ugyan éhen döglünk mind a ketten!" Így kellett volna beszélgetnie veled!

Davidov utolsó szavait általános hahota nyomta el. Nyecsajev gurgulázva nevetett, mint egy kislány, és ugyancsak lányosan vékonyan visongott. A mélyhangú Geraszim Zjablov talpra ugrott, kacagott, mulatságosan leguggolt, és úgy csapkodta tenyerével a csizmája szárát, ahogy tánc közben szokták. Az agg Tyihon

Oszetrov a markába kapta ősz szakállát, és átható hangon azt kiabálta:

– Vágódj el, Usztyin, hasalj le és fel se emeld a fejed! Letaposott téged Davidov!

Ám Davidov meglepetésére nevetett maga Usztyin is, egy cseppet sem jött zavarba, és a nevetése egyáltalán nem hatott erőltetettnek vagy színleltnek.

Amikor lassanként csend lett, Usztyin szólalt meg:

– No, elnök, jól ledorongoltál engem... nem gondoltam, hogy ilyen ügyesen kipenderedel alólam. Ami a kulákok szekértolóját illeti, nincs igazad, mint ahogy azt is csak rám kened, hogy tavasszal nem is voltam beteg, csak tettettem magam. Ebben, elnök, hazudtál, már megbocsáss a szóért.

– Bizonyítsd be.

– Mivel bizonyítsam be?

– Tényekkel.

– Ugyan, kellenek is tények a mi tréfás beszélgetésünkhöz?! – kérdezte határozatlanul mosolyogva a kissé már elkomolyodott Usztyin.

– Ne játszd már a bolondot tovább! – mondta haragosan Davidov. – Ez korántsem tréfás beszélgetés, és az sem tréfadolog, amit műveltél. Tessék, itt vannak a tények: a kolhozban jóformán nem dolgozol, igyekszel magad után vonni a nem öntudatos elemeket, saját magadra is veszélyes beszélgetéseket folytatsz, és lám, például ma is sikerült meghiúsítanod, hogy munkába álljanak: a brigád fele, hála a te fáradozásaidnak, nem kaszál. Hát hogy a fenébe volna ez tréfa?

Usztyin gúnyosan felrántott szemöldöke leereszkedett, és megint kemény, egyenes vonalba húzódott össze az orra tövénél.

– Szóba mertem hozni a pihenőnapot, és egyszeribe kulákok szekértolója meg ellenforradalmár lettem?! Így hát egyedül csak neked szabad beszélned, mi meg hallgassunk, és csak törülgessük a szánkat a ruhánk ujjával?

– Nemcsak ez a baj! – vetette ellene hevesen Davidov. – Az egész viselkedésed becstelen, ez tény! Mit töröd magad annyira a

miatt a pihenőnap miatt, amikor télen húsz pihenőnapod volt egy hónapban! És nemcsak neked, hanem a többieknek is, akik most itt vannak. Mit csináltatok a télen a jószággondozáson meg a vetőmagtisztításon kívül? Semmit a világon! A meleg kemencén heverésztetek! Hát akkor mi jogon akartok pihenőnapot rendezni a legparázsabb dologidőben, amikor minden óra drága, amikor veszélyben forog a kaszálás? No, mondjátok meg igaz lelketekre!

Usztyin merően, némán, fürkészően nézett Davidovra. Helyette Tyihon Oszetrov szólalt meg:

– Hát kozákok, itt nincs mit köntörfalazni. Helyesen beszél Davidov. Hibát követtünk el, ki kell javítanunk. Csakugyan az a helyzet, hogy mi nem ünnepelhetünk mindig, hanem jobbadán csak télidőben. Meg aztán így volt ez azelőtt is, amikor egyénileg gazdálkodtunk. Mária Oltalma előtt melyikünk boldogult el a gazdasággal?! Még be sem takarítottuk a gabonát, máris ott volt a nyakunkon az őszi szántás. Helyesen beszél Davidov, és ma kár volt elengednünk az asszonyokat a templomba. Arról pedig, hogy mi is letelepedtünk a szálláson vasárnapozni, nincs is mit vitatkozni... Egyszóval hiba történt! Vétettünk önmagunk ellen, ez már igaz. És csakis te vezettél félre bennünket, Usztyin, te bajkeverő ördög!

Usztyin máris robbant, mint a puskapor. Kék szeme elsötétült, és dühösen szikrázott.

– Hát te, te szakállas bolond, magadnál tartod az eszed, vagy otthon felejtetted?

– Épp az a baj, hogy úgy látszik, otthon felejtettem...

– No akkor szaladj a faluba, és hozd ide!

Nyecsajev eltakarta száját keskeny tenyerével, hogy ne lássák a mosolyát, és remegő, vékony hangján azt kérdezte a kissé zavarba esett Oszetrovtól:

– No és aztán jó helyre dugtad az eszedet, Tyihon Gorgyejics?

– Mit fáj az neked?

– Mert hát ma vasárnap van...

– Hát aztán?

– A menyed biztosan kitakarított reggel, felseperte a padlót, és ha te a láda alá vagy a kemence padmalyába dugtad azt a kis eszedet, akkor okvelenül előkotorja a seprűvel, és kidobja a szemétdombra. Ott meg egy pillanat alatt szétkapirgálják a tyúkok... No hát az fáj nekem, hogy akkor majd ész nélkül kell leélned az életedet...

Mindenki felnevetett, Davidov is, de a kozákok nevetése már nem volt olyan nagyon vidám... Az iménti feszültség mégis eltűnt. Ahogy ilyen esetekben történni szokott, a vidám tréfa elejét vette a már-már kirobbanó veszekedésnek. A megsértődött Oszetrov egy kissé lecsillapodva Nyecsajevhez fordult, és csak ennyit mondott:

– Ahogy látom, Alekszandr, neked nincs mit otthon felejtened, és magaddal sem hordasz egy cseppnyi észt sem. Hát te tán okosabb voltál, mint én? A te feleséged is Tubjanszkojba masírozik, rója az utat, és te sem vetetted meg a kártyát.

– Szánom-bánom, szánom-bánom! – próbálta tréfával elütni Nyecsajev.

De Davidov nem volt túlságosan megelégedve a beszélgetés kimenetelével, szerette volna amúgy istenesen sarokba szorítani Usztyint.

– No hát akkor fejezzük be már végleg a pihenőnapok vitáját – mondta és farkasszemet nézett Usztyinnal. – Sokat dolgoztál a télen, Usztyin Mihajlovics?

– Annyit dolgoztam, amennyit kellett.

– De mégis?

– Nem számoltam.

– Hány munkaegységed van?

– Nem emlékszem. De mit piszkálgatsz itt engem? Ereggy és olvasd meg, ha már nincs mit csinálnod, munka nélkül meg unod magad.

– Nekem nem is kell megszámolnom, és ha te elfelejtetted is, nekem mint kolhozelnöknek nem szabad elfelejtenem.

Mennyire kapóra jött most Davidovnak az a vaskos jegyzetfüzet, amelytől jóformán sosem vált meg! Az imént átélt izgalom-

tól egy kissé még remegett a keze, amikor gyorsan átlapozta a füzet zsíros lapjait.

– Megtaláltam a neved, te dolgos ember! Tessék, ez a te teljesítményed: januárban, februárban, márciusban, áprilisban és májusban összesen, mindjárt megmondom, összesen huszonkilenc munkaegység. No? Derekasan dolgoztál, ugye?

– Hát nem sok gyűlt össze, Rikalin! – mondta Usztyinra tekintve, sajnálattal, szemrehányóan az egyik kozák.

De Usztyin nem akarta megadni magát.

– Van még hátra egy fél esztendő, és ősszel számolják a csirkéket.

– A csirkéket ősszel fogjuk megszámolni, de a munkateljesítményt: naponta – mondta élesen Davidov. – Vésd a füled mögé, Usztyin: munkakerülőket nem fogunk tűrni a kolhozban! Úgy kirúgunk minden szabotálót, hogy a lába se éri a földet!! Ingyenélőkre semmi szükség sincs a kolhozban. Jól gondold meg, merre tartasz, és hová vezet ez! Oszetrovnak majdnem kétszáz munkaegysége van, a brigádotok többi tagjának százon felül, még az olyan betegeknek is, mint Nyecsajev, száz körül van, neked meg: huszonkilenc! Hisz ez szégyen-gyalázat!

– Beteg a feleségem, holmi női bajokban szenved, és hetekig úgy fekszik, mint egy darab fa. Azonkívül hat gyermekem van – mondta mogorván Usztyin.

– Hát te magad?

– Hogyhogy én magam?

– Miért nem dolgozol teljes emberként?

Usztyin pofacsontján megint meggyszínű pirosság lobbant fel, dühösen összehunyorított kék szemében pedig baljós szikrák villantak meg.

– Mit mereszted rám a gubódat, és mit nézel folyton a szemembe meg a pofámba?! – kiáltotta ökölbe szorított bal kezét ingerülten megrázva, és vastag, rövid nyakán kidagadtak a kék erek. – Mi vagyok én neked, Luska Nagulnova vagy Varka Harlamova, aki majd eleped érted?! Nézd meg a kezemet, és azután kérd számon tőlem a munkát!

Nagy erővel előrelökte két kezét és Davidov csak most pillantotta meg, hogy Usztyin csonka jobb kezén csupán egy ujj meredezik, a mutató, a többi helyén meg összeráncolódott, barna foltok sötétlenek.

Davidov elhűlve vakarta meg az orra tövét.

– No lám csak... Hát hol vesztetted el az ujjaidat?

– Krímben, a Vrangel-fronton. Te fehérnek neveztél, pedig rózsaszínű vagyok én, akár az éretlen görögdinnye: voltam a fehéreknél is, komáztam két hétig a zöldekkel is, megfordultam a veresek közt is. A fehéreknél kedvetlenül harcoltam, inkább csak a hátországban csavarogtam, de a fehérek ellen úgy harcoltam, hogy elvesztettem az ujjaimat... tessék, gyönyörködj benne. Az itató kezem, amelyikkel a poharat tartom, ép – Usztyin megmozgatta bal kezének rövid, vastag ujjait –, de látod, az etető kezemről hiányzanak a fogók...

– Repesz?

– Kézigránát.

– És hogy maradt meg a mutatóujjad?

– A ravaszon hevert, azért maradt épen. Két vrangelistát öltem meg én azon a napon a tulajdon kezemmel! Hát csak meg kellett lakolnom valamivel értük?! Megharagudott rám a jóistenke ezért a vérontásért, így hát oda kellett áldoznom neki négy ujjamat. Azt hiszem, olcsón megúsztam. Bolond ésszel még a fél fejemet is követelhette volna...

Davidov nyugalma fokozatosan átragadt Usztyinra is. Most már békés hangnemben beszélgettek, és a nyegle Usztyin lassanként lecsillapodott, sőt még az a megszokott gúnyos mosolya is megjelent az ajkán.

– Odaáldozhattad volna az utolsót is, mert hát minek neked az az egy?

– De könnyen bánsz a más vagyonával, elnök! Nekem még erre az egyre is nagy szükségem van a háztartásban.

– És mire kell? – kérdezte mosolyát elfojtva Davidov.

– Sok mindenre... Éccaka megfenyegetem vele az asszonyt, ha nem akar a kedvemre tenni, nappal meg a fogamat piszkálom,

és bolonddá tartom vele a jó embereket. Én olyan szegény vagyok, hogy egy évben egyszer ha kerül hús a káposztalevesbe, de azért ebéd után mindennap végigmegyek az utcán, piszkálom a fogam evvel az ujjammal, és köpködök, az emberek meg biztosan azt gondolják: „De jól megy a dolga ennek az átkozott Usztyinnak. Mindennap húst zabál, és sohase fogy ki belőle!" Te meg azt kérded, mire jó nekem ez az egy ujjam... Jó szolgálatot tesz az nekem! Csak hadd gondoljanak gazdagnak az emberek. Akárhogy is, mint is, ez jólesik nekem!

– Jól felvágták a nyelved – mondta önkéntelenül elmosolyodva Davidov. – Hát kaszálni fogsz-e máma?

– Ilyen kellemes beszélgetés után – okvetlenül!

Davidov Oszetrovhoz fordult, és mint korban a legidősebbtől, tőle kérdezte meg:

– Régen elmentek az asszonyok Tubjanszkojba?

– Hát úgy... legfeljebb egy órája.

– És sokan elmentek?

– Tizenketten. Ezek az asszonyok tisztára olyanok, akár a birkák: ahová egy elindul, csapatostul odamegy a többi is. Néha egy nyavalyás birka maga után csalja az egész nyájat... Még mi is hajtottunk az Usztyin szavára, és szénakaszálás idején nekiláttunk ünnepelni, az ördög vigye el!

Usztyin kedélyesen felnevetett.

– Már megint én vagyok a hibás? Ne énrám kend a mások hibáját, te szakállas. Az asszonyok elmentek a templomba... hát tehetek én róla? Atamancsukova anyó meg még egy falunkbéli öregasszony térítette le őket a helyes útról. Már hajnalban idejöttek hozzánk a szállásra, és agitálni kezdtek köztük! „Ma Szent Glikerija nagy vértanú ünnepe van, ti meg asszonyok, kaszálni akartok; nem féltek az istentől?"... Nos, hát le is beszélték őket. Én meg azt kérdeztem az öregasszonyoktól: miféle Glikerija az? Csak nem Nagulnova? Mert az csakugyan nagy vértanú: egész életén át kínlódik hol evvel, hol avval... Erre felháborodtak az öregasszonyok, és megrohamoztak! Atamancsukova anyó még a botját is rám emelte, meg akart ütni, de hálistennek ide-

jében félreugrottam, mert különben olyan bóbita volna a homlokomon, mint egy hollandi libának. Erre aztán a mi asszonyaink csimpaszkodtak belém, akár bojtorján a kutya farkába, alig tudtam lerázni őket... Mért vagyok én ilyen boldogtalan? Sehogy sincs máma szerencsém. Látjátok, jó emberek, egy délelőtt sikerült összevesznem a vénasszonyokkal is, a mi asszonyainkkal is, az elnökkel is, meg evvel az ősz szakállú Gorgyejiccsel is. Ehhez érteni kell!

– É-é-értesz is hozzá! Ezért a tudományért nem kell a szomszédba menned. Gyermekkorod óta folyton összetűzöl mindenkivel, akár egy verekedő kokas. De jusson eszedbe a szavam, a verekedős kokasnak mindig csupa vér a taréja... – mondta figyelmeztetően Oszetrov.

De Usztyin már oda se figyelt.

Kihívó, bátor tekintetével Davidovra nézett, s aztán így folytatta:

– De az agitátorokhoz szerencsénk van máma: gyalog is jönnek hozzánk meg lóháton is... Ha volna a közelben vasút, még vonaton is robognának ide! Csakhogy neked, elnök, a mi vénasszonyainktól kellene megtanulnod, mi az igazi agitáció... Idősebbek, ravaszabbak nálad, tapasztalatuk is több van. Ők halkan beszélnek, kedvesen, udvariasan igyekeznek meggyőzni másokat, így aztán el is érik, amit akarnak. Ők nem vallanak kudarcot! De hogy jársz el te? Még ide sem értél a szálláshoz, máris az egész határ hallatára ordítottál: „Mért nem dolgoztok?" Hát ki bánik így a néppel a mostani világban? A nép a szovjethatalom alatt elővette a ládából a büszkeségét, és nem szereti, ha kiabálva támadnak rá. Egyszóval semmiféle piszkálgatást sem kedvel, elnök! Meg az igazat megvallva, a kozákokra régebben, a cári időkben se nagyon ordítoztak az atamánok... nem merték megsérteni az öregeket. Ideje volna már megértenetek, neked is, Nagulnovnak is, hogy ma más idők járnak, és a régi rossz szokásokat félre kell dobni... Azt hiszed, beleegyeztem volna, hogy kaszáljak, ha le nem csillapodsz? Fészkes fenét! De fékezted magad egy kicsit, kedvességre váltottad a dühödet, hajlandó voltál kár-

tyázni velünk, értelmesen beszéltél, így hát én meghajlok előtted! Szép szóval elboldogulsz velem, én mindenre hajlandó vagyok: kártyázni is, kazlat rakni is.

Davidov, aki figyelmesen hallgatta Usztyint, az önmagával való elégedetlenség keserű érzését tapasztalta, és szörnyen boszszankodott magára. Lehet, hogy egyben-másban igaza van ennek a rendkívül fürge kozáknak. Abban legalábbis igaza van, hogy őneki, Davidovnak nem lett volna szabad szitkozódással és kiabálással kezdenie, amikor megjelent a brigádban. Ezért is vallott kudarcot eleinte, ahogy Usztyin célzott rá. Hogyan történhetett meg, hogy nem tudta türtőztetni magát? És Davidov kénytelen volt minden csűrés-csavarás nélkül beismerni magában, hogy észrevétlenül elsajátította Nagulnovtól az emberekkel való goromba bánásmódot, ledobta a kantárt – ahogy Andrej Razmjotnov mondaná – és lám ez az eredmény: maró gúnnyal azt tanácsolják neki, hogy vegyen példát holmi vénasszonyoktól, akik óvatosan, behízelgően bánnak az emberekkel, és sosem sülnek fel, mindig elérik a céljukat. Mindez napnál világosabb! Nyugodtan kellett volna odamennie a szálláshoz, nyugodtan beszélnie és meggyőznie az embereket, hogy nem helyénvaló most az ilyen ünnepi hangulat, ő meg rájuk ordított, sőt volt olyan pillanat, amikor kis híján megtáncoltatta a korbácsot is. Egy röpke pillanat alatt semmivé tette volna a kolhoz megteremtésében végzett egész munkáját, pedig ezért talán még a pártkönyvét is le kellett volna tennie a kerületi bizottság asztalára. Ez már valóban szörnyű katasztrófa lett volna az életében!

Davidov pusztán arra a gondolatra, hogy mi történhetett volna vele, ha nem embereli meg magát idejében, fázósan megrándította a vállát, és egy pillanatra úgy érezte, hogy dermesztő hideg kúszik végig a hátán ...

Kellemetlen gondolataiba teljesen belemerülve merőn bámulta a ponyván szétdobált kártyalapokat, és valahogy eszébe jutott, hogy a polgárháború idején szenvedélyes „huszonegyező" volt, és azt gondolta: „Befuccsoltam! Tizenhatra ráhúztam még legalább tízet, ez tény!" Nem valami kellemes volt beismernie zabo-

látlanságát, de mégis talált magában annyi bátorságot, hogy ha nem is minden belső ellenállás nélkül, azt mondja:

– Csakugyan nem kellett volna így kitátanom a számat, ebben igazad van, Usztyin! De hát nagyon bosszantott, hogy nem dolgoztok, ezt beláthatod. Meg aztán te se suttogva beszéltél velem. Persze megegyezhettünk volna veszekedés nélkül is. No de elég erről ennyi! Menj, fogd be a szekérbe a legszilajabb lovakat, te meg, Nyecsajev, egy másik megfelelő párt, ebbe a kocsiba, ni!

– Indulsz az asszonyok után? – kérdezte leplezetlen csodálkozással Usztyin.

– Eltaláltad. Megpróbálom rábeszélni az asszonyokat, hogy dolgozzanak ma is egy kicsit.

– De szót fogadnak-e neked?

– Majd meglátjuk. A rábeszélés nem parancs.

– No, segítsen a jóisten meg a csensztochovai istenanya! Idehallgass, elnök, vigyél magaddal engem is! Jó?

Davidov habozás nélkül beleegyezett.

– Menjünk. De segíteni fogsz rábeszélni az asszonyokat?

Usztyin mosolyra ráncolta a hőségtől kicserepesedett száját.

– Majd segít a helyettesem, okvetlenül magammal viszem!

– Miféle helyettesed? – Davidov értetlenül pillantott Usztyinra.

Usztyin szótlanul, ráérősen odament a szálláskocsihoz, és egy rakás kaftán alól kihúzott egy vadonatúj, hosszú ostort, amelynek a nyele végén díszes szíjbojt volt.

– Ez az én helyettesem. Megfelel? Borzasztó meggyőzően tud beszélni! Ha ez elkezd süvíteni, rávesz és rábeszél mindenkit. Nem számít, hogy sete vagyok!

Davidov elkomorodott.

– Hagyd ezt! Nem engedem, hogy egy ujjal is hozzányúlj az asszonyokhoz, de a te hátaddal szívesen megkóstoltatnám ezt a helyettest!

De Usztyin csak gúnyosan hunyorgott.

– Az egyszeri apó is szívesen megkóstolta volna a barátfülét, de megette a kutya a túrót... Nekem mint a polgárháború rok-

kantjának megvan ez a kedvezményem, az asszonyok meg csak kövérebbek és békességesebbek lesznek a veréstől, a magam feleségéről tudom. Kit kell hát verni? Világos dolog: az asszonyokat! Mit félsz? Csak kettőnek-háromnak kell odacserdíteni amúgy istenesen, a többit aztán mintha felkapta volna a szél, egy pillanat alatt a szekéren teremnek!

Mivel a beszélgetést befejezettnek tekintette, elővette a szálláskocsi alatt hányódó kötőfékeket, és indult a halomra, hogy megfogja a lovakat. Utána sietett Nyecsajev meg a többi kozák is, Oszetrov kivételével.

– Hát te miért nem mégy kaszálni, Tyihon Gorgyejics? – kérdezte Davidov.

– Szeretnék egypár szót szólni Usztyin dolgában. Lehet?

– Tessék.

– Ne haragudj erre a bolondra! Az istenre kérlek! Egészen megbokrosodik, akár a ló, ha a farka alá kerül a farhám – kezdte kérő hangon Oszetrov.

De Davidov félbeszakította.

– Egyáltalán nem bolond az, hanem a kolhozélet nyílt ellensége! Az ilyenek ellen kíméletlenül harcoltunk és fogunk is harcolni!

– Ugyan, dehogyis ellenség! – kiáltott fel meghökkenve Oszetrov. – Mondom, hogy egészen kikél magából, ha megharagszik, ennyi az egész! Kicsi kora óta ismerem, és amennyire emlékszem, mindig ilyen töviskes természete volt. Az öregeink a forradalom előtt engedetlenség miatt rengetegszer megverték a községi gyűléseken. Úgy megverték, hogy se ülni, se feküdni nem tudott, de falra borsó! Egy hétig félretartva hordta a fenekét, de aztán kezdte megint elölről a régit, nem nézett el senkinek semmit, mindenkiben csak a hibát kereste, mégpedig milyen buzgalommal kereste! Akár kutya a bolhát! De miért volna a kolhoz ellensége? A gazdagoknak világéletében szálka volt a szemében, és csak látnád, hogyan él! A viskója oldalt billent, majd összedűl, az egész gazdasága egy tehénke meg egy pár rühes birka, pénze pedig sosem volt. Az egyik zsebében egy bolha pányván, a másikban

egy tetű láncon, ez az egész vagyona! A felesége meg beteg, legyengítette a sok gyermek, elcsigázta a nyomor... Lehet, hogy ezért is acsarkodik mindenkire. Te meg azt mondod – ellenség. Csak jár a szája, de nem ellenség.

– Nem rokonod? Miért fogod pártját?

– Épp az a baj, hogy rokonom: unokaöcsém.

– Azért töröd érte magad?

– Hát már hogyne, Davidov elvtárs! Hat gyermek van a nyakán és egyik kisebb, mint a másik, a nyelve meg olyan, mint a feltörlő seprű. Hányszor mondtam már neki: „Vigyázz a nyelvedre, Usztyin! Addig-addig beszélsz, míg pórul jársz. Hirtelen mérgedben olyasmit találsz kikottyantani, hogy rögtön Szibériában szeded össze magad. Akkor aztán verheted a fejed a falba, már késő lesz!" Erre azt mondja nekem: „Szibériában talán négykézláb járnak az emberek, vagy mi? Engem ott se fú el a szél, mert én edzett vagyok!" Na hát, ilyen bolondot se lát ingyen az ember! Hogy miért említem a gyermekeit? Felnevelni nehéz őket, de árvákká tenni – a mostani időkben – egykettőre lehet...

Davidov behunyta szemét, és hosszan elgondolkozott. Vajon nem a saját vigasztalan, sötét, keserű gyermekkora jutott eszébe ezekben a percekben?

– Ne haragudj rá, hogy rossz szót szólt – ismételte Oszetrov.

Davidov végighúzta kezét az arcán, és mintha felocsúdott volna.

– Tudod mit, Tyihon Gorgyejics? – szólalt meg lassan, tagoltan. – Egyelőre nem bántom Usztyint. Csak dolgozzék a kolhozban a lehetőséghez képest, nehéz munkát nem fogunk adni neki, de amit bír, azt csinálja is. Ha az év végére nem lesz elég munkaegysége, majd segítünk rajta: a kolhoz közös alapjából gabonát juttatunk a gyermekeinek. Megértetted? De négyszemközt mondd meg neki az én nevemben: ha még egyszer eszébe jut, hogy zavarja a vizet a brigádban, mindenféle galádságokra bujtogassa az embereket, akkor szorul a kapcája! Térjen észre, amíg még nem késő! Én többet nem tréfálok vele... így mondd meg neki. Nem Usztyint, hanem a gyermekeit sajnálom!

– Köszönet a jó szóért, Davidov elvtárs! És azt is köszönöm,

hogy nem forralsz bosszút Usztyin ellen. – Oszetrov meghajolt Davidov előtt.

De Davidov váratlanul feldühödött.

– Mit hajlongsz itt nekem? Nem vagyok én szentkép! Megvagyok a hajbókolásod nélkül is, és megteszem, amit mondtam!

– Minálunk ősidők óta az a szokás; ha megköszön valamit az ember, akkor meg is hajlik – felelte méltósággal Oszetrov.

– No, jól van, öreg. Mondd csak, hogy állnak Usztyin gyermekei ruha dolgában? És hány jár iskolába közülük?

– Télen mindnyájan a kemencén ülnek, mert nincs miben kimenniük az udvarra, nyáron meg szaladgálnak, és csak úgy fityeg róluk a rongy. A kulákoktól elvett ingóságokból nekik is jutott egy s más, de avval nem takarhatják el meztelenségüket. Usztyin meg az idén télen kivette az iskolából a legnagyobb legénykét: nincs ruhája, lábbelije. Már nagyobbacska fiú, tizenkét esztendős, és szégyell cigány-condrában járni...

Davidov dühösen megvakarta a tarkóját, aztán hirtelen hátat fordított Oszetrovnak.

– Ereggy kaszálni.

A hangja tompa volt és kellemetlenül csengett... Oszetrov figyelmesen nézte a lehorgasztott fejjel, görnyedten álló Davidovot, még egyszer mélyen meghajolt, és lassan a kaszálók felé indult.

Davidov, miután egy kissé megnyugodott, sokáig nézett a távolodó Oszetrov után, és azt gondolta: „Csodálatos népek ezek a kozákocskák! Próbálj nyitjára jönni, miféle szerzet ez az Usztyin. Ádáz ellenség-e vagy csak szószátyár, kötekedő – ami a szívén, az a száján? Lám, mindennap egyre újabb rejtvényeket adnak fel nekem... Tessék megfejteni mindegyiket; az ördög vigye el őket! Mit csináljak – meg fogom fejteni mind! Ha kell, akkor nemhogy egy pud, hanem egész zsák sót megeszem velük, de így vagy úgy, mindenképpen eligazodom rajtuk; ez tény!"

Usztyin szakította félbe tűnődését. A második lovat kötőféken vezetve odanyargalt.

– Mi a csudának fognánk be a kocsiba, elnök? Fogjunk be egy másik szekérbe. Nem rázódnak szét az asszonyok a szekéren sem, ha ugyan hajlandók lesznek visszajönni!

– Nem, fogj be csak a kocsiba – mondta Davidov.

Már volt ideje mindent megfontolni, és tudta, hogy siker esetén majd kapóra jön neki ez a kocsi.

*

Vagy negyven percnyi gyors hajtás után messziről megpillantották az ünneplőbe öltözött asszonyok tarka csoportját: egy aszó szemközti lejtőjén lassan haladtak felfelé a nyári-úton.

Usztyin utolérte Davidovot.

– No, elnök, jól kapaszkodj meg a földben! Mert mindjárt másodszor is megcibálják a hajad az asszonyok!...

– A vak is azt mondta: „majd meglátjuk!" – felelte élénken Davidov, és megnoszogatta a lovakat a gyeplőszárral.

– Nem félsz?

– Mitől féljek? Legfeljebb tizenketten vannak, vagy alig többen.

– És ha én segítek nekik? – kérdezte kifürkészhetetlen mosollyal Usztyin.

Davidov figyelmesen az arcába nézett, de sehogy sem tudta megállapítani, komolyan beszél-e vagy tréfál.

– Akkor mire fordul a dolog? – kérdezte újra Usztyin, de most már nem mosolygott.

Davidov erélyesen megállította lovait, leszállt a szekérről, és odament a kocsihoz. Jobb kezét a kabátja zsebébe dugta, és elővette pisztolyát – Nyesztyerenko ajándékát – és Usztyin térdére tette.

– Fogd ezt a játékszert, és dugd el jól, hogy baj ne legyen vele. Mert ha, mit ad isten, te is az asszonyokhoz csatlakozol, akkor attól félek, nem tudok ellenállni a kísértésnek, és legelőször a te fejed lyukasztom át.

Könnyedén kiszabadította az ostornyelet Usztyin izzadt kezéből, és széles lendülettel jó messzire dobta az úttól az ostort.

– No most gyerünk! Hajts vígan, Usztyin Mihajlovics, és jól jegyezd meg azt a helyet, ahova az ostorod esett. Visszafelé jövet majd felvesszük, ez tény! A pisztolyt meg majd add vissza, ha megérkezünk a szállásra. Indulj!

Amikor utolérték az asszonyokat, Davidov nyalkán körülkerülte őket, és keresztbe állította a szekeret az úton. Usztyin a szekér mellett állította meg a lovait.

– Jó napot, szép asszonyok! – üdvözölte megjátszott vidámsággal az istenes asszonyokat Davidov.

– Neked is, ha nem tréfálsz – felelte a legfürgébb asszony mindnyájuk helyett.

Davidov leugrott a szekérről, levette sapkáját, és fejet hajtott.

– A kolhoz vezetősége nevében kérem magukat, térjenek vissza a munkába. A férjeik küldtek magukhoz. Ők már kaszálnak.

– Csakhogy mi misére megyünk, nem pedig táncba! – kiáltotta egy verejtéktől fényes, vörös arcú, idősebb nő indulatosan.

Davidov mindkét kezével melléhez szorította összegyűrt sapkáját.

– Kaszálás után imádkozzatok, amennyi jólesik, de ennek most nincs itt az ideje. Nézzétek: jönnek a felhők, nálatok meg egy boglya sincs a kaszálón. Kárba vész a széna! Elrothad az egész! Ha pedig a széna odavész, akkor a jószág is elpusztul a télen. De hisz ezt ti jobban tudjátok, mint én!

– Hol láttál te felleget? – kérdezte gúnyosan egy fiatal leányka. – Olyan az ég, mintha tisztára mosták volna!

– De a barométer esőt mutat, úgyhogy a felhő itt semmit sem számít – próbálta kivágni magát mindenféleképp a csávából Davidov. – Nemsokára okvetlenül eső lesz! Menjünk, drága asszonyok, majd mentek imádkozni a jövő vasárnap! Ugyan, hát mi a különbség? Üljetek fel, megkocsikáztatlak benneteket, úgy megyünk, mint a szélvész! Üljetek fel, drágáim, mert a dolog nem vár.

Davidov megpróbálta rábeszélni a kolhoz-asszonyokat, nem sajnálta a kedves szavakat, úgyhogy a nők már habozni kezdtek, és tétován össze-összesúgtak. Ekkor aztán egészen váratlanul

segítségére sietett Usztyin; nesztelenül odament hátulról Nyecsajev magas, telt feleségéhez, egy pillanat alatt a karjára kapta, és ügyet sem vetve azokra az ütésekre, amelyeket a nevető asszony rázúdított, odakocogott vele a szekérhez, és óvatosan felültette a saroglyára. Az asszonyok kacagva, visongva szanaszét szaladtak.

– Másszatok fel magatok a szekérre, mert mindjárt elővesz em az ostort! – ordította telitorokból, vadul forgó szemmel Usztyin. Aztán mindjárt maga is hahotára fakadt: – Üljetek fel, nem bántalak benneteket, csak szaporán, hosszú farkú ördögök!

Nyecsajev felesége teljes magasságában a szekéren állva, és a fejéről lecsúszott keszkenőt igazgatva azt kiáltotta:

– No, asszonyok, üljetek fel, de gyorsan ám! Meddig várjalak még benneteket?! Látjátok, milyen tisztesség ért bennünket: maga az elnök jött értünk!

Az asszonyok három felől odamentek, nevetgélve taszigálták egymást, és Davidovra gyors pillantásokat vetve, minden teketória nélkül felmásztak a szekérre. Csak a két öregasszony maradt az úton.

– Hát mi ketten gyalog menjünk Tubjanszkojba, te sátán? – szólt Atamancsukova anyó, és majd felöklelte gyűlölködő szemével Davidovot.

De Davidov segítségül hívta minden egykori matrózgavallérságát, és többször is meghajolva csattanósan összeütötte a bokáját.

– Ugyan, miért mennének gyalog, anyókáim? Hisz ezt a kocsit külön maguknak hoztuk, üljenek fel, menjenek, és imádkozzanak kedvükre. Usztyin Mihajlovics majd elviszi magukat. Megvárja, míg vége lesz a misének, aztán hazaszállítja magukat a faluba.

Drága volt minden perc, és nem volt értelme megvárni az öregasszonyok beleegyezését! Davidov karonfogta, és a kocsihoz vezette őket. Atamancsukova anyó mindenféleképpen szabadkozott, de Usztyin hátulról könnyedén és tisztelettudóan előretaszigálta. Valahogy felültették az öregasszonyokat, és Usztyin a gyeplőszárat szétválogatva halkan, nagyon halkan azt mondta:

– De ravasz vagy te, Davidov, akár az ördög!

Egész idő alatt először nevezte nevén az elnököt.

Davidov ezt megjegyezte magában, és bágyadtan elmosolyodott: az álmatlan éjszaka meg az átélt izgalmak éreztették hatásukat, és már-már leküzdhetetlenül erőt vett rajta az álom.

Tizennegyedik fejezet

– No, az idén aztán jó kövér a fű! Ha az eső nem babrál ki velünk, ha még száraz időben elboldogulunk a kaszálással, biztosan lesz szénánk rogyásig! – mondta Agafon Dubcov, ahogy belépett Davidov szerény dolgozószobájába, és öregesen nyögdécselve, fáradtan leült a padra.

Amikor kényelmesen elhelyezkedett, letette maga mellé napszítta sapkáját, kartoningének ujjával letörülte az izzadságot feketére sült, ragyaverte arcáról, és mosolyogva fordult Davidovhoz meg az asztalnál ülő számvivőhöz és Jakov Lukicshoz.

– Erőt-egészséget, elnök, nektek is jó napot, irodai patkányok!

– Megjött Dubcov földmíves – mondta prüszkölve a számvivő. – Figyelmesen nézze meg ezt a bácsit, Davidov elvtárs! Dehogyis vagy te földművelő, Agafon!

– Hát teszerinted micsoda vagyok?

– Akármi más, csak éppen földmíves nem.

– No de mégis!

– Még kimondani is restellem, micsoda vagy te...

Dubcov összevonta szemöldökét, elkomorodott, és fekete arca ettől mintha még jobban megsötétedett volna.

– Enyje, ne bolondozz itt nekem – mondta szemmel látható türelmetlenséggel –, hanem bökd ki mihamarább, micsoda is vagyok én teszerinted. Ha pedig torkodra akadt a szó, akkor majd hátba verlek egy kicsit, akkor aztán mingyán megszólalsz!

– A legeslegcigányabb cigány! – mondta meggyőződéssel a számvivő.

– Már hogy volnék én cigány? Mért volnék én cigány?

– Hát csak úgy mondom.

– Hát csak úgy a bolha se csipked, hanem szántszándékkal. Magyarázd meg hát, milyen sértő szándékkal mondtad ezt nekem.

A számvivő levette szemüvegét, és ceruzájával megvakarta a füle tövét.

– De ne mérgelődj, Agafon, inkább figyelj jól a szavamra. A földmívesek a határban dolgoznak, igaz? A cigányok meg faluról falura kóborognak, kéregetnek, és ami nem jó helyt fekszik, azt ellopják... Hát így van ez teveled is: minek jöttél a faluba? Csak nem lopni?! Akkor hát biztosan kérni akarsz valamit. Jól mondom?

– Ugyan már: kérni?!... – mondta bizonytalanul Dubcov. – Mi az, hát nekem már nem szabad idejönni, hogy meglátogassalak benneteket? Nem lehet idejönni csak úgy egyszerűen, vagy mondjuk, valamilyen ügyben? Megtiltod nekem, te pápaszemes patkány?

– De csakugyan mért jöttél? – kérdezte mosolyogva Davidov.

Ám Dubcov úgy tett, mintha nem hallaná a kérdést. Figyelmesen szétnézett a félhomályos szobában, és irigykedve felsóhajtott.

– Hogy élnek némelyek, csípje meg őket a darázs! A védőtáblák be vannak csukva, a ház földje meg fel van locsolva hideg vízzel; csend, homály, hűvösség; egyetlen légy sincs, egyetlenegy szúnyog se dönög... Bezzeg a sztyeppen reggeltől estig perzsel a nap, azt a keserves mindenségit, nappal véresre csípi az embert a bögöly, akár a jószágot, és mindenféle undok légy úgy rátapad, mint valami tolakodó feleség, éccaka meg a szúnyog nem hágy békét neki. Mégpedig nem is valami közönséges szúnyog, hanem akkora, mint egy gárdista! Akár hiszitek, cimborák, akár nem, mindegyik verébnyi, ha pedig teleszíja magát vérrel, igazán mondom, még a verébnél is nagyobbra dagad! Ez a szúnyog olyan félelmetes, sárga, a fullánkja meg legalább egy hüvelyknyi! És hogy szúr a beste a kaftánon keresztül is, egy csípéssel eléri az eleven húst, bizisten! Mennyi kínt kell eltűrni

ilyen mindenféle repkedő féregtől, mennyi vért kell ontani! Kereken megmondom: legalább annyit, mint a polgárháborúban!

– Hát a füllentésben nagy mester vagy, Agafon! – mondta elragadtatással nevetve Jakov Lukics. – Ebben a mesterségben nemsoká lepipálod még Scsukar apót is.

– Ugyan mért füllentenék? Te csak ülsz itt a hűvösön, begubózva, bezzeg ha kijönnél a határba, majd meglátnád magad is! – felelte harapósan Dubcov, és összehunyorított huncut szemében még sokáig nem hunyt ki a mosoly fénye.

Ő bizonyára szívesen folytatta volna színlelten-szomorkás elbeszélését a brigád nyomorúságáról és kínlódásáról, de Davidov félbeszakította:

– Elég! Ne ravaszkodj, ne sápítozz, és ne beszélj lyukat a hasunkba. Mondd meg kereken, mért jöttél. Segítséget kérni?

– Az bizony nem ártana...

– No és mid nincsen, te árva: papád vagy mamád?

– Tréfálni, azt jól tudsz, Davidov, de hát minket se sírva-ríva, hanem nevetve csináltak.

– Tréfán kívül: mi kéne? Emberek?

– Emberek is kellenének. A Töviskes Aszó lejtőin, a saját szemeddel láttad, nagyon jó a fű, de a kaszálógépet nem lehet lejtőre meg mindenféle megközelíthetetlen szakadékokba ereszteni, kézikaszás pedig siralmasan kevés akad a brigádban. Borzasztóan sajnálom, hogy kárba vész, pocsékba megy az a gyönyörű fű!

– Talán átdobjunk még két-három kaszálógépet, mondjuk akár az első brigádból? – kérdezte behízelgően Davidov.

Dubcov szomorúan felsóhajtott, bánatosan, fürkészően és hosszan nézett Davidovra. Egy kissé késlekedett a felelettel, aztán egy utolsót sóhajtva így szólt:

– Nem utasítom vissza. A vénlány a félszemű kérőnek sem ád kosarat... Én így vélekedek: a mi kolhozunkban szövetkezeti munka folyik, a köz hasznára, épp ezért nem tartom szégyellni való dolognak, hogy elfogadjuk egy másik brigád segítségét. Jól gondolom?

– Helyesen vélekedsz. De két teljes napon át a mások lovaival kaszálni nem szégyellni való?

– Hogyhogy a másokéval? – Dubcov hangjában olyan őszinte csodálkozás csengett, hogy Davidov alig tudta visszafojtani mosolyát.

– Mintha nem tudnád! Természetesen nem tudod, ki hajtotta el Ljubiskinék két pár lovát a legelőről? Talán csakugyan igaza volt a számvivőnek: egy kicsit olyan cigányos a természeted, kunyerálni is szeretsz, a mások lovacskáit se veted meg . . .

Dubcov félrefordult, és megvetően köpött egyet.

– Azokat csak csúfolják lovaknak! Szerencsétlen gebék maguktól csámborogtak át a mi brigádunkhoz, senki se hajtotta oda őket, meg aztán hogy volnának idegenek, ha egyszer a mi kolhozunké mind.

– Akkor mért nem hajtottad vissza azokat a gebéket a harmadik brigádhoz, mért vártad meg, hogy egyenest a kaszálógépből fogják ki a gazdáik?

Dubcov elnevette magát.

– Szép kis gazdák! A maguk környékén két napig nem tudták megtalálni a lovaikat! Hát gazdák ezek? Szájtátók, nem gazdák! No de ez már a múlté, mi már kibékültünk Ljubiskinnal, úgyhogy kár ilyen régi dolgokat felhánytorgatni. Különben sem segítségért jöttem, hanem más, fontosabb dologban. Mert hát különösen fontos ok nélkül hogy hagyhattam volna ott a szénakaszálást?! A legrosszabb esetben beérjük a magunk erejével is, és minden segítség nélkül elboldogulunk. És lám, Mihejics, a számvivő, ez a vén patkány, egyszeribe cigánnyá léptetett elő. Úgy gondolom, ez igazságtalanság! Mi csak a legégetőbb szükségben kérünk segítséget, akkor is csak a fogunk közt, mert másképp tiltja a büszkeségünk . . . És hát mit ért a mezőgazdasághoz ez a szegény Mihejics? Ő a számológép csontgolyóin született, azokon is fog meghalni. Add ide nekem őtet, Davidov, egy kurta hétre a brigádba. Felültetem a kaszálógépre ledobálónak, én magam meg majd a lovakat hajtom. Majd megtanítom én, hogy kell dolgozni!

Hisz nem ártana, ha életében legalább egyszer verejtékben ázna a pápaszeme!

Az a veszély fenyegetett, hogy ez a félig tréfás beszélgetés civakodásba csap át, de Davidov egy sietős kérdéssel elhárította:

– Nos hát milyen fontos dologban jöttél, Agafon?

– Hát hogy is mondjam csak... Minekünk persze fontos, de azt egyáltalán nem tudjuk, hogy ti milyen szemmel nézitek... Egyszóval hoztam három nyilatkozatot, persze mind tintával van írva. A nyilvántartónktól elkunyeráltuk egy tintaceruza csonkját, forró vízben feloldottuk a belét, és egy mintára megírtuk ezeket a nyilatkozatokat.

Davidov már arra készült, hogy kegyetlenül összeteremti Dubcovot „kunyeráló hajlamai" miatt, de most nagy érdeklődéssel azt kérdezte:

– Milyen nyilatkozatokat?

Dubcov e kérdésre ügyet se vetve így folytatta:

– Úgy tudom, Nagulnovhoz kellett volna vinni őket, de nem volt otthon, kint van az első brigádnál, így hát azt határoztam, hogy neked adom át ezeket a papirosokat. Hiszen csak nem viszem vissza őket?!

– De miféle nyilatkozatok ezek? – kérdezte újra, türelmetlenül Davidov.

Dubcov megkomolyodott arcáról az iménti játékosságnak még az árnyéka is eltűnt. Mellzsebéből ráérősen elővette egy csontfésű csonkját, felfésülte az izzadságtól csapzott haját, kihúzta magát és belső izgalmát visszafojtva, a szavakat gondosan megválogatva csak akkor szólalt meg:

– Mi mindnyájan... vagyis hát három önként jelentkező akadt köztünk erre a dologra... be akarunk lépni a pártba. Így hát kérjük a mi Gremjacsij Log-i sejtünket, vegyen fel bennünket a mi bolsevista pártunkba. Éccakánként sokáig latolgattuk a dolgot így is meg úgy is, különféle vitákat rendeztünk egymást közt, de aztán egyhangúan úgy határoztunk, hogy belépünk! Mielőtt nyugovóra tértünk volna, kimentünk a határba, megbíráltuk, de mégis alkalmasnak találtuk egymást a párttagságra, a többi a ti

dolgotok: úgy lesz, ahogy ti határoztok egymást közt. Egyikünk folyton azt hajtogatta, hogy ő a fehéreknél szolgált, én meg azt mondtam neki: „A fehéreknél kényszerből szolgáltál öt hónapot mint közkatona, a Vörös Hadseregbe pedig önként szöktél át, és két esztendeig szolgáltál szakaszparancsnoki rangban, tehát ez az utóbbi szolgálatod semmissé teszi az előzőt, úgyhogy alkalmas vagy párttagnak." A másik meg azt mondta, hogy te, Davidov, már rég hívtad a pártba, de akkor nem volt rá hajlandó, mert ragaszkodott a saját ökreihez. De most éppen ő mondja: „Ugyan miféle ragaszkodásról lehet itt szó, ha egyszer a kulákcsemeték fegyverhez nyúlnak, és vissza akarnak állítani mindent úgy, ahogy régen volt. Szívemből megtagadok én minden sajnálatot a saját volt ökreim meg egyéb állataim iránt és jelentkezek a pártba, hogy ugyanúgy, mint tíz esztendővel ezelőtt, a kommunistákkal egy sorban védjem a szovjethatalmat." Én is ugyanezen a véleményen vagyok, így hát megírtuk ezeket a nyilatkozatokat. Az igazat megvallva, egyikünk se valami olvashatóan írta, de... – ekkor Dubcov Mihejicsre sandított, és így fejezte be: – De hát mi nem számvivőnek meg írnoknak tanultunk, viszont... amit idekörmöltünk, az való igaz.

Dubcov elhallgatott, még egyszer letörülte tenyerével a homlokán bőven gyöngyöző verejtéket, és egy kissé balra hajolva óvatosan előhúzta nadrágja jobb zsebéből az újságpapírba göngyölt nyilatkozatokat.

Mindez olyan váratlan volt, hogy egy pillanatig csend uralkodott a szobában. A jelenlevők közül senki sem ejtett egy szót sem, de azért a maga módján mindegyikük felfogta azt, amit Dubcov mondott: a számvivő, a soron levő kimutatást félbehagyva, meglepetten rántotta fel homlokára a szemüveget, és vaksi szemét meghökkenve, merően Dubcovra szegezte; Jakov Lukics, mivel nem bírta elleplezni megvető, zord mosolyát, az ablak felé fordult, Davidov meg boldog mosolytól ragyogva úgy dőlt hátra a szék támlájának, hogy a szék panaszosan nyikorogva megmozdult alatta.

– Vedd át a papírjainkat, Davidov elvtárs. – Dubcov kigön-

gyölte az újságot, és odaadott Davidovnak néhány iskolai füzetből kitépett, nagy, egyenetlen betűkkel telerótt papírlapot.

– Kik írták ezeket a nyilatkozatokat? – kérdezte csengő hangon Davidov.

– A fiatal Beszhlebnov, én meg Kondrat Majdannyikov.

– Ez igen megható tény – mondta visszafojtott izgalommal Davidov, amikor átvette a nyilatkozatokat –, és nagy esemény nektek is, Dubcov elvtárs... neked, meg Majdannyikov és Beszhlebnov elvtársnak... és nekünk, a Gremjacsij Log-i pártsejt tagjainak is. Nyilatkozataitokat még ma átadom Nagulnovnak, most pedig ereggy vissza a brigádhoz, és figyelmeztesd elvtársaidat, hogy vasárnap este nyilvános taggyűlésen meg fogjuk vizsgálni a nyilatkozataikat. Este nyolc órakor kezdjük az iskolában. Szó se lehet semmiféle tényleges késésről, jelenjetek meg idejében. Egyébként erre te ügyelj. Ebéd után fogjátok be a legkülönb lovakat, és induljatok a faluba. Igen, még valamit. Szekéren kívül van még valamilyen más alkalmatosság is a szálláson?

– Van egy bricska.

– No hát akkor azon tessék jönni a faluba. – Davidov még egyszer valahogy gyermekien derűsen elmosolyodott. De mindjárt rá is kacsintott Dubcovra: – Aztán úgy jelenjetek meg azon a gyűlésen, akár a vőlegények! Ilyesmi, pajtás, csak egyszer fordul elő az ember életében. Ez, pajtás, olyan nagy esemény... Olyan ez, kedves barátom, mint a fiatalság: egyszer van az életben...

Úgy látszik, nem talált szavakat, szemmel látható izgalmában elhallgatott, majd hirtelen, szinte aggódva azt kérdezte:

– Aztán úgy szemre tisztességes bricska az?

– Tisztességes: négy kereke van. De csak ganét lehet hordani rajta, ember nem ülhet rá nappal, mert restellne... csak éccaka a setétben. Viharvert, ütött-kopott, és azt hiszem, vélem egyidős, sőt Kondrat azt mondja, hogy a falunkbéli kozákok még Napóleontól zsákmányolták Moszkva alatt...

– Nem felel meg! – jelentette ki határozottan Davidov. – Majd egy rugós kocsit küldök értetek Scsukar apóval. Hisz mondom, hogy ilyen esemény csak egyszer fordul elő az életben.

Szerette volna minél ünnepélyesebbé avatni azoknak az embereknek a pártba való belépését, akiket szeretett, akikben hitt, és azon törte a fejét, milyen intézkedéssel lehetne még szebbé tenni ezt a nevezetes napot.

– Az iskolát vasárnapra ki kell tapasztani, és ki kell meszelni, hogy olyan legyen, mintha új volna – mondta végül, és szórakozottan Osztrovnovra nézett. – Fel kell seperni a környékét, és homokkal kell felszórni a teret meg az iskolaudvart. Hallod, Lukics? Belül meg fel kell súrolni a padlót, lemosni a padokat, a mennyezetet, kiszellőztetni a termeket, egyszóval teljesen rendbe kell hozni!

– És ha olyan sokan lesznek majd, hogy nem fér be mindenki az iskolába, akkor mit csinálunk? – kérdezte Jakov Lukics.

– Klubot kellene építeni... az volna az igazi! – mondta felelet helyett, eltűnődve, halkan Davidov. De mindjárt visszatért a valósághoz: – Gyermekeket és serdülőket nem kell beengedni a gyűlésre, akkor majd mindenki befér. Az iskolának meg amúgy is olyan... hogy is mondjam csak... ünnepi külsőt kell adni!

– És mi lesz a kezesekkel? Kik állnak jót értünk egy egész életre? – tette fel a kérdést Dubcov, mielőtt eltávozott volna.

Davidov keményen megszorította a kezét, és elmosolyodott:

– Az ajánlókról beszélsz? Majd akadnak! Még ma este megírjuk az ajánlásokat, ez tény. No, szerencsés utat. Add át üdvözletünket minden kaszálónak, és kérd meg őket, ne hagyják túl soká a tövén a füvet, és vigyázzanak, hogy ne száradjon ki túlságosan a széna a renden. Lehet számítani a második brigádra?

– Miránk mindig számíthatsz, Davidov – felelte tőle egészen szokatlan komolysággal Dubcov, azzal meghajolt, és elment.

*

Másnap a házigazda korán reggel felkeltette Davidovot.

– Kelj fel, lakó, lovasfutár nyargalt hozzád egyenest a csatatérről... Egy kicsit összeverve és nem egészen szabályosan öl-

tözve, csak úgy szőrén, az ujjatlan Usztyin vágtatott ide a harmadik brigádtól...

A házigazda fülig érő szájjal nevetett, de Davidov félálmában nem értette meg mindjárt, miről van szó.

– Mi kell? – kérdezte fejét az összegyűrt párnáról felemelve, alig érthetően és közönyösen.

– Mondom, egy összevissza vert futár nyargalt ide hozzád, biztosan segítségért...

Davidov végre világosan megértette, mit mond a házigazda, és sietősen öltözni kezdett. A pitvarban sebtibe megplötykölte arcát az utálatosan meleg vízben, amely még éjjel se hűlt le, és kiment a tornácra.

A legalsó lépcsőfoknál, egyik kezében a kantárszárat tartva, a másikkal a nyargalástól felhevült fiatal kancát fenyegetve, Usztyin Rikalin állt. Napszítta kék kartoninge több helyütt egészen az aljáig szét volt szakadva, és csak a csuda tartotta meg a vállán; bal arca a pofacsontjától az álláig sűrű kék foltoktól feketéllett, a szeme meg eltűnt egy bíborvörös daganatban, de a jobb szeme felajzottan és haragosan villogott.

– Hát teveled micsoda baleset történt? – kérdezte a lépcsőn lehaladva élénken Davidov; még köszönni is elfelejtett.

– Rablás, Davidov elvtárs! Rablás, fosztogatás, nem egyéb! – kiáltotta rekedten Usztyin. – Hát nem ebszülte bitangok... ilyesmire vetemedni? Állj meg mán, az isten verjen meg! – Usztyin megint dühösen megfenyegette a lovat, amely kis híján a lábára lépett.

– Beszélj értelmesen! – kérte Davidov.

– Értelmesebb beszédet elképzelni se lehet! Ezek aztán a jó szomszédok, hogy a pokol tüze égesse el őket, hogy a hideg lelje az ingyenélőit! No hát ehhez mit szólsz? A tubjanszkojiak, a szomszédaink, hogy húznák karóba őket, ma éccaka tolvaj módra odajöttek a Somos Szegletbe, és elvitték legalább harminc boglya szénánkat. Hajnalban látom: rakják két elkésett szekérre a mi tulajdon, csakis nekünk termett szénánkat, körös-körül meg a nagy semmi, egyetlenegy boglyát se lehet látni! Lóra pattantam,

odanyargaltam hozzájuk: „Mit csináltok itt, hogy emerre meg amarra?! Milyen alapon rakjátok fel a mi szénánkat?!" Az egyik, aki a közelebbi szekéren állt, csak nevet a galád: „Csak volt a tiétek, most mán a miénk. Ne kaszáljatok a más földjén." „Hogyhogy a másén? Kiugrott a szemed, nem látod, hol áll a határcövek?" Erre azt mondja: „Te magad nyisd ki a szemed és nézd meg: megetted áll a cövek. Ez a föld ősidők óta tubjanszkoji, a miénk! De hála istennek, nem voltatok restek, lekaszáltátok a szénát – nekünk." Áhá? Szóval így? Ilyen gazságot műveltetek a cövekkel?! No hát én erre a lábánál fogva leráncigáltam a szekérről. A kacska kezemmel a szeme közé sóztam egyet, hogy jobban lásson, és ne tévessze össze a más földjét a magukéval... Jól odasóztam neki, úgyhogy összecsuklott, nem tudott megállni a lábán. Erre a többi három is odaszaladt. Még egy másikkal is megszagoltattam az anyaföldet, de aztán már nem értem rá tovább ütni őket, mert ők ütöttek éngem: négyen. Hát hogy bírna helyt állni egy ember néggyel szemben?! Mire a mieink odaértek a verekedésre, azok már tetőtől talpig úgy kicifráztak éngem, mint egy húsvéti tojást, az ingemet meg teljesen elektelenítették. Hát nem galádok?! Hogy merjek én most az asszony szeme elé kerülni? Az, hogy ütöttek, hagyján, de mért kellett a mejjem markolászni, és letépni az inget az vállomról? Most mit csináljak véle? Ha felajánlom a veteményeskerti madárijesztőnek, még az is restell majd ilyen rongyban állni, ha meg szétszaggatom szalagokra a kislányoknak... nem fogják hordani: nem jó anyag... No de csak kerüljön a kezem közé a határban valamelyik tubjanszkoji... ember ember ellen! Ugyanúgy kékre pingálva megy haza a feleségéhez, mint én!

Davidov átölelte Usztyint, és kacagásra fakadt:

– Ne búsulj, az inget lehet pótolni, a kék folt meg elmúlik az esküvőig.

– A te esküvődig? – sziszegte közbe epésen Usztyin.

– Az elsőig a faluban. Én egyelőre még senkit sem kértem meg. Emlékszel rá, mit mondott neked a nagybátyád vasárnap: „Verekedős kokasnak mindig csupa vér a taréja."

Davidov elmosolyodott, de magában azt gondolta: „Igazán nagyszerű, hogy te, kedves Usztyin, nem a saját, tulajdon szénádért, hanem a kolhozéért mentél ölre velük. Ez egyszerűen megható tény!"

De Usztyin sértődötten elhúzódott.

– Könnyű neked a fogadat mutogatni, Davidov, de nekem minden bordám recseg. Ne próbáld tréfával elütni a dolgot, hanem ülj nyeregbe, és lovagolj át Tubjanszkojba, szerezd vissza a szénát. Ezt a két szekérre valót visszafoglaltuk, de menynyit vittek el az éccaka?! Amért pedig raboltak, egyenesen a faluba szállítsák nekünk a szénát, az lesz az igazságos! – Majd véresre vert, feldagadt ajkát nagy nehezen mosolyra húzva így folytatta: – Meglásd, a szénát csakis asszonyok fogják visszahozni, a férfiak nem mernek majd vendégségbe jönni hozzánk, pedig lopni csupa kozák jött, mégpedig olyan derék válogatott legények, hogy amikor mind a négyen elkezdtek az öklükkel dajkálgatni, majd kifordult a gyomrom... Nem engedtek le a földre, nem hagytak elesni a jóistennek se! Csak úgy adogattak kézről kézre, amíg a mieink oda nem szaladtak. Én se sajnáltam a magam kacska kezét, de hát ahogy mondják: sok lúd disznót győz.

Usztyin megpróbált még egyszer elmosolyodni, de csak elfintorította az arcát, és legyintett.

– Láttad volna a mi Ljubiskinunkat, Davidov elvtárs, megpukkadtál volna nevettedben: szaladgált ott körülöttünk, le-le guggolt, mint a kutya, mielőtt átugrana a kerítésen, és csúnyán ordítozott: „Verjétek ronggyá őket, fiúk! Üssétek, bírják ezek a csépelést, én ismerem őket!" De ő maga nem avatkozott bele a verekedésbe, türtőztette magát. Oszetrov, a nagybátyám, felfortyant és ráripakodott: „Segíts már nekünk, te emilyen meg amolyan ürü. Vagy tán kelés van a hátadon?!" Ljubiskin meg majdnem sírva fakadt, és azt ordította vissza neki: „Nem tehetem! Hisz én párttag vagyok, és a tetejébe még brigádvezető is! Verjétek ronggyá őket, én meg majd csak uralkodok magamon valahogy!"

Aztán folyton ott szaladgált körülöttünk, le-leguggolt, és a fogát csikorgatta a nagy türtőztetéstől... No de kár itt tőteni az időt potyára, ereggy, fröstökölj meg mihamarább, én meg azalatt szerzek neked valahonnét egy lovat, felnyergelem, és együtt nyargalunk a brigádig. Az öregeink azt mondták, hogy tenélküled a szemük elé ne kerüljek! Eszünk ágában sincs odaajándékozni a mi híres véres verejtékkel kaszált szénánkat azoknak az ingyenélőknek!

Usztyin immár eldöntöttnek tartva a Tubjanszkojba való lovaglás kérdését, a tornác korlátjához kötötte kancáját, és elindult a vezetőség portájára. „El kell mennem Poljanyicához – gondolta Davidov. – Ha az ő tudtával tulajdonították el a szénát, akkor elkerülhetetlen lesz a vita vele. Olyan csökönyös, mint a szamár, de hát akárhogy is van a dolog, el kell mennem hozzá."

Davidov sebtében megivott egy csupor friss tejet, és a karéj száraz kenyér utóját rágva azt látta, hogy az új ingbe öltözött, szokatlanul fürge Usztyin Nagulnov fakó lovacskáján a kisajtó felé nyargal.

Tizenötödik fejezet

Jóllehet csupán néhányszor találkoztak a kerületi bizottságban, és inkább csak hallomásból ismerték egymást, Nyikifor Poljanyica, a tubjanszkoji „Vörös Sugár" kolhoz elnöke – szintén huszonötezres, az egyik dnyepropetrovszki vasmű volt esztergályosa – mint régi barátját fogadta Davidovot a kolhozvezetőség házában.

– Á-á-á, kedves Davidov elvtárs! Balti tengerész! Mi szél fújt a mi minden mutatószám szerint elmaradott kolhozunkba? Kerülj beljebb, ülj le, szívesen látunk!

Poljanyica szeplőkkel telepermetezett, széles arcán mesterkélt, ravaszkás mosoly ragyogott, apró fekete szeme színlelt nyájasság-

tól fénylett. Ez a rendkívül szíves fogadtatás gyanút keltett Davidovban, így hát csak szárazon köszönt, aztán leült az asztalhoz, és ráérősen körülnézett.

Davidov nézete szerint furcsán festett a kolhozelnök dolgozószobája: a tágas szoba sűrűn tele volt rakva okkersárgára festett kádacskákban és cserepekben álló porlepte virágokkal, amelyek között árván húzták meg magukat a piszkos zsámolyokkal váltakozó, ócska hajlított székek; a bejáratnál egy szeszélyes formájú, kiálló rozsdás rugójú, ütött-kopott dívány állt; a fal a „Nyivá"-ból kivágott és felragasztott képektől meg olcsó kőnyomatoktól tarkállott, amelyek közül az egyik Oroszország kijevi megkeresztelkedését, a másik Szevasztopol ostromát, a harmadik a sipkai csatát, a negyedik pedig a japán gyalogságnak az 1904-es háborúban Liaojang alatt indított támadását ábrázolta.

Az elnöki asztal felett Sztálin megsárgult arcképe függött, a szemközti falon meg Morozov cérnagyárának legyek piszkolta színes reklámképe díszelgett. A képen egy málnaszínű kabátkás, délceg torreádor – miután cérnával körülhurkolta a felbőszült bika szarvát, egyik kezével az ágaskodó állatot tartotta, a másikkal hanyagul kardjára támaszkodott. A torreádor óriási lábánál egy guriga hevert félig letekert fehér cérnával; a címkéjén tisztán lehetett látni „N° 40."

A szoba berendezését egy fehér bádogpántos, ormótlan nagy láda egészítette ki, amely a sarokban állt. Poljanyica számára minden valószínűség szerint ez helyettesítette a páncélszekrényt: arról, hogy a ládában elsőrendű fontosságú okmányokat őriznek, a ládához méretezett, fényesre tisztított, óriási raktárlakat tanúskodott.

Davidov, miután futólag szétnézett Poljanyica dolgozószobájában, nem bírta elfojtani mosolyát, de Poljanyica a maga módján értelmezte ezt a mosolyt.

– Amint látod, kényelmesen berendezkedtem – mondta önelégülten. – A volt kulák-házigazda minden bútorát megtartottam, megőriztem a szoba egész külsejét, csak az ágyat, a dunyhát meg a párnákat vitettem át a takarítónő szobájába, de ne felejtsd

el: nagyjában-egészében megtartottam a régi otthonosságot. Semmi bürokratikus levegő! Semmi hivataloskodás! Igaz, bevallom, magam is szeretem a családias környezetet, és azt akarom, hogy az emberek, ha bejönnek hozzám, olyan feszteleníl érezzék magukat, mint otthon. Helyesen beszélek?

Davidov a felelet elől kitérve csak vállat vont, és mindjárt a tárgyra tért.

– Kellemetlen beszédem van veled, szomszéd.

Poljanyica apró, ravasz szeme egészen eltűnt bőrének húsos redői közt, és mint apró antracitdarab villogott elő onnan palafeketén, sűrű fekete szemöldöke meg magasra felhúzódott.

– Ugyan miféle kellemetlen beszélgetés lehet jó szomszédok közt? Te csak ijesztgetsz, Davidov! Mindig úgy megvoltunk egymással, mint a hal meg a víz, és most nesze neked, egyszeribe kellemetlen beszélgetés!... El se tudom hinni! Akárhogy is, mint is, de nem hiszem el!

Davidov figyelmesen nézett Poljanyica szemébe, de nem tudta megragadni kifejezésüket. Poljanyica arca változatlanul szívélyes és kifürkészhetetlen volt, a szájára meg szinte rámerevült a barátságos, nyugodt mosoly. Amint látható, a „Vörös Sugár" kolhoz elnöke született színész volt, ügyesen tudott uralkodni magán, és nem kevésbé ügyesen folytatta a játékot.

– A szénát, a mi szénánkat, a te utasításodra vitték el ma éjjel? – kérdezte minden köntörfalazás nélkül Davidov.

Poljanyica szemöldöke még feljebb húzódott.

– Milyen szénát, barátom?

– Közönséges, sztyeppi szénát.

– Először hallom! Azt mondod, elvitték? A mieink, a tubjanszkojiak? Lehetetlen! Nem hiszem! Ha főbe lősz, ha agyonversz, se hiszem el! Ne felejtsd el, kedves barátom, Szemjon, hogy a „Vörös Sugár" kolhoz tagjai szocialista mezőink rendkívül becsületes dolgozói, és a gyanúsítgatásod nemcsak őket sérti, hanem mint a kolhoz elnökét, engem is. Kérlek, barátom, ezt komolyan tartsd szem előtt.

– Tudod mit, mondvacsinált barátom – mondta bosszúságát

leplezve, nyugodtan Davidov –, nem vagyok én neked Litvinov, te meg nem vagy nekem Chamberlain, így hat semmi értelme sincs annak, hogy diplomatásait játsszunk. A te utasításodra tulajdonították el azt a szénát?

– Megint csak azt kérdem, barátom, milyen szénáról van szó?

– No hát ez tisztára olyan, mint a fehér bikáról szóló mese! – kiáltotta felháborodva Davidov.

– Ne felejtsd el, barátom, én komolyan kérdezem: miféle szénáról beszélsz te?

– A Somos Szegletben levő szénáról. Ott határosak a kaszálóink, és ti egyszerűen elloptátok a szénánkat, ez tény!

Poljanyica – mintha megörült volna annak, hogy ilyen szerencsésen tisztázódott a félreértés – mindkét tenyerével csattanósat csapott szikár lábszárára, és mennydörgő hahotában tört ki:

– Hát mért nem evvel kezdted, kedves barátom?! Mert folyton csak egyet hajtottál: széna, széna; csakhogy milyen széna, ez a kérdés! A Somos Szegletben, tévedésből-e vagy szántszándékkal, a mi földünkön kaszáltatok. Úgyhogy mi teljesen jogos alapon vittük el azt a szénát. Világos, barátom?

– Nem, mondvacsinált barátom, nem világos. Ha csakugyan a tiétek az a széna, mért tolvaj módra, éjjel szállítottátok el?

– Ez a brigádvezetőre tartozik. Éjjel hűvösebb van, embernek, állatnak egyaránt jobb dolgozni, biztosan azért szállították éjjel. Nálatok tán nem dolgoznak éjszaka? Kár! Éjjel, kivált holdvilágos éjjeleken, sokkal könnyebb dolgozni, mint nappal, a forróságban.

– Csakhogy most éppenséggel setétek az éjszakák, ez tény! – felelte gúnyos mosollyal Davidov.

– Hát, tudod, az ember sötét éjszaka se dugja a szája mellé a kanalat.

– Kivált ha abban a kanálban . . . a más kásája van.

– Hagyd ezt, barátom! Ne felejtsd el, hogy ezek a célzásaid mélyen sértik a „Vörös Sugár" teljesen öntudatos, becsületes kolhozosait is, és mint a kolhoz elnökét, engem is. Elvégre dolgozók vagyunk, nem szélhámosok, ezt tartsd szem előtt!

Davidov szeme villant egyet, de még mindig türtőztette magát.

– Te meg hagyd ezeket a dagályos szavakat, mondvacsinált barátom – mondta –, és beszéljünk tárgyilagosan. Tudsz arról, hogy az idén tavasszal a Somos Szegletben az aszó mindkét oldalán arrább vittek három határcöveket? A te becsületes kolhozosaid vitték odább, kiegyenesítették a határvonalat, és legalább négy-öt hektár földet lehasítottak a mienkből. Tudsz te erről?!

– Ugyan, barátom?! Honnan veszed ezt? Ez a te gyanúsítgatásod, ne felejtsd el, mélyen sértő a teljesen ártatlan...

– Elég a fecsegésből meg az alakoskodásból! – szakította félbe Poljanyicát önkéntelenül felfortyanva Davidov. – Hát kisgyereknek nézel te engem, vagy mi? Komolyan beszélek, te meg színházat játszol itt, te vagy a megtestesült, sértett nemeslelkűség. Idejövet magam is ellovagoltam a Somos Szegletbe, és magam is ellenőriztem, amit a kolhoztagok jelentettek nekem: a szénát elszállították, a határcövekeket áthelyezték, ez tény! És ez elől a tény elől nem tudsz hová bújni.

– De én nem is akarok bújni sehová! Itt vagyok, ragyogok, megfoghatsz engem puszta kézzel is, de... mielőtt megfognál, kend be szurokkal. Jó erősen kend be szurokkal a kezed, barátom, mert különben, jusson eszedbe, úgy kicsúszok belőle, akár a menyhal...

– Azt, amit a tubjanszkojiak műveltek, önkényes elbirtoklásnak nevezik, és ezért te fogsz felelni, Poljanyica!

– Ezt, barátom, még be kell bizonyítani, már ami a határcövekek áthelyezését illeti. Mert így csak légből kapott koholmány az egész, nem egyéb. Különben sincs megbilyogozva az a széna.

– A farkas a bilyogos birkát is elviszi.

Poljanyica alig észrevehetően elmosolyodott, de szemrehányóan megcsóválta a fejét.

– Ejnye, ejnye! Már a farkasokkal hasonlítasz össze bennünket! Mondj amit akarsz, de én nem hiszem, hogy bárki is kiásta volna, és arrább vitte volna a cövekeket.

– Hát nyargalj ki, és ellenőrizd te magad. Mert hát... maradt nyoma annak, hogy hol álltak a határjelek? Maradt! Ott porhanyósabb a talaj, alacsonyabb a fű, és a kerek gödrök helyét teljesen tisztán lehet látni, ez tény! No, erre mit felelsz? Ha akarod, menjünk oda együtt. Rendben van? Nem, Poljanyica elvtárs, az én kezemből nem siklasz ki! No hát akkor megyünk, vagy hogy?

Davidov némán cigarettázva várta a feleletet, és – még mindig ugyanolyan arcátlanul mosolyogva – hallgatott Poljanyica is. A virágokkal telezsúfolt szobában fülledt volt a levegő. A homályos ablaküvegeknek neki-nekiütődve egyhangúan zümmögtek a legyek. Davidov egy fikusz nehéz, fényeszöld levelei között, a nyíláson át látta, ahogy a tornácra kilép egy ócska szoknyát és a szoknyába eresztett rövidujjú hálóinget viselő, időnap előtt rendkívül elhízott, de még mindig szép fiatal nő. Tenyeréből ellenzőt formálva nézett valahová az utca mentén, majd hirtelen felélénkülve, kellemetlenül éles, rikácsoló hangon kiabálni kezdett:

– Fenyka, te átkozott jány, hajtsd mán azt a bornyút, nem látod, hogy hazajött a tehén a csordából?

Az ablakon át Poljanyica is az asszony válig meztelen, gömbölyű, tejfehér karjára, a keszkenő alól kicsúszott, a szélben libegő pihés szőke hajára tekintett, valamiért mósztatott a szájával, és felsóhajtott.

– A takarítónő, itt lakik a vezetőségnél, tisztán tartja a házat. Rendes asszony, csak nagyon kiabálós, sehogy se tudom leszoktatni a kiabálásról... Annak pedig, hogy kimenjünk a határba, semmi értelme sincs, Davidov! Te jártál ott, megnézted, és ez elég is. A szénát pedig nem adom és nem adom vissza, ezzel befejeztem. Ez vitás kérdés: itt öt évvel ezelőtt volt földbirtokrendezés, és nem a mi dolgunk, hogy eligazodjunk a tubjanszkojiaknak meg Gremjacsij Log-iaknak ebben a perében.

– De hát akkor kinek a dolga?

– A kerületi szerveké.

– Jó, ebben egyetértek veled. A földbirtok-vita csakugyan

más lapra tartozik, de a szénát szállítsd vissza. Azt mi kaszáltuk le, az tehát a miénk.

Úgy látszik, Poljanyica elhatározta, hogy véget vet ennek az ő szempontjából jelentéktelen beszélgetésnek. Most már nem mosolygott. Az asztalon ernyedten heverő jobb kezének ujjai egy kissé megmozdultak, és lassan úgy tevődtek össze, hogy fügét mutattak. Poljanyica a kezére intett a szemével, és valami okból, élénken, az anyanyelvén, ukránul szólalt meg:

– Látod, mi ez? Ez: csipisz. Ez az én válaszom! Egyelőre pedig ... a viszontlátásra, nekem dolgoznom kell. Minden jót.

Davidov elnevette magát.

– Furcsa vitatkozó vagy te, ahogy így elnézlek ... Tán leragadt a nyelved, hogy fügét mutogatsz, mint egy piaci kofa?! Ez, pajtikám, nem bizonyíték! Azt akarod, hogy e miatt a nyomorult széna miatt panaszt tegyek ellened az ügyésznél?

– Tégy panaszt annak, akinek akarsz, kérlek! Ha akarod, az ügyésznek, ha akarod, a kerületi bizottságnak, de se a szénát nem szállítom, se a földet nem adom vissza, ezt tartsd szem előtt – válaszolta újból az orosz nyelvre áttérve Poljanyica.

Tovább nem volt mit beszélni, így hát Davidov felállt, és elgondolkozva a házigazdára nézett.

– Nézlek-nézlek, Poljanyica, és csodálkozok: hogy lehet az, hogy te munkás vagy, bolsevik, és mégis ilyen hamar fülig belesüppedtél a kisbirtokosi gondolkozásba?! Először a kulák-berendezéssel hencegve azt mondtad, hogy megőrizted ennek a szobának a külsejét, de szerintem nemcsak a külsejét őrizted meg ennek a kulákháznak, hanem a belsejét, a szellemét is, ez tény! Egy félév alatt téged magad is átitatott ez a szellem! Ha húsz évvel korábban születsz, okvetlenül a legkulákabb kulák válik belőled, ezt tényként mondom neked!

Poljanyica vállat vont, és élesen villogó szeme újból eltűnt bőrének redői közt.

– Nem tudom, hogy kulák vált volna-e belőlem, vagy sem, de tebelőled, Davidov, vedd tudomásul, egészen biztosan pópa lett volna, vagy ha az nem, akkor okvetlenül egyházgondnok.

– És mért? – kérdezte őszinte meglepődéssel Davidov.

– Hát azért, mert te, a volt tengerész, fülig belemásztál a vallási előítéletekbe. Vedd tudomásul, ha én volnék a kerületi pártbizottság titkára... az asztalra tétetném veled a pártkönyvet az effajta históriák miatt.

– Miféle históriák miatt? Miről beszélsz? – Davidov még a vállát is felhúzta meglepetésében.

– Ugyan, ne tettesd magad! Nagyon is jól tudod te, miről beszélek. Mi itt, az egész sejt, harcolunk a vallás ellen, a kolhoz közgyűlésén meg egy községi gyűlésen már kétszer is felvetettük a templom bezárásának kérdését, és te mit művelsz? Vedd tudomásul, botot dugsz a szekerünk kerekébe... ilyesmiket csinálsz!

– Tovább, ki vele, szeretnék hallani egyet-mást arról a botról, amelyet a kerekedbe dugok.

– Hát mit csinálsz te? – folytatta most már észrevehetően nekitüzesedve Poljanyica. – Te kolhozlovakkal szállítod a templomba vasárnaponként az öregasszonyokat, hogy ott imádkozzanak; ezt csinálod te! Nekem meg, vedd tudomásul, mindig ezt dörzsölik az orrom alá az asszonyok: „Te be akarod zárni a templomot, te emilyen meg amolyan, mondják, klubnak akarod berendezni, de bezzeg a Gremjacsij Log-i elnök megadja a hivő asszonyoknak a teljes tiszteletet, sőt fogaton viteti őket a templomba vasárnaponként."

Davidov önkéntelenül elkacagta magát.

– Erről van hát szó? Egyszóval ilyen vallási előítéletekben vagyok én bűnös? No hát ez nem olyan borzasztó história!

– Lehet, hogy neked nem borzasztó, de vedd tudomásul, hogy mi ennél rosszabbat el se képzelhetnénk! – pattogott tovább Poljanyica. – Te le akarod kenyerezni a kolhozasszonyokat, jó fiú akarsz lenni mindenki előtt, és evvel aláásod a mi vallásellenes munkánkat. Szó se róla, jó kommunista vagy! Másokat kisbirtokosi hajlamokkal vádolsz, te magad meg az ördög tudja, miket művelsz. Hát van tebenned politikai öntudat? Van benned bolsevik eszmeiség és engesztelhetetlenség a vallással szemben?

– Idehallgass, te eszmei fecsegő! Hátrább az agarakkal!... Mit jelent az, hogy „le akarod kenyerezni"? Tudod, mért küldtem fogaton azokat az öregasszonyokat? Tudod, milyen számításból tettem ezt?

– Köpök a számításaidra a legmagasabb haranglábról! Felőlem számítgass úgy, ahogy akarsz, csak a mi számításainkat ne borítsd fel a papi népbutítás elleni harcban. Akárhogy is, de én a kerületi bizottság vezetősége ülésén felvetem a magatartásod kérdését, ezt vedd tudomásul!

– Bevallom, azt hittem, hogy okosabb vagy, Poljanyica – mondta sajnálattal Davidov, és köszönés nélkül eltávozott.

Tizenhatodik fejezet

Davidov már hazafelé, Gremjacsij Logba menet elhatározta, hogy nem jelenti fel a kerületi ügyészségen a tubjanszkojiakat a föld eltulajdonítása és a szénа elszállítása miatt. A kerületi pártbizottsághoz sem akart fordulni ebben az ügyben. Mindenekelőtt pontosan tisztázni kell, hogy valóban kié volt azelőtt a Somos Szeglet csücskében lévő vitás földdarab, és csak azután kell cselekedni, annak megfelelően, hogyan dől el ez a kérdés.

Nem minden keserűség nélkül idézte emlékezetébe a Poljanyicával való beszélgetést, és így morfondírozott magában: „No, jómadár ez az otthonosság és a virágok kedvelője! Nem állíthatnám, hogy rengeteg esze van, semmiképpen se állíthatnám, de ravasz, olyan együgyűen ravasz, mint a legtöbb ostoba ember. Az ilyenekben nem lehet megbízni... Nyilvánvaló, hogy a szénát az ő beleegyezésével szállították el, de nem ez a fontos, hanem a határ. Lehetetlen, hogy a határcövekeket az ő utasítására helyezték volna át. Ilyesmire nem vetemedik, ez kockázatos dolog. De hátha tudott róla, hogy áthelyezték, csak szemet hunyt felette?! Ez aztán már csakugyan sehogy se járja! A kolhoz alig

egy féléves, és mindjárt a szomszéd földjének eltulajdonításával meg lopással kezdeni – ez annyi, mint egytől egyig lezülleszteni a kolhoztagokat! Ez annyit jelent, mint az egyéni gazda-élet régi szokásaira ösztökélni őket: ne riadjanak vissza semmitől, semmilyen eszköztől se – csak minél többet harácsoljanak. Nem, ez így nem mehet! Mihelyt tisztázom, hogy az a föld igenis a mienk, abban a pillanatban megyek a kerületi bizottságba; ott aztán hadd mossák meg a fejünket: nekem a vénasszonyok, Poljanyicának meg a kolhoztagok káros nevelése miatt."

Davidov a ló egyenletes ügetése közben elszunyókált, és a szender homályos ködében világosan megjelent előtte az a kövér nő, aki Tubjanszkojban a tornácon állt; finnyásan legörbítette száját, és félálmában azt gondolta: „Milyen sok felesleges hájat meg húst szedett magára... Ilyen forróságban bizonyára úgy jár-kél, mint akit beszappanoztak, ez tény!" És túlságosan is szolgálatkész emlékezete, mintegy az összehasonlítás kedvéért, nyomban tisztán elébe festette Luska lányosan karcsú, szoborszép alakját, libegő járását, meg finom kezének azt a leírhatatlan bájjal teli mozdulatát, amellyel meg szokta igazítani a haját, miközben vesébe látó nyájas, gunyoros szemével alulról felfelé néz... Davidov, mintegy váratlan lökésre, megrezzent, kihúzta magát a nyeregben, összeráncolta homlokát, mintha erősen fájna valamije, dühösen rácsapott korbácsával a lóra, és vágtába eresztette...

Kaján emlékezete gonosz tréfákat űzött vele ezekben a napokban – mindig a legrosszabbkor: hol komoly megbeszélések alatt, hol a töprengés perceiben, hol álmában életre keltette Luska alakját, akit bár akart, egyelőre mégsem tudott elfelejteni...

Délben érkezett vissza Gremjacsij Logba. Osztrovnov meg a számvivő élénken beszélgetett valamiről, de mihelyt Davidov benyitott, mintegy vezényszóra, csend támadt a szobában.

A hőségtől meg a lovaglástól kimerült Davidov leült az asztalhoz, és azt kérdezte:

– Min vitatkoztatok? Nagulnov nem járt itt a vezetőségben?

– Nagulnov nem volt itt – felelte kisvártatva Osztrovnov, és gyorsan a számvivőre nézett. – Mi meg nem vitatkoztunk, Davi-

dov elvtárs, csak úgy rémlett magának, hanem csak beszélgettünk erről-arról, jobbadán a gazdaságról. No, visszaadják a szénánkat a tubjanszkojiak?

– Arra kérnek, hogy gyűjtsünk még nekik ... A te véleményed szerint kié az a föld, Lukics?

Osztrovnov vállat vont.

– Ki tudja azt, Davidov elvtárs, setét ügy ez. Eredetileg Tubjanszkoj falunak kanyarították oda, de ez még a forradalom előtt volt, a szovjethatalom alatt a Somos Szeglet felső része átkerült hozzánk. A legutolsó felosztáskor, huszonhatban, még visszább szorították a tubjanszkojiakat, de azt, hogy hol húzódott a határ, nem tudom, mert az én földem a másik oldalon volt. Két évvel ezelőtt Tyitok kaszált ott. Hogy aztán a maga szakállára kaszált-e, vagy suba alatt megvette azt a kis földet valamelyik szegényparaszttól – meg nem mondhatom, mert nem tudom. Az volna a legegyszerűbb, ha kihívatná Sportnoj elvtársat, a kerületi földbirtokrendezőt! Ő a régi térképek alapján mindjárt kideríti, hol vonták meg a határt. Huszonhatban is ő végezte a birtokrendezést, így hát ki tudhatná, ha nem ő?

Davidov boldogan megdörzsölte a kezét és felvidult:

– Na, ez nagyszerű! Tény, hogy Sportnojnak tudnia kell, kié az a föld. Én meg azt hittem, hogy valami máshonnan jött földmérő-csoport végezte a birtokrendezést. Rögtön keresd meg Scsukart, szólj neki, hogy azonnal fogja be a csődöröket a nyitott kocsiba, és hajtson a sztanyicába Sportnojért. Írok neki egy levelet.

Osztrovnov kiment, de öt perc múlva, a bajuszába mosolyogva, visszatért, és az ujjával intett Davidovnak.

– Jöjjön csak ki a szénatartóba, nézze meg ezt a csudát ...

A vezetőség udvarán, mint mindenütt a faluban, az az élettelen déli csend uralkodott, amely csakis a legforróbb nyári napokon szokott lenni. A napon fonnyadozó pázsit szaga érzett, az istálló felől száraz lótrágya bűze áradt, amikor pedig Davidov odament a szénatartóhoz, a virágjában levő, frissen kaszált, csak egy kissé szikkadt fűnek olyan bódító illata csapott az orrába,

hogy egy percre úgy tetszett, mintha kinn a sztyeppen, egy éppen most rakott, jószagú szénaboglya mellett állna.

Jakov Lukics az ajtó egyik szárnyát óvatosan kinyitva félrehúzódott, előreengedte Davidovot, és halkan azt mondta:

– Gyönyörködjön ebben a galambpárban. Nem is gondolná az ember, hogy egy órával ezelőtt még életre-halálra verekedtek. Úgy látszik, amíg alusznak, fegyvernyugvás van náluk ...

Davidov az első pillanatban, amíg a szeme meg nem szokta a sötétséget, semmit se látott egy egyenes napsugáron kívül, amely a tető hasadékán át a szín közepén hanyagul összerakott szénacsomó tetejébe fúródott, de aztán kihámozta a szénán alvó Scsukar apó alakját, mellette meg – a gombolyaggá tekeredett Trofimot.

– Apó egész délelőtt ostorral zavarászta a kecskét, most meg, látja, együtt alusznak – mondta most már hangosan Jakov Lukics.

Erre Scsukar apó felébredt. De még alig könyökölt fel, Trofim máris mind a négy lábával felpattant a szénáról, akár a rugó, a földre szökkent, lehajtotta fejét, és roppant fenyegetően, harciasan többször is megrázta szakállát.

– Láttátok, jó emberek, micsoda szarvas ördög ez? – kérdezte elgyengült, bágyadt hangon Scsukar, és a harcra immár felkészült Trofimra mutatott. – Egész éccaka szünes-szüntelen itt ődöngött a szénában, itt turkálgatott, tüszkölt, ropogtatta a fogát. Egy percig se hagyott aludni az átkozott! Délelőtt hányszor viaskodtunk egymással, és most tessék, énmellettem helyezkedett el aludni – az ördög hozta ide, az oldalomhoz –, és most, hogy felkeltették, megint verekedni készül a bitang. Hát hogy lehet élni, ha így üldözik az embert? Ennek gyilkosságszaga van: egyszer vagy én teszem el láb alól őtet, vagy ő döfi a szarvát a gigámba, akkor aztán megülhetitek Scsukar apóka torát! Egy szó mint száz, nem jó vége lesz a dolognak köztem meg e közt a szarvas ördög közt: ezen a portán nemsoká – halott lesz! ...

Scsukar kezében váratlanul megjelent az ostor, de még ütésre sem lendíthette, Trofim két ugrással máris a szín sötét szegletében

termett, és körmével kihívóan dobbantva, onnan villogtatta Scsukarra öklelő, foszforos tekintetű szemét. Az öreg félretette az ostort, és bánatosan megcsóválta a fejét.

– Látjátok, milyen huncut féreg?! Csakis az ostor ment meg tőle, az se mindig, mert meg-megles a bitang ott, ahol sose várná az ember az átkozottat! Így aztán napok hosszat ki nem engedem a kezemből az ostort. Térülni-fordulni se tudok ettől a bakkecskétől! Mindig a legalkalmatlanabb helyeken toppan elő. Nézzük például a tegnapi napot: a szín megé, egy félreeső zugba kellett mennem, sürgős nagyszükségre, körülnéztem – nincs a kecske sehol. „No – gondoltam – hála istennek, pihen valahol a hűvösön az a pokolra való Trofim, vagy az utcán legel, tépi a füvecskét." Nyugodt lélekkel indultam a szín megé, de alig helyezkedtem el rendje-módja szerint, az az átkozott máris ott termett, odatipegett hozzám, oldalt hajtotta a fejét, és már-már nekem rontott, hogy oldalba döfjön. Akarva-akaratlanul fel kellett állni... Elkergettem az ostorral, de mihelyt megint elhelyezkedtem, újból kifordult a szeglet megől... Hányszor próbált így merényletet elkövetni ellenem! Úgyhogy el is vette a kedvemet. Hát élet ez? Az én lábom rejumás, és nem vagyok én már fiatal, hogy annyiszor leguggoljak meg felálljak, mint valami katonai kiképzésen. Ettől nekem reszketni kezd a lábom, és mingyán csikaródik a hasam. Mondhatom: e miatt a Trofim miatt elvesztem a maradék egészségemet, és nagyon könnyen megeshet, hogy ott halok meg azon a félreeső helyen! Hajdanában akár egy félnapig is el tudtam túzokolni, de most maholnap meg kell kérni valakit, hogy tartson a hónom aljánál fogva... Ilyen szégyenbe hoz éngem ez az isten átkozta Trofim! Fuj!

Scsukar köpött egyet elkeseredésében, és dörmögve, szitkozódva sokáig kotorászott a szénában mind a két kezével.

– Kulturáltan kell élni, apó, az árnyékszéket kell használni, nem pedig holmi színek mögött kószálni – tanácsolta nevetve Davidov.

Scsukar szomorúan pillantott rá, és reményeszegetten legyintett.

– Nem tehetem! Nem visz rá a lelkem. Nem városi lakos va-

gyok én. Világéletemben mindig a szabad ég alatt szoktam elvégezni a szükségemet, hogy körülfújjon a szellőcske! Éngem ugyan még télen, a legcsikorgóbb fagyban se tuszkolsz be abba a kutricába, mert mihelyt bemegyek abba a ti árnyékszékетekbe, a nehéz szagtól mingyán az ájulás környékez, és kis híján összerogyok.

– No hát akkor sehogy se tudok segíteni rajtad. Boldogulj úgy, ahogy tudsz. Most pedig fogd be a csődörödet a nyitott kocsiba, és hajts a sztanyicába a földmérőért. Borzasztóan nagy szükségünk van rá. Lukics, tudod, hol lakik Sportnoj?

Davidov, mivel nem kapott feleletet, hátrafordult, de Osztrovnovnak már hűlt helye se volt: tapasztalatból tudta, milyen sokáig szokott készülődni Scsukar, így hát az istállóba indult, hogy befogja a csődöröket.

– A sztanyicába el tudok én nyargalni egy pillanat alatt, az nekem bakfitty – biztosította Davidovot Scsukar apó. – De magyarázz meg nekem egy kérdést, Davidov elvtárs: miért van az, hogy mindenfajta volt kulákállat egytől egyig a gazdájára ütött, vagyis borzasztóan, véghetetlenül kártékony természetű és ravasz? Nézzük például ezt a zsivány Trofimot: mért nem döfte meg még egyszer sem, mondjuk, Jakov Lukicsot, mért inkább rajtam gyakorolja magát? Hát azért, mert megszagolta benne a kulákatyafit, így aztán őtet nem is bántja, hanem rajtam tőti ki a haragját.

Vagy nézzük akármelyik kuláktehenet: a kolhozos fejőnőnek sohasem ád annyi tejet, mint amennyit annak a drágalátos kuláktalanított gazdasszonyának. No, mondjuk, ez helyénvaló is: a gazdasszonya répával, moslékkal meg egyéb csemegével étette, a fejőnő pedig csak egy kis csomó száraz tavalyi szénát lök neki, aztán ott ül, szunyókál a tőgye alatt – várja a tejet.

Vagy nézd meg akármelyik kulákkutyát: mért csakis a szegény embernek ront neki, olyannak, aki rongyokban jár? Mondjuk, például, nekem?! Ez komoly kérdés. Megkérdeztem ezt Makartól is, de ő csak annyit mondott: „Ez – osztályharc." De hogy mi az az osztályharc, nem magyarázta meg, elnevette magát, és ment a dolgát intézni. De hát mi a fenének kell nékem az az osztályharc, ha egyszer minden kutyára félve kell sandalogni, valahány-

szor végigmegy az ember a falun? Hisz egynek sincs ráírva a homlokára, hogy becsületes kutya-e, vagy pedig a kuláktalanított rendből való? Ha pedig az a kulákkutya az én osztályellenségem, ahogy Makar magyarázza, akkor mit kell tennem? Kuláktalanítani kell! De hát például hogy kuláktalanítod, vagyis hogy húzod le róla elevenen a bundáját? Ezt semmiképpen sem lehet! Inkább ő húzza le rólad a bőrt, mégpedig minden teketória nélkül. Tehát tiszta dolog: először hurkot ennek az osztályellenségnek a nyakára, és csak azután lenyúzni róla a bundát! A minap javasoltam is ezt Makarnak, de azt mondta: „Ej, te buta vénember, hát így felakaszthatnád a falubéli kutyáknak a felét." Csak hát nem tudni, melyik buta kettőnk közül, ez még kérdéses. Szerintem Makar buta egy kicsikét, és nem én... A Melléktermék Begyűjtő átveszi kikészítésre a kutyabőrt? Átveszi! És hány gazdátlan, kuláktalanított kutya kóborog az országban minden felügyelet nélkül? Sok milijó! És mi lesz akkor, ha mindegyiket megnyúzzák, a bőrüket kikészítik, a szőrükből meg harisnyát kötnek? Az lesz, hogy fél Oroszország krómbőr-csizmában jár, aki pedig kutyaszőr-harisnyát húz, mindörökre kigyógyul a rejumából. Erről a szerről még nagyanyámtól hallottam, ennél biztosabb nincs is a világon, ha tudni akarod. De mit is kell erről annyit magyarázni – én magam is rejumában szenvedtem, és csakis a kutyaszőr-botos segített rajtam. Anélkül már régóta úgy másznék, akár a csiga...

– Akarsz még ma a sztanyicába hajtani, apó? – érdeklődött Davidov.

– Nagyon is akarok, csak ne vágj közbe, és hallgasd tovább. Hát amióta eszembe ötlött ez a nagy gondolat, a kutyabőrök kikészítése dolgában, két álló nap és éccaka nem aludtam, folyton azon törtem a fejem: mekkora pénzbéli haszna kerekedik ebből az én gondolatomból az államnak, kivált meg énnekem. Ha nem reszketne a kezem, én magam írnék a központba, mert mit ad isten, hátha csurran-cseppen valami nekem is, hátha juttat valamit a hatóság ezért az én elmebéli töredelmemért. De azután azt határoztam, hogy Makarnak mondom el az egészet. Én nem va-

gyok kapzsi ember. Odamentem hozzá, és elsoroltam neki mindent töviről hegyire, és azt mondtam: „Makaruska! Én öregember vagyok, nekem nem kellenek nagy összegek meg kitüntetések, de téged egész életedre boldoggá akarlak tenni: írd meg ezt az én gondolatomat a központi hatóságnak, és majd ugyanolyan érdemrendet kapsz, amilyet a háborúban adtak. Ha pedig még egy kis pénz is üti a markod ráadásul, megfelezzük, ahogy dukál. Te, ha akarsz, kérj magadnak érdemrendet, de én avval is beérem, ha jut valami pénzmag egy előhasú üszőre, vagy legalább egy másodfű bornyúra."

Más az ő helyében bokáig hajolva mondott volna köszönetet. Bezzeg Makaruska másképp köszönte meg . . . Tyű, hogy felugrott a székről! Hogy szidta az anyámistenit! „Te mentől jobban öregszel – ordított rám –, annál bolondabb leszel! Neked fej helyett üres vasfazék van a vállodon!" És minden szó után – hogy emerre meg amarra, meg így meg úgy, szidott, mint a bokrot! Még ő célozgat az én eszemre! Pedig hát az kiabál, akinek a háza ég! Ő bezzeg nagyokos! Engem se a gólya kőtött! Én csak ültem, vártam, mikor szárad már ki a szája, és azt gondoltam magamban: „Hadd ugráljon, úgyis ugyanarra a székre ül vissza, améken az előbb ült."

Úgy látszik, az én Makaruskám belefáradt a szidásba, leült és azt kérdezte: „Elég ennyi?!" Erre aztán én lettem rá mérges, pedig hát testi-lelki jó barátok vagyunk. „Ha kifulladtál – mondtam neki –, akkor pihenj egy kicsit, aztán kezdd elölről, megvárom, én nem sietek. Csak hát mért szidsz bolondjába, Makaruska? Hisz én javadat akarom. Ezért a gondolatért egész Oroszországban mindenütt kitesznek az újságokba!" Erre rám csapta az ajtót, és úgy kiszaladt a házból, mintha forró vizet löttyintettem volna a buggyos nadrágjába!

Este elmentem Spinyhez, a tanítóhoz, hogy megbeszéljem véle a dolgot, ő mégiscsak tanult ember. Elmondtam neki mindent, panaszkodtam Makarra. De hát ezek a tanult emberek szerintem egy kicsit mind kelekótyák, sőt nagyon is kelekótyák! Tudod, mit mondott nekem? Elnevette magát, oszt azt mondta: „Min-

den nagy ember üldözést szenvedett a gondolataiért, szenvedj hát te is, apóka!" Szó se róla, jól megvigasztalt! Alattomos fráter az, nem tanító. Hát mi értelme van annak, hogy tűrjek? Már a kezemben volt a tehén, de mégse sikerült a farkát se látnom... És ez mind a Makar ellenkezése miatt! És még ez tartja magát barátomnak, hogy a fene enné meg! Ráadásul – szintén őmiatta – otthon is nagy az elégedetlenség... Eldicsekedtem az én öreg oldalbordámnak, hogy az úristen esetleg egy tehénkét kűd nekünk az én elmebéli töredelmemért. Dehogyis kűd! Azt ugyan leshetem! Az én öregasszonyom meg folyton csak fűrészel-fűrészel: „Hát hol az a tehén? Megint hazudtál egy nagyot?!" Ötőle is mindenféle üldözést kell eltűrnöm. Hát ha minden nagy embernek tűrnie kellett, nekem aztán ugyancsak kirendelte az isten...

Hát így veszett teljesen kárba az én jó gondolatom... De mit tegyen az ember? Túl magosra nem lehet ugrani...

Davidov az ajtófélfának dőlve hangtalanul nevetett, Scsukar pedig egy kissé megnyugodva, ráérősen hozzáfogott, hogy felhúzza a lábbelijét, és Davidovra immár ügyet se vetve, önfeledten folytatta elbeszélését:

– A kutyaszőr-harisnya a legbiztosabb szer a rejuma ellen! Én egész télen abban jártam, egyszer se vettem le; igaz ugyan, hogy tavaszra belepállott a lábom, az öregasszony meg sokszor kikergetett a házból a kutyabűz miatt, de a rejumából kigyógyultam, és egy álló hónapig táncolva jártam, akár a fiatal kokas a tyúk körül. Mégis mi látatja lett? Semmi! Mert tavasszal bolond fejjel hagytam, hogy átnedvesedjen a lábom, rajta is vesztettem – és avval kész! De ez csak ideig-óráig tart; ettől a betegségtől nem túlságosan félek. Mihelyt fogok egy jámbor, bozontos kutyát, megnyírom, és megint mintha elfújta volna a szél a rejumámat! Látod, hogy lépek-járok most? Akár egy herélt ló, amék betegre ette magát árpával, de ha majd gyógyító harisnyát hordok, megint akár táncra is perdülhetek, mint egy fiatal. Csak az a baj, hogy az öregasszony nem hajlandó megfonni a kutyaszőrt, és harisnyát kötni belőle. A kutyaszagtól szédülni kezd a feje, és a

rokkánál majd megfullad a nyálától. Eleinte csuklik, csuklik, aztán fuldoklik, fuldoklik, a végén olyan rosszul lesz, hogy majd kifordul a bele. Úgyhogy, isten áldja, én nem is kényszerítem erre a munkára. Magam mostam, magam szárítottam meg a napon, magam fontam meg a szőrt, és magam kötöttem a harisnyát. A szükség, testvér, ráviszi az embert, hogy kitanuljon mindenféle pocsék mesterséget...

De ez még nem baj, csak fél baj, hanem az a baj, hogy az én öregasszonyom tisztára áspiskígyó és hétfejű sárkány! Harmadéve nyáron borzasztó szaggatás állt a lábomba. Mit csináljak? Ekkor eszembe jutott a kutyaszőr-botos. Egy reggel becsaltam a szomszédék szukáját a pitarba, kétszersülttel csaltam be, oszt pucira nyírtam, akár egy igazi borbély. Csak a fülén hagytam egy-egy szőrpamatot, hogy szebb legyen, meg a farka végén, hogy legyen mivel elhessegetnie a legyeket. Akár hiszed, akár sem, egy fél pud szőrt nyírtam le róla!

Davidov a tenyerébe rejtette arcát, és a nevetéstől fuldokolva, nyögve azt kérdezte:

– Nem lesz az sok?

Ám Scsukar apót ennél fondorlatosabb kérdések sem ejtették zavarba soha. Hanyagul vállat vont, és nagylelkűen engedett valamennyit.

– Hát lehet, hogy egy kicsivel kevesebb, mondjuk: tíz-tizenkét font, mert hiszen nem mértem le mérlegen. Csak nagyon gyapjas volt az a szuka, tisztára szilléziai birka! Azt hittem, hogy az utolsó napomig is elég lesz a szőre harisnyának, de szó sincs róla: csak egy párat sikerült kötni, a többit megkaparintotta az öregasszony, és az utolsó szálig elégette mind az udvaron. Nem is oldalbordám van nekem, hanem bestye tigrisem! Kártékonyság dolgában vetekszik evvel az istenátkozta bakkal, ő meg a Trofim – az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz, isten az atyám, nem hazudok! Egyszóval elégette az egész készletemet, és teljesen tönkretett! Pedig én egy óriási tarisznya kétszersültet tömtem bele abba a szukába, hogy nyugodtan álljon, amíg nyírom, ez aztán valami!...

Hanem az a szuka is jól megjárta; amikor a nyírás után elszaladt tőlem, mintha meg volna elégedve, hogy megszabadítottam a felesleges szőrtől, még csóválta is azt a pamatos farkát örömében, de aztán hagyatt-homlok rohant a patakra, és mihelyt meglátta a képét a vízben – elvonította magát szégyelletében ... Később azt beszélték az emberek nekem, hogy ott ődöngött a patak mentén: biztosan vízbe akarta ölni magát nagy gyalázatában. De hát a mi patakunkban még egy verébnek is térdig ér a víz, arra meg nem jött rá, hogy kútba ugorjon, nem volt hozzá elég esze. De hát mit várhatna tőle az ember? Hiszen mégiscsak állat, vagy, hogy úgy mondjam, féreg: rövid az esze, nem olyan, mint az emberé ...

Három nap egyfolytába vonított a szomszédék góréja alatt, majd kikergette belőlem a lelket a vonításával; elő se mászott a góré alól – úgy látszik, majd megölte a szégyen, restellt ilyen külsővel mutatkozni az emberek előtt. Aztán mégiscsak elillant a faluból, eltűnt szem elől, egészen őszig oda kóborgott, és csak akkor állított be a gazdájához, amikor már újból kinőtt a szőre. Ilyen szégyellős volt az a kis szuka, szégyellősebb, mint némelyik fehércseléd, isten látja a lelkem, nem hazudok!

Akkor el is határoztam: ha még egyszer meg kell nyírni valami kutyát, szukához nem nyúlok, nem fosztom meg a felső ruhájától, nehogy aztán bántsa a női szemérem, hanem a kanik közül választok ki egyet: az a bagázs nem olyan szégyellős, pucira beretválhatod akárméket – rá se hederít.

– Mikor fejezed már be a meséidet? – szakította félbe Scsukart Davidov. – Hiszen indulnod kéne. Iparkodj egy kicsit!

– Ebben a pillanatban! Mingyán felhúzom ezt a lábbelit, és máris kész vagyok. Csak ne szakíts félbe, az isten szerelmére, mert akkor félrehussan a gondolatom, és elfelejtem, miről volt szó. Így hát azt mondom: Makaruska engem olyan butafélének tart, de nagyon téved! Fiatal ő még énhozzám képest, incifinci emberke, nincs elég sütnivalója, de én vén róka vagyok, vén róka bizony! Nem ártana neki, mármint Makarnak, hogy kölcsönkérjen tőlem egy kis eszet. Úgy biza!

Scsukar apóra rájött a szokásos fecsegő-rohama. Scsukart „mintha felhúzták volna", ahogy Razmjotnov szokta mondani, és most már nemcsak nehéz, hanem szinte lehetetlen volt megállítani. Davidov, aki mindig jóindulattal, udvariasan és már-már a sajnálathoz hasonló érzéssel kezelte ezt a szerencsétlen életű öregembert, most elhatározta, hogy mégis félbeszakítja az elbeszélését.

– Várj, apó, csillapodj! Sürgősen a sztanyicába kell menned, hogy idehozd Sportnoj földmérőt. Ismered?

– Nemcsak a te Sportnojodat ismerem én a sztanyicában, hanem a kutyákat is, mind egy szálig.

– A kutyák dolgában szakértő vagy, ez tény! De nekem Sportnoj kell. Érted?

– Megmondtam már, hogy idehozom, ideszállítom, mint egy menyasszonyt az esküvőre. Csak ne szakíts félbe! Micsoda csúnya szokás ez: félbeszakítani az embert? Lassan még Makaruskánál is rosszabb leszel, Davidov, bizonyisten! Nagulnov agyonlőtte Tyimoskát, ő hős kozák, ő félbeszakíthat, nem bánom, mert őtet azért mégis tisztelem. De milyen hőstettet hajtottál végre te?! Mért tiszteljelek én téged? Nincs mért, egyáltalán nincs mért! Ha lelövöd a levorveleddel azt a sátánt, azt a bakkecskét, aki tönkreteszi az egész életemet, hóttomig imádkozok érted az istenhez, és legalább annyira foglak tisztelni, mint Makart. Pedig Makar – hős! Neki már minden tudomány a kisujjában van, és most az ánglus nyelvet tanulja; betűről betűre; mindenben eligazodik, éppolyan jól, mint én, még a kokaskukorékoláshoz is kitűnően ért. Ő Luskát is elkergette magától – te meg bolond fejjel édelegsz vele –, és Tyimoskát, azt az ördögfajzatot is megcirógatta egy golyóbis erejéig . . .

– No, csak húzd fel azt a lábbelit mihamarább! Mit piszmogsz itt? – kiáltott rá türelmetlenül Davidov.

Scsukar apó a szénán ide-oda forgolódva, nyögdécselve dörmögte:

– Nem látod, hogy mán a bakancsom szíját próbálom kötözni? De hát ebben a setétben az ördög se tudja megkötni!

– Hát menj ki a világosra!

– Valahogy csak megkötöm itt is. Há-á-át igen, ilyen az én Makaruskám. Nemcsak ő maga tanul, hanem éngem is iparkodik tanítani...

– Aztán mire? – kérdezte mosolyogva Davidov.

– Mindenféle tudományokra – felelte kitérően Scsukar apó. Láthatólag nem akart részletekbe bocsátkozni, így hát kelletlenül megismételte: – Mondom, hogy mindenfajta tudományokra. Érted már? Most épp az idegen szavaknak vágtam neki. Ehhez mit szólsz?

– Nem értem. Miféle idegen szavaknak?

– Hát ha eccer ilyen setét fejű vagy, akkor nincs is mit várni tőled – mondta most már bosszúsan Scsukar apó, sértődötten szörtyintett egyet: leplezetlenül kimutatta, hogy nincsenek ínyére ezek a piszkálódós kérdések.

– Úgy kellenek neked azok az idegen szavak, apó, mint halottnak a körömpucolás. Készülj már fürgébben – kérte változatlanul mosolyogva Davidov.

Scsukar prüszkölt egyet, mint egy felbosszantott kandúr.

– Fürgébben! Hallottunk már ilyet?! A fürgeségre akkor van szükség, ha az ember bolhára vadászik, vagy ha éccaka a más asszonyától menekül, az ura meg úgy kergeti, hogy mán a sarkát tapossa... Sehogy se tanálom az ostort, a nyavalya törje ki! Az imint még a kezemben tartottam, és most mintha a föld nyelte volna el, márpedig ostor nélkül egy lépést se merek tenni e miatt a bakkecske miatt... Hálistennek, megtanáltam! De hol van a sipkám? Nem láttad a sipkámat, Davidov elvtárs? Az előbb még a fejemen volt... Ej, olyan lett az emlékezetem, akár egy rossz rosta... No, hálistennek, megtanáltam a sipkát is, most mán csak a kaftánomat kell megkeresni, és kész is vagyok. Jaj, az a pokolra való Trofim! Biztosan az taposta bele a szénába, most aztán kereshetem éccakáig... Eszembe jutott! Otthon hagytam a kaftánt... De hát minek is az nekem ilyen hőségben? Minek is hoztam volna ide?

Davidov kinézett az ajtón, azt látta, hogy Osztrovnov már a

gyeplőt csatolja rá a nyitott kocsiba fogott csődörök zabolájára, nyájasan megsimogatja őket, és halkan beszél hozzájuk.

– Jakov Lukics már befogott, te meg még mindig csak készülődöl! Mikor hagyod már abba a piszmogást, te vén szuszogó?! – dörrent rá Davidov.

Scsukar apó jó hangosan káromkodott egy kacskaringósat.

– De rossz napom van máma, hogy a fene essen belé! Tulajdonképpen nem is kéne a sztyanyicába menni. Cudar előjelek vannak! Csak az elébb tanáltam meg a sipkámat, és most a dohányzacskóm tűnt el valahová. Hát jót jelent ez? Épp az a baj, hogy nem jót jelent. Ez aztán a meglepetés: nem tanálom a dohányzacskómat, és evvel vége! Csak nem Trofim nyelte le? No, hálistennek, csak megtanáltam a zacskót is, most már indulhatok... De ne halasszuk mégis holnapra ezt az utazást? Pocsék rosszak az előjelek... Márpedig a szentírás – elfelejtettem, hogy Máténak melyik fejezete, de hát mindegy, melyik, egykutya –, szóval nemhiába mondja: „Ha útra készülsz, utazó, és rossz előjeleket veszel észre, akkor csak ülj meg otthon, és a világért se fickándozzál." Úgyhogy, Davidov elvtárs, most döntsd el teljes felelősséggel: menjek-e máma, vagy ne!

– Menj, apó, de rögtön! – parancsolta szigorúan Davidov.

Scsukar felsóhajtott, de minden ellenvetés nélkül lecsúszott a szénáról a hátán, és öregesen, csoszogva, az ostort maga után húzva, a sötét sarokban megbúvó bakra félénken sandalogva, a kijárat felé indult.

Tizenhetedik fejezet

Davidov, miután üggyel-bajjal útnak indította Scsukart, elhatározta: elmegy az iskolába, és a helyszínen megállapítja, mit lehet még tenni, hogy az iskolaépület vasárnapra ünnepi külsőt öltsön. Ezenkívül még meg akarta beszélni az igazgatóval, és vele együtt fel akarta becsülni, mennyi és milyen építőanyag szük-

séges az iskola tatarozásához, és mikor kell hozzákezdeni, hogy különösebb sietség nélkül, mégis a lehető legjobban megtatarozzák az épületet a tanév kezdetére.

Davidov csupán a legutóbbi napokban érezte szinte kézzelfoghatóan, hogy most közeledik a legmegerőltetőbb munka ideje, amióta csak Gremjacsij Logba jött: még el se készültek a szénakaszálással, máris küszöbön állt a gabona betakarítása, az őszi rozs szemlátomást kezdett barnulni; azzal csaknem egy időben beérett az árpa; a kolhoznak az egyéni parcellákhoz képest bámulatosan hatalmas napraforgó- és tengeritáblái, amelyeket felvert a buja gaz, némán követelték a kapálást, és már nem volt messze a búza aratása sem.

A gabonabetakarítás előtt még sok tennivaló volt: minél több szénát kellett beszállítani a faluba, elő kellett készíteni a szérűket a cséplésre, befejezni azoknak a hombároknak egy helyre szállítását, amelyek azelőtt a kulákok tulajdonában voltak, és megjavítani a kolhoz egyetlen gőzcséplőgépét. És még ezenkívül is jó sok kisebb-nagyobb gond nyomta Davidov vállát, és minden ügy – makacsul – állandó és éber figyelmet követelt.

Davidov az ócska, recsegő lépcsőfokokon felment az iskola tágas tornácára. Az ajtónál egy mezítlábas, tíz év körüli kislány – olyan vaskos, akár egy vasgyúró – félrehúzódott, hogy beengedje Davidovot.

– Te iskolába jársz, kedves? – kérdezte nyájasan Davidov.

– Igen – felelte halkan, és bátran nézett alulról felfelé Davidovra.

– Hol lakik az igazgatótok?

– Nincs itthon, a patakon túl van a feleségével, káposztát locsolnak a veteményeskertben.

– Micsoda balszerencse... De van valaki az iskolában?

– Igen. Ljudmila Szergejevna, a tanítónőnk.

– Mit csinál itt?

– A rossz tanulókkal foglalkozik. Mindennap foglalkozik velük ebéd után.

– Szóval igyekszik lendíteni rajtuk?

A kislány szótlanul bólintott.

– Ez már igen! – mondta helyeslően Davidov, és belépett a félhomályos előcsarnokba.

Valahonnan a hosszú folyosó mélyéből gyermekhangok hallatszottak. Davidov, az üres tantermeket ráérősen sorra járva és gazda módra megszemlélve, az utolsó teremben, a félig nyitott ajtón át, vagy tíz kisgyermeket pillantott meg – akik kényelmesen helyezkedtek el az összetolt padok első sorában –, mellettük meg a fiatal tanítónőt. A rövidre nyírt, göndör és szőke hajú, alacsony, keskeny vállú, sovány tanítónő inkább süldőlányhoz hasonlított, mint tanítónőhöz.

Davidov már régóta nem lépte át az iskola küszöbét, és most, ahogy napszítta sapkáját a bal kezében gyürkölve a tanterem ajtajánál állt, furcsa érzés lett úrrá rajta. Ebben a pillanatban az iskola iránti régi tisztelet ébredt fel benne, valami kellemes izgalom, amelyet a gyermekkor távoli éveinek egy pillanatra felvillanó emléke keltett benne . . .

Félénken kinyitotta az ajtót, köhintett egyet-kettőt – korántsem azért, mert kaparta a torkát valami –, és félhangosan a tanítónőhöz fordult:

– Be szabad menni?

– Tessék – hangzott vékony leányhangon a válasz.

A tanítónő arccal Davidov felé fordult, meglepődve felvonta szemöldökét, de amikor megismerte, zavartan hozzátette:

– Tessék befáradni.

Davidov esetlenül meghajolt.

– Jó napot. Ne haragudjon, hogy zavarom, de csak egy percre jöttem . . . Szeretném megnézni ezt az utolsó termet . . . az iskola tatarozása szempontjából. Várhatok is.

A gyermekek felálltak, viszonozták a köszöntést, de nem egyszerre, Davidov meg a leányra tekintve mindjárt azt gondolta: „Úgy teszek, mint egy régi, a szigorú pénzeszsákok közül való iskolagondnok . . . Lám, hogy megijedt ez a kis tanítónő, hogy irul-pirul. Kellett nekem éppen most idejönnöm?!"

A leány odament Davidovhoz.

– Tessék befáradni, Davidov elvtárs! Néhány perc múlva befejezem az órát. Foglaljon helyet, kérem. Talán hívassam Ivan Nyikolajevicset?

– Ki az?

– Az igazgatónk, Ivan Nyikolajevics Spiny. Nem ismeri?

– De ismerem. Ne fáradjon, majd megvárom. Itt maradhatok addig, amíg a tanítás tart?

– Természetesen! Tessék leülni, Davidov elvtárs.

A leány ránézett Davidovra, beszélt is vele, de mégse tudta leküzdeni zavarát; kínosan irult-pirult, még a kulcscsontján is rózsaszínűre vált a bőr, a füle meg égőpiros lett.

Ezt végképp nem tudta elviselni Davidov! Már csak azért se tudta elviselni, mert valahányszor pirongó nőre nézett, valami okból ő maga is elpirult, és ettől mindig még kínosabb zavarba esett.

Leült a kis asztal mellett egy székre, amellyel kínálták, a leány meg az ablakhoz ment, és szótagolva diktálni kezdett kis tanítványainak:

– A ma-ma ké-szí-ti... Leírtátok, gyerekek? Ké-szí-ti az e-bé-det. Az „ebéd" szó után tegyetek pontot. Megismétlem...

A gyermekek másodszor is leírták a mondatot, és kíváncsian rámeredtek Davidovra. Davidov szándékoltan fontoskodva végighúzta ujjait a felsőajkán, úgy tett, mintha a bajuszát simogatná, és barátságosan rákacsintott a gyermekekre. A gyermekek elmosolyodtak; már-már kezdett kialakulni a jó kapcsolat, de a tanítónő, szokása szerint szótagolva, megint valami mondatot diktált, és a gyermekek újból a füzetük fölé hajoltak.

A tanteremben nap- és porszag meg a ritkán szellőztetett helyiségekre jellemző áporodott bűz terjengett. A közvetlenül az ablakoknál szorongó orgonabokrok és akácok nem adtak hűvösséget. A szél meg-megmozgatta a lombokat, és a csorba padlón fényfoltok siklottak ide-oda.

Davidov a szemöldökét elmélyülten összevonva máris számítgatni kezdte: „Legalább két köbméter fenyődeszka kell, hogy ittott kicseréljük a padlódeszkákat. Az ablakkeretek jók, de meg

kell tudakolni, vannak-e duplák, és ha igen, milyen állapotban vannak. Venni kell egy láda üveget. Bizonyára egy tábla sincs tartalékban, márpedig az elképzelhetetlen, hogy a gyermekek ne törjenek üveget, ez tény! Jó volna ólomfehéret szerezni, de mennyi kell ebből a portékából a mennyezetek, a tokborítások, keretek, ajtók festésére? Pontosan meg kell tudakolni az ácsoktól. A tornácot újra kell padoztatni. Ezt lehet a saját deszkánkból is: szétfűrészelünk két fűzfát, és kész. Jó csomó pénzbe kerül nekünk ez a tatarozás... A fás-színt újonnan be kell fedni szalmával. De hiszen itt rengeteg a tennivaló, ez tény! Ha végzünk a hombárokkal, menten átdobom ide az egész ácsbrigádot. Az iskola fedelét újra kell festetni... De hol a pénz? Ha beleszakadok is, de előteremtem az iskolának! Ez tény! De hát nem is kell beleszakadni: eladunk egypár kimustrált ökröt – és már meg is van a pénz. Ezek miatt az ökrök miatt majd kemény harcra kerül sor a kerületi végrehajtó bizottsággal, másképp nem lesz belőle semmi... Ha pedig suttyomban adom el, szorul a kapcám... De mégis megkockáztatom. Hát csak támogatni fog Nyesztyerenko?"

Davidov elővette jegyzetfüzetét és beírta: „Iskola. Deszka, szeg, üveg – egy ládával. Párizsi zöld a tetőnek. Fehér festék. Olajfirnisz..."

Amikor homlokát összeráncolva az utolsó szót írta, egy csőből kifújt, összerágott, piciny, nedves papírgalacsin koppant puhán a homlokára, és a bőrére tapadt. Davidov összerezzent meglepetésében, valamelyik gyermek pedig a markába prüszkölt. Halk nevetés zizzent végig a padok felett.

– Mi van ott? – kérdezte szigorúan a tanítónő.

Tartózkodó hallgatás volt rá a felelet.

Davidov levette homlokáról a galacsint, és mosolyogva végigfuttatta tekintetét a gyermekeken: a világos- és sötétszőke, fekete fejecskék mélyen a padokra hajoltak, de egyetlen napbarnította kezecske se kanyargatott betűket...

– Befejeztétek, gyerekek? Most írjátok a következő mondatot...

Davidov türelmesen várt, és egy pillanatra se vette le tekintetét a lehajtott fejecskékről. Ekkor egy kisfiú lassan, lopva felemelte a fejét. és Davidov – szemtől szembe – egy régi ismerősét pillantotta meg: nem más volt ez, mint maga Fedotka Usakov, akivel egyszer tavasszal a mezőn találkozott; Davidovra nézett keskeny résű szemével, piros szája meg visszafojthatatlan, széles mosolyra húzódott. Davidov, ahogy erre a kópé-pofira tekintett, kis híján maga is hangosan felnevetett, de türtőztette magát; jegyzetfüzetéből gyorsan kitépett egy tiszta lapot, aztán a tanítónőre gyors pillantást vetve, Fedotkára huncutul rákacsintva a szájába dugta, és rágni kezdte. Fedotka tágra nyitott szemmel nézett rá, de hogy mosolyát el ne árulja, kis tenyerével eltakarta a száját.

Davidov Fedotka türelmetlenségét élvezve, ráérősen, gondosan galacsint gyúrt a nyálas papírból, hüvelykujjának a körmére tette, a bal szemét meg összehunyorította, mintha célozna. Fedotka felfújta az arcát, félénken behúzta a nyakát – elvégre jókora, súlyos papírgombóc volt... Amikor Davidov az alkalmas pillanatot kilesve könnyed fricskával Fedotkára lőtte a galacsint, a fiúcska olyan hirtelen hajtotta le a fejét, hogy homloka hangosan a padra koppant. Amikor felegyenesedett, a tanítónőre szegezte, ijedten tágra meresztette szemét, egyik kezével lassan dörzsölgetni kezdte kivörösödött homlokát, Davidov meg a hangtalan nevetéstől rázkódva félrefordult, és szokása szerint tenyerébe rejtette arcát.

Ez a cselekedete természetesen megbocsáthatatlanul gyerekes volt, és végtére is nem lett volna szabad megfeledkeznie arról, hogy hol van. Amikor erőt vett magán, bűnbánó mosollyal a tanítónőre sandított, de azt látta, hogy a tanítónő az ablak felé fordulva szintén igyekszik elpalástolni nevetését. Sovány válla meg-megremegett, kezével pedig szeméhez emelte összegyürkölt zsebkendőjét, hogy letörölje a nevetéstől kibuggyanó könnyeit.

„Nesze neked, szigorú gondnok... – gondolta Davidov. – Megzavartam az egész órát. El kell tűnnöm innen!"

Komoly arcot vágva Fedotkára pillantott. A kisfiú, aki olyan eleven volt, akár a higany, már türelmetlenül fészkelődött a padban, ujjával a szájára mutatott, aztán szétnyitotta ajkát: az egykori foghíj helyén két széles, kékes-fehér fog meredezett, még nem nőttek ki teljesen, és olyan meghatóan csipkés volt a hegyük, hogy Davidov önkéntelenül elmosolyodott.

Pihent a lelke, ahogy ezeket a gyermekarcokat, a padok fölé hajló különböző színű fejecskéket nézte, és önkéntelenül megjegyezte magában, hogy valamikor, nagyon régen, őneki is ugyanaz volt a szokása, mint Fedotka szomszédjának: ha a betűket rótta vagy rajzolt, mélyen lehajtotta fejét, kidugta nyelvét, és nyelvének minden mozdulatával mintegy segített magának a nehéz munkában. És miként tavasszal, amikor megismerkedett Fedotkával, nagyot sóhajtva azt gondolta: „A ti életetek könnyebb lesz, madárkáim, sőt már most is könnyebb, mert hát különben miért is harcoltam volna én? Csak tán nem azért, hogy ti is olyan tömérdek keserűséget nyeljetek, mint amennyit nekem kellett gyermekkoromban?"

Megint csak Fedotka zökkentette ki ábrándos hangulatából: mintha sarokvason forogna a padban, folyton ide-oda mozogva igyekezett magára vonni Davidov figyelmét, és integetve makacsul sürgette: mutassa meg, hogy áll a dolog az ő fogával. Davidov kileste azt a pillanatot, amikor a tanítónő elfordult, és karját búbánatosan széttárva megmutata a fogait. Fedotka, mikor meglátta Davidov szájában az ismerős foghíjat, a tenyerébe prüszkölt, aztán szerfelett elégedetten elmosolyodott. Diadalmas arca minden szónál ékesebben beszélt: „No, én jól becsaptalak téged, bácsi! Az én fogaim kinőttek, de a tied nem!"

De egy perc múlva olyasmi történt, amire Davidov hosszú ideig nem tudott belső remegés nélkül visszagondolni. Fedotka, aki belemelegedett a pajkoskodásba, halkan a padra koppantott, hogy magára vonja Davidov figyelmét, és amikor Davidov szórakozottan rátekintett – Fedotka fontoskodva hátradőlt, jobb kezével nadrágja zsebébe nyúlt, és előhúzott, aztán gyorsan visszadugott egy tojásgránátot. Mindez olyan hirtelen történt, hogy

Davidov az első pillanatban csak pislogott megrökönyödve, és csak később kezdett elsápadni...

„Honnan vette? És ha élesítve van?! Ha az ülésre koppant vele egyet, akkor... Ó, hogy a fene egye meg, hát most mit csináljak?!" – gondolta égető rémülettel; behunyta a szemét, és nem is érezte, hogy az izzadság hideg verejték formájában kiverte a homlokát, az állát meg a nyakát.

Azonnal csinálni kell valamit. De mit? Felálljon és megpróbálja erőszakkal elvenni a gránátot? De hátha megijed a kisfiú, kiszakítja magát a keze közül, és a végén még sikerül eldobnia a gránátot, nem tudva, hogy ezzel halálát okozza saját magának is, másoknak is... Nem, ez nem helyes lépés. Davidov határozottan elvetette ezt a változatot. Még mindig hunyorogva, gyötrődve kereste a megoldást, de képzelete – akarata ellenére – szolgálatkészen elébe rajzolta a robbanás sárga villanását, a rövid sikolyt, a megcsonkított gyermektesteket...

Csak most érezte, hogy lassan csurognak a homlokáról az izzadságcsöppek, végigsiklanak az orra töve oldalán, és csiklandozzák a szemegödrét. Elő akarta venni zsebkendőjét, és a zsebében rátapintott tollkésére – egy régi jó barátjának réges-régi ajándékára. Ragyogó ötlete támadt: jobb kezével előhúzta a kést, ruhájának bal ujjával letörülte homlokáról a bő verejtéket, és olyan hangsúlyozott figyelemmel kezdte forgatni, vizsgálgatni a kést, mintha először látná életében. De közben-közben Fedotkára tekingetett.

Ócska volt a kés, keskenyre kopott a köszörüléstől, de a két oldalán gyöngyházlemezek ragyogtak tompán a napfényben, és a két pengén, a csavarhúzón meg a dugóhúzón kívül nagyszerű kisolló is volt rajta. Davidov sorra kinyitogatta az egész dús készletet, és olykor-olykor futó pillantást vetett Fedotkára. Fedotka le sem vette megbűvölt tekintetét a késről. Ez nem közönséges kés volt, hanem valóságos kincs! Ő még nem látott ehhez fogható szépet! Amikor pedig Davidov kitépett a jegyzetfüzetéből egy tiszta lapot, és a kisollóval gyorsan, ügyesen kivágott egy lófejet – Fedotka lelkesedése nem ismert határt!

Nemsokára véget ért az óra. Davidov odament Fedotkához, és súgva azt kérdezte:

– Láttad a kiskést?

Fedotka a nyálát lenyelve, némán bólintott.

– Cseréljünk? – súgta lehajolva Davidov.

– Mit mire cseréljünk? – suttogta még halkabban Fedotka.

– A kést arra a vasdarabra, ami a zsebedben van.

Fedotka beleegyezése jeléül olyan elszánt határozottsággal bólintott, hogy Davidovnak egy kissé meg kellett fognia a fiúcska állát. Fedotka markába nyomta a kést, és óvatosan átvette a gránátot a tenyerébe.

Kiderült, hogy nincs benne gyutacs, és Davidov, izgalmában zihálva, felegyenesedett.

– Maguknak valami titkuk van – mondta mellettük elhaladva, mosolyogva a tanítónő.

– Régi ismerősök vagyunk, de már régóta nem találkoztunk... Ne haragudjék ránk, Ljudmila Szergejevna – mondta tiszteletteljesen Davidov.

– Örülök, hogy jelen volt az órámon – mondta pirulva a lány.

Davidov nem vette észre a tanítónő zavarát.

– Mondja meg Spiny elvtársnak – kérte –, ma este jöjjön el hozzám a vezetőségbe, addig meg becsülje fel, milyen tatarozást kell végeznünk az iskolán, és gondolkozzék a költségvetésen is. Rendben van?

– Jó, mindent megmondok neki. Többet nem látogat el hozzánk?

– Majd egyszer egy szabad percemben okvetlenül bekukkantok, ez tény! – biztosította Davidov, majd – az addigi beszélgetéssel minden látható összefüggés nélkül – mindjárt azt kérdezte: – Kinél lakik?

– Agafja Gavrilovna anyónál. Ismeri?

– Ismerem. És milyen nagy a maguk családja?

– Anyám van és két öcsém, Novocserkasszkban. De miért kérdezi mindezeket?

– Hát csak tudnom kell egyet-mást magáról; a leány-titkait,

azt hiszem, nem érintettem ezzel?! – ütötte el tréfával a dolgot Davidov.

A tornácnál a gyermekek tömegestül, szoros gyűrűbe vették Fedotkát, és a kést nézegették. Davidov félrehívta a boldog tulajdonost.

– Hol találtad ezt a játékszert, Fedot Gyemidovics? – kérdezte. – Milyen helyen?

– Megmutassam, bácsika?

– Okvetlenül!

– Akkor menjünk! – ajánlotta gyakorlatiasan Fedotka. – De most mingyán menjünk, mert én aztán nem érek rá.

Megmarkolta Davidov mutatóujját, és szemmel láthatóan büszkélkedve azzal, hogy nem pusztán egy bácsit, hanem magát a kolhozelnököt vezeti, vissza-visszatekingetett pajtásaira és egy kissé kacsázva elindult az utcán.

Így haladtak, eléggé ráérősen, és csak időnként váltottak egy-egy rövid mondatot.

– Nem akarod majd visszacsinálni a cserét? – kérdezte egy kissé előreszaladva Fedotka, és aggódva nézett Davidov szemébe.

– Ugyan már! Ez elintézett dolog köztünk – nyugtatta meg Davidov.

Öt percig, ahogy férfiakhoz illik, komolyan, szótlanul lépdeltek, de aztán Fedotka nem bírta tovább: anélkül, hogy Davidov ujját kiengedte volna a kezéből, megint előreszaladt, és alulról felfelé nézve, együttérzéssel azt kérdezte:

– De nem sajnálod a kést? Nem bántad meg, hogy elcserélted?

– Egy cseppet sem! – felelte határozottan Davidov.

Megint szótlanul mentek tovább. De úgy látszik, valami féreg rágta Fedotka kicsiny szívét: Davidov szempontjából nyilvánvalóan hátrányosnak tartotta a cserét, mert hosszú hallgatás után így szólt:

– Ha akarod, ráadásul neked adom a parittyámat. Akarod?

– Nem, ugyan minek?! Csak maradjon a tied az a parittya. Hiszen ez „cserebere, fogadom" volt! Ez tény!

– Mi az a „cserebere, fogadom"?

– Hát „többet vissza nem adom". Érted?

Nem, Fedotka egyáltalán nem értette az egészet. Az a könnyelműség, amelyet ez a felnőtt bácsi a csereberében elárult, módfelett meglepte Fedotkát, sőt egy kissé gyanús is volt neki a dolog... A napfényben ragyogó, pompás kés és a használhatatlen gömbölyű vasdarab – nem, itt valami nincs rendjén! A gyakorlatias Fedotka kisvártatva, menet közben, újabb ajánlatot tett:

– Hát ha a parittyát nem akarod, akkor talán a püfföző golyóimat adjam neked? Ráadásul, jó? Tudod, milyenek vannak nekem? Majdnem újak, bizony!

– A golyóid se kellenek nekem – utasította vissza nagyot lélegezve és mosolyogva Davidov. – Ha úgy jó húsz évvel fiatalabb volnék, akkor nem utasítanám vissza a golyóidat. Akkor úgy zsebre vágnám, mint a pinty, de most ne nyugtalankodj, Fedot Gyemidovics! Mit izgulsz? A kés mindörökre a tied, ez tény!

És megint hallgatás következett. És néhány perc múlva megint egy kérdés:

– Mihez való, bácsi, az a kerek, amit neked adtam? Szelelő rostához?

– Hát hol találtad?

– Abban a színben, ahová megyünk, a szelelő rosta alatt. Van ott egy ócska, de nagyon ócska szelelő rosta, teljesen széttörve az oldalán fekszik, az alatt volt ez a vasdarab. Bújócskát játszottunk, én oda másztam be elbújni, és ez ott hevert. Hát én felvettem.

– Tehát ez a szórórosta alkatrésze. Hát egy kis vaspálcát nem láttál mellette?

– Nem, egyéb semmi se volt ott.

„No, hálistennek, hogy nem volt, mert különben olyasmit csináltál volna itt nekem, hogy a másvilágon se tudtunk volna tisztába jönni vele" – gondolta Davidov.

– És nagyon kell neked ez a rostához való alkatrész? – érdeklődött Fedotka.

– Nagyon bizony.

– A gazdaságban kell? Egy másik rostára?

– Hát perszel

– No, ha a gazdaságban kell, akkor ne búsulj – mondta rövid hallgatás után, mély hangon Fedotka –, jó cserét csináltál, kést meg majd veszel magadnak újat.

Ezt a következtetést vonta le a korához képest nagyon is józan gondolkozású Fedotka. Úgy látszik, visszanyerte lelki egyensúlyát.

Voltaképpen csak ennyit beszéltek egész úton, de ez a beszélgetés mintegy betetőzte az értékeik kicserélésével kapcsolatos ügyletet...

De most már pontosan tudta, hová vezeti Fedotka, és amikor egy mellékutcában, balra feltűntek azok az épületek, amelyek valamikor Tyimofej Rvanij apjáé voltak, a szalmafedeles színre mutatva azt kérdezte:

– Ott találtad?

– De jól eltaláltad, bácsika! – kiáltott fel elragadtatással Fedotka, és kiengedte a markából Davidov ujját. – Most már énnélkülem is odatalálsz, én meg szaladok vissza, mert nem érek rá!

Davidov búcsúzóul megszorította a kisfiú kezét, akár egy felnőttét, és azt mondta:

– Köszönöm, Fedot Gyemidovics, hogy oda vezettél, ahová kellett. Majd gyere el hozzám, látogass meg, mert unatkozni fogok nélküled. Hisz én egyedül élek...

– Jó, majd egyszer elmegyek – ígérte meg leereszkedően Fedotka.

Aztán sarkon fordult, betyár módra, két ujjal füttyentett egyet – bizonyára a pajtásait hívta –, és úgy nekiiramodott, hogy a kis porfelhőben csak fekete sarka villant meg.

Davidov nem ment be Damaszkovék udvarába – a kolhozvezetőségbe indult. Abban a félhomályos szobában, ahol a vezetőségi üléseket szokták tartani, Jakov Lukics meg a raktáros dámát játszott. Davidov leült az asztalhoz, és egy papírlapra, melyet jegyzetfüzetéből szakított ki, ezt írta: „Jakov Lukics Osztrovnov gazdasági vezetőnek. Az én munkaegységeim terhére utaljon ki L. Sz. Jegorova tanítónőnek 32 kg finomlisztet, 8 kg kölest, 5 kg

disznózsírt." Aláírta, aztán meredek állát öklére támasztva, tűnődve hallgatott egy darabig, majd azt kérdezte Osztrovnovtól:

– Hogy él ez a lány, Ljudmila Jegorova, a tanítónőnk?

– Tengődik máról holnapra – felelte egy figurát odább tolva, kurtán Osztrovnov.

– Az imént az iskolában voltam, a tatarozás dolgában érdeklődtem, és megnéztem azt a kis tanítónőt is... Sovány, olyan átlátszó, akár az őszi levél, bizonyára koplal! Még ma küldjétek el a háziasszonyának mindazt, amit itt felírtam. Holnap ellenőrzöm. Ez tény! Hallod?!

Davidov otthagyta az utasítást az asztalon, és egyenesen Salijhoz indult.

Alighogy kilépett, Jakov Lukics összeseperte a táblán a dámafigurákat, és ujjával vállán keresztül az ajtóra mutatva, azt mondta:

– Micsoda nagy kan?! Először Luska Nagulnova! Aztán Varka Harlamovát csábította el, most meg már a tanítónőhöz pártolt át. És minden szukáját a kolhoz terhére tartja ki... Elherdálja az egész gazdaságunkat, mindent a fehérnépre pazarol!

– Harlamovának nem vitetett semmit, a tanítónőnek meg a maga számlájára vitet – vetette ellene a raktáros.

Ám Jakov Lukics leereszkedően elmosolyodott.

– Varkával biztosan pénzben számol el, azt pedig, amit a tanítónő kap, a kolhoz fizeti meg. Hát mennyi élelmet cipeltem én Luskának az ő titkos parancsára?! Erről van szó!

Jakov Lukics egészen Tyimofej Rvanij haláláig bőven ellátta élelemmel őt is, Luskát is a kolhoz raktárából, a raktárosnak meg azt mondta:

– Davidov nagyon szigorúan rám parancsolt, hogy adjunk ki Luskának annyi élelmet, amennyi jólesik neki, de meg is fenyegetett: „Ha te vagy a raktáros elköppent akár csak egy szót is – nem kerülitek el Szibériát!" Úgyhogy, kedves barátom, csak hallgass, és add ki a zsírt, mézet, lisztet – méretlenül! Nem a mi dolgunk, hogy ítéljünk a főnökünk felett.

És a raktáros kiadott mindent, amit Osztrovnov kért, és – ugyancsak az ő tanácsára – méréskor ügyesen becsapta a brigádvezetőket, hogy leplezze az élelmiszerkészletben mutatkozó hiányt.

Hát miért ne élt volna most Jakov Lukics a kedvező alkalommal, és miért ne feketítette volna be még egyszer Davidovot?

Osztrovnov meg a raktáros a tétlenségtől senyvedve még sokáig „szedegette le a keresztvizet" Davidov, Nagulnov és Razmjotnov fejéről.

Eközben Davidov és Salij már munkához látott: Davidov felmászott Frol Rvanij színjének a tetejére, villával ledobta a szalmát két gerendaközről, és azt kérdezte:

– No, öreg, most már jobban lehet látni?

– Elég, ne rombold tovább a tetőt! Most már olyan világos van, akár az udvaron – felelte a színből Salij.

Davidov ment néhány lépést a keresztgerendán, majd könnyeden leugrott a televényes, puha földre.

– Hol kezdjük, Szidorovics?

– A jó táncosok mindig a kályhánál kezdik a táncot, nekünk meg a falnál kell kezdeni a keresést – dörmögte az öreg kovács.

A kovácsműhelyben sebtében készített tapogatókkal – hegyes végű vastag vaspálcákkal – felszerelve, egymás mellett indultak el a fal mentén, nagy erővel szurkálták a tapogatókat a földbe, és lassan haladtak a szemközti falnál heverő szelelő rosta felé. Davidov tapogató vasa a rostától néhány lépésnyire puhán, csaknem tövig beleszaladt a földbe, és valami fémet érve tompán megcsörrent.

– No, már meg is találtuk a kincsedet – mondta nevetve Salij, és az ásóért nyúlt.

De Davidov magához húzta az ásót.

– Hadd kezdjem én, Szidorovics, én fiatalabb vagyok.

Egy méter mélységben körülásott egy tömör csomagot. Egy olajfoltos ponyvába gondosan bele volt göngyölve egy „Maxim" mintájú állványos géppuska. Ketten ráncigálták ki a gödörből, szótlanul legöngyölték a ponyvát, ugyancsak szótlanul összenéztek, és szótlanul rágyújtottak.

– Rvanijék egészen komolyan készültek, hogy megmarkolásszák a szovjethatalmat... – mondta két szippantás után Salij.

– És nézd, milyen gondosan karban tartották ezt a „Maxim"-ot: egy szemernyi rozsda, egy folt sincs rajta, akár most mindjárt bele lehet fűzni a hevedert! Most pedig *én* hadd keresgéljek egy kicsit a gödörben, hátha kitapogatunk még valamit...

Egy félóra múlva Davidov óvatosan kirakott a gödör mellé négy horganytokot géppuskahevederekkel, egy puskát, egy megkezdett puskatöltény-ládát és nyolc kézigránátot, félig elrothadt viaszosvászon darabba göngyölt gyutacsokkal. A kőfal alá nyúló gödörben ott hányódott még egy saját készítésű üres huzat is. Hosszáról ítélve, valamikor puskát tartottak benne.

Davidov és Salij a kovácsműhelyben még napnyugta előtt szétszedte, gondosan megtisztította, beolajozta a géppuskát. Szürkületkor, a nyájas alkonyi csendben pedig harciasan és félelmetesen kattogni kezdett a géppuska Gremjacsij Log határában. Egy hosszú, két rövid, aztán még egy hosszú és – ismét csend borult a falura, a nappali hőség után pihenő, a hervadó fű és a napmelegítette fekete föld bódító illatát lehelő sztyeppre.

– Jó kis masina! – mondta a földről felkelve, halkan Davidov. – Nagyszerű masina!

– Azonnal menjünk Osztrovnovhoz – dörmögte válaszul dühösen Salij –, vigyük a tapogatókat, és járjuk be velük az egész jószágudvarát meg annak a környékét! A házában is motozzunk meg mindenkit sorjában, elég volt abból, hogy kerülgessük, mint macska a forró kását.

– Te meghibbantál, öreg! – felelte hidegen Davidov. – Hát ki nézi el nekünk azt, hogy önhatalmúlag házkutatásokat tartsunk, és felkavarjuk az egész falut? Nem, egyszerűen meghibbantál, öreg, ez tény!

– Ha Rvanijnál géppuskát tanáltunk, akkor Osztrovnovnál háromhüvelykes ágyú van elásva valahol a szérűn! És nem én háborodtam meg, hanem úgy látom, te vagy amolyan okos bolond, és ezt meg is mondom néked kereken! Majd meglátod, eljön az az idő, amikor Lukics kiássa az ágyúját, és közvetlen irányzással

úgy beledurrant a lakásodba, hogy az aztán csakugyan tény lesz neked!

Davidov felkacagott, át akarta ölelni az öreget, de Salij sarkon fordult, roppant ingerülten köpött egyet és anélkül, hogy elköszönt volna, szitkokat dörmögve a falu felé indult.

Tizennyolcadik fejezet

Scsukar apónak az utóbbi időben – egyébként máskor se, soha – határozottan nem volt szerencséje semmihez, ez a nap pedig éppenséggel csupamerő kisebb-nagyobb keserűségekből, sőt szerencsétlenségekből szövődött össze, úgyhogy az osztályrészéül oly bőven jutó megpróbáltatásoktól elgyötört Scsukar e nap végére még babonásabb lett, mint valaha is azelőtt... Nem, mégsem lett volna szabad ilyen hebehurgyán szót fogadnia Davidovnak, és rászánnia magát arra, hogy a sztanyicába hajtson, ha egyszer reggel óta oly nyilvánvalóan rosszak voltak az előjelek...

Scsukar apó a kolhozvezetőség udvarától legfeljebb két utcasarkot hajtott, lépésben, aztán megállította a két csődört az út közepén, és a kocsiról le se szállva, csüggedten előregörnyedve mély tűnődésbe merült. Csakugyan volt is min töprengenie: „Hajnaltájban azt álmodtam, hogy egy tarka farkas kergetett. Mért tarka volt? És mért éppen engem kellett kergetnie? Mintha kevés ember volna még rajtam kívül ezen a kerek világon! Kergetett volna másvalakit, fürge lábút, fiatalt – én meg messziről néztem volna –, de hát most tessék: még álmomban is nekem kell lakolnom másokért, micsoda gyönyörűség! Egyáltalán nem nekem való az effajta mulatság! Amikor felébredtem, úgy kalapált a szívem, hogy majd kiugrott a mejjemből; szép kis élvezet, kellemes egy álom volt, a fene vigye el! És hát megint csak: mért éppenséggel tarka volt az a farkas, mért nem igazi ordas? Hát jót jelent ez? Épp az a bökkenő, hogy nem jót jelent. Cudar

előjel, így hát ez az út is fonákul üt ki, biztosan cefetül megjárom! És mi volt, amíg fenn voltam? Hol a sipkámat, hol a dohányzacskómat, hol a kaftánomat nem találom... Ez se valami fényes előjel... Nem kellett volna szót fogadni Davidovnak, nem kellett volna útnak indulni!" – mélázott szomorúan Scsukar apó, szórakozottan nézegette a néptelen utcát, a sövény árnyékában, a hűvösen heverő borjúkat meg az út porában nyüzsgő verebeket.

Már majdnem elhatározta, hogy visszafordul, de eszébe jutott a Davidovval való minapi összekoccanása, és megváltoztatta szándékát. Akkor is, mint ezen a napon, elkeseredett a kedvezőtlen előjelek miatt, és egy ocsmány álmára hivatkozva kereken megtagadta, hogy kiszekerezzen az első brigádhoz; erre Davidov máskor barátságos, sőt nyájas szeme hirtelen elsötétült, hideg lett és szúrós. Scsukar megijedt, és esdően pislogva azt mondta: „Szjomuska, kedvesem! Vedd ki a szemedből azokat a tűket! Most olyan lett a szemed, akár a láncra kötött kutyáé, olyan dühös és szúrós. Pedig tudod, mennyire nem szeretem én azokat az átkozott férgeket, amelyek láncra kötve morognak, és megugatják a jó embereket. Hát mi a csudának rúgjuk mi össze a patkót? Menjünk, no, az ördög vigyen el, ha már egyszer ilyen csökönyös és nyersnyakas vagy. De ha valami galiba esik velünk az úton – én nem felelek semmiért!"

Davidov meghallgatta az öreget, aztán elnevette magát, és szeme egy pillanat alatt megint a régi lett: barátságos vidámság csillogott benne. Nehéz tenyerével megveregette Scsukar szikár, döngő hátát, és azt mondta: „Ez már beszéd, ez tény! Gyerünk, öreg, én felelek érted a feleséged előtt a teljes testi épségedért, miattam meg csak ne aggódj."

Scsukar elmosolyodott, ahogy mindez eszébe jutott, és most már habozás nélkül továbbindította a lovakat a gyeplőszárral. „Megyek a sztanyicába! Üsse kő ezeket a rossz jeleket; ha pedig véletlenül mégis történik valami, feleljen érte Davidov, mert énnékem eszem ágában sincs felelni azért a sok mindenféle kalamajkáért, ami az úton megeshet velem! Meg aztán Davidov is jó hozzám, hát minek mérgesítsem fel?!"

A reggeli főzés után még mindig ott terjengett a falu felett a száraz gané kesernyés füstje, könnyű szél lengette az út felett a virágzó laboda édeskés illatát, a jószágudvarok felől pedig, amelyek mellett Scsukar apó elhaladt, a tehéntrágya meg a friss tej – gyermekkora óta ismerős – szaga szállt. Az öreg vaksin hunyorogva, összekuszálódott kis szakállát megszokott mozdulatával simogatva nézegette az egyszerű falusi élet képeit, amelyek oly kedvesek voltak szívének; egyszer, lustaságát leküzdve, még az ostorral is csapott egyet, hogy elhessegesse a kocsi kerekei alól az ádáz verekedésben összegabalyodó verebeket, de amikor éppen Antyip Gracs portája mellett haladt el, orrába csapott a frissen sült kenyér szaga, a kissé megpörkölődött káposztalevelek csiklandozó illata – a Gremjacsij Log-i asszonyok káposztalevélen szokták sütni a kenyeret –, eszébe jutott, hogy tegnap dél óta nem evett, és hirtelen olyan éhséget érzett, hogy fogatlan szája egy csapásra tele lett nyállal, a gyomra meg gyötrően és keservesen korogni kezdett.

Scsukar apó a csődörökkel hirtelen bekanyarodott egy mellékutcába, és a saját portája felé hajtott azzal a szándékkal, hogy bekap valamit, mielőtt a sztanyicába megy. Már messziről látta, hogy az ő viskójának kéményéből nem száll füst, és elégedett mosollyal azt gondolta: „Már megfőzött az öregasszony, és most pihen. Úgy él mellettem, akár egy nagyhercegnő. Nincsen oka búbánatra, panaszra . . .”

Scsukarnak nagyon kevés kellett ahhoz, hogy az elégedetlenségből, a bús töprengésből mindjárt, egyszuszra átcsapjon a legkedélyesebb önelégültségbe. Ilyen volt az ő közvetlen, gyermeteg természete. A gyeplőt lustán meg-megmozdítva, így elmélkedett: „És kinek-minek köszönheti, hogy úgy él, akár az égi madarak? Világos dolog, hogy nekem! Nemhiába vágtam le a télen a bornyút, isten az atyám – nemhiába! Lám, milyen gyöngyélete van az én öreg oldalbordámnak a bornyú nélkül, csupa gyönyörűség! Megfőzött és megy aludni. Mert ha a bornyú tehénné cseperedik, akkor kelhet fel az asszony pitymallatkor, fejheti azt az átkozottat, hajthatja ki a csordába, a tehén meg nappal elkezd bogárzani,

rohan, hogy meneküljön a bögölyök elől, és máris úgy otthon terem, mint a pinty. Aztán kergesse vissza az ember, télire meg készítsen takarmányt, tisztogassa utána a jószágudvart, a színt meg fedje be náddal vagy szalmával... Bele lehet bolondulni! Aztán a birkákon is túladtam valamennyin; ezt még helyesebben tettem! Az ember kihajtja őket a legelőre, aztán fájhat a lelke azok miatt a nyavalyások miatt: még elbitangolnak a nyájtól, még széttépi őket a farkas. Márpedig igazán kár volna, hogy ilyen ronda jószágok miatt fájjon a lelkem; egész hosszú életemben úgyis fájt elegen-eleget, úgyhogy biztosan csupa lyuk lett a lelkem, akár egy ócska kapca. Azonkívül malac sincs a ház körül, és ez is helyes! Mert kérdezem: mi a nyavalyának énnekem az a malac? Legeslegelőször is, nekem ég a gyomrom a szalonnától, ha többet eszek a kelleténél, másodszor pedig – mivel hizlalnám meg most, amikor legfeljebb két marék dara van a háznál? Rögtön felfordulna éhen, vagy kihajtaná belőlem a lelket a visítással... Azonkívül a disznó gyatra állat: hol a pestis üt belé, hol mindenféle orbáncot meg effélét kap. Ha az ember szert tesz egy ilyen rusnya féregre, elkészülhet rá, hogy ha nem ma, akkor holnap megdöglik. Meg aztán olyan büdös tőle az egész udvar, hogy lélegzethez se jut az ember, így pedig, hogy nincs disznóm, tiszta a levegő, fűszag, zöldség- meg vadkender-illat van nálam. Mi tagadás, szeretem a tiszta levegőt! Micsoda gyötrelmeket kellene kiállnom a miatt a malac vagy éppenséggel disznó miatt – legyen háromszor is átkozott! Két tiszta tyúkocska járkál az udvaron meg egy takaros kis kokas; ennyi jószág egész életünkre elég lesz nekünk, az öregasszonynak meg nekem; hadd gazdagodjanak a fiatalok, nekünk már nem való az a gazdagság semmire se! Meg aztán Makaruska is dicsér, azt mondja: »Apó, te tisztára proletárjátus lettél, de jól is tetted, hogy lemondtál a kis-magántulajdonról.« Hát én erre szívből jövő sóhajtással azt feleltem neki: »Lehet, hogy kellemes dolog proletárjátusnak számítani, de én nem vagyok hajlandó egész életemen át kvaszon meg üres káposztalevesen tengődni! Isten megáldja azt a proletárjátusságot, de ha a munkaegységeimre nem kapok egy kis húst vagy mond-

juk: szalonnát, hogy megadjuk a módját a káposztalevesnek, akkor nagyon könnyen megeshet, hogy a télre kinyútom a bocskort. Akkor aztán mi hasznom lesz nékem abból a proletárjátusi rangból? Majd megnézem ősszel, jól fizet-e az a munkaegység, mert különben rögtön megyek vissza kisbirtokosnak.«"

Scsukar apó eltűnődve összehunyorította szemét, és most már fennhangon folytatta:

– Súlyos hibák vannak itt, merthogy olyan rendezetlen az életünk! Minden új módon folyik, olyan érthetetlenül, olyan bakugrásokkal, ahogy egy jó táncos szökdell...

A csődöröket a sövényhez kötötte, kinyitotta a rozoga kisajtót, és higgadt, lassú, igazi gazdajárással a tornác felé indult az útilapu-lepte ösvényen.

A konyhában félhomály uralkodott, a nagyház ajtaja be volt csukva. Scsukar apó a tükörsima lócára tette zsíros sipkáját meg ostorát, amelytől Trofim jóvoltából mostanában egy pillanatra se vált meg, szétnézett és minden eshetőségre számítva, elkiáltotta magát:

– Élsz, öregasszony?

– Épp csak hogy élek... – hallatszott a nagyszobából egy gyenge hang. – Az este óta fekszek, nem tudom felemelni a fejem. Mindenem fáj, nincs bennem erő, és úgy fázok, hogy még a bunda alatt se melegszek fel... Biztosan a hideg lel... Hát te mért jöttél haza, öreg?

Scsukar sarkig kinyitotta a nagyház ajtaját, és megállt a küszöbön.

– Megyek a sztanyicába, csak hazajöttem, hogy harapjak valamit az út előtt.

– Mi dologban jársz ott?

Scsukar fontoskodva szétsimogatta szakállát, és mintegy kelletlenül azt felelte:

– Komoly kiküldetés áll előttem: a földmérőért megyek. Azt mondta Davidov elvtárs: „Ha te nem teremted elő nekem, apóka, akkor terajtad kívül senki se teremti elő." Az az egy földmérő van az egész kerületben. én jól ismerem azt a Sportnojt, az irán-

tam való tiszteletből okvetlenül kijön – magyarázta meg Scsukar. Majd mindjárt felettébb tárgyilagos hangnembe csapott át: – Készíts valami ennivalót, mert az idő nem vár.

Az öregasszony még nagyobbat sóhajtott:

– Ó, jaj, szegény fejemnek! Ugyan hát mit adjak neked enni? Hisz máma nem főztem, be se fűtöttem a kemencébe. Eredj, szakíts le egynéhány uborkát az ágyásban, aludttej is van a veremben, hozott tegnap a szomszédasszony.

Scsukar apó leplezetlen megvetéssel hallgatta meg hitvesét, majd a végén felháborodva prüszkölt:

– Nyers uborka, rá meg aludttej? Tisztára megbolondultál, te vén asztrolábijum! Azt akarod, hogy elveszítsem minden tekintélyemet? Hisz tudod, hogy borzasztó gyenge a gyomrom, az ilyen ételtől meg végképp hascsikarást kapok az úton, és akkor mit csinálok majd a sztanyicában? A markomban vigyem a nadrágomat? A csődörök mellől nem mehetek egy tapodtat se – így hát mit csinálhatok? Elveszítsem az utolsó tekintélyemet is, egyenest ott az utcán? Köszönöm alássan! Használd csak te magad az uborkádat, aztán egyél rá nyomtatéknak aludttejet, de én ezt meg nem reckérozom! Az én hivatalom nem akármicsodás, én magát Davidov elvtársat hozom-viszem, és nem nékem való megreckérozni a te uborkáidat. Érted, te vén aprobácijó?

Az öregasszony alatt gyanúsan megnyikordult a rozoga faágy, és Scsukar apó mindjárt gyanakvóan felfigyelt. Még be sem fejezte dörgedelmét, az öregasszony egy pillanat alatt máris csodálatos változáson ment át: fürgén leugrott az ágyról, és felháborodással, elszántsággal telve csípőjének szegte a kezét. Az imént még gyenge hangja csaknem ércesen csengett, amikor gyűrött keszkenőjét szilajul félrecsapva rákezdte:

– Micsoda?! Azt akarnád, te vén tucskó, hogy húsos káposztalevessel kosztoljalak? Vagy tán pillés lepényre fáj a fogad? Hát honnét vegyem én ezeket, ha egyszer semmi sincs a kamarában egereken kívül, de azok is mind éhen döglenek! És meddig böcsmölsz még éngem mindenféle ocsmány szavakkal? Hát asztrolábijum meg probácijó vagyok én neked, mi? Makarka Nagulnov rá-

szoktatott, hogy mindenféle fertelmes könyveket olvass, és te még örülsz is neki, te bolond? Én tisztességes asszony vagyok, és tisztességesen éltem veled, te, te lógó taknyú, amióta csak a feleséged vagyok, és most vénségedre nem tudsz engem becsületesen szólítani?!

A dolog váratlan és Scsukar számára fenyegető fordulatot vett, így hát elhatározta, hogy egy kissé visszavonul a konyha belsejébe, és fürgén hátrálva békítően így szólt:

– No, elég, elég, öregasszony! Különben is ezek egyáltalán nem böcsmölő, hanem inkább olyan tudományosan becéző szavak. „Édeslelkem vagy asztrolábijum" – teljesen egyre megy... Közönségesen azt mondják: „drága szívem", művelt nyelven meg ez arra sikeredik, hogy „aprobácijó". Isten az atyám, nem hazudok, így van megírva abban a vastag könyvecskében, amiket Makaruska a kezembe nyomott, hogy olvassam el, tulajdon szememmel olvastam, te meg az ördög tudja, miket gondolsz. Lám, mit jelent tenéked az írástudatlanság teljes likvidálása! Tanulnod kell, ahogy én tanulok, akkor te is éppolyan jól ki tudsz majd ejteni akármilyen szót, mint én, ez tény!

Scsukar apó hangjában olyan meggyőző erő volt, hogy az öregasszony lecsillapodott, de még mindig firtatóan nézett az urára.

– Késő már nekem tanulni – sóhajtotta –, meg aztán minek is? Neked is a magad nyelvén kéne beszélned, te vén görény, mert amúgy is kinevetnek az emberek, mint igazi sültbolondot.

– A nevetés jót tesz az embernek – mondta pökhendien Scsukar apó, de nem vitatkozott tovább.

A kis aludttejes tálba sokáig, gondosan aprított egy szelet száraz kenyeret, lassan, ráérősen evett, ki-kinézett az ablakon, és azt gondolta: „Mi a manónak siessek én a sztanyicába? Akkor kell sietni, ha valaki haldoklik, és meg kell áldoztatni, fel kell adatni rá az utolsó kenetet. De hát Sportnoj földmérő, nem pedig pópa, Davidovnak meg esze ágában sincs haldokolni, így hát mi a fittyfenének rohanjak lóhalálába? Ráérünk átkőtözni a másvilágra, és eddig még senki se állt sorba a halál kapujánál... Úgyhogy ha most kiérek a faluból, bekanyarodok valami száraz-

érbe, hogy az ördög se lásson, kialszom magam amúgy istenigazában, a két csődör meg azalatt szépen ellegelészik. Estére eljutok Dubcov brigádjához, Kuprijanovna okvetlenül ád jó vacsorát, aztán a hűvösben beérek éccakára a sztanyicába. Ha pedig – ne adj isten – Davidov megtudja a dolgot, kerekperec megmondom neki: »Pusztítsátok el azt az istenátkozta bakkecskéteket, Trofimot, akkor majd nem alszok az úton. Egész éccaka ott palincol a szénában, hát hogy alhatna akkor valaki?! Örökké zavarja az embert!«"

Scsukart felvidította az a kellemes kilátás, hogy majd Dubcovék vendége lesz, elmosolyodott, de az öregasszony most is kimódolta, hogy elrontsa a hangulatát.

– Mért úgy eszel, mint a szélütött? Ha egyszer küldtek, akkor ne dúrkálj az ételben mint bogár a ganéban, hanem indulj mihamarább. Azokat a buta tudományos szavakat meg vesd ki a fejedből, és soha többet ne mondj nekem ilyeneket, mert különben táncra perdül a hátadon az edényfogó rúd, úgy tudd meg, vén bolond!

– A botnak két vége van – dörmögte érthetetlenül Scsukar apó.

De amikor uralkodónőjének arcán észrevette a haragos ráncokat, sebtiben megette az aludttej utóját és elbúcsúzott:

– No, feküdj le, drágaságom, ne kelj fel semmihasznára, csak betegeskedj kedvedre; én meg megyek.

– Isten áldjon! – bocsátotta útjára nem valami nyájasan az öregasszony, és hátat fordított neki.

Scsukar apó a falutól hat kilométerre levő Veres Aszó elágazásáig lépésben hajtott, édesdeden szunyókált, elbóbiskolt, sőt egyszer, a déli hőségtől végképp elpilledve, kis híján le is fordult a kocsiról. „Így könnyen megeshet, hogy az óromon csúszok tovább" – gondolta aggodalmasan Scsukar apó, és bekanyarodott az aszóba.

A Veres Aszó medrében övig érő, fűszeres illatú lekaszálatlan fű nőtt. Valahonnan az aszó felső vége felől egy kis csermely csörgedezett agyagos ágyában. A víz áttetsző volt benne és olyan

hideg, hogy a két csődör is apró, ritka kortyokban, a fogain keresztül szűrve itta. A csermely mellett olyan sűrű hűvösség uralkodott, hogy még a magasra hágó nap se bírta felmelegíteni a környékét. „Micsoda gyönyörűség!" – suttogta Scsukar, miközben kifogta a csődöröket. Megbéklyózta, kicsapta őket legelni, ő maga pedig egy kökénybokor árnyékában leterítette ócska kaftánját, hanyatt feküdt és – a forróságtól kifakult, halványkék égre nézve az éghez hasonlóan fakó-kék, öreg szemével – átadta magát hétköznapi ábrándjainak:

„Ebből a pompás zugból engem árral se piszkálnak ki estig. Kialszom magam kedvemre, megmelengetem egy kicsit a napon vén csontjaimat, aztán megyek Dubcovhoz vendégségbe, kását eddegélni. Majd azt mondom, hogy nem értem rá otthon megfröstökölni, így aztán okvetlenül jóltartanak, ez olyan biztos, mint kétszer kettő négy! De tulajdonképpen mért is kéne a brigádnak feltétlenül üres kását enni, vagy holmi vacak rántást kutyulgatni a vasfazékban? Nem olyan legény az a Dubcov, hogy bőtöljön – szénakaszáláskor! Az a ragyás kópé biztosan egy napig sem nélkülözi a húst. Inkább ellop egy-egy birkát a más nyájából, de jóllakatja a kaszálókat... Nem is volna rossz bekoppantani egy olyan négyfontnyi birkahúst! Kivált sülve, jó zsírosan, vagy a legrosszabb esetben szalonnás rántottát, de annyit, amennyi belém fér... A tejfeles derelye is szent eledel, még az oltáriszentségnél is különb, kivált ha jókora tányérban teszik az ember elibe azt a drága finomságot, aztán még egyszer ugyanolyan jókorában, szépen feltornyozva, utána pedig enyhén megrázogatják a tányért, hogy lejusson a tejfel a fenekéig, hogy minden darab derelye tetőtől talpig megfürödjön benne. És még kedvesebb dolog, ha nem is tányérba rakják azt a derelyét, hanem valami mély edénybe, hogy legyen hol szilajkodnia a kanálnak!"

Scsukar apó sose volt nagy zabálós, csupáncsak éhes volt. Hosszú, örömtelen élete során ritkán lakott jól, és csak álmában szokta teleenni magát különféle – őszerinte ízletes – ételekkel. Hol azt álmodta, hogy főtt birka-belsőségeket eszik, hol azt, hogy egy óriási, csőformára csavart, lyukacsos lángost márt bele a

pillébe, és dug a szájába, hol meg azt, hogy – a száját megégetve, sietősen – libaaprólékból főzött jó zsíros levest kanalazgat fáradhatatlanul... Sok mindent összeálmodott ő, mint minden éhes ember, a hosszú éjszakákon, de aztán mindig szomorúan, sőt néha dühösen ébredt fel az ilyen álmok után, és azt mondta magában: „Lám, milyen finom ételekkel álmodok! Ez sehogy se járja! Csupán csúfság az ember élete: álmában – micsoda gyönyörűség! – olyan húslevest habzsol, hogy nem tud eleget enni belőle, ha meg ébren van – savanyú kenyérlevest dug az orra alá az öregasszony, hogy a fene egye meg azt az átkozott, pocsék-rossz kenyérlevest!"

Scsukar apó az ilyen álmok után a reggeliig titokban többször megnyalta száraz száját, a szűkös reggeli alatt pedig bánatosan sóhajtozott, kókadtan kotorászott csorba kanalával a kis tálban, és szórakozottan igyekezett kihalászni a krumplidarabokat.

A bokor alatt heverve még sokáig gondolkozott azon, hogy mi mindent adhatnak a brigádnál ebédre, aztán – épp a legrosszabbkor – eszébe jutott, hogy teleette magát Jakov Lukics anyjának torán, az akkor megevett ételre való visszaemlékezéseivel végképp felajzotta magát, és hirtelen megint olyan kínzó éhséget érzett, hogy egy csapásra mintha elfújta volna az álmosságát a szél; dühösen köpött egyet, megtörülte kis szakállát, megtapogatta horpasz hasát, és fennhangon azt mondta:

– Egy karé kenyér meg egy csupor aludttej – hát igazi tenyészférfinak való eledel ez? Levegő az, nem eledel! Egy órával ezelőtt még olyan degesz volt a hasam, akár a cigánydob, és most? Most meg a girincemhez nőtt. Uramistenem! Az ember egész életében csak a betévő falatjával törődik: mivel tömje tele a böndőjét, az élet meg úgy elfolyik, akár a víz az ujjai közt, és – észre se veszi – máris a vége felé jár... Hisz nem olyan régen jártam én ebben a Veres Aszóban! Akkor teljes erejéből virágzott minden kökénybokor, fehér tajték verte ki az egész aszót! Ha néha szél fútt, a jószagú fehér virág úgy kóválygott, repült az aszó felett, akár a hó a szilaj fergetegben. Lent csupa fehérség volt az út, és jobb szaga volt akármilyen asszony-kenőcsnél, mostanra

pedig már megfeketedett ez a tavaszi szín, eltűnt, elenyészett végleg, visszavonhatatlanul! Lám, vénségemre ez az én gyarló életem is gyászba borult, és szegény Scsukarnak nemsoká ki kell nyútani azt a gacsos bocskorát; ezen biz nem lehet segíteni . . .

Ezzel véget ért Scsukar apó filozófiai-lírai elmélkedése. Annyira elfogta a maga-sajnálata, hogy egy kicsit még el is pityeredett, kifújta az orrát, ingeujjával megtörülte kivörösödött szemét, és szunyókálni kezdett. A szomorú gondoktól mindig elálmosodott Scsukar apó.

Elalvás előtt, jelleméhez híven, még ebben a helyzetben is édesdeden elmosolyodott, üdvözülten behunyta szemét, és azt gondolta félálmában: „Dubcov brigádjában okvetlenül friss birkahús lesz ebédre, érzi az én szívem! Négy fontot persze nem zabálok meg egy ültőhelyemben, egy kicsit elvetettem a sulykot: jóckán megtoldottam, amivel megbírok, de három, vagy mondjuk három és fél fontot egyszuszra bekapok! Volna csak az a birkahús az asztalon, és ülne csak mellette Scsukar, ne féljetek: nem tévesztené el a száját, nem mellé dugná az ételt!"

Három órára a hőség elérte tetőfokát. Száraz, meleg szél támadt kelet felől, forró levegőt hozott a Veres Aszóba, és az iménti hűvösségnek nemsokára nyoma se maradt. Ezenkívül a mind nyugatabbra hajló nap mintha üldözte volna Scsukart, aki arcát az összegöngyölödött ócska kaftánba fúrva, hason fekve aludt, és mihelyt tapogatni, azután meg a rongyos ingen keresztül érezhetően szurkálni kezdték sovány hátát a napsugarak, félálmában egy kissé az árnyékba húzódott; de a tolakodó nap néhány perc múlva megint kíméletlenül égetni kezdte az öreg hátát, és Scsukarnak hasmánt újból odább kellett másznia. Három óra alatt, anélkül, hogy felébredt volna, kúszva félig megkerülte a kis bokrot. Végül a forróságtól elgyötrődve, felduzzadt testtel, az izzadságtól csuromvizesen felébredt, felült, a tenyere alól a napra pillantott, és elégedetlenül ezt gondolta: „Lám, milyen is ez az isten szeme – már megbocsáss, uram –, még a bokor alá se bújhat el előle az ember! Rászorított, hogy egy fél napon át úgy keringeljek körülte, akár egy nyúl. Hát alvás az ilyen? Ez tisztára

istenverése, nem alvás! A kocsi alá kellett volna feküdni, de hát ez az isten szeme ott is megkeresett volna, a puszta sztyeppen ugyan a pokolbéli ördög se tud elbújni előle!"

Krákogva, sóhajtozva, ráérősen levetette a lehetetlenségig elnyűtt bakancsát, felgyűrte nadrágja szárát, sokáig nézegette aszott lábát, kritikusan mosolygott, és ugyanakkor búsan csóválta a fejét. Aztán a patak felé indult, hogy megmosakodjék, és kimelegedett arcát lehűtse a jó hideg vízzel.

Ettől a pillanattól fogva a szomorú események egész láncolata bonyolódott le életében...

Lábát magasra emelve alig tett két lépést, hogy az alacsony sás közt a csermely közepén levő tiszta helyhez menjen, amikor hirtelen azt érezte, hogy a bal talpával egy mozgó, síkos, hideg valamire hág, és bokán felül enyhe szúrás éri. Scsukar apó tőle egészen szokatlan fürgeséggel kirántotta bal lábát a vízből, és úgy maradt állva a jobb lábán, mint a daru a mocsár közepén. De amikor azt látta, hogy tőle balra megzizzen a sás, és gyorsan tekergőzve fut közte egy kígyózó nyom, olyan zöld lett az arca, akár a sás, a szeme pedig lassan-lassan majd kigúvadt a gödréből...

Honnan is vette az öreg ezt a fürgeséget?! Mintha visszatért volna rég elszállt ifjúsága: két ugrással a parton termett, és csak akkor vette figyelmesen szemügyre a lábán pirosló két pici foltot, amikor letelepedett egy agyagbuckára; ijedt szemével időnként a veszélyes csermelyre tekintett.

Amikor első ijedtsége fokozatosan elmúlt, és visszanyerte gondolkodó képességét, halkan azt suttogta:

– No, hálistennek kezdődik már... Ezt jelentik hát azok az átkozott előjelek! Pedig megmondtam annak az én fafejű Davidovomnak, hogy nem kell máma megkockáztatni az utat a sztanyicába, de nem, ha őneki kedve szottyan valamire, akkor adjuramisten, de mingyán – indulj! No hát jól is kezdődik ez az út! Sűrűn szokta mondani: „Én a munkásosztály vagyok." De mért olyan nagyon erélyes ez a munkásosztály? Ha ez a fejébe vesz valamit, nyugodt lehetsz, addig le nem száll a nyakadról, amíg

el nem éri, amit akar! El is érte a kutyateremtette, de hát most mit csináljak – én?!

És ekkor hirtelen megvilágosodott az agya: „Rögtön ki kell szívni a vért a sebből! Biztosan mérgeskígyó harapott meg, mert lám, hogy elillant a sás közt! Tisztességes kígyó, vagy mondjuk sikló, ráérősen, nyugodtan mászik, ez a galád meg úgy siklott, akár a villám, szinte cikázott. Úgy látszik, megijedt tőlem. Csak az a kérdés, melyikünk ijedt meg jobban: én-e tőle, vagy ő éntőlem?"

Nem ért rá megoldani ezt a bonyolult kérdést, az idő nem várt, és apó egy pillanatnyi késedelem nélkül hétrét hajolt ültében, de akárhogy iparkodott is, nem tudta elérni szájával a sebet. Ekkor mind a két kezével megfogta a sarkát meg a lábafejét, és olyan kétségbeesett igyekezettel rántotta maga felé a lábát, hogy a bokájában élesen megreccsent valami, és az öreg a heves fájdalomtól hanyatt vágódott. Öt percig mozdulatlanul feküdt. Amikor magához tért, bal lábának ujjait csendesen mozgatva, egészen megrökönyödve így elmélkedett: „A marással kezdődött, és most evvel folytatódik... Életemben először látom, hogy valaki a maga szántából kificamítja a lábát. Akárkinek elmondom ezt a históriát, nem hiszi el, hanem azt mondja: »Scsukar már megint hazudik!« Ilyenek hát azok az előjelek! Ilyen kalamajkát tudnak csinálni!... Ó, hogy a nyavalya törje ki azt a Davidovot! Pedig szépen beszéltem vele, mint ember az emberrel. Most aztán mit csináljak? Hogy fogom be a csődöröket?!"

Ám tovább nem lehetett halogatni a dolgot. Scsukar csendesen felállt, óvatosan megpróbált a bal lábára lépni. Nagy örömére kiderült, hogy nem olyan heves a fájdalom, és ha lassan is, azért mégiscsak tud járni. A tenyerében szétmorzsolt egy kis agyaggöröngyöt, nyállal összekeverte, gondosan rákente a sebre, és amikor sántikálva, megsérült lábával óvatosan lépkedve a csődörök felé indult, a csermely túlsó partján, vagy négy méternyire, hirtelen olyasvalamit pillantott meg, amitől kigyúlt a szeme, és a féktelen dühtől remegni kezdett az ajka: a másik oldalon csomóvá tekeredve édesen szunyókált a napsütésen egy kis sikló.

Ahhoz, hogy ez csakugyan sikló, semmi kétség se férhetett: a fején békésen világított a narancssárga „szemüveg" ...

Ekkor Scsukar apó valósággal megdühödött. Beszéde sohase volt még ilyen patetikusan izgatott és méltatlankodó. Fájós lábát előretéve, kezét ünnepélyesen kinyújtva, remegő hangon így kezdte:

– Átkozott poronty! Te hidegvérű bitang! Sárga pápaszemes dög! Képes voltál hóttra ijeszteni engem, egy tenyész-férfiembert, te kártékony féreg?! Én meg bolond fejjel azt gondoltam, hogy ez nem te vagy, hanem valami tisztességes vipera! Mert hát mi vagy te, ha jobban szemügyre vesszük a dolgot? Csúszó-mászó ronda dög, semmi egyéb! Még egyszer rád kell hágni és ízzéporrá taposni – más választás nem marad. Ha nem ficamítottam volna ki a lábom miattad, te rusnya féreg, így is cselekednék veled, ezt vedd tudomásul.

Scsukar lélegzetet vett, és lenyelte a nyálát. A sikló felemelte finom vonalú, márványfekete fejét, és úgy tetszett, mintha figyelmesen hallgatná a hozzá intézett beszédet. Scsukar pedig, miután kifújta magát, így folytatta:

– Kimereszted azt a szégyentelen szemedet és még csak nem is pislogsz, te sátánfajzat?! Azt hiszed, hogy megúszod szárazon? Nem, kedvesem, mingyán megkapsz tőlem mindent, ami a mai munkaegységedre jár! Ni csak, ni csak, milyen adapterré fajult! No de én úgy ellátom a bajod, hogy csak az anfiládok maradnak meg belőled, ez tény!

Scsukar apó lebocsátotta leleplezően haragos tekintetét, és az az apró kavics közt, amelyet a tavaszi áradás sodort ide valahonnan a Veres Aszó felső végéről, megpillantott egy simára csiszolódott nagy követ. Fájós lábáról megfeledkezve merészen előrelépett. Éles fájdalom nyilallt a bokájába, és apó a legtrágárabb szavakkal káromkodva oldalt a földre dőlt, de a követ mégsem engedte ki a kezéből.

Mire nyögve, krákogva talpra állt, a sikló eltűnt. Mintha ott se lett volna. Mintha a föld nyelte volna el! Scsukar elejtette a követ, és értetlenül széttárta karját.

– Nézze meg az ember, ez aztán a szerencsétlenség. Ej, hát hová tűnhetett az a pokolfajzat? Biztosan megint a vízbe hussant Hát ha eccer nincs szerencse, akkor nincs szerencse. Én azt hiszem, hogy ezzel még nincs vége a dolognak. Nem kellett volna nekem, vén bolondnak beszédbe elegyedni vele, szó nélkül kellett volna felkapni a követ, és egy csapásra fejbe vágni, okvetlenül fejbe, mert máskülönben nem lehet agyonütni ezt a galádot, másodjára aztán mellé is hajinthattam volna, ez tény. De most hogy csapjam agyon, ha elillant az a sátánfajzat? Ez itt a bökkenő!

Scsukar apó a tarkóját vakargatva ott állt még egy ideig a csermely mellett, aztán reményevesztetten legyintett, és sántikálva elindult, hogy befogja a csődöröket. Míg jókora távolságra nem ment a csermelytől, vissza-visszatekintett, de csak néhányszor és csak úgy, minden eshetőségre . . .

. . . A sztyepp a szélben hatalmasan és egyenletesen lehelte egész hatalmas melléből a lekaszált fű részegítő és egy kissé mindig szomorú illatát; a tölgypagonyokból, amelyek mellett elhaladt az út, a rothadt tölgyavar halotti s mégis üdítő szaga és hűvösség áradt; de lám, a tavalyi kőrisleveleknek valahogy fiatalság-, tavasz-, sőt egy kissé talán ibolya-illatuk is volt. Közönséges halandó e sokféle szag keverékétől egy kissé valahogy mindig elszomorodik, és furcsán érzi magát, kivált amikor egyedül van, magára marad . . .

De Scsukar apó nem ilyen ember volt. Fájós lábát kényelmesen elhelyezte: rátette összegöngyölt kaftánjára, a jobbat meg hanyagul lelógatta a kocsiról, és máris széles mosolyra húzta fogatlan száját, elégedetten hunyorgott korfakította, apró szemével, hámló, vörös, pici orra meg szülőföldjének drága illatát mohón beszíva úgy járt, akár a fújtató.

De miért is ne örült volna az életnek? Lábában lassanként enyhülni kezdett a fájdalom, egy felhő, amelyet valahonnan messze keletről hozott a szél, hosszú időre eltakarta a napot, sűrű, lila árnyék úszott a sikságon, a dombokon, az őrhalmokon, a szárazereken, könyebben lehetett lélegzeni, ezenkívül pedig mégiscsak

bőséges vacsora várt rá... Akárhogy is – Scsukar egyelőre korántsem érezte rosszul magát!

Scsukar egy dombháton, mihelyt feltűnt a távolból a második brigád mezei szállása és szálláskocsija, megállította a lustán poroszkáló csődöröket, és leszállt a kocsiról. A tompa fájdalom még mindig ott sajgott a bokájában, de már többé-kevésbé szilárdan meg tudott állni mind a két lábán, így hát az öreg elhatározta: „Megmutatom nekik, hogy nem holmi vízhordó, hanem mégiscsak a kolhozvezetőség kocsisa jön. Ha eccer én szoktam vinni Davidov elvtársat, Makaruskát meg más fontos vezetőket, akkor úgy kell hajtani, hogy az emberek már messziről irigykedjenek!"

Az öreg panaszosan nyögve, káromkodva, az éjjeli pihenőt előre megérző csődöröket egy „hóhá"-val megállítva felmászott a kocsiba, teljes magasságában felállt, szélesen szétvetette a lábát, feszesre húzta a gyeplőt, és legényesen elkurjantotta magát. A két csődör – helyből – lendületes ügetésbe iramlott. A lankán egyre sebesebben nyargaltak lefelé, és az ellenszélben hólyaggá duzzadt Scsukar hátán az ing, amelyet nem kötött körül övvel, de ő még mindig gyorsabb futásra nógatta a csődöröket, és bár annyira fájt a lába, hogy összeráncolta homlokát, az ostorral vidáman csápolva, vékony hangján azt kiabálta: „Csak mentől büszkébben, kedveskéim!"

Elsőnek Agafon Dubcov pillantotta meg, aki a szállásnál tartózkodott.

– Ki az ördög hajt ott ukrán módra, állva?! Nézd meg csak jól, Prjanyisnyikov, ki akarja tiszteletét tenni nálunk?

Prjanyisnyikov egy befejezetlen szénaboglya tetején vidáman elkiáltotta magát:

– Az agitációs brigád jön: Scsukar apó.

– Épp jókor – mondta elégedett mosollyal Dubcov. – Mert már egészen megsavanyodunk itt az unalomtól; csak egyezzünk meg abban, cimborák, hogy éccakára nem engedjük sehová...

Azzal előhúzta zsákját a szálláskocsi alól, szorgosan kotorászott benne egy darabig, aztán zsebébe dugott egy megkezdett negyedliteres pálinkásüveget.

Scsukar apó, miután megevett két tál híg köleskását, amelyet éppen csak feljavítottak egy kis zsírral, a teljes elégedettség és a könnyű ernyedtség állapotába került. Hálásan nézett a bőkezű szakácsnőre, és azt mondta:

– Mindőtöknek köszönöm a jó vacsorát meg a vodkát, előtted pedig, Kuprijanovna, mélyen meghajlok. Ha tudni akarod, te nem is asszony vagy, hanem egy láda arany, ez tény. Evvel a tudással nem is ilyen fajankóknak kéne kását főznöd, hanem magának Mihal Ivanics Kalinyinnak. A nyakamat teszem rá, hogy egy esztendő múlva már valami medáliát tűzne a mejjedre buzgó szolgálatodért, sőt talán még valami rangjelzést varratna a ruhád ujjára, bizisten, nem hazudok, ez tény. Mert én aztán nagyon jól tudom, mi a legfőbb az életben...

– No mi? – kérdezte élénken a mellette ülő Dubcov. – A te felfogásod szerint mi a legfőbb, apó?

– A falás! Tényként mondom, hogy csakis a falás, ennél fontosabb nincsen a világon.

– Tévedsz, apóka – mondta szomorúan Dubcov, a legkomolyabb arccal, és cigányfekete szemével a többi hallgatóra sandított.

– Szörnyen tévedsz, mégpedig azért, mert vénségedre ugyanolyan híg lett az agyad, mint az a kása, amit bekanalaztál. Meghígult az agyad, azért tévedsz...

Scsukar apó leereszkedően elmosolyodott:

– Egyelőre nem tudni, melyikünknek az agyvelejét keverték keményebbre: a tiédet-e vagy az enyémet. No hát teszerinted mi a legfőbb az életben?

– A szerelem – mondta vagy inkább sóhajtotta Dubcov, és olyan ábrándosan a homloka alá fordította a szemét, hogy Kuprijanovna, ragyás, barna arcára pillantva, nem bírta türtőztetni magát.

Hangosan prüszkölt egyet, akár a ló, ha megérzi az esőt, és

a nevetéstől egész testében remegve eltakarta bíborpirosra vált arcát a blúza ujjával.

– Hah! A szerelem! – mondta megvetően elmosolyodva Scsukar. – Hát mit ér az a szerelem jóféle ennivaló nélkül? Fittyfenét sem, úgy bizony! Ha nem kosztolnak jól egy kurta hétig, akkor még a hites feleségednek se kellesz, nemhogy Kuprijanovnának.

– Ehhez még szó fér – makacskodott Dubcov.

– Nincs erről mit diskurálni. Előre tudok én mindent ízről ízre – torkolta le Scsukar apó, és oktatóan felemelte mutatóujját. – Mingyán elmondok néktek egy istóriát, akkor aztán minden úgy megvilágosodik, hogy nem lesz szükség többet semmiféle vitára.

Scsukar apó ritkán talált figyelmesebb hallgatóságra. Vagy harminc ember ült a tábortűz körül, és valamennyien lesték Scsukar minden szavát. Ő legalábbis így látta. De hát ezt nem is lehetett felróni az öregnek! A gyűléseken sohasem adták meg neki a szót; Davidov mindig hallgatott, mindig töprengett valamin az út alatt; Scsukar öreg felesége pedig még menyecske korában se volt valami beszédes. Hát ki előtt önthette volna ki a lelkét szegény öreg? Így aztán most, mivel jóindulatú hallgatókra talált, és mivel a vacsora után kitűnő hangulatban volt, elhatározta, hogy kedvére kibeszéli magát. Törökülésbe ülve kényelmesen elhelyezkedett, tenyerével végigsimította kis szakállát, és már éppen kinyitotta a száját, hogy elkezdje ráérős elbeszélését, amikor Dubcov elébe vagott, és mesterkélt szigorúsággal így szólt:

– Hát csak mondd el, öreg, de ne lódíts! Mert a mi brigádunkban az a szokás, hogy gyeplőszárral elnáspángoljuk azt, aki hazudik.

Scsukar apó nagyot lélegzett, és tenyerével megsimogatta a bal lábát.

– Csak ne ijesztgess, Agafonyka, ne ijesztgess. Máma már úgyis hóttra ijedtem... No hát így esett az a dolog. Tavasszal hívat Davidov elvtárs, és azt mondja: „Kérj két zsák zabot, magadnak írass ki egy kis elemózsiát, aztán nyargalj a csődörökkel

nyílegyenest a Szárazvölgy végébe. Ott legelnek a kancáink, és pontosan oda kell neked menned ezekkel a vőlegényekkel. A siket Vaszilij Babkin legelteti a ménest. Osszátok két csapatra a ménest, az egyikkel legyen Vaszilij, a másikkal meg te. De a tenyészpéldányokért te felelsz, azokat te abrakolod a zabocskával." Én, bevallom, nem tudtam, mi az a tenyészpéldány, sose hallottam ezt a szót. Úgyhogy ez szeget ütött a fejembe. Azt tudom, mi a csődör, tudom, mi a kanca, és magától értetődik: azt is tudom, mi a herélt. „Micsoda az a tenyészpéldány?" – kérdeztem. „Az, amék az utódokat nemzi – felelte –, az a tenyészpéldány." „Hát a bikát is lehet tenyészpéldánynak nevezni?" – kérdeztem tovább. Davidov összeráncolta a homlokát és azt mondta: „Magától értetődik." „Hát mink – te meg én – szintén tenyészpéldányok vagyunk?" – kérdezősködtem még tovább. Elnevette magát, és azt mondta: „Hát ebben a dologban, apó, mindegyikünk maga felel magáért." Egyszóval így áll a helyzet: akár veréb vagy, akár valamilyen jószág, akár ember, ha hímnemű vagy, akkor igazi, valódi tenyészpéldány vagy. „Nagyon kellemes dolog" – gondoltam magamban. De még mindig nem értettem valamit. „És aki a gabonát tenyészti, az is tenyészpéldány, vagy mi?" – kérdeztem. Felsóhajtott, és azt mondta: „Elmaradott ember vagy te, apóka." Erre azt mondom neki: „Inkább te vagy elmaradott, Szjomuska, mert én negyven esztendővel korábban születtem, mint te, úgyhogy egy kicsit te vagy elmaradva." Evvel aztán el is döntöttük a kérdést.

– Szóval kisül, hogy te is tenyészpéldány vagy, apóka? – kérdezte sípoló suttogással Kuprijanovna.

– Hát mi volnék más teszerinted? – felelte büszkén Scsukar.

– Ó, uramistenem! – nyögte Kuprijanovna, és többet nem is tudott mondani, mert kötőjébe fúrta arcát, és a csendben csak visszafojtott, rekedt nevetését lehetett hallani.

– Ne törődj vele, apó, hanem mondjad csak a magadét – szólt nyájasan Kondrat Majdannyikov, és elfordult a tűztől.

– Nem is törődtem én soha életemben ezekkel a fehércselédekkel egy cseppet sem, mert ha törődtem volna, biztosan nem

értem volna meg ilyen szép időt – felelte meggyőződéssel Scsukar.

Majd így folytatta:

– No jó, kiérek a méneshez, körülnézek, és nem győz betelni a szemem a gyönyörűséggel! Körös-körül olyan améljorációjó van, hogy soha életemben el nem mennék onnan! Kék virágok a sztyeppen, zsenge fű, legelésznek a kancák, süt a napocska – egyszóval csupa-csupa améljorációjó.

– Milyen szót mondtál? – érdeklődött Beszhlebnov.

– Améljorációjó? No hát ez azt jelenti, hogy körös-körül minden csupa gyönyörűség. Az „élj-" azt teszi, hogy élj, örülj isten szép világának, ne szomorkodj, ne sóhajtozz. Ez tudományos szó – felelte megingathatatlan meggyőződéssel Scsukar.

– De hát honnan szedted ezeket a szavakat? – faggatta tovább a kíváncsi Beszhlebnov.

– Makaruska Nagulnovtól. Hisz nagyon jó barátok vagyunk; ő az ánglus nyelvet tanulja éccakánként, én meg mindig ott vagyok nála. Adott nekem egy könyvecskét, olyan vastagot, mint Kuprijanovna, szótárnak hívják. Nem ábéce, amiből a kisgyermekek tanulnak, hanem szótár az idősebbeknek. Ideadta, oszt azt mondta: „Tanulj, apó, hasznát veszed még öregségedre." Én aztán tanulgatok is egy kicsit. Csak ne vágj közbe, Akimuska, mert én egy pillanat alatt kizökkenek a kerékvágásból. Erről a szótárról majd később beszélek. No hát megérkeztem a tenyészpéldányaimmal a rendeltetési helyükre, de bizony az én tenyészpéldányaimmal nem lehetett zöld ágra vergődni, és az améljorációjóból se lett semmi. Kereken megmondom, jó emberek: aki ezt a siket Vaszkát nem ismeri közelről, az tovább él tíz esztendővel ezen a világon.

Ez olyan tucskó, hogy Gyemid Molcsun hozzá képest a legszószátyárabb ember Gremjacsij Logban. Tömérdek kínt szenvedtem én el a sztyeppen az ő szótlansága miatt! Mert hát csak nem társaloghatok – a kancákkal?! Vaszka napok hosszat hallgat egyfolytában; falni ugyan ropogtatva fal, de egyébkor vagy alszik csendeskén, vagy úgy fekszik a daróca alatt, akár egy reves

tucskó, és megint csak hallgat. Olykor-olykor értetlenül pislog, aztán megint csak hallgat. Hát ilyen, teljesen megoldhatatlan kérdés elé állított engem. Egyszóval három napig úgy éltem ott, akár a temetőben, vendégségben a halottaknál, és a végén már magammal kezdtem beszélgetni. E-e-ej, gondoltam, ez sehogy se járja! Ebbe könnyen belebolondulhat egy olyan társaságkedvelő ember, mint én.

Nagyon gyűlölöm, amikor az én Makaruska Nagulnovom az évfordulókon, vagyis hát Május Elsején meg November Hetedikén hosszú beszédeket kanyarít a világforradalomról, meg mindenféle érthetetlen szavakat hajingál ki magából, de akkor még azt is naphosszat elhallgattam volna, akár a fülemülét a kertben vagy a kokaskukorékolást éjféltájban. No, mi a véleményetek a kokaskukorékolásról, polgártársak? Az, cimborák, legalább olyan szép, mint amikor a templomban a „nyugtasd meg szentjeiddel"-t éneklik, vagy valami más megható gyász-izét ...

– Arról beszélj nekünk, milyen a szerelem ennivaló nélkül, és ne arról, hogy kukorékolnak a kokasok – szakította félbe az elbeszélőt türelmetlenül a brigád számvivője.

– Ne izguljatok, polgártársak, sor kerül a különféle meg ehhez hasonló szerelmekre is – ez nem kérdés. De most erről a siket Vaszkáról van szó. Az még nem lett volna nagy baj, hogy némát játszott, de kisült: a tetejébe még olyan feneketlen böndőjű is, hogy sehogy se lehetett vele boldogulni. Ha kását vagy sótlan tésztából galuskát főztünk, akkor mi történt? Ő ötször is merített a vasfazékból addig, amíg én egyszer. A maga óriási kanalával úgy dolgozott, akár a rúd a mozdonyon: oda, vissza, oda, vissza, a vasfazékból a szájába, a szájából a vasfazékba; mire odanéztem, már csak az edény legfenekén maradt egy kis kása. Éhesen álltam fel, de ő bezzeg úgy felfúvódott, akár a marhahólyag, hanyatt feküdt, és akkor csuklani kezdett az egész határ hallatára. Két óra hosszat csukladozott az az ördögfattya, aztán meg átcsapott a horkolásba. Úgy horkolt az átkozott, hogy a kunyhónk közelében legelő kancák megijedtek, és szaladtak, amerre a szemök lát. Úgy aludt éccakáig, akár a mormota télen.

Hát ilyen keserves volt ott az én életem. Éhes is voltam, mint a gazdátlan kutya, és beszélgetni se volt kivel, hogy ne unatkozzak annyira... Másnap odaültem Vaszka mellé, tölcsért csináltam a markomból, és torkomszakadtából a fülébe ordítottam: „Mikor siketültél meg, gyermekkorodban görvélytől, vagy a háborúban?" Ő meg még élesebben azt kiáltotta: „A háborúban! A veresek tizenkilencben, páncélvonatról, éppen énmellém eresztettek egy lövedéket egy négyhüvelykes ágyúból. A lovat kilőtték alólam, én meg olyan légnyomást kaptam, hogy teljesen megsiketültem." „Aztán mért zabálsz úgy, Vaszilij, mintha nem volnál észnél? – kérdeztem tovább. – Ez is a légnyomástól van?" Ő meg azt válaszolja erre: „Felhők jönnek – ez jó. Most borzasztóan kell az eső!" No tessék, beszélj egy ilyen baldachinnal...

– Mikor beszélsz már végre a szerelemről? – kérdezte türelmetlenül Dubcov.

Scsukar bosszúsan összeráncolta a homlokát.

– Ejnye, de szurkapiszkál benneteket az a szerelem, hogy legyen százszor is átkozott! Én egész életemben kerültem a szerelmet, és ha megboldogult apám nem kényszerített volna, sose nősültem volna meg, és most tessék, beszéljen róla az ember. Jó kérdést találtatok!... De ha tudni akarjátok – elmondom, mi lett abból a koplalós szerelemből...

Amikor megérkeztem a rendeltetési helyre, két csapatra osztottuk a ménest, de az én vőlegényeim ügyet se vetettek a kancákra, csak a füvet nyírták a fogukkal szakadatlanul... Egy cseppet se törődtek a menyasszonyaikkal! Még ez csak a valami! – gondoltam. No, én aztán szégyent vallok az én tenyészpéldányaimmal. Adtam nekik egy teli mérő zabot, de azok rá se néztek a kancákra még így se.

Nem néztek rájuk másnap se. Én már restelltem jönni-menni szegény kancák körül, félrefordultam szégyelletemben, ha elhaladtam mellettük, nem tudtam a szemökbe nézni, és kész! Soha életemben nem pirultam, de akkor megtanultam pirulni: mihelyt odamentem a csapathoz, hogy lehajtsam a tóra itatni, úgy elkezdtem pirulni, mint egy kisjány...

Uramistenem, de sokat kellett szégyenkeznem ez alatt a három nap alatt az én tenyészpéldányaim miatt! Teljesen megoldhatatlannak látszott a kérdés. Harmadnap a szemem láttára a következő jelenet játszódott le: egy kis fiatal kanca kikezdett az én tenyészpéldányommal – én Virágnak hívom –, a pejjel, akinek csillag van a homlokán, a bal hátsó lába meg kesely. Folyton ott sürgött-forgott, sündörgött körülötte, enyhén meg-megharapta, és mindenféleképpen kimutatta a szerelmét, a csődör meg a hátára tette a fejét, behunyta a szemét, és csuda panaszosan sóhajtozott... Nesze neked, Virág – ennél rosszabb már nem is lehetne. Én reszkettem a dühtől, és azt forgattam a fejemben: mit gondolnak rólam ezek a kancák. Biztosan azt gondolják: „Micsoda tutyi-mutyi csődöröket hoztál ide, te vén ördög?!" – de lehet, hogy még ennél is rosszabbat mondanak.

Szegény kis kanca kifogyott a béketűrésből, a hátuljával az én Virágom felé fordult, és teljes erejéből úgy oldalba rúgta, mind a két lábával, hogy a csődör belsejében megkottyant valami. Erre én is odaszaladtam a Virághoz, és keservesen sírva a hátára sóztam az ostorral és rákiabáltam: „Ha egyszer tenyészpéldány a neved, akkor mért hozol szégyent magadra is meg az én vén fejemre is?!"

Ő meg szegény szerencsétlen elszaladt vagy tíz ölnyire, megállt és olyan panaszosan felnyerített, hogy valósággal elszorult a szívem, és akkor már azért fakadtam sírva, mert nagyon megsajnáltam. Ostor nélkül odamentem hozzá, megsimogattam az orra hátát, ő meg a vállomra tette a fejét, és nagyokat sóhajtott...

Megfogtam a sörényét, odavezettem a sátorhoz, és azt mondtam: „Menjünk, Virágom, haza, nincs értelme, hogy semmihasznára itt lézengjünk és feleslegesen szégyenbe keverjük magunkat..." Avval befogtam a két csődört és indultam haza a faluba. A siket Vaszka meg azt nyerítette: „Gyere el egy év múlva, apó, majd eléldegélünk itt a pusztán, és eszegetünk egy kis kását. Akkorra majd magukhoz térnek a csődöreid, ha meg nem döglenek."

Ahogy visszaértem, jelentést tettem Davidovnak mindenről, ő meg a fejéhez kapott, és rám ordított: „Rosszul gondoztad őket!"

De én visszavágtam neki: „Nem én gondoztam rosszul őket, hanem ti kocsikáztatok velük sokat. Hol tekegyelmed, hol Makaruska, hol Andrej Razmjotnov. Ki se bújhattak a hámból, zabot meg térgyen állva se lehet kikunyorálni a te Jakov Lukicsodtól. És hát ki kocsikázik csődörökkel? Ha egyszer tenyészpéldányok, akkor csak zabálják az abrakot, és ne dolgozzanak, mert másképpen teljesen megoldatlan marad a kérdés." Még az a szerencse, hogy a sztanyicából küldtek két tenyészpéldányt – magatok is emlékeztek rá –, és a kancák kérdése magától megoldódott. No hát ilyen a szerelem megfelelő élelem nélkül. Értitek már, ti buták? És itt nincs mit nevetni, ha egyszer ilyen komoly beszélgetésre került sor.

Scsukar apó diadalmas tekintettel végignézett hallgatóin, aztán így folytatta:

– És mit ismertek ti az életből, ha szünes-szüntelen a földet dúrjátok, akár a bogár a ganét? Én legalább minden héten – hol egyszer, hol sűrűbben – megfordulok a sztanyicában. Például te, Kuprijanovna, hallottad akár csak egyszer is, hogy szól a rádió?

– Ugyan hogy hallottam volna, ha egyszer tíz esztendő óta nem jártam a sztanyicában?!

– No hát ez az! Én meg minden alkalommal annyit hallgatom, amennyi jólesik. De rusnya egy portéka, mondhatom! – Scsukar megcsóválta a fejét, és halkan felnevetett. – Épp a kerületi bizottsággal átellenben ott függ egy rúdon egy fekete cső, és hogy ordít, istenem! Égnek áll az ember haja, a háta meg még nagy melegben is végig-végiglibabőrzik! Kifogom az én virágaimat e mellett a cső mellett, eleinte élvezettel hallgatom, amit a kolhozról, a munkásosztályról meg mindenféle másegyébről mond, de aztán jobb, ha az abrakos tarisznyába dugom a fejem: Moszkvából egyszer csak azt nyeríti valaki mély csődörhangon: „Tölts még, igyunk, jól vigadjunk!" – és akár hiszitek, jó emberek, akár nem, ilyenkor annyira ihatnék, hogy nem bírok magammal! Mi tűrés-tagadás, valahányszor a sztanyicába kell indulnom, elcsenek az öregasszonytól vagy tíz tojást, vagy amennyit éppen sikerül, és ha beérek a sztanyicába, mingyán megyek a piacra. Eladom a tojást,

és mingyán indulok a vendéglőbe. Ott, amíg szól a csőből mindenféle nóta, fel-felhörpintek egy kis vodkát, akkor aztán akár egy álló napig is elvárogatom az én Davidov elvtársamat. Ha pedig nem sikerül otthon tojást lopni – mert az öregasszony rákapott, hogy szemmel tartson, amíg el nem indulok –, akkor bemegyek a kerületi bizottságba, és titokban megkérem az én Davidov elvtársamat: „Szjomuska, kedves öcsém, ne sajnálj már tőlem egy messzely vodkát, mert különben nagyon unalmas nékem itt dologtalanul várakozni rád." Az a drága lélek sose tagadja meg tőlem, és én akkor megint csak mingyán megyek a vendéglőbe, hörpintek egyet, és vagy alszok kedvemre a napon, vagy megkérek valakit: ügyeljen az én tenyészpéldányaimra, magam pedig nekivágok a sztanyicának, hogy elintézzem egy-két ügyes-bajos dolgomat.

– Ugyan, milyen dolgaid lehetnek neked a sztanyicában? – kérdezte Akim Beszhlebnov.

Scsukar apó felsóhajtott.

– Egy gazdának bőven van dolga! Hol egy üveg petrót kell venni, hol két-három katulya gyufát. Vagy teszem azt: az imént az én tudományos szavaim meg a szótár felől kérdezősködtetek. Hát a szótárban a tudományos szó csupa nagybetűvel van nyomtatva, avval még csak meg tudok birkózni pápaszem nélkül is, de mellette már apró betűvel következik a magyarázat, vagyis hogy mit jelent az a szó. No, sok szót minden magyarázat nélkül is értek. Például, mit jelent a „monopólijum"? Világos dolog – kocsmát. Az „adapter" azt jelenti: incifinci ember, egyáltalában: mihaszna fráter, semmi mást. Az „akvarel" – csinos kisjány, ahogy én gondolom, a „bordűr" meg éppen ellenkezőleg, nem egyéb, mint feslett nőszemély, „antreszólt" folytatni – az meg pontosan azt a szerelmeskedést jelenti, amibe te, Agafon, belegárgyultál egy kicsit, és így tovább satöbbi. De azért mégiscsak kell nékem a pápaszem. Ahogy megérkeztünk Davidovval a sztanyicába, én rögtön indultam pápaszemet keresni. Erre a nagy dologra adott pénzt az öregasszony.

Bemegyek egy kórházba, de kiderült, hogy az egyáltalán nem

kórház, hanem szülőotthon; egy szobában asszonyok sírnak, nyöszörögnek, az egyik így, a másik úgy, a másik szobában meg pici gyermekek nyávognak, akár a kismacskák. No, gondoltam, itt ugyan nem kapok pápaszemet, nem jó helyre toppantam be. Megyek egy másik kórházba; ott ketten ülnek a tornácon, és dámát játszanak. Köszöntem nekik, és azt kérdeztem: „Hol lehet itt pápaszemet venni?" Elkezdtek röhögni, ahogy a torkukon kifért, aztán azt mondja az egyik: „Olyan pápaszemet kaphatsz itt, öreg, hogy a homlokodra gúvad ki tőle a szemed, mert ez a vereneás kórház, úgyhogy lódulj innét mihamarább, mert még majd erőszakkal fognak gyógyítani."

Én persze hóttra ijedtem, és hanyatt-homlok iszkoltam kifelé abból a kórházból. Azok az átkozott bolondok pedig kijöttek utánam a kisajtón, az egyik úgy fütyült, ahogy csak bírt, a másik meg azt kiabálta utca hallatára: „Gyorsabban szaladj, te vén bűnös, mert mingyán utolérnek!" Hej! Erre aztán úgy nekilódultam, mint egy jó ügető! Az ördög nem alszik – gondoltam –, mit ad isten, bolond fejjel még csakugyan utánam szaladnak, akkor aztán mentegetőzhetek azok előtt az orvosok előtt, ahogy akarok.

Mire a patikához értem, majd elakadt a szívem. De a patikában sem volt szemüveg. Azt mondják: „Menj, apóka, Millerovóba vagy Rosztovba, mert csak a szemdoktor írhat néked pápaszemet." Nem, gondoltam magamban, mi a manónak szekerezzek én oda... Így aztán csak találomra olvasom a szótárt, és a pápaszem kérdése is teljesen megoldhatatlannak bizonyult.

És hány meg hány mindenféle eset történt vélem a sztanyicában – se szeri, se száma!

– Sorjába mondj el mindent, apóka – kérte Dubcov –, mert úgy ugrálsz összevissza, akár a veréb egyik ágról a másikra, és azt se tudod, minek hol az eleje, hol a vége.

– Sorjába is mondok én el mindent, csak az a fontos, hogy ne szakíts félbe. Ha még egyszer közbevágsz, végképp elveszítem a gondolatom fonalát, összehordok tücsköt-bogarat, akkor aztán mind együtt se igazodtok el az én történeteimben. No, szóval,

egyszer megyek-mendegélek a sztanyicában, hát jön szembe velem egy városias ötözetű kisjány, olyan szép, akár egy gida, ridikül volt a kezében. Jön a magos sarkú topánkájában, csak úgy kopog vele: „Kipp-kopp, kipp-kopp", akár a kecske a körmével. Én vénségemre olyan mohó lettem, úgy vágyok mindenre, ami új, hogy borzasztó! Én, cimborák, még biciklizni is megpróbáltam. Egyszer jön velem szembe azon a masinán egy kislegény; azt mondom neki: „Kedves fiacskám, engedd meg, hogy karikázzak egy kicsit a masináddal." Szíves-örömest beleegyezett, segített is elhelyezkedni a masináján, támogatott is, én meg tekertem a lábommal teljes erőmből, iparkodtam, ahogy csak tőlem telt. Aztán arra kértem: „Ne tarts éngem, az isten áldjon meg, magam akarok karikázni." De mihelyt elereszttett, kicsúszott a kezemből a kormány és én lepottyantam – egyenest egy ákácfa alá. Tyű, hány ákáctövisket felszedtem mindenüvé, még oda is, ahová nem kellett volna – se szeri, se száma! Utána egy hétig piszkálgattam őket kifelé, meg még a nadrágomat is elszakította valami tucskó.

– Arról a lányról beszélj, apó, ne a nadrágodról – vágott közbe szigorúan Dubcov. – Hisz magad is beláthatod, hogy a nadrágod egy cseppet sem érdekel bennünket.

– Lám, már megint félbeszakítasz – mondta szomorúan Scsukar apó. De mégis rászánta magát, hogy folytassa: – Egyszóval jön az az aranyos kis gida, lóbálja a karját, mint egy katona, én meg, mi tagadás, azt gondoltam: hogy sétálhatnék vele egy kicsit karon fogva? Soha életemben nem jártam karon fogva senkivel, de a sztanyicában sűrűn láttam, hogy a fiatalok így járnak: hol a fiú húzza karon fogva a jányt, hol a jány a fiút. Hát hol részesülhetnék én ilyen élvezetben, polgártársak, kérdem tőletek. Nálunk, a faluban nem illik így járni, kinevetnének miatta; de hát akkor hol?

Ekkor felvetődött a kérdés: hogy sétálhatnék egyet evvel a szép jánnyal? Ravaszságra adtam a fejem: karikába görbültem, és jajgattam utca hallatára. A jány odaszaladt, és azt kérdezte: „Mi lelte, bácsika? Azt mondom neki: „Megbetegedtem, aranyos-

kám, sehogy se tudok elvánszorogni a kórházig, belenyilallott a hátamba . . ." Erre azt mondja: „Majd elvezetem én odáig, támaszkodjon csak rám." Én meg teljes bátorsaggal belekaroltam – így indultunk tovább. Nagyon kellemes volt. Ahogy a kerületi bolthoz értunk, apránként felegyenesedtem, és mielőtt még magához térhetett volna, mentemben egy cuppanós csókot nyomtam az arcára, aztán – nyargalvást be a boltba, pedig hát nem is volt ott semmi keresnivalóm. A jány szemecskéje villámokat szórt, és azt kiáltotta utánam: „Apóka, maga szimuláns és fuligán!" Én megálltam egy pillanatra, és azt mondtam neki: „A szükség még különb csalafintaságra is rászorítja az embert! Ne felejtsd el, hogy én soha életemben nem jártam karon fogva egyetlenegy ilyen szépséges-szep jánnyal se, pedig most már nemsoká üt a halálom órája." Avval máris indultam a boltba, mert mit ád isten, még rendőrt hí az a jány. De csak nevetett egyet, és haladt tovább a maga útján; csak úgy kopogott a topánkaja sarka. Én meg futvást futottam a boltba, és alig jutottam lélegzethez. Azt kérdi a boltos: „Tán ég a hazad, apó?" Én teljesen kifulladtam, de azért feleltem neki: „Még annál is rosszabb! Adj egy katulya gyufát."

Scsukar apó még sokáig folytatta volna végeláthatatlan elbeszélését, de a munkás nap után eltörődött hallgatóság oszladozni kezdett. Hiába rimánkodott nekik az öreg, hogy hallgassanak meg még legalább egynéhány történetet, a kihunyt szabadtűz mellett nemsokára egy ember se maradt.

A végsőkig elkeseredett és megsértődött Scsukar a jászolhoz vánszorgott, belé feküdt, és fázósan összegunnyadva magára húzta ócska kaftánját. Éjfélkor harmat esett. Scsukar a hidegtől dideregve felébredt. „Megyek a kozákokhoz, a szálláskocsiba – határozta el –, mert itt megvesz az isten hidege, mint egy pocos kutyát."

A kudarcok láncolata lassan, de feltarthatatlanul tekeredett tovább . . . Scsukar még a tavaszi szántás idejéből emlékezett arra, hogy a férfiak a szálláskocsiban, a nők meg kint aludtak, és félálmában eszébe se jutott, hogy két hónap alatt meg is változha-

tott egy s más, így hát négykézláb csendesen bemászott a szálláskocsiba, levetette cipőjét, és szélről lefeküdt. Az enyhelyen megmelegedve nyomban elaludt, de nemsokára fel is ébredt, mert fulladást érzett. A mellén kitapogatott egy meztelen lábat, és szertelen nagy bosszúsággal azt gondolta: „Ej, de rendetlenül alszik ez a nyavalyás! Úgy dobja át a lábát az emberen, mintha lora ülne."

De hogy megrémült, amikor ezt az élő terhet letaszigálva, hirtelen felfedezte, hogy ez egyáltalán nem férfiláb, hanem Kuprijanovna meztelen karja, közvetlenül az arca mellett pedig megérezte a szakácsnő hatalmas lélegzését. A szálláskocsiban csupa nő aludt...

A megdöbbent Scsukar néhány percig mozdulatlanul feküdt – az izgalomtól kiverte a verejték –, aztán felkapta cipőjét, és mint a csínyt tett kandúr, csendesen kimászott a szálláskocsiból, és sántikálva a nyitott kocsihoz kocogott. Sohase fogta még be a csődöreit olyan bámulatos gyorsasággal! A két csődört az ostorral kíméletlenül megcsapkodva, helyből sebes ügetésbe eresztette, aztán folyton visszatekingetett a hajnali ég hátterén baljósan sötétlő szálláskocsira.

„Még szerencse, hogy idejében felébredtem. Ha csak egy kicsit is később serkenek, és a fehérnép észreveszi, hogy Kuprijanovna mellett alszok, ő meg, az az átkozott nőszemély, átölel avval az óriási karjával, akkor... Isten őrizz! Szent szűzanyám, könyörülj! Rajtam nevettek volna halálomig, meg még azután is!"

Gyorsan beköszöntött a nyári hajnal. A szálláskocsi eltűnt Scsukar szeme elől. Ám a dombon túl újabb megrázkódtatás várt rá: ahogy véletlenül a lábára tekintett, a jobb lábán divatos tűzésű, kacér bőrszalagos, csaknem új női cipőt pillantott meg. A cipő, méreteiből ítélve, csakis a Kuprijanovnáé lehetett...

Scsukar ijedtében egészen elhűlve így imádkozott a magasságbélihez: „Könyörülő jóatyám, hát mért büntetsz ennyire?! Úgy látszik, a setétben összetévesztettem a cipőket. De hogy kerüljek így az öregasszony szeme elé? Az egyik lábamon a magam cipője, a másikon egy asszonyé – megoldhatatlan kérdés!"

Ám a kérdés mégis megoldhatónak bizonyult: Scsukar, miután nagyon helyesen megállapította, hogy se mezítláb, se fe.emás lábbeliben nem jelenhet meg a sztanyicában, az úton hirtelen a falu felé kanyarodott a két csődorrel. „Vigye el az ördög azt a földmérőt, majd csak meglesznek nélküle is. Mindenütt szovjethatalom van, mindenütt kolhozok vannak, hát mit számít az, ha az egyik kolhoz elkanyarít a másiktól egy kis kaszálót?" elmélkedett útban Gremjacsij Log felé.

A falutól két kilométernyire, ott, ahol egy meredek szakadék kirúg az útra, újabb, nem kevésbé merész döntésre szánta el magát: levetette a cipőket, lopva szétnézett, aztán a szakadékba hajította őket, és azt suttogta:

– Csak nem teszem tönkre magam miattatok, átkozottak?!

Roppant elégedett volt, hogy ilyen nagyszerűen megszabadult ettől az árulkodó holmitól, egészen felvidult, még el is mosolyodott, ahogy kajánul elképzelte: mennyire megdöbben majd Kuprijanovna, ha reggel felfedezi egyik cipőjének rejtélyes eltűnését.

De túl korán derült jókedvre: épp otthon várta a két utolsó, szörnyű és megsemmisítő csapás...

Ahogy közeledett portájához, izgatott asszonyok csoportját pillantotta meg. „Csak nem szólította magához az isten az én öreg oldalbordámat?" – gondolta riadtan. Amikor a rejtélyesen mosolygó nőket szótlanul széttaszigálva bement a konyhába és sietősen szétnézett, beroggyant a térde, keresztet vetett. „Mi ez?" – nyögte ki nagy nehezen.

Kisírt szemű öreg felesége egy rongyokba bugyolált csecsemőt ringatott a karján, a kisgyermek meg görcsösen üvöltve sírt...

– Hát ez meg mi az istencsudája? – suttogta most már hangosabban a teljesen megrendült Scsukar.

– Idelökték a kölyködet – ez az az istencsudája! – kiáltotta megdagadt szemét dühösen villogtatva az öregasszony. – Te átkozott írástudó! Olvasd el azt a papirost, ott van, ni, az asztalon!

Scsukar szeme előtt mind jobban elsötétült a világ, de vala-

hogy csak elolvasta a csomagolópapírra kanyargatott ákombákomot:

„Mivel ennek a kisgyermeknek maga a papája, apóka, hát csak tartsa el és nevelje fel."

Az izgalomtól és a kiabálástól végképp berekedt Scsukarnak estefelé már-már sikerült meggyőznie az öregasszonyt, hogy a világon semmi köze sincs e gyermek világrajöttéhez, de a konyha küszöbén éppen ebben a pillanatban megjelent egy nyolcéves kisfiú, Ljubiskin fia.

– Apóka – mondta az orrát szörtyögtetve –, máma, ahogy a birkákat legeltettem, láttam, hogy a szakadékba ejtette a cipőjét. Megtaláltam és elhoztam. Tessék. – Azzal átnyújtotta Scsukarnak a végzetes cipőket...

Ami ezután következett, azt „az ismeretlenség homálya fedi", ahogy egykor Lokatyejev csizmadia, Scsukar testi-lelki jó barátja szokta mondni. Csak azt tudjuk, hogy Scsukar apó egy hétig bekötözött arccal, feldagadt szemmel járt, és amikor, többnyire mosolyogva, megkérdezték tőle, miért van bekötözve az arca, félrefordult és azt felelte, hogy fáj a foga – immár csak egyetlenegy maradt a szájában –, de annyira fáj, hogy még beszélni se tud...

Huszadik fejezet

Andrej Razmjotnov jókor reggel bement a községi szovjetbe, hogy aláírja és lovas futárral elküldje a kerületi végrehajtó bizottságnak a szénakaszálásról és a gabonabetakarítási kampány előkészítéséről szóló jelentést. De még át se nézhette a brigádonkénti összesítéseket, valaki máris keményen kopogtatott az ajtón.

– Bújj be! – kiáltotta Razmjotnov, anélkül, hogy felnézett volna az iratokból.

Belépett két ismeretlen ember, és egyszeribe mintha megtöltötték volna a szobát.

Egyikuk, egy gumival bevont vadonatúj felöltőt viselő, simára borotvált, kerek, hétköznapi arcú, zömök, kópcös férfi, mosolyogva az asztalhoz ment és kőkemény kezét odanyújtotta Razmjotnovnak.

– Polikarp Petrovics Bojko, a sahti munkásellátási osztály begyűjtője, ez pedig a helyettesem, Hizsnyaknak hívják – mondta, és hüvelykujjával a vállán keresztül hanyagul kísérőjére mutatott, aki megállt az ajtónál.

A kísérő, külsejét tekintve, valóban hajcsárhoz vagy marhakereskedőhöz hasonlított: piszkos csuklyás vitorlavászon köpenye, bőszárú tehénbőr csizmája, lapos, szürke sapkája, bőrrojtos cifra ostora, melyet a kezében tartott – mind-mind némán tanúskodott foglalkozásáról. De Hizsnyak arca sehogy se vágott össze külsejével: fürkésző, okos szeme, a gunyoros ránc vékony szája szögletében, az a szokása, hogy felhúzza bal szemöldökét, mintha figyelne valamire, bizonyos intelligencia az egész ábrázatán – mind-mind meggyőzően arról vallott a figyelmes szemnek, hogy ez az ember távol áll a marhabegyűjtéstől és a mezőgazdaság szükségleteitől. Éppen ezt a körülményt jegyezte meg magában csak úgy mellékesen Razmjotnov. Egyébként csupán futó pillantást vetett Hizsnyak arcára, majd mindjárt aránytalanul széles vállára fordította tekintetét, és önkéntelenül elmosolyodva azt gondolta: „No, szép kis begyűjtők ezek! Keresve se lehet találni különb útonállókat... Nem begyűjtés való ezeknek, hanem az hogy éjnek idején a híd alatt álljanak, és lebunkózzák a szovjet kereskedőket...."

– Milyen ügyben jöttek hozzám? – kérdezte; alig tudta megőrizni komolyságát.

– Háztáji jószágot vásárolunk a kolhozparasztoktól. Veszünk szarvasmarhát, birkát, sertést, a szárnyasok egyelőre nem érdekelnek bennünket. Lehet, hogy télen majd igen, az más dolog, de szárnyasokat egyelőre nem veszünk. Szövetkezeti áron vásárolunk, a hízott jószágért felárat is fizetünk. Maga is belát-

hatja, elnök elvtárs, hogy a bányászmunka nehéz munka, és nekünk úgy el kell látnunk a bányászainkat, ahogy dukál.

– Igazolványt! – Razmjotnov az asztalra csapott tenyerével.

A két begyűjtő az asztalra tette a kiküldetési igazolványt. Minden rendben volt: bélyegző, aláírás, pecsét, de Razmjotnov mégis sokáig, firtatóan vizsgálgatta az eléje tett igazolványokat, és nem látta, hogy Bojko segítőtársa felé fordul, rákacsint, mindketten elmosolyodnak, majd mindjárt el is fojtják mosolyukat.

– Azt gondolja, hamis? – kérdezte most már leplezetlenül mosolyogva Bojko, és a kínálást meg se várva, fesztelenül leült az ablaknál álló székre.

– Nem, nem gondolom, hogy hamisak a papírjaik... De mért éppen a mi kolhozunkba jöttek? – Razmjotnov nem vette át a jövevény tréfálkozó modorát, egészen komolyan beszélt.

– Miért éppen magukhoz? Hát hiszen mi nemcsak magukhoz jöttünk, nemcsak a maguk kolhozát akarjuk felkeresni. Már jártunk hat szomszédos kolhozban, vásároltunk vagy ötven jószágot, köztük három pár kimustrált vén ökröt, jó néhány borjút, rosszul tejelő tehenet, juhot, és vagy harminc sertést...

– Harminchetet – javította ki főnökét az ajtónál álló széles vállú begyűjtő.

– Pontosan így van: harminchét sertést vásároltunk mérsékelt áron. Innen továbbindulunk más falvakba.

– Itt helyben számolnak el? – érdeklődött Razmjotnov.

– Azonnal! Igaz, hogy nagy pénzt nem hoztunk magunkkal: tudja, Razmjotnov elvtárs, a mai nyugtalan világban könnyen pórul járhat az ember... Úgyhogy mi, erre az eshetőségre számítva, hitellevelekkel láttuk el magunkat.

Razmjotnov a szék támlájának dőlve kacagásra fakadt.

– Csakugyan attól féltek, hogy elveszik tőletek azt a pénzecskét? Hisz félő, hogy ti magatok forgatjátok ki a zsebét akárkinek, a zseb gazdáját meg kirázzátok a gúnyájából!

Bojko tartózkodóan mosolygott. Rózsás arcán, akár egy nőén, gödröcskék játszadoztak. Hizsnyak teljesen közönyös maradt, és szórakozottan kitekingetett az ablakon. Razmjotnov csak most,

amikor Hizsnyak arccal az ablak felé fordult, pillantott meg bal arcán egy hosszú, mély sebhelyet, amely az állától a füle cimpájáig húzódott.

– A háború óta hordod az arcodon ezt a bilyogot? – kérdezte Razmjotnov.

Hizsnyak fürgén feléje fordult, és fukar mosollyal azt mondta:

– Ugyan már... a háború óta... később tettem rá szert...

– Épp azt nézem, nem olyanforma, mintha kardvágás nyoma volna. A feleséged karmolt meg?

– Nem, az jámbor asszony. Egyszer részeg fejjel egy cimbora késelt meg...

– Szép szál legény vagy, azért gondoltam, hogy a feleséged kapart meg egy kicsit, vagy ha nem ő, akkor valami nő-história, valami szerető miatt kaptad. Így van? – kérdezősködött tovább a bajuszát simogatva, nevetgélve Razmjotnov.

– Nagyon találékony vagy, elnök... – mondta gúnyos mosollyal Hizsnyak.

– Nekem hivatalból találékonynak kell lennem... Az a sebhely pedig nem késnek, hanem kardnak a nyoma, ebben a dologban eléggé jártas vagyok, te meg – láttam én azt – úgy vagy begyűjtő, ahogy én püspök vagyok... A pofád sem olyan, nem közönséges, meg a kezed se: előkelő kéz az, látni rajta, hogy sose tartotta az ökör szarvát... Nagynak ugyan nagy, de fehér... Ha egy kicsit süttetted volna a nappal, hogy megbarnuljon, meg ha bekented volna ganéval, akkor talán elhittem volna, hogy begyűjtő vagy. Mert az, hogy ostorral jársz, semmit se számít, evvel nem hintesz port a szemembe!

– Nagyon találékony vagy, elnök – ismételte Hizsnyak, de most már nem mosolyogott. – De olyan féloldalasan vagy találékony: ez a forradás valóban kardvágás helye, csak hát nem volt kedvem bevallani. Valamikor a fehérek közt szolgáltam, ott kaptam ezt a bilyogot. Kinek van kedve visszaemlékezni ilyesmire? Ami pedig a kezemet illeti, hát én nem marhahajcsár vagyok, hanem felvásárló, az én dolgom az, hogy leszámoljam a tízrubeleseket, nem pedig az, hogy a borjúkat noszogassam. Zavar a kül-

sőm, Razmjotnov elvtárs? Hát hiszen nem régóta vagyok begyűjtő. Azelőtt mezőgazda voltam, de iszákosság miatt elbocsátottak, úgyhogy foglalkozást kellett változtatni... Érted most már, elnök elvtárs? Őszinteségre kényszerítettél, hát meg kellett gyónnom neked...

– Úgy kell nekem a te gyónásod, mint egy púp a hátamra. Gyóntassanak és áldoztassanak meg téged a GPU-nál, nekem ehhez semmi közöm – mondta Razmjotnov. – Marja! Gyeride! – rikkantotta, anélkül, hogy változtatott volna testhelyzetén.

A szomszéd szobából félénken bejött egy lány, a községi szovjet hivatalsegéde.

– Szaladj csak Nagulnovért. Mondd meg neki, jöjjön a szovjetbe lóhalálban, sürgős dolgom van vele – parancsolta Razmjotnov, és figyelmesen nézett először Hizsnyakra, aztán Bojkóra.

Hizsnyak értetlenül és sértődötten rántott egyet araszos vállán, leült a lócára, elfordult, Bojko meg úgy reszketett a visszafojtott nevetéstől, akár a kocsonya, és végül magas, vékony hangon elkiáltotta magát:

– Ez aztán az éberség! Ezt már szeretem! Benne vagy a pácban, Hizsnyak elvtárs? Beleestél a csávába, mi?! – Tenyerével párnás térdét csapkodva, kétrét görnyedt, és olyan szívből jövő őszinteséggel nevetett, hogy Razmjotnov leplezetlen csodálkozással nézett rá.

– Hát te mit nevetsz, te kövér? Vigyázzatok, nehogy aztán majd sírjatok a sztanyicában! Ahogy tetszik: ha akartok, megsértődtök, ha nem, nem, de én beküldelek benneteket a személyazonosságotok tisztázása végett. Valahogy gyanúsnak látszotok ti nekem, begyűjtő elvtársak.

– És az igazolványok? – kérdezte a szemébe szökő könnyeket törölgetve és telt száját még mindig nevetésre fintorítva Bojko. – Hisz ellenőrizted, és hitelesnek ismerted el őket!

– Az igazolvány igazolvány, a pofalemez meg pofalemez – felelte mogorván Razmjotnov, és ráérősen cigarettát sodort.

Nemsokára megjött Makar Nagulnov. Nem is köszönt, csak

egy fejbiccentéssel intett a begyűjtőkre, majd azt kérdezte Razmjotnovtól:

– Kicsodák ezek?

– Kérdezd meg tőlük te magad.

Nagulnov váltott néhány szót a begyűjtőkkel, megnézte igazolványaikat, aztán Razmjotnovhoz fordult.

– No, miről van szó? Mért hívattál? Jószágot gyűjteni jöttek, hát csak gyűjtsenek kedvükre.

Razmjotnov felfortyant, de azért eléggé tartózkodóan azt mondta:

– Nem, nem fognak gyűjteni, amíg nem ellenőrzöm a személyazonosságukat. Nekem nem tetszenek ezek a fickók, erről van szó! Mindjárt küldöm őket a sztanyicába, ellenőrizzék őket, akkor aztán gyűjthetnek.

– Razmjotnov elvtárs – szólalt meg halkan Bojko –, küldd ki a házból a kézbesítődet. Beszédem van veled.

– Ugyan miféle titok lehet miköztünk?

– Tégy csak úgy, ahogy mondtam – mondta még mindig halkan, de most már parancsoló hangon Bojko.

És Razmjotnov engedelmeskedett. Amikor maguk maradtak az egész házban, Bojko a kabátja belső zsebéből elővett egy kis piros könyvet, és mosolyogva átnyújtotta Razmjotnovnak.

– Olvasd, te sasszemű ördög! Ha egyszer nem sikerült az álarcosbál – ki a kártyákat az asztalra! A helyzet a következő, elvtársaim: mindketten a GPU határterületi hivatalának munkatársai vagyunk, és azért jöttünk hozzátok, hogy felkutassunk egy embert – egy veszélyes politikai ellenséget, összeesküvőt és eszeveszett ellenforradalmárt. Azért változtunk át begyűjtőkké, hogy ne keltsünk feltűnést. Így könnyebben dolgozhatunk: sorra járjuk a portákat, elbeszélgetünk az emberekkel, és reméljük, hogy előbb vagy utóbb, de okvetlenül nyomára akadunk ennek az ellenforradalmárnak.

– De hát mért nem mondta meg nekem mindjárt, Gluhov elvtárs, hogy kicsodák maguk? Akkor nem lett volna ilyen félreértés – kiáltott fel Razmjotnov.

– Konspirációs okokból, kedves Razmjotnov! Ha neked megmondom, akkor meg kell mondanom Davidovnak is, Nagulnovnak is, és egy hét múlva már egész Gremjacsij Log tudni fogja, kik vagyunk. Az isten szerelmére, ne sértődjetek meg, itt nem arról van szó, hogy nem bízunk meg bennetek – bár sajnos néha sok minden megesik – de nincs jogunk kockára tenni egy számunkra rendkívüli jelentőségű műveletet – magyarázta leereszkedően Bojko-Gluhov, és miután Nagulnov is beletekintett, visszatette piros könyvecskéjét a zsebébe.

– Megtudhatnánk, kit keresnek? – kérdezte Nagulnov.

Bojko-Gluhov egy darabig szótlanul turkált vaskos levéltárcájában, majd óvatosan párnás tenyerébe vett egy olyan nagyságú fényképet, amilyet igazolványokba szoktak ragasztani.

Razmjotnov és Nagulnov az asztal fölé hajolt. A négyzet alakú kis papírlapból egy egyenes vállú, bikanyakú, szívélyesen mosolygó idősebb férfi nézett rájuk. Ám a mesterkélten szívélyes mosoly annyira nem vágott össze homlokának a farkaséra emlékeztető alakjával, a mélyen benn ülő, zord szempárral meg a négyszögletes, súlyos állal, hogy – bár Nagulnov csak elmosolyodott – Razmjotnov fejcsóválva így szólt:

– H-á-át, ez nem valami kedélyes bácsi...

– No hát ezt a „bácsit" keressük mi – mondta eltűnődve Bojko-Gluhov, majd ugyanolyan óvatosan begöngyölte a fényképet egy sarkainál kopott papírlapba, és visszatette levéltárcájába. – Vezetékneve Polovcev, kereszt- és apai neve: Alekszandr Anyiszimovics. A fehér hadsereg volt kozák kapitánya, büntető-különítményes, részt vett Podtyolkov és Krivoslikov osztagának kivégzésében. Az utóbbi időben álnév alatt, meglapulva tanítóskodott, aztán a maga sztanyicájában élt. Most illegalitásban van. A szovjethatalom ellen készülő felkelés egyik tevékeny résztvevője. Megbízottaink jelentései szerint valahol a ti kerületetekben bujkál. Ennyi az egész, amit erről az ipséről mondani tudok. Davidovnak elmondhatjátok, mit beszéltünk, de másnak senkinek – egy szót se! Bízom bennetek, elvtársaim. Most pedig a viszontlátásra. Találkoznunk fölösleges, persze úgy értem: ha nincs

rá szükség; ha pedig akad valami számunkra érdekes dolog, nappal, csakis nappal hívassatok be a községi szovjetbe: el kell kerülnünk, hogy a falu lakossága gyanút fogjon velem kapcsolatban. És végezetül: legyetek óvatosak! Jó lenne, ha éjszaka egyáltalán nem közlekednétek. Polovcev ugyan nem vetemedik holmi terrorista cselekményekre, nem akarja elárulni magát, de az óvatosság sosem árt. Általában jobb lenne, ha éjjel nem közlekednétek, de ha már mennetek kell valahová, akkor ne egyedül menjetek. A fegyvert mindig tartsátok magatoknál; különben hát bizonyára amúgy se váltok meg tőle soha. Én mindenesetre hallottam, ahogy te, Razmjotnov elvtárs, mialatt Hizsnyakkal beszélgettél, kétszer is megforgattad a nadrágod zsebében a forgópisztoly dobját – igaz?

Razmjotnov összehunyorította szemét és elfordult, mintha nem hallotta volna a kérdést. Nagulnov sietett segítségére.

– Amióta rám lőttek, mi is felkészültünk a védelemre.

– Nemcsak a védelemre, hanem úgy látom, a támadásra is... – mondta ravasz mosollyal Bojko-Gluhov. – Apropó: Tyimofej Damaszkov, gúnynevén Rvanij, akit te, Nagulnov elvtárs, agyonlőttél, egy időben kapcsolatot tartott fenn Polovcev szervezetével, és a ti falutokban is több tagja van e szervezetnek – jegyezte meg csak úgy mellékesen a mindentudó „begyűjtő". – De aztán Damaszkov ismeretlen okból elpártolt ettől a szervezettől. Nem Polovcev parancsára lőtt rád, minden valószínűség szerint egyéni természetű indítóokok vezették...

Nagulnov egyetértően bólintott, Bojko-Gluhov pedig mintha előadást tartana, egyenletesen és nyugodtan így folytatta:

– Arról, hogy Tyimofej Damaszkov valami okból elszakadt Polovcev csoportjától, és csupán a maga szakállára banditáskodott, tanúskodik az a tény is, hogy nem adta át Polovcev cinkosainak azt az állványos géppuskát, amely a polgárháború óta el volt ásva Damaszkovék színjében, és amelyet később Davidov megtalált. De nem erről van szó. Mondok néhány szót a mi feladatunkról: nekünk csak Polovcevet kell elfognunk, mégpedig okvetlenül élve. Egyelőre csakis élve kell nekünk. Csoportjának

egyszerű tagjait majd később tesszük ártalmatlanná. Ehhez hozzá kell még tennem, hogy Polovcev egy nagy láncnak csupán egy szeme, de nem jelentéktelen szeme. A felkutatás és a letartóztatás műveletét ezért bízták éppen ránk, és nem a kerületi osztály munkatársaira.

Hogy nyoma se maradjon bennetek a sértődöttségnek velem szemben, megmondom, elvtársaim: arról, hogy a ti kerületetek területén tartózkodunk, csupáncsak a GPU kerületi osztályának főnöke tud. Még Nyesztyerenko se tudja. Ő kerületi titkár, és hát végtére is, mi köze neki holmi kis jószágbegyűjtőkhöz? Ő csak irányítsa a pártmunkát a kerületetekben, mi meg majd végezzük a magunk dolgát... És meg kell mondanom, hogy azokban a kolhozokban, ahol ideérkezésünk előtt jártunk, szerencsésen hasonlítottunk is azokhoz, amiknek kiadtuk magunkat, és csak te, Razmjotnov, gyanúsítottad meg Hizsnyakot és egy füst alatt engem is azzal, hogy nem igazi begyűjtők vagyunk. Nos, ez a jó megfigyelőképesség becsületedre válik. Ámbár néhány nap múlva így is, úgy is fel kellett volna tárnom, kik is vagyunk tulajdonképpen, mégpedig azért, mert az én szakmai ösztönöm azt súgja, hogy Polovcev valahol itt, a ti falutokban lődörög... Igyekszünk megkeresni azokat, akik együtt szolgáltak vele a német háborúban meg a polgárháborúban. Tudjuk, milyen csapatoknál szolgált Polovcev úr, és minden valószínűség szerint valamelyik ezredbéli bajtársához vette be magát. Dióhéjban ennyi az egész. Eltávozásunk előtt még találkozunk; egyelőre pedig a viszontlátásra!

Bojko-Gluhov, immár a küszöbön állva, Nagulnovra pillantott.

– A feleséged sorsa nem érdekel?

Makar arccsontján málnaszínű foltok ütköztek elő, és elsötétült a szeme. Megköszörülte a torkát.

– Tudja, hol van? – kérdezte halkan.

– Tudom.

– No?

– Sahti városában.

– Mit csinál ott? Hisz nincs ott senkije, se rokona, se ismerőse.
– Dolgozik a feleséged.
– Ugyan? Milyen állásban? – kérdezte zord mosollyal Makar.
– A bányában dolgozik: csillés. A mi szerveink munkatársai segítettek neki munkát találni. De ő természetesen nem is sejti, hogy kik segítettek elhelyezkednie... És meg kell mondani: nagyon jól, sőt mondhatnám, kitűnően dolgozik! Szerényen viselkedik, nem köt semmilyen új ismeretséget, és a régi ismerősök közül se látogatja senki.
– Hát kik látogatnák? – kérdezte halkan Nagulnov.
Külsőleg egészen nyugodtnak látszott, csak a bal szemhéja remegett aprókat.
– Kik? Sokan... Például Tyimofej ismerősei. Vagy ezt teljesen lehetetlennek tartod? Mindenesetre én úgy látom, hogy ez az asszony felülvizsgálta az életét, észre tért, úgyhogy ne aggódj miatta, Nagulnov elvtárs.
– Hát miből gondolod, hogy aggódok miatta? – kérdezte még halkabban Nagulnov, és egy kissé előrehajolva, hosszú tenyerével az asztal szélére támaszkodva felállt az asztal mellől.
Arca holtsápadtra vált, pofacsontja alatt meg-megvonaglottak a kemény izomdudorok. A szavakat keresgélve, a szokottnál lassabban így folytatta:
– Azért jöttél, szószátyár elvtárs, hogy a dolgod végezd? Hát akkor ereggy és csináld, semmi értelme sincs, hogy engem vigasztalgass, nem szorulok rá a vigasztalásodra! Arra sem szorulunk rá, hogy óva ints bennünket: nappal járjunk-e vagy éjjel – az teljesen miránk tartozik. Megleszünk valahogy holmi buta prédikációk és idegen dadák nélkül is! Érted? No, lódulj innét. Úgyis túlságosan belemelegedtél a beszédbe, mindent kitálalsz – és még ez nevezi magát csekistának! Most már nem is tudom, mi vagy: valóban a határterületi GPU felelős munkatársa-e, vagy csakugyan jószágfelvásárló, alkudozó kupec, vagy ahogy mifelénk mondják – csiszár?...
A hallgatag Hizsnyak nem minden kárörröm nélkül nézett egy kissé zavarba esett főnökére, Nagulnov meg előjött az asztal

mögül, megigazította az övet gimnasztyorkáján, és mint mindig, szálegyenesen, peckesen, katonás tartásával egy kicsit talán kérkedve is, a kijárat felé indult.

Eltávozása után egy percig kínos csend uralkodott a szobában.

– Talán nem kellett volna beszélni a feleségéről – mondta Bojko-Gluhov, és kisujjának körmével megvakarta az orratövét. – Úgy látszik, még mindig a felesége eltávozását sínyli...

– Hát nem is kellett volna – csatlakozott a véleményéhez Razmjotnov. – Makar bizony töviskes legény, és nem nagyon szereti, ha sáros csizmával belemásznak az ő tiszta lelkébe...

– No de sebaj, majd csak jóra fordul a dolog – mondta békítően Hizsnyak, aki már az ajtó vaskapcsát fogta.

– Magyarázd meg nekem, Gluhov elvtárs: hogy is lesz ez a jószágfelvásárlással. Csakugyan vesztek jószágot, vagy csak úgy jártok portáról portára, tájékozódtok az árak felől? – kérdezte Razmjotnov, hogy valamiképp enyhítse a kínos zavart.

Bojko-Gluhov felvidult ettől az oly naiv kérdéstől, és feszes bőrű arcán megint játszadozni kezdtek a gödröcskék.

– Mindjárt látszik, hogy vérbeli gazda vagy! Csakugyan vásárolunk jószágot is, és teljes összegben kifizetjük az árát. Ne aggódj a mi vásárlásaink miatt: a jószágot Sahtiba hajtatjuk, a jó friss húst pedig úgy megeszik a bányászok, mint a pinty. Megeszik, és még meg se köszönhetik nekünk, mert nem fogják tudni, milyen felsőbb intézmény teremtette elő nekik ezt az átlagosnál kövérebb jószágot. Így áll a dolog, pajtikám!

Razmjotnov, miután kikísérte a vendégeket, könyökét szélesen szétvetve, orcáját két öklére támasztva még sokáig ült az asztalnál. Nem hagyott nyugtot neki egy gondolat: „Vajon melyik falunkbéli csatlakozhatott ahhoz az átkozott tisztecskéhez?" Gondolatban sorra vette Gremjacsij Log valamennyi felnőtt férfiát, de egyet se foghatott gyanúba igazán...

Razmjotnov felállt az asztal mellől, hogy egy kicsit megmozgassa tagjait, háromszor sétált az ajtótól az ablakig, aztán hirtelen megállt a szoba közepén, mintha láthatatlan akadályba üt-

között volna, és riadtan azt gondolta: „Ez a pohos jól belevájt Makar lelkébe! Mi a fenének kellett szóba hoznia Luskát! Hátha Makart most elfogja a vágy Luska után, és felkerekedik, hogy meglátogassa Sahtiban?! Mostanában kedveszegetten jár-kél, nem nagyon mutatja, de én úgy sejtem, hogy éjszakánként suttyomban egyedül iszogat..."

Razmjotnov néhány napig izgatott várakozásban élt: mit csinál Makar? És amikor szombaton este Nagulnov Davidov jelenlétében azt mondta: a kerületi bizottság tudtával Martinovszkaja sztanyicába utazik, hogy megnézze, hogyan dolgozik a Don-vidéken szervezett legelső gépállomások egyike, Razmjotnov bévül feljajdult: „Elveszett Makar! Lusikhoz indult! Hová lett a férfiúi büszkesége?!..."

Huszonegyedik fejezet

Még tavasszal, amikor még a sövény északi oldalán is meghuppadt és áttetsző nedvet eresztett az utolsó hó, kiszemelte Razmjotnov portáját egy pár kékesszürke vadgalamb. Sokáig keringtek a ház felett, minden körrel lejjebb ereszkedtek, a verem mellett szinte már a földet érintették, aztán könnyedén, súlytalanul fellibbenve a háztetőre szálltak. Fejecskéjüket óvatosan jobbra-balra forgatva sokáig ültek ott, nézelődtek, szoktatták magukat az új helyhez; aztán a hím, málnaszínű lábacskáját magasra emelve, nyalkán, finnyásan végigsétált a kémény köré hintett piszkos krétaporon, behúzta, kissé hátravetette fejét, és a begyén tompa szivárványfényben ragyogó tollát felduzzasztva bizonytalanul turbékolni kezdett. A tojó meg lefelé siklott, röptében kétszer hangosan nagyot csapott szárnyával, majd egy félkört leírva, rászállt Razmjotnov szépszobájának ablakborítására, amely elállt a faltól. És ugyan mi mást jelentett volna ez a kettős szárnycsapás, mint azt, hogy hívja párocskáját: kövesse?!

Razmjotnov délben hazament, hogy megebédeljen, és már a kisajtón át megpillantotta a két galambot a ház küszöbénél. A nőstény takaros lábacskájával szaporán tipegve szaladt a hólé-tócsa szélén, futtában felcsippentett valamit, a hím kurta szökelléssel követte, majd egy pillanatra megállt, körbe perdült, lehajolt, csőrével, mélyen leeresztett begyével csaknem a földet érintette, farkát legyezőként szétterpesztve lekushadt, és a téliesen, kellemetlenül hideg, nyirkos földhöz lapulva, szilajul turbékolva megint a tojó nyomába eredt. Makacsul balra tartott, igyekezett félreszorítani a nőstényt a tócsától.

Razmjotnov óvatosan lépkedve vagy két lépésnyire haladt el a galambok mellett, de azoknak eszük ágában sem volt felrepülni, csak arrább húzódtak egy kicsit. Razmjotnov a ház küszöbénél állva, meleg, kamaszos örömmel állapította meg: „Nem vendégnek repültek ezek ide, hanem házigazdának!" És keserű mosollyal félig suttogta, félig csak gondolta magában: „Biztosan az én kései boldogságomra akarnak itt fészket rakni..."

A kamarában merített egy összemarék búzát, és az ablak elé szórta.

Razmjotnov reggel óta komor és haragos volt: nagyon lanyhán haladt a vetés előkészítése és a vetőmagtisztítás; Davidovot ezen a napon behívták a sztanyicába; Nagulnov kilovagolt a mezőre, hogy személyesen megnézze a vetésre kész földeket, és Razmjotnov délre már amúgy istenesen kiveszekedte magát két brigádvezetővel meg a raktárossal. De most, amikor otthon asztalhoz ült, és a tálban hűlő káposztalevesről megfeledkezve a galambokat kezdte figyelni, egyszerre csak felderült tavaszi szél barnította arca, ám annál jobban elnehezedett a szíve...

Szomorkás mosollyal, elködlő szemmel nézte, milyen mohón csipegeti a búzát a szép kis tojó, a délceg hím meg folyton iregforog körülötte, fáradatlanul, makacsul kerülgeti, és ő maga egy szemet sem csippent fel.

Húsz esztendővel ezelőtt ő, Andrej, aki akkor még olyan fiatal és délceg legény volt, akár ez a hímgalamb, úgyanígy forgolódott a kedvese körül. Aztán következett a házasság, a tényleges szol-

gálat, a háború... Milyen szörnyű és bántó sietséggel szállt el az élet! Ahogy eszébe jutott a felesége meg a fia, szomorúan azt gondolta: „Ritkán láttalak életetekben, kedveseim, és most is ritkán látogatlak meg benneteket..."

A hímnek nem ízlett az eledel ezen a verőfényes áprilisi napon. Nem ízlett az étel Andrej Razmjotnovnak sem. Most már nem is elködlő, hanem könnyfátyolozta szemmel bámult ki az ablakon, és nem látta többé sem a nyájas galambokat, sem a nyájas kékséget ott az ablak keresztfáján túl; lelki szemei előtt annak a bánatos arca jelent meg, akit egykor régen talán az életénél is jobban szeretett, de nem élvezhette szerelmét, mert tizenkét évvel ezelőtt elszakította tőle a fekete halál, bizonyára egy ugyanilyen tavaszi fényben úszó napon...

Razmjotnov, fejét mélyen a tál fölé hajtva, rágta a kenyerét, nem akarta, hogy anyja lássa a könnyét, amely lassan végiggördült orcáján, és még jobban megsózta az amúgy is elsózott káposztalevest. Kétszer is felvette a kanalat, de furcsán elgyengült, erősen reszkető kezéből mind a kétszer visszaesett az asztalra.

Megesik az életben, hogy nemcsak az emberek, hanem madarak kurta kis boldogsága is gyógyíthatatlan, nyomasztó keserűséggel, gyötrelemmel teli emléket és nem irigységet, nem is megértő, gúnyos mosolyt kelt egyik-másik sebzett lelkű emberben... Razmjotnov határozott mozdulattal felállt az asztal mellől, és anyjának hátat fordítva felöltötte vattás kabátját, a kucsmáját meg a kezében gyürkölte.

– Köszönöm, édesanyám, de most valahogy nem nagyon csúszik az ebéd.

– Ha a káposztaleves nem kell, adok aludttejes kását.

– Nem, az se kell, nem kívánom.

– Valami bajod van? – kérdezte óvatosan az anyja.

– Ugyan mi bajom volna, nincs nekem semmi bajom. Ami meg volt, az már régen elmúlt.

– Gyermekkorod óta olyan vadóc vagy, Andrjuska... Soha nem mondasz meg semmit anyádnak, soha nem panaszkodol... Kemény a szíved, úgy látszik, csont van a közepében...

– Te szültél ilyennek, anyám, hát nincs mit a szememre vetni. Amilyennek a világra hoztál, olyan is vagyok, ezen már nem lehet segíteni.

– No, isten áldjon – mondta az öregasszony, és sértődötten összeszorította fonnyadt ajkát.

Razmjotnov a kisajtón kilépve nem jobbra, a községi szovjet felé, hanem balra, a határba indult. Lendületes, de nem sietős léptekkel, torony iránt, úttalan úton, a másik Gremjacsij Log felé tartott, ahol ősidők óta – összezsúfolva, de békességben – csupa halott lakik. A temető kerítését elhordták. Az élők azokban a nehéz években nem nagyon tisztelték a megboldogultakat... Az időtől megfeketedett régi keresztek oldalt dőltek, némelyik hanyatt vagy hasmánt feküdt a földön. Egy sírt sem tartottak rendben, és a keleti szél búsan ingatta az agyagos kis halmokon a tavalyi burjánt, óvatosan mozgatta, mintegy vékony asszonyujjakkal babrálta az elszáradt, színevesztett üröm fürtjeit. A korhadás, az avar és a felengedő fekete föld elegyes illata állhatatosan lebegett a sírhantok fölött.

Az élő ember minden temetőben, minden évszakban elszomorodik; de csak kora tavasszal és késő ősszel lakik ott valami különösen éles, átható és állandó szomorúság.

Razmjotnov a borjúk törte csapáson észak felé haladt, átlépte a temető árkát, ahol azelőtt az öngyilkosokat hantolták el, megállt egy besüppedt szélű, ismerős sír előtt, és levette a kucsmát mélyen lehorgasztott, deres fejéről. Csak a pacsirták törték meg a méla csendet e fölött a darab föld fölött, amelyről megfeledkeztek az emberek.

Miért jött ide Andrej ezen a tündöklő tavaszi napon, amely színültig tele volt az ébredező élettel? Azért, hogy rövid, erős ujjait egymásba kulcsolva, fogát összeszorítva a látóhatár ködös szegélyébe fúrja összehunyorított szemét, mintha a hamvas párában fel akarná kutatni még el nem felejtett fiatalságát, rövid boldogságát? Talán igen. Hiszen a halott, de a szívnek mégis olyan drága múltat mindig olyan jól látjuk a temetőben vagy az álmatlan éjszakák néma homályában...

Attól a naptól fogva Razmjotnov gondos gyámságába vette a házán fészket rakó galambpárt. Naponta kétszer egy-egy összemarék búzát dobott az ablak alá, és a szemtelen tyúkokat elhessegetve ott őrködött, amíg a galambok jól nem laktak. Jókor reggel sokáig elüldögélt a csűr küszöbén, és szótlanul cigarettázva figyelte, ahogy az új lakók szalmát, vékony gallyakat, a sövényről meg levedlett ökörszőr-pamatokat hordanak az ablakborításra. Nemsokára elkészült a tél-túl összetákolt fészek, és Razmjotnov megkönnyebbülten sóhajtott fel: „Ideszoktak! Most már nem szállnak el."

Két hét múlva a tojó nem repült le az eledelre. „Kotlik. Gyarapodni fog a gazdaság" – gondolta mosolyogva Razmjotnov.

A pár galamb megjelenése óta szembeszökően megszaporodott Razmjotnov gondja: idejében ki kellett szórnia nekik az eledelt, cserélnie kellett a tálban a vizet, mert a küszöbnél csakhamar kiszáradt a tócsa, ezenkívül pedig égető szükség szorította rá, hogy őrt álljon a védtelenségükben olyan szánandó galambok mellett.

Egyszer a mezőről hazatérve, amikor már a házhoz közeledett, meglátta, hogy az öreg macska – anyjának kedvence – egész testével a szalmára lapulva kúszik a háztetőn, aztán könnyeden a félig nyitott védőtáblára szökken, és farkát csóválva ugrásra készül. A tojógalamb mozdulatlanul ült fészkén, háttal a macskának – úgy látszik, nem érezte a veszélyt. Alig negyven centiméter választotta el a pusztulástól.

Razmjotnov lábujjhegyen közelebb futott, előrántotta zsebéből pisztolyát, és lélegzetét visszafojtva egy pillanatra sem vette le összehunyorított szemét a macskáról. És amikor a macska, első lábaival görcsösen karmolászva, egy kissé hátrahúzódott – élesen csattant egy lövés, és az ablakvédő meglebbent egy kicsit. A tojógalamb felröppent, a macska meg fejjel lefelé, akár a zsák, a földhányásra zuhant: keresztülfúrta a golyó.

A lövésre kiszaladt a házból Andrej anyja.

– Hol van az ásó, anyám? – érdeklődött tárgyilagosan Razmjotnov.

farkánál fogva tartotta a lelőtt macskát, és utálkozva fintorgott.

Az öregasszony összecsapta kezét, és jajveszékelve rikácsolta:

– Átkozott gyilkos! Nem sajnálsz te semmit, ami él! Neked meg Makarkának akár embert, akár macskát ölni: egyre megy. Nagyon rááll a kezetek, átkozott garázdák, nektek gyilkosság nélkül már nem is élet az élet, akár dohány nélkül!

– Nono! Nem kell mingyán sápítozni! – vágott közbe a fia. – A macskáknak most már mondj búcsút örökre! Makart meg engem pedig hagyj békében. Mer mink nagyon csiklándósak vagyunk ám, ha emilyen meg amolyan nevet kőtenek ránk! Hiszen mink éppen az emilyen meg amolyan bitangokat durrantjuk le irgalmatlanul, akár két lábon járnak, akár négyen, akik nem hagynak élni mást. Érti, anyám? Na, most pedig menjen be! Csatoráljon benn a házban; de azt, hogy idekint csatoráljon és szidjon, azt, mint a községi szovjet elnöke, szigorúan megtiltom.

Az öregasszony egy hétig nem beszélt a fiával, annak meg éppen kapóra jött anyja durcássága: egy hét alatt sorra lelövöldözte a szomszédok kandúrjait meg nőstény macskáit, és hosszú időre biztosította a galambokat. Davidov egyszer, amikor betért a községi szovjetbe, azt kérdezte:

– Miféle lövöldözés folyik ott a falu szélén? Minden áldott nap pisztolylövéseket hallok. Miért ijesztgeted a népet, kérdem én. Ha a fegyvered akarod belőni, menj ki a határba, és ott durrogass, mert így kellemetlen, Andrej, ez tény!

– Apránként kiirtom a macskákat – felelte mogorván Razmjotnov. – Tudod, nem hagyják élni az embert az átkozottak!

Davidov meglepetten felvonta napszítta szemöldökét.

– Miféle macskákat?

– Mindenfélét. A tarkákat is, a feketéket is, a cirmosokat is. Amelyik a szemem elé kerül, az nem menekül előlem.

Davidov felsőajka megremegett – ez annak a jele volt, hogy teljes erejéből igyekszik visszafojtani a már-már kirobbanó, féktelen kacagást. Razmjotnov tudta ezt, elkomorodott, s figyelmeztetően és ijedten előrenyújtotta kezét:

– Csak ne nevess, matrózkám! Előbb tudd meg, miről van szó.

– No, miről? – kérdezte Davidov szenvedő arcfintorral, és csaknem kicsordult a könnye nevettében.

– Bizonyára nem teljesítettétek az Állati-melléktermékek begyűjtési tervét. Lassan folyik a prémállatok gereznáinak a beadása, és te is ... te is belekapcsolódtál, mi? Jaj, Andrej! Jaj, nem bírom ... Ismerd be, de gyorsan, mert ebben a pillanatban itt halok meg az asztalod előtt ...

Davidov a karjára ejtette fejét, a hátán meg csak úgy remegett széles lapockája. Ekkor Razmjotnov felugrott, mintha darázs csípte volna meg.

– Bolond! Városi bolond! A galamb kotlik, nemsokára kikelnek a fiókák, te meg azt mondod: „Állati-melléktermék! Bekapcsolódtál a prémtervbe ..." Hát mi az ördögnek kell nekem ez az egész butik, a szőr meg a pata? A galambok állandóra idetelepedtek, hát vigyázok is rájuk, ahogy kell. No, most aztán nevethetsz, amennyi jólesik.

Razmjotnov újabb csipkelődésre készült fel, így hát nem várta azt a hatást, amelyet szavai Davidovra tettek. Davidov ugyanis sebtében megtörölte könnytől nedves szemét, és élénken azt kérdezte:

– Milyen galambok azok? Honnan kerültek hozzád?

– Milyen galambok, milyen macskák ... Honnét kerültek hozzám ... Az ördög igazodik el rajtad, Szjoma, ma mindenféle ostoba kérdéseket teszel fel nekem. Ugyan minek?! – szólt felháborodva Razmjotnov. – Hát olyan közönséges galambok: két lábuk, két szárnyuk, egy fejük, a másik végükön meg egy farkuk van, mind a kettőnek tollból a ruhája, de bocskort nem hordanak, mert olyan szegények, hogy télen is mezítláb járnak ... no, ennyivel beéred?

– Nem ezt kérdem én, hanem azt, hogy fajgalambok-e, vagy sem. Gyermekkoromban én is tenyésztettem galambot, ez tény. Azért érdekel, hogy milyen fajták: keringők, golyvások, csuklyások vagy sirálykák? Hol szerezted őket?

Most már, bajuszát szétsimítva, elmosolyodott Razmjotnov is.

– Idegen szérűről szálltak hozzám, úgyhogy fajtájuk szerint szérűs galamboknak lehetne nevezni őket, mivel pedig hívás nélkül jöttek, becézhetjük őket, mondjuk, „tekergőknek" vagy „ingyenélőknek" is, mert az én kosztomon élnek, maguk semmilyen táplálékot sem szereznek maguknak... Egyszóval, sorolhatod őket akármelyik fajtához, amelyik jobban tetszik neked.

– Milyen színű a tolluk? – érdeklődött most már komolyan Davidov.

– Közönséges, galambszürke.

– Vagyis?

– Akár az érett szilva, amikor még nem nyúltak hozzá kézzel, amikor még hamvas, harmatos.

– Á-á-á! Szirtigalamb! – mondta elnyújtva, kiábrándultan Davidov, majd mindjárt élénken megdörzsölte a kezét. – Ámbár a szirtigalamb közt is akad olyan, cimbora, hogy sokért nem adnám! Meg kell nézni őket. Nagyon érdekel a dolog, ez tény!

– Gyere el, nézd meg, szívesen látlak!

E beszélgetés után néhány nappal egy csapat gyermek megállította Razmjotnovot az utcán. A legbátrabb tisztes távolból azt kérdezte sipítós hangocskáján:

– Andrej bácsi, igaz, hogy maga gyűjti a macskabőrt?

– Mi-i-i?! – kiáltott Razmjotnov, és fenyegetően a gyermekek felé indult.

Azok, akár a verebek, szétrebbentek a szélrózsa minden irányába, de egy perc múlva megint szoros csoportba verődtek.

– Ki beszélt nektek a macskákról? – ismételgette konokul a kérdést Razmjotnov, és alig bírta visszafojtani haragját.

De a gyermekek, fejüket lehajtva, néha összenézve, csak álltak, és mezítlen lábukkal cikornyákat rajzoltak a hideg porba, mely abban az évben még először borította az utat.

Végül megint az a fiú szedte össze magát, aki az imént is megszólította.

Fejét vézna vállacskája közé húzva sipította:

– Édesanyám azt mondta, hogy maga lelövődözi a macskákat.

– Hát lelövődözöm, de a bőrét nem gyűjtöm! Ez nagy különbség, kiskomám!

– Pedig azt mondta: „Biztosan a bőrükért lövődözi őket az elnökünk. Bárcsak lelőné a mi kandúrunkat is, mert különben mind elpusztítja a tubikákat."

– Ez már mingyán más, fiacskám! – kiáltotta szemmel láthatóan felélénkülve Razmjotnov. – Így hát a ti macskátok pusztítja a galambokat! Ki fia vagy, kislegény? És kinek hínak?

– Jerofej Vaszilics Csebakov az édesapám, engem meg Tyimoskának hínak.

– No, vezess csak haza, hozzátok, Tyimoska. Mindjárt ellátjuk annak a kandúrnak a baját, annál inkább, mert az édesanyád maga is ezt kívánja.

Az a nemes kezdeményezés, amelyet Csebakovék galambjainak megmentése végett vállalt, nem hozott sikert Razmjotnovnak, és nem gyarapította dicsőségét. Sőt, ellenkezőleg... Amint a száz hangon csivitelő gyermekhad kíséretében ráérősen Jerofej Csebakov udvara felé tartott, egyáltalán nem is sejtette, hogy ott igen nagy kellemetlenség várt rá. Alighogy befordult a köz szegletén – csizmája talpával óvatosan csoszogott, mert állandóan attól félt, hogy rálép valamelyik körülötte sürgő-forgó kísérő mezítelen lábára –, Csebakovék házának tornácára kilépett egy öregasszony: Jerofej anyja.

A tekintélyes külsejű, termetes és terebélyes öregasszony homlokát fenyegetően összeráncolva és a pákosztosságtól kövérre hízott óriási vörös kandúrt a melléhez szorítva állt a tornácon.

– Jó napot, nénémasszony! – köszönt az öreg gazdasszony kora iránti tiszteletből barátságosan Razmjotnov, és jobb kezének ujjaival könnyedén megérintette szürke kucsmája szélét.

– Adjon isten – felelte mély hangon az öregasszony. – Mi jóban jársz, községi atamán, ki vele!

– Én biz a macska végett jöttem. Azt mondják a gyermekek, hogy pusztítja a galambokat. Add csak ide, én mindjárt statárium elé állítom ezt a gonosztevőt. Meg is írjuk kereken: „Az ítélet jogerős, fellebbezni nem lehet."

– Hát aztán milyen jogon? Olyan törvényt hozott a szovjethatalom, hogy ki kell irtani a kandúrokat?

Razmjotnov elmosolyodott.

– Mi a manót akarsz te a törvénnyel? Ha egyszer a macska garázdálkodik, ha bandita, ha pusztítja a különféle fiókákat, akkor halál rá, és kész, kár is a szóért! A banditákkal szemben mínálunk csak egy törvény van: „A forradalmi igazságérzettől vezettetve" – és ezzel vége! Úgyhogy ne húzzuk-halasszuk sokáig a dolgot, ide azt a macskát, néném, én majd egy-kettőre szót értek vele.

– Hát az egereket ki fogja majd a csűrben? Vagy tán hozzánk szegődsz erre a hivatalra?

– Megvan nekem a magam hivatala, inkább te fogdosd az egereket – úgy sincs más dolgod –, ahelyett, hogy folyton imádkozol meg szentképek előtt görnyeszted a hátad semmihasznára.

– Fiatal vagy te ahhoz, hogy nekem parancsolgass – mennydörgött az öregasszony. – Hogy is választhattak ezek a kozákok épp egy ilyen takonypócot elnöknek! Hát tudod te, hogy énvelem a régi világban egy községi atamán se bírt?! Téged meg éppenséggel úgy kipenderítelek a portámról, hogy az utcán szeded össze magad!

Az öregasszony harsány hangjára a góré alól előszaladt egy tarka kölyökkutya, és fülsértően éles ugatásban tört ki. Razmjotnov a tornácnál állva nyugodtan cigarettát sodort. A cigaretta méretéből látszott: Razmjotnov nem szándékszik hamarosan kiüríteni az imént elfoglalt hadállását. A jó negyedrőf hosszú és ujjnyi vastag cigarettát tüzetes tárgyalás tartamára szánták. De másképp ütött ki a dolog...

– Igazad van, néném! – felelte nyugodtan és megfontoltan Razmjotnov. – Bolond fővel választottak engem elnöknek a kozákok. Nemhiába mondják is, hogy „a kozáknak hiányzik egy kereke". De nekem se sok eszem volt, amikor vállaltam ezt a kínszenvedést... Azért ne búsulj: hamarosan leköszönök az elnöki tisztségről.

– Régen kellett volna!

– Én is azt mondom, hogy régen, néném, de egyelőre végy búcsút a kandúrodtól, és add át az én elnöki kezembe.

– Úgyis sorra lelövődöztél már a faluban minden macskát; nemsokára úgy elszaporodnak az egerek, hogy te leszel az első, akinek éccaka lerágják a körmét.

– Azt már nem! – vetette ellene határozottan Razmjotnov. – Az én körmöm olyan kemény, hogy még ennek a kaninak is beletörne a foga. A kandúrt pedig add ide rögtön, nem érek én rá itt osztozni veled. Vess rá keresztet, és add ide szépszerivel, ölből ölbe...

Az öregasszony jobb kezének bütykös ujjaival igen hatásosan fügét mutatott, baljával meg oly önfeledten szorította melléhez a macskát, hogy az csúnyán elnyávogta magát, karmolni és dühösen prüszkölni kezdett. A gyermekek, akik falként álltak Razmjotnov mögött, kárörömmel vihogtak. Rokonszenvük szemmel láthatóan Razmjotnov oldalán volt; de mintegy vezényszóra, nyomban elhallgattak, amikor az öregasszony az izgatott macskát lecsillapítva kiabálni kezdett:

– Takarodj innét, de rögtön, te pokolbéli sátán, te átkozott pogányfattyú! Tisztulj innét szépszerivel, mert olyat kapsz, hogy megemlegeted.

Razmjotnov a nyelve hegyét az érdes újságpapír szélén gondosan és lassan végighúzva, leragasztotta a cigarettát, közben huncutul, sandán nézett a harcias öregasszonyra, és fesztelenül mosolygott. Mi tagadás, valahogy nagy élvezetet, sőt gyönyörűséget szereztek neki a falubéli vénasszonyokkal való szópárbajok – kivéve az anyját. Kora ellenére még mindig ott bujkált benne a fiatalos kozák pajkosság, a csodálatosan megőrződött, kissé durva mókázás. Ezúttal is hű maradt ehhez a rossz szokásához. Amikor rágyújtott, és egymás után kettőt is szippantott, barátságosan, szinte örvendezve azt mondta:

– Ej de szép hangod van, Ignatyevna néném! Örök időkig el tudnám hallgatni! Nem telnék be véle. Se nem ennék, se nem innék, hanem csak téged rikácsoltatnálak reggeltől estig... Szó, ami szó, csudálatos hang! Mély, mennydörgő, akár a régi községi

szerpapé vagy a kolhozunk csődöréé, a Virágé. Mától fogva így is hívlak; nem „Ignatyevna néninek", hanem „Virág néninek". Kössünk egyezséget: ha gyűlésre kell hívni a népet, te telitorokból elordítod magad a téren, a kolhoz meg majd két munkaegységet fizet érte...

Razmjotnov még be sem fejezte a mondatot, a feldühödött öregasszony tarkójánál fogva megragadta a macskát, és férfi módra dobásra lendítette. Razmjotnov ijedten ugrott félre, a kandúr meg mind a négy lábát szélesen szétterpesztve, zöld szemét forgatva és gyomorhangon nyávogva elrepült mellette, rugalmasan a földre huppant, és óriási róka-farkát lobogtatva, inaszakadtából a veteményeskert felé iramodott. Nyomában, veszett üvöltéssel, fülét rázva a kutya, azután meg vadul visongva a gyermekhad rohant... A kandúr szinte átlibbent a sövényen, a kutyakölyök pedig, mivel még nem tudott legyőzni ilyen roppant akadályt, teljes lendülettel a régi ismerős lyukhoz szaladt; a gyermekek meg egyszerre felugrottak a rozoga sövényre, és nagy recsegéssel menten ki is döntötték.

A kandúr vörös villámként cikázott az uborka-ágyásokban, a paradicsom- és káposztafészkek között, Razmjotnov meg túláradó lelkesedésében le-leguggolva, tenyerével a térdét csapkodva üvöltötte:

– Fogd meg! Elszalad! Fogjátok meg, majd adok én neki!...

Mekkora volt Razmjotnov meglepetése, amikor véletlenül a tornácra pillantva azt látta, hogy Ignatyevna néni – mind a két kezét viharosan hullámzó, nehéz mellére szorítva – féktelen kacagásban tör ki. Az öregasszony keszkenőjének csücskeivel sokáig törölgette a szemét, aztán – még mindig nevetve – tompán azt mondta:

– Andrjuska Razmjotnov! Nekem megfizessétek a káromat! Akár te, akár a községi szovjeted! Estére kiszámítom, mi mindent tapostak össze a banditáid, akiket idehoztál, akkor aztán kinyithatod a bugyellárist!

Andrej odament a tornáchoz, és kérő szemmel, alulról fölfelé nézett az öregasszonyra.

– Megtérítem én a károdat az utolsóig, nénémasszony, akár az elnöki fizetésemből, akár majd ősszel a veteményeskertünkből! Te viszont add nekem azokat a fiókákat, amiket majd elpusztított a macska. Nemsokára kikél egypár nálam, és ha még te is adsz egy párt, akkor egész vagyonom lesz.

– Csak vidd őket isten hírivel, akár mindet is. Úgy sincs belőlük semmi hasznom, csak eleszik az ennivalót a tyúkjaim elől.

Razmjotnov a veteményeskert felé fordult, és azt kiáltotta:

– Visszavonulunk, fiúk!

Tíz perc múlva már hazafelé igyekezett, de nem a közökben, hanem a kertek alatt, a patak mentén, hogy ne vonja magára a ráérő Gremjacsij Log-i asszonyok figyelmét... Északról friss, sőt egészen hideg szél fújt, Razmjotnov a kucsmájába ültette a két súlyos begyű, meleg galambfiókát, a kucsmát meg betakarta vattáskabátjának szárnyával, lopva jobbra-balra nézegetett, és zavartan mosolygott; a szél, a hideg északi szél pedig meg-meglibbentette deres üstökét.

Huszonkettedik fejezet

A Gremjacsij Log-i pártsejt gyűlése előtt két nappal hat kolhozparasztasszony felkereste Nagulnovot a lakásán. Kora reggel volt, és az asszonyok restelltek csapatostul bemenni a házba. Illedelmesen leültek, ki a tornác lépcsőjére, ki a ház tövébe, a földhányásra, majd Kondrat Majdannyikov felesége, jól kikékített, tiszta keszkenőjét megigazítva azt kérdezte:

– Én menjek be hozzá, asszonyok?

– Eredj, ha már te magad ajálkozol – felelte mindnyájuk helyett Agafon Dubcov felesége, aki a legalsó lépcsőfokon ült.

Makar egy virágcseréphez úgy-ahogy hozzátámasztott piciny tükördarab előtt ülve, kétrét görnyedve, borotválkozott a szobájában. Az ócska, életlen borotva villamos kisülésekhez hasonló

recsegéssel tisztogatta le Makar olajbarna arcáról a durva, fekete borostát, ő maga meg szenvedően fintorgott, nyögött, néha tompán morgott, és alsó ingének ujjával letörölte kibuggyanó könnyeit. Néhányszor sikerült megvágnia magát, és már nem fehér, hanem egyenetlenül rózsaszínű volt arcán a híg szappanhab. Makarnak a homályos tükörcserépben tükröződő arca különféle, váltakozó érzéseket fejezett ki: hol fásult megadást, hol türtőztetett szenvedést, hol tomboló elkeseredést; kétségbeesett elszántságával néha egy öngyilkos arcára emlékeztetett, aki eltökélte, hogy borotvával vet véget az életének.

Majdannyikov felesége belépett a nagyházba, és halkan köszönt.

Makar gyorsan feléje fordította a fájdalomtól eltorzult, komor, véres arcát, szegény asszony pedig ijedten feljajdult, és a küszöb felé hátrált.

– Jaj, hogy a nyavalya törjön ki! Hát mért vérezted így össze magad? Legalább mosdj meg, mert úgy ömlik belőled a vér, mint egy leszúrt kandisznóból!

– Csak ne félj, te bolond boszorkány! Ülj le! – üdvözölte nyájasan mosolyogva Makar. – Életlen a beretva, azért vágtam meg magam. Már régen ki kellett volna hajítani, de sajnálom, megszoktam már, hogy evvel az átkozottal kínlódjak. Két háborút átvészelt már velem, tizenöt éve szépítgeti már a képem, hát hogy válhatnék meg tőle? Ülj csak le, mindjárt kész leszek.

– Azt mondod, életlen a beretva? – kérdezte Majdannyikova, mert nem tudta, mit is mondjon; félénken leült a lócára, és igyekezett nem nézni rá Makarra.

– Borzasztóan! Csak már vége... – Makarnak torkára akadt a szó, kettőt köhintett, aztán hadarva így fejezte be: – Akár be is köthetné a szemét az ember, és „könyv nélkül" kaparhatná a képét! De tulajdonképpen mért jöttél ide a hajnalok hajnalán? Mi a baj? Csak nem ütötte meg a guta Kondratot?!

– Nem, egészséges. De nemcsak én jöttem, hat asszony keresi tekegyelmedet.

– Mi jóban jártok?

– Holnapután felveszed a férjeinket a pártodba, hát mi arra a napra rendbe akarjuk hozni az iskolát.

– Magatok találtátok ki, vagy a férjeitek súgták meg?

– Hát nekünk magunknak tán nincs annyi sütnivalónk? Ej, de kicsibe nézel bennünket, Nagulnov elvtárs!

– No hát ha magatok találtátok ki, az nagyon jó!

– Ki akarjuk mázolni meg meszelni kívül-belül.

– Igazán nagyszerű! Teljes mértékben helyeslem, de vegyétek tudomásul, hogy ezért a munkáért nem számolunk munkaegységeket. Ez társadalmi munka.

– Ugyan, munkaegység?! Ha egyszer a magunk jószántából vállaljuk?! Csak szólj a brigádvezetőnek, hogy más munkára ne zavarjon ki bennünket. Hatan vagyunk, írd fel a nevünket egy papírra.

– Majd szólok a brigádvezetőnek, de írni nem kell semmit, tinélkületek is van itt bürokratizmus meg mindenféle írogálás épp elég!

Majdannyikova felállt, majd rövid hallgatás után oldalról Makarra tekintett, és csendesen elmosolyodott.

– Az én uram legalább olyan csudabogár, mint te, ha nem még különb... Azt mondják az emberek, hogy mostanában minden istenáldotta nap beretválkozik a mezőn, ha pedig hazajön, az ingeit próbálgatja... Csak három van neki, mégis folyton töpreng, hol az egyiket, hol a másikat veszi fel, nem tudja, melyikben lenne jobb belépnie a pártba vasárnap. Macerálom is vele épp eleget: „Úgy teszel, mint egy jány az esküvő előtt." Tyű, de szörnyen haragszik! Haragszik, de nem mutatja, csak néha, mikor kicsúfolom, húzza keskenyre a szeme vágását; tudom, hogy most mindjárt elkáromkodja magát a legtrágárabb szavakkal, így hát gyorsan továbbállok, nem akarom végképp felmérgesíteni...

Makar elmosolyodott, és mindjárt kedvesebb lett a tekintete.

– A te férjednek, kedvesem, ez fontosabb dolog, mint egy lánynak a férjhezmenés. Az esküvő – semmiség!! Ahogy mondani szokták: megesküsznek, hazamennek, és ezzel vége a dolognak, de a párt – az, galambom, egészen más, az... egyszóval egészen

más... Különben hát nem értesz te ehhez! Te úgy úszkálnál a pártpolitikai fejtegetésekben, fogalmakban, akár a csótány a káposztalevesben... Minek beszéljek hát erről neked semmihasznára? Falra borsót?! Egyszóval a párt – nagy dolog, ez az én utolsó szavam. Világos?

– Világos, Makaruska, csak szólj, hogy hozzanak nekünk tíz szekér sárgaföldet.

– Szólok.

– Meg meszet, hogy kimeszelhessük a falakat.

– Szólok.

– És küldjenek két lovat meg gyermekeket, sárt taposni.

– Ne hozzak neked még egy tucat vakolómunkást is Rosztovból? – kérdezte kajánul Makar, és a borotvát messze félre tartva, egész törzsével, akár a farkas, Majdannyikova felé fordult.

– Vakolni majd mi magunk vakolunk, de lovakat adj, mert különben nem készülünk el vasárnapra.

– Jól értetek hozzá, ti asszonyok, hogy üljetek a jó emberek nyakára... – sóhajtotta Makar. – No, hát rendben van, adunk lovakat is, mindent a rendelkezésetekre bocsátunk, de most már menj el, az isten szerelmére! Miattad ráadásul még kétszer megvágtam magam! Ha még egy percig beszélek veled, nem marad ép hely az arcomon. Világos?

Makar férfias hangjában annyi panaszos könyörgés volt, hogy Majdannyikov felesége perdült egyet, azt mondta: „No, minden jót!" – és elment. De egy pillanat múlva újból benyitott.

– Ne haragudj, Makar...

– Mi kell még? – Makar hangjában most már leplezetlen bosszúság csengett.

– Elfelejtettem megköszönni...

Csattanósan becsapódott az ajtó. Makar összerezzent, és még mélyebbre nyomta a bőre alá a borotvát.

– Neked, vagyis hát nektek jár köszönet, te nyavalyás, te bolond, nem nekem! – kiáltotta Majdannyikova után, és sokáig, hangtalanul nevetett.

És ez a semmiség annyira felvidította a máskor mindig zord

Makart, hogy egészen estig mosolygott magában, ha eszébe jutott Kondrat feleségének látogatása és a késve mondott köszönet.

*

Ritka szép, napos, szélcsendes idő járt. Szombat estére, kifogástalanul meszelt falával, csak úgy ragyogott az iskola külseje; belül pedig olyan szűztiszta volt a téglamorzsalékkal felsúroltmosott padló, hogy aki csak belépett az iskolába, önkéntelenül is lábujjhegyen akart beljebb menni.

A nyilvános taggyűlést este hat órára tűzték ki, de már négy órakor több mint százötvenen gyűltek össze az iskolában; és minden tanteremben – jóllehet tárva-nyitva álltak ajtók-ablakok – erősen érzett a szűzdohány, a férfiverejték bűze, mely olyan erős, akár a szesz, meg az ünneplőbe öltözött, csoportba verődött lányok és asszonyok olcsó kenőcsének és szappanának szaga.

Gremjacsij Logban először tartottak nyilvános taggyűlést új párttagok – mégpedig falubéliek – felvétele alkalmából, így hát hat órakor, a gyermekek és a fekvő betegek kivételével, egész Gremjacsij Log ott volt az iskolában vagy az iskola mellett. A sztyeppen, a mezei szállásokon egy lélek se maradt, mindenki bement a faluba, még Agej apó, a falu pásztora is a bojtár gondjaira bízta a csordát, és ünneplőbe öltözve, takarosan megfésült szakállal, erősen elnyűtt, donga szárú, ócska csizmában, az iskolába ment. Olyan szokatlan volt a külseje – csizmát húzott, gondosan felöltözött, nem lógott az oldalán a vászontarisznya, nem volt nála ostor –, hogy sok idősebb kozák nem ismerte meg első pillantásra, és úgy köszönt neki, mint valami ismeretlen jövevénynek.

Makar Nagulnov pontosan hat órakor felállt a vörös szaténtérítővel letakart asztal mellől, végignézett a padokban szorongó és a közökben álló kolhoztagok sűrű sorain. Nem akart csitulni a tompa moraj meg egy nő visító nevetése a leghátulsó sorban. Makar ekkor magasra emelte karját.

– Ennye hát, nyugodjatok már egy kicsit, túl hangosak vagytok, kivált a fehérnép! Kérem, maradjanak a lehető legnagyobb

csendben, és a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja Gremjacsij Log-i pártsejtjének nyilvános taggyűlését ezennel megnyitom. Nagulnov elvtársé, vagyis hát az enyém a szó. A napirenden egy kérdés van: új tagok felvétele a pártba. Több belépési nyilatkozatot kaptunk, köztük Kondrat Majdannyikov nyilatkozatát, akit mindnyájan úgy ismernek, mint a tenyerüket. De a rend és a párt szervezeti szabályzata megköveteli a nyilatkozat megvitatását. Kérek mindenkit, párttagokat, pártonkívüli elvtársakat és polgártársakat egyaránt, mondják meg a véleményüket Kondrat lényegét illetőleg, ki hogy gondolja, ki szavaz „igennel", ki pedig esetleg „nemmel". Az ellenvéleményt elutasításnak nevezik; például azt mondja valaki: javaslom, utasítsák el Majdannyikov elvtárs kérelmét – de akkor aztán mondja el töviről hegyire a tényeket, hogy mért nem méltó Majdannyikov a párttagságra. Nekünk terhelő tények kellenek, csakis ilyeneket fogadunk el megvitatásra, mert tények nélkül fecsegni a levegőbe, kertelve megszólni valakit – ronda dolog. Az effajta locsogást nem vesszük figyelembe. De először felolvasom Kondrat Majdannyikov rövid nyilatkozatát, aztán ő mondja el az önéletrajzát, vagyis a múltbéli, a jelen és a jövendő életének a leírását, azután mondja el ki-ki a képessége szerint, mi a véleménye a mi Majdannyikov elvtársunkról. Világos a dolog? Világos. Tehát hozzálátok, vagyis felolvasom a nyilatkozatot.

Nagulnov felolvasta a nyilatkozatot, kisimította a papírlapot az asztalon, és rátette hosszú, nehéz kezefejét. Sok álmatlan éjszakába, gyötrő töprengésbe került Kondratnak ez az iskolafüzetből kitépett lap... És Kondrat most, ahogy tőle szokatlan, félénk pillantásával néha hol az asztalnál ülő kommunistákra, hol a padban ülő szomszédaira nézett, olyan izgatott lett, hogy nagy izzadságcseppek verték ki homlokát, és olyan lett az arca, mintha eső permetezte volna be.

A szavakat keresgélve, kínlódva, és ugyanakkor gyötrelmes, szánandó mosollyal mosolyogva, homlokát ráncolva, hosszú szünetekkel, néhány szóban elmondta élete történetét. Ljubiskin nem bírta tovább.

– Ugyan mit szégyelled az életedet? – szólt hangosan. – Mit toporogsz egy helyben, akár a ló a pányván? Jó a te életed, mondjad csak szaporábban, Kondrat!

– Már mindent elmondtam – felelte halkan Majdannyikov, leült és fázósan megmozgatta a vállát.

Úgy érezte magát, mintha egy fülledt-meleg házból csikorgó hidegbe lépett volna ki...

Rövid ideig csend volt, aztán felállt Davidov. Röviden, de igen melegen beszélt Majdannyikovról, aki munkájával magával ragadja a többi kolhoztagot, példaképül állította mások elé, végül meggyőzően kijelentette:

– Teljes mértékben méltó arra, hogy pártunk soraiba kerüljön, ez tény!

Újabb néhány felszólaló szintén melegen és nagy jóindulattal beszélt Majdannyikovról. Nemegyszer helyeslő kiáltások szakították félbe őket:

– Úgy van!

– Jó gazda!

– Ügyel a kolhoz érdekeire!

– Ez az ember nem ejt el egyetlen közös kopejkát sem, ha pedig mégis elejt egyet, kettőt emel fel helyette.

– Róla ugyan hiába mondana rosszat valaki, úgysem hiszi el senki!

Sok hízelgő szót hallott önmagáról az izgalomtól sápadt Kondrat, és már-már úgy látszott, hogy az egybegyűltek egyöntetűen vélekednek róla. Ám ekkor felállt, sőt felpattant Scsukar apó, és így kezdte:

– Kedves polgártársak és öregasszonyok! Teljes mértékben visszavágom Kondratot! Én nem olyan vagyok, mint mások: barátság ide, barátság oda, de én biz nem engedek a huszonegyből! Ilyen ember vagyok én! Itt most olyan képet festettek Kondratról, mintha nem is ember, hanem mennybéli szent volna! De kérdem én, polgártársak, hogy lehet őtet szentté avatni, mikor ő is ugyanolyan bűnös, mint mi többiek?!

– Megint csak zagyválsz, apó, mint mindig! Hisz nem a

mennyországba vesszük fel, hanem a pártba – igazította helyre az öreget, egyelőre még szép szóval, Nagulnov.

De nem olyan ember volt Scsukar apó, hogy egyetlen visszavágással le lehetett volna csillapítani, vagy zavarba lehetett volna ejteni. Egyik szemét haragosan villogtatva Nagulnov felé fordult: a másik egy régóta nem mosott vörös zsebkendővel be volt kötve.

– Ó, de erős vagy te, Makaruska, de tudod nyomni a jó embereket! Neked az olajütőben kéne dolgoznod prés helyett: jól kisajtolnád az olajat a napraforgóból... Hát mért fogod be a számat, mért nem engedsz szóhoz jutni? Hisz nem terólad beszélek, nem téged váglak el! Így hát csak hallgass, mert a párt mindenkit arra utasít, hogy teljes erejéből gyakoroljon kritikát meg önkritikát. És hát mi az az önkritika? Világosan szólva: ez – az önálló kritika. És mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy csipkedni kell valakit úgy és ott, ahogy és ahol éppen kedved tartja, csak az a fontos, hogy fájjon neki! Úgy kell csipkedni a kutyaházit, hogy tetőtől talpig sós verejték verje ki! No hát, ezt jelenti az a szó, hogy „önkritika", én így értem!

– Állj meg, apó! – vágott közbe erélyesen Nagulnov. – Ne ferdítsd el a szavakat úgy, ahogy éppen kedved tartja! Az „önkritika" azt jelenti, hogy saját magadat kritizálod – ezt jelenti bizony! Ha majd a kolhozgyűlésen felszólalsz, akkor csipkedd saját magad úgy, ahogy jólesik, és ott, ahol kedved tartja, de egyelőre csillapodj, és ülj meg csendben.

– Nem-nem! Te csillapodj, és ne tömködd vissza a számba azt a kritikát! – kiáltotta nekihevülve, fejhangon Scsukar apó. – Túlságosan is okos vagy te, Makaruska! Hát mi a manónak hordjak én össze magam ellen hetet-havat? Mért fecsegjek én mindenféléket magam ellen?! A szovjethatalom alatt kivesztek a bolondok!... A régiek kivesztek, de új annyi született, hogy se szeri, se száma!... A szovjethatalom alatt se vetik őket, hanem maguktól teremnek, mint a kipergett rozs, csak úgy burjánzanak, nem is lehet bírni velük, olyan töméntelen sokan vannak! Itt vagy például te, Makaruska...

– Engem hagyj békében, most nem énrólam van szó! – mondta szigorúan Nagulnov. – A lényegről, Kondrat Majdanyikovról beszélj, ha pedig nincs mit mondanod, fogd be a szád, és ülj csendben, mint más rendes ember!

– Tehát te rendes ember vagy, én meg nem vagyok az? – kérdezte szomorúan Scsukar apó.

A hátulsó sorban ülők közül mély hangon megszólalt valaki:

– Inkább magadról beszélj, te rendes apó, azt mondd meg, kivel nemzettél gyermeket vénségedre, és mért csak az egyik szemeddel látsz, mért dagadt be, mért kékfoltos a másik? Mért kukorékolsz rá másokra, akár a kokas a sövényről, és mért hallgatsz magadról, te ravasz ördög?!

A tantermen harsány nevetés hullámzott végig, de el is csitult, mihelyt Davidov felállt.

Davidov arca mogorva volt, hangjában méltatlankodás csengett, amikor megszólalt:

– Ez nem cirkusz, elvtársaim, hanem taggyűlés, ez tény! Aki szórakozni akar, menjen a fonóba. Ön pedig, apóka, a kérdés lényegéről kíván beszélni, vagy tovább is mókázni óhajt?

Davidov először beszélt Scsukarral ilyen gyilkosan udvarias modorban, és bizonyára éppen ez dühítette fel végképp Scsukar apót. A padban állva felpattant, mint egy fiatal kakas a viadal előtt; még kis szakálla is megremegett a dühtől.

– Ugyan hát ki mókázik? Én-e vagy az a féleszű, aki ott hátul ül, és mindenféle ostoba kérdéseket tesz fel nekem? És hát miféle nyilvános gyűlés ez, ha nem engedik meg, hogy az ember nyíltan beszéljen? És mi vagyok én nektek? Szavazati jogától megfosztott személy, vagy mi? Én Kondrat lényegéről mondom azt, hogy visszavágom. Ilyenek nem kellenek nekünk a pártba – ennyi az egész, ezt akartam mondani.

– És mért? – kérdezte a nevetéstől fuldokolva Razmjotnov.

– Mert nem méltó arra, hogy bekerüljön a pártba. És mit nevetsz te, fehérszemű? Tán fényes pitykét tanáltál a padlón, azért nevetsz, azért örülsz olyan borzasztóan, mert – azt mondod – ez a pityke is jó a háznál?! Ha pedig nem érted, mért nem

méltó Kondrat a párttagságra, én kategorikusan megmagyarázom néked, és akkor nem röhögsz úgy, ahogy a herélt ló megröhögi a zabot... Ahhoz értetek, hogy mást utasítgassatok, de kicsodákmicsodák vagytok ti magatok? Te kolhozelnök, fontos személy vagy, rólad kéne példát venni öregnek-fiatalnak, és mégis hogy viselkedsz? Majd megpukkadsz a gyűlésen attól a buta nevetéstől, és úgy elkékülsz, akár egy kanpulyka! Hát milyen elnök vagy te, ha így nevetsz, amikor most Kondrat sorsa ide-oda billeg a mérlegen? Csak gondold meg jól: ki a komolyabb kettőnk közül – te vagy én? Sajnálom, legény, hogy Makaruska megtiltotta nekem, hogy beletűzdeljek a beszédembe különféle idegen szavakat, amelyeket őnála könyv nélkül megtanultam a szótárból, mert különben úgy elárasztanálak azokkal a szavakkal, hogy sírodig se igazodnál el rajta, mit mondok, és mért mondom! Azt pedig, hogy Kondrat bekerüljön a pártba, azért ellenzem, mert ő kis magántulajdonos, és ennél többet akkor se sajtoltok ki belőle, ha prés alá teszitek! Olajpogácsa, amit tudományosan préslepénynek neveznek, még csak-csak lesz belőle, de kommunista – soha ebben az életben!

– Ugyan, öreg, hát mért nem lesz énbelőlem kommunista? – kérdezte a sértődöttségtől remegő hangon Kondrat.

Scsukar apó kajánul összehunyorította szemét.

– Mintha nem tudnád te magad is.

– Nem tudom, és kérlek, magyarázd meg nekem is, a többi polgártársnak is: miért nem vagyok méltó a párttagságra. Csak aztán színigazat mondj, és ne mesélgess összevissza, ahogy szoktál.

– Hát hazudtam én valamikor? Vagy példának okáért: mesélgettem én holmi meséket? – Scsukar akkorát sóhajtott, hogy mindenki meghallotta, és búsan megcsóválta fejét. – Én szünesszüntelenül, vagyis egész életemen át csakis a színtiszta igazságot vágtam a jó emberek szemébe, éppen ezért vagyok én, Kondratuska, némelyeknek a szemében nemkívánatos aliment. Megboldogult apád hajdanában azt mondta: „Hát ha Scsukar hazudik, akkor ki mond igazat?" Ilyen sokra tartott éngem szegény

megboldogult! Sajnálom, hogy meghalt, mert most igazolná a saját szavait, isten nyugosztalja!

Scsukar keresztet vetett, már-már egy könnyet akart ejteni, de valami okból meggondolta magát.

– Énrólam beszélj, ennek semmi köze sincs az apámhoz! Tulajdonképpen mit vetsz a szememre? Beszélj! – követelte sürgetően Majdannyikov.

A rosszallás fojtott zaja, mely egyes felkiáltásokból ítélve nyilvánvalóan Scsukarnak szólt, egy cseppet sem zavarta apót. Scsukar, mint a tapasztalt méhész, aki közönyösen figyeli a felbolygatott nagy méhcsalád zúgását, ezúttal is megőrizte teljes nyugalmát és állhatatosságát.

– Rögtön megmagyarázok mindent, de mindent – mondta, és könnyeden, békítően széttárta karját. – És polgártársak, meg ti, kedves öregasszonyok, tartsátok meg ezt a zsivajgást magatoknak, mert éngem úgyse zökkentetek ki az én gondolataim folyásából. Az imént azt sziszegte itt valaki a hátom megett, hogy azt mondja: a kandúrnak nincs egyéb dolga, mint az, hogy... és így tovább, meg más efféle ocsmányságot is pusmogtak itt megettem. Csakhogy én tudom, ki sziszeg úgy, akár a sikló. Kedves polgártársak és öregasszonyok, Agafon Dubcov sziszeg rám úgy, mint egy mérges kígyó a setét fészkéből! Ő akar ájulásba ejteni, hogy kizökkenjek a kerékvágásból, és őróla ne mondjak semmit! De ilyen könyörületet ne is várjon tőlem! Most aztán emberére akadt! Agafon is be akar mászni a pártba, akár a sikló a verembe, hogy teleigya magát tejjel, de én őtet még csattanósabban visszavágom, mint Kondratot, én olyan dolgokat tudok róla, hogy leesik az állatok, ha megtudjátok, sőt némelyek még tán el is ájulnak tőle.

Nagulnov megkocogtatta ceruzájával az üres poharat, és haragosan így szólt:

– No, öreg, végképp belegabalyodtál a zavaros gondolataidba, most már hagyd abba! Legyen már benned becsület, és ne rabolj el minden időt ezen a gyűlésen!

– Már megint a torkomra forrasztod a szót, Makaruska? –

üvöltött fel panaszos hangon Scsukar apó. – Ha egyszer te vagy a pártsejt titkára, akkor hogy nyomhatsz el éngem? Ez sehogy se járja! A párt szervezeti szabályzatában nincs olyan rubrika, hogy az öregeknek tilos beszélni, én ezt pontosan tudom! És hogy mondhatsz olyat énrólam, hogy nincs bennem becsület, hogy fordul rá a nyelved?! A Luskádat tanítottad volna becsületre, amíg még nem csapta fel a szoknyája alját, és nem szökött el tőled, ki, a vakvilágba, mert énnekem az én öreg oldalbordám sohase mondta azt, hogy becstelen vagyok. Halálosan megsértettél, Makaruska!

Scsukar mégis elejtette eddig tartogatott könnyét, ingeujjával megtörölte szemét, de azért az előbbi hévvel folytatta:

– De én olyan ember vagyok, hogy nem fogom be a számat akárki előtt, és majd a zárt taggyűlésen néked is ellátom a bajod, Makaruska, de úgy, hogy arról koldulsz; most emberedre akadtál! Én nagyon szilaj vagyok, ha nekidurálom magam, és ezt épp neked kell tudnod és megértened a legjobban, hisz mi testi-lelki jó barátok vagyunk; ezt az egész falu tudja! És olyan régi jó barátok vagyunk, hogy nagyon, de nagyon óvakodj tőlem meg az én kritikámtól és önkritikámtól! Én nem nézek el senkinek semmit, ezt ne felejtsék el azok, akik be akarják mocskolni a pártot!

Nagulnov a bal szemöldökét ferdén felhúzva Davidovhoz fordult, és azt súgta:

– Kivezettessük? Meghiúsítja a gyűlést! Mért nem jutott eszedbe, hogy elküldd valahová a mai napra?! Megint megbokrosodott az öreg, most már az isten se bír vele...

Davidov a bal kezében tartott újsággal eltakarta arcát, a jobbal meg könnyeit törölgette. A nevetéstől nem tudott szóhoz jutni, csak a fejével intett: nem kell! Nagulnov, akit majd szétvetett a bosszúság, vállat vont, és megint Scsukar apóba fúrta dühös tekintetét.

Az öreg meg mintha semmi sem történt volna, sietve, szinte fuldokolva folytatta:

– Ha egyszer nyilvános taggyűlés van, akkor kötelességed megmondani a legnyíltabban, Kondratuska: mikor léptél be a

kolhozba, és mikor vezetted a kolhozba azt a két ökrödet, hogy beadd, jajgattál-e sírva utánok, vagy sem?

– Ennek a kérdésnek semmi köze sincs a tárgyhoz! – kiáltotta Gyemka Usakov.

– Felesleges kérdés! Minek keresel a kákán is csomót? – támogatta Usakovot Usztyin Rikalin.

– Nem, ez nem felesleges kérdés és nem kákán csomót keresés, én igenis fontos dolgot kérdezek! És fogjátok be a kis szátokat, ti nagy jóakarók! – üvöltötte az erőlködéstől bíborvörösen Scsukar apó, ahogy túl akarta kiabálni őket.

Megvárta, amíg csend lett, aztán immár halkan és behízelgően így folytatta:

– Te tán nem is emlékszel rá, Kondratuska, de én emlékszek, hogy amikor egy reggel a közös udvarra hajtottad az ökreidet, akkora volt a szemed, akár az öklöm, és olyan veres, akár a fehér nyúlé, vagy mondjuk, a vén kankutyáé, amikor álmos. No, felelj nekem igaz lelkedre, akár a papnak: így volt?

Majdannyikov felállt, zavartan megigazította ingét, elködlő szemével rövid pillantást vetett Scsukar apóra, de fegyelmezett határozottsággal azt felelte:

– Így volt. Nem tagadom, sírva fakadtam. Sajnáltam megválni tőlük. Azt a két ökröt nem apámtól kaptam örökbe, hanem görnyesztő munkával magam szereztem. Nem könnyen szereztem én azokat az ökröket! De hát ez már a múlté, öreg. Mit árt az a pártnak, hogy valamikor sírtam értük?

– Hogyhogy mit árt?! – kiáltotta felháborodottan Scsukar apó. – Hát hová mentél az ökreiddel? A szocializmusba, kedves öcsém, bizony oda indultál vélek! És mi lesz a szocializmus után? Teljes kommunizmus lesz nálunk, az lesz bizony, ezt kereken megmondom néked! Én úgy járok Makaruska Nagulnovhoz, mint haza, és mindnyájan tudjátok, akik itt ültök az elnökségben, hogy mi testi-lelki jó barátok vagyunk, és hogy én olyan sok mindenféle tudást merítek őnála, amennyi csak a markomba belefér: éccakánként hol különféle vastag könyveket olvasok, komolyakat, amikben nincsen kép, hol meg szótárt, igyekszem megje-

gyezni a tudományos szavakat, de az öregség, a nyavalya törje ki, sokszor kibabarál vélem! Olyan lett az emlékezetem, akár a lyukas zseb: akármit teszek bele, minden kiugrik belőle, és kész! De ha valami vékony brosúra kerül a kezembe, azt le nem teszem! És megjegyzek mindent! Ilyen vagyok én, ha nekiveselkedek az effajta meg mindenféle olvasásnak! Sok különféle brosúrát elolvastam már, úgy ismerem őket, mint a tenyeremet, és el tudok vitatkozni bárkivel, akár a harmadik kokasszóig is, és kategorikusan kijelentem, hogy a szocializmus után a kommunizmus köszönt be hozzánk! És épp ezért kínoz éngem a kétség, Kondratuska... Te könnyben fürödve léptél be a szocializmusba, hát hogyan mégy majd a kommunizmusba? Biztosan térgyen csúszva, sírva-ríva mászol belé, isten az atyám, így lesz! Ez olyan biztos, mint kétszer kettő négy! Így hát azt kérdem tőletek, polgártársak és kedves öregasszonyok, mi a ménkűnek kell ilyen pityergős a pártba?

Apó vidáman vihogva eltakarta tenyerével fogatlan száját.

– Nem tűrhetem, gyűlölöm a túl komoly embereket, egyebütt is, a pártban meg kivált! Hát mi a hét nyavalyának kell nékünk ez a morcosság?! Azért, hogy elkeserítsék a jó embereket az ábrázatukkal, hogy elferdítsék és kiforgassák a szervezeti szabályzatot?! Akkor már megkérdem tőletek, mért nem veszitek fel a pártba Gyemid Molcsunt? Mert ő aztán halálos unalomba fojtaná a soraitokat! Komolyabb embert világéletemben se láttam! Véleményem szerint vidám, jókedvre derítő embereket kell felvenni a pártba, olyanokat, mint én, és mégis csupa komoly embereket vesznek fel, amolyan magyarázgatókat, de hát mi hasznunk van belőlük? Nézzük például Makaruskát. Ő, ahogy tizennyolcban kihúzta magát, akárha vasdorongot nyelt volna, ugyanolyan komolyan, egyenesen, peckesen lépked máma is, mint a daru a mocsárban. Se tréfát, se egy vidám szót nem hall tőle az ember – nadrágban járó, csupamerő unalom ő, nem ember!

– Ne foglalkozz énvélem, apó, és ne térj át az én személyemre, mert különben rendszabályokhoz nyúlok! – figyelmeztette szigorúan Nagulnov.

De az öreg nem bírta leküzdeni beszélhetnékjét, és üdvözülten mosolyogva így folytatta:

– Egyáltalán nem is foglalkozok én veled, még ennyicskét se, ni! Kondrat is ugyanolyan, ha akármilyen csekélységről is van szó, felpattan a ceruzájára, és azon lovagol: mindent felír, mindent számolgat, mintha őnélküle nem volna kinek felírnia valamit. Moszkvában az okos emberek biztosan már réges-régen töviről hegyire felírtak és összeírtak mindent, úgyhogy semmi értelme sincs neki magának törni a fejét! Az ő dolga az, hogy az ökrök nyomában járjon, és ő bolond fejjel mégis azoknak a nagyon művelt moszkvai embereknek a helyére pályázik... Szerintem, polgártársak és kedves öregasszonyok, azért csinálja, mert nincs benne egy szemernyi elmebéli öntudatosság sem. A mi Kondratunk egyelőre fejletlen politikailag, ha pedig nincs meg a kellő fejlettsége, ha még nem érte el, akkor üljon otthon, fejlődjön apródonkint, ráérősen, és egyelőre ne tolakodjon a pártba! Azt se bánom, ha megpukkad mérgében ez a Kondrat, én mégis kategorikusan ellene vagyok, és teljes mértékben visszavágom.

Davidov ekkor váratlanul meghallotta a szomszéd tanteremből Varja Harlamova vékony, remegő hangocskáját. Rég nem látta már a lányt, rég nem hallotta kedves mellhangját...

– Szabad mondanom valamit?

– Gyere át ide, hogy mindenki láthasson – ajánlotta Nagulnov.

A szegény kis Varjuha a szorosan összezsúfolódott tömegen átfurakodva bátran odament az asztalhoz, és napbarnította kezének egy könnyed mozdulatával megigazította a haját a tarkóján.

Davidov csendes csodálkozással nézett rá, elmosolyodott és nem hitt a szemének. Varjuha néhány hónap alatt felismerhetetlenül megváltozott: immár nem egy szögletes süldőlány, hanem egy büszke fejtartású, kék keszkenős, súlyos kontyú, sudár leány állt az asztalnál, félig az elnökség asztalához fordulva várta, míg csend lesz, és fiatal, szép szemét összehunyorítva elnézett valahová a szorosan egymás mellett ülő emberek feje fölött, mintha a

távoli sztyeppbe fúrná tekintetét. „Ugyancsak megszépült a tavasz óta!" – gondolta Davidov.

Varjuha szeme felajzottan ragyogott, és ragyogott a verejéktől nedves, se púdert, se kenőcsöt nem ismerő, rózsás arca is. Ám ekkor a rászegezett sok-sok tekintet kereszttüzében cserbenhagyta a bátorsága, nagy kezével görcsösen gyürkölte csipkés zsebkendőjét, arcán sűrű pirosság tüze lobbant fel, és vékony mellhangja megremegett az izgalomtól, amikor Scsukar apóhoz fordulva megszólalt:

– Nincs igaza, apóka! Nem jól beszél Kondrat Hrisztoforics Majdannyikov elvtársról, és itt senki se hiszi el magának, hogy nem méltó a párttagságra! Én a tavasszal vele dolgoztam a szántáson, és tudom, hogy ő szántott a legjobban és a legtöbbet! Ő minden erejét beleveti a kolhozmunkába, és maga mégis ellene ágál... Maga öregember, és mégis úgy beszél, mint egy éretlen kisgyermek!

– Mondogass oda neki jó borsosan, Varka! Mert különben úgy csörög, akár a csörgő a bornyú nyakán, és egy jó szót se lehet miatta hallani másokról – mondta zamatos basszusán Pavel Ljubiskin, anélkül, hogy felemelte volna a hangját.

– Helyesen beszél Varka. Kondratnak van a legtöbb munkaegysége az egész kolhozban. Jó dolgos kozák! – jegyezte meg az öreg Beszhlebnov.

– Hát ha olyan embereket, mint Kondrat, nem vesztek fel a pártba, akkor írjátok be Scsukar apókát! Az ő keze alatt egycsapásra fellendül a kolhoz...

De Scsukar apó csak leereszkedően nevetgélt rég nem fésült, összekuszálódott kis szakállába, és úgy állt a padban, mintha gyökeret vert volna a lába, még csak nem is fordult a felszólalók felé. Amikor pedig újból csend lett, nyugodtan azt mondta:

– Varjának egyáltalán nem is volna szabad itt lennie, mivel még kiskorú. Őneki valahol a színben, babával kellene játszani, de lám mégis idejött ez a kis szarka, hogy tanítgasson-oktatgasson olyan bölcs öregembereket, mint én. Tisztára nevetség ez az élet. Manapság már a tojás tanítja a tyúkot... A többiek is jó-

firmák – az egyik a munkaegységekről beszél, azt mondja: Kondratnak annyi van, hogy egy szekérre rá se fér... De kérdem én: mi köze ennek a munkaegységhez? Ennek is a kapzsisága az oka, a kisbirtokosok mind kapzsik, ha tudni akarjátok, Makaruska nemegyszer magyarázott nekem erről. És egy másik bolond még azt mondja: vegyétek fel a pártba Scsukart, akkor egy csapásra fellendül a kolhoz... No, ezen ugyan nincs mit nevetni, ok nélkül meg csak a bolond nevet, az vihog-röhög, vagy kell, vagy se. Tudok írni-olvasni? De még mennyire! Úgy olvasok, mint a vízfolyás, és könnyedén le tudom írni a nevem. Egyetértek a szervezeti szabályzattal? Nagyon is egyetértek! Elfogadom-e a programot? Elfogadom, és semmi kifogásom sincs ellene. Nemcsak lépésben tudok haladni a szocializmusból a kommunizmusba, hanem akár sebesvágtában is, persze csak az én öregemberes lehetőségeimhez képest, nem túlságosan gyorsan, mert különben kifulladok. Már rég ott tündökölnék a pártban én is, biztosan már táskával járkálnék, az volna a hónom alatt, de kedves polgártársak és kedves öregasszonyok, megvallom néktek, mintha az úristennek vallanám, egyelőre még én sem vagyok méltó arra, hogy pártunk tagja legyek. „És mért nem?" – kérdem én tőletek. Hát azért nem, mert egészen belém evődött a vallás, legyen százszor átkozott! Mihelyt valahol a fejem felett, a magosban élesen dörögni kezd az ég, mingyán azt suttogom: „Uram, irgalmazz nékem, szegény bűnösnek!" – és nyomban keresztet vetek, imádkozok Jézus Krisztushoz is, Szűz Máriához is, az istenszülő szűzhöz is meg minden szenthez, aki hirtelenjében éppen a kezem ügyébe akad, imádkozok sorjában mindegyikhez, sőt lábujjhegyre le is guggolok, ha olyan cudar égzengést hallok...

Scsukar apó tulajdon elbeszélésének hatására keresztet akart vetni, már fel is emelte a kezét a homlokához, de még idejében észbe kapott, és a homlokát megvakarva zavartan heherészett:

– Hát hogy is mondjam csak... Amikor az embernek a nyakán ott a veszedelem, akkor azt gondolja magában: „Az ördög tudja, mit talál ki már megint ez az Illés próféta! Hátha kapjafogja magát, csupa mulatságból hókon vág egy villámmal – és

Scsukar apó elterül, mint gyalogbéka, kinyútja a papucsot." Hát énnékem semmi szükségem sincs erre! Én még el akarok ballagni a kommunizmusig, el akarok jutni addig az édes jó életig, éppen ezért néha, amikor a szükség rászorít, imádkozok és a markába nyomok a pópának egy kis aprópénzt, legfeljebb egy húszkopejkást, hogy ne haragítsam magamra feleslegesen az istent. Az ember valahogy azt hiszi, hogy így biztosabb a dolga, mert az ördög tudja, hogy is fordul majd ez a bunda: szőrivel vagy irhájával kifelé?!... Azt hiszi, hogy a pópa imádkozik érte, bolondért, az egészségéért, ha pedig belegondolunk, úgy kell ő a pópának, akár a halottnak a ringyólkodó nőszemély, vagy tudományosan mondva, a bordűr – mert az egy és ugyanaz. Az az átkozott pópa nem az istenhez akar imádkozni a pénzemért, hanem vodkát akar inni rajta... Így hát kimondom nyíltan: hogy tolakodhatnék én be a pártba evvel az átkozott vallásosságommal? Hát hogy mocskolhatnám be a mi kedves pártunkat is, magamat is, meg a programot is? Nem, nem! Ne kényszerítsetek rá erre a bűnre! Kategorikusan kijelentem, nekem erre semmi szükségem sincs!

– Már megint félresiklottál, apó! – kiáltotta Razmjotnov. – Kanyarodj vissza a helyes útra, és ne kószálj összevissza!

Scsukar apó válaszul figyelmeztetően felemelte kezét.

– Mingyán befejezem, Andrjusenyka. Csak ne zökkents ki a kerékvágásból a buta közbekiáltásaiddal, mert akkor sose jutok a végére semminek. Te csak ülj nyugodtan, hallgasd az én okos beszédemet, és jól jegyezd meg – hasznát veszed még ebben az életben. Én sohase beszélek mellé, nálam ez nem fordul elő, de te meg Makaruska felváltva úgy kiabáltok rám, akár a kántor a szerpapra a kórusból, és így – magától értetődik – akarva-akaratlanul kizökkenek a gondolataim medréből. Azt mondom hát: mindegy, hogy nem vagyok párttag, mégis eljutok a kommunizmushoz, de nem úgy, mint ez a könnyekben fürdő Kondrat, hanem jókedvűen, táncolva, mert én nem kisbirtokos vagyok, hanem ízig-vérig proletár – ezt megmondom néktek kereken! Márpedig a proletárjátusnak – azt olvastam valahol –

nincs mit veszteni a láncain kívül. Nékem persze semmiféle láncom sincs azon az ócska láncon kívül, amékre valamikor a kutyámat kötöttem, amikor még jó módban éltem, de van egy öreg feleségem, és ez, cimborák, rosszabb minden láncnál, minden bilincsnél, kalodánál... Azért én az öregasszonyt sem akarom elveszteni, hadd éljen csak mellettem, isten neki fakereszt, de ha akadályozni fog engem, ha elállja az én egyenes utamat a kommunizmus felé, akkor úgy elsirülök mellette, hogy még kiáltani se jut ideje! Efelől nyugodtak lehettek! Én borzasztó szilaj vagyok, ha nekidurálom magam, és akkor nekem ne álljon az utamba senki! Mert vagy agyontaposom, vagy úgy elhussanok mellette, hogy pislantani sem ér rá!

– Fejezd be már, apó, mert különben megvonom tőled a szót! – szólt rá erélyesen Nagulnov, és az asztalra csapott tenyerével.

– Rögtön befejezem, Makaruska! És ne nagyon csapkodj, mert eltörik a kezedfeje. Egyszóval azt mondom: ha már mindnyájan Kondrat mellett vagytok, akkor én se akadékoskodok, isten neki, vegyétek fel a pártotokba. Tisztelni való, jó dolgos legény – hisz mindig mondtam én! És ha jól meggondoljuk a dolgot, ha mindent ízekre szedünk, akkor Kondratuskának okvetlenül a pártban van a helye, ezt kategorikusan kijelentem nektek. Egyszóval, Kondratuska teljes mértékben méltó a párttagságra. Ez az én mondanivalóm veleje!

– „Isten nyugosztaljá"-val kezdted, és „éljen soká"-val fejezted be? – kérdezte Razmjotnov.

De az általános kacagás miatt jóformán senki se hallotta szavait.

A felszólalásával határtalanul elégedett Scsukar apó fáradtan leereszkedett a padra, ruhája ujjával megtörölte izzadt, kopasz fejét, és megkérdezte a mellette ülő Antyip Gracstól:

– Alaposan... hogy is csak... lekritizáltam, ugye?

– Menj el komédiásnak, apó – tanácsolta felelet helyett, súgva Antyip.

Scsukar gyanakvóan sandított szomszédjára, de mivel nem vette

észre az Antyip szurokfekete szakállában bujkáló mosolyt, azt kérdezte:

– Aztán mért menjek?

– Annyi pénzed lesz, hogy halomba lapátolhatod, mégpedig nem is közönséges, hanem kubikos lapáttal. Úgy fog az menni neked, mint a karikacsapás! Szórakoztasd az embereket vidám históriáiddal, hazudj mentől többet, mókázz mentől jobban – ennyiből áll az egész, és ez nem holmi piszkos munka, hanem jó pénzkereset!

Scsukar apó észrevehetően felélénkült, és a padban ide-oda fészkelődve elmosolyodott.

– Kedves Antyipuskám! Ne felejtsd el, hogy Scsukar a jég hátán is megél! Annak egy szava se téveszt célt, az okvetlenül fején találja a szeget, nem üt mellé sose, az nem olyan ember! Hát mit gondolsz te?! Ha minden kötél szakad, ha az öregség végképp összeroppant, felcsaphatok komédiásnak is. Én már fiatal koromban is borzasztó bátor voltam az ilyen és effajta fellépésekben, most meg kivált! Nekem ez gyerekjáték!

Az öreg eltűnődve mozgatta fogatlan száját, hallgatott egy darabig, latolgatott valamit magában, majd azt kérdezte:

– És nem hallottad véletlenül, mégis mennyit fizetnek ott a komédiásoknál? Akkordban fizetnek, vagy hogy? Egyszóval milyen fizetés dukál ott kinek-kinek? Mert hisz lapátolni kopejkákat is lehet, de azok semmiképp sem kellenek nekem, ámbátor a fösvénynél a kopejka is pénznek számít.

– A bohóckodás meg a szabadszájúság szerint fizetnek, aszerint, hogy viselkedsz a közönség előtt – súgta cinkosan Antyip. – Mennél szabadszájúbb és rakoncátlanabb leszel, annál több pénz üti a markodat. A komédiások, barátom, egyebet se csinálnak, csak esznek-isznak, meg járnak városról városra, összevissza mindenfelé. Könnyen élnek, mondhatni: úgy, akár a madár.

– Menjünk ki az udvarra, Antyipuska, szívjunk el egy cigarettát – ajánlotta Scsukar, aki egyszeribe elvesztette minden érdeklődését a gyűlés iránt.

A sűrű tömegen üggyel-bajjal keresztülfurakodva kimentek a

tanteremből. A sövény tövében leültek a napmelegítette földre és rágyújtottak.

– Es mondd, Antyipuska, láttál már te valamikor ilyen komédiásokat?

– De még hányat! Amikor Grodno városában a tényleges szolgálatot töltöttem, gyönyörködhettem bennük épp eleget.

– No és milyenek?

– Rendes emberek.

– Jó kövérek?

– Akár a hízott ártányok!

Scsukar felsóhajtott.

– Szóval se télen, se nyáron nem fogy náluk ki az élelem?

– Van azoknak dögivel!

– Hát aztán hová kell menni, hogy hozzájuk szegődjön az ember?

– Biztosan Rosztovba, közelebb nem tanyáznak.

– Az nincs is olyan messzire ... Hogyhogy nem szóltál nékem elébb erről a könnyű keresetről? Lehet, hogy már rég elhelyezkedtem volna abban az állásban! Hisz tudod, hogy én a könnyű munkára, akárha komédiásmunkára is, borzasztóan alkalmas vagyok, mert nehéz munkát nem tudok végezni a mezőgazdaságban a sérvi betegségem miatt. Elvontad a számtól a jó kövér falatot! Életlen kapa vagy te, nem ember! – mondta bosszúsan Scsukar.

– De hát valahogy sose került szóba – mentegetőzött Antyip.

– Rég meg kellett volna okosítanod engem, és akkor már régóta kényelmesen élnék, mint komédiás. És valahányszor hazajönnék szabadságra az öregasszonyhoz – kopp! –, az asztalra tennék egy-egy félliter vodkát néked is a jó tanácsodért! Én jól lennék lakva, te be lennél rúgva – ez volna csak az igazi rend! ... Ej, Antyip, Antyip! Elszalasztottuk ezt a jól kifizetődő bótot! Még máma meg kell beszélnem a dolgot az öregasszonnyal, és akkor lehet, hogy már a télen nekivágok pénzt keresni. Davidov elenged, és egy kis fölös pénz mindig felfér a háznál: szerzek tehénkét, veszek vagy tíz birkát, egy malacot – az lesz csak a valami,

vidámabb lesz az életünk... – ábrándozott nekiveselkedve, fennhangon Scsukar apó, majd Antyip együttérző hallgatásától ösztönözve így folytatta: – Mert a csődöröket, bevallom, nagyon unom már, és a téli szánkázgatás se nekem való. Megrozzantam már, fázok a nagy hidegben, egyszóval odavan az egészségem. Ha egy órát ülök a szánkóban, összefagy a belem a hidegtől. Így aztán könnyen megeshet, hogy bélcsavarodást kapok – ha bévül mindenem összeragad a hidegtől –, vagy pedig ideggyulladást a fenekembe, mint a megboldogult Haritov. Márpedig nékem semmi szükségem sincs erre! Énrám még sok dolog vár, és akkor is elvergődök a kommunizmusig, ha belészakadok!

Antyip unta már, hogy tovább szórakozzék a gyermekien hiszékeny öreggel, és elhatározta: véget vet a tréfálkozásnak.

– Jól meggondold a dolgot, apó, mielőtt elszegődnél komédiásnak...

– Nincs ezen mit meggondolni – jelentette ki öntelten Scsukar apó. – Hát ha ott csak úgy dől a potya pénz, akkor a télre én is ott leszek! Nem olyan nehéz dolog a jó embereket szórakoztatni, és mindenféle dolgokat mesélgetni!

– De megeshet, hogy semmi pénzért se vállalod...

– Hát aztán mért nem? – kérdezte gyanakvóan Scsukar.

– Néha meg is verik azokat a komédiásokat...

– Meg-ve-rik?! Hát ki veri meg őket?

– Az emberek, akik pénzt fizetnek a jegyért.

– És mért verik meg?

– Hát ha a komédiás rosszul mond egy-egy szót, ha nincs ínyére a közönségnek, vagy unalmasnak találják az adomáját, akkor bizony megverik.

– És... hogy is mondjam... alaposan megverik, vagy csak úgy tréfából, hogy ráijesszenek?

– Ugyan, hogy az ördögbe vernék tréfából?! Néha úgy megverik, hogy az előadásról mindjárt kórházba, sőt néha egyenest a temetőbe szállítják szegényt. Hajdanában a szemem láttára leharapták egy cirkuszi komédiás fülét, a hátsó lábát meg sarkával előre csavarták. Úgy indult haza a szerencsétlen ember...

– Állj meg csak! Várj! Hogyhogy a hátsó lábát? Hát négy lába volt, vagy hogy?

– Ott mindenféle van... Szórakoztatás végett ott mindenféléket tartanak. De az imént megbotlott a nyelvem, azt akartam mondani: a bal, az első lábát, egyszóval a bal lábát teljesen kicsavarták, így aztán háttal ment előre, és az ember nem tudta, hogy most milyen irányban is halad. Hogy ordított szegény feje! Az egész város hallatára jajgatott! Úgy sivított, mint egy mozdony, valósággal égnek állt a hajam!

Scsukar sokáig, firtatóan nézett Antyip komoly, sőt – bizonyára a kellemetlen emlékektől – elkomorodó arcára, végül elhitte, hogy Antyip igazat mondott, és méltatlankodva azt kérdezte:

– Hát hol volt a rendőrség, a nyavalya törje ki?! Hát mért nézte el ezt a históriát?

– A rendőrség maga is részt vett a verésben. Én magam láttam, hogy egy rendőr a bal kezében tartotta a fütyölőt, és fütyölt is vele, a jobbal meg nagyokat ütött a komédiás nyakára.

– Ez talán így volt a cár alatt, Antyipuska, de a szovjethatalom alatt a rendőrségnek nem szabad verekednie.

– A közönséges állampolgárokat persze nem bántja a rendőrség, de a komédiásokat azért csak meg-megveri – ezt szabad neki. Így szokás ez emberemlékezet óta, ezen már nem lehet segíteni.

Scsukar apó gyanakvóan összehunyorította szemét.

– Hazudsz, te ördögadta Gracs! Úgyhogy én egyáltalán nem hiszek neked... No hát honnét tudod, hogy még most is el-eldöngetik a komédiásokat? Harminc év óta nem jártál a városban, ki se dugod az órod a faluból, hát akkor hogy tudhatnál mindent?

– Csakhogy egy édesunokatestvérem Novocserkasszkban lakik, ő levélben tájékoztatni szokott a városi életről – állította Antyip.

– Hát hogyha az unokatestvéred írja... – Scsukar apó újból megingott, mélyet sóhajtott, arca meg elsötétült. – Lám, micsoda bökkenő, Antyipuska... kiderül, hogy kockázatos dolog komédiásnak lenni... És ha csakugyan gyilkosságra vetemedik ott a

nép, hát akkor én nem kérek belőle. Ott egye meg a fene az ilyen vidám életet!

– Minden esetre figyelmeztettelek. Előbb beszéld meg a dolgot a feleségeddel, és csak azután állj be komédiásnak.

– A feleségemnek ehhez semmi köze – felelte szárazon Scsukat apó. – Hisz ha történik valami, akkor nem az ő oldalát domöckolik meg. Hát minek beszéljem meg vele?

– Akkor határozz te magad. – Antyip felállt a földről, és eltaposta a cigarettát.

– Nekem ugyan nem sürgős a dolog, a tél még messzi van, és hát, bevallom, sajnálom itthagyni a csődöröket is, meg aztán az öregasszonynak is unalmas lesz egyedül... Nem, Antyipuska! Úgy sejtem, meglesznek azok a komédiások énnélkülem is. Vigye el az ördög azt a könnyű keresetet! És ha komolyan meggondoljuk, nem is olyan könnyű az. És ha mindennap összevissza csépelik az embert avval, ami épp a kezük ügyébe akad, a rendőrök meg ahelyett, hogy megvédenék, még maguk is az öklüket próbálgatják rajta, akkor köszönöm alássan! Ezt a tésztát csak egye meg más! Engem kicsi korom óta folyton csak bántottak! A libák is, a bikák is, a kutyák is, és mi minden nem történt már énvelem?! Már odáig is fajult a dolog, hogy egy kisgyermeket csempésztek be hozzám. Hát olyan kellemes dolog ez teszerinted? Hogy engem komédiás-sorban agyonverjenek vénségemre, vagy fonákjára csavarják valamék testi tagomat?! Köszönöm alássan! Nem kérek belőle, és kész! Menjünk vissza inkább a gyűlésre, Antyipuska, ott vidámabb, biztonságosabb a helyzet, a komédiások meg törődjenek csak magukkal. Úgy látszik, azok az ördögadták mind fiatalok, egészségesek. Azokat agyba-főbe ütik-verik, és mégis biztosan attól híznak meg. De én már öreg vagyok. Hiába vannak bőviben az élelemnek, ha engem egyszer-kétszer elpáholnak, én visszaadom lelkemet a teremtőnek. Így hát mi az ördögnek kell nékem az a kövér falat? Azok a bolondok, akik szegény komédiásokat ütik-verik, úgyis egykettőre kiveszik a számból. Nem akarok komédiás lenni, és többet ne is csalogass oda engem, te fekete ördög, s ne is keseríts el végképp és jóvátehetetlenül!

Lám, ahogy te – csak úgy kutyafuttában – elmondtad, hogy harapta le egy komédiás fülét valami bolond, hogy tekerték ki a lábát, hogy ütötték-verték, nekem máris úgy fáj a fülem, hasgatódik a lábom, sajog minden csontom, mintha engem magamat vertek volna meg, mintha az én fülemet harapdálták volna, engem rángicáltak volna ide-oda, ahogy nekik jólesik... Én, ha ilyen vadállati históriákat hallok, borzasztó ideges leszek – mintha légnyomás ért volna. Úgyhogy az isten szerelmére kérlek, egyelőre csak egyedül menj vissza a gyűlésre, én meg pihenek egy kicsit, lecsillapítom magam, rendbe hozom az idegeimet, és akkor majd bemegyek, hogy Dubcovot is visszavágjam. De most nem tudok felszólalni, Antyipuska: végig-végig lúdbőrözik a hátam, a térgyem meg reszket, valami reszketés nem engedi, hogy keményen a talpomra álljak, a nyavalya törje ki...

Scsukar hozzáfogott, hogy új cigarettát sodorjon. És valóban reszketett a keze, a kis vályúvá csavart újságpapír-darabból kihullt a darabosra vágott szűzdohány, és apó arca sírósan összeráncolódott. Antyip tettetett szánalommal nézett az öregre.

– Nem tudtam, apó, hogy ilyen érzékeny lelkű vagy, mert különben nem beszéltem volna neked a komédiások keserves sorsáról... Nem, apó, nem vagy te komédiásnak való! Ülj csak a kemencén, és ne hajhászd a könnyű keresetet! Az se volna helyénvaló, hogy hosszú időre egyedül hagyd a feleségedet, tekintettel kell lenni az öregségére...

– Akkor lesz csak nagy az öröme, ha megmondom neki: őmiatta mondtam le arról, hogy felcsapjak komédiásnak! Nem lesz se vége, se hossza a hálálkodásnak!

Scsukar apó a fejét megcsóválva, gyengéden mosolygott, előre élvezte azt az örömet, amelyet ő maga is érez, és a feleségének is okoz majd, ha közli vele ezt az oly kedves újságot. De már-már kitört a feje fölött a vihar...

Az öreg nem tudta, hogy hű barátja, Makar Nagulnov, egy félórával ezelőtt Scsukar feleségéhez szalajtott egy legényt azzal a szigorú utasítással, hogy azonnal jöjjön az iskolába, és akármilyen ürüggyel, de vigye haza az öreget.

– Farkast emlegettél, kert alatt kullog! – mondta most már leplezetlenül mosolyogva és elégedetten krákogva Antyip Gracs.

Scsukar apó felkapta a fejét. Mintha vizes szivaccsal letörölték volna arcáról az üdvözült mosolyt! Az öregasszony parancsnoki szigorúsággal telve, zordan, eltökélten egyenest feléje tartott.

– A nyavalya törje ki... – suttogta zavartan Scsukar apó. – Hát hogy kerül ide ez az átkozott? Az imént még betegen feküdt, a fejét se tudta felemelni, most meg – nesze neked! – magamagától a nyakamra jön! De mi a fenének hozza ide az ördög?

– Gyerünk haza, öreg! – parancsolta hites urának ellentmondást nem tűrő hangon az öregasszony.

Scsukar apó a földön ülve, szinte megbabonázva, úgy nézett rá alulról felfelé, akár a nyúl az óriáskígyóra.

– Még nincs vége a gyűlésnek, kedvesem, és nekem még fel kell szólalnom. A községi előjáróság könyörögve kért, hogy szólaljak fel – mondta végül halkan Scsukar, és mindjárt csuklott egyet.

– Meglesznek nélküled is. Gyerünk! Dolgod van otthon.

Az öregasszony majdnem egy fejjel magasabb és kétszerte súlyosabb volt a férjénél. Parancsolóan megfogta az öreg kezét, és egyetlen mozdulattal könnyedén talpra állította. Scsukar apó magához tért, és dühösen dobbantott egyet.

– Azért se megyek! Semmi jogod sincs ahhoz, hogy megfossz a szavazati jogomtól! Nem a régi világban élünk!

Az öregasszony egy szót se szólt többet, sarkon fordult és nagy léptekkel hazafelé indult, Scsukar apó meg, akit magával vonszolt, néha kapálózva, mellette tipegett. Egész ábrázata némán is arról tanúskodott, hogy vakon engedelmeskedik a sorsnak.

Antyip Gracs utána nézett, és hangtalanul elnevette magát. De amikor már felfelé ment a tornác lépcsőjén, azt gondolta: „De ha, ne adj isten, meghal az öreg, unalmas lesz nélküle a falu!"

Mihelyt Scsukar apó kitette a lábát az iskolából, egészen más jelleget öltött a gyűlés: egymás után hangzottak el a Dubcov jelölését megvitató kolhoztagok tárgyilagos felszólalásai, anélkül, hogy hirtelen ki-kirobbanó nevetés szakította volna félbe őket, miután pedig a jelenlevők nagy meglepetésére szólásra emelkedett Ippolit Salij, a kovács, a gyűlésen – most első ízben – néhány percre mintegy vihar előtti csend támadt...

Már tüzetesen megtárgyalták azoknak a jelölését, akik belépési nyilatkozatot adtak be; nyílt szavazással, egyhangúan már mindhármukat felvették tagjelöltnek hat hónapi próbaidőre, amikor szót kért az öreg Salij. Felemelkedett egy közvetlenül az ablaknál álló padból, széles hátát az ablaktoknak támasztotta, és azt kérdezte:

– Fel szabad tennem egy kérdést Jakov Lukicsnak, a gazdasági vezetőnknek?

– Tégy csak fel akár kettőt is – engedte meg vidáman Makar Nagulnov, aki egy csapásra megsejdített valamit.

Jakov Lukics kelletlenül Salij felé fordult. Arcára feszülten várakozó kifejezés merevült.

– Lám vannak, akik belépnek a pártba, nem mellette, hanem benne magában akarnak élni, hogy osztozzanak vele bánatban-örömben egyaránt – kezdte Salij, és kidülledő fekete szemével merően nézett Jakov Lukicsra. – Hát te mért nem jelentkezel a pártba, Lukics? Nagyon komolyan meg akarom kérdezni tőled: mért húzódol félre? Vagy te egyáltalán nem törődöl avval, hogy a párt úgy vergődik, akár a hal a jég közt, ahogy a jobb élet felé húz bennünket? Te mit csinálsz? A parázs munka elől a hűvösre iparkodol, és ott tétlenül várod, hogy megszerezzék neked, megrágják és a szádba tegyék a betévő falatot, vagy mi? Hát ez ennek a sorja? Nagyon furcsa ez a viselkedés, és nagyon is szemébe tűnik a népnek... Az egész falunak szemet szúr, ha tudni akarod!

– Én magam keresem meg a betévő falatomat, és még sose kértem tőled kenyeret – vágott vissza élénken Osztrovnov.

Ám Salij egy parancsoló kézmozdulatot tett, mintha el akarná hessegetni ezt a gyatra érvet, és azt mondta:

– A mindennapi kenyerét különféleképpen megszerezheti az ember: ha átveted a tarisznyát a válladon, és elindulsz koldulni – akkor se halsz éhen. De nem erről beszélek én, és ne tekergőzz ide-oda, akár a sikló a villa alatt, hisz jól tudod te, miről van szó! Azelőtt, az egyéni világban, égett a munka a kezed alatt, nem szalasztottál el semmit, farkasmohósággal estél neki minden dolognak, csak hogy még többet összeharácsolj valahogy egy-két kopejkával, most meg tessék-lássék, szinte csak szemfényvesztésből dolgozol ... De most nem erről van szó, még nem jött el az ideje, hogy számot adj a világ előtt a te könnyű munkádról meg a görbe életedről, ha majd eljön az ideje, akkor számot adsz róla! De most azt mondd meg: mért nem jelentkezel a pártba?!

– Nem vagyok eléggé képzett ahhoz, hogy párttag lehessek – felelte halkan Osztrovnov, de olyan halkan, hogy a mellette ülőkön kívül senki se hallotta a teremben, mit mond.

– Hangosabban beszélj! – kiáltotta követelően valaki hátulról.

– Nem lehet hallani, mit motyogsz ott az orrod alá! Ismételd meg, amit mondtál!

Jakov Lukics sokáig hallgatott, mintha nem hallotta volna ezt a hozzá intézett kérést.

A beállott, várakozással teli csendben hallani lehetett, ahogy száz hangon, de mind egyszerre kuruttyolnak a békák a sötét és álmos patakban, ahogy valahol messze, bizonyára a kertek alatt álló ócska szélmalmon búsan kuvikol egy halálmadár, az ablakok alatt, a zöld akáccserje körül recsegnek az éjjeli, csonttollú madarak.

Osztrovnovnak kínos lett volna tovább hallgatnia, így hát jóval hangosabban megismételte:

– Nem vagyok eléggé képzett a párttagsághoz.

– Gazdasági vezetőnek képzett vagy, párttagnak nem? – kérdezte ismét Salij.

– Az gazdaság, ez meg politika. Ha te nem is igazodsz el benne, mi a különbség a kettő közt, én eligazodok – mondta most már tisztán, ércesen a meglepetéséből magához tért Jakov Lukics.

Ám Salij csak nem nyugodott.

– A mi kommunistáink egyformán foglalkoznak a gazdasággal is, a politikával is – és lám csak, milyen fura dolog! –, egészen jól sikerül nekik! Mintha nem is volna akadálya egyik a másiknak. Te csak köntörfalazol, Lukics, nem pedig beszélsz... Az igazságot akarod megkerülni, azért köntörfalazol!

– Nekem nincs mért köntörfalazni! – felelte tompán Osztrovnov.

– De igenis, köntörfalazol! Valamilyen titkos gondolataid miatt nem akarsz jelentkezni a pártba... Ha pedig bakot lőttem, akkor javíts ki, igazíts helyre!

A gyűlés már több mint négy órája tartott. Az iskolában az esti hűvösség ellenére is tűrhetetlenül fülledt volt a levegő. A folyosón meg a tanteremben homályosan világított néhány asztali lámpa, de azok mintha még csak fokozták volna a fülledtséget. Am az izzadságban fürdő emberek csak ültek mozdulatlanul, némán, feszülten figyelték az öreg kovács meg Osztrovnov között váratlanul kirobbanó szócsatát, és érezték, hogy mindezek mögött valami csak félig sejtetett, súlyos és sötét titok lappang...

– Ugyan, hát miféle titkos gondolataim vannak nekem? Ha te mindenen keresztüllátsz a világon, akkor te mondd meg! – ajánlotta Osztrovnov, aki visszanyerte már-már elveszített nyugalmát, és most már védekezésből támadásba ment át.

– Csak te magad beszélj magadról, Lukics. Ugyan mért és minek beszéljek tehelyetted én?!

– Nekem nincs mit beszélnem veled!

– Ne is velem, hanem az emberekkel... a néppel beszélj!

– Rajtad kívül senki se kérdez tőlem semmit.

– Elég vagyok én ahhoz egymagam is. Egyszóval nem akarsz beszélni? No, nem baj, várunk egy kicsit, ha nem máma, akkor holnap úgyis fogsz beszélni!

– Ugyan, mért akaszkodtál rám, Ippolit? Mért nem lépsz be

a pártba te magad? Magadról beszélj, engem meg ne gyóntatgass, nem vagy te pópa!

– Hát ki mondta azt neked, hogy nem lépek be a pártba? – kérdezte változatlan testtartásban, a szavakat lassan, hangsúlyozottan elnyújtva Salij.

– Nem vagy párttag, tehát nem is lépsz be.

Ekkor Salij krákogott egyett, vállával ellökte magát az ablaktól – a falubeliek egy emberként utat engedtek neki –, és kacsázva, ráérősen az elnökség asztala felé indult.

– Korábban nem léptem be – mondta menet közben –, de most belépek. Ha te nem lépsz be, Jakov Lukics, akkor nekem kell belépnem. De ha máma belépési nyilakozatot adtál volna be, akkor én tartózkodtam volna ettől. Nem egy pártban van nekünk a helyünk! Különböző pártokhoz tartozó emberek vagyunk mi!...

Osztrovnov nem felelt, valahogy határozatlanul mosolygott, Salij meg odament az asztalhoz – pillantása találkozott Davidov elismerő, ragyogó tekintetével –, és a nyolcadívnyi, régi, megsárgult papírlapra úgy-ahogy rákörmölt nyilatkozatot átnyújtva, azt mondta:

– Csak hát nincsenek jótállóim. Valahogy ki kell evickélni ebből a helyzetből... Melyikőtök kezeskedik értem, fiúk? Írjátok meg már!

Ám Davidov gyors, lendületes kézvonással már írta is az ajánlást. Azután Nagulnov vette át tőle a tollat.

Ippolit Salijt is egyhangúlag felvették párttagjelöltnek. A Gremjacsij Log-i pártsejt kommunistái a helyükről felállva tapsolni kezdtek neki, majd példájukra felálltak a gyűlés résztvevői is valamennyien, és esetlenül, ritkásan, hangosan tapsoltak agyondolgozott, kérges tenyerükkel.

Salij csak állt, és meghatottan pislogott. Nedves szemével szinte újnak látta a falubeliek régóta ismerős arcát, ahogy végignézett rajtuk. Ám amikor Razmjotnov azt súgta a fülébe: „Szólj már egynéhány megható szót az embereknek, Ippolit bácsi!" – az öreg makacsul megcsóválta a fejét:

– Semmi értelme sincs beszélni itt a levegőbe! Meg aztán nincsenek is az én tarsolyomban ilyen szavak ... Látod, hogy tapsolnak?! Tehát az én felesleges szavaim nélkül is értenek mindent.

De a legmeglepőbb változás ezekben a percekben nem valamelyik újonnan felvett párttagnak, hanem magának Nagulnovnak, a pártsejt titkárának külsején ment végbe. Davidov még sohase látta ilyennek: Makar leplezetlen, széles mosollyal mosolygott. Amikor teljes magasságában felegyenesedett az asztalnál, egy kissé idegesen megigazgatta gimnasztyorkáját, minden cél nélkül megérintette derékszíjának csatját, hol egyik, hol másik lábára állt, és ami a legfőbb, sűrű, apró fogait kivillantva – mosolygott. Máskor keményen összeszorított szájának szöglete meg-megremegett, és váratlanul valami gyermekien megható mosolyra húzódott szét, és ez olyan szokatlanul hatott Makar aszketikusan szigorú arcán, hogy Usztyin Rikalin nem bírta megállni, és a legnagyobb meglepetéssel felkiáltott:

– Odanézzetek, jó emberek! Mintha mosolyogna a mi Makarunk! Életemben először látok ilyen furcsa dolgot! ...

– Lám csak, akadt valaki, aki észrevette! – felelte leplezetlenül mosolyogva Nagulnov. – Mért is ne mosolyognék? Kellemesen érzem magam, hát mosolygok. Nem kerül pénzbe. Ki tiltja meg? Kedves polgártársak, falubeliek, a nyilvános taggyűlést ezennel berekesztem. Az egész napirendet kimerítettük.

Valahogy még jobban összeszedte magát, kiegyenesítette amúgy is egyenes vállát, előlépett az asztal mögül, és ércesen csengő hangon azt mondta:

– Mint a sejt titkára, kérem a mi nagy kommunista pártunkba felvett kedves elvtársainkat, jöjjenek ide hozzám. Szerencsét akarok kívánni nekik ehhez a nagy megtiszteltetéshez! – Aztán összeszorította száját, megint a régi Makar lett, és halkan, de parancsolóan, mintha vezényelne, csak úgy odavetette: – Hozzám!

Elsőnek Kondrat Majdannyikov ment oda. A hátul ülők látták, hogy a verejtéktől nedves inge a lapockájától a derekáig szorosan a hátára tapadt. „Mintha lekaszált volna egy gyeszjatyinát, szegénykém!" – motyogta részvéttel egy öregasszony, valaki

más meg halkan elnevette magát: „Derékul megizzasztották ezt a Kondratot!"

Nagulnov fejét lehajtva a maga hosszú – az izgalomtól megnedvesedett – markába vette Kondrat egyenesen előrenyújtott kezét, teljes erejéből megszorította, és egy kissé remegő hangon, ünnepélyesen azt mondta:

– Elvtársam! Cimborám! Gratulálok! Mi, kommunisták, reméljük, mindnyájan reméljük, hogy példás bolsevik leszel. De hát ez veled nem is történhet másképp!

Amikor pedig medve módra cammogva, utolsónak odament Ippolit Salij, és tartózkodóan, az általános figyelemtől zavartan messziről előrenyújtotta a munkában szétnyomult óriási fekete kezét, Nagulnov feléje lépett egyet, és keményen megölelte az öreg kovács széles, görnyedt vállát.

– No, Ippolit bácsi, ez derékul sikerült! Teljes szívemből gratulálok! És a többi fiú, a többi kommunista is gratulál. Élj erőben-egészségben, és kalapálj a pörölyöddel száz esztendeig a szovjethatalom és a mi kolhozunk javára. Élj sokáig, öreg... csak ezt mondhatom! A te hosszú életedből csakis kellemesség származik az embereknek, semmi más – ezt határozottan mondom neked!

A négy új tagjelölt esetlenül szorongva, ide-oda lökődve kezet fogott a többi kommunistával, valamennyivel, és a nép hangos beszélgetés közepette már a kijárat felé tolongott, de ekkor Davidov elkiáltotta magát:

– Egy pillanatra, polgártársaim! Engedjétek meg, hogy néhány szót szóljak.

– Ki vele, elnök, csak mentől rövidebben, mert már teljesen megfulladunk! Olyan fülledt meleg van itt, akár a jó fürdőben! – figyelmeztette nevetve valaki a tömegből.

A kolhoztagok megint leültek, ki-ki elfoglalta előbbi helyét. Néhány percig fojtott zsibongás uralkodott az iskolában, aztán teljes csend lett.

– Polgártársaim, kolhozparasztok, és különösen ti, kolhozparasztasszonyok! Ma kolhozunk minden tagja egytől egyig össze-

gyűlt, ami még sose fordult elő... – kezdte Davidov, de ekkor félbeszakította Gyemka Usakov:

– Úgy kezded, Davidov – kiáltotta be a folyosóról –, mint Scsukar apó! Az azt mondta: „Kedves polgártársak és öregasszonyok!" – és te is valahogy így: ugyanannál a kályhánál kezded a táncot.

– Ő meg Scsukar egymástól tanulnak: Scsukar lépten-nyomon Davidov szavajárását szúrja közbe: „Ez tény!", Davidov meg nemsoká azt fogja mondani: „Kedves polgártársak és drága öregasszonyok!" – tette hozzá az öreg Obnyizov.

És ekkor olyan nagyon kedélyes, de mennydörgő hahota robbant az iskolában, hogy a lámpákban ide-oda libegtek a lángnyelvek, sőt egy lámpa el is aludt. Foghíjas száját széles tenyerével szokása szerint eltakarva nevetett Davidov is. Csak Nagulnov kiáltotta felháborodva:

– Micsoda dolog ez? Hát semmi komolyság sincs ezen a gyűlésen?! Hová tettétek a komolyságot? Vagy az izzadtsággal együtt az is kiment belőletek?!

Ám ezzel a felkiáltásával mintha csak olajat öntött volna a tűzre: új erővel kirobbant a kacagás, és végighömpölygött a tantermen, sőt a folyosón is.

Makar reménytelenül legyintett, és unott arccal az ablak felé fordult.

De nem olyan könnyű volt közömbösséget tettetnie; ez abból is látszott, hogy pofacsontja alatt ide-oda hullámzott kemény arcizma, és meg-megrándult bal szemöldöke!

Egy perc múlva azonban, amikor teljes csend lett, úgy felugrott a székről, mintha darázs csípte volna meg: a hátulsó sorokból megint felharsant Scsukar apó recsegő hangja:

– De kérdem én tőletek, kedves polgártársak és öregasszonyok, mért szólítottalak így benneteket?

Az öreg még be sem fejezhette a mondatot, ismét olyan hahota dördült, akár egy ágyúlövés, és kialudt újabb két lámpa. A félhomályban valaki véletlenül eltört egy lámpaüveget, és csúnyán elkáromkodta magát; egy asszony megrovóan mondta:

– Ejnye te, üss a szádra! Örülsz, hogy setét van, senki se lát, azért káromkodsz így, te bolond?!

A nevetés lassanként elcsitult, és a félhomályban újból hallani lehetett Scsukar apó recsegő, méltatlankodó hangját:

– Egy bolond káromkodik a setétben a vakvilágba, a többi meg nevet, ki tudja, min... Valóságos komédia ez az élet! Inkább ne is járjon gyűlésre az ember! Mingyán megmagyarázom, mi okból szólítottalak így benneteket: „Kedves polgártársak és öregasszonyok!" Hát abból az okból, hogy az öregasszonyok megbízható, derék népség. Bármelyik öregasszony olyan, akár az Állami Bank, nincs benne semmi szélhámosság, semmi csalafintaság. Nem kell attól tartanom, hogy ebben a hajlott koromban valami disznóságot követnek el ellenem; de a menyecskékre meg a jányokra egyáltalán rá se tudok nézni! És mért, kérdem tőletek? Azért nem, mert hát nem valami tiszteletre méltó öregasszony csempészett be hozzám kisgyermeket, hisz ez nem is öregasszonyoknak való, kemény dió volna az nekik, és még a legszilajabb öregasszony se szülhet kisgyermeket istennek erre a szép világára! De lám, valamék fiatal nőszemély olyan jóságos volt hozzám, hogy önkényesen apává avatott! Hát ezért gyűlölök én minden különféle és ehhez hasonló fiatal szoknyást, és még félszemmel se kívánok ránézni egyre se az után, ami történt! Ha véletlenül rápillantok egy-egy szép menyecskére, olyan rosszul leszek, mintha berúgtam volna. Idáig juttattak engem azok az átkozottak!... Hát a kisgyermekkel való história után hogy szólíthatnám őket úgy, hogy „drága kis menyecskék és szeplőtelen szüzek" – és hogy vihetnék tálcán nékik minden efféle kedvességet?! Ugyan már, a világért se!

Nagulnov nem bírta megállni, és szemöldökét magasra rántva, csodálkozva kérdezte:

– Hát te hogy kerülsz ide, apó? Hiszen hazavitt a feleséged, hát hogyhogy megint itt termettél?

– No és ha hazavitt?! – felelte pökhendien Scsukar. – Mi közöd hozzá? Ez a mi dolgunk, családi és nem párt-ügy. Érted?

– Egyáltalán nem értem. Ha egyszer hazavitt, akkor biztosan megvolt rá az oka, és neked most otthon kellene lenned.

– De mégis itt vagyok, ragyogok, Makaruska! És senkinek se tartozok számadással, se neked, se a saját feleségemnek, az ántikrisztusotokat! Hagyjatok már békében, az isten szerelmére!

– De mégis, hogy sikerült megszöknöd hazulról, apóka? – kérdezte a nevetést teljes erejével visszafojtva Davidov.

Az utóbbi időben sehogyan se tudta megőrizni a hozzáillő komolyságot Scsukar jelenlétében, mosoly nélkül még rá se tudott tekinteni, és most a szemét összehunyorítva, a száját meg tenyerével előre eltakarva várta a választ. Nemhiába mondta neki leplezetlen bosszúsággal Nagulnov, amikor egyszer négyszemközt maradtak: „Mi lelt téged, Szemjon? Olyan kuncogós lettél, akár egy kislány, akit csikolnak, és egyáltalán nem olyan vagy, mint egy férfiember!"

Scsukar Davidov kérdésétől fellelkesülve előreiramlott, és a padok közén szorongó falubelieket könyökével ádázul taszigálva, teljes erejéből az elnökség asztala felé furakodott.

– Apó! – kiáltott rá Nagulnov. – Ej, hát mért mászol az emberek fejére?! Beszélj onnan, a helyedről, azt megengedjük, de mentől rövidebben!

Scsukar apó megállt feleúton, és lobbanékonyan azt kiáltotta válaszul:

– Tanítgasd az öreganyádat, hogy honnét beszéljen, mert én tudom, hogy hol a helyem! Te, Makaruska, mindig felmászol az emelvényre, vagy az elnökségből beszélsz, onnét kiabálsz mindenféle zagyvaságokat, hát mért éppen én beszéljek valami setét, hátsó zugból a jó emberekhez?! Onnét egyetlenegy arcot se látok, csak csupa tarkót, hátat meg más egyebet, amivel a padra ülnek a jó emberek. Hát teszerinted kikhez beszéljek, és kiket szólítsak meg? A tarkókat, a hátakat meg más efféléket? Gyere te ide, hátra, mondd el te itt a beszédeidet, de én a szemökbe akarok nézni az embereknek, amikor beszélek! Világos? No hát akkor hallgass egy kicsit, és ne zökkents ki a kerékvágásból. Mert mostanában rászoktál, hogy időnap előtt kizökkents. Alig nyitom

ki a számat, te máris úgy eregeted felém a mindenféle közbeiktásokat, mintha parittyával lövődöznél. Nem, pajtás, így nem leszünk jóba! Láttál már olyat az életben valaha, Makaruska, hogy egy fehércseléd sürgős szükség miatt elszakítson egy férfiembert a dolgától? – kérdezte immár az asztal előtt állva és félszemét merően Makarra szegezve Scsukar. – Felelj nékem igaz lelkedre!

– Ritkán, de előfordult: mondjuk, ha tűz ütött ki, vagy valami más baj esett. Csak ne nyújtsd el a gyűlést, öreg, hagyd, hogy Davidov elmondja, amit akar, a gyűlés után meg majd eljössz hozzám, és beszélgethetünk akár hajnalig is.

Nagulnov, a hajlíthatatlan Nagulnov, szemmel láthatóan engedményeket tett, csak hogy lekenyerezze Scsukar apót, és ne adjon lehetőséget, hogy feleslegesen feltartsa az egybegyűlteket, de váratlan hatást ért el: Scsukar apó elpityeredett, és őszinte könnyeket sírva, szemét a ruhája ujjával törölgetve így szólt:

– Nekem édesmindegy, nálad töltöm-e az éccakát, vagy a csődörök mellett, csak az biztos, hogy máma sehogy se tehetem be a lábam a házamba, mert olyan égiháborúval vár az öregasszony, hogy menten kinyútom a bocskort, már a küszöbön, az ördög vigye el; ez bizony nagyon könnyen megeshet!

Scsukar apó Davidov felé fordította arcát, amely olyan ráncos volt, akár a sült alma, és hirtelen megérzékenyedett hangon így folytatta:

– Lám, azt kérded, kedves Szjomuskám, hogy lehet az, hogy otthon voltam, aztán mégis eltűntem hazulról. Hát azt hiszed, hogy olyan könnyű dolog az? Most mindjárt, minden húzás-halogatás nélkül el kell mondani egyet-mást a gyűlésnek, az én veszedelmes öregasszonyomról, és meg kell nyernem a nép együttérzését, mert ha nem nyerem meg azt az együttérzést, akkor feküdj le, Scsukar, az anyaföldre, és vigyen el a fene, dögölj meg – isten hírivel! Lám, milyen furán alakul az én siralmas életem!... Szóval, egy órával ezelőtt, ahogy Antyipuska Graccsal ott ülök az udvaron, ahogy cigarettázgatunk egy kicsit, beszélgetünk a komédiásokról meg a mi mindennapi életünkről, odajön az az

átkozott, megfogja a kezemet, és húz maga után, akár egy jól zabolt ló a fogaival felfelé fordított boronát. Könnyen húz, még csak nem is nyög, nem is jajgat úgy, mintha erőlködne, pedig én mind a két lábomat nekiszegtem a földnek és minden erőmmel ellenkeztem.

Hát ha tudni akarjátok, az én öregasszonyommal akár szántani vagy megrakott szekeret húzatni is lehet, engem meg oda cipel, ahová akar, az neki meg se kottyan, olyan erős az átkozott! Borzasztó erős, akár egy igásló, isten az atyám, nem hazudok! Mert hogyha valaki ösmeri, akkor én apróra ösmerem, mekkora erő van benne, hisz a hátamon próbáltam ...

Hát húz, vonszol maga után, mit tehetek ellene?! Az erősebb győz. Sietek utána, és azt kérdezem: „Ugyan mért ráncigálsz el engem a gyűlésről, akár az újszülött gyermeket az anyja melléről? Hisz ott még nagy munka vár rám!" Erre azt mondja: „Menjünk, öreg, az egyik ablak védőtáblája kiszakadt a sarkából, igazítsd vissza rendje-módja szerint, mert különben, ne adj isten, szél támad az éccaka, és betöri az ablakot." No, mit szóltok ehhez a tréfához? Gondoltam magamban, ez elég egynek! „Ugyan már – mondtam neki –, hát holnap is nap lesz, akkor is visszaigazíthatom azt az ablakot! Biztosan meghibbantál, te vén káposztatorzsa!" Erre azt mondja: „Beteg vagyok, és unalmas egyedül feküdnöm ott nyavalyásan, nem halsz bele, ha ott ülsz mellettem egy kicsit." No tessék, ez kettő! Azt felelem neki erre: „Hídd ide valamék öregasszonyt, üljön itt melletted, amíg én visszamegyek a gyűlésre, és visszavágom Agafon Dubcovot is." Erre azt mondja: „Csak teveled akarok osztozkodni az unatkozásban, és nincs nekem szükségem semmilyen öregasszonyra sem." Nesze neked, ez három! Vagyis három pimaszságot kaptam válaszul!

Hát el lehet viselni önként, hogy ennyire csúfot űzzenek valakiből, vagy mingyán ekavuálni kell magát az embernek ilyen feneketlen disznóság láttán? Hát én így is tettem, vagyis önkényesen ekavuáltam magam. Mihelyt hazaértünk, én gondolkozás nélkül kisirültem a pitarba, onnét meg a tornácra, gyorsan beakasz-

tottam az ajtó láncát, aztán loholtam ide, az iskolába! A mi házunknak kicsi, keskeny ablakai vannak, az én feleségem meg – hisz tudjátok – testes asszony, valóságos hústorony. Ő aztán nem búvik ki az ablakon, benne reked, akár a hízó disznó a lyukas sövényben, ezt én kipróbáltam: benne rekedt bizony, nem is egyszer! Lám, most otthon ül-üldögél a kiskedves, akár az ördög hajdanában, még a forradalom előtt, a lavorban, és nem tud kijönni a házból! Akinek kedve van hozzá, csak menjen, szabadítsa ki a fogságából, de én semmiképp se kerülhetek a szeme elé, és két napra elmegyek valakihez idéglenes lakónak, amíg le nem hűl egy kicsit az én öreg oldalbordám, amíg le nem lohad a haragja ellenem. Nem vagyok bolond, hogy kockára tegyem a sorsomat, és semmi szükségem sincs az ilyen és efféle égiháborúkra. Hirtelen mérgében még átküld a másvilágra, és akkor aztán mi lesz? Aztán az ügyész azt írja majd, hogy a Sipka-szorosban minden csendes – és evvel vége lesz az egésznek! Nem, köszönöm alássan, ezt a tésztát egyétek meg magatok! Okos ember ezt minden magyarázat nélkül is megérti, a bolondnak meg hiába magyarázod, az úgyis a koporsájáig bolond marad.

– Befejezted, apó? – kérdezte nyugodtan Razmjotnov.

– Nem olyan szívesen fejezi be az ember tiköztetek. Arról lekéstem, hogy Agafont visszavágjam, csak felvettétek a mi pártunkba, de tán jobb is lesz így, sőt egyet is értek veletek. Az öregasszonyról már mindent elmondtam, amit kellett, és látom a szemeteken, hogy együtt éreztek vélem mind, akik ott ültök az elnökségben. Több meg nem is kell nekem! A magam gyönyörűségére beszéltem nektek, mert hát mért mindig csak a csődörökkel beszélgessek, jól mondom?! Hisz tinéktek, ha csak egészen kevéssel is, de mégiscsak több eszetek van, mint az én csődöreimnek...

– Ülj le, öreg – parancsolt rá Nagulnov –, mert különben megint nagyon belemelegedsz a beszédbe!

Scsukar a jelenlevők várakozása ellenére szótlanul a helyére indult, nem bocsátkozott vitába, mint máskor, viszont olyan szokatlan önelégültséggel mosolygott, és olyan diadalmasan villog-

tatta félszemét, hogy mindenkinek kétségtelenül és világosan látnia kellett: ő nem legyőzöttként, hanem győztesként távozik. Barátságos mosolyokkal kísérték. Hiszen mégiscsak meleg érzéssel viseltettek iránta a Gremjacsij Log-iak.

Csak Agafon Dubcov nem mulasztotta el, hogy elrontsa apó boldog hangulatát.

Amikor Scsukar méltóságteljesen elhaladt mellette, Agafon, ragyás arcát elfintorítva, baljósan azt súgta:

– No, te aztán jól megjártad, öreg... Vegyünk búcsút egymástól!

Scsukar úgy állt, mintha földbe gyökerezett volna a lába, egy ideig szótlanul mósztatott, aztán összeszedte magát, és remegő hangon azt kérdezte:

– Hogyhogy... mért vegyünk búcsút egymástól?

– Hát azért, mert már nem sokáig élsz isten szép világán. Két pillantás, négy sóhajtás – ennyi már az egész életed! Egy kopaszra nyírt jány még be se fonhatja a haját – téged máris deszkával takarnak be...

– Hát... hogy lehet ez, Agafonyka?

– Nagyon egyszerűen! Meg akarnak ölni.

– Kik? – kérdezte Scsukar; alig tudta kiszorítani magából a szót.

– Nem titok, hogy kicsoda: Kondrat Majdannyikov meg a felesége! Kondrat már hazaküldte az asszonyt a fejszéért.

Scsukar apó lába aprókat remegett, erejefogyottan ült le a szolgálatkészen arrább húzódó Dubcov mellé, és zavartan azt kérdezte:

– Ugyan mért jutott eszébe, hogy engem eleméssze?

– Hát még mindig nem tanáltad ki?

– Csak nem azért, mert visszavágtam?

– De igen! A kritikáért mindig megölik az embert, kit fejszével, kit puskával pusztítanak el. Neked hogy tetszik jobban: golyótól vagy fejszétől halni meg?!

– Hogy tetszik?! Jókat kérdezel! Hát ugyan kinek tetszik az efféle história?! – kiáltotta felháborodva Scsukar apó. – Inkább

azt mondd meg: mit csináljak most? Hogy tudom megvédeni magam ettől a bolondtól?

– Jelenteni kell az előjáróságnak, amíg ép vagy, ennyi az egész.

– Ez biztos – helyeselt némi gondolkozás után Scsukar apó. – Mingyán megyek Makaruskához, és panaszt teszek neki. Hát nem fél az az átkozott Kondraska, hogy miattam kényszermunkára küldik?

– Azt mondja: Scsukarért legfeljebb egy évet adnak, vagy a legrosszabb esetben kettőt, egy-két évet meg bátran leülök, könnyen legyűrök... Azt mondja: az ilyen hitvány kis öregemberekért nem sokat adnak. Igazán semmiség, amit az efféle kacatokért adni szoktak.

– Azt ugyan lesheti a bitang! Igenis megkapja mind a tízet, ezt én pontosan tudom! – kiáltott fel dühösen Scsukar apó.

Ám Nagulnovtól nyomban szigorú figyelmeztetést kapott.

– Ha még egyszer elordítod magad, öreg, mint egy bakkecske, akit ölnek, menten kivezettetlek a gyűlésről!

– Ülj nyugodtan, apóka, én majd hazakísérlek innen, nem engedem, hogy elpusztítsanak! – ígérte súgva Dubcov.

Ám Scsukar egy szót se válaszolt. Könyökét a térdére támasztva, fejét mélyen lehajtva csak ült a helyén. Homlokát szenvedően összeráncolva, elmélyülten és makacsul töprengett valamin, majd hirtelen felugrott, és az embereket széttaszigálva, lassú ügetésben az elnökség asztala felé kocogott.

Dubcov, aki figyelte az öreget, látta, hogy Nagulnovhoz hajlik, súg valamit a fülébe, aztán előbb őrá, Dubcovra, majd Kondrat Majdannyikovra mutat.

Nagulnovot megnevettetni nehéz, csaknem lehetetlen volt, de ezúttal nem bírta ki, mosolyra húzta szája szögletét, Dubcovra tekintve szemrehányóan megcsóválta fejét, maga mellé ültette Scsukart, és azt súgta neki: „Ülj meg itt, és maradj veszteg, mert addig-addig szaladgálsz, amíg valami bajod esik."

A megnyugodott, diadalmas Scsukar apó rövid idő múltán elkapta Majdannyikov tekintetét, és a bal könyöke alól kárörvendően fügét mutatott neki. Kondrat meghökkenve felvonta szem-

öldökét, Scsukar meg, aki Makar mellett teljes biztonságban érezte magát, most már egyszerre két fügét mutatott neki.

– Mért mutogat neked fügét az öreg? – kérdezte Majdannyikovtól a mellette ülő Antyip Gracs.

– Tudja a jó fene, mi jutott eszébe! – felelte bosszúsan Kondrat. – Úgy sejtem, hogy kezd lágyulni az agya. De hát nem is csuda: jó sok időt megért már, és mennyi mindenen kellett átesnie szegény fejének! Eddig még mindig jól megvoltunk egymással, de most, ahogy látom, haragszik rám valamiért. Meg kellene kérdezni tőle, mért neheztel.

Kondrat véletlenül oda nézett, ahol az imént Scsukar apó ült, halkan elnevette magát, és könyökével meglökte Antyipot.

– Most már mindent értek: hisz Agafon mellett ült! Az az ördögadta Agafon biztosan súgott valamit rólam a fülébe, valami nagy-nagy zöldséget találhatott ki, azért mérges az öreg, mert énnekem halvány sejtelmem sincs róla, mivel bántottam meg. Ő mostanában elhisz minden szót, akár egy kisgyermek.

Davidov az asztal mellett állva türelmesen várta, hogy a mindig lassú falubeliek visszaüljenek a helyükre és elcsituljon a zaj.

– Gyerünk, Davidov! Gyerünk, ne húzd sokáig! – kiáltotta Gyemka Usakov, aki nem nagyon szeretett várni.

Davidov súgott valamit Razmjotnovnak, és sietve így kezdte:

– Nem tartalak fel benneteket sokáig, ez tény! És azért fordulok különösen a kolhozasszonyokhoz, mert az a kérdés, amelyet most felvetek előttetek, jobbára az asszonyokat érinti. Ma, ezen a pártgyűlésünkön az egész kolhoz jelen van, és mi, kommunisták, miután tanácskoztunk egymással, a következőt javasoljuk nektek: a gyárakban már réges-rég megszervezték a bölcsődéket, óvodákat, ahol mindennap reggeltől estig, tapasztalt dadák és óvónők felügyelete alatt vannak, kosztolnak és pihennek a kisgyermekek – ez tény, elvtársaim! A mamák meg azalatt dolgoznak, és nem kell aggódniuk a gyermekeikért. Szabad a kezük, nem nyomja őket a gond gyermekeik miatt. Miért nem létesíthetnénk ilyen óvodát a kolhozban mi is? Két kulákház üresen áll; tej, kenyér, hús, köles és más egyéb van a kolhozban elég, ez tény!

Kicsiny állampolgáraink élelmezéséről teljes mértékben tudunk gondoskodni, gondozásukról szintén, hát akkor mi baj van még, az ördög vigye el?! A nyakunkon a gabonabetakarítás, és az asszonyoknak a munkára való kijárása tekintetében nem valami rózsás a helyzet, sőt – kereken megmondom – rosszul állunk; ezt magatok is tudjátok. Nos, kedves kolhozasszonyok, egyetértetek a javaslatunkkal? Szavazzunk, és ha a többség egyetért vele, akkor mindjárt meg is hozzuk a döntést, hogy e miatt a kérdés miatt ne kelljen újabb gyűlést egybehívni. Aki igennel szavaz, kérem, tartsa fel a kezét.

– Ugyan ki ellenezné ezt a jó dolgot? – kiáltotta Turilin sokgyermekes felesége. Szomszédjaira tekintve elsőnek emelte fel csuklóban keskeny kezét.

Az ülő és a közökben álló kolhozparasztok feje fölött hirtelen a kezek sűrű erdeje nőtt ki. Senki se szavazott a javaslat ellen. Davidov megdörzsölte kezét, és elégedetten elmosolyodott.

– Az óvoda létesítésére vonatkozó javaslatot egyhangúan elfogadták! Nagyon örülünk ennek a teljes egyetértésnek, kedves elvtársaim és polgártársaim, tény, hogy fején találtuk a szöget! Holnap munkához látunk. Kedves mamák, holnap reggel hat órakor, mihelyt a főzéssel végeztek, gyertek el a kolhozvezetőségbe, hogy beírassátok a gyermekeket. Beszéljétek meg a dolgot, elvtársnők, és válasszatok szakácsnőt, de olyat, aki tiszta és jól tud főzni, dajkának meg válasszatok még két-három tisztaságszerető, a gyermekekhez kedves, gondos kolhozasszonyt. Vezetőnőt majd a kerületben kérünk, olyat, aki tud írni-olvasni, és tudja vállalni a felelősséget. Mi már latolgattuk a dolgot, és úgy döntöttünk, hogy a kolhoztag-dajkáknak meg a szakácsnőnek napi egy munkaegységet számolunk el, a vezetőnőnek meg fizetést adunk az állami bérezés szerint. Nem megyünk tönkre, ez tény! Különben is ez olyan dolog, hogy itt nem szabad sajnálni semmit, a költségek megtérülnek azzal, hogy az asszonyok rendesen kijárnak munkára – ezt később majd tényekkel bebizonyítom! Gyermekeket kettőtől hétéves korig vesszük fel. Van valakinek valami kérdése?

– Nem lesz sok egy munkaegység egy napra? Nem olyan ne-

héz kisgyermekekkel bíbelődni, mint vasvillázni a mezőn! – kétkedett fennhangon Jefim Krivosejev, aki nemrég lépett be a kolhozba, és egyike volt a faluban a legutolsó egyéni parasztoknak.

Ám ekkor felháborodott nők kiáltozásának olyan vihara kavarodott körülötte, hogy Jefim majd megsüketült, eleinte csak összeráncolta homlokát, és akár a méheket, igyekezett elhessegetni a rátámadó asszonyokat, de aztán rosszat sejtve felugrott a padra, vidáman, harsányan elüvöltötte magát:

– Csillapodjatok, kedveskéim! Csillapodjatok, az isten szerelmére! Csak véletlenségből mondtam! Csak tévedésből, bolondjába csúszott ki a számon! Engedjetek az ajtóhoz, és ne nyútogassátok a pofám felé az öklötöket! Rántsd ki már a bajból az új kolhoztagot, Davidov elvtárs! Ne hagyd, hogy hősi halált haljak itt! Te csak ismered a mi asszonyainkat!

Az asszonyok összevissza kiabáltak.

– Ej, te emilyen-amolyan! Hát mikor bíbelődtél te kisgyermekekkel?!

– Szakácsnőnek tegyük meg ezt a kövér ártányt!

– Dadának!

– Még két munkaegységgel se éred be, ha minden áldott nap velük leszel! És még hogy fukarkodik a kutyaházi!

– Tanítsátok meg móresre, asszonyok, hogy ne fecsegjen a vakvilágba!...

Talán minden csendben-békességben folyt volna le, ám Jefim tréfás kiáltása mintegy jeladásul szolgált a feszültség kirobbanására, és a dolog Jefim számára egészen váratlan fordulatot vett: az asszonyok kacagva, visongva leráncigálták a padról, egy barna kéz marokra fogta Jefim gesztenyeszínű szakállát, és recsegve szétszakadt rajta új szaténinge – varrás mentén is meg mellette is. Nagulnov hasztalanul kiabált torkaszakadtából, hogy rendre utasítsa az asszonyokat. A csetepaté tovább tartott, és a nevetéstől meg a zavartól bíborvörös Jefimet egy perc múlva közös erővel már ki is tuszkolták a folyosóra, de ingének két leszakított ujja a tanterem padlóján hevert, az ing pedig, amelyen egyetlen gomb se maradt, gallérjától az aljáig sok helyütt szét volt szakítva.

– Micsoda erő van ebben az átkozott fehérnépben – mondta a nevetéstől szinte fuldokolva, az őt körülvevő kozákok általános hahotája közepett Jefim. – Micsoda baj! Először szólaltam fel ellenük, és lám, milyen szerencsétlenül jártam! – Barna hasán összefogta a szétszaggatott inget, és így panaszkodott: – Hát hogy kerüljek ilyen csipkés ingben az asszony szeme elé? Hisz elkerget hazulról, amiért ilyen kár ért! Scsukar apóval együtt el kell mennem ideiglenes lakónak valamelyik özvegyasszonyhoz, nincs más választásunk!

Huszonnegyedik fejezet

Jóval éjfél után széledtek szét a gyűlésről. Az utcákon és a mellékutcákon élénken beszélgetve, lassan mentek az emberek; minden portán megnyikordult a kisajtó, az éjjeli csendben élesen kattogott a házajtók kallantyúja; néha nevetés csendült fel, hol itt, hol ott, és az álmukból felvert kutyák, amelyek nem voltak hozzászokva, hogy éjnek évadján ilyen népes és lármás legyen a falu, dühös ugatásban törtek ki egész Gremjacsij Logban.

Davidov az utolsók közt lépett ki az iskolából. Az iskola minden helyiségét betöltő, sűrű, dögletes fülledtség után hidegnek és mámorítóan üdének érezte a kinti levegőt. Ahogy mohón lélegzett, még mintha ser-illatot is csapott volna orrába a könnyű szél.

Ketten haladtak előtte. Ahogy meghallotta hangjukat, önkéntelenül elmosolyodott.

– ... Én meg bolond fővel el is hittem annak az ördög kelepének, hogy Kondrat komolyan ki akar végezni engem a kritikám meg az önkritikám miatt – mondta hevesen Scsukar apó –, szörnyen megijedtem, és azt gondoltam magamban: „Fejsze a Kondrat kezében?! Ez nem tréfa dolog! Olyan jámborforma legény, de hát az ördög ismeri ki... Ha hirtelen haragjában a fejemre csap a fejszével, úgy széthasítja, akár a görögdinnyét!" De hát

hogy is hihettem annak az ördögfattya Agafonykának?! Hisz annyat lép, annyi huncutságot fecseg! Hisz amióta csak él, úgy pereg a nyelve, akár a motolla. Ő kapatta rá – azt az átkozottat – Trofimot, a bakkecskét is, hogy nekem szaladjon és döföljön, ahol éi, semmit sem törődve avval, hogy én sérves ember vagyok. Ezt én egészen pontosan tudom! A saját szememmel láttam, ahogy erre a vadállati tudományra tanította, csak akkor nem gondoltam, hogy ellenem hergeli, és arra oktatgatja, hogy kurtítsa meg az életemet.

– Ne is higgy neki! Egy szavát se hidd, és mindig kételkedj benne, amennyire csak lehet! Agafon halálosan szeret csínyt tenni mindenkivel tréfát űz, ilyen a természete – felelte rekedtes, mély hangján, megnyugtatóan Nagulnov.

Együtt bementek Nagulnov portájának kiskapuján, és folytatták a beszélgetést, amelyet bizonyára még az iskolában kezdtek el. Davidov utánuk akart menni, de meggondolta magát.

Befordult a legközelebbi mellékutcába; alig tett néhány lépést, megpillantotta a sövénynek támaszkodó Varja Harlamovát. A lány feléje lépett.

A kései, csorba hold fukarul világított, de Davidov tisztán meglátott a lány ajkán valami zavart és szomorkás mosolyt.

– Magát várom... Tudom, hogy mindig ezen a mellékutcán megy hazafelé. Már rég nem láttam, Davidov elvtárs...

– Rég nem találkoztunk, szegény kis Varjuha! – mondta megörülve Davidov. – Egészen felnőtt, szép lány lett belőled azóta, ez tény! Hol voltál ilyen sokáig?

– Hol a kapálásnál, hol a kaszálón, meg aztán a ház körül is van dolog... De maga egyszer sem látogatott meg engem, és talán nem is jutottam eszébe egyszer sem...

– De sértődős vagy, kedves! Ne tégy szemrehányást, sosem érünk rá, mindig dolgunk van. Egész héten nem borotválkozunk, napjában egyszer eszünk, annyira körmünkre égett már a betakarítás. No, mért vártál? Valami fontos dolog miatt? Szomorúnak látszol; vagy tévedek? Nem látom világosan.

Davidov könnyedén megszorította a lány telt, feszes karját könyök felett, és részvéttel nézett a szemébe.

– Csak nincs valami bánatod? Beszélj!

– Hazamegy?

– Hát hová mennék még ilyen kései órában?

– Volna hová, hisz maga előtt minden ajtó nyitva áll... De ha hazafelé tart, akkor egy az utunk. Elkísérne a kisajtónkig?

– Micsoda beszéd ez? Igazán, nagyon furcsa vagy! Hát fordult már elő, hogy tengerész, ha csak volt is az, megtagadta volna, hogy elkísérjen egy-egy szép lányt? – kiáltott fel tréfás mesterkéltséggel Davidov, és karonfogta a lányt. – Lépést tarts! Egy, kettő, egy, kettő! No, mi gondod-bajod? Mondj el csak mindent nyíltan! Az elnöknek mindent tudnia kell, ez tény! Mindent, még a legrejtettebb titkokat is!

És Davidov hirtelen úgy érezte, hogy ujjai alatt megremegett Varja keze; a lány lépése bizonytalanná vált, már csaknem botladozott, és mindjárt rövid hüppögés hallatszott.

– Te csakugyan elanyátlanodtál, Varjuha! Mi van veled? – kérdezte a tréfás hangot félredobva, nyugtalanul és halkan Davidov. Ismét megállt, és igyekezett Varja szemébe nézni.

Varja Davidov széles mellébe fúrta könnyáztatta arcát. Davidov mozdulatlanul állt, hol összevonta, hol csodálkozva felhúzta napszítta szemöldökét. Alig tudta kihámozni a fojtottan zokogó Varja szavainak értelmét:

– Vanyka Obnyizov... megkérette a kezem... Édesanyám éjjel-nappal rág: „Menj hozzá! Jómódban élnek!"...

És ekkor mindaz a keserű bánat, ami – nyilvánvalóan nem egy nap alatt – felhalmozódott a lány szívében, hirtelen szenvedő felkiáltásban robbant ki:

– Uramistenem, hát mit csináljak?!

Keze egy röpke pillanatig Davidov vállán nyugodott, majd mindjárt lesiklott róla, és erőtlenül csüngött lefelé.

Ezt egyáltalán nem várta Davidov, és sose gondolta volna, hogy egy ilyen meglepő fordulat teljesen zavarba tudja ejteni! A váratlanságtól megbénulva, zavartan, éles fájdalmat érzett szívében; szótlanul megszorította Varjának mindkét karját, kissé hátralépve a lány lehajtott, könnyáztatta arcára nézett, és nem tudta,

mit mondjon. Csak ebben a pillanatban ébredt rá végre, hogy – bár ezt maga előtt is titkolta – számára, a sokat tapasztalt ember számára valami új, érthetetlen, tiszta szerelemmel talán már régóta szereti ezt a lányt, és hogy máris közvetlen közel odalépett hozzá csaknem minden igaz szerelem két szomorú barátja és kísérője: az elválás és az elvesztés érzése . . .

– És te? – kérdezte egy kissé rekedt hangon, amikor megemberelte magát. – Te hogy gondolod, őzikém?

– Nem akarok feleségül menni hozzá! Értsd meg, nem akarok!

Varja Davidovra emelte könnyel csordultig teli szemét. Megduzzadt szája meghatóan és szánandóan remegett. És mintegy válaszképpen, viszonzásul megremegett Davidov szíve is. Kiszáradt a szája. Nehezen lenyelte csípős nyálát, és azt mondta:

– Hát ne menj hozzá! Erőszakkal senki sem fog férjhez adni, ez tény!

– De értsd meg, hogy hatan vagyunk testvérek, a többiek mind kisebbek nálam, anyám beteg, én pedig nem tudom eltartani egymagam ezt a csapat gyermeket még akkor se, ha megszakadok a munkában! Hát hogy nem érted ezt, drágám?

– És ha férjhez mégy, akkor mi lesz? Segíteni fog a férjed?

– Akár az ingét is odaadja, csakhogy segítsen rajtunk! Éjt nappallá téve fog dolgozni! Tudod, mennyire szeret engem? Nagyon-nagyon szeret! Csak hát nekem nem kell sem a segítsége, sem a szerelme! Én egy cseppet sem szeretem! Halálosan utálom! Ha megfogja a kezemet avval az izzadt kezével, rögtön megundorodok. Én inkább . . . Ej, de kár erről beszélni! Bezzeg ha apám élne, nem törődnék én semmivel, és azóta már biztosan elvégeztem volna a középiskolát . . .

Davidov még mindig figyelmesen nézte a lány könnyáztatta és a holdfénynél sápadt arcát. Megduzzadt szájának szögletébe keserű ráncok vésődtek, szemét lesütötte, és kékesen sötétlett a szemehéja. Zsebkendőjét gyürkölve Varja is hallgatott.

– És hogyha segítenénk a családotokon? – kérdezte rövid töprengés után Davidov.

De még be se fejezhette a mondatot, Varjuha szeme már nem

könnyesen csillogott, hanem haragtól villogott, mintha hirtelen megszáradt volna. Orralyukát tágra fújva, szakadozott, mély hangon, férfiasan-gorombán azt kiáltotta:

– Menj a pokolba a segítségeddel! Megértetted?!

Megint rövid hallgatás következett.

– Hát mért? – kérdezte aztán Davidov, akit egy kissé megdöbbentett ez a váratlan fordulat.

– Csak!

– No de mégis?!

– Nem szorulok rá a te segítségedre!

– De nem is az én segítségemről van szó, hanem a kolhoz segít majd az anyádon, mint sokgyermekes özvegyen. Érted? Megbeszélem a dolgot a kolhozvezetőségben, és majd ilyen értelmű határozatot hozunk. Érted már, Varjuha?

– Nem kell nekem a kolhoz segítsége sem!

Davidov bosszúsan vállat vont.

– Furcsa szerzet vagy te, ez tény! Hol szüksége van segítségre, és feleségül akar menni, sőt ugrani az első, útjába kerülő legényhez, hol nincs szüksége senkinek a segítségére sem... Egyáltalán nem értelek! Valamelyikünk meghibbant máma egy kicsit, ez tény! Hát végül is mit akarsz?

Davidov nyugodt, megfontolt hangja – Varja legalábbis ilyennek érezte – teljesen kétségbeejtette a lányt. Zokogásban tört ki, arcára szorította tenyerét, és Davidovnak hirtelen hátat fordítva először csak elindult, aztán előrehajolva és könnyáztatta tenyerét még mindig az arcán tartva futásnak eredt a mellékutcán.

Davidov az utcasarkon érte utol, megragadta a vállát, és haragosan azt mondta:

– Ej, Varjuha, ne okoskodj! Én komolyan kérdem tőled: miről van szó?

Erre aztán szegény Varja teljesen szabadjára engedte keserű haragját, kétségbeesett leány-szilajságát.

– Te vak bolond! Te átkozott vak! Semmit se látsz! Szeretlek, a tavasz óta szeretlek, te meg... úgy jössz-mégy, mintha be volna kötve a szemed! Már minden barátnőm nevet rajtam, sőt

lehet, hogy mindenki más is nevet! Hát nem vagy te vak? Mennyi könnyet hullattam miattad, te ördög, hány éjszakát nem aludtam, és te nem látsz semmit! Hát hogy fogadhatnék el én tőled segítséget, vagy a kolhoztól alamizsnát, ha egyszer szeretlek?! És hogy fordulhatott rá a nyelved neked is, te átkozott, hogy ilyet mondj?! Inkább éhen döglök, de tőletek nem fogadok el semmit! No, most mindent megmondtam. Elérted, amit akartál? Erre vártál? Most pedig menj tőlem a Luskádhoz, mert nekem nem kell, a világért se kell egy ilyen hideg kődarab, egy ilyen, aki behunyja a szemét, aki semmit se lát, aki vak!

Erővel ki akarta tépni magát Davidov karja közül, de a férfi erősen tartotta. Biztosan, erősen tartotta, de némán. Így álltak néhány percig, aztán Varja megtörölte szemét keszkenőjének csücskével, majd hétköznapi, fáradt, szinte élettelen hangon azt mondta:

– Eressz el, megyek.

– Halkabban beszélj, mert még meghallja valaki – kérte Davidov.

– Hát én halkan is beszélek.

– Nem vagy eléggé óvatos...

– Elég volt! Egy félévig óvatoskodtam, tovább nem bírom. No, eressz el! Mindjárt virrad, mennem kell tehenet fejni. Hallod?

Davidov lehorgasztotta a fejét, és egy szót se szólt. Jobb karjával még mindig erősen átölelte a lány puha vállát, egészen közel érezte fiatal testének melegét, beszívta hajának fűszeres illatát. De különös érzést tapasztalt ezekben a pillanatokban: nem érzett se izgalmat, se forróságot a vérében, se vágyat, csupán enyhe szomorúságot, amely ködfátyolként bevonta szívét, és valahogy nehezen tudott lélegzeni...

De mindjárt lerázta magáról ezt a dermedtséget, bal kezével megérintette a lány kerek állát, egy kissé felemelte a fejét és elmosolyodott:

– Köszönöm, kedves! Én kedves, szegény kis Varjuhám!

– Mit? – suttogta alig hallhatóan a lány.

– Azt a boldogságot, amellyel megajándékozol, azt, hogy össze-

szidtál, vaknak csúfoltál... De ne gondold, hogy teljesen vak vagyok! Tudod: néha már azt gondoltam, sőt gyakran meg is fordult a fejemben, hogy az én boldogságom, az egyéni boldogságom ottmaradt a hajó tatja mögött, vagyis a múltban... Ámbár nekem a múltban is édeskevés jutott belőle...

– No hát, énnékem még annál is kevesebb! – mondta halkan Varja. Majd valamivel érthetőbben azt kérte: – Csókolj meg, elnököm, először és utoljára, aztán egyikünk erre, a másikunk arra, mert már pirkad a hajnal. Nem lesz jó, ha együtt meglátnak bennünket, szégyellni való az.

Gyermek módra, lábujjhegyre állva, fejét hátravetve Davidov felé nyújtotta a száját. De Davidov, egy kissé hűvösen, csak homlokon csókolta, akár egy gyermeket, és határozottan azt mondta:

– Ne búsulj, Varjuha, minden helyrerázódik! Nem kísérlek tovább, nincs rá szükség, ez tény, de holnap találkozunk. Rejtvényt adtál fel nekem... De reggelre megbirkózok vele, tény, hogy megbirkózok! Reggel pedig mondd meg az anyádnak: este ne távozzon el hazulról, naplementekor elmegyek hozzátok, te is légy otthon. A viszontlátásra, őzikém! Ne haragudj, hogy így megyek el... De hát valahogy csak meg kell hánynom-vetnem a sorsodat meg az enyémet is. Helyesen mondom?

Nem várta meg a feleletet. Szótlanul megfordult, és megszokott, kimért, ráérős lépteivel hazaindult.

Így váltak volna el – se hidegen, se melegen. Ám Varja alig hallhatóan utána szólt. Davidov kelletlenül megállt, és halkan azt kérdezte:

– Mit akarsz?

Nem minden belső nyugtalanság nélkül nézett a gyorsan közeledő lányra: „Ugyan milyen új döntésre szánta el magát az alatt a néhány perc alatt, amióta elváltunk? A keserűség most mindenre ráviheti, ez tény."

Varja odasietett, hozzásimult, és az arcába lehelve, lázasan azt suttogta:

– Ne gyere hozzánk, drágám, ne beszélj anyámmal semmiről! Ha akarod, úgy élek majd veled, mint... szóval úgy, mint Luska.

Úgy élünk majd egy évig, aztán dobj el! Majd feleségül megyek Vanykához. Ő elvesz engem akkor is, teutánad is elvesz! Tegnapelőtt meg is mondta: „Akármilyen vagy is, nekem mindig kedves leszel!" Akarod?!

Davidov most már gondolkozás nélkül, gorombán ellökte Varját, és megvetően azt mondta:

– Bolond! Csitri! Eszeveszett! Tudod, mit beszélsz? Megvesztél, ez tény! Térj észre, menj haza, és aludd ki magad. Hallod? Este meg majd elmegyek hozzátok; eszedbe ne jusson elbújni előlem! Mindenütt megtalállak!

Ha Varja sértődötten, némán elment volna, akkor ezzel el is váltak volna, de reményevesztett hangon azt kérdezte:

– Hát most mit csináljak, Szemjon, kedvesem?

És Davidovnak e találkozás alatt még egyszer megremegett a szíve – de most már nem a szánalomtól. Megölelte Varját, lehajtott fején néhányszor végighúzta a kezét, és azt kérte:

– Bocsáss meg, elragadtattam magam... De azért te is jó firma vagy! Jól kitaláltad, hogy áldozd fel magad nekem... Csakugyan menj, kedves Varjuha, aludj egy keveset, este meg majd találkozunk, jó?

– Jó – felelte engedelmesen Varja, és ijedten elhúzódott Davidovtól. – Uramistenem! Hisz már egészen megvirradt! Végem van...

A hajnal észrevétlenül köszöntött be, és Davidov most már, mintegy felébredve, megpillantotta a házak, a színek, a tetők tisztán kirajzolódó körvonalait, az elcsendesült kertek fáinak egymásba olvadó sötétkék csoportjait, keleten meg a hajnal alig-alig megfigyelhető piszkos-vörös sávját.

*

Davidov nem ok nélkül szólta el magát véletlenül a Varjával való beszélgetés során, hogy az ő boldogsága „ottmaradt a hajó tatja mögött". De volt-e egyáltalán boldogság az ő zűrzavaros életében? Minden valószínűség szerint – nem volt.

Csaknem délelőttig otthon, a nyitott ablaknál ült, egyik ciga-

rettát a másik után szívta, emlékezetében sorra vette régi szerelmeit, és most e vizsgálódás folyamán kiderült, hogy nem is volt az életében semmi olyasmi, amire hálásan vagy szomorúan, vagy legrosszabb esetben lelkiismeretfurdalással emlékezhetne vissza. Véletlenül útjába kerülő nőkkel való rövidke kapcsolatok voltak ezek, amelyek senkit se kötelezték semmire – ennyi az egész. Könnyen kerültek össze, és minden nehézség nékül, mélyebb élmények és zokszó nélkül váltak meg egymástól, ha pedig egy hét múlva, már mint idegenek, találkoztak, csak illendőségből váltottak néhány semmitmondó szót és egy-egy hideg mosolyt. Nyúl-szerelem! Szegény Davidov még visszaemlékezni is szégyellt rá, és most, ahogy gondolatban végigvándorolt szerelmi múltján, utálkozva fintorgott, ha egy-egy ilyen epizódra bukkant, igyekezett minél hamarabb tovasiklani amellett, ami bemocskolta a múltját, ugyanúgy, mint ahogy – mondjuk – a pakura olajfoltja beszennyezi a tiszta tengerészruhát. Hogy minél előbb elfelejtse mindazt, ami kellemetlen, zavarában gyorsan rágyújtott egy új cigarettára, és azt gondolta: „No, most tessék, összegezd az eredményt... Csupa undorító hülyeség kerekedik belőle, ez tény! Egyszóval semmi, nulla! Ezt az eredményt kapja a matróz. Szó se róla, méltóképpen élt a nőkkel – akár egy kankutya!"

Reggel nyolc óra tájban elhatározta: „Nos, elveszem Varjuhát. Ideje már, hogy a matróz szakítson a legényélettel. Így bizonyára jobb lesz. Bejuttatom a mezőgazdasági technikumba, két év múlva saját agronómusa lesz a kolhoznak, és majd egymás mellett gürcölünk. Aztán majd meglátjuk."

Ha egyszer döntött, nem szokott késlekedni, nem szokta hűzni-halasztani a dolgot – megmosakodott és Harlamováék háza felé indult.

Varja anyjával az udvaron találkozott, és tisztelettudóan köszöntötte:

– No, jó reggelt, mama! Hogy vagy?

– Erőt, egészséget, elnök! Éldegélünk lassacskán. Hát te mit akarsz? Mi szél fútt erre jókor reggel?

– Varvara itthon van?

– Alszik. Hiszen ti kivilágos-kivirradtig elüldögéltek a gyűléseken.

– Menjünk be a házba. Költsd fel. Beszédem van vele.

– Kerülj beljebb, szívesen látunk.

Bementek a konyhába. A gazdasszony óvatosan Davidovra tekintett.

– Ülj le – mondta –, mingyán felkőtöm Varkát.

A szépszobából hamarosan kilépett Varja. Bizonyára ő sem aludt ezen a reggelen. Szeme feldagadt a sírástól, de arca fiatalosan üde volt, és mintha valami nyájas belső melegség ragyogta volna be. Egy kissé gyanakvóan, fürkészően és várakozóan nézett Davidovra.

– Jó reggelt, Davidov elvtárs! – köszönt. – Lám csak, milyen korán reggel betoppant hozzánk látogatóba.

Davidov leült a lócára, és futó pillantást vetett a szegényes ágyon egymás hegyén-hátán alvó gyermekekre.

– Nem látogatóba, hanem fontos dologban jöttem – mondta. – Nos, mama... – Egy pillanatra elhallgatott, és a szavakat keresve fáradt szemmel nézett az idős asszonyra.

Az asszony a kemencénél állt, ujjaival nyugtalanul babrálta ócska ruhájának redőit beesett mellén.

– Nos, mama – ismételte Davidov –, Varvara szeret engem, és én is szeretem őt. Így hát azt határoztam: elviszem a körzetbe, hogy agronómusnak tanuljon, ott van egy olyan technikum, két év múlva agronómus lesz, visszajön dolgozni ide, Gremjacsij Logba, az idén ősszel meg, ha végzünk a sok tennivalóval, megtartjuk az esküvőt. Itt már jártak előttem lánykérőben, Obnyizovéktól, de te ne kényszerítsd a lányod semmire, majd megtalálja ő maga a maga sorsát, ez tény.

– Varka?! – fordult lányához gyanakvóra vált arccal az asszony.

Varja csak annyit tudott suttogni:

– Mama! – Aztán anyjához rohant, mélyen meghajolt, és boldog könnyeket sírva csókolgatni kezdte a sokévi fáradhatatlan munkában tönkrement,ráncos kezét.

Davidov az ablak felé fordulva hallotta, ahogy Varja hüppögve azt súgta:

– Drága jó édesanyám! Én akár a világ végére is elmegyek utána! Mindent megteszek, amit csak mond. Akár tanulni, akár dolgozni kell ... én mindent megteszek! ... Csak ne kényszeríts arra, hogy feleségül menjek Vanyka Obnyizovhoz! Elvesznék vele ...

Davidov rövid hallgatás után Varja anyjának remegő hangját hallotta:

– Úgy látszik, anyai hozzájárulás nélkül is megegyeztetek. No, isten legyen a bírátok, én nem akarok rosszat neked, Varka, de ne hozz szégyent a lányomra, te matróz! Benne van minden reményem! Látod, hogy ő az úr a háznál, ő a gazda, mert én a bánat, a kisgyermekek, a nagy nyomor miatt ... látod, milyen lettem? Időnap előtt megöregedtem! De láttalak benneteket, tengerészeket a háborúban, tudom, milyenek vagytok ... Ne tedd tönkre a családomat!

Davidov hirtelen elfordult az ablaktól, és merően az asszonyra nézett.

– Ne bántsd a tengerészeket! Egyszer még majd megírják, hogy harcoltunk mi, és hogy vertük a ti kozákocskáitokat, ez tény! Ami pedig a becsületünket és szerelmünket illeti, mi tudtunk és tudunk is becsületesek lenni, és sokkalta hűségesebbek vagyunk, mint holmi civil bagázs! Varkáért ne aggódj, soha semmivel nem bántom meg. Ami pedig azt illeti, hogy s mint leszünk, egyre akarlak kérni: ha beleegyezel a mi házasságunkba, akkor holnap elviszem Millerovóba, beíratom a technikumba, én magam pedig egyelőre, az esküvőig, átköltözök hozzátok lakni. Jobb lesz nekem nálatok, mint idegen embereknél, meg aztán itt van még valami más is: most már valahogy el kell tartanom a családotokat, segítenem kell benneteket. Hisz Varjuha nélkül nem tudsz majd gondoskodni a gyermekekről! Így hát ezt a munkát magamra vállalom. Az én vállam szélesebb, ne félj, bírni fogja, ez tény! Tehát ez lesz nálunk a rend. Nos, megegyeztünk?

Davidov nagy lendülettel odalépett hozzá, megölelte aszott kis vállát, majd amikor arcán érezte jövendőbeli anyósa könnytől nedves szájának csókját, bosszúsan azt mondta:

– Borzasztóan sok könnyetek van nektek, asszonyoknak! Így aztán még a legkeményebb legénynek a szívét is meg tudjátok lágyítani. No jó, jó, öreg, majd csak megélünk valahogy! Tényként mondom neked, hogy megélünk!

Davidov sietve elővett zsebéből egy hanyagul összegyűrt pénzcsomót, zavartan a szegényes asztalterítő alá dugta, és félszegen mosolyogva azt dörmögte:

– Ez még a régi megtakarított keresetemből maradt. Hisz énnekem csak dohányra kell... Hisz én ritkán iszom, nektek meg kell egy kis pénz... Varját el kell látni az útra, a gyermekeknek is veszel majd egyet-mást... No, ennyi az egész, már megyek is, még ma be kell lovagolnom a kerületbe. Este visszajövök, elhozom a kis bőröndömet, te meg, Varja, készülj. Holnap reggel, mihelyt virrad, indulunk a körzetbe. No, minden jót, kedveseim. – Davidov mind a két karjával átölelte a hozzásimuló Varját meg az anyját, aztán határozottan megfordult, és az ajtó felé indult.

Lépése kemény, magabiztos volt, ugyanolyan, mint régen – egy kissé matrózosan kacsázott –, de ha olyanvalaki látta volna a járását, aki jól ismeri őt, valami újat fedezett volna fel benne...

*

Davidov másnap rövid időre ellovagolt a kerületi bizottsághoz, és Nyesztyerenkótól engedélyt kapott, hogy a körzeti pártbizottsághoz utazzék.

– Csak ne maradj ott sokáig – figyelmeztette Nyesztyerenko.

– Nem maradok én egy órával se tovább a kelleténél, csak telefonálj a körzeti pártbizottság titkárának, hogy fogadjon engem, és segítsen Harlamovának a technikumba való bejuttatása dolgában.

Nyesztyerenko huncutul hunyorgott.

– Nemcsak bolondítani akarsz engem, te matróz? Vigyázz, ma-

gadra vess, ha lóvá teszel, és nem veszed feleségül azt a lányt! Másodszor nem nézzük el neked az effajta donjuánkodást! Lukerja Nagulnovával megbocsáthatóbb volt a dolog, mégiscsak elvált asszony, de itt egészen más a helyzet! . . .

Davidov dühösen pillantott Nyesztyerenkóra, nem is hallgatta végig, félbeszakította:

– Az ördög tudja, miért, de tény, titkár, hogy rossz véleménynyel vagy rólam! Hisz már beszéltem a mamájával, és rendjemódja szerint, szabályosan megkértem a kezét! Hát mi kell még neked, és mért nem bízol bennem?

– Még egy utolsó kérdésem van hozzád, Szemjon: nem éltél vele? – kérdezte halkan Nyesztyerenko. – Mert ha igen, akkor miért nem akarod nyélbe ütni vele a házasságot, mielőtt még elmegy tanulni? Nem vársz valakit Leningrádról, mondjuk az első feleségedet? Értsd meg, te ördögadta tuskó, hogy úgy aggódok érted, mint testvéred, és szörnyen elkeserítene, ha csalódnom kellene benned, ha kiderülne, hogy nem vagy rendes férfi . . . Egyáltalán nem üres kíváncsiságból vájkálok a lelkedben . . . Ne sértődj meg, hallod? No és legvégül: nem azért akarod-e iskolába küldeni Harlamovát, hogy szabaddá tedd a kezed? Hogy megszabadulj a jelenlététől? . . . Vigyázz, cimbora!

Davidov a gyors lovaglástól elzsibbadt lábát fáradtan behajlítva, súlyosan leereszkedett egy ócska székre, éppen azzal a karosszékkel szemben, amelyen Nyesztyerenko ült, tompán bámult az olcsó kis karosszék fűzfavesszőből font, felrepedezett kartámlájára, aztán az akácbokrok közt rajcsúrozó verebek szakadatlan csiripelését hallgatta, végül Nyesztyerenko sárga arcára, gondosan beszegett ujjú ócska ingzubbonyára pillantva, így szólt:

– Hiába fogadtam neked barátságot, amikor a tavasszal megismerkedtünk a szántáson. Hiába, mert úgy látszik, te senkiben se szoktál bízni . . . Hát vigyen el az ördög, titkár! Te biztosan csak saját magadban bízol, de magadban is csak pihenőnapokon, másokat meg valahogy bolond módra mindig gyanúba fogsz, még azokat is mind, akiket barátságodról biztosítasz . . . Hát hogy

tudod te irányítani a kerületi pártszervezetet, ha ilyen a természeted? Előbb magadban bízz meg úgy, ahogy kell, csak aztán fogj gyanúba mindenki mást!

Nyesztyerenko fájdalmasan elmosolyodott.

– Hiába kértelek, hogy ne sértődj meg, mégis megsértődtél?

– Megsértődtem!

– No, akkor egy garast sem érsz!

Davidov még fáradtabban felemelkedett.

– Megyek, mert különben összeveszünk ...

– Nem szeretném – felelte Nyesztyerenko.

– Én se.

– No, maradj még öt-tíz percet, tisztázzuk, amiben eddig nem értettük meg egymást.

– Maradok. – Davidov visszaereszkedett a székre, és azt mondta: – Én nem tettem azzal a lánnyal semmi rosszat, ez tény! Tanulnia kell. Nagy családja van, ő a legidősebb, ő húzza az egész háztartás igáját ... Érted?

– Értem – válaszolta Nyesztyerenko, de változatlanul elidegenült, szigorú szemmel nézett Davidovra.

– Feleségül akarom venni, mihelyt végleg elintézzük a felvételét, én meg végzek az őszi munkákkal. Egyszóval: parasztlakodalom a betakarítás után – mondta fanyar mosollyal Davidov. De látva, hogy Nyesztyerenko mintegy megenyhült arccal, nagyobb figyelemmel hallgatja, most már az előbbi mesterkéltség és belső feszélyezettség nélkül, szívesebben folytatta: – Feleségem nem volt sem Leningrádban, sem sehol másutt idáig. Varja az első, akivel vállalom ezt a kockázatot. Meg aztán ideje is: hamarosan a negyvenediket taposom.

– Harmincon felül minden évet tíznek számítasz? – kérdezte elmosolyodva Nyesztyerenko.

– És a polgárháború? Tíznek számítanék én bizony minden egyes évet, amelyet abban gyűrtem le.

– Egy kicsit sok ...

– Nézz csak a tükörbe, és te is azt mondod, hogy pontosan így van.

Nyesztyerenko felállt az asztaltól, fel s alá járkált a szobában, fázósan megdörzsölte a kezét, és bizonytalanul azt felelte:

– Hogy is mondjam csak... Egyébként nem erről van szó, Szemjon. Örülök, hogy tisztázódott: ezúttal nem követsz el olyan botlást, mint Lukerja Nagulnovával, ez a dolog valahogy bizalmat gerjesztőbbnek látszik. Nos, én támogatom ezt a jó kezdeményezést, és szerencsét kívánok hozzá!

– Osszel eljössz az esküvőmre? – kérdezte immár meleg szívvel Davidov.

– Én leszek a legelső vendég! – mondta Nyesztyerenko, és mosolya megint ugyanolyan őszinte vidámságtól ragyogott, fénytelen szemében meg ismét megvillantak a régi pajkos szikrák. – Nem a tekintélyemet illetőleg leszek az első, hanem azért, mert én toppanok be elsőnek, mihelyt azt hallom, hogy esküsztök.

– No, minden jót! Csörömpölj oda a körzeti pártbizottság titkárának.

– Még ma. Indulj, és ne maradj oda sokáig.

– Egyik lábam itt, a másik meg ott!

Keményen megszorították egymás kezét.

Davidov a napmelegítette, poros utcára kilépve, azt gondolta: „Nem ok nélkül lett olyan, hogy rá se lehet ismerni! Hisz nagyon beteg! Az a sárga bőr, az a beesett arc – akár a halotté –, az a megtört szem... Talán azért is beszélt így velem?"

Már majdnem odaért a lovához, amikor Nyesztyerenko az ablakon kihajolva halkan utána szólt:

– Gyere vissza egy percre, Szemjon!

Davidov kelletlenül ment fel a kerületi bizottság tornácának lépcsőjén. Nyesztyerenko még jobban meggörnyedve, valahogy egész testében ellankadva nézett Davidovra, és azt mondta:

– Talán túlságosan gorombán beszéltem veled, de bocsáss meg, cimbora, nagy baj ért: a maláriához, az ördög tudja, hol, még gümőkórt is felszedtem, és most a legeslegnyíltabb formában, teljes erővel dühöng bennem. Kavernák vannak mind a két tüdőmön. Holnap megyek szanatóriumba, a körzeti pártbizottság küld. A termés betakarítása előtt nem akartam eltávozni a kerületből,

de nincs mit tenni, nem élvezetből, hanem kényszerűségből utazom el. De a te esküvődre igyekszem visszajönni. No, most kisírtam magam a melledre borulva?... Nem, csak meg akartam osztani egy barátommal a bánatomat, amely most rám szakadt... mégpedig ilyen váratlanul...

Davidov megkerülte az asztalt, szótlanul, erősen megölelte Nyesztyerenkót, megcsókolta forró, nedves arcát, és csak akkor szólalt meg:

– Menj, kedves barátom, gyógyíttasd magad! Ebbe a betegségbe csak fiatalok halnak bele, mirajtunk ugyan nem fog semmiféle kórság!

– Köszönöm – mondta alig hallhatóan Nyesztyerenko.

Davidov hosszú léptekkel kiment az utcára, felült a lovára, először pörkölt végig rajta úgy, hogy az helyből iramlott neki; sebesen végigvágtatott a sztanyica utcáján, és összeszorított foga közt azt dörmögte:

– Örökké aludni szeretnél, te lógó fülű sátán!...

*

Davidov, amikor ebéd után visszatért a faluba, egyenest Harlamovék portájához lovagolt, a kisajtónál leszállt a nyeregből, és egy kissé ráérősen bement az udvarra. Bizonyára meglátták a házból, amikor lábát szélesen szétrakva, fintorogva – szokatlanul nagy utat nyargalt be lóháton, és feldörzsölte a combját – a tornác felé közeledett: a ház küszöbén már egészen másképpen, nyájasan fogadta jövendőbeli anyósa, aki egy fél nap alatt mintha hozzászokott volna.

– Tán megütötted magad, kedves fiam? És milyen hamar visszajöttél! Mert hiszen nem olyan rövid az út a sztanyicába meg vissza! – tette hozzá színlelt részvéttel, látva, hogy milyen bizonytalanul, a lábát szétrakva közeledik a küszöb felé Davidov, és magában bizonyára ártatlan gúnnyal mosolygott azon, hogy milyen legényesen csápol a korbáccsal az ő jövendőbeli veje, holott alig vonszolja magát... Ha valaki, akkor ő, az öreg kozák asszony csak tudta, hogyan lovagolnak az „orosz" lovasok..

Davidov ezt a részvétet magában átkozva, egy kissé gorombán azt mondta: – Ne sápítozz, mama! Hol van Varvara?

– Elment, keres valami varrónőt. Hiszen varratnia kell magának valami ruhafélét az ócska rongyokból. No, legény, jó menyasszonyt kerestél magadnak! Hisz egy viseltes szoknyán kívül semmit se találsz rajta, akkor se, ha megfeszülsz! Hát hová tetted a szemedet?

– Csakhogy én máma reggel nem egy szoknyát kértem meg, hanem a lányodat – mondta a hőségtől kicserepesedett száját nyalogatva Davidov. – Van egy kis hideg vized? Ihatnám. Szoknyát lehet majd szerezni, a szoknyával várhatunk. Mikor jön haza Varvara?

– Az isten tudja. Kerülj beljebb! No, megegyeztél a feletteseiddel, hogy Varját tanulni külditek?

– Hát persze! Holnap indulunk a körzetbe, készítsd fel a lányodat erre a hosszú útra. No, mi az? Most itatod az egereket? Elkéstél vele!

A mama csakugyan sírva fakadt, keservesen, vigasztalanul sírt, de hamarosan erőt vett magán, megtörölte a szemét nem valami tiszta kötőjében, és ritkásan hüppögve, bosszúsan azt mondta:

– Gyere már be a házba, a nyavalya törjön ki! Hát csak nem itt, az udvaron fogunk megbeszélni egy ilyen fontos dolgot?!

Davidov bement a házba, leült a lócára, és a lóca alá dobta a korbácsot.

– Ugyan, mama, hát mi beszélnivalónk van még nekünk? A dolog világos, és el van döntve. Inkább így egyezzünk meg: én roppant kimerültem ezekben a napokban, adj nekem vizet, hogy jót igyak, aztán alszok egy kurta órát, itt ni, nálatok, kialszom magam, akkor aztán majd beszélünk. A lovamat meg vezesse el valamelyik gyermek a kolhozistállóba.

– A ló miatt ne aggódj – felelte immár kedvesebb arccal az asszony –, elvezetik a gyermekek, te meg várj egy kicsit, hozok neked egy kis hideg tejet. Mingyán hozom a pincéből.

A fáradtság, az álmatlan éjszakák annyira elcsigázták Davidovot, hogy nem várta meg a tejet: mire a gazdasszony a megizzadt

tejes-szilkét óvatosan hozva visszatért, Davidov ott azon a lócán elhelyezkedve, ahol ült, megnyugodva, jobb kezét lecsüngetve, száját egy kissé kinyitva már aludt is. A gazdasszony nem akarta felkölteni. Óvatosan felemelte Davidov hátrabicsaklott fejét, és aládugott egy kék cihás kispárnát.

Davidov a ház fullasztó melegétől meg a fáradtságtól elbódulva mélységes-mélyen aludt vagy két órát, és gyermekcsacsogásra, meleg leánykéz cirógató érintésére ébredt. Felnyitotta szemét, megpillantotta a pad mellett ülő, nyájasan mosolygó Varját meg a körülte nyüzsgő öt gyermeket – a Harlamov-törzsök valamennyi sarját.

A legkisebb és láthatólag a legbátrabb gyermek bizalmasan kis kacsójába vette Davidov nagy kezét és hozzásimult.

– Szemjon bácsi, igaz, hogy te most már minálunk lakol? – kérdezte mégiscsak félénken.

Davidov lelógatta a lábát a lócáról, és álmosan rámosolygott a kisfiúra.

– Igaz, fiacskám! De hogy is lehetne másképp? Varja elmegy tanulni, hát akkor ki tart el, ki ruház majd benneteket? Most ezt mind nekem kell megtennem, ez tény! – mondta, és atyaian rátette kezét a gyermek boglyas, meleg fejére.

Huszonötödik fejezet

Davidov másnap jóval hajnal előtt felköltötte a szénatartóban alvó Scsukar apót, segített neki befogni a csődöröket, és Harlamovék portájához hajtatott. A lazán becsukott ablaktáblákon át meglátta, hogy a konyhában ég a lámpa.

Varja anyja főzött, a széles faágyon keresztben aludtak a kisgyermekek, Varja meg útnak öltözve úgy ült a szülői házban, mintha nem is családtag, hanem csak rövid időre jött vendég volna. Boldog és hálás mosollyal fogadta Davidovot.

– Én már rég készen vagyok, várlak, elnököm.

Varja anyja, miután üdvözölték egymást Davidovval, hozzátette:

– Már az első kokasszó után elkezdett készülődni. Hiába, fiatalság – bolondság! Sőt ostobaság, de hát erről kár is beszélni! Mindjárt kész lesz a reggeli. Kerülj beljebb, Davidov elvtárs!

Hármasban hamarosan megették a tegnapi káposztalevest, aztán a sült krumplit, végül tejet ittak rá. Davidov az asztal mellől felállva megköszönte a reggelit a gazdasszonynak, és azt mondta:

– Ideje indulnunk. Búcsúzz anyádtól, Varja, csak ne sokáig. Nem kell olyan nagyon sírni-ríni, nem örökre váltok el. Mihelyt a körzetbe utazok, mama, téged is magammal viszlek, hogy meglátogasd a lányodat... Megyek a lovakhoz. – A küszöbről visszaszólt Varjának: – Milyen meleg ruhát hozol magaddal?

– Van egy vattáskabátom, csak hát már nagyon ócska... – felelte Varja zavartan.

– Az is megjárja, nem bálba mégy, ez tény!

Egy óra múlva már messze, a falun túl jártak. Davidov Scsukar mellett, Varja meg a könnyű kocsi másik oldalán ült. Időről időre megfogta, röviden meg-megszorította Davidov kezét, és megint gondolataiba mélyedt. Ez a kislány eddigi rövid élete alatt még egyszer sem hagyta el hosszabb időre a falut, csak néhányszor volt a sztanyicában, még nem látott vasutat, és ez az első utazása a városba elragadtatást, zavart és nyugtalanságot keltett kicsiny szívében. Hisz mégiscsak keserves volt megválnia családjától, barátnőitől, úgyhogy lépten-nyomon könnybe lábadt a szeme.

Amikor kompon átkeltek a Donon, és a két csődör lépésben felfelé kaptatott egy Don melléki dombra, Davidov leugrott a kocsiról, és azon az oldalon gyalogolt, ahol Varja ült; ahogy lépdelt, csizmájával leverte az alacsony útszéli ürömről a bő harmatot, amely egyelőre, napkelte előtt, még színtelen volt, és nem ragyogott úgy, ahogy később, reggel szokott, még nem tündökölt a szivárvány minden színében a napsugaraktól. Néha Varjára pillantott, bátorítóan rámosolygott, és halkan azt mondta:

– No, Varjuha, tedd szárazabb helyre a szemed!

Vagy:

– Nagylány vagy te már, felnőttnek nem szabad sírnia; nem kell, kedvesem!

És a kisírt szemű Varja engedelmesen megtörülte nedves arcát kék keszkenőjének csücskével, és hangtalanul suttogott valamit, és engedelmes, félénk mosollyal viszonozta Davidov mosolyát.

A Don melléki hegyek púpos krétanyúlványai fölött köd gomolygott, és egyelőre még nem látszott a domb gerince, amelyet belepett.

Ebben a kora reggeli órában még sem a sztyeppi útilapu, sem a halmon látszó és az úthoz közel nyúló rozsvetés, sem a sárga somkóró lekókadt levelei nem árasztották jellegzetes nappali illatukat. Még a mindenható üröm is elvesztette – a harmat elnyelt minden illatot, és olyan bőségesen beborított füvet, gabonát, mintha az imént rövid júliusi zápor haladt volna át ezen a környéken. Így hát ebben a csendes reggeli órában két egyszerű szag: a harmat meg kissé lenyomott úti por szaga uralkodott kizárólagosan.

Scsukar apó ócska sátorlap-köpenyében, amelyet még ócskább vörös szövet-övvel kötött körül, fázósan összegunnyadva ült, szokatlanul sokáig hallgatott, csak csápolt az ostorral, és ciccegve-cuppogva noszogatta az amúgy is sebesen futó csődöröket.

Ámde amikor feljött a nap, felélénkült.

– Faluszerte azt pletykálják, hogy feleségül akarod venni Varkát, Szjomuska. Igaz ez? – kérdezte.

– Igaz, apó.

– Hát igen, ez olyan dolog, hogy akárhogy kapálózik is az ember, a házasságot el nem kerülheti, előbb-utóbb beleesik; a férfiembereket gondolom – nyilatkoztatta ki mélyértelműen az öreg, majd így folytatta: – Engem is megházasítottak megboldogult szüleim, mihelyt betöltöttem a tizennyolc esztendőt. Pedig én akkor is borzasztó ravasz voltam, akkor is tudtam, micsoda ördögi tanálmány a házasság... Kapálóztam is ellene úgy, ahogy senki még ezen a kerek világon! Túlságosan is jól tudtam, hogy a házasság nem fenékig tejfel. És mi mindent el nem követtem, Szjo-

muskám, lelkem! Hol őrültnek, hol betegnek, hol nyavalyatörősnek tettettem magam. Az őrültségért két teljes óra hosszat vert ostorral jó apám – mert csökönyös ember volt a megboldogult –, és csak akkor hagyta abba, mikor az ostornyél eltört a hátamon. A nyavalytörésért már szíjgyeplűvel ütött. Amikor pedig betegnek tettettem magam, csúnyán ordítozni kezdett, és azt mondta, hogy rothadt az én egész belsőm, aztán szó nélkül kiment az udvarra, és behozta az egyik szánrudat. Nem volt rest a vén ördög kimenni a színbe, kicsavarni a rudat, tönkretenni a szánt. Ilyen ember volt a megboldogult, isten nyugosztalja! Behozta a rudat, és kedvesen azt mondta: „Kelj fel csak, fiacskám, mingyán meggyógyítalak..." No, gondoltam, ha nem volt rest kiverni a rudat a szánból, akkor nem lesz rest kiverni belőlem a lelket is evvel az orvosságával. Rúd az ő kezében – ez nem tréfadolog! Egy kicsit ostoba volt az öreg, már cseppnyi koromban észrevettem, hogy hibás... Menten felpattantam az ágyról, mintha forróvizet lötytyintettek volna alám. És megházasodtam. Mert mit kezdhett m volna azzal az ostoba emberrel? És attól fogva hol ferdén, hol girbegurbán, hol meg fel-felbukfencezve döcögött az én életem! Az én öreg oldalbordám most is nyom nyolc pudot, bővön, tizenkilenc éves korában pedig megvolt... – az öreg elgondolkozva mósztatott a szájával, felemelte tekintetét, és határozottan így fejezte be: – tizenöt pud, semmivel se kevesebb, isten látja a lelkem, nem hazudok!

– Nem sok az egy kicsit? – kérdezte a nevetéstől fuldokolva, alig hallhatóan Davidov.

– Hát nem mindegy neked? – vetette ellene igen bölcsen Scsukar apó. – Egy puddal több vagy kevesebb, mit számít az? Hisz nem neked kell tűrnöd tőle a szenvedéseket, vállalnod véle a csatákat. Egykutya: nekem olyan pokol volt a házaséletem, hogy a legjobb volna felakasztanom magamat. Csakhogy énbennem emberére akadt! Mert én roppant szilaj vagyok, ha nekidurálom magam! Ilyen szilaj kedvemben egyszer azt gondoltam: elébb te akaszd fel magad, én majd csak teutánad...

Scsukar apó vidáman megcsóválta fejét és heherészve átadta

magát, úgy látszik, a legkülönfélébb visszaemlékezésnek, és látva, hogy lankadatlan figyelemmel hallgatják, szívesen folytatta:

– Hej, kedves polgártársaim, te is ... te is, Varka! Fiatal korunkban gerjedelmes volt a mi szerelmünk az asszonnyal! De kérdem én, mért volt gerjedelmes? Hát azért, mert egész életünk csupa dühben folyt le, a gerjedelem meg düh pedig egy és ugyanaz, ahogy Makaruskánál abban a vastag szótárban olvastam.

Megesett, hogy amikor éccaka felébredtem, az én feleségem hol sírt-rítt, mint a záporeső, hol meg nevetett, én pedig azt gondoltam magamban: „Csak ríjál kedvedre, drágaságom, az asszonykönny isten harmatja, nekem se valami rózsás az életem veled, és lám, mégse rívok!"

Házaséletünk ötödik esztendejében a következő história történt: Polikarp, a szomszéd, megjött a tényleges szolgálatból. Az atamán-ezredben szolgált, testőr volt. Ott megtanították a bolondot, hogy pedergesse a bajuszát, hát otthon is pedergetni kezdte, ha az én asszonyom körül sündörgött. Egy este azt látom, hogy a sövénynél állnak: az én feleségem a mi oldalunkon, ő meg a magáén. Bementem a házba, vaknak tettettem magam, mintha semmit se láttam volna. Másnap este megint ott álltak. No, gondoltam, ennek fele se tréfa. Harmadnap szántszándékkal elmentem hazulról. Alkonyatkor visszatértem – megint ott állnak! Ez aztán már sehogy se járja! Valamit tennem kell. Ki is tanáltam, mit: egy háromfontos súlyt belecsavartam egy törülközőbe, kisettenkedtem Polikarphoz az udvarra – mezítláb mentem, hogy ne hallja meg –, és amikor épp a bajuszát pedergette, én teljes erőmből a tarkójára csaptam. Úgy elnyúlt a sövény tövében, akár a vályú.

Néhány nap múlva tanálkozok Polikarppal. A feje be van kötözve. Savanyúan azt mondja nekem: „Bolond! Hisz agyon is üthettél volna." Én meg azt mondom neki: „Azt még nem lehet tudni, melyikőnk a bolond – az-e, aki a sövény tövében fetrengett, vagy az, aki talpon állt."

Attól fogva – mintha rájok olvasott volna a javasasszony! Nem ácsorogtak többet a sövénynél. Csak hát az én asszonykám ha-

marost megtanulta a fogát csikorgatni éccakánként. Valahányszor felserkentem a fogcsikorgatásra, azt kérdeztem: „Csak nem a fogad fáj, drágaságom?" Ő meg azt feleli rá: „Hagyj békét, te bolond!" Fekszek ott, és azt gondolom magamban: „Azt még nem lehet tudni, melyikőnk a bolondabb – az-e, aki a fogát csikorgatja, vagy az, aki csendesen, nyugodtan alszik, akár egy szelíd kisgyermek a bölcsőben" ...

Két hallgatója igen csendesen ült – nem akarták megsérteni az öreget. Varja némán rázkódott a nevetéstől, Davidov elfordult Scsukartól, tenyerével eltakarta az arcát, és valahogy túlságosan is gyakran és hangosan köhögött. De Scsukar mindezt nem vette észre, és lendületesen folytatta:

– Hát ilyen szokott lenni az a gerjedelmes szerelem! Egyszóval a házasságból ritkán származik valami jó – így fogom én fel az én öregemberes eszemmel. Vagy nézzük például a következő esetet: régiben élt a falunkban egy fiatal tanító. Volt menyasszonya, egy kereskedő lánya, ugyancsak falunkbéli. Olyan puccosan, olyan szépen járt a tanító – a ruhájáról beszélek –, mint egy fiatal kokas, de aztán már nem is gyalog járt, hanem kerékpáron. A kerékpár akkoriban jött divatba, ez volt az első a faluban, mindenki furcsának tanálta, nem is szólva a kutyákról. Mihelyt megjelent a tanító az utcán, mihelyt csillogni kezdtek a kerekek, azok az átkozott kutyák valósággal megőrültek. Ő meg borzasztóan sietett, igyekezett elnyargalni előlük, háromrét görnyedt a masinájáin, és olyan sebesen tekerte a taposót, hogy nem is lehetett szemmel látni. Rengeteg kiskutyát elgázolt, de azért neki is bőven kijutott tőlük a rosszból!

Egy reggel, ahogy a téren át megyek a határba a kancáért, valóságos kutyalakadalom közeledik. Elöl egy kis szuka szalad, utána meg rendje-módja szerint egy falka kani, vagy harminc, ha nem több. Mert akkoriban a mi falunkbéliek, a fene egye meg őket, olyan sok kutyát tartottak, hogy se szeri, se száma! Minden portán két-három kani volt, mégpedig milyenek! Akkora volt mindegyik, akár egy bornyú, és olyan vérszomjas, mint egy tigris. Akkoriban nagyon vigyáztak a gazdák a ládáikra meg a ver-

meikre. És mi haszna volt? A háború úgyis szétszórta mindenüket... No, hát egyenest énfelém tart ez az egész lakadalom. Nem vagyok bolond, így hát eldobtam a kötőféket, és akár a legszilajabb kandúr, egy másodperc alatt felszökkentem a távírópóznára, körülfogtam a lábammal, és úgy ültem ott. Ekkor, szerencsétlenségemre, jön ám a tanító a masináján, csak úgy csillogtak a gép kerekei meg a kormánya. Hát a kutyák mingyárt körülkapták. Eldobta a gépet, egy helyben topogott, én meg odakiáltottam neki: „Mássz fel hozzám a póznára, te bolond, mert különben menten cafatokká tépnek rajtad mindent!" Fel is mászott hozzám szegény feje, de elkésett egy kicsit: mihelyt belekapaszkodott az oszlopba, egy pillanat alatt lecibálták róla új sávolynadrágját is, aranygombos egyenkabátját is meg a fehérneműjét is. A legvérszomjasabb kanik meg itt-ott már a puci húsához is hozzáférkőztek.

Kedvükre kiszórakozták magukat rajta, aztán továbbszaladtak a maguk kutya-útján. A tanító meg ott ült a póznán, és csak az az egy vigasztalta, hogy a kokárdás sapkája megmaradt, de annak az ellenzőjét is eltörte, amikor felmászott a póznára.

Lemásztunk a menedékhelyünkről: elébb ő, én meg utána; mert hiszen én magosabban ültem, közvetlenül azok alatt a porcelánok alatt, amelyeken keresztülhúzzák a drótot. Így hát rendje-módja szerint lemásztunk – ő anyaszült meztelenül, de énrajtam volt egy egyszerű ing meg egy lenvászon nadrág. „Add kölcsön egy kis időre a nadrágodat, bácsi – kérlelt –, egy félóra múlva visszahozom." Azt mondom neki: „Hát hogy adjam kölcsön, jóember, hiszen nincs rajtam alsónadrág?! Te elkarikázol a masinádon, én meg itt keringeljek a villanyfa körül – nadrág nélkül?! Az ingemet kölcsönadom egy kis időre, de a nadrágot, már megbocsáss, nem adhatom oda." Beledugtam a lábát az ing ujjába és lassanlassan elindult szegény feje. Az lett volna a legokosabb, ha nyargalvást szalad, de hát hogy szaladjon, ha egyszer csak lépésben tud haladni, akár a béklyós ló? Hát meg is látta az én ingemben a menyasszonya, az a kereskedőlány... Még azon a napon vége

lett a szerelmöknek. Sürgősen át kellett helyeztetni magát egy másik iskolába. De egy hét múlva e miatt az eset miatt nagy szégyen is érte, a kutyáktól is hóttra ijedt, a menyasszonya is otthagyta, az egész szerelmöket is megette a fekete fene – roncsoló tüdővészt kapott a legény és meghalt. De én kötve hiszem ezt: inkább szégyenébe meg a nagy ijedtségbe halt ő bele. Lám, hová juttatja az embert az az átkozott szerelem, nem is szólva a különféle házasságokról meg esküvőkről. Te is gondold meg a dolgot százszor is, Szjomuskám lelkem, mielőtt elveszed Varkát. Hisz mind egyforma fából vannak ezek faragva, nemhiába nem bírjuk, gyűlöljük őket mi: én meg Makaruska!

– Jól van, apó, majd meggondolom – nyugtatta meg az öreget Davidov, aztán pedig kihasználva azt, hogy Scsukar rágyújt, gyorsan magához vonta Varját, és megcsókolta a halántékát, pontosan azon a helyen, ahol az ellenszélben meg-meglebbent egy pihés hajtincs.

Scsukar apó saját elbeszélésétől vagy talán a visszaemlékezésektől kimerülve hamarosan szunyókálni kezdett, úgyhogy Davidov átvette a gyeplőt elgyengült kezéből.

– Köszönöm, Szjomuskám lelkem – dörmögte Scsukar, akit már-már elnyomott az álom –, most egy kicsit csapkodd te a csődöröket az ostorral, én meg alszok egy órácskát. A nyavalya törje ki ezt az öregséget! Mihelyt sütni kezd a nap, rögtön elpilled, elálmosodik az ember... Télen meg mentől nagyobb a hideg, annál jobban szeretnék aludni, úgyhogy mit ad isten, egyszer még megfagyok álmomban.

A vézna, alacsony Scsukar lefeküdt Varja és Davidov közt, kinyújtózott a kocsi hosszában, akár az ostor, és vékony, sipoló hangon nemsokára már hortyogott is.

A napmelegítette határ pedig már árasztotta a százféle fű vegyes illatát, a meleg úti por szaga fűszeresen elegyedett össze a lekaszált fű illatával, a látóhatárnak a délibábban elmerülő fonala elmosódva kéklett a messzeségben – és Varja mohó szemmel nézte a neki még ismeretlen, de mégis végtelenül drága, Donon túli sztyeppet.

Miután estére megtettek több mint száz kilométert, egy szénakazal mellett háltak meg. Megvacsoráztak a hazulról hozott szerény elemózsiából, és a csillagos eget bámulva szótlanul elüldögéltek egy ideig.

– Holnap megint korán kelünk – szólalt meg aztán Davidov –, úgyhogy feküdjünk le aludni. Varjuha, te feküdj fel a kocsiba, vedd az én felöltőmet, és takarózz avval, mi meg majd a kazal tövében csinálunk vackot.

– Helyesen határoztál, Szjomuska! – helyeselt megörülve Scsukar, akit nagy megelégedéssel töltött el az a körülmény, hogy Davidov éppen ővele fekszik le.

Mert mi tűrés-tagadás, az öreg egy kicsit félt volna egyedül aludni ebben az idegen, kihalt határban.

Davidov, karját feje alá hajtva, hanyattfeküdt, és bámulta a fölötte kitáruló halványkék eget. Szemével megkereste a Göncölszekeret, sóhajtott egyet, aztán azon kapta magát, hogy öntudatlanul mosolyog valamin.

A nap folyamán átforrósodott föld csak éjféltájban hűlt le, és akkor lett igazán hűvös. Valahol a közelben egy völgyben bizonyára volt valami mesterséges tó vagy szyteppi ér. Iszap- és nádszag szállt felőle.

Egészen közel pitypalattyolni kezdett egy fürj. Néhány béka bizonytalan brekegése hallatszott. „Alszom, alszom!" – kiáltotta álmosan az éjszakába egy kis bagoly . . .

Davidov elszunnyadt, de ekkor zörögni kezdett a szénában egy egér, és Scsukar apó szédületes fürgeséggel felpattant.

– Hallod, Szjoma?! – szólalt meg, Davidovot ráncigálva. – No, jó helyet választottunk, a fene essen belé! Ez a kazal biztosan tele van siklóval meg egyéb kígyóval. Hallod, hogy zörögnek az átkozottak? Meg még holmi baglyok is rikoltoznak, mint valami temetőben . . . Költözzünk át máshová ebből a veszélyes zugból!

– Aludj, ne képzelődj! – felelte álmosan Davidov.

Scsukar megint lefeküdt, sokáig forgolódott, mindenfelől maga alá gyömöszölte a sátorlapköpenyt, és azt dörmögte:

– Megmondtam neked: jöjjünk szekéren, de nem, neked arra szottyant kedved, hogy kocsin feszíts. Most aztán tessék – gyönyörködj! Otthon megaljaztuk volna a saját, tulajdon szénánkkal az egész szekeret, és nyugodtan utaznánk, és egyszerre hárman is elférnénk a szekéren, így meg, tessék, kucorogjon az ember egy idegen kazal alatt, akár a gazdátlan kutya! Varkának jó, ő egyedül alszik odafenn, védett helyen, mint egy nagyságos kisasszony, itt meg folyton zörög valami az ember fejénél, zörög az oldalánál, zörög a lábánál, és az ördög tudja, mi zörög. Ha elalszol, odamászik hozzád egy vipera, belecsíp a legimtínebb részedbe, akkor aztán vége a vőlegénységnek! Mert ha az a beste megmar valahol, akkor kinyútod a bocskort! Akkor aztán telesírhat a Varkád egy tekenőt is, nem lesz látatja – semmi!... Annak nincs értelme, hogy engem megcsípjen valamék vipera: az én húsom már vén, inas-eres, meg aztán bakkecske-szagom van – mert a Trofim sűrűn ott alszik mellettem a szénatartóban –, a vipera meg nem szereti a bakbűzt. Világos, hogy téged csíp meg és nem engem... Költözzünk át innen!

– Nyugton maradsz már végre-valahára, apó? – szólt bosszúsan Davidov. – És hát hová mennénk éjnek évadján?

– Veszélyes helyre hoztál engem – felelte szomorúan Scsukar apó –, ha ezt tudom, legalább elbúcsúzok az öregasszonytól, mert úgy jöttem el, mintha soha nem is esküdtünk volna meg. Egyszóval nem mozdulsz innét egy tapodtat se, drágaságom?

– Nem. Aludj, öreg.

– Szívesen aludnék is én, Szjomuska – mondta mélyet sóhajtva és keresztet vetve Scsukar apó –, de hát majd megöl a félelem. Majd kiugrik a szívem a félelemtől, aztán meg ez az istenátkozta bagoly is folyton rikoltoz, hogy fulladna meg!...

Davidov Scsukar egyenletes siránkozása közepett mélyen elaludt.

Napkelte előtt ébredt fel. Mellette, oldalával a kazalnak dőlve, lábát maga alá húzva, Varja ült, és a homlokára hullt, összekuszálódott hajfürtjeit babrálta; és a leányujjak érintése olyan gyengéd és óvatos volt, hogy Davidov akkor is alig érezte, amikor

már felébredt. Varja helyén, a kocsin, Davidov felöltőjével betakarózva, mélyen aludt Scsukar apó.

– Én már leszaladtam a tóhoz és megmosdottam – mondta halkan Varja, aki olyan rózsás és üde volt, mint ez a júliusi reggel. – Költsd fel apókát, és induljunk tovább! – Ajkát könnyeden Davidov szúrós orcájához értette, és rugalmasan talpra ugrott. – Jössz mosakodni, Szjoma? Megmutatom az utat a tóhoz.

– Elaludtam én a mosdást, Varjuha – felelte az alvástól rekedt hangon Davidov. – Majd megmosdok valahol útközben. Hát ez a vén mormota régen felköltött?

– Nem ő költött fel. Magamtól ébredtem fel hajnalban, ő meg ott ült melletted, és a térdét a karjával átölelve cigarettázott. „Mért nem alszol, apóka?" – kérdezem. „Egész éccaka nem alszok, kedvesem – felelte –, mert az egész környék tele van kígyóval. Ereggy, sétálj egyet a határban, én meg majd nyugodtan alszok legalább egy kurta órát a helyeden." Erre felkeltem, elmentem megmosdani a tóra.

Ezen a napon már délelőtt Millerovóban voltak. Davidov egy félórán belül elintézte dolgait a kerületi pártbizottságban, és elégedetten mosolyogva lépett ki az utcára.

– Mindenben úgy döntött a titkár, ahogy egy kerületi bizottságban dönteni is kell, gyorsan és okosan: téged, szegénykém, védnökségük alá fogadnak a Komszomol kerületi bizottságának lányai, most pedig megyünk a mezőgazdasági technikumba, új lakásban helyezlek el. Az igazgatóhelyettessel már megegyeztem. A felvételi vizsgák előtt foglalkoznak veled egy kicsit az előadók, és őszre olyan képzett leszel, mint a pinty, ez tény! A körzeti bizottsági lányok meg-meglátogatnak majd, már megbeszéltem velük telefonon. – Davidov, szokása szerint, élénken megdörzsölte kezét, és azt kérdezte: – Tudod, Varjuha, kit küldenek a falunkba Komszomol-titkárnak? No, mit gondolsz, kit? Ivan Najgyenovot, azt a legényt, aki a télen az agitációs csoporttal járt nálunk. Nagyon értelmes legény, én roppant örülök a jövetelének. Most aztán úgy megy a Komszomol-szervezés, mint a karikacsapás, ezt tényként mondom neked!

Két óra múlva mindent elintéztek a mezőgazdasági technikumban. Elérkezett a búcsú ideje.

– A viszontlátásra, kedves, szegény kis Varjuhám – mondta keményen Davidov –, ne búsulj, és tanulj jól, mi meg majd csak megleszünk nélküled is.

Először csókolta szájon Varját. Kiment a folyosóra. A kijáratnál visszanézett, és egyszeriben olyan éles fájdalom szorította össze a szívét, hogy úgy rémlett, mintha az érdes padló meginogna a lába alatt, akár a fedélzet; Varja homlokát a falhoz szorítva állt, arcát tenyerébe rejtette, kis kék keszkenője lecsúszott a vállára, és egész alakjában olyan tehetetlenség és immár nem gyermekes bánat volt, hogy Davidov csak krákogott egyet, és sietett ki az udvarra.

A faluból való eltávozásuk után a harmadik napon, estefelé, már vissza is tért Gremjacsij Logba.

Jóllehet későre járt az idő, a kolhozvezetőségben várta Nagulnov és Razmjotnov.

Nagulnov mogorván üdvözölte, és ugyanolyan mogorván azt mondta:

– Mi az, Szemjon, az utóbbi napokban nem is tartózkodol itthon? Előbb a sztanyicába mentél, most meg a kerületi bizottsághoz utaztál el... Hát milyen sürgős dologban kellett Millerovóba menned?

– A maga idejében majd jelentést teszek mindenről. Mi újság a faluban?

– Láttad útközben a gabonát? – kérdezte felelet helyett Razmjotnov. – No milyen, beért már?

– Az árpát itt-ott már lehet aratni, de csak válogatva, a rozst szintén. Ámbár a rozst szerintem lehet vágni egyszerre is, csak hát a szomszédaink valahogy késlekednek.

– Akkor mi sem sietünk – mondta Razmjotnov, mintha magában beszélne. – Zölden csak jó időjárás esetén lehet levágni, akkor a kalangyában is beérik, de mi lesz, ha esik az eső? Akkor aztán odavan, vége!

Nagulnov egyetértett vele:

– Hát három napig még várhatunk, de aztán foggal-körömmel neki kell fogni az aratásnak, mert máskülönben elevenen megesz a kerületi bizottság, Szemjon. Engem meg Andrejt pedig nyomtatéknak nyel le... No igen, én is mondok valami újságot: a szovhozban van egy barátom – katonáéknál ismerkedtünk meg –, tegnap elmentem meglátogatni. Régóta hív vendégségbe, csak hát valahogy sose adódott rá alkalom, de tegnap gondoltam egyet, és elhatároztam, hogy egy napra elszaladok a barátomhoz, meglátogatom és egy füst alatt megnézem, hogy dolgoznak a traktorok. Sose láttam még, pedig roppant érdekelt! Most parlagot szántanak, és én egész nap ott lézengtem a mezőn. Hát, cimborák, meg kell mondani, jó kis masina az a Fordson-traktor! Nyargalvást szántja a parlagot. De mihelyt szűzföldre bukkan egy-egy fordulónál, akkor nem győzi erővel szegény. Felágaskodik, akár a makrancos ló az akadály előtt, így áll-áll egy darabig, aztán megint a földre dobban a kerekeivel, és iparkodik minél előbb vissza a parlagra, nem neki való a szűzföld!... De mégsem ártana, ha a mi kolhozunkban is volna egypár ilyen lovacska – ezen járt és jár az eszem egész idő alatt. Nagyon is irigylésre méltó gazdasági gép! Engem annyira elragadott, hogy még inni sem értünk rá a barátommal. Ahogy a mezőről visszamentünk, egyenest indultam is haza.

– De hisz te a martinovszkajai gépállomásra akartál ellátogatni – jegyezte meg Razmjotnov.

– Hát mit számít az, hogy gépállomás vagy szovhoz? Ott is ugyanolyan traktorok vannak, mint itt. Meg aztán az messze is van, a szénakaszálás meg itt a nyakunkon.

Razmjotnov ravaszul hunyorított.

– Én pedig, bevallom, már meggyanúsítottalak, Makar: azt hittem, hogy Martinovszkajából hazafelé jövet betérsz Sahtiba, meglátogatod Lukerját...

– Eszem ágában se volt! – jelentette ki határozottan Nagulnov. – Bezzeg te biztosan bekukkantottál volna hozzá, ahogy én ismerlek, te szőke malac!

Razmjotnov sóhajtott egyet.

– Ha az én egykori feleségem volna, okvetlenül betérnék hozzá, sőt elvendégeskednék nála legalább egy hetet! – Majd, immár tréfásan, hozzátette: – Mert én nem olyan szalmazsák vagyok, mint te!

– Ismerlek – ismételte Nagulnov, majd rövid gondolkodás után ő is hozzátette: – Szoknyavadász ördögfattya! De én meg nem vagyok olyan nőcsábász, mint te!

Razmjotnov vállat vont.

– Tizenharmadik éve özvegyen élek. Hát mit akarsz tőlem?

– Hát azért is vagy szoknyavadász.

– Hátha mind a tizenkét év alatt csak egyet szerettem; vagy nem tudod?

– Éppen te?! El is hiszem neked, hát hogyne?!

– Igenis egyet!

– Csak nem Marina Pojarkovát?

– Azt nem tartozik rád, hogy kit, és ne vájkálj a más lelkében! Lehet, hogy egyszer részeg fejjel elmondanám neked, kit szerettem és kit szeretek még máma is, de hát... Hideg ember vagy te, Makar, veled sohase lehet bizalmasan elbeszélgetni. Melyik hónapban születtél?

– Decemberben.

– Mindjárt gondoltam. Az anyád biztosan a jégen, egy lék mellett szült, azért árad belőled a hideg, amióta csak élsz. Hát hogy önthetné ki előtted a szívét az ember?

– Te meg, úgy látszik, forró konyhalapon születtél.

Razmjotnov szívesen ráhagyta:

– Hát biz olyanformán! Azért csap meg belőlem a meleg, akár az aszályos szél. Te bezzeg egészen más vagy.

– Unom már! – mondta bosszúsan Nagulnov. – Elég volt a fehérnépről fecsegni, inkább azt beszéljük meg, melyikünk melyik brigádhoz menjen aratáskor.

– Nem – vetette ellene Razmjotnov –, most már fejezzük be a beszélgetést, ha elkezdtük, különben is ráérünk még megbeszélni, melyikünk melyik brigádhoz menjen. Csak gondold meg egy kicsit higgadtabban, Makar: szoknyavadásznak csúfoltál, pedig

hát hogy lehetnék én most szoknyavadász, ha egyszer mind a kettőtöket rövidesen esküvőre hívlak?...

– Ugyan, miféle esküvőre? – kérdezte szigorúan Nagulnov.

– A sajátomra. Anyám végképp megöregedett, nehezen boldogul már a háztartással, és folyton unszol, hogy nősüljek meg.

– És te szót fogadsz neki, te vén bolond? – Nagulnov nem tudta leplezni mélységes felháborodását.

– De hát hová legyek, kedves komám? – mondta színlelt alázattal Razmjotnov.

– Ej te bolondok bolondja! – Nagulnov tűnődve megvakarta orratövét, és így fejezte be: – Egy közös lakást kellene kivennünk, Szemjon, és együtt kellene laknunk, hogy ne legyen olyan unalmas. A kapura meg majd felírjuk: „Itt csupa agglegény lakik."

Davidov nem késett a válasszal.

– Nem lesz ebből az ötletből semmi, Makar, menyasszonyom van, azért utaztam Millerovóba.

Nagulnov hol az egyikre, hol a másikra fordította fürkésző tekintetét, igyekezett kitalálni, tréfálnak-e vagy sem, aztán orrlyukát tágra fújva, sőt az izgalomtól egy kissé elsápadva lassan felállt.

– Mi lelt benneteket, sorra mind megvesztetek, vagy mi?! Utoljára kérdem: komolyan beszéltek, vagy csak gúnyolódtok vélem? – De aztán nem várta meg a választ, iszonyú elkeseredéssel köpött egyet a lába alá, és köszönés nélkül kiment a szobából.

Huszonhatodik fejezet

Polovcev és Ljatyevszkij, az unalomtól elbutulva, a kényszerű tétlenségtől erkölcsileg napról napra mind mélyebbre süllyedve, változatlanul éjjel-nappal Jakov Lukics szűk kis szobájában rostokolt.

Az utóbbi időben lényegesen ritkábban keresték fel őket futárok, a felkelők határterületi központjának biztató ígéretei, amelyeket egyszerű, de tartós csomagolású küldeményekben kaptak, már rég elvesztették számukra minden értéküket...

Polovcev talán könnyebben elviselte ezt a hosszú remeteséget, még külsőleg is kiegyensúlyozottabbnak látszott, de Ljatyevszkij néha egészen elanyátlanodott, és minden alkalommal másképpen: hol napokig hallgatott, és csak bámulta a falat élettelen tekintetű szemével, hol meg szokatlanul, éppenséggel zabolátlanul fecsegős lett, és ilyenkor Polovcev a hőség ellenére is a fejebúbjáig beleburkolózott burkájába, néha csaknem leküzdhetetlen vágyat érzett, hogy felálljon, kirántsa kardját hüvelyéből, és teljes erejéből nekihuzakodva Ljatyevszkij gondosan fésült fejére csapjon. Ljatyevszkij egyszer a sötétség leszállta után észrevétlenül eltűnt a házból, és csak hajnal előtt tért vissza – egész nyaláb harmatos virágot hozott.

Polovcevet nyugtalanította lakótársának eltűnése: egész éjjel le se hunyta a szemét, szörnyen izgult, felfülelt a legcsekélyebb kívülről hallatszó neszre is. Ljatyevszkij az éjjeli frisseség illatával átitatva, a sétától felajzva, vidáman bevitt a pitvarból egy veder vizet, és óvatosan beletette a virágot. A kisszoba zárt levegőjébe bódítóan, részegítően, élesen robbant bele a petunia, az illatos dohányvirág, az éjjeli viola és még néhány, Polovcevnek ismeretlen virág illata, és ekkor váratlan dolog történt: Polovcev, ez a vaskemény kozák kapitány, teli tüdővel beszívta a virágok félig elfelejtett illatát, és hirtelen sírva fakadt... Izzadt tenyerét arcára szorítva feküdt büdös vackán a hajnal előtti homályban, amikor pedig fojtogatni kezdte a zokogás, egy rándítással befordult a falnak, és teljes erejéből beleharapott a párna sarkába.

Ljatyevszkij mezítlen lábával puhán lépkedve jött-ment a kisszoba meleg padlóján. Feltámadt benne a tapintat: alig hallhatóan operettdalokat fütyült, és úgy tett, mintha semmit se hallana, semmit se venne észre...

Polovcev délelőtt tizenegy órakor, miután felébredt rövid, de

nyomasztó álmából, kegyetlenül le akarta hordani Ljatyevszkijt önkényes eltávozása miatt, de ehelyett csak annyit mondott:

– Ki kellene cserélni a vedérben a vizet... elhervadnak.

– Ebben a pillanatban meglesz! – felelte vidáman Ljatyevszkij.

Hozott egy korsó hideg kútvizet, a meleget meg a vedérből a padlóra löttyintette.

– Hol szerezte a virágot? – kérdezte Polovcev.

Restellte gyengeségét, szégyellte az éjjel ontott könnyeit és félrenézett.

Ljatyevszkij vállat vont.

– „Szereztem", ez túl enyhe szó, Polovcev úr. „Loptam", ez keményebb, de pontosabb. Ahogy az iskola mellett sétáltam, isteni illat csapott az orromba, erre beugrottam Spiny tanító kiskertjébe, ott megtizedeltem két virágágyat, hogy legalább egyszer megszépítsem valahogy ezt a fertelmes tengődésünket. Megígérem, hogy ezentúl is ellátom önt friss virágokkal.

– Ugyan, kérem, kíméljen meg tőle!

– De úgy látom, önből még nem veszett ki teljesen minden emberi érzés – jegyezte meg halkan, célzattal Ljatyevszkij, és merően Polovcevre nézett.

Polovcev egy szót se szólt, úgy tett, mintha nem hallaná...

Mindegyikük a maga módján ütötte agyon az időt: Polovcev órák hosszat ült az asztalnál, pasziánszot rakott, finnyásan fogta vastag ujjaival a zsíros, vastag kártyalapokat, Ljatyevszkij meg, anélkül, hogy felkelt volna az ágyról, már vagy huszadszor olvasta el egyetlen könyvét, Sienkiewicz *Quo vadis*-át, és élvezettel ízlelgetett minden szót.

Polovcev néha abbahagyta a pasziánszot, törökülésben leült egyenest a földre, és a ponyvadarabot szétterítve, szétszedte, tisztogatta az amúgy is eszményien tiszta golyószórót, minden alkatrészt átdörzsölt, bekent a hőségtől meleg fegyverolajjal, és ráérősen megint összeszerelte a golyószórót, s nagyhomlokú fejét hol egyik, hol másik oldalra hajtva gyönyörködött benne. Aztán nagy sóhajjal begöngyölte a golyószórót ugyanabba a ponyva-

darabba, óvatosan visszatette az ágy alá, beolajozta és újból megtöltötte a tárakat, majd immár az aszalnál ülve, elővette tiszti kardját a matrac alól, hüvelykujjának körmén kipróbálta a penge élét, és egy száraz fenőkövet óvatosan, csupán néhányszor végighúzott a ragyogó acélon.

– Akár a borotva! – dörmögte elégedetten.

Ljatyevszkij az ilyen pillanatokban letette a könyvet, összehunyorította a félszemét, és maró gúnnyal mosolygott.

– Meglep, szerfölött meglep az ön ostoba szentimentalizmusa! Mért örül úgy annak a gyíklesőnek, mint majom a farkának? Ne felejtse el, hogy most már ezerkilencszázharmincat írunk, és a szablyák, pikák, csatabárdok és egyéb ócskavasak kora lejárt. Az elmúlt háborúban, kedveském, mindent a tüzérség döntött el, nem pedig a lovas vagy lovatlan katonácskák, és ugyancsak az dönti majd el a jövendő ütközetek és háborúk sorsát is. Ezt mint öreg tüzér, a leghatározottabban állítom!

Polovcev, mint mindig, öklelően nézett rá.

– Maga mindjárt taracküttegek tüzére vagy pedig kardos katonácskákra támaszkodva akarja elkezdeni a felkelést? Adjon nekem az elején akár csak egy háromhüvelykes üteget, és akkor én szíves-örömest Osztrovnov feleségének a gondjára bízom a kardomat, de egyelőre csak hallgasson, maga fő-főúri szájhős. Hányingert kapok a locsogásaitól. A lengyel kisasszonynak meséljen a tüzérségnek az elmúlt háborúban játszott szerepéről, és ne nekem! És maga általában igyekszik mindig lenéző hangon beszélni velem, pedig rosszul teszi, maga a nagy Lengyelország képviselője! A maga hangnemében, a maga fecsegéseiben bűzlik valami. Egyébként hát épp a maguk országáról mondták a húszas években: „Nincs még veszve Lengyelország, de már egy kicsit büdös . . ."[4]

– Istenem, minő lelki szegénység! – kiáltott fel patetikusan Ljatyevszkij. – Kártya meg szablya, szablya meg kártya! . . .

[4] *Lefordíthatatlan szójáték. A lengyel himnusz első sorában levő* z g i n e l a *szó kettős értelmén* – e l v e s z e t t *és* m e g r o h a d t – *alapszik.* – *A ford.*

Maga egy fél év alatt egyetlenegy nyomtatott szót sem olvasott. Hogy elvadult! Pedig hát valamikor középiskolai tanár volt...

– Csak szükségből voltam tanár, kedves pán. A legkeservesebb szükség vitt rá!

– Azt hiszem, a maguk Csehovjának van egy kis elbeszélése a kozákokról: él a falujában egy tanulatlan, buta kozák földesúr, két felnőtt tökfejű fia meg csakis azzal foglalkozik, hogy az egyik házi kakasokat dobál a levegőbe, a másik pedig puskával lövöldöz rájuk. És így megy ez napról napra: könyvek nélkül, kulturális szükségletek nélkül vagy bármilyen szellemi érdeklődés nélkül. Néha úgy rémlik nekem, hogy maga annak a két úrfinak az egyike... Vagy talán tévedek?

Polovcev nem válaszolt, rálehelt a kard holt acéljára, nézte, hogyan fut szét és olvad el rajta lassan a kékes árny, aztán megtörülte szürke Tolsztoj-blúzának aljával, majd óvatosan, sőt gyengéden, csattanás nélkül a kopott hüvelybe eresztette.

*

De hirtelen kirobbanó szóváltásaik és rövid csipkelődéseik nem mindig végződtek ilyen békésen. A ritkán szellőztetett kisszobában fülledt volt a levegő; a beálló hőség még jobban megnehezítette amúgy is siralmas életüket Osztrovnov házában, és Polovcev az izzadtságbűzzel átitatott, nyirkos ágyról felugorva, fojtott hangon, mind gyakrabban kiáltotta: „Börtön! Elpusztulok ebben a börtönben!" Még éjszakánként, álmában is gyakran kiejtette ezt a nem valami hízelgő szót, amíg végül Ljatyevszkij, aki kijött a béketűrésből, egyszer azt nem mondta neki:

– Polovcev úr! Azt gondolhatná az ember, hogy az ön amúgy is szegényes szótárában csupáncsak egy szó maradt: „börtön". Hát ha annyira sóvárog ez után a szeretetház után, adok egy jó tanácsot: menjen el még ma a kerületi GPU-ba, és kérje, hogy csukják börtönbe legalább vagy húsz évre. Biztosítom, hogy nem fogják megtagadni a kérését!

– Ez micsoda? Lengyelül ezt nevezik szellemességnek? – kérdezte torz mosollyal Polovcev.

Ljatyevszkij vállat vont.

– Laposnak találja a szellemességemet?

– Maga egyszerűen barom – mondta közömbösen Polovcev.

Ljatyevszkij ismét vállat vont, és elnevette magát.

– Lehet! De hát olyan régóta lakom magával, hogy nem csoda, ha elvesztem az emberi lelkületemet...

Ez után a hajbakapás után három napig egy szót se váltottak. De a negyedik napon kénytelenek voltak ismét szóba állni egymással...

Korán reggel, amikor Jakov Lukics még nem ment el munkába, az udvarra belépett két ismeretlen; az egyik gumival bevont felöltőt, a másik meg piszkos csuklyás vitorlavászon köpenyt viselt. Az első egy jókora degesz irattáskát szorongatott a hóna alatt, a másik meg a vállán átvetve, szíjbojttal díszített ostort tartott.

Jakov Lukics, mihelyt az ablakon át megpillantotta a jövevényeket, a régi megállapodás szerint gyorsan kiment a pitvarba, és rövid szünettel kétszer kopogott annak a szobának az ajtaján, ahol Polovcev és Ljatyevszkij lakott, aztán a bajuszát simogatva méltóságosan kiment a tornácra.

– Engem keresnek, jóemberek? Talán kéne valami a kolhoz hombárjából? És kicsodák maguk? Honnét jöttek?

A zömök, köpcös táskás ember, akinek kövér arcán nőies gödröcskék voltak, viseltes sapkájának ellenzőjét az ujjaival megérintve, barátságos, ragyogó mosollyal így szólt:

– Maga a házigazda? Jó reggelt, Jakov Lukics! A szomszédai utasítottak magához. Jószágbegyűjtők vagyunk, a bányászoknak dolgozunk, nekik vásárolunk marhát, hogy – ahogy mondani szokták – meglegyen a betévő falatjuk! Jó pénzt fizetünk, többet az állami begyűjtési árnál. Azért fizetünk többet, mert a bányászokat zökkenő nélkül és minél laktatóbb élelemmel kell ellátni. Bizonyára megérti szorult helyzetünket, hisz maga a kolhoz gazdasági vezetője... A kolhoz hombárjából azonban semmi se kell nekünk, mi csak háztáji jószágot veszünk, és még az egyéniektől is vásárolunk. Úgy hallottuk, hogy magának van egy növen-

dék üszője. Ugyebár eladja? Az árán nem veszünk össze, csak jó húsban legyen.

Jakov Lukics nem felelt, tűnődve megvakarta a szemöldökét, és azt latolgatta magában, hogy ezektől a bőkezű felvásárlóktól a méltányosnál többet is ki lehet csikarni, anélkül, hogy vásárról vásárra kóborolna, ezért hát úgy felelt, ahogy azoknak a földmíveseknek a többsége felelne, akik értenek hozzá, hogy ne potom áron adjanak el valamit.

– Nekem nincs eladó üszőm.

– Hadd nézzük meg, hátha mégis megegyezünk. Ismétlem: hajlandók vagyunk felárat is fizetni.

Jakov Lukics a bajuszát fontoskodóan simogatva, megint hallgatott egy percig, majd vontatottan, mintha magában beszélne, így szólt:

– Vagyis hát van üszőm, mégpedig olyan kövér, hogy csak úgy ragyog a szőre! De nekem magamnak is kell: a tehén már megöregedett, ki kell cserélni, a fajtája meg tej és téfel, vagyis ahogy maguk felé mondják, tejföl dolgában nagyon-nagyon jó. Nem, felvásárló elvtársak, nem adom el!

A zömök, táskás ember kiábrándultan sóhajtott egyet:

– Nos, a gazda jobban tudja . . . Ne haragudjon, majd másutt keresünk árut. – Kezével esetlenül még egyszer megérintette gyűrött sapkájának ellenzőjét, és kifelé indult az udvarból.

Lustán utána ment a roppant széles vállú, markos hajcsár is, és ostorával csápolva, szórakozott tekintettel nézegette az udvart, a lakóépületeket, a ház ablakait meg a padlás szorosan bezárt ajtaját . . .

Ezt már nem bírta ki Jakov Lukics gazdaszíve.

Csak a kisajtóig engedte a vendégeket, akkor utána kiáltott a köpcösnek:

– Hé, begyűjtő elvtárs, várj egy kicsit! Mennyit fizetsz kilójáért élősúlyban?

– Ahogy megegyezünk. De megmondtam már, hogy az árán nem veszünk össze, és azt csináljuk a pénzünkkel, amit akarunk. Mert számon tartjuk ugyan, de nem verjük a fogunkhoz! –

mondta a köpcös, párnás kezével hencegően a degesz táskára csapott, és várakozóan állt a kisajtónál.

Jakov Lukics határozott léptekkel lement a tornácról.

– Menjünk, nézzük meg az üszőt, amíg még nem hajtják ki a csordába, de ne felejtsétek el, hogy nem adom olcsón – csakis tiszteletből, mert úgy látom, nem túlságosan fukar legények vagytok, és meg lehet egyezni veletek. Mert én a fukar kupeceknek még a szagát se állom!

A két felvásárló tüzetesen, fürkészően megnézte, körültapogatta az üszőt, aztán a köpcös hosszadalmasan alkudozni kezdett, az ostoros pedig unottan fütyörészve elindult a jószágudvaron meg a környékén, benézett még a tyúkólba is, az üres lóistállóba is, meg mindenüvé, ahová nem is kellett volna bekukkantania... Ekkor mintha megvilágosodott volna Jakov Lukics agya: „Ó, hát ezek nem felvásárlók!"

Egy csapásra leengedett az üsző árából hetvenöt rubelt, és azt mondta:

– Rendben van, odaadom, csakis a bányász elvtársak kedvéért, mert így ráfizetek, de bocsássatok meg, mennem kell a kolhozvezetőségbe, nem érek rá veletek tölteni az időt. Most mindjárt elviszitek az üszőt? Akkor ide a pénzt a markomba!

A köpcös a szín bejáratánál, ujjait meg-megnyálazva, sokáig számolgatta a bankókat, a kialkudott árra ráadott még tizenöt rubelt, megszorította Jakov Lukics kezét – aki már unta a dolgot –, aztán rákacsintott.

– Megiszunk egy üveggel erre a jó vásárra, Jakov Lukics? Nálunk, felvásárlóknál, foglalkozásunknál fogva, mindig kell lennie áldomásra valónak – és elővett zsebéből egy palack berkenyepálinkát, amely halványan ragyogott a korai napsütésben.

– Majd este – felelte Jakov Lukics mesterkélt vidámsággal –, majd este, kedves háztűznézők! Este szívesen látlak benneteket, és iszok is véletek. Olyan vígságszerző üveg, amilyet te mutatsz, a házigazdánál is akad, egyelőre nem jutottunk koldusbotra. De megbocsássatok: az egészségi állapotom nem engedi, hogy reggel pálinkát igyak, meg a munka is sürget, indulnom

kell a kolhozba, dolgozni. Gyertek el naplemente után, akkor majd áldomást iszunk az üszőmre.

– Legalább hívd be a házba, és kínáld meg a háztűznézőket a kisüsző mamájának a tejével – mondta gödröcskés, kerek orcáján ragyogó, roppant barátságos mosollyal a köpcös, és kérően Jakov Lukics könyökére tette kezét.

Ám Jakov Lukics hajthatatlansága immár egyetlen, végtelenül feszült, görcsös akarattá csomósodott, így hát egy kissé lenézően nevetve azt felelte:

– Nálunk, kozákoknál, jó uraim, nem akkor szoktak vendégségbe menni, amikor valakinek kedve szottyan a vendégeskedésre, hanem akkor, amikor a házigazda hívja és betessékeli. Vagy tinálatok másképp van? No de most akkor is legyen úgy, ahogy nálunk, a mi falunkban szoktuk. Estére eljösztök, megegyeztünk? Akkor hát most reggel kár is erre több szót vesztegetni. Minden jót!

Hátat fordított a felvásárlóknak – rá se nézett az üszőre, amelynek szarvára a markos hajcsár kényelmesen ráerősítette a kötőféket –, és lassan, kacsázva a tornáchoz ment. Mesterkélten jajgatva, nyögve, bal kezével a keresztcsontját fogva fellépett a legfelső lépcsőfokra, majd a pitvarban, immár a legcsekélyebb színlelés nélkül, a mellére szorította tenyerét, aztán a szemét behunyva állt egy percig, és elhalványult ajkával azt suttogta:

– Háromszor is legyetek átkozottak mind!

A szúró fájdalom hamarosan lecsillapodott a szívében, elmúlt az enyhe szédülés is. Jakov Lukics állt még egy darabig, aztán tisztelettudóan, de sürgetően kopogtatott annak a kisszobának az ajtaján, ahol Polovcev lakott.

Ahogy a küszöböt átlépte, és éppen csak annyit mondott: „Nagyságos uram, baj van!" – máris, mint éjjel, viharban a villám felvillanó fényénél, megpillantotta egy pisztoly rá irányított csövét, Polovcev előreszegett állát, feszült, merő pillantását, meg Ljatyevszkijt, aki hanyag testtartással az ágyán ült, de lapockájával szorosan a falhoz lapult, és kissé felhúzott térdén a golyószórót tartotta, melynek csöve, éppen Jakov Lukics mellének

magasságában, szintén a benyíló ajtóra szegeződött. Jakov Lukics mindezt egy pillanatnyi vakító villanás alatt látta meg; még Ljatyevszkij mosolyát és félszemének lázas csillogását is látta.

– Ugyan kiket hoztál a portádra, kedves házigazdánk? – ütötte meg a fülét ekkor a kérdés, amely mintha a távolból hallatszott volna.

A megrendült Jakov Lukics nem ismerte meg a hangot, mintha szaggatott, sípoló suttogással egy láthatatlan harmadik tette volna fel ezt a kérdést. De valami ellenállhatatlan erő arra kényszerítette az öreget, hogy egy rövid időre teljesen megváltozzék: a nadrág varrásán kinyújtott keze könyökben behajlott, és egész testében valahogy elernyedt, összecsuklott. Mégis megszólalt, összefüggéstelenül, szaggatottan, egészen más nyelven, mint eddig, de megszólalt:

– Én senkit se hoztam ide, ők maguk jöttek, hívatlanul. És hát meddig kiabálnak még rám napról napra, jó uraim, meddig zsarnokoskodnak rajtam, mint egy kis kölykön?! Ez nagyon bánt engem! Ingyen étetem-itatom magukat, és mindenképpen a kedvükben járok. Az asszonyaink is ingyen mosnak magukra, és készítenek mindenféle ételt... Megölhetnek akár most mindjárt, ebben a szempillantásban – úgyis csak teher az életem itt maguk mellett! Az üszőt is azért adtam el – potom áron –, mert magukat jól kell tartani. Hisz maguknak, nagyságos uraim, nem lehet üres káposztalevest adni, hanem csakis húsosat. És állandóan pálinkát is követelnek tőlem... Én figyelmeztettem magukat, amikor ezek a hívatlan vendégek beállítottak; csak egy kicsit később jöttem rá, hogy ezek nem igazi felvásárlók, de akkor mindjárt faroltam is visszafelé: „Vigyétek az üszőt akár ingyen is, csak menjetek innét mihamarább, isten hírivel!" Maguk meg, jó uraim... De minek is bizonykodok én itt? – Jakov Lukics reményevesztetten legyintett, mellével az ajtófélfának dőlt, és tenyerébe rejtette arcát.

Polovcev azzal a furcsa közönnyel, amely már régóta úrrá lett rajta, meglepően fakó hangon váratlanul azt mondta:

– Hátha csakugyan igaza van az öregnek, Ljatyevszkij pán.

Büdöset érzek, el kell innen párolognunk, amíg még nem késő. Mi a véleménye?

– El kell mennünk még ma! – jelentette ki határozottan Ljatyevszkij, és óvatosan az összegyűrt ágyra tette a golyószórót.

– És a kapcsolat?

– Arról majd később. – Ljatyevszkij Jakov Lukicsra biccentett a fejével. Majd feléje fordult, és élesen így szólt: – Elég volt a vénasszonykodásból, Lukics! Mondja el, miről folyt a beszéd a felvásárlókkal. Teljesen kifizették az árát? Nem jönnek ide még egyszer ezek a kupecek?

Jakov Lukics úgy szipogott, mint egy gyermek, belefújta az orrát övetlen ingének aljába, tenyerével megtörölte szemét, bajuszát és szakállát, aztán szemlesütve röviden elmondta, mit beszélgettek a két begyűjtővel, milyen gyanúsan viselkedett a hajcsár, és nem felejtette el megemlíteni azt sem: este visszajönnek, hogy áldomást igyanak vele.

Polovcev és Ljatyevszkij erre a közlésre szótlanul összenézett.

– Nagyon kedves – mondta idegesen nevetve Ljatyevszkij. – Okosabbat nem tudtál kitalálni, mint azt, hogy meghívod őket a házadba? Ördögadta fajankó! Reménytelen hülye!

– Nem én híttam őket, ők varrták magukat a nyakamba, sőt már most be akartak jönni a házba, alig tudtam rábeszélni őket, hogy várjanak estig. És maga, nagyságos uram, vagy minek is tiszteljem, hogy is szólítsam, nem jól teszi, hogy ostobának tart és lehülyéz... Mert urambocsá, mi a fészkes fenének hívtam volna be őket a házba, ha egyszer maguk itt rostokolnak? Azért, hogy lecsapassam a maguk fejét meg a magamét is?

Jakov Lukics könnyes szeme ellenségesen megvillant, és most már leplezetlen haraggal fejezte be:

– Maguk, tiszt urak, tizenhétig azt hitték, hogy csak maguk okosak, a katonák és az egyszerű kozákok meg egy kicsit mindahányan ostobák. A veresek tanítgatták-tanítgatták magukat, de úgy látszik, nem tudták megtanítani semmire... Nem használt a tanítás meg az a nagy verés!

Polovcov Ljatyevszkijra kacsintott. Ljatyevszkij az ajkát beha-

rapva, némán a lefuggönyözött ablak felé fordult, Polovcev meg odament Osztrovnovhoz, egészen közel, vállára tette egyik kezét, és békítően elmosolyodott.

– De szereted felizgatni magad, Lukics, holmi ostobaságok miatt! Ugyan hát mi mindent nem mond az ember hirtelenjében? És nem kell a kákán is csomót keresni. Abban igazad van, hogy azok, akik megvették az üsződet, úgy felvásárlók, ahogy én püspök vagyok. Mind a kettő csekista. Ljatyevszkij személy szerint felismerte az egyiket. Érted? Minket keresnek, de egyelőre csak vaktában, tapogatózva, azért is álcázzák magukat felvásárlóknak. Most hallgasd tovább: nekünk ebédig egyenként el kell mennünk innen. Eredj és foglald el a felvásárlóidat két-három óra hosszat, úgy, ahogy akarod, azzal, amivel akarod. Elviheted őket valamelyik ismerőshöz, valakihez a mi embereink közül, aki most éppen otthon van, pálinkázgassatok, beszélgessetek el velük, de isten őrizzen meg téged is, a házigazdát is attól, hogy berúgjatok, és megoldódjon a nyelvetek! Ha megtudom, agyonváglak mindkettőtöket! Ezt jól vésd az agyadba! Mialatt pedig te elfoglalod őket az ivászattal, mi abban a szakadékban, amelyre a portád hátulja kirúg, titokban kiosonunk a határba, ott aztán köd előttünk, köd utánunk! A fiadat utasítsd, hogy a szárított ganéjboglyában most mindjárt jól rejtse el a kardomat, a golyószórót, a tárakat meg mind a két puskánkat.

– Csak a saját puskáját dugja el, az enyém nálam marad – jegyezte meg Ljatyevszkij.

Polovcev szótlanul rápillantott, és így folytatta:

– Ezt az egész felszerelést göngyölje be pokrócba, és miután jól szétnézett, titokban vigye a színbe. A házban semmi szín alatt se merjen eldugni semmit. Még egy kérés, helyesebben parancs: azokat a küldeményeket, amelyek a nevemre érkeznek, vedd át, és mihelyt átveszed, tedd az alá a cséplő-kő alá, amely a csűr mellett hever. Éjszakánként néha majd ellátogatunk ide. Mindent megértettél?

– Igenis! – suttogta Jakov Lukics.

– No, akkor menj, és le ne vedd a szemed azokról a pokolra

való begyűjtőkről! Vidd el őket, minél messzebb innen, mi pedig két óra múlva már nem leszünk itt. Estére meghívhatod őket magadhoz. Az ágyakat vigyétek fel ebből a szobából a padlásra, itt meg szellőztessetek ki. Megtévesztésül dobálj be ide mindenféle limlomot, akkor aztán ha kérik, megmutathatod nekik az egész házat... Mert különféle ürügyekkel bizonyára megkísérlik, hogy megnézzék az egész házadat... Egy hétig távol leszünk, aztán visszajövünk hozzád. Azt pedig, amit nálad megettünk-ittunk, ne hánytorgasd fel! Mindazokért a javakért, mindazért, amit ránk költöttél, busásan megfizetünk, mihelyt ügyünk diadalmaskodik. De vissza kell jönnünk ide, mert a magam szakaszán, itt, Gremjacsij Logban robbantom ki a felkelést. És az az idő már közel van! – fejezte be ünnepélyesen Polovcev, és röviden megölelte Jakov Lukicsot. – Eredj, öreg, segítsen az isten!

*

Mihelyt becsukódott az ajtó Osztrovnov mögött, Polovcev leült az asztalhoz, és azt kérdezte:

– Hol találkozott ezzel a csekistával? Biztos abban, hogy nem tévesztette össze valaki mással?

Ljatyevszkij odahúzott egy zsámolyszéket, Polovcevhez hajolt, és – egész ismeretségük alatt talán először – minden gúny és bohóckodás nélkül beszélni kezdett:

– Jézusmáriám! Hát összetéveszthettem volna?! Hisz a síromig emlékezni fogok erre az emberre! Látta azt a forradást az arcán? Én hasítottam bele tőrrel, amikor elfogtak. A szememet meg – ezt ni, a bal szememet – ő verte ki a vallatáskor. Látta, mekkora ökle van? Négy évvel ezelőtt Krasznodarban történt a dolog. Egy nő árult el; már nem él, hála a magasságos úristennek! Én még a belső börtönben ültem, az ő bűnösségét pedig már megállapították. A szökésem után mindjárt másnap jobblétre szenderült. Pedig nagyon fiatal és szép dög, kubáni kozák lány, helyesebben kubáni szuka volt. Így történt... Tudja, hogyan szöktem én meg a börtönből? – Ljatyevszkij elégedetten elnevette magát, és megdörzsölte kicsiny, szikár kezét. – Így is, úgy is kivégeztek

volna. Nekem nem volt vesztenivalóm, és kétségbeesett kockázatra szántam rá magam, sőt még egy kis aljasságra is... Amíg csak bolonddá tartottam a nyomozókat, és jelentéktelen figurának tüntettem fel magam, szigorúan elkülönítve tartottak. Ekkor rászántam magam a legvégső lépésre, hogy megmeneküljek: vallatáskor kiadtam egy Korenovszkaja sztanyicába való kozákocskát. A mi szervezetünkhöz tartozott, ő volt az utolsó láncszem: legfeljebb két-három falujabelit árulhatott el, többet senkit, mert a mieink közül egy lelket sem ismert. „Ám lőjék agyon, vagy száműzzék ezt a négy hülyét – gondoltam –, de én megmenekülök, márpedig az én életem összehasonlíthatatlanul fontosabb a szervezet számára, mint ennek a tuskónak, annak a négy baromnak az élete." Meg kell jegyeznem, hogy én eléggé jelentős szerepet játszottam a Kubán vidéki szervezetben. Szerepem jelentőségét megítélheti abból is, hogy huszonkettőtől fogva ötször mentem külföldre, és Párizsban ötször találkoztam Kutyepovval. Kiadtam ezt a négy statisztát, és ezzel meglágyítottam a nyomozó szívét: megengedte, hogy a belső udvaron én is sétálhassak a többi fogollyal. Nem volt vesztegetni való időm. Érti, ugye? No este, ahogy a pusztulásra ítélt kubáni csőcselék közt sétálok az udvaron, mindjárt az első kör alatt észrevettem, hogy az udvarról egy hordozható létra vezet a szénatartóba – úgy látszik, nemrég támasztották oda. Szénakaszálás ideje volt, és a gépéusok napközben szénát szállítottak a lovaiknak. Megtettem még egy kört, rendje-módja szerint hátratett kézzel, de amikor harmadszor masírozam arrafelé, nyugodtan odamentem a létrához, nem néztem se jobbra, se balra, és lassan, akár egy cirkusz arénájában, elindultam a fokokon felfelé. A kezem változatlanul hátratéve... Helyes volt a számításom, Polovcev úr! Lélektanilag helyes. Az én őrült vakmerőségemtől meghülyült őrség lehetőséget adott arra, hogy nyolc fokot menjek felfelé, csak akkor üvöltötte el magát az egyik kétségbeesetten: „Állj!", amikor én már előregörnyedve, a fokokat kettesével átugorva felszaladtam a létrán, és akár a bakkecske, a tetőre szökkentem. Összevissza lövöldözés, kiabálás, káromkodás. Két ugrással már a tető szélén voltam,

onnan még egy ugrás, és máris egy mellékutcában vagyok! Ennyi az egész. Reggel pedig már Majkopban, biztos lakásban, egy titkos találkozóhelyen voltam... Azt a vasgyúrót, aki így elcsúfított engem, Hizsnyaknak hívják. Az imént ön is látta ezt a nadrágban járó szittya kőszobrot. Hát akkor hogy kívánhatja, hogy elevenen kiengedjem a kezemből? Nem, csak hadd csukódjon be mind a két szeme az én szemem után, amelyet ő vert ki! Szemet szemért!

– Maga megőrült! – kiáltotta felháborodva Polovcev. – Egyéni bosszúvágyból meg akarja buktatni az egész ügyet.

– Ne izguljon. Nem itt ölöm én meg Hizsnyakot és a barátját, hanem valahol a falu határában, Gremjacsij Logtól minél messzebb lesem meg őket. Úgy rendezem, mintha kirabolták volna a két felvásárlót, és örökre homályban marad az egész! Még a pénzüket is elveszem. Rajtavesztettek a kereskedésen, tehát rossz kupecek... A saját puskáját eldughatja, de a köpenyem alatt elviszem a magamét. Eszébe se jusson lebeszélni róla. Halljа? Ez az elhatározásom visszavonhatatlan! Én máris megyek, ön majd később induljon. Szombaton naplemente után találkozunk Tubjanszkoj alatt az erdőben, annál a forrásnál, ahol a múltkor találkoztunk. A viszontlátásra, és az isten szerelmére, ne haragudjék rám, Polovcev úr! Hisz itt a végsőkig jutottunk idegek dolgában, és bevallom, nem mindig méltóképpen viselkedtem.

– Ugyan, hagyja!... A mi helyzetünkben meglehet az ember ilyen ceremóniák nélkül is! – dörmögte Polovcev, de mégis megölelte Ljatyevszkijt, és atyai csókot nyomott lejtős, halvány homlokára.

Ljatyevszkijt meghatotta a bajtársi érzésnek ez a váratlan megnyilvánulása, de nem akarta elárulni megindultságát, hátat fordított Polovcevnek, és immár a kilincset fogva azt mondta:

– Tubjanszkojból magammal viszem Makszim Haritonovot. Van puskája, és különben is azok közé tartozik, akikre lehet számítani nehéz pillanatokban. Nincs kifogása ellene?

– Haritonov őrmester volt az én kozák századomban – felelte Polovcev rövid habozás után. – Viheti. Kitűnő lövő, legalábbis

az volt. Megértem az ön érzéseit. Ám cselekedjék, de semmi szín alatt se Gremjacsij Log közelében, vagy éppen a faluban, hanem valahol kinn a határban...

– Igenis! A viszontlátásra!

– Sok sikert!

Ljatyevszkij kiment a pitvarba, vállára vetette Osztrovnov ócska kaftánját, és az ajtó résén át végignézett a néptelen mellékutcán. Egy pillanattal később, a lovassági karabélyt a bal oldalához szorítva, már ráérősen lépkedett az udvaron keresztül, és ugyanolyan ráérősen eltűnt a szín szöglete mögött. De mihelyt beugrott a vízmosásba, mindjárt átváltozott: felöltötte a kaftánt, karjára akasztotta a karabélyt, félrehúzta a biztosítót, és vadállat módjára lopakodva, éberen jobbra-balra tekingetve, minden neszre felfülelve elindult a mederben felfelé, de néha visszanézett a lila reggeli párában alant elmerülő falura.

Két nap múlva, pénteken reggel Tubjanszkoj és Vojszkovoj falvak között, a Juharos Szárazér elágazásától hatvan méternyire haladó úton agyonlőtték a két begyűjtőt meg az egyik fogatoslovat. A másikon, az istrángot elvagdosva, Vojszkovojba nyargalt a Tubjanszkoj falvába való kozák kocsis. Ő jelentette a történteket a községi szovjetben.

A tetthelyre kirobogó kerületi rendőr, a községi szovjet elnöke, a kocsis és a hatósági tanúk a következőket állapították meg: a banditák, akik az erdőben bújtak meg, vagy tíz puskalövést adtak le. Mindjárt az első lövéssel megölték a tagbaszakadt, vállas hajcsárt. Arccal lefelé leesett a kocsiról. A golyó egyenest szíven találta. A köpcös felvásárló torkaszakadtából azt kiáltotta a kocsisnak: „Hajts!" – majd kikapta kezéből az ostort, a nyergesre emelte, de rácserdíteni már nem tudott: a második lövés leterítette – ott, a kocsin. A golyó, a bal füle fölött, a fejébe fúródott. A két ló megbokrosodott. A meggyilkolt felvásárló a hajcsártól húsz méternyire zuhant le a kocsiról. Ezután még néhány lövés következett, egyszerre két puskából. A rudas, amelyet lekaszált a

golyó, futtában felbukfencezett, eltörte a rudat, és felborította a ráguruló kocsit. A kocsis elvágta az épségben maradt ló istrángját, és teljes lendületből elnyargalt. Néhányszor még utána lőttek, de nem annyira azért, hogy lelőjék, hanem hogy megfélemlítsék, hiszen a golyók a kocsis szavai szerint magasan a feje fölött süvítettek el.

A két meggyilkolt ember zsebei ki voltak forgatva. Okmányokat nem találtak náluk. A felvásárló üres táskája az útszéli füvön hevert.

A hajcsárnak, akit a banditák motozás közben a hátára fordítottak – a bőrén látható nyomból ítélve –, csizmasarokkal kirúgták a bal szemét.

A községi szovjet elnöke, egy harcedzett kozák, aki már két háborút gyűrt le, azt mondta a rendőrnek:

– Nézd csak, Luka Nazarics, még hóttában is meggyalázta az a bitang! Lába alatt volt, vagy mi? Vagy nem tudtak megosztozni egy fehérceléden? Mert közönséges rablók nem viselkednek ilyen állatiasan... – Igyekezett nem is nézni a megölt hajcsár bíborvörös, üres szemegödrére, az arcán szétfolyt, véres, kocsonyás pépre, amely már ráfagyott, és betakarta zsebkendőjével a halott arcát, majd felegyenesedett és felsóhajtott: – De borzasztóan elkanászodott manapság a nép! Biztosan kiszimatolták valami gonosz emberek, hogy ezek kupecek, és elrabolták a pénzüket, úgy látszik, nem is egy ezrest... Átkozott népség! Lám, milyen sasokat terítettek le a pénz miatt...

Azon a napon, amikor Hizsnyak és Bojko-Gluhov pusztulásának híre eljutott Gremjacsij Logba, Nagulnov, miután kettesben maradt Davidovval a kolhozvezetőségben, azt kérdezte:

– Tudod-e, Szemjon, honnét fúj a szél?

– Legalább olyan jól tudom, mint te. Polovcev keze van a dologban vagy a cinkosaié, ez tény.

– Magától értetődik. Csak egyet nem értek: hogy tudták kiszimatolni, hogy kicsodák ezek? Ez itt a kérdés! És ki követhette el ezt?

– Ezt a kérdést nem mi oldjuk meg. Ez a feladat egyenlet

két ismeretlennel, nekünk meg nem nagyon erős oldalunk a számtan meg az algebra. Így van?

Nagulnov, lábát egymáson átvetve, réveteg szemmel poros csizmájának orrát bámulva, sokáig szótlanul ült, majd így szólt:

– Az egyik ismeretlent én ismerem...

– Mégpedig?

– Hát azt, hogy a farkas sohasem a maga vacka közelében marcangolja szét a birkát...

– No és mi következik ebből?

– Az, hogy nem Tubjanszkojból és nem is Vojszkovojból eredtek a nyomukba, hanem messzebbről, ez biztos!

– Hát? Azt gondolod, hogy Sahtiból vagy Rosztovból?

– Nem okvetlenül. Hátha éppen a mi falunkból?! Ki tudja azt?

– Ez is meglehet – mondta némi gondolkozás után Davidov. – Mit javasolsz, Makar?

– Azt, hogy a kommunisták tartsák nyitva a szemüket. Hogy mentől kevesebbet aludjanak éjjel, csendesen, lopva járjanak a faluban, és legyenek résen. Hátha lesz olyan szerencsénk, hogy rábukkanunk a faluban vagy a falu határában arra a Polovcevre vagy valamilyen gyanús ismeretlenre. A farkasok éjjel járnak zsákmány után...

– Minket hasonlítasz farkashoz? – kérdezte alig észrevehető mosollyal Davidov.

De Nagulnov nem mosollyal felelt erre a mosolyra.

– A farkasok – ők, mi meg farkasvadászok vagyunk. Ezt így kell érteni!

– Nem kell haragudni. Egyetértek veled, ez tény! Mindjárt hívjuk össze a kommunistákat.

– Nem most mingyán, hanem később, amikor már lefeküsznek az emberek aludni.

– Ez is helyes – ismerte el Davidov. – De nem kell őrjáratot tartani a faluban, mert különben egyszeribe gyanút fognak a kozákok, hanem lesbe kell ülni.

– De hol? Hol kell? Halvaszületett ötlet! Könnyű volt ne-

kem Tyimoskát meglesni: Luskán kívül nem volt hová mennie, más útja nem volt. De hol várjuk ezeket? Nagy a világ, és sok porta van a faluban; nem üldögélhetünk ott mindegyik mellett.

– Nem is kell mindegyik mellett.

– Hát hogy válasszuk ki?

– Meg kell tudnunk, kiknél vásároltak jószágot, és majd ezeket a portákat fogjuk megfigyelni. A mi megölt elvtársaink javarészt a gyanús állampolgárok körül forgolódtak, azoktól vásároltak jószágot... Ezeknek valamelyikéhez húzódnak majd vissza a banditák... Érted már?

– Ötletes ember vagy! – mondta meggyőződéssel Nagulnov. – Néha nagyon okos gondolatok ötlenek az agyadba!

Huszonhetedik fejezet

Polovcev és Ljatyevszkij megint Osztrovnov szobájában telepedtek meg, és már negyedik napja ott laktak. Hajnalban érkeztek haza, egy félórával azután, hogy Razmjotnov, aki a szomszédos kertből Osztrovnov házát figyelte, sóhajtott egyet utoljára, felállt és csendeskén hazaindult. „Micsoda pokoli dolgokat talál ki ez a Szemjon! – morfondírozott magában. – Hányadik napja kucorgunk már idegen kertek alatt, mint valami lókötők vagy közönséges tolvajok, bujkálunk összevissza, nem alszunk egész éjszakákon át, és még sincs semmi látatja! Hát hol vannak azok a banditák? Csak a magunk árnyékát vigyázzuk... Sietni kell, mert még valamék koránkelő asszony kijön tehenet fejni, meglát engem, aztán faluszerte tovaterjed, akár a hullám a patakon: »Razmjotnovot a hajnal veti haza! Ugyan, miféle tüzes fehércseléd melengette, altatta el annyira, hogy csak virradatkor tért magához?« És akkor majd elkezdenek pletykálni, gyarapítják a tekintélyemet... Ennek véget kell vetni! A banditákra csak vadásszon a GPU; semmi értelme sincs annak, hogy felcsapjunk

csekistáknak. Lám, egész éjszaka ott feküdtem a kertben, úgy meresztettem a szemem, hogy majd kiugrott a homlokomra, hát most hogy fogok dolgozni nappal? Aludjak az asztalnál a községi szovjetben?! Veres szemmel nézzek az emberekre? Megint csak azt mondják: »Átédelegte az egész éjszakát, az ördögfattya, és most úgy ásítozik, akár a kankutya a ház tövében!« Evvel megint csak teljesen aláássák a tekintélyemet . . ."

Razmjotnov az álmatlan éjszaka után kimerülve, kétségektől gyötörve, csaknem teljesen meggyőződve arról, hogy ez a mondvacsinált nyomozás egy fapitykét sem ér, belopakodott tulajdon portájára – és a ház küszöbén szinte beleütközött a pitvarból kilépő anyjába.

– Én vagyok, mama – mondta zavartan Andrej, és igyekezett besurranni a pitvarba.

Ám az öregasszony mindjárt útját állta, és szigorúan megjegyezte:

– Látom, amit látok, nem vagyok vak. Ideje volna már véget vetni ennek a kujtorgásnak, Andrjuska, mért tekeregsz minden éccaka? Nem vagy már fiatal, rég kilegénykedted magadat, hát mért nincs szemed-orcád édesanyád meg az emberek előtt? Nősülj meg, és zabolázd meg magad. Elég volt már!

– Most mingyár nősüljek meg, vagy várjak, amíg felkél a nap? – kérdezte harapósan Andrej.

– Énfelőlem háromszor is feljöhet meg lemehet a nap, azt se bánom, csak aztán a negyedik napon nősülj meg; én nem siettetlek – felelte a kaján tréfát elhárítva, egészen komolyan az anyja. – Szánd meg már öreg fejemet! Hisz öreg vagyok, beteg vagyok, nehéz nekem tehenet fejni is, főzni is, mosni is rád, a veteményeskertet is rendben tartani, meg minden egyebet elintézni a ház körül . . . Hát hogy nem érted ezt meg, fiacskám? Hisz te egy gazszálat sem teszel keresztbe! Hát milyen segítségem vagy te nekem?! Még vizet sem hozol. Megfröstökölsz és mégy a hivatalodba, olyan vagy, akár egy lakó, akár egy idegen ember ebben a házban . . . Csak a galambokkal törődöl: csak azokkal bíbelődsz, mint egy kis kölyök. Hát férfimunka ez? Nem szé-

gyelled magad az emberek előtt, hogy ilyen gyermekjátékkal szórakozol?! Ha Nyurka nem segítene, már rég az ágyat nyomnám! Hát hová tetted a szemed, hogy nem látod: minden istenáldotta nap átszalad hozzánk az én édeskedvesem?! Hol ezt csinálja, hol azt, hol megfeji a tehenet, hol meggyomlálja, meglocsolja a veteményeskertet, hol meg valami másban segít. És olyan kedves meg olyan jó lány, hogy nincs párja az egész sztanyicában! Olyan szépen néz a szemedbe, de te nem látod, mert megvakultál a sok kujtorgástól! No, hát hol az ördögbe csavarogtál idáig? Nézd meg csak magad: csupa bogáncs vagy, mint egy kóborgó kankutya! Hajtsd le a fejed, te, te örökös bánatom! Hát hol hempergettek, hol kínoztak meg ennyire? ...

Az öregasszony a fia vállára tette kezét, egy kissé megnyomta, hogy előregörnyedjen, és amikor Andrej lehajtotta fejét, anyja nagy üggyel-bajjal kicibált őszülő üstökéből egy csomó tavalyi bogáncsot, amely szívósan beleette magát a hajába.

Andrej felegyenesedett, elnevette magát, és egyenest anyjának finnyásan fintorgó arcába nézett.

– Ne gondoljon rólam semmi rosszat, anyám! Nem szórakozásból, hanem kényszerből hemperegtem én meg a bogáncsban. Maga egyelőre még nem érti a dolgot, de majd megérti, ha eljön az ideje, hogy maga is megtudja. Ami pedig a nősülést illeti, a maga szabta idő – három nap – túl sok: én mingyán holnap idehozom Nyurkát magának ebbe a házba. Csak aztán vigyázzon, mama: maga választotta menyének, hát össze is férjen ám vele, és sose legyen botrány kettejük közt. Mert én akár három asszonnyal is megférek egy fedél alatt; hisz maga is tudja: én kezes bárány vagyok addig, amíg nem bántanak ... De most engedjen be, megyek, munka előtt alszok egy kurta órát ...

Az öregasszony keresztet vetett és félrehúzódott.

– No, hálistennek, csak hogy észhez térített a jóatya, és megszánod végre öreg édesanyádat. Menj, drága fiacskám, menj, aludd ki magad, én majd sütök neked reggelire egy csomó lángost. Odakészítettem neked egy kis pillét is. Nem is tudom, mivel és hogy járjak kedvedbe, amiért ilyen örömet szereztél!

Andrej már szorosan becsukta maga mögött az ajtót, de az öregasszony olyan halkan folytatta, mintha még mindig ott állna a fia előtte:

– Hisz te vagy az én egyetlenem a kerek világon! – És sírva fakadt.

A falu különböző végein egy és ugyanazon időben, pitymallatkor feküdt le Andrej Razmjotnov, Davidov, aki Atamancsukov portáján, a színben üldögélte át az éjszakát, Nagulnov, aki lankadatlanul figyelte Bannyik házatáját, és az Osztrovnov házába szerencsésen besurranó Polovcev meg Ljatyevszkij.

Ezek az olyannyira különböző meggyőződésű és jellemű emberek bizonyára különböző álmokat láttak ezen az enyhén ködös, csendes nyári reggelen, de mindnyájan egy és ugyanazon órában aludtak el ...

Valamennyiük közül Andrej Razmjotnov ébredt fel a leghamarább. Szinte kékre borotválta az arcát, megmosta a fejét, tiszta inget vett, felhúzta azt a posztónadrágot, amely a közvetlen öröklés jogán Marina Pojarkova megboldogult férjéről szállt rá, sokáig köpködte a csizmáját, aztán gondosan kifényesítette egy ócska köpeny aljából levágott posztódarabbal. Megfontoltan, minden felesleges sietség nélkül készülődött.

Anyja kitalálta, mire ez a nagy készülődés, de nem kérdezett semmit, mert félt: egy vigyázatlan szóval elhessenti fiának ünnepélyes hangulatát. De rá-ránézett néha, és többet sürgött-forgott a kemencénél, mint szokott.

Szótlanul reggeliztek meg.

– Esténél hamarább ne várjon haza, anyám – figyelmeztette hivatalos hangon Razmjotnov.

– Segítsen az isten! – kívánta neki az anyja.

– Megsegít! Csak azt várd ... – felelte kétkedően Razmjotnov.

Ő – nem úgy, mint Davidov – igen gyakorlatiasan, tíz perc alatt lebonyolította a leánykérést. De amikor belépett Nyurka szüleinek házába, mégis lerótta az illendőség adóját: két percig szótlanul cigarettázva ült, aztán váltott néhány szót Nyurka ap-

jával a termés kilátásairól, az időjárásról, majd mintha valami rég eldöntött dologról volna szó, kijelentette:

– Holnap elviszem tőletek Nyurkát.

– Hová? Kézbesítőnek a községi szovjetbe? – kérdezte az eladó lány apja, aki nem volt híjával minden szellemességnek.

– Rosszabb helyre. Magamhoz – feleségnek.

– Hát... ahogy ő akarja...

Razmjotnov a lángoló-piros arcú menyasszonynak valóhoz fordult – máskor mindig nevetős száján most még az árnyéka se látszott a mosolynak –, és azt kérdezte:

– Beleegyezel?

– Én már tíz esztendővel ezelőtt is beleegyeztem volna – felelte határozottan a lány, és egy pillanatra se vette le Andrejről kerek szemének merész és szerelmes tekintetét.

– No, akkor be is fejeztem! – mondta elégedetten Razmjotnov.

A szülők a régi szokásokhoz híven szenvelegni akartak egy kicsit, de Andrej, újból rágyújtva, határozottan elvágta ezeket a kísérleteket:

– Én se hozományt, se semmi egyebet nem akarok kicsikarni belőletek; énbelőlem meg ugyan mit tudnátok kicsikarni? Dohányfüstöt? Készüljön hát az a lány! Még máma behajtatunk a sztanyicába, elmegyünk az anyakönyvvezetőhöz, még máma haza is jövünk, holnap pedig megtartjuk a lakadalmat, úgy bizony!

– Hát mért olyan égetően sürgős ez neked? – kérdezte bosszúsan a menyasszony anyja.

Ám Razmjotnov hidegen ránézett, és azt felelte:

– Az én lelkem már kiégett tizenkét esztendővel ezelőtt, kiégett és hamvába hótt... Sürgősnek meg azért sürgős, mert a nyakunkon az aratás, és mert otthon – kereken megmondom, de maguk is tudják – nyugdíjba vonul az öreg édesanyám. Tehát egyezzünk meg ilyenformán: pálinkát majd én hozok a sztanyicából, de csak tíz litert. A pálinkához mérten készítsék a harapnivalót is, ahhoz mérten hívjanak vendégeket is. Az én részemről hárman lesznek: anyám, Davidov meg Salij.

– Hát Nagulnov? – érdeklődött a házigazda.

– Megbetegedett – felelte huncutul Andrej, aki mélységesen meg volt győződve arról, hogy Makar a világért se megy el a lakodalmába.

– Levágjunk egy toklyót, Andrej Sztyepanics?

– Ez már a házigazda dolga! De nem csapunk nagy dáridót, én nem tehetem, mert kipenderítenek a hivatalomból, és pártvonalon olyan parázs fegyelmit húznak rám, hogy egy évig is fújhatom a kezemet, amékkel a pohárt tartottam. – A menyasszonyhoz fordult, legényesen rákacsintott, de eléggé fukarul mosolygott. – Egy félóra múlva érted jövök, azalatt öltözz fel, Nyura, takarosan, ahogy kell. A községi szovjet elnökéhez mégy feleségül, nem akárkihez!

*

Szomorú lakodalom volt ez: nem volt ének, nem volt tánc, és hiányoztak a kozák lakodalmakra jellemző vidám tréfák, a fiatal párnak címzett szabados, sőt néha egészen sikamlós jókívánságok is... Az egész lakodalomnak a hangját Razmjotnov adta meg; komoly, tartózkodó, józan viselkedése sehogy se vágott össze ezzel az ünnepi alkalommal. Jóformán nem vett részt a társalgásban, többnyire csak hallgatott, és valahányszor „keserűt" kiáltottak[5] a kissé már kapatos vendégek, mintegy kényszerűségből piros arcú felesége felé fordította fejét, és hideg ajakkal, szinte kelletlenül megcsókolta, de máskor mindig oly élénk szeme most nem a menyecskén, nem is a násznépen, hanem valahol a messziségben, a távoli, nagyon távoli és szomorú múltban járt.

[5] *Tréfás lakodalmi szokás; a násznép ezzel biztatja a vőlegényt-menyasszonyt, hogy csókolják meg egymást. – A ford.*

Gremjacsij Logban és fölötte pedig ugyanazzal a ráérős délceg járásával haladt az élet, mint ősidők óta mindig; a dérlepettnek tetsző fehér felhők ugyanúgy szálltak a falu felett; színárnyalatuk olykor-olykor változott: a vihart jósló, sűrű sötétkékből néha egészen színtelenné halványult; néha naplementkor bágyadtan vagy vakítóan égve szelet jövendöltek másnapra, és Gremjacsij Log udvarain ilyenkor nyugodt, rövid, de kétségbevonhatatlan, meggyőző, örök-igaz mondatokat hallottak az asszonyok meg a gyermekek a házigazdáktól, vagy azoktól, akik házigazdák akartak lenni: „No, ilyen nagy szélben ugyan nem lehet boglyázni vagy szekérre rakodni!" Valamelyik mellettük ülő – akár a legidősebb családtag, akár a szomszéd – kisvártatva így felel rá: „Bizony nem lehet! Széthordja!" És ilyenkor, amikor odafenn kegyetlen keleti szél fújt, idelenn meg kényszerű tétlenségre voltak kárhoztatva az emberek, a falunak mind a háromszáz portáján egy és ugyanazon történetet mondták el újra meg újra egy Ivan Ivanovics Gyegtyarjov nevezetű, rég elhunyt falubéliről, aki valamikor hajdanában a fejébe vette, hogy ilyen keleti szélben hordja be a gabonát a mezőről a szérűre, és amikor látta, hogy kéveszámra, nyalábszámra hordja le a szél a szekereiről az érett gabonát, lemondott az elemekkel való kétségbeesett harcról, háromágú villájával felemelt egy óriási teher búzát, és kelet felé nézve, azt kiáltotta éktelen dühében a szélnek: „No, vidd el ezt is, ha olyan erős vagy! Vidd el, és légy átkozott!" – azzal felfordította a búzával toronymagasan megrakott szekeret, és irgalmatlanul káromkodva, üresen hajtott haza.

Haladt-haladt az élet Gremjacsij Logban, sose gyorsította meg lassú járását, de a falu háromszáz portája közül valamelyikbe mindennap és minden éjjel elvitte a maga nagy és kis örömét, bánatát, izgalmát, nem egyhamar enyhülő keserűségét... Hétfőn hajnalban a csordalegelőn meghalt Agej apó, a falu régi-régi pásztora. Futásnak eredt, hogy megtérítsen és visszahajtson a

csordához egy rakoncátlan előhasú fiatal tehenet, de nem sokáig szaladt amolyan öreg kocogással: az ostort a szívéhez szorítva hirtelen megállt, be-beroggyanó lábával egy helyben topogva egy percig ide-oda imbolygott, kiejtette kezéből az ostort, majd tántorogva, mint a részeg, lassan és bizonytalanul hátrafelé tett néhány lépést. Odaszaladt hozzá Beszhlebnov menye, aki épp akkor hajtotta ki tehenét, megragadta kihűlő kezét, és alig pihegve, az öreg üvegesedő szemére forró leheletet fújva, azt kérdezte:

– Rosszul vagy, apókám, lelkem? – Majd mindjárt jó hangosan azt kiáltotta: – Ó, kedvesem! Hát mivel segíthetek?!

– Ne ijedj meg, édes angyalom... – mondta akadozó nyelvvel Agej apó. – Karolj belém és tartsál, mert elesek...

Le is rogyott – először csak a bal térdére, de aztán oldalt hanyatlott. És meghalt. Ennyi az egész. Déltájban meg, csaknem egy órakor, gyermeket szült két kozák fiatal kolhozasszony. Az egyiknek nehéz szülése volt. Davidovnak sürgősen Vojszkovojba kellett küldenie az első, keze ügyébe eső fogatot a kerületi felcserért. Alighogy visszatért Agej apó elárvult házából, nyomban megjelent nála a vezetőségben egy Mihej Kuznyecov nevű fiatal kolhoztag.

– A Krisztus szerelmére, segíts rajtam, kedves Davidov elvtárs! – kezdte sápadtan, izgatottan már a küszöbön. – Második napja kínlódik az asszony, és sehogy se tud megszülni. Pedig rajta kívül még két gyermekem is van, meg aztán őtet is borzasztóan sajnálom! Segíts ki egy fogattal, felcserért kell menni, mert a mi bábáink sehogy se tudnak segíteni rajta...

– Gyerünk! – kiáltotta Davidov, és kiment az udvarra.

Scsukar apó a határba ment szénáért. Minden ló úton volt.

– Menjünk a házadhoz; rögtön indítjuk Vojszkovojba az első utunkba kerülő fogatot... Te menj be a feleségedhez, én meg elcsípek itt valami fogatot, és mindjárt küldöm is.

Davidov nagyon jól tudta, hogy férfiembernek nem illik olyan hely közelében tartózkodni, ahol egy asszony szül, de ő hosszú léptekkel mégis ott járkált fel s alá Kuznyecov házacskájának

alacsony sövénye mellett, jobbra-balra végignézett a néptelen utcán, hallotta az asszony elnyújtott jajgatását, és maga is fojtottan nyöszörgött a számára idegen anyai gyötrelem miatt érzett fájdalmában, és a legválogatottabb matróz-szitkokkal halkan káromkodott. Amikor megpillantotta Andrej Akimot, az egyik brigád vízhordóját, egy tizenhat éves legénykét, aki ráérősen hajtott az utcán, futvást futott, mint egy kisfiú, hogy elvágja az útját, nem minden erőlködés nélkül lelökte a szekérről a vízzel teli hordót, és zihálva így szólt:

– Tudod, legény, itt nagyon rosszul van egy asszony. Neked jó lovaid vannak, hajts lóhalálában Vojszkovojba, és élve vagy holtan, de hozd ide nekem a felcsert! Ha agyonhajszolod a lovakat, én vállalom érte a felelősséget, ez tény!

És a tespedt déli csendben megint felhangzott, aztán kurtán félbeszakadt a halálos kínban vergődő asszony fojtott, mély jajkiáltása.

Davidov fürkészően a legényke szemébe nézett.

– Hallod? – kérdezte. – No, hát eredj!

A legény teljes magasságában felállt a szekérre, és felnőttes, futó pillantást vetett Davidovra.

– Mindent értek, Szemjon bácsi, a lovak miatt pedig ne aggódjon!

A lovak helyből mindjárt sebesvágtába iramodtak, a fiú állva, legényesen füttyentgetve, hetykén meg-megsuhogtatta az ostort, Davidov meg a kerekek alól felgomolygó porfelhőre tekintve reménytelenül legyintett, és a kolhozvezetőségbe indult. Mentében még egyszer vad női sikoly ütötte meg a fülét; összeráncolta homlokát, mintha fájdalom hasítana bele, és csak miután túljutott két utcasarkon, dörmögte bosszúsan:

– Ez is csak nekifekszik szülni, de azt se tudja, hogy kell csinálni, ez tény!

A vezetőségben még nem is igazodhatott el mindabban, amit folyóügyeknek neveznek, amikor zavartan benyitott hozzá egy fiatal legény, egy kolhoztagnak, az öreg Abramovnak a fia, és egyik lábáról a másikra állva, szégyenlősen megszólalt:

– Máma lakodalom lesz nálunk, Davidov elvtárs, meghívjuk családostul. Kellemetlen lenne, ha maga hiányozna az asztalunk mellől.

Ekkor Davidov kirobbant – felpattant az asztal mellől, és rákiáltott a legényre:

– Mi az, megbolondult az egész falu? Halnak, szülnek, házasodnak – *egy* napon! Összebeszéltetek, vagy mi?

Majd bévül kinevette tulajdon hevességét, és most már nyugodtabban azt kérdezte:

– Mi a fenének sietsz annyira? Ősszel is nősülhettél volna. Ősszel van az igazi ideje a lagzinak.

– A dolog nem engedi, hogy őszig várjunk – felelte a legény topogva, mintha parázson állna.

– Miféle dolog?

– Hát... magától is kitanálhatná, Davidov elvtárs...

– Aha... no lám... Arra a dologra mindig idejekorán gondolni kell, fiacskám – jegyezte meg oktatóan Davidov. De mindjárt elmosolyodott, mert azt gondolta: „Még én prédikálok őneki."

Rövid, de hatásos szünet után hozzátette:

– No menj, este majd elmegyünk hozzátok egy percre, mindnyájan elmegyünk. Nagulnovnak és Razmjotnovnak szóltál már?

– Már meghívtam őket.

– No, akkor elmegyünk mind a hárman, elüldögélünk ott egy kurta órát. Sokat innunk nem szabad, annak most nincs itt az ideje, úgyhogy ne sértődjetek meg. No eredj, szerencsét-boldogságot kívánok! Ámbár majd akkor gratulálunk, ha már ott leszünk... Nagyon kövér már?

– Nem olyan nagyon, de látszik...

– Hát az mindig jobb, ha látszik – jegyezte meg megint egy kissé oktató hangon Davidov, és mivel valami hamis hangot érzett ebben a beszélgetésben, ismét elmosolyodott.

Amikor pedig Davidov egy óra múlva aláírt egy kimutatást, betoppant hozzá a szerencsés apa: Mihej Kuznyecov, és Davidovot futtában megölelve, meghatottan hadarva szaporázta:

– Köszönöm, elnökünk, köszönöm! Andrjuska meghozta a fel-

csert, éppen a legjobbkor: az asszony már kis híján meghalt, de most az ő segítségével olyan fiút pottyantott nekem, mint egy bornyú, nem is bírja kézben tartani az ember. Azt mondja az orvos: nem jól jött kifelé. De mit bánom én: jól jött vagy nem jól, az a fontos, hogy kislegény van a családban! Légy a komám, Davidov elvtárs!

– Leszek – mondta kezével a homlokát simogatva Davidov. – Roppant örülök, hogy minden szerencsésen végződött a feleségednél. Holnap fordulj Osztrovnovhoz, ha szükség van valamire a háztartásban, mindjárt kiadom neki a parancsot, ez tény. Ami pedig azt illeti, hogy a kislegény nem jól jött kifelé, az nem baj; ne felejtsd el, hogy a fiúk ritkán jönnek jól kifelé, mármint az igazi fiúk . . . – És ezúttal már nem is mosolyodott el, nem érezte, hogy olyan oktató hangon beszél, amelyen az imént még mosolygott.

Hát bizony, úgy látszik, érzelgős lett a matróz, ha egyszer a mások öröme, egy gyötrelmes szülés szerencsés kimenetele könnyekre fakasztotta. Ámde mikor megérezte, hogy könnyes a szeme, széles tenyerével eltakarta szemét, és egy kissé gorombán fejezte be:

– Menj, vár a feleséged! Ha kell valami, csak gyere hozzám, de most eredj, nem érek rá, megértheted, hogy amúgy is van dolgom – épp elég.

Azon a napon, immár estefelé, egy Gremjacsij Log szempontjából igen fontos esemény történt, amelyet azonban jóformán senki se vett észre: hét óra tájban Osztrovnov háza elé odagördült egy könnyű, előkelő kocsi. Két ló húzta. A kisajtónál leszállt róla egy vitorlavászon kabátot és ugyanolyan hosszú nadrágot viselő alacsony férfi. Öreges piperkőcséggel leverte a port nadrágjának hajtójáról, és fiatalos-vidáman felment Osztrovnov házának tornácára, magabiztosan belépett a pitvarba, ahol már várta az új látogatástól megriadt Jakov Lukics. A dohányfüsttől egy kissé fekete fogait egy pillanatra kivillantva, szikár kezével erősen megszorította Jakov Lukics könyökét, és barátságosan mosolyogva azt kérdezte:

– Alekszandr Anyiszimovics a szobájában van? A külsődről felismerem, hogy te vagy a házigazda. Jakov Lukics?

És Jakov Lukics a jövevény tartásán, a termetén látta, a katonaviselt ember ösztönével megérezte, hogy magasrangú felettes érkezett, engedelmesen összecsattantotta gacsos cipőjének sarkát, és meghökkenve azt felelte:

– Méltóságos uram! Ön az? Istenem, mennyire várják már!

– Vezess be!

Jakov Lukics olyan fürgeséggel, amely egyáltalán nem volt természetes sajátsága, szolgálatkészen kitárta annak a szobának az ajtaját, ahol Polovcev és Ljatyevszkij lakott.

– Bocsásson meg, Alekszandr Anyiszimovics, hogy nem jelentettem, de kedves vendégek jöttek.

A jövevény belépett a kinyitott ajtón, és színpadiasan szélesre, ölelésre tárta karját.

– Jó napot, kedves remeték! Lehet itt fennhangon beszélni?

Polovcev, aki az asztalnál ült, és Ljatyevszkij, aki szokása szerint hanyagul elterülve hevert az ágyán, mint egy „vigyázz" vezényszóra, felugrott.

A jövevény megölelte Polovcevet, aztán – immár csak bal karjával – magához szorította Ljatyevszkijt, és így szólt:

– Kérem, foglaljanak helyet, tiszt urak. Szedoj ezredes, aki a parancsokat írta önöknek. A sors akaratából jelenleg a határterületi mezőgazdasági hivatal agronómusa vagyok. Amint iátják, egy szemleút ürügyén jöttem önökhöz. Nagyon rövid az időm. Tájékoztatnom kell önöket a helyzetről.

A jövevény, miután hellyel kínálta a tiszteket, változatlanul mosolyogva ki-kimutatta füstbarnította fogait, és mesterkélt szívélyességgel így folytatta:

– Szegényesen élnek, alighanem még annyijuk sincs, amivel megkínálhatják a vendéget... De hát nem is vendégeskedésről lesz itt szó, majd másutt megebédelek. Kérem, hívják ide az asztalunkhoz a kocsisomat, és legalább őrséggel biztosítsák a védelmünket.

Polovcev szolgálatkészen az ajtóhoz rohant, de már be is lépett

az ezredes úr jókötésű, daliás kocsisa. Kezet nyújtott Polovcevnek:

– Erőt-egészséget, kapitány úr! Orosz szokás szerint a küszöb felett nem fognak kezet... – Az ezredeshez fordulva tisztelettudóan megkérdezte: – Megengedi, hogy én is jelen legyek? Az őrséget már biztosítottam.

A jövevény mélyen ülő szürke szemével változatlanul mosolygott Polocevre és Ljatyevszkijre.

– Kérem, ismerkedjenek meg, tiszt urak: Kazancev lovaskapitány. Ön meg, Kazancev úr, ismeri a házigazdákat. Most pedig térjünk a tárgyra, uraim! Telepedjünk le ide, az önök agglegényi asztala mellé.

– Megengedi, ezredes úr, hogy megkínáljam valamivel? – kérdezte félénken Polovcev. – Csak úgy szegényesen. De amink van, azt szívesen adjuk!

– Köszönöm, nincs rá szükség! – felelte szárazon a jövevény. – Azonnal térjünk a tárgyra, mert nekem nagyon ki van számítva az időm. Kapitány, adja ide azt a térképet!

Kazancev lovaskapitány elővette kabátjának belső mellzsebéből az azovi-feketetengeri határterület négyrét hajtott tízversztás léptékű térképét, kiterítette az asztalon, és mind a négyen föléje hajoltak.

A jövevény megigazította kényelmesen kigombolt vitorlavászon zubbonyának gallérját, zsebéből elővett egy kék ceruzát, és az asztalra rá-rákoppantva így szólt:

– Az én vezetéknevem, ahogy önök is sejthetik, korántsem Szedoj... hanem Nyikolszkij. A császári hadsereg vezérkari ezredese. Ez a térkép eléggé általános, de nekünk nincs is szükségünk részletesebb térképre hadműveleteink végrehajtásához. Az önök feladata a következő: önöknek van körülbelül kétszáz aktív szuronyuk vagy szablyájuk; az a kötelességük, hogy koncolják fel a helybeli kommunistákat, de egyáltalán ne keveredjenek bele holmi hosszadalmas, jelentéktelen csetepatékba, hanem az összeköttetési vonalakat útközben elvágva, gyalogszerrel a „Vörös Hajnal" szovhozba menjenek. Ott tegyék azt, amit kell, ennek ered-

ményeként kapnak majd vagy negyven puskát, megfelelő mennyiségű lőszerrel együtt. És ami a fő, a rendelkezésükre álló kézi és állványos géppuskákat megőrizve, a szovhozban levő körülbelül harminc teherautót megszerezve, erőltetett menetben nyomuljanak Millerovo felé. És ami a fő... Látják, hány fő feladatot tűzök önök elé?... Feltétlenül rajta kell ütniük – ezt parancsolom, kapitány úr! – a Millerovo városban állomásozó ezreden, nem szabad megengedni, hogy felfejlődjék, egy lendülettel szét kell verni, lefegyverezni, a birtokában levő lőszert meg azokat a vöröskatonákat, akik átállnak önökhöz, magukkal vinni, és azokkal együt autókon Rosztov felé tovább kell nyomulni. Én csak általános vonásokban vázolom feladatukat, de igen sok függ tőle. Ha a Millerovo felé való előnyomulásuk minden várakozás ellenére ellenállásba ütközik, Millerovót megkerülve – ezen az útvonalon, ni –, vonuljanak Kamenszk felé. – Az ezredes ernyedt mozdulattal egy egyenes vonalat húzott a térképen a kék ceruzával. – Kamenszkben várom a magam osztagával, kapitány úr.

Rövid szünet után így folytatta:

– Lehet, hogy észak felől támogatja majd önöket Szavvatyejev alezredes. De erre ne nagyon számítsanak, és cselekedjenek csak maguk. Az önök hadműveletétől – ezt jól értsék meg! – nagyon sok függ! A millerovói ezred lefegyverzéséről és lőszerének felhasználásáról beszélek. Akárhogy s mint is, van egy ütegük, és ez sokat segítene rajtunk. Aztán Kamenszkből továbbindulva, megkezdenénk a harcot Rosztovért, abban a reményben, hogy segítségünkre sietnek kubáni és tyereki erőink is, ott meg majd a szövetségesek segítenek – és délen máris mi vagyunk az urak. Kérem, tiszt urak, tartsák szem előtt, hogy az általunk elgondolt hadművelet igen kockázatos, de nincs más választásunk! Ha nem használjuk ki azokat a lehetőségeket, amelyeket a történelem ezerkilencszázharmincban ád nekünk, akkor mondjanak búcsút a birodalomnak, és térjenek át apró terrorcselekményekre... Ez minden, amit mondani akartam. Öné a szó, Polovcev kapitány, de csak röviden! Ne feledkezzék meg egy körülményről: nekem még be kell hajtanom a községi szovjetbe,

láttamoztatni a kiküldetési igazolványomat, és tovább kell indulnom a kerületbe. Én hogy úgy mondjam, hivatalos személy vagyok, a mezőgazdasági hivatal agronómusa, ezért hát csak röviden ismertesse elképzelését.

– Ön csak általánosságban tűzi elém a feladatot, és egyáltalán nem konkretizálja! – szólalt meg tompán Polovcev, anélkül, hogy az ezredesre nézett volna. – A szovhozt elfoglalom, de azt hittem, hogy azután majd megyünk talpra állítani a kozákokat, ön meg Millerovóba küld, hogy bocsátkozzak harcba a Vörös Hadseregnek egy törzsezredével. Nem gondolja, hogy ez – az én lehetőségeimet és erőimet tekintve – teljesíthetetlen feladat? Még akkor is, ha csak egy zászlóalj jön majd velem szembe a felvonulási útvonalamon... Hisz ön biztos pusztulásra kárhoztat engem!

Nyikolszkij ezredes, ujjainak csontbütykével az asztalra koppantgatva, elnevette magát.

– Azt hiszem, érdemtelenül adták önnek a kapitányi rangot annak idején. Ha ebben a nehéz percben habozik, és nem hisz az általunk elgondolt vállalkozás sikerében, akkor ön semmit sem ér mint az orosz hadsereg tisztje! Eszébe ne jusson okoskodni, és önálló terveket szövögetni! Hogyan értsem a szavait? Fog cselekedni, vagy pedig félre kell önt állítanunk?

Polovcev felállt.

– Igenis, fogok cselekedni, ezredes úr! – felelte nagyhomlokú fejét lehajtva, halkan. – De... De ha kudarcba fullad ez a hadművelet, akkor ön felel érte, nem én!

– Ó, ezzel aztán ne törődjön, kapitány úr! – mondta fanyar mosollyal Nyikolszkij ezredes és felállt.

Ugyancsak felállt Kazancev lovaskapitány is.

– Bátorság és megint csak bátorság! – mondta, Polovcevet megölelve, Nyikolszkij. – Ez nincs a mi régi jó cári hadseregünk tisztikarában! Begyepesedtek önök, mialatt tanárkodtak, mezőgazdászkodtak! És a hagyományok? Az orosz hadsereg dicső hagyományai? Azokról megfeledkeztek? No de sebaj! Csak kezdjék el a dolgot azoknak a parancsára, akik önök helyett is gon-

dolkoznak, aztán majd... Aztán majd evés közben megjön az étvágyuk! Remélem, kapitány úr, látom én még önt vezérőrnagynak Novorosszijszkban, vagy mondjuk Moszkvában. Marcona külsejéből ítélve – ön még sokra viheti! A viszontlátásra Kamenszkben! És még valamit utoljára: az indulási parancsot külön küldjük meg, egyidejüleg mindenüvé, ahol ellenállási gócaink vannak, ezt ugyebár megérti. A viszontlátásra, Kamenszkben találkozunk!

Polovcev, miután hidegen összeölelkezett a jövevényekkel, kitárta a szoba ajtaját, és elkapta a pitvarban remegve álló Jakov Lukics tekintetét, nem is leült, hanem lerogyott az ágyra.

– Látott már ilyen szélhámost? – kérdezte kisvártatva Ljatyevszkijtől, aki hátával szorosan az ablaknak támaszkodott.

Ám Ljatyevszkij csak megvetően legyintett.

– Jézusmáriám, hát mit várt ön ezektől az orosz hadaktól?! Inkább azt kérdezze meg tőlem, Polovcev úr: ugyan mi a fenének álltam én össze önökkel?!

És még egy tragikus esemény történt ezen a napon: Trofim, a bakkecske, belefúlt a kútba. Nyughatatlan természetű lévén, egész éjszakákon át palincolt szerte a faluban; éjjel valószínűleg belebotlott egy falka kóbor kutyába, azok meg üldözőbe vették, és arra kényszerítették, hogy ugorja át a kolhozvezetőség mellett levő kutat. Scsukar apó az este öregemberes hanyagságból nem tette rá a kút szájára azt az ajtószárnyat, amellyel be szokta fedni, és a kutyák ádáz üldözésétől megrémült vén bakkecske öreg körmei bizonyára megcsúsztak, ahogy át akart ugrani a kúton, úgyhogy lezuhant és belefúlt.

Amikor Scsukar apó este hazaérkezett egy szekér szénával, meg akarta itatni a csődöreit, ámde ahogy próbált vizet merni, azt érezte, hogy a veder valami puha tárgyba ütközik. Bármilyen igyekezettel rángatta is ide-oda a vedér kötelét, kudarccal végződött minden kísérlete, amely arra irányult, hogy vizet húzzon. Ekkor az öregben szörnyű sejtés támadt, árva szemmel végignézett az udvaron, abban a reményben, hogy valahol a szín tetején megpillantja örök ellenségét, de hiába jártatta a tekintetét ideoda: Trofim nem volt sehol. Scsukar apó a szénatartóba sietett,

aztán szaporán az utcára kocogott – sehol se volt Trofim ... Scsukar ekkor kisírt szemmel bement a vezetőség szobájába, ahol Davidov ült, és lerogyott a padra; olyan szánalmas volt nagy bánatában.

– No, Szjoma lelkem, megint egy új baj szakadt ránk: a mi Trofimunk biztosan belefúlt a kútba. Menjünk, szerezzünk egy vasmacskát – ki kell húzni.

– Búnak eresztetted a fejed? – kérdezte mosolyogva Davidov. – Hisz éppen te kérted folyton, hogy vágjuk le.

– Ugyan, mi mindent nem kér az ember! – kiáltott fel dühösen Scsukar. – Hála az istennek, hogy mégse vágtuk le! Hát hogy élek most én őnélküle? Minden istenáldott nap rettegésben tartott, hajnaltól estig le sem tettem az ostort, amivel védekeztem ellene. Hát milyen lesz most az én életem? Csupa-merő unalom! Most már akár magam is fejest ugorhatok a kútba ... Milyen barátság volt miköztünk? Semmilyen! Örökké csak csatáztunk, ha tanálkoztunk. Néha megfogtam az átkozottat, tartottam a szarvánál fogva, és az mondtam neki: „Ej, Trofim, te ilyen-megolyan korcs, hisz nem vagy már fiatal bak, hát honnan van benned ennyi hamisság? Honnan van benned annyi szilajság, hogy egy másodpercre se hagysz nyugtot nekem? Mindig meglesel, hogy hátulról vagy valahonnét oldalról belém döfj. Értsd meg már, hogy én beteg ember vagyok, és legyen már benned egy szemernyi jó érzés irántam ..." De ő csak nézett rám, merev pofával, és semmi emberséges kifejezés sem volt a szemében. Semmiféle jóérzést nem láttam benne. Jól ráhúztam az ostorral a hátára, és azt kiáltottam utána: „Takarodj innét, te istenátkozta, ronda vén dög! Hisz teveled úgyse lehet komolyan szót érteni. Az a pokolfajzat csak lökött egyet a farán, elszaladt tőlem vagy tíz lépésre, és unalmában gyepelni kezdett, úgy tett az átkozott, mintha éhes volna! Aztán rám-rám sandított avval a merev szemével: biztosan megint meg akart lesni. Csupa ilyen muri volt a mi életünk! Mert hát én sehogy se tudtam szót érteni egy ilyen ostoba hülyével, egy ilyen sültbolonddal! De most, hogy a kútba fúlt, nagyon sajnálom, mert koldusszegény lett az életem ...

Scsukar apó panaszosan szipogott, és piszkos kartoningének ujjával megtörölte könnybe lábadt szemét.

Davidov és Scsukar a szomszéd portán kerített egy vasmacskát, és kihúzta a kútból a kissé már felpuffadt Trofimot.

– No és most mit csináljunk vele? – szólt elfordulva Davidov.

– Te csak menj, Szjomuska, intézd a magad állami ügyeit, én majd eltemetem – felelte változatlanul szipogva és könnyes szemét törülgetve Scsukar apó. – Nem neked, fiatalnak való munka ez, ez az öregek dolga. Elásom ezt a gonosz párát rendje-módja szerint, aztán elüldögélek mellette egy kicsit, megsiratom a pusztulását... Köszönöm, hogy segítettél kihúzni, mert egymagam nem boldogultam volna vele: legalább jó három pudot nyom ez a szarvas dög. Hisz meghízott a potya elemózsián, azért is fúlt bele a kútba a bolond, mert ha könnyebb, úgy átugorja, mint a pinty! Biztosan úgy megkergették a kutyák, hogy ész nélkül repült keresztül a kúton. De hát lehet valami okosat várni egy ilyen vén bolondtól? Hanem Szjomuskám, drága lelkem, adjál már egy messzely pálinkára valót, este majd megülöm a torát a szénatartóban. Mert annak nincs értelme, hogy hazamenjek az öregasszonyhoz: mi hasznom nekem abból, ha hazamegyek? Csak tönkremegy az idegrendszerem. És megint csak csatázzak vele? Nekem, az én koromban, egyáltalán semmi szükségem sincs erre. Úgyhogy majd szép csendeskén eliddogálok, megülöm az elhunyt torát, megitatom a két csődört és elalszok, ez tény.

Davidov minden erejével igyekezett elfojtani mosolyát, a markába nyomott Scsukarnak egy tízest, és átölelte keskeny vállát.

– Csak ne nagyon búsulj miatta, apó. Legrosszabb esetben veszünk neked egy másik bakkecskét.

– Ilyen bakkecskét semmi pénzért se vehetsz – felelte fejét búbánatosan csóválva Scsukar apó –, ilyen bakkecske nincs még a kerek világon! Úgyhogy a bánatom úgyis csak megmarad. – Azzal az őszinte bánatában meghatóan mulatságos, szánalmas, görnyedt kis öreg az ásóért indult.

Ezzel fejeződött be ez a nagy és kis eseményekkel bővelkedő nap Gremjacsij Logban.

Davidov vacsora után bement a szobájába; alig ült le az asztalhoz, hogy átnézze azokat az újságokat, amelyeket az imént kapott postán, halk kopogás hallatszott az ablak keresztfáján. Davidov egy kissé kinyitotta az ablakot. Nagulnov, lábát a földhányásra téve, fojtottan azt mondta:

– Kösd fel a gatyád! Engedj be már, hadd másszak be hozzád, mindent elmondok...

Barna arca most sápadt, fegyelmezett volt. Lábát könnyedén átvetette az ablakpárkányon, szinte röptében leült a gyalogszékre, és öklével a térdére csapott.

– No, úgy lett, ahogy előre megmondtam, Szemjon, nekem lett igazam! Egy dolgot mindenesetre kilestem: két teljes órán át feküdtem Osztrovnov háza mellett, és azt láttam, hogy jött egy alacsony ember, óvatosan, hallgatózva, tehát közéjük, azok közé a bitangok közé tartozik... Egy kissé későn feküdtem lesbe, már ugyancsak setétedett. Azért késtem el, mert a mezőn jártam. Mert lehet, hogy előtte besurrant Osztrovnovhoz még egy másik is. Röviden: menjünk, útközben vegyük magunk mellé Razmjotnovot is, nincs mit várni tovább. Ott aztán, Lukicsnál elcsípjük őket azon frissiben! Ha nem is mind, legalább ezt az egyet elfogjuk.

Davidov az ágy párnája alá dugta kezét, és előhúzta pisztolyát.

– De hogy csípjük el őket? Beszéljük meg most!

Nagulnov rágyújtott, és alig észrevehetően elmosolyodott.

– Ismerem én ezt a históriát már a múltkorából. Úgyhogy idehallgass: az az alacsony ember nem az ajtón kopogtatott, hanem az ablakon, úgy, ahogy most én tehozzád. Jakov Lukics házában van egy kisszoba, amelynek egyetlen ablaka az udvarra szolgál. Az a bandita – a sötétben nem láttam, hogy kaftán vagy köpeny volt-e rajta – ezen az ablakon kopogtatott be; valaki, vagy Lukics, vagy pedig Szemjon, a fia, egy kicsit megnyitotta az ajtót, és az illető besurrant a házba. Amikor felment a lépcsőn, hátra-

nézett, amikor belépett az ajtón, másodszor is hátranézett. Én a sövény megett fekve mindent láttam. Ne felejtsd el, Szemjon, hogy jó emberek nem járnak ilyen farkas-óvatossággal! A következő tervet ajánlom az elfogásra: mi ketten bekopogtatunk, Andrej meg az udvaron lefekszik az ablak alá. Majd meglátjuk, ki nyit ajtót; a nagyház ajtaja, emlékszem rá, ha belépsz a pitvarba, jobbra esik. Vigyázz, ha be van zárva, nekiszaladásból be kell törni. Mi ketten bemegyünk, és ha valaki kiugrik az ablakon, hogy eliszkoljon – Andrej belélő. Elevenen csípjük el ezeket az éccakai vendégeket, nagyon egyszerű! Én majd berontom az ajtót, te egy kicsit megettem állsz, és ha valami fennakadás lesz, minden további nélkül lőj a nagyházba, oda, ahonnan zajt hallasz!

Makar egy kissé összehunyorított szemével Davidov szemébe nézett, és kemény ajka alig észrevehető mosolyra rezzent.

– Te csak dédelgeted a kezedben ezt a játékszert. Inkább vizsgáld meg a tárat, és itt helyben nyomd be a csőbe a töltényt. Az ablakon lépünk ki innen, és becsukjuk a védőtáblát.

Nagulnov megigazította ingzubbonyán a szíjat, a szoba földjére dobta cigarettáját, poros csizmájának orrára, porral bepiszkolt csizmaszárára pillantott, és megint elnevette magát.

– Ezek miatt a bitangok miatt egészen meghemperegtem a porban, akár egy kutyakölyök: kellett feküdnöm elnyúlva is, meg mindenféleképpen, amíg vártam ezeket a kedves vendégeket... Hát egy meg is jelent... Úgy sejtem, vannak ott ketten vagy hárman is. De nem többen. Hiszen csak nincs belőlük egy egész szakasz?

Davidov megrántotta a závárt, miután a töltényt benyomta a csőbe, és kabátjának zsebébe dugta a pisztolyt.

– Mi az, Makar, miért vagy ma ilyen vidám? – kérdezte. – Alig öt perce ülsz itt, és már harmadszor mosolyogsz...

– Vidám dologra készülünk, Szjoma, azért nevetek.

Kimásztak az ablakon, becsukták a szárnyait meg a védőtábláját, és ott álltak egy darabig. Meleg volt az éjszaka, a patak felől hűvösség áradt a talaj mentén, aludt a falu, véget értek a békés nappali gondok. Valahol elbődült egy borjú, valahol a falu

végén felugattak a kutyák, a szomszédban meg, az órát eltévesztve, túl korán elkukorította magát félálmában egy kótyagos kakas. Makar és Davidov egy szót se váltva odaért Razmjotnov házához. Makar behajlított mutatóujjával alig hallhatóan kopogott az ablak egyik szárnyán, és amikor a homályban kisvártatva megpillantotta Andrej arcát, pisztolyára mutatva hívóan integetett az egyik karjával.

Davidov visszafojtott, komoly hangot hallott a házból:

– Értem. Mindjárt kimegyek.

Razmjotnov valóban mindjárt megjelent a ház tornácán. Miközben becsukta maga után az ajtót, bosszúsan azt mondta:

– Hát neked mindent kell tudnod, Nyura?! A községi szovjetbe hívnak, fontos ügyben, no! Hisz nem táncba hívnak! Csak aludj, ne sóhajtozz, mindjárt jövök.

Szorosan egymás mellé lépve álltak mind a hárman.

– Csak nem füleltétek le őket? – kérdezte megörülve Razmjotnov.

Nagulnov fojtott suttogással elmondta, mi történt.

...Némán léptek be Jakov Lukics udvarára mind a hárman. Razmjotnov hátát a ház meleg tövének vetve lefeküdt. Pisztolyának csövét óvatosan a térdére fektette. Nem akarta, hogy feleslegesen megfeszüljön a jobb keze.

Nagulnov elsőnek ment fel a tornác lépcsőjén, odament az ajtóhoz, és megzörrentette a kallantyút.

Néma csend volt Osztrovnov udvarán és házában. Ez a baljós csend nem sokáig tartott: a pitvarból máris hallatszott Jakov Lukics váratlanul harsányan csengő hangja:

– Kit hoz ide az ördög ilyen késő éjszaka?

– Ne haragudj, Lukics – felelte Nagulnov –, hogy ilyen késő időben felzavarlak, de fontos dologban jöttem, azonnal mennem kell veled a szovhozba. Halaszthatatlan!

Egy percnyi hallgatás volt rá a válasz.

Nagulnov most már türelmetlenül követelte:

– No, mi az? Nyiss ajtót!

– Setét van itt, kedves Nagulnov elvtárs, maga kései ven-

dég... A mi reteszeink közt meg... nem egyhamar igazodik el az ember. No, jöjjön be.

Belülről megcsörrent a jókora vasretesz, és a tömör ajtó egy kissé kinyílt.

Nagulnov roppant erővel belökte bal vállával az ajtót, a falhoz lódította Jakov Lukicsot, lépett egy nagyot, bent termett a pitvarban, és a vállán keresztül odavetette Davidovnak:

– Durrantsd le, ha valami baj lesz.

A lakóház meleg szaga meg a friss komló illata csapott Nagulnov orrába. De nem volt ideje a szagokat meg a benyomásokat elemezgetni. Jobb kezében a pisztolyt tartva baljával gyorsan kitapogatta a kisszobába nyíló ajtó szárnyát, és egy rúgással berántotta ezt a könnyű retesszel bezárt ajtót.

– No! Ki van itt?! Lövök!

De nem jutott ideje arra, hogy lőjön: kiáltása után a küszöbnél mindjárt egy kézigránát csobbanó robbanása dörrent, és az éjjeli csendben félelmetesen ropogni kezdett egy golyószóró. Aztán csörömpölve kitört az ablakráma, egyes lövés és egy kiáltás hallatszott az udvaron.

Nagulnov, akit lekaszáltak, szétroncsoltak a gránátszilánkok, szörnyethalt, Davidovot meg, aki a nagyházba iramlott, és kétszer mégiscsak belelőtt a sötétbe, a golyószóró-sorozat terítette le.

Eszméletét elvesztve hanyatt esett, kínjában hátravetette fejét, és bal kezében görcsösen szorongatott egy érdes szilánkot, amelyet az ajtófélfáról hasított le a golyó.

*

Jaj, de nehezen távozott el az élet Davidov széles melléből, amelyet ferdén, négy helyen is, keresztülfúrt a golyó... Amióta a barátai éjjel, a sötétben botladozva, és teljes erejükből azon igyekezve, hogy ne zötyögtessék, hazavitték a sebesültet a karjukon, még egyszer sem tért eszméletre, és immár tizenhatodik órája folyt súlyos haláltusája...

Hajnalban, tajtékos lovakkal, megérkezett a kerületi orvos, egy fiatal, de korához képest igen komoly ember. Legfeljebb tíz

percet töltött a nagyházban, ahol Davidov feküdt, és ez alatt az idő alatt a Gremjacsij Log-i pártsejt kommunistái – meg az a sok pártonkívüli kolhoztag, akik szerették Davidovot –, ahogy a konyhában feszülten, némán figyeltek, csak egyszer hallották a szobából Davidov tompa, fojtott nyögését: mintha álmában nyöszörgött volna. Az orvos, kezét a törölközőben törölgetve, felgyűrt ingujjban, sápadtan, de külsőre nyugodtan, kiment a konyhába, és azt válaszolta Davidov barátainak néma kérdésére:

– Reménytelen. Az én segítségemre nincs szükség. De csodálatosan szívós! Eszükbe ne jusson máshová vinni onnan, ahol most fekszik, és általában nem szabad hozzányúlni. Ha akad a faluban jég... különben az se kell. De a sebesült mellett állandóan tartózkodnia kell valakinek.

Utána kijött a nagyházból Razmjotnov és Majdannyikov is. Razmjotnov szája remegett, csüggedt tekintete ide-oda tévelygett a konyhában, nem is látta a rendetlen csoportba verődött falubelieket. Majdannyikov a fejét lehorgasztva lépett ki, halántékán szörnyű élesen előtűntek a megduzzadt erek, az orra töve felett húzódó mély harántredők meg úgy vöröslöttek, mint valami sebhelyek. Majdannyikov kivételével csapatostul mindannyian kitódultak a tornácra, és szétszéledtek az udvaron – ki erre, ki arra. Razmjotnov mellével a kisajtónak dőlve, fejét lecsüggesztve állt, és csak a feszesen hullámzó izmok mozgatták hátán a lapockáit; az öreg Salij odament a sövényhez, és esztelen, vak dühvel rázta a megdőlt tölgyfacölöpöt; Gyemka Usakov csaknem szorosan a csűr falához lapult, akár egy csínyt tett iskolás gyermek, körmével kapargatta a vakolat esőáztatta agyagát, és nem törölte le az orcáján végiggördülő könnyet. Mindegyikük a maga módján próbálta elviselni barátjuk elvesztését, de a rájuk zúduló óriási férfifájdalom közös volt mindnyájukban...

Davidov éjjel meghalt. Halála előtt visszanyerte eszméletét. Kurta pillantást vetett a fejtől ülő Scsukar apóra, és zihálva megszólalt:

– Mit sírsz, öreg? – De a buborékos, véres tajték máris ömlött a szájából, és néhány görcsös nyelőmozdulat után, fehér orcá-

jával a párnára omolva, alig-alig tudta befejezni a mondatot: – Nem kell... – és még mosolyogni is megpróbált.

Aztán elnyújtott sóhajjal, nehezen kiegyenesedett és elcsendesült...

.... Hát nem énekelnek többet a doni fülemülék az én szívemnek oly kedves Davidov és Nagulnov örömére, nem zúg többé nekik az érlelődő búzatábla, nem csobog többé kövein az a névtelen patak, amely valahonnan a Gremjacsij horhos felső végétől folyik... Ennyi az egész!

*

Eltelt két hónap. Gremjacsij Log felett ugyanúgy úsztak a fehér, most már ősziesen habosra vert felhők a forró nyáron kifakult, magas égen, de már sötétvöröses aranyszín vonta be a Gremjacsij Log-i patak partján álló topolyák levelét, áttetszőbb és hidegebb lett a patak vize, a falu piacterén, az iskola közelében eltemetett Davidov és Nagulnov sírján meg előütközött a fukar őszi nap dédelgette, csenevész, halványzöld fű. A léckerítéshez simulva még egy elkésett, névtelen mezei virág is igyekezett eltengetni valahogyan szánalmas életét. De három szál napraforgó, amely a sír közelében az auguszusi esők után nőtt, már két arasznyira cseperedett, és enyhén ringatózott, ha végigfújt a piactéren az alszél.

Sok víz lefolyt e két hónap alatt a Gremjacsij Log-i patakon. Sok minden megváltozott a faluban. Miután barátait eltemette, észrevehetően lefogyott és felismerhetetlenül megváltozott Scsukar apó is: emberkerülő, fukar szavú lett, és még jobban könnyezett a szeme, mint azelőtt... A temetés után négy napig feküdt otthon, anélkül, hogy felkelt volna az ágyból, amikor pedig felkelt, az öregasszony leplezetlen ijedtséggel azt vette észre, hogy egy kissé elferdült a szája, és mintha félrekajszult volna orcájának egész baloldala.

– Hát mi történt veled?! – kiáltotta ijedten az öregasszony, és összecsapta a kezét.

Scsukar apó a szája bal feléből csurgó nyálát a tenyerével letörölgetve, egy kissé hebegve, de nyugodtan azt felelte:

– Semmi különös. Lám, ezek a derék, fiatal emberek kerültek a sírba, pedig nekem kéne már ott nyugodnom régen. Világos?

De amikor lassan az asztalhoz indult, kiderült, hogy húzza a bal lábát. Amikor cigarettát akart sodorni, csak nehezen tudta felemelni a bal kezét...

– No, öregasszony, engem, úgy látszik, szél ért, a nyavalya törje ki! Érzem, hogy nem olyan vagyok már, mint amilyen még nemrég is voltam – mondta Scsukar, és meghökkenve nézegette kezét, amely nem akart engedelmeskedni neki.

Egy hét múlva egy kissé megerősödött, biztosabb lett a járása is, különösebb erőfeszítés nélkül tudta használni a bal kezét, de a kocsis-tisztségről kereken lemondott. Elment a kolhozvezetőségbe, és ki is jelentette az új elnöknek, Kondrat Majdannyikovnak:

– No, én nem kocsikázok többet, kedves Kondratuska, nem bírok már azokkal a csődörökkel.

– Gondolkoztunk már ezen Razmjotnovval, apó – felelte Majdannyikov. – Mi lenne, ha beállnál éjjeliőrnek a szövetkezeti bolthoz? Építünk neked egy meleg bódét télre, beleállítunk egy vaskályhát, csináltatunk egy priccset, szerzünk télire ködmönt, bundát, posztócsizmát. Gyöngyéleted lesz! Fizetést is kapsz, a munka is könnyű, és ami a fő, mégiscsak lesz valami elfoglaltságod. No, vállalod?

– Isten az atyám, ez nekem való! Köszönöm, hogy nem feledkeztetek meg rólam, öregről. Egykutya: én éjszakánként úgysem alszok, mostanában meg kivált. Búsulok a fiúk után, Kondratuska, elkerül az álom... No, megyek, elbúcsúzok a csődöreimtől, aztán – haza. Kire bízzátok őket?

– Az öreg Beszhlebnovra.

– Ő még erős öregember, de én már egészen elnyűttem, levert a lábamról Makaruska meg Davidov esete, úgyhogy alig-alig élek... Ha ők életben maradtak volna, talán még én is élnék egy-két esztendőt, de őnélkülük valahogy utálok már isten szép világán lézengeni... – mondta szomorúan Scsukar apó, és ócska lélekmelegítőjének felsejével megtörölte a szemét.

Attól fogva éjjeliőr lett.

Davidov és Nagulnov alacsony kerítéssel körülvett sírja nem messzire, a szövetkezeti bolttal átellenben volt, és Scsukar apó mindjárt másnap, fejszével, fűrésszel felszerelve, egy kis padot barkácsolt a sírkerítés mellé.

Ott üldögélt minden éjszaka.

– Közelebb húzódok az én kedveseimhez... Nekik is kellemesebb lesz majd a sírban feküdni, ha én itt vagyok, én is szívesebben töltöm mellettük az éjszakákat. Nekem sohasem volt gyermekem, Andrjusenyka, és most mégis mintha egyszerre két édesfiamat vesztettem volna el... Éjjel-nappal úgy fáj ez az átkozott szívem, és egy percre se hagy békét! – mondta Razmjotnovnak.

Razmjotnov, a pártsejt új titkára, közölte aggályait Majdanyikovval:

– Veszed észre, Kondrat, hogy az utóbbi időben milyen ijesztően megvénült a mi Scsukar apónk? Nagy bánatba esett a fiúk miatt, és úgy megváltozott, hogy rá se lehet ismerni. Úgy sejtem, hamarosan tönkremegy az öreg... Már reszket a feje, a keze pedig megfeketedett. Bizonyisten, nagy bánatot okoz nekünk! Úgy megszoktuk ezt a vén csudabogarat, hogy üres helyet hagy maga után a faluban, ha elmegy.

Megrövidültek a napok, áttetszőbb lett a levegő. A szél már nem az üröm kesernyés illatát hozta a sírokhoz a sztyeppről, hanem a frissen csépelt szalma szagát a kertek alatt elterülő szérűkről.

Amíg a cséplés folyt, Scsukar apónak vidám dolga volt: késő estig zakatoltak a szérűkön a magtisztító gépek, tompán dübörögtek a keményre döngölt földön a kőhengerek, noszogató kiabálás és lovak prüszkölése hallatszott. De aztán minden elcsitult. Hosszabbak és sötétebbek lettek az éjszakák, és most más hangok csendültek fel az éjszakában: darvak krúgatása a palafekete égbolt alatt, apácaludak bús kiáltozása, vadlibák fojtott gágogása és vadrucák szárnyainak süvítése.

– Indul már a vándormadár szebb, melegebb tájra – sóhajtotta

magában Scsukar apó, ahogy a magasból hívogatóan a földre hulló madárzsivajra fülelt.

Egy este, amikor már besötétedett, Scsukar apóhoz zajtalanul odament egy fekete kendőbe bugyolált nő, és szótlanul megállt.

– Kit hoz a jóisten? – kérdezte az öreg, és mind hasztalan próbálta fölismerni a jövevényt.

– Én vagyok, apókám, Varja...

Scsukar apó, amilyen fürgén csak tudott, felállt a padról.

– Mégiscsak eljöttél, kis galambom? Én meg már azt hittem, hogy teljesen el is felejtettél minket... Hej, szegény kis Varjuha, de árván hagyott bennünket! Menj be a kisajtón, kedvesem, ez a sírja, itt szélen... Maradj mellette egy kicsit, én meg megyek, megnézem a boltot, megvizsgálom a lakatokat, mert van nekem épp elég dolgom vénségemre... Van bőven, aranyoskám.

Az öreg sietve elsántikált a térről, és csak egy óra múlva tért vissza. Varja Davidov sírjánál térdelt, fejtől, de amikor meghallotta Scsukar apó tapintatosan figyelmeztető köhécselését, felállt, kiment a kisajtón, megingott és egyik kezével ijedten a kerítésnek támaszkodott. Szótlanul állt egy darabig. Hallgatott az öreg is.

– Köszönöm, apókám, hogy megengedted: itt lehessek vele egy kicsit, egyedül... – mondta aztán halkan.

– Nincs mit. Mit fogsz most csinálni, kedveském?

– Végleg hazajöttem. Ma délelőtt érkeztem, csak azért jöttem ide ilyen későn, hogy ne lássák az emberek...

– És mi lesz a tanulással?

– Abbahagytam. Az otthoniak nem tudnak megélni nélkülem.

– A mi Szjománknak nem tetszene, én így gondolom.

– De hát mit csináljak, kedves apókám? – kérdezte Varja remegő hangon.

– Nem tudok én néked jótanácsot adni, kedveském, határozz magad. Csak meg ne bántsd őt, hisz ő szeretett téged, ez tény!

Varja sarkon fordult, nekiiramodott és futvást futott a téren át, még arra se volt ereje, hogy elbúcsúzzék az öregtől.

A vaksötét égen még hajnalig zengett a darurajoknak a messzi-

ségbe hívó, nyögő krúgatása, és Scsukar apó hajnalig üldögélt a kispadon, anélkül, hogy lehunyta volna a szemét, csak vetette a kereszteket, sóhajtozott és sírdogált...

*

Napról napra, fokról fokra göngyölítették fel a Don-vidéken készülő felkelés és az ellenforradalmi összeesküvés szálait.

Davidov halála után a harmadik napon a GPU határterületi hatóságának Rosztovból Gremjacsij Logba érkező munkatársai abban az emberben, akit Razmjotnov agyonlőtt, és aki Osztrovnov udvarán feküdt, minden nehézség nélkül felismerték Ljatyevszkijt, az Önkéntes Hadsereg volt hadnagyát, a régóta keresett bűnöst.

Három hét múlva egy Taskent közelében levő szovhozban egy Kalasnyikov nevű idősebb számvivőhöz, aki nemrég állt munkába, odament egy jelentéktelen külsejű polgári ruhás ember, és az asztal fölé hajolva halkan így szólt:

– De kényelmesen elhelyezkedett, Polovcev úr... Csend! Menjünk ki csak egy pillanatra, induljon előre!

A tornácon még egy polgári ruhás, ősz halántékú ember várta őket. Az nem volt olyan kifogástalanul udvarias és mértéktartó, mint fiatalabb társa: amikor meglátta Polovcevet, előrelépett és a gyűlölettől sápadtan, sűrűn pillogva azt mondta:

– Te féreg! De jó messzire elmásztál... Azt hitted, hogy itt, ebben a lyukban elbújhatsz előlünk?! No, várj csak, majd beszélek én még a fejeddel Rosztovban! Táncolsz te még egyet nekem a halálod előtt!...

– Jaj, de borzasztó! Jaj, de megijedtem! Csak úgy reszketek, akár a nyárfalevél, reszketek a félelemtől! – mondta gúnyosan Polovcev, ahogy megállt a tornácon, és rágyújtott egy olcsó cigarettára. Nevető és gyűlölködő szemmel, öklelően nézett a csekistára.

Mindjárt ott, a lépcsőn megmotozták, és ő, engedelmesen megfordulva, azt mondta: – Idehallgassanak! Ne törjék magukat hiába! Nálam nincs fegyver: minek cipeljem magammal? A mauser a lakásomon van eldugva. Gyerünk!

A lakása felé menet az ősz halántékú csekistához fordulva nyugodtan, megfontoltan így szólt: – Ugyan mivel akarsz rám ijeszteni, te naiv ember? Kínzásokkal? Nem fog sikerülni, mert én mindenre elkészültem, és mindent elviselek, meg aztán nincs is értelme, hogy kínozzatok, mert én minden titkolózás, minden ravaszkodás nélkül úgyis elmondok mindent, de mindent az égvilágon, amit csak tudok! Tiszti becsületszavamat adom rá. Kétszer úgysem ölhetsz meg, egy halálra meg már úgyis rég elkészültem. Vesztettünk, így hát értelmetlenné vált számomra az élet. Ezt nem azért mondom, hogy szellemeskedjek, én nem vagyok nagyképű, nem vagyok pöffeszkedő ember... ez keserű igazság mindnyájunknak. Ez mindenekelőtt becsületbeli kötelesség: ha vesztettél – fizess! És én hajlandó is vagyok fizetni ezért a veszteségért – az életemmel. Bizisten, nem félek!

– Szállj le a magas lóról és hallgass – tanácsolta az a férfi, akihez Polovcev ezeket a dagályos szavakat intézte –, úgyis ütött a leszámolás órája.

A házkutatás során a mauseren kívül semmi kompromittáló dolgot nem találtak. Egyetlenegy irat sem volt a borítólemezből készült táskájában. Asztalán gondosan összerakva állt Lenin összes műveinek mind a huszonöt kötete.

– Ez az öné? – kérdezték Polovcevtől.

– Igen.

– Mire kellettek önnek ezek a könyvek?

– Ahhoz, hogy meg tudjuk verni az ellenséget – felelte szemtelen, gúnyos mosollyal Polovcev –, ismernünk kell a fegyverét...

Megtartotta a szavát: Rosztovban a kihallgatáskor elárulta Szedoj-Nyikolszkij ezredest, Kazancev lovaskapitányt, emlékezetből felsorolt mindenkit, aki Gremjacsij Logban és a környező falvakban belépett az ő ellenforradalmi szervezetébe. Nyikolszkij meg elárulta a többieket.

Az azovi-feketetengeri határterületen szélesen gördült végig a letartóztatások hulláma. Több mint hatszáz kozákot – az összeesküvés egyszerű résztvevőit, köztük Osztrovnovot és a fiát – különböző tartamú szabadságvesztésre ítélte a Különtanács. Csak azo-

kat lőtték agyon közülük, akik közvetlenül részt vettek terrorista cselekmények végrehajtásában. Polovcevet, Nyikolszkijt, Kazancevet, a sztálingrádi területről való Szavvatyejev alezredest meg két segítőtársát, valamint kilenc – álnéven Moszkvában élő – fehérgárdista tisztet és tábornokot golyó általi halálra ítéltek. A Moszkvában és a Moszkva környéki városkákban letartóztatott kilenc tiszt közt volt egy altábornagy is, akit jól ismertek a Gyenyikin-hadsereg köreiben. Közvetlenül ő állt az összeesküvés élén, és állandó kapcsolatot tartott fenn a külföldi emigráns katonai szervezetekkel. Csupán az irányító központ négy tagjának sikerült elkerülnie a letartóztatást Moszkvában, és különféle utakon kijutnia külföldre.

Így ért véget az a történelem által eleve kudarcra ítélt, kétségbeesett ellenforradalmi kísérlet, hogy az ország déli részén felkelést robbantsanak ki a szovjethatalom ellen.

*

Néhány nappal azután, hogy Varja Harlamova hazatért a faluba, visszaérkezett Sahtiból Andrej Razmjotnov is. Majdannyikov kérésére utazott oda, hogy gőzgépet vásároljon a kolhoznak. Késő este hárman ültek a kolhozvezetőségben: Majdannyikov, Razmjotnov és Ivan Najgyenov, az újonnan alakult Gremjacsij Log-i Komszomol-sejt titkára; Razmjotnov részletesen beszámolt utazásáról, a gőzgépvásárlásról, majd azt mondta:

– Azt beszélik, hogy Varka Harlamova hazajött a faluba, abbahagyta a tanulást, és állítólag már járt Dubcovnál: kérte, hogy vegye be a brigádba. Igaz ez?

Majdannyikov felsóhajtott.

– Igaz. Valamiből csak meg kell élnie az anyjának meg a kisgyermekeknek. Otthagyta a technikumot. Pedig tehetséges kislány.

Razmjotnov nyilván már mindent átgondolt Varjával kapcsolatban, és most azzal a mély meggyőződéssel kezdett beszélni, hogy egyetértenek vele.

– Varja az elhunyt Szemjon menyasszonya volt. Tanulnia kell. Szemjon azt akarta. Így is kell tennünk. Már holnap hívjuk

ide, beszéljünk vele, és küldjük vissza a technikumba, a családját meg a kolhoz gondozásába vesszük. Ha már nincs velünk a mi drága Davidovunk, legalább a családjának az eltartását vállaljuk magunkra. Van valami kifogásotok ellene?

Majdannyikov szótlanul bólintott, a heves természetű Ivan Najgyenov pedig megszorította Razmjotnov kezét és felkiáltott:

– Derék ember vagy, Andrej bácsi!

Ekkor Razmjotnovnak eszébe jutott valami.

– Majd el is felejtettem mondani valamit, fiúk!... Tudjátok, kivel találkoztam az utcán, ott, Sahtiban? No, mit gondoltok, kivel? Luska Nagulnovával! Jön szembe egy kövér fehércseléd, mellette meg egy kövérkés kopasz férfi... Ahogy ránéztem, hirtelenjében nem is tudtam megállapítani, hogy ő-e az, vagy nem ő! A pofája olyan kövér, hogy alig látszik ki a szeme, és már három karral se lehetne körülölelni. De a járásáról aztán láttam, hogy mégis ő! Odamegyek hozzá, köszönök és azt mondom: „Te vagy az, Lusanya?!" Ő meg azt feleli rá: „Én nem ismerem magát, polgártárs." Elnevettem magam, és azt mondom neki: „De hamar elfelejtetted a falubélieket! Hisz te Luska Nagulnova vagy!" Ő meg városiasan, kényeskedve huzigálta a száját, és azt mondta: „Valamikor Nagulnova voltam, valamikor Luska voltam, de most Lukerja Nyikityicsna Szviridova vagyok. Ez meg a férjem, Szviridov bányamérnök, ismerkedjenek meg!" Hát kezet is fogtam a mérnökkel, de az majd felöklelt a szemével, mintha kifogásolta volna, hogy olyan közvetlenül beszélgetek a feleségével. Sarkon fordultak és elmentek. Mind a ketten jó kövérek, és úgy látszik, meg vannak elégedve magukkal. Én meg azt gondoltam magamban: „Ej, de erősek ezek az asszonyok! Nemhiába lázongott ellenük Makar egész életében! Még el se temette kettejüket: Tyimoskát és Makart, máris férjhez ugrott egy harmadikhoz!" De nem is az az érdekes, hogy férjhez ugrott, hanem az, mikor tudott magára szedni ennyi hájat?! Ezen gondolkoztam, ahogy ott álltam az utcán. És valahogy elfacsarodott a szívem, sajnáltam a régi Luskát, azt a tűzről pattant, szép, fiatal lányt! Mintha valamikor réges-régen, álmomban láttam volna olyannak,

amilyen volt, és nem is éltem volna vele egy faluban, a tőszomszédságban... – Razmjotnov felsóhajtott. – Hát, cimborák, ilyen cikcakkokban fordul ide-oda ez a mi életünk! Néha olyat fordul, hogy cifrábbat ki se találhatna az ember! No, megyünk?

Kimentek a tornácra. Messze, a Donon túl, súlyos viharfelhők tornyosultak, villámok szelték át ferdén az eget, és alig hallhatóan megdördült a menny.

– Csudálkozok rajta, hogy ennyire megkésett a vihar az idén – mondta Majdannyikov. – Gyönyörködjünk benne egy kicsit?

– Ti csak gyönyörködjetek, de én megyek. – Razmjotnov elbúcsúzott társaitól, és legényesen leszaladt a tornácról.

Kiment a kert alá, egy darabig ott álldogált, aztán ráérősen a temető felé indult, nagy vargabetűkkel megkerülte a homályosan látszó kereszteket, sírhantokat meg a félig leomlott kőkerítést. Végre oda ért, ahová kellett. Levette sapkáját, jobb kezével lesimította deres üstökét, és a megsüppedt sír szélére tekintve, halkan azt mondta:

– Nem valami szép rendben tartom én a te utolsó lakóhelyedet, Jevdokija... – Lehajolt, felemelt egy száraz agyagcsomót, szétdörzsölte a markában, és most már tompa hangon folytatta: – Pedig még most is szeretlek, te felejthetetlen asszony, te egyetlen az egész életemben! De látod, sosem érek rá... Ritkán találkozunk... Bocsáss meg nekem minden rosszat, ha meg tudsz bocsátani... Mindent, amivel megbántottalak holtodban...

Sokáig állt ott hajadonfőtt, mintha fülelne, és feleletet várna, öregesen meggörnyedve, mozdulatlanul állt. Meleg szél fújt, meleg eső pergett az arcába... A Donon túl fehér szárazvillámok lobbantak, és Razmjotnov bánatos, szigorú szeme most már nem a drága sír beomlott szélére szegeződött, hanem oda nézett, ahol a horizont láthatatlan pereme mögött egyszerre bíborvörös láng világította meg a fél eget, és a már-már elalvó természetet újból életre keltve, fenségesen háborogva, mint forró nyáridőben, közeledett az utolsó idei vihar.

Vége

Михаил Шолохов

Поднятая целина

Книга вторая

Собрание сочинений в восьми томах. Том седьмой

Государственное Издательство
Художественной Литературы
Москва, 1960

60.3070.1 Alföldi Nyomda, Debrecen
A kiadásért felel az Európa Könyvkiadó igazgatója
A fordítást az eredetivel egybevetette és szerkesztette: Árvay János
A kötésterv V. Urai Erika munkája
Műszaki vezető: Siklós Béla
Készült 20 000 példányban, 26,75 (A/5) ív terjedelemben,
az MSZ 5601–59 sz. szabvány szerint – 2234